

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBE KAVRAMI VE
SONUÇLARI

Ferhat KAYIŞ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet TÜRK

İZMİR - 2018

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Ticari İşletmede Şube Kavramı Ve Sonuçları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ferhat KAYIŞ / 01.11.2018

ÖZET
Doktora Tezi
Ticari İşletmede Şube Kavramı Ve Sonuçları
Ferhat KAYIŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Özel Hukuk Programı

Günümüz ticaret hayatındaki işletmeler arası rekabet, işletme ağını daha geniş pazarlara taşıma ihtiyacı doğurur. Çünkü işletmelerin iktisadi açıdan büyüüp gelişmesi, yeni pazarlara açılma ve müşterilerin çoğalmasıyla doğru orantılıdır. Ticari faaliyetlerini, geniş coğrafyalara ve farklı müşteri çevrelerine ulaştırmak isteyen tacirin, başvuracağı yolların başında şube açmak gelir. Bu ihtiyaç sonucu ortaya çıkan şubeler, bir merkeze bağlı olmakla birlikte dışa karşı üçüncü kişilerle kendi başına işlemler yapabilen ticari işletmenin asli birimleridir. Bu açıdan ticari işletmenin merkezi ile şubeleri, aynı ticari işletme organizasyonunun fonksiyonel olarak farklı yerlerde faaliyet gösteren birimleridir. Nitekim merkez ve şubelerden oluşan ticari işletme organizasyonları, ortak işletme amacıyla bağlı ve aynı işletme konusunu yerine getiren birden fazla işletmeden müteşekkil bütünsel yapı olarak tanımlanabilir. Aynı gerçek veya tüzel kişiye ait bu işletme topluluğunda, merkez gibi şubelere de kanun koyucu önemi sebebiyle birtakım özel hüküm ve sonuçlar bağlamıştır.

Ticari işletmede şube kavramı, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmamıştır. Bunun yerine uygulama alanı sınırlı bazı kanunlarda ve Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde şube tanımı yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan hangisinin esas alınacağı, hem uygulama hem de doktrinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bakımdan şube kavramının, ne anlama geldiği ve hangi unsurları taşıması gerektiği önemli bir hukuki

sorundur. Çünkü kanun koyucunun şube olmaya bağladığı hüküm ve sonuçlar, ancak şube niteliği taşıyan birimlere uygulanabilir.

Ticari işletmede şube kavramı ve sonuçları adlı bu çalışmada, öncelikle ticari işletme organizasyonu tanıtılıp, bu bütünsel yapıda şube kavramının ne anlama geldiği ve esaslı unsurları tespit edilmiştir. Daha sonra şube kavramına özel hukukta bağlanan hüküm ve sonuçlar incelenip, şubeyle ilgili birtakım özel hususlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ticari İşletme, Merkez, Şube, Bütünsel Yapı, Şube Olmaya Bağlanan Hüküm ve Sonuçlar.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy(PhD)

The Concept and Results of Branch in Commercial Enterprise

Ferhat KAYIŞ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Privat Law

Privat Law Program

The competition between businesses in today's business life creates the need to move the business network to wider markets. Because the economic growth and development of enterprises, opening to new markets and customers are directly proportional to the proliferation. Commercial activities, wide geographies and different customer circles who want to bring the merchant, the beginning of the roads to open the branches come. Branches that arise as a result of this need are the main units of the commercial enterprise which are connected to a headquarter but can carry out transactions with third parties by themselves. In this respect, the headquarters and branches of the commercial enterprise are in different locations units of the same business organization. As a matter of fact, commercial business organizations, consisting of headquarters and branches, can be defined as the whole structure which consists of multiple enterprises which are connected to the same enterprise and fulfill the same business subject. In this business community belonging to the same natural or legal entity, some special provisions and results have been attached to branches such as headquarters due to their legislative importance.

The concept of a branch in a commercial enterprise is not defined in the Turkish Commercial Code. Instead, it is seen that the branch definition has been made in some restricted laws and Trade Registry Regulations. Which of these definitions will be taken as the basis, has caused different views in both practice and doctrine. In this respect, what the branch concept means and what

elements it should bear is an important legal problem. Because the provisions and conclusions that the legislator has attached to being a branch can only be applied to units that are branches.

In this study, which is named as branch concept and its results in commercial enterprise, firstly, business organization was introduced and in this holistic structure, what the branch concept meant and its essential elements were determined. Then, the terms and results of the private law were examined and some special issues related to the branch were examined.

Keywords: Commercial Enterprise, Headquarter, Branch, Holistic Structure, Terms and Results.

TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBE KAVRAMI VE SONUÇLARI
İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xv

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

**TİCARİ İŞLETME KAVRAMI, TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN TARİHSEL
GELİŞİMİ, ŞUBEYE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER, ŞUBENİN
TANIMI, ESASLI UNSURLARI VE BENZER KAVRAMLARLA
KARŞILAŞTIRILMASI**

I. TİCARİ İŞLETME KAVRAMI, TİCARİ İŞLETMENİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ	5
A. Ticari İşletme Kavramı ve Unsurları	5
1. Ticari İşletme Kavramının Önemi	5
2. Genel Olarak İşletme Kavramı	8
3. Genel Olarak Teşebbüs Kavramı	11
4. Hukuki Bir Kavram Olarak Ticari İşletme	13
5. Ticari İşletme Kavramı ve Unsurları	15
a. Ticari İşletme Kavramı	15
b. Ticari İşletmenin Unsurları	19
(1) Gelir Sağlamayı Hedef Tutma (Kazanç Sağlama Amacı)	19
(2) Esnaf İşletmesi Sınırlarını Aşacak Düzeyde Gelir Elde Etme	21
(3) Devamlılık	25
(4) Bağımsızlık	26

B. Ticari İşletmenin Yapısal Özellikleri	27
1. Ticari İşletmenin Malvarlığı Unsurları	27
a. Maddi Malvarlığı Unsurları	28
b. Gayri Maddi Malvarlığı Unsurları	29
2. Ticari İşletmenin Kişi Unsuru	30
3. Ticari İşletmenin Organizasyon Özelliği	31
C. Ticari İşletmenin Hukuki Niteliği	33
D. Ticari İşletmede Merkez Kavramı ve Önemi	35
1. Ticari İşletmede Merkez ve Şube Ayrımı	35
2. Ticari İşletmede Merkez Kavramı	37
3. Ticari İşletmede Merkezin Önemi	43
II. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN TARİHSEL GELİŞİMİ, ŞUBENİN TANIMINA İLİŞKİN MEVCUT YASAL DÜZENLEMELER	48
A. Ticari İşletmede Şubenin Tarihsel Gelişimi	48
1. Ortaçağ ve Roma Hukuku'nda Şube Benzeri Oluşumlar	48
2. Alman Hukuku'nda Şubenin Kökeni	50
3. İsviçre Hukuku'nda Şubenin Ortaya Çıkışı	52
4. Türk Hukuku'nda Şubenin Gelişimi	54
B. Ticari İşletmede Şubenin Tanımına Yönelik Mevcut Yasal Düzenlemeler	56
1. Karşılaştırmalı Hukukta Şubeye İlişkin Düzenlemeler	56
a. Alman Hukuku'nda Şubenin Düzenlemesi	56
b. İsviçre Hukuku'ndaki Başlıca Düzenlemeler	59
c. Avrupa Birliği Hukuku'ndaki Düzenlemeler ve ABAD Kararları	60
2. Türk Hukuku'nda Şubeye İlişkin Mevcut Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Şubenin Tanımı	62
a. 5174 Sayılı TOBB Kanunu 9/2'e Göre Şube Tanımı	63
b. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 3'e Göre Şube Tanımı	65
c. 6361 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu 3/1-i Düzenlemesine Göre Şube Tanımı	70
d. Ticaret Sicil Yönetmeliği 118/1'e Göre Şube Tanımı	71
e. Şubenin Tanımına Yönelik Mevcut Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi	72

III. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBE KAVRAMI, ŞUBENİN ESASLI UNSURLARI,
BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE ŞUBEYLE İLGİLİ

ÖZEL DURUMLAR	74
A. Ön Açıklamalar	74
B. Şubenin Ticari İşletme İçindeki Yeri ve Önemi	76
C. Ticari İşletmede Şube Kavramı	79
1. Alman Hukuku'nda Şubeye İlişkin Tanımlar	79
2. İsviçre Hukuku'nda Şubenin Tanımı	83
3. Türk Hukuku'nda Çeşitli Şube Tanımları	86
D. Ticari İşletmede Şubenin Esaslı Unsurları	89
1. Genel Olarak	89
2. Şubenin Esaslı Unsurları	90
a. İç İlişkide Merkeze Bağlı Olma	90
b. Merkezin Yaptığı İşlemlerin Asli Nitelikte Olanlarını Dış İlişkide Kendi Başına Yapabilme	95
(1) Kendi Başına Hareket Etme	97
(2) Merkezin Yaptığı Türden İşlerin Asli Nitelikte Olanlarını Yapma	99
c. Merkez ile Yer ve Yönetim Ayrılığı	101
(1) Merkez ile Yer Yönünden Ayrılık	102
(2) Merkez ile Yönetim Yönünden Ayrılık	104
d. Şubenin Merkezden Ayrı Bir Muhasebeye Sahip Olması	105
e. Devamlılık	109
f. Şubeye Sermaye Tahsisinin Zorunlu Bir Unsur Olup Olmadığı Hususu	111
3. Satış Mağazalarının Hukuki Durumu	114
a. Satış Mağazalarını Şube Kabul Eden Görüş	115
b. Satış Mağazalarının Şube Olmadığını Kabul Eden Görüş	117
c. Yargıtay'ın Görüşü	118
d. Görüşümüz	119
E. Şubenin Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması	121
1. Genel Olarak	121
2. Şubenin Ticari İşletmenin Yardımcı ve Tali Birimleri ile Karşılaştırılması	122
3. Şubenin Yavru Şirket ile Karşılaştırılması	123

4. Şube ile Acentelik İlişkisinin Karşılaştırılması	128
5. Şube ile Pazarlamacılık İlişkisinin Karşılaştırılması	133
6. Şube ile Tek Satıcılık İlişkisinin Karşılaştırılması	135
7. Şubenin Franchising İlişkisi ile Karşılaştırılması	137
F. Şubeyle İlgili Özel Durumlar	139
1. Ticaret Ortaklıklarında Şube Kavramı	139
a. Genel Olarak	139
b. Ticaret Ortaklıklarında Hangi Birimlerin Şube Kapsamında Değerlendirileceği Hususu	140
(1) Ticaret Ortaklığında Şubelerden Bahsedebilmek İçin Ortaklığın Farklı Yerlerde Asgari İki İşletmeye Sahip Olması Zorunluluğu	143
(2) Merkez İşletme Dışındaki Yerlerin Şube Olarak Kabul Edilebilmesi İçin Şirket Adına Üçüncü Kişilerle Doğrudan İşlemler Yapabilme Yetkisine Sahip Olma Zorunluluğu	145
(3) Ticaret Ortaklıklarında Şubelerin İşletme Konusuyla Bağlantılı İşlemler Yapıyor Olması Zorunluluğu	146
2. Esnaf İşletmelerinde Şube Olup Olamayacağı Sorunu	147
3. Kademeli Bağımlılık İlişkisi Çerçevesinde Şubenin Şubesi Kavramı	150

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN KURULUŞU, SONA ERMESİ, YÖNETİMİ VE ÖZELLİKLERİ

I. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN KURULUŞU VE SONA ERMESİ	154
A. Ticari İşletmede Şubenin Kuruluşu	154
1. Gerçek Kişi Tacirlere Ait Ticari İşletmelerde Şubelerin Kurulması	155
a. Gerçek Kişi Tacirin Tam Ehliyetli Olması	156
b. Gerçek Kişi Tacirin Sınırlı Ehliyetsiz Olması	157
c. Kendisine Yasal Danışman Atanan Gerçek Kişi Tacirin Durumu	162
d. Ticari Temsilcinin Şube Açma Yetkisine Sahip Olup Olmaması	163
2. Ticaret Ortaklıklarında Şubenin Kurulması ve Yetkili Organ	164

a. Kişi Ortaklıklarında Şubenin Kuruluşu	164
(1) Adi Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu	164
(2) Kollektif Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu	168
(3) Komandit Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu	169
b. Sermaye Ortaklıklarında Şubenin Kuruluşu	170
(1) Anonim Ortaklık Bakımından Şube Açmaya Yetkili Organ	171
(2) Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklarda Şube Açmaya Yetkili Organ	173
(3) Limited Ortaklıklarda Şube Açmaya Yetkili Organ	174
c. Kooperatiflerde Şube Açmaya Yetkili Organ	177
B. Şubenin Sona Ermesi ve Ticaret Sicilinden Terkini	178
1. Şubenin Sona Erme Halleri	178
a. Tacirin İradesine Bağlı Sona Erme Halleri	179
b. Tacirin İradesi Dışında Ortaya Çıkan Sona Erme Halleri	180
2. Şube Kaydının Silinmesine İlişkin Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 125. Madde Hükümünün Değerlendirilmesi	181
3. Şubenin Tasfiyesi ve Ticaret Sicilinden Terkini	182
II. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN YÖNETİMİ VE ÖZELLİKLERİ	184
A. Şubenin Yönetimi	184
1. Ticari İşletmede Şube Yönetiminin Özellikleri	184
2. Şube Yöneticisinin Niteliğine Göre Temsil Yetkisinin Kapsamı	187
a. Şube Yöneticisinin Ticari Temsilci Olması	187
b. Şube Yöneticisinin Genel Yetkili Ticari Vekil Olması	189
c. Şube Yöneticisinin Özel (Sınırlı) Yetkili Ticari Vekil Olması	191
3. Şube Yöneticisinin Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması	192
a. Ticari Temsilci Niteliğindeki Şube Yöneticisi Bakımından	193
b. Genel ve Özel (Sınırlı) Yetkili Ticari Vekil Niteliğindeki Şube Yöneticisinin Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması	195
c. Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması Bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 371/7'deki Düzenlemesinin Değerlendirilmesi	197
B. Ticari İşletmede Şubenin Özellikleri	199
1. Şubenin Bağımlı Bir İşletme Niteliği	199

2. Şubenin Tüzel Kişiliğinin Bulunmaması	202
a. Hak ve Fiil Ehliyeti Bakımından Değerlendirme	204
b. Dava, Taraf ve Takip Ehliyeti Bakımından Değerlendirme	205
c. Alacaklı ve Borçlu Sıfatı Yönünden Değerlendirme	207
d. İflas Ehliyeti Bakımından Değerlendirme	208
3. Şubelerin Sui Generis Niteliği ve Ara Form Özelliği	212
4. Şubelerin Çift Karakterli Yapısı	213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞUBE OLMAYA BAĞLANAN HÜKÜM VE SONUÇLAR

I. ŞUBE OLMANIN TİCARET HUKUKU YÖNÜNDEN SONUÇLARI	216
A. Şubenin Ticaret Siciline Tescili	216
1. Şubenin Ticaret Siciline Tescil Zorunluluğu	216
2. Merkezi Türkiye’de Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Siciline Tescili	219
a. Başvuru ve Belgeler (TSY 120)	219
b. Şubenin Ticaret Siciline Tescili ve Tescilin İçereği	224
3. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Siciline Tescili	229
a. Başvuru ve Belgeler (TSY 122)	231
b. Şubenin Tescili ve Tescilin İçeriği	234
4. Şubenin Ticaret Siciline Tescilinin Etkileri	236
B. Şubenin Ticaret Unvanı	238
1. Şubenin Ticaret Unvanı Kullanma Zorunluluğu	238
2. Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması	240
a. Merkezi Türkiye’de Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması	241
b. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması	244

C. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelerin Şubelerine Tam Yetkili Ticari Temsilci Atanması	245
D. Ticari İşletmeyi İlgilendiren Hukukî İşlemlerde Şubenin Durumu	250
1. Ticari İşletme Devri Bakımından Şube	250
a. TTK 11/3'e Göre Ticari İşletme Devri	250
b. Ticari İşletme Devrinin Kapsamı Bakımından Şubelerin Durumu	251
c. Şubenin Ticari İşletmeden Ayrı Olarak Devredilmesi	253
2. Ticari İşletme Rehni Bakımından Şube	257
a. Şubelerin Ticari İşletme Rehnine Dâhil Olup Olmayacağı Hususu	257
b. Şubenin Tek Başına Ticari İşletme Rehnine Konu Olması	259
c. Şube Temsilcisinin Şube Üzerinde Ticari İşletme Rehni Yapabilmesi	260
3. Ticari İşletme Kirası Bakımından Şubenin Durumu	262
II. ŞUBE OLMAYA BAĞLANAN DİĞER HÜKÜM VE SONUÇLAR	263
A. Şubelerin Odalara Kayıt Zorunluluğu	263
B. Temsil Yetkisinin Şube İşleriyle Sınırlandırılması	265
C. Şubenin Bulunduğu Yerde Dava ve Takiplerin Açılabilmesi	268
1. Yasal Düzenleme ve Düzenlemenin Amacı	268
2. Kuralın Niteliği, Kapsamı ve Yetki Sözleşmesi Bakımından Değerlendirilmesi	270
3. Şubenin Davada ve Takipte Taraf Olmaması	274
4. İflas Davalarındaki Özel Durum	275
D. Çekin Başka Şubeye Cirounun Makbuz Hükmünde Sayılmaması	276
E. Şubenin İş Hukuku Yönünden İşyeri Kabul Edilmesi	280
F. Şubenin İfa Yeri Bakımından Önemi	283
SONUÇ	285
KAYNAKÇA	295

KISALTMALAR

AATUHK	Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
Abs.	Absatz
AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Ankara Barosu Dergisi
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AG	Aktiengesellschaft
Art.	Artikel
AŞ	Anonim Şirket
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Batider	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
b.	bent
BanK	Bankacılık Kanunu
BB	Der Betriebs- Berater
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BGE	Entscheidungen des schweizerisches Bundesgerichts
BGH	Bundesgerichtshof
bkz.	bakınız
BK	Borçlar Kanunu
C.	Cilt
c.	cümle
DB	Der Betrieb
DD	Danıştay Dergisi
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	dipnot
DYYK	Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu
EU	Europäische Union

EuGH	Europäischer Gerichtshof
EWG	Europäische Wirtschaftsgemeinschaft
EWİR	Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht
FKK	Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
GesKR	Die Zeitschrift für Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GSMY	Gümrüksüz Satış Mağazaları Yönetmeliği
GÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GWR	Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht
HD	Hukuk Dairesi
HGB	Handelsgesetzbuch
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HRegV	Handelsregisterverordnung
HRV	Verordnung über die Einrichtung und Führung des Handelsregister
IPRG	Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararı
İK	İş Kanunu
İİK	İcra ve İflas Kanunu
İİTA	İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi
İKİD	İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
JW	Juristische Wochenschrift
karş.	Karşılaştırınız
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
Komm.	Kommentar
KoopK	Kooperatifler Kanunu
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
KWG	Kreditwesengesetz

MİHDER	Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi
MittBayNot	Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins
MoMİG	Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MÜHF-HAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NGZ	Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
No.	Paragraf Numarası
OLG	Oberlandesgericht
OR	Obligationsrecht
RG	Resmi Gazete
RKHK	Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
Rn.	Randnummer
RNotZ	Rheinische Notar-Zeitschrift
ROHG	Reichsoberhandelsgerichts
S.	Sayı
s.	Sayfa
SAG	Schweizerische Aktiengesellschaft
SAY	Sigorta Acenteleri Yönetmeliği
SchKG	Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs
SDÜHFD	Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SMK	Sınai Mülkiyet Kanunu
SRBY	Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği
Stbg	Die Steuerberatung
STİSK	Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TD	Ticaret Dairesi
TİRK	Ticari İşletme Rehni Kanunu

TİTRK	Ticari işlemlerde Taşınır Rehni Kanunu
TK	Tebliğat Kanunu
TKHK	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	Türk Medeni Kanunu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSY	Ticaret Sicil Yönetmeliği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
WM	Wertpapier- Mitteilungen
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
Yön.	Yönetmelik
Yuk.	Yukarıda
YürK	Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun
ZGB	Schweizerisches Zivilgesetzbuch
ZGR	Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht
ZIP	Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
ZPO	Zivilprozessordnung
ZZZ	Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht

GİRİŞ

Eski çağlardan bu yana üretimin temel amacı, insan ihtiyaçlarının karşılanması olmuştur. Üretilen mal ve hizmetlerin değişimi, farklı ihtiyaçların giderilmesinde ve ticaretin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle önceleri sadece üretilen malların basit usulde değişimine dayalı olan ticari hayat, sonradan paranın bulunması ve ticarete kullanılmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Ancak yine de ticari hayattaki en önemli dönüşüm anlarından biri, sanayi devrimiyle birlikte seri üretime geçilmesi olmuştur. Seri üretim sayesinde hammaddeler makine veya diğer teknik araçlarla işlenerek daha kısa sürede ve büyük miktarlarda yeni ürünler elde edilmiştir. Ticaret hayatındaki bu gelişmeler, farklı ticari aktörlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı gibi, ticari faaliyetlerin de sadece tacir sınıfı olarak zikredilen zümrenin faaliyetlerinden daha geniş kapsamda değerlendirilmesine neden olmuştur.

Ticaret hayatındaki bu hızlı değişim ve gelişmeler, işletme yapılarını da gitgide daha karmaşık hale getirmekte ve çeşitli şekillerde karşımıza çıkarmaktadır. Örneğin eskiden sadece bir merkezle sınırlı faaliyet gösteren işletmeler, artan teknoloji, gelişen iletişim ve ulaşım ağı sayesinde farklı coğrafyalara da yayılma imkânı elde etmiştir. Buna bağlı olarak söz konusu işletmeler, merkezinin dışında şubeler gibi farklı birimler oluşturup, profesyonel işbölümü esasına dayalı olarak daha fazla müşteri çevresine hizmet götürebilir hale gelmiştir.

Ticari işletme kavramı, ticaret hukukumuzun merkez kavramı olduğu gibi şüphesiz birçok kavram ve müessesenin düzenlenmesinde kilit rol oynamaktadır¹. Ticari işletmeler, organizasyon olarak tek bir merkezden ibaret olabileceği gibi; işletme merkeziyle birlikte bir ya da daha fazla şubeden de oluşabilir. Bu bakımdan ticari işletmelerde merkez bulunması zorunluluk ise de (TTK 40/1), şubeler açılması ihtiyari bir husustur. Ticari işletmelerde şube, daha ziyade tacirin ticari faaliyetlerini

¹ Bu yönde bkz. Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku**, 23. Bası, Ankara, 2017, s. 25; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya ve Füsün Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, 5. Tıpkı Bası, İstanbul 2015, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 142, No. 269; Sami Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 25. Baskı, Konya, 2013, s. 11; Rıza Ayhan ve Hüseyin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku**, 10. Bası, Ankara, 2017, s. 89.

merkez dışına taşıma planının bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır². Nitekim ticarî işletmelerin yürüttüğü faaliyetleri yaygınlaştırması ve ekonomik bakımdan büyüyüp gelişmesi, işlerin tek bir yerden yönetilmesini zorlaştırabilir. Böyle durumlarda gerçek kişi tacir, işlerini tek bir merkezden yönetmek yerine, oluşturacağı bazı birimler aracılığıyla merkez dışındaki yerlerden de yürütmek isteyebilir. İşte tüm bu ihtiyaçlar, tacirin işletme merkezinden uzak yerlerde işletmesine bağlı şubeler açmasına yol açar.

Her tacirin kural olarak bir ticarî işletmesi ve faaliyetlerini yürüttüğü bir işyeri vardır. Aynı kişiye ait birden fazla işletmenin varlığı halinde, bunlar arasındaki ilişki, bağımsız olabileceği gibi bağımlı yani “merkez ve şube ilişkisi şeklinde” de ortaya çıkabilir. Bağımsız ilişkinin varlığı halinde, her bir işletme birbirinden farklı işlemlere ve ayrı hukukî sonuçlara tabidir. Bağımlı ilişkinin bulunması halinde ise, ortada sadece bir ticarî işletme mevcut olup, işletmeye bağlı birimler ya da şubeler, merkezin hukukî geleceğine tabidir. Ancak işletmeler arası bağımlı her ilişki de, ortada bir şube olduğunu göstermez.

Ticaret hukukunda şube kavramı, özellikle tek bir ticari işletme organizasyonu altında ve aynı işletme politikası çerçevesinde yapılan ticari faaliyetlerde ortaya çıkan bir kavramdır. Bu yüzden ticari işletmesine bağlı şubeler açan tacir, sırf bu şubeler dolayısıyla ayrı bir ticari işletme işletiyor sayılmaz. Dolayısıyla ticari işletmenin merkezi ile şubeleri, aynı ticari işletme organizasyonun fonksiyonel olarak farklı yerlerde faaliyet gösteren birimleridir. Ancak önemi sebebiyle tıpkı merkez gibi şubeye de kanun koyucu tarafından bazı özel hüküm ve sonuçlar bağlanmıştır.

Türk Ticaret Kanunu’nda şube kavramıyla neyin anlaşılması gerektiği; başka bir ifadeyle hangi durumlarda bir yerin şube olarak kabul edileceği açıkça ortaya konmamıştır. Bunun yerine kanun koyucu, uygulama alanı kısıtlı olan çeşitli birtakım kanun ve yönetmelikte benzer fakat aynı olmayan şube tanımlarına yer vererek bu konuda genel kabul görececek bir tanım yapmaktan kaçınmıştır. Bu durum, şubenin unsurlarının saptanmasında hangi mevzuatın esas alınması gerektiği

² Bu hususta bkz. Mehmet Özdamar, “Yargıtay Kararları Işığında Ticari İşletmede Şube Kavramı”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2007, Yıl: 65, S. 1, s. 50; Oruç Hami Şener, **Ticari İşletme Hukuku**, Ankara, 2016 (Anılış: Şener, Ticari İşletme), s. 11.

sorusunu akla getirebileceği gibi; hangi birimlerin şube olarak kabul edilmesi hususunda tereddütlere de neden olabilecektir. Oysa Türk Ticaret Kanunu'nda merkez kavram olarak kabul edilen ticari işletme gibi, kendisini meydana getiren merkez ve şubelerinin de tanımlanması ya da en azından unsurlarının belirlenmesi şüphesiz daha isabetli olurdu³.

Çalışmamız esas itibariyle özel hukuk boyutu ile ticari işletmede şube kavramı ve ona bağlanan hukuki sonuçları kapsamaktadır. Şube kavramı, sadece özel hukuk değil şüphesiz kamu hukukunda da sıkça duyulan bir kavramdır. Nitekim kamu kurum ve kuruluşlarının özellikle idare hukukunu ilgilendiren boyutuyla şube şeklinde çeşitli birimlerine rastlamak mümkündür. Fakat bunlar ticaret hukuku anlamında birer şube olmayıp, kural olarak özel hukukta şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlara tabi değildirler⁴. Bu yüzden şube kavramının kamu hukukundaki anlamı ve bu alanda şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar, çalışmamızın içeriğine dâhil değildir. Üç bölüm şeklinde tasarlanan bu çalışmada birinci bölümünde ticari işletme organizasyonu tanıtılıp, bu yapıda merkez ve şubenin önemine değinilecektir. Keza birinci bölümde şubenin tarihsel gelişimi, mevzuatta düzenleniş biçimi ve esaslı unsurları ele alınacaktır. Çalışmamızın ikinci bölümü ise ticari işletmede şubenin kuruluşu, yönetimi, özellikleri ve benzer kavramlarla karşılaştırılması konularından oluşmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise bir yerin şube olarak nitelendirilmesinin hüküm ve sonuçları üzerinde durulacak; özellikle ticaret hukuku yönünden şubenin tescili, tescilin etkileri, ticaret unvanı, ticari işletmeyi ilgilendiren hukuki işlemlerde şubenin durumu özel olarak irdelenecektir.

³ Benzer şekilde bkz. **Özdamar**, s. 60; **Şener**, Ticari İşletme, s. 1, dn. 14.

⁴ Bu noktada Yargıtay (21. HD, 11.10.2004, 4562/8178) Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşı iş hukukuyla ilgili olarak açılan davalarda, kurum avukatlarının şubenin bulunduğu yerde SGK aleyhine açılacak davaları takibe yetkili olduğunu ileri sürerek, uyumsuzluğun şube işleminden kaynaklanması şartını dahi aramadan HMK 14/1 gereği şubenin bulunduğu yerde dava açılmasını kabul etmektedir. Bu yönde bkz. Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 164-165. Aynı yönde başka bir karar için bkz. HGK, 14.10.2009, 21-381/427 (Mustafa Kılıçoğlu, **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**, İstanbul, 2012 (Anılış: Kılıçoğlu, M.), s. 168-171). Dolayısıyla şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlardan biri olan, şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesi kuralı, o dönem kamu tüzel kişiliğine haiz idari ve mali açıdan özerk olan (SGKK 1/2) Sosyal Güvenlik Kurumu bakımından da uygulanmıştır. Fakat söz konusu kanunun SGK'nın hukuki niteliğini ortaya koyan birinci maddesi dâhil birçok maddesi, 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 88. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. 703 sayılı KHK için bkz. RG. 30473, 09.07.2018.

Son bölümde ayrıca şube olmaya özel hukukun çeşitli alanlarında bağlanan diğer hüküm ve sonuçlar da incelenecektir.

Ticari işletmede şubeye ilişkin bilimsel çalışmalar, gerek Alman gerekse İsviçre hukuk doktrininde bizden daha fazla ve daha eskiye dayanmaktadır. Bunda Almanya ve İsviçre’de şube kavramının bizim hukuk sistemimizden çok daha önce ortaya çıkmış olması ve Avrupa Birliği’nde geçerli olan yerleşme özgürlüğünün etkisi büyüktür. Nitekim Avrupa Birliği sınırları içinde geçerli olan serbest dolaşım ve yerleşme özgürlüğü prensipleri nedeniyle şirketlerin ve işletmelerin sınır aşan hareketliliği artmış ve bu bağlamda şube kavramı daha çok ön plana çıkmıştır. Türk hukukunda ise şubeye yönelik çalışmalar, sınırlı kapsamda ve çok az sayıdadır. Birkaç makale dışında bu konu, monografik bir çalışma olarak incelenmemiştir. Bu nedenle “Ticari İşletmede Şube Kavramı ve Sonuçları” adlı bu çalışma, ticaret hukukunda şube kavramıyla ilgili mevcut olan boşluğun bir nebze de olsa doldurulmasını ve konunun daha fazla tartışılmasını amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARİ İŞLETME KAVRAMI, TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN TARİHSEL GELİŞİMİ, ŞUBEYE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER, ŞUBENİN TANIMI, ESASLI UNSURLARI VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. TİCARİ İŞLETME KAVRAMI, TİCARİ İŞLETMENİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Ticari İşletme Kavramı ve Unsurları

1. Ticari İşletme Kavramının Önemi

Türk Ticaret Kanunu'nda şubeye ilişkin düzenlemeler incelendiğinde, çoğunlukla ticari işletme esas alınarak bu kavrama birtakım hüküm ve sonuçlar bağlandığı göze çarpmaktadır. Ticaret kanunumuzun oluşturulmasında olduğu gibi bir birimin şube niteliğinin tespit edilmesinde de, ticari işletme kavramı hareket noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden ticari işletmenin yapısal özellikleri, unsurları ve şubenin bu bütünsel yapı içindeki yerinin saptanması çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla ticari işletme kavramı açıklığa kavuşturulmadan onun hukuki bir parçası olan şubenin ortaya konması mümkün değildir.

Ticaret hukukunun merkez kavramı olan ticari işletme, bugün birçok kavram ve kurumun saptanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Diğer bir ifadeyle hukuk sistemimizde ticaret hukukuna ilişkin bazı temel kavramlar ticari işletme kavramından yola çıkarak açıklanmıştır. Bu bağlamda örneğin;

- Tacir kavramı tanımlanırken “bir ticari işletmeyi” kısmen dahi kendi adına işleten kimseden söz edilmektedir (TTK 12/1)⁵.

⁵ Bu hususta bkz. Norbert Horn, (Hrsg). **Heymann Handelsgesetzbuch Kommentar**, 2. Auflage, Band 1, Berlin, 1995, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heymann HGB), § 1, No. 13.

- TTK dışındaki kanunlarda “ticari işletmeyi” ilgilendiren işlerle ilgili özel hükümler ticari hüküm olarak kabul edilmiştir (TTK 1/1).
- Hangi faaliyetlerin ticari iş olduğu saptanırken “bir ticari işletmeyi” ilgilendiren bütün işlem ve fiillerin ticari iş olduğu belirtilmiştir (TTK 3/1).
- Ticari davalar bakımından her iki tarafın da “ticari işletmesini” ilgilendiren hususlardan doğan davaların ticari dava olarak kabul edildiğini görmekteyiz (TTK 4/1).
- Kollektif ve komandit ortaklıkların ise, ancak bir “ticari işletme” işletmek amacıyla kurulabileceği açıkça hükme bağlanmıştır (TTK 211/1; 304/1).
- Ticari temsilci ise ancak bir “ticari işletmeyi” yönetmek ve söz konusu işletmenin ticaret unvanı altında işlemler yapmak için atanabilir (TBK 547/1)⁶.
- Acente de TTK 102/1 gereği ancak “ticari bir işletmeyi” ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmek ya da bizzat tacir adına sözleşme yapmak amacıyla atanan bağımsız bir tacir yardımcısıdır.
- Bunun gibi gerçek kişi tacirler bakımından ticari iş karinesinin aksinin ispatında (TTK 19/1); tacirin ücret isteme hakkında (TTK 20/1) veya fatura verilmesinin talep edilmesinde (TTK 21/1) kanun koyucu hep bir ticari işletmenin varlığını dikkate almıştır⁷.

Görüldüğü üzere Türk Ticaret Kanunu’nun birçok yerinde ticaret hukukuna ilişkin önemli kavramların açıklanmasında, unsurlarının belirlenmesinde veya bu

⁶ 818 sayılı önceki Borçlar Kanunumuzda ticari temsilcinin esnaf işletmeleri için de atanabilmesi mümkündü. Ancak bunun için ticari temsilcinin ticaret siciline kaydı zorunluydu (BK 449/3). Türk Borçlar Kanunu’nun ticari temsilciyi düzenleyen hükümlerinde ise artık sadece ticari işletmeler için ticari temsilci atanabileceği belirtilmiştir (TBK 547/1).

⁷ Ticari işletme kavramının önemi ve ilgili düzenlemeler için bkz. Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku I. Giriş – Ticari İşletme**, 3. Baskı, Ankara, 1968, s. 169-172; Ali Bozer, “Ticari İşletme Üzerinde Türk ve İsviçre Hukuku Bakımından Mukayeseli Bir İnceleme” **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Ankara, 1962, Cilt: I, S. 3, s. 363-366; Necdet Özdemir ve Naci Kınacıoğlu, **Türk Ticaret Kanunu (Başlangıç Hükümleri)**, Ankara, 1984, s. 39-40; **Ülgen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 39-40; Sami Karahan, Ticari İşletme Kavramı, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1994, Cilt: XVII, S. 4, (Anılış: Karahan, Ticari İşletme), s. 40-45; Celal Göle, “Ticari İşletmenin Merkez ve Şubesinin Tayini Sorunu”, **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan**, Ankara, 1986, s. 185; Ertan Demirkapı, “Ticari İşletmenin Tespiti Açısından Esnaf İşletmesi Kavramının Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2013, Cilt: XVII, S. 1-2, s. 374.

kavramlara hukuki sonuç bağlanmasında ticari işletmenin varlığı ön koşul olarak karşımıza çıkar. Ticari işletme kavramı, önceki TTK döneminden farklı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda açıkça tanımlanmıştır. Buna göre sadece esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmeler, ticari işletme olarak kabul edilecektir (TTK 11/1)⁸. Bu düzenleme, ticari işletmenin sadece asgari unsurlarının neler olduğunu açıklayan bir tanım olmakla birlikte onun hukuki niteliğini, malvarlığı yönünü veya organizasyon boyutunu ortaya koyan bir niteliğe sahip değildir.

Ticaret hukukunun düzenlenmesinde önemli bir yere sahip olan ticari işletme kavramı açıklanırken, bunun organizasyon yönünün de ele alınması ve bu bütünsel yapıyı oluşturan birimlerden merkez ve şube kavramlarının tespiti, birçok açıdan önem taşımaktadır. Özellikle büyük ölçekli ticari işletmelerde üretilen mal ve hizmetler, çeşitli aşamalardan geçerek tüketici ile buluşmaktadır. Bu tür işletmelerde hammadde temininden, satış ve pazarlamaya kadar birçok aşama, büyük bir organizasyon dâhilinde ve fonksiyonel iş bölümüne dayalı birimler tarafından yerine getirilmektedir. Ticari işletmeye bağlı bu birimlerden hangisinin merkez hangilerinin şube olduğunun belirlenmesi, bu işletmelerde yer alan üretim, dağıtım, satış ve pazarlama gibi birimlerin hukuki niteliklerinin ortaya çıkarılması ve bunlara uygulanacak kuralların tespitinde önemli rol oynayacaktır. Keza bir ticari işletmeyi meydana getiren birimlerin hukuki niteliklerinin saptanması, aynı zamanda merkez ile şubelerin vergi ve muhasebelerinin oluşturulmasında da kolaylık sağlayacaktır⁹. Nitekim kanun koyucu, birçok yerde ticari işletmenin merkez ve şubesini dikkate alarak, onlara çeşitli hüküm ve sonuçlar bağlamıştır.

Ticari işletme terimi uzun süredir kullanılan kanuni bir terim olmasına karşın, zaman zaman ticari teşebbüs terimi de bu kavramı açıklamak için kullanılmıştır. Ticari işletmeler her şeyden önce iktisadi anlamda işletmelerin de bir türüdür. Bu

⁸ Ticaret hukuku bakımından değer taşıyan unsur herhangi bir işletme değil; bizatihi teknik ve hukuki bir kavram olarak yerleşmiş olan ticari işletme ve dolayısıyla onu ilgilendiren işlerdir. Bu hususta bkz. **Ülgen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 38, No. 77.

⁹ Bu yönde bkz. **Özdamar**, s. 48.

açından ticari işletme kavramını daha iyi algılamak adına işletme kavramı ile bazen onun yerine tercih edilen teşebbüs kavramına da değinmek gerekir.

2. Genel Olarak İşletme Kavramı

Ekonomik ve teknolojik gelişmelerdeki hızlı değişimin etkisi altında olan dinamik kavramlar hakkında, geçerliliğini uzun süre koruyabilecek tanımlar yapmak güçtür. Bu çerçevede günümüzde birçok bilimsel alanda ve çeşitli disiplinler içinde kullanılan işletme kelimesinin de birçok farklı tanımı bulunmaktadır¹⁰. Bu yüzden işletmenin herkes tarafından kabul görmüş üzerinde uzlaşılan yeknesak bir tanımı yoktur.

Yasal düzenlemelere baktığımızda 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanılarak hazırlanan “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik hükümlerinde işletmenin tanımlandığını görüyoruz. Buna göre işletme, yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olup bir ekonomik faaliyette bulunan birim veya girişimlerdir (KOBİ Yön. 4/1-a)¹¹. Tanımda ilk dikkat çeken husus, işletmenin yasal statüsünün herhangi bir önem taşımamasıdır. Başka bir ifadeyle işletme için söz konusu birimin kamu veya özel hukuk süljelerine ait olup olmamasının ya da kamu veya özel hukuk hükümlerine tabi olup olmamasının hiçbir önemi yoktur. Bununla birlikte işletmenin ekonomik faaliyette bulunması¹² belirleyici unsur olduğu gibi girişim (teşebbüs) kavramına da işletme tanımının içinde yer verilmesi dikkat çekicidir.

¹⁰ Çeşitli işletme tanımları için bkz. Edmund Willi, **Der Begriff der Betriebes**, Bern, 1938, s. 15-24; Ahmet Taşkın, “İş Hukukunda İşletme Kavramı”, **Çalışma ve Toplum**, 2012/1, s. 76-78; Okay Durman, **İcra ve İflas Hukuku Açısından Malvarlığı veya Ticari İşletmenin Devri**, İstanbul, 2009, s. 23. İşletme kelimesi farklı kişilerce çok çeşitli anlamlarda kullanıldığı için, halk dilindeki işletme ile ekonomi ve hukuk biliminde kullanılan işletme tabirlerinin içeriği birbirinden farklıdır. Bu fark, TTK’da da göze çarpmaktadır. Örneğin TTK 339/2-b bendinde geçen işletme kelimesi faaliyeti nitelendirirken, TTK 339/2-e bendindeki işletme tabiriyle, iktisadi veya ticari anlamda bir işletme kastedilmektedir. Bu hususta bkz. Tuğrul Ansay, “Ticari İşletme Sorgulaması”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan**, İstanbul, 2010, C. I, s. 192-193.

¹¹ İsviçre Ticaret Sicil Tüzüğü’nde ise işletme kavramı, bağımsız ve devamlı bir surette gelir elde etme amacı taşıyan ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmıştır (HRegV 2/b).

¹² Bu düzenlemede geçen ekonomik faaliyet bakımından işletmenin büyüklüğü, çalışan sayısı, kazancı gibi hususlar önem arz etmez. Bu yüzden hükümden geçen ekonomik faaliyet tabiri geniş kapsamlı değerlendirilmelidir. Bu yönde bkz. **Durman**, s. 26.

İşletmenin sözlükteki karşılığı, “tarım, sanayi, ticaret ve bankacılık vb. iş alanlarında kar amacıyla bir sermaye yatırılarak kurulan kurum” şeklindedir¹³. Çağımızın en dinamik kavramlarından biri olan işletmenin, ekonomi biliminde bir kimsenin kazanç sağlamak maksadıyla emek ve sermayeyi bir araya getirmesiyle ortaya çıkan bir organizasyona karşılık geldiği söylenebilir¹⁴. Tanımı yapıлып, unsurları ve özellikleri incelenirken çoğunlukla ekonomi biliminden yola çıkılan işletmenin, şüphesiz hukukî yönü de önem arz etmektedir. Birçok alanda sıklıkla kullanılan işletme kavramı bir görüşe göre, üretim amacıyla bağlı çeşitli araçlarının bir araya geldiği bir üretim birimidir¹⁵. Bir başka görüşe göre ise işletme, kişisel, maddi ve gayri maddi unsurların bir araya geldiği bir organizasyon ve makroekonomiye katılabilen en küçük bağımsız ekonomik yapıdır¹⁶. **Tekinalp** de işletme için, maddi ve kişisel araçların bir organizasyon bağlamında ekonomik bir amaca yönltilmesini ve bunların işlenebilir olmasını aramaktadır. Keza yazar, işletme kavramını, ekonomik faaliyet gösteren bir yer yani mevcut bir organizasyon olarak ele almakta ve bu bağlamda soyut faaliyet kavramından özellikle de serbest meslek faaliyetlerinden ayrı tutmaktadır¹⁷. **Boyacıoğlu** ise konzern kavramının işletme niteliğine değinirken Alman ve İsviçre hukuklarında kullanılan teşebbüs (unternehmen) kavramının karşılığı olarak Türk hukukunda işletme kavramına yer

¹³ Bkz. www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 26.06.2017).

¹⁴ Ayrıca bkz. **Willi**, s. 20; **Demirkapı**, s. 374. İşletmelerin toplumsal yaşamdaki yeri için bkz. Hasan Tutar, **İşletme Yönetimi**, 2. Bası, Ankara, 2013, s. 28.

¹⁵ Bu yönde bkz. Peter Gauch, **Der Zweigbetrieb im schweizerischen Zivilrecht**, Zürich, 1974, s. 3, No. 12-13. Yazar, bu üretim biriminin özellikle iki niteliğinden bahsetmektedir: Birincisi işletmenin, sürekli ve devamlı (*auf dauer*) nitelikte olması; ikincisi ise, müstakil, kendi kendine yeten yani tek başına anlamlı bir bütün oluşturan (*in sich geschlossen*) bir yer özelliği taşımasıdır.

¹⁶ Bkz. Hans-Georg Edlich, **Die Zweigniederlassung als Organisationsform**, Berlin, 1964, s. 11; **Hilbig**, s. 10.

¹⁷ Bu yönde bkz. Ünal Tekinalp, “Türk Ticaret Hukukunu Ticari İşletme Bağlamında Yeniden Düşünmek”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2008, Cilt: XXIV, S. 3, s. 9. **Tekinalp**, aynı zamanda bir işletmenin varlığını ticari işletme için de gerekli görmekte ve işletmeyle ekonomik organizasyonu eşdeğer kabul etmektedir. Ancak doktrinde organizasyon bulunmasının genel anlamda iktisadi işletme bakımından bir özellik oluşturduğu ve bunun ticari işletmenin belirleyici bir unsuru olarak kabul edilmemesi gerektiği de ifade edilmektedir. Bu görüş için bkz. **Demirkapı**, s. 381. Alman hukukunda da bilimsel ve sanatsal etkinlikler ile serbest meslek faaliyetleri işletme olarak kabul edilmemektedir. Bunun için bkz. Ingo Koller, Wulf-Henning Roth ve Winfried Morck, **Handelsgesetzbuch Kommentar**, 7. Auflage, München, 2011, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Koller/Roth/Morck HGB), § 1, No. 12; Thomas Heidele ve Alexander Schall, **Handelsgesetzbuch Handkommentar**, 2. Auflage, Baden-Baden, 2015 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heidele/Schall HGB), § 1, No. 23; Volker Röhrich ve Friedrich Graf von Westphalen, **Handelsgesetzbuch**, 3. Neu bearbeitete Auflage, Köln, 2008, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Röhrich/Westphalen HGB), § 1, No. 22.

verildiğini; ekonomi bilimi açısından da doğrudan doğruya üretimin gerçekleştirildiği teknik birimin işletme olarak adlandırıldığını belirtmektedir¹⁸.

İşletme kavramı (*Betrieb&Establishment*), genel olarak üretimin gerçekleştirildiği organize edilmiş ekonomik bir yapıyı ifade etmektedir¹⁹. Bu yönüyle işletmenin üç temel özelliğinin olduğundan bahsedilebilir. Birincisi, söz konusu kavramın bir ekonomik faaliyeti belirten yani üretime karşılık gelen “dinamik” özelliğidir. İkincisi, fabrika, büro gibi mal veya hizmet üretiminin yapıldığı yeri ifade eden “statik” özelliğidir. Üçüncüsü de, ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuş yapıyı ifade eden “organizasyon” özelliğidir²⁰. Gerçekten de işletme, üretim faktörlerinin devamlı ve uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesi suretiyle insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal ve hizmetlerin üretildiği bir birimdir. Bu yapının borç ve taahhütlerinden sorumlu ayrı bir malvarlığı olmadığı gibi tüzel kişiliği de yoktur. Başka bir deyişle kendi içinde bir organizasyon niteliğine sahip bu yapı, tek başına hukuki anlamda bir hak süjesi değildir²¹.

İşletme olarak nitelendirilen organize edilmiş ekonomik faaliyet, bir gerçek veya tüzel kişi tarafından gerçekleştirilebilir; bu tüzel kişi de, kamu ya da özel hukuk tüzel kişisi olabilir²². Bir yerin işletme olarak nitelendirilmesi açısından büyük ya da küçük olması; bir veya birden çok kişiye ait olması; işletmede emek ya da sermaye unsurlarından herhangi birinin hâkim olması önem taşımaz. Yine çalışan sayısı,

¹⁸ Cumhuriyet Boyacıoğlu, **Konzern Kavramı**, Ankara, 2006, s. 125, dn. 54.

¹⁹ Bkz. Erwin Grochla, **Betriebsverband und Verbandbetrieb**, Berlin, 1959, s. 18.

²⁰ İşletmenin bu özellikleri için bkz. **Grochla**, s. 18-19; **Tutar**, s. 31. Organizasyon olarak işletmenin unsurları için ise bkz. **Willi**, s. 56-62.

²¹ Ancak iş hukukunda bu yapının, sahibinin şahsından bağımsız bir varlığa sahip olduğu da öne sürülmektedir. Nitekim işletmenin devri ya da işletme sahibinin değişmesi halinde söz konusu işletmenin bünyesindeki bütün iş sözleşmeleri geçerliliğini korumaya devam eder (TTK 178; İK 6). Aynı şekilde bkz. Robert Plaisant, “Hukuki Açından İşletme Kavramı”, **Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. XVI, S. 2, Haziran 1980 (Çev. Akar Öçal), s. 355; **Taşkın**, s. 78. Her ne kadar bu yapı bir hukuk bir süjesi kabul edilmese de, ekonomik bağımsızlığa sahip teknik ve sosyal bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönde bkz. **Hilbig**, s. 10.

²² Remo Franceschelli, “İtalyan Hukukunda İşletme Kavramı”, **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. 15, S. 1, (Çev. Akar Öçal), s. 250. Yazar, işletmeyi ne bir hak süjesi ne de bir hak konusu olarak görmektedir. İşletmeyi daha çok mesleki tarzda yapılan bir faaliyet olarak değerlendirmektedir. Bu görüş için bkz. **Franceschelli**, s. 254-255. Ancak işletmenin, salt bir mesleki faaliyet olarak ifade edilmesi, serbest meslek faaliyetlerinin de işletme olarak kabul edilmesi sonucunu doğurur. Oysa günümüzde özellikle bir organizasyonun bulunmadığı serbest meslek faaliyetleri işletme olarak değerlendirilmemektedir. Bu açıdan bkz. **Tekinalp**, s. 9.

sermaye miktarı, üretim kapasitesi ya da kullanılan faaliyet alanının genişliği de işletmenin varlığı bakımından mühim değildir. Bu kıstaslar, sadece işletmenin küçük, orta veya büyük ölçekli olup olmadığını gösterir²³.

3. Genel Olarak Teşebbüs Kavramı

Ekonomi biliminde işletme gibi teşebbüs kavramı da sıklıkla kullanılmaktadır. Ekonomi biliminin oldukça eski bir inceleme konusu olan teşebbüs kavramı, yavaş yavaş hukuk alanında da kullanılıp yasal düzenlemelerde yerini almıştır. Tıpkı işletmeler gibi teşebbüs kavramı da, ilk başta ekonomik yaşamın birer olgusu olarak ortaya çıkmıştır²⁴.

Günümüzde hızla artan ekonomik ve teknolojik gelişmeler, işletme yapılanmalarında önemli birtakım değişikliklere yol açmıştır. Nitekim işletmelerin giderek büyümesi ile söz konusu ekonomik yapılar daha da karmaşık bir hal almıştır. Özellikle satışların artması, ürün ve hizmet yelpazesinin genişlemesi, işletmeleri salt teknik bir amaca bağlı birim olmaktan çıkarıp; onu hukuki ve iktisadi özelliğe sahip bir örgüt haline getirmiştir. Teşebbüs olarak adlandırılabilir bu örgütsel yapı (*Unternehmen&Enterprise*), işletmeye nazaran daha geniş ve büyük bir organizasyonu ifade eder; ancak işletme kavramından daha dar kapsamlı bir kavramdır²⁵. Bu bakımdan her teşebbüs, aynı zamanda bir işletme iken; her işletme, bir teşebbüs meydana getirmez²⁶.

Yasal düzenlemelere baktığımızda teşebbüs kavramının 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinde tanımlandığını

²³ Benzer şekilde bkz. **Gauch**, s. 29, No: 152. Ayrıca karşı. TTK 1522/1.

²⁴ **Hilbig**, s. 10. Teşebbüs kavramı, hem ekonomi hem de hukukta kullanılan bir kavram olmasına rağmen, birbiriyle uyumlu müşterek bir tanımdan yoksun bir kavramdır. Bu yönde bkz. Klaus J. Hopt, Hanno Merkt, Marcus Roth ve Adolf Baumbach, **Handelsgesetzbuch Kurz-Kommentare**, 35. Auflage, München, 2012, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Baumbach/Hopt HGB), Einl v. § 1, No. 31; Fritz Rittner, **Unternehmen und Freier Beruf als Rechtsbegriffe**, Tübingen, 1962, s. 6-7; Hans Brox ve Martin Henslerr, **Handelsrecht**, 20. Auflage, München, 2009, s. 70, No. 123a; Wolfgang Zöllner, "Zum Unternehmensbegriff der §§ 15 ff AktG", **Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht**, 1/1976, s. 2.

²⁵ Bkz. **Grochla**, s. 23.

²⁶ Teşebbüs, iktisadi ve hukuki bir nitelik taşıırken; işletme teknik ve iktisadi bir bütündür. Bir teşebbüs, bir ya da daha fazla işletmeden meydana gelebilir. **Willi**, s. 46; Hermann Belger, **Der Begriff der Zweigniederlassung**, Kallmünz, 1931, s. 32; **Karayalçın**, s. 156; **Hilbig**, s. 10; **Tutar**, s. 31.

görmektedir. Bu tanıma göre teşebbüs, piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimleri ifade etmektedir (RKHK 3). Söz konusu kanunun uygulanması çerçevesinde ele alınan teşebbüs kavramının iki önemli unsuru öne çıkmaktadır: 1) bağımsız karar verme 2) ekonomik bakımdan bir bütün teşkil etme. Görüldüğü gibi bu kavram, ticari işletmeyi de içine alan bir üst kavramdır. Çünkü RKHK kapsamında teşebbüs kavramına ticari işletme işleten veya işletmeyen ticaret ortaklıkları, holdingler, kooperatifler ve kamu tüzel kişileri de girmektedir²⁷. Diğer yandan teşebbüs kavramı, TTK 195/5'te şirketler topluluğunun hâkimi olarak, ilk kez TTK kapsamında düzenleme alanı bulmuş ve tacir olmanın hüküm ve sonuçlarına tabi kılınmıştır²⁸. TTK düzenlemesinde teşebbüs kavramının faaliyetin yürütüldüğü birimi değil, bizzat faaliyeti yürüten kişiyi açıkladığı belirtilmektedir²⁹.

Günümüz şartlarında gitgide daha karmaşık bir hal alan işletme dünyasında kimi durumlarda işletme ve teşebbüs kavramlarını ayırmak olanaksızlaşmaktadır. Bu nedenle hukuk biliminde olduğu gibi işletme öğretisinde de bu kavramlar arasındaki farkı yapay ve yetersiz bulan ve bunları eşanlamlı kabul eden işletmeci sayısı da az değildir³⁰. Fakat yine de bu iki kavramın birbirinin karşılığı olmadığı, aralarında bazı farklar olduğu söylenebilir. İktisadi anlamda teşebbüs, başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere ekonomik mal veya hizmet üreten, kar elde etme amacı güden ve piyasası olan işletmelerdir. Bu açıdan işletme ve teşebbüsün ortak özellikleri, her ikisinin de insan istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte sürekli mal veya hizmet üreten ekonomik birimler olmasıdır³¹. Teşebbüsü işletmeden ayıran en önemli fark, işletme gibi doğrudan teknik bir amaç için hareket etmemesi; aksine sürekli

²⁷ Hayri Domaniç ve Erol Ulusoy, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, 5. Bası, İstanbul, 2007, s. 141; Oruç Hami Şener, **Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku**, 3. Bası, Ankara, 2017, (Anılış: Şener, Ortaklıklar), s. 174; **Ayhan/Çağlar**, s. 91; **Belger**, s. 24; **Franceschelli**, s. 250-251.

²⁸ Bu düzenleme ile TTK'nın ticari işletme sisteminden ayrıldığı ve teşebbüs olarak yeni bir tacir türü ortaya çıkardığı hususunda bkz. Özlem Karaman Coşgun, "6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Teşebbüs Kavramı ve Tacir Sayılmasının Koşulları", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 21, S. 1, s. 111; **Şener**, Ticari İşletme, s. 154.

²⁹ **Karaman Coşgun**, s. 114. Gerek RKHK gerekse TTK kapsamında teşebbüsün ticari işletmeden farklı olarak gelir sağlama amacı taşımasına gerek olmadığı yönünde bkz. **Arkan**, s. 27, dn. 1. Alman hukuku bakımından teşebbüsün hak süjesi olmadığı ve faaliyeti yürüten kişiden ziyade örgütsel bir ekonomik yapıyı ifade ettiği hususunda bkz. **Brox/Henssler**, s. 70, No. 123.

³⁰ Bu hususta bkz. **Tutar**, s. 32.

³¹ **Belger**, s. 10. İşletme ve teşebbüs arasındaki ilişki için bkz. **Willi**, s. 74 vd. Hukuki bir kavram olarak teşebbüs ve serbest meslek arasındaki ilişki için bkz. **Rittner**, s. 14 vd.

ihtiyaçların karşılanması yönünde piyasası olmasıdır³². Bu kapsamda işletme objektif bir kavram iken; teşebbüs subjektif bir kavram olarak karşımıza çıkar³³. İşletme teşebbüse göre daha dar kapsamlı ve küçük ölçekli bir organizasyonu ifade eder. Örneğin piyasada olmayan bir ürünü geliştirip pazara sunan, çeşitli üretim araçlarına sahip ve profesyonel iş bölümüne dayalı faaliyet yürüten bir birim teşebbüs, bu ürünleri teşebbüsten temin edip kârını koyarak satan ekonomik birim işletme olarak düşünülebilir.

Teşebbüs, hukuki, iktisadi ve mali özelliğe sahip bir örgüt iken; işletme fabrika, mağaza ve atölye gibi sadece mal veya hizmet üretilen teknik bir birimdir. Bu bağlamda fırın, otomobil fabrikası, kâğıt fabrikası ve küçük bir ayakkabı tamircisi birer işletme niteliğinde olmasına rağmen teşebbüs değildir. Aynı şekilde Türkiye çapında birçok fabrika ve üretim atölyeleri olan bir anonim şirket teşebbüs konumunda, bu şirkete bağlı her bir fabrika ya da üretim atölyesi birer işletme niteliğindedir. Kısaca işletmede teknik amaç yani üretim ön planda iken, teşebbüste ürünleri piyasaya sunma ve kar elde etme amacı daha ağır basmaktadır³⁴.

Ancak doktrinde hatalı bir şekilde teşebbüs ile işletme kavramı birbirine karıştırılarak teşebbüsün iş hacmi ve işlerinin önemi bakımından ticari işletme düzeyinde olmayan işletmeleri ifade ettiği belirtilmiştir³⁵. Kanaatimizce esnaf işletmeleri, iktisadi anlamda işletmenin bir türü olmakla birlikte hukuki anlamda bir teşebbüs niteliğine sahip değildir.

4. Hukuki Bir Kavram Olarak Ticari İşletme

Ticari işletme kavramı, hem önceki hem de şu an yürürlükte olan Türk Ticaret Kanunu'nda kabul edilmiş yasal bir terimdir. Buna rağmen eski TTK

³² **Belger**, s. 23; **Willi**, s. 22.

³³ Nitekim Alman hukukunda işletme ile teşebbüs ayrımı yapılırken verilen bir örnekte işletme demiryoluna benzetilir ve doğrudan teknik bir amacı ifade eder; teşebbüs ise, ihtiyaçları karşılama ve kâr elde etme amacı güden bu demiryolundaki sürekli bir devinim ve hareket olarak tasvir edilmektedir. Bu yönde bkz. **Belger**, s. 23.

³⁴ Teşebbüsün işletmenin çevreyle olan ilişkilerini, işletmenin ise müessesenin iç durumunu ifade ettiği hususunda bkz. **Bozer**, s. 370.

³⁵ "Bu bakımdan devamlı bir gelir sağlama amacı ile bağımsız olarak faaliyet gösteren esnaf işletmesi, bir teşebbüs olmasına rağmen, işlerinin hacim ve önemi belirli sınırları aşmadığı için ticari işletme olarak kabul edilemez." (**Ayhan/Çağlar**, s. 91). Benzer şekilde bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 140.

döneminde zaman zaman ticari işletme yerine ticari teşebbüs teriminin kullanılması gerektiği görüşleri ileri sürülmüştür³⁶.

İşletme ve teşebbüs kavramları, hem hukuk hem de ekonomi biliminde sınırları kesin olarak çizilmiş ve herkes tarafından genel kabul görmüş tanımı olan kavramlar değildir. Ancak işletme ile teşebbüsün ilk başta ekonomik yaşamda ortaya çıkan kavramlar olduğunu ve ticari hayatın dinamizmi karşısında daha sonradan hukuk alanında kendisine çeşitli hüküm ve sonuçlar bağlandığını belirtmekte fayda vardır.

Bugün bile bu iki kavramın ne anlama geldiği ve aralarındaki farkların ne olduğu net olarak ortaya konulamamaktadır. Bu belirsizlik sadece bizim hukuk sistemimizde değil, Alman ve İsviçre hukuk sisteminde de göze çarpmaktadır³⁷. Nitekim Alman hukukunda ticari işletme kavramı için, bazı yerlerde “Handelsgewerbe” terimi kullanılırken bazı yerlerde de aynı kavram “Unternehmen”, “Handelsgeschäft” ve “Gewerbebetrieb” terimleri ile ifade edilmektedir³⁸. Benzer bir durum İsviçre hukukunda da mevcuttur. Bu yüzden bizim hukuk sistemimizde uzun zamandır yasal bir terim olarak benimsenmiş ve herkes tarafından da kabul görmüş ticari işletme kavramını tartışmaya açmanın gerekli olmadığı kanısındayız³⁹. Ancak şunu da göz ardı etmemek gerekir. Teşebbüs kavramı, gerek Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da gerekse 6102 sayılı TTK ile birlikte yeni bir tacir türü olarak ticaret kanununda yerini almış yasal bir terimdir. Bu kavram, iktisadî özelliği bir yana gün geçtikçe hukuk alanında daha yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Bu yüzden teşebbüs kavramının anlamı, hukukî niteliğinin ne olduğu ve işletmeyle arasındaki farkların net olarak ortaya konması, kuşkusuz bu kavramın daha yerinde ve niteliğine uygun bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

³⁶ Halil Arslanlı, **Kara Ticareti Hukuku Umumi Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 1960, s. 16; **Karayalçın**, s. 156; Sait Kemal Mimaroglu, **Ticaret Hukuku, Cilt I, Ticari İşletme**, Ankara, 1978, s. 131-132; **Bozer**, s. 363, dn. 1. Görüşler için bkz. Hamdi Yasaman, **Anonim Ortaklıkların Birleşmesi**, Ankara, 1987, s. 9-10.

³⁷ Bu yönde bkz. **Ansay**, s. 191.

³⁸ Bu hususta bkz. HGB, §. 1/2. Ayrıca karşı. Harmut Oetker, **Kommentar zum Handelsgesetzbuch**, 3. Auflage, München, 2013, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Oetker HGB), § 1, No. 49; Carsten Thomas Ebenroth, Karlheinz Boujong, Detlev Joost ve Lutz Strohn, **Handelsgesetzbuch**, 3. Auflage, München, 2014 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB), Vor § 1, No. 2; **Röhrich**, Röhrich/Westphalen HGB, § 1, No. 13-15.

³⁹ Aynı doğrultuda bkz. Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 15. Bası, İstanbul, 2015, s. 32.

5. Ticari İşletme Kavramı ve Unsurları

a. Ticari İşletme Kavramı

Ticari işletme kavramının önceki tarihli Türk Ticaret Kanunu'nda tanımı yapılmadığı için, doktrinde bu kavram Ticaret Sicil Tüzüğü'nün 14. maddesinin ikinci fıkrasının zıt anlamından yola çıkılarak tanımlanıyordu⁴⁰. Çünkü eski TTK'da ticari işletmeyi tanımlayan veya onun unsurlarını ortaya koyan bir tanım bulunmayıp sadece nelerin ticari işletme içinde yer alacağını örnekseyici olarak sayan bir düzenleme mevcuttu.

Yeni TTK döneminde ise ticari işletme kavramı, kanunda açıkça tanımlandığı için, bu gelişme ticari işletme hukuku alanında önemli bir yenilik olarak görülmektedir⁴¹. Bu bağlamda TTK 11/1'e göre ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız bir şekilde yürütüldüğü işletme olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle ticari işletmenin unsurlarının; 1) esnaf işletmesini aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutma, 2) devamlılık ve 3) bağımsızlık olduğu söylenebilir.

TTK 11/1'e göre ticari işletmeden bahsedebilmek için, her şeyden önce ortada bir işletmenin bulunması gerekir⁴². İşletme ise, en genel anlamıyla bir kimse

⁴⁰ Tanımlar için bkz. **Arslanlı**, s. 21; **Karayalçın**, s. 157-158; **Özdemir/Kınacıoğlu**, s. 28-29; Merih Kemal Omağ, "Ticari İşletmenin Yapısı", **Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegân Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007, s. 924; **Karahan**, Ticari İşletme, 40-44.

⁴¹ **Demirkapı**, s. 372. Nitekim kanunun gerekçesine bakıldığında ticari işletmenin tanımına kanunda yer verilmesi, şu gerekçelere dayandırılmıştır: "...Çünkü ticari işletme kanunun temelidir; yani merkez kavramdır; bu niteliğiyle belirleyici, hatta tanımlayıcıdır. Ticaret hukuku, aradan geçen zaman içinde ticari işletmenin dış hukuku haline gelmiş ve bir kavramdan kurama dönüşmüştür. Söz konusu eğilimin öznel sistemin vatanı olan Almanya'da görülmesi ve bu anlayışın 1998 Alman Ticaret Kanunu'nun hedeflerinden biri olması ilgi çekicidir. Onun için, Tasarıda ticari işletmenin tanımlanması kaçınılmaz olarak değerlendirilmiştir. Tasarının tümüne egemen, bir kuramın bazı niteliklerini içermeye başlayan temel bir kavramın tanımını Ticaret Sicili Tüzüğüne bırakılamaz..." (Arslan Kaya, **Gerekçeli – Karşılaştırmalı – Notlu Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, 2016, s. 103). Ancak doktrinde TTK 11/1'de işletme kavramına özel vurgu yapılmasına rağmen her biri işletmenin birer unsuru olan devamlılık, bağımsızlık ve gelir sağlamayı hedef tutmaya neden yer verildiği eleştirilerek ticari işletme tanımının isabetli olmadığı da belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 145, No. 273.

⁴² Alman hukukunda da ticari işletme tanımlanırken, HGB § 1/2'de "Handelsgewerbe ist jeder Gewerbebetrieb..." denilerek ticari işletmenin işletme unsuruna vurgu yapılmıştır. Ticari işletmenin bir unsuru olarak işletme için bkz. **Kindler**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 1, No. 9; Claus-Wilhelm Canaris, **Handelsrecht**, 24. Auflage, München, 2006, s. 19 vd, No. 1 vd; **Roth**,

tarafından ekonomik çıkar sağlamak amacıyla emek ve sermayenin bağımsız şekilde bir araya getirilmesi olduğuna göre; işletme olmaksızın yapılan ticari faaliyetler, ticari işletme kapsamında değerlendirilemez. Bu açıdan özellikle soyut ticari faaliyetler ile emek veya sermayenin herhangi birinin olmadığı ticari faaliyetler, bağımsızlık ve devamlılık özelliğine sahip olsa da veya gelir elde etme amacı taşısa da ticari işletme olarak kabul edilemez⁴³. İşletme niteliği, aynı zamanda bir organizasyonu da ifade ettiği için, ticari işletmeyi adeta somutlaştıran ve ona cismanî bir görünüm kazandıran unsurdur. Ticari işletme açısından işletmeyi işleten, bir veya birden çok kimse olabileceği gibi gerçek veya tüzel kişi olması da olabilir⁴⁴.

Ticari işletmenin işletme unsuru bakımından, işletmenin dar anlamda mutlaka bir taşınmaz üzerinde yani sabit bir yerdeki faaliyetleri mi yoksa geniş anlamda gezici ticari faaliyetleri de kapsayıp kapsamayacağı konusunda doktrinde herhangi bir görüş dile getirilmemiştir. İşletme denilince akla en başta ekonomi biliminde belirtilen statik özelliğinden hareketle belli bir mekân ve sabit bir yerde icra edilen ekonomik faaliyetler gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında sermayesi sadece taşınır malvarlığı olan bir taksici veya nakliyecinin, ticari işletmeye sahip olmadığı ve bu yüzden de tacir sayılmayacağı ileri sürülebilir.

Yargıtay bu konuyu İİK 280/3 çerçevesinde ele alarak, sabit bir yerde yapılmayan ticari faaliyetlerin ticari işletme olup olmadığını tartışmıştır. Yüksek Mahkeme'ye göre; "Ticari otobüs niteliğindeki dava konusu araç, ticari işletme niteliğindedir."⁴⁵; "Satışı yapılan minibüs ve bu minibüse ait ticari plaka İİK 280/3 kapsamında ticari işletmedir"⁴⁶; "Dava konusu vincin devir tarihindeki gerçek değeri

Koller/Roth/Morck HGB, § 1, No. 16-17; Tobias Lettl, **Handelsrecht**, 2. Auflage, München, 2011, s. 8.

⁴³ **Canaris**, s. 21, No. 7; **Tekinalp**, s. 9. Soyut ticari faaliyetler, organizasyon oluşturulmadan yapılan yani işletme unsuru eksik olan faaliyetlerdir. Bu çerçevede verilen örneklerle bakıldığında, bir kimsenin devamlı olarak borsada oynaması ya da forward işlemleri yapması, holding şirketin iştiraklerini yönetmesi veya bir öğretmenin özel ders vermesi, işletmenin unsurlarından emek ya da sermayeden yalnızca bir tanesini içeren faaliyetlerdir. Bu yönde bkz. **Demirkapı**, s. 381-382.

⁴⁴ **Arkan**, s. 27; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 150, No. 283.

⁴⁵ 17. HD, 17.11.2009, 6263/7590 (Talih Uyar, Alper Uyar ve Cüneyt Uyar, **İcra ve İflas Kanunu Şerhi, Cilt: 3**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2014, (Anılış: Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerhi), s. 4480). Aynı yönde bkz. 15. HD, 12.11.1997, 4786/4822 (Talih Uyar, Alper Uyar ve Cüneyt Uyar, **İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Cilt: 1**, 4. Baskı, Ankara, 2011, (Anılış: Uyar/Uyar/Uyar, Tasarrufun İptali), s. 1032).

⁴⁶ 17. HD, 01.10.2009, 4704/5864 (**Uyar/Uyar/Uyar**, Tasarrufun İptali, s. 1021).

araştırılmadığı gibi, ticari işletmedeki durumu değerlendirilmemiştir.”⁴⁷; “Aracın plaka ve hattı ile birlikte satılması halinde, Şoförler ve Otomobilciler Derneği’nden dava konusu aracın plaka ve hattı ile birlikte satış tarihindeki gerçek değerinin ne olduğunun sorulması, borçlunun söz konusu araçla ilgili olarak defter tutup tutmadığının ve dolayısıyla bir ticari işletme devrinin (İİK 280/3) söz konusu olup olmadığının alınacak sonuca göre İİK’nun 278 ve 280. maddeleri ışığında durumun değerlendirilmesi gerekmektedir.”⁴⁸. Görüldüğü üzere Yargıtay, ticari işletmenin mutlaka sabit (statik) bir mekânda yapılan ticari faaliyetlerle sınırlı olmadığı; somut olayın özelliklerine göre (yani esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşması durumunda) salt taşınır niteliğindeki malvarlığı değerlerinin de ticari işletme kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir.

Kanaatimizce ticari işletme açısından işletme kavramı sadece statik bir taşınmaz üzerinde yapılan ticari faaliyetleri değil, aynı zamanda belli ve sabit bir yeri olmayan gezici faaliyetleri de kapsamaktadır. Bu çerçevede örneğin büyük bir balıkçı teknesi, evden eve taşımacılık yapan bir kamyon veya ticari taksiler de pekâlâ ticari işletme olarak kabul edilecektir. Çünkü tüm bu ekonomik faaliyetler, emek ve sermayenin bir araya getirildiği bir organizasyon dâhilinde gerçekleştirilmektedir.

Ticari işletme bakımından yapılan işin türü önemli olmayıp, işletmenin belli bir büyüklüğe sahip olması başka bir deyişle yapılan işin ticari kabul edilebilecek boyutta olması gerekir. Bu yüzden bir hamalın yaptığı taşıma işiyle bir nakliye firmasının yaptığı taşıma işi arasında veya seyyar arabasıyla her gün eşinin evde yaptığı bir iki tepsi böreği satan biri ile büyük bir börek salonu işleten kimse arasında fark vardır⁴⁹. Dolayısıyla yapılan iş aynı olsa da nicelikleri arasındaki fark, bir faaliyetin ticari işletme boyutunda olup olmadığını tayin etmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu 65/2’ye göre sermayeden ziyade şahsî mesaiye, ilmî veya meslekî bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan serbest meslek faaliyetleri de, ticari işletme olarak kabul edilmemektedir⁵⁰. Bir faaliyetin

⁴⁷ 15. HD, 30.06.2004, 1477/3653 (Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerhi, s. 4480).

⁴⁸ 17. HD, 17.06.2010, 4189/5634 (Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerhi, s. 4481).

⁴⁹ Benzer şekilde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 147.

⁵⁰ Bu kapsamda dişçilik, hekimlik, avukatlık, noterlik, muhasebecilik, vergi danışmanlığı ve mimarlık gibi meslekler, sermayeden ziyade meslekî bilgiye dayalı olduğundan serbest meslek faaliyetleri arasında değerlendirilmektedir. Bu yönde bkz. **Rittner**, s. 3, 27; Karsten Schmidt, **Münchener**

serbest meslek faaliyeti kapsamında olup olmadığı belirlenirken, sermayeden ziyade meslekî bilgiye dayalı olması gerekir⁵¹. Eğer sermaye unsuru meslekî bilgiden daha ağır basıyorsa, bu durumda doktrin ve uygulamada ticari işletmenin varlığından söz edilmektedir⁵². Özellikle doktrinde serbest meslek faaliyetlerinin büyük bir organizasyon dâhilinde gerçekleştirilmesinin, ticari işletme faaliyeti kapsamında değerlendirileceği ifade edilmektedir⁵³.

Serbest meslek faaliyetleri içerisinde yer alan bilimsel ve sanatsal faaliyetler de ticari işletme niteliğinde değildir⁵⁴. Örneğin bir ressamın resimlerini müzayedede satması veya bir bilim adamının yaptığı buluşa yönelik aldığı patentin kullanım hakkını para karşılığı birine devretmesi, ticari işletme sayılmaz.

Her ticari işletme, özünde bir işletme niteliğine sahip olsa da, her işletmenin bir ticari işletme olduğu söylenemez. Ticari işletme teknik bir kavram olup, iktisadi anlamda işletmenin de özel bir türünü oluşturmaktadır. Bu yüzden işletme kavramı, ticari işletmeyi de kapsayan bir üst kavramdır. Nitekim esnaf işletmesi de iktisadi anlamda bir işletme olmasına rağmen, bir ticari işletme değildir. Bu yüzden TTK hükümleri kural olarak esnaf işletmeleri ve esnaflar hakkında uygulanmaz⁵⁵.

Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 4. Auflage, München, 2016, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, MünnKommHGB), § 1, No. 34. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararda (11. HD, 06.06.2011, 14245/6810) gümrük müşavirinin yaptığı faaliyeti, serbest meslek faaliyeti kapsamında değerlendirip ticari işletme olarak kabul etmeyerek gümrük müşavirinin tacir sayılmayacağına hükmetmiştir. Karar için bkz. Batider 2011, C. XXVII, S. 3, s. 361.

⁵¹ Serbest meslek faaliyetlerini sadece gerçek kişilerin gerçekleştirebileceği, tüzel kişilerde böyle bir durumun söz konusu olmayacağı yönünde bkz. **Rittner**, s. 19.

⁵² Bu hususta bkz. **Körber**, Oetker HGB, § 1, No. 45-46. Yargıtay geçmiş dönemde vermiş olduğu bir kararda (11. HD, 29.03.1976, 1903/1650), eczacılıkta iktisadî faaliyetin nakdî sermayeden ziyade bedeni çalışmaya dayanmadığından ve kazancın da ancak geçimini sağlamaya yetecek düzeyde az olmadığından bahisle eczaneleri ticari işletme kabul etmiştir. Karar için bkz. YKD 1978, s. 1663-1664). Alman Federal Mahkemesi de eczacıların serbest meslek faaliyeti kapsamında olmadığı görüşündedir. Bu yönde bkz. BGH, NJW 83, s. 2086. Fakat gerek Yargıtay gerekse de Danıştay vermiş oldukları içtihadı birleştirme kararlarıyla dışçilik ve dış protezciliğini ticari işletme faaliyeti kapsamında saymayıp serbest meslek faaliyeti olduğu görüşündedir. Yargıtay kararı için bkz. İBK, 12.11.1947, 15/22, RG, 16.01.1948, S. 6807); Danıştay kararı için bkz. İBK, 29.02.1996, E. 1995/1, K. 1996/1 (DD, Yıl 27, S. 93, s. 59 vd.).

⁵³ Örneğin on-on beş uzmanın çalıştığı bir tıp polikliniğinde sermaye unsurunun hâkim olduğu bu yüzden ticari işletme olarak kabul edileceği yönünde bkz. **Karahan**, s. 17.

⁵⁴ **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 1, No. 19; **Röhrich**, Röhrich/Westphalen HGB, § 1, No. 24; **Keßler**, Heidel/Schall HGB, § 1, No. 23; **Emmerich**, Heymann HGB, § 1, No. 18.

⁵⁵ TTK 15 uyarınca, tacirlere özgü olan TTK'nun 20 ve 53. maddeleri ile TMK'nun 950. maddesinin ikinci fıkrası, esnaflara da uygulanan istisnaî düzenlemelerdir. Ayrıca karşı. **Arkan**, s. 27.

b. Ticari İşletmenin Unsurları

(1) Gelir Sağlamayı Hedef Tutma (Kazanç Sağlama Amacı)

Bir işletmenin ticari işletme sayılabilmesi için taşıması gereken özelliklerin başında gelir elde etme amacı gelmektedir. Doktrinde ticari işletmeler bakımından bu amacın taşınması yeterli kabul edilip, somut olarak amacın gerçekleştirilmesi aranmamaktadır⁵⁶. Bu sebeple gelir elde etme amacıyla kurulan bir ticari işletmenin maliyetine faaliyette bulunması ya da zarar etmesi, bu amacın varlığı açısından önem taşımadığı dile getirilmektedir⁵⁷.

Düzenlemede kazanç ile gelir kavramı birbirinden ayrılmıştır⁵⁸. Gelir kavramı, elde edilen faydaların toplamı iken; kazanç, bu toplamdan maliyetin çıkarılması sonucu elde edilen kârdır⁵⁹. Kanun koyucu bir işletmenin ticari işletme niteliğini belirlenirken kazanç elde etmekten ziyade gelir elde etme kıstası dikkate alınmıştır. Fakat ticari işletme için amaç, maliyetine iş yapmak ya da salt gelir elde etmek olmayıp bizatihi kazanç sağlamaktır. Gerçekten de tacir olmanın ve bir ticari işletme işletmenin doğası gereği söz konusu faaliyetler, kazanç elde etme amacına yönelmektedir. Bu yüzden her tacir, ticari bir faaliyet yürütürken kazanç elde etme amacıyla hareket edip, belli bir para ya da bedel karşılığında mal veya hizmet

⁵⁶ **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 1, No. 9; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 1, No. 15; **Kindler**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 1, No. 26; **Karahan**, Ticari İşletme, s. 50. Alman hukukunda ticari işletmenin varlığı açısından bazı yazarlar kazanç elde etme amacından “Gewinnerzielungsabsicht” ziyade yapılan faaliyetin ivaz karşılığı “entgeltliche Tätigkeit” olmasını yeterli görmektedirler. Bu yönde bkz. **Schmidt**, MünnKommHGB, § 1, No. 31; **Köbler**, Oetker HGB, § 1, No. 26; **Lettl**, s. 9.

⁵⁷ Ancak Alman hukukundaki yeni eğilime göre doğrudan kazanç sağlama amacı bulunmasa da işletmenin unsurlarını taşıyan iş ortaklıkları ARGE’ler (Arbeitsgemeinschaft) ile kamu yararına çalışan ve ekonomik bakış açısıyla işletilen kamu işletmeleri de ticari işletme olarak kabul edilmektedir. Karş. **Kindler**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 1, No. 28-30; **Schmidt**, MünnKommHGB, § 1, No. 31.

⁵⁸ Bu durum TTK’nın hazırlanmasında önemli katkıları olan **Tekinalp** tarafından şu şekilde vurgulanmıştır: “Tanımın ikinci özelliği kazanç elde etme amacını ticari işletmenin unsurları arasında saymamış olması, onun yerine oldukça renksiz ve tarafsız bir terim olan gelir sözcüğünü seçmesi ve vergunun gelirin elde edilmesine değil de belli bir sınırın aşılmasının hedeflendiği hususuna yapılmış olmasıdır.” (**Tekinalp**, s. 9-10).

⁵⁹ **Demirkapı**, s. 386; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 149, No. 281. Doktrinde gelir ile kazancın aynı kavram olmadığı belirtilmektedir. Ancak kazancın sözlük anlamına baktığımızda hem gelir hem de kâr anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bu açıdan kanunda tercih edilen gelir kelimesi, ticari işletme sayılma ölçütünü daha geniş kapsamlı kılmıştır. Nitekim hiç kâr etmemiş olsa bile bir işletmenin geliri, esnaf faaliyetlerini aşma sınırını geçerse, ortada bir ticari işletme bulunduğu söylenebilecektir.

sunmaktadır⁶⁰. Aynı durum esnaflar için de geçerlidir. O halde kazanç elde etme niyeti, genel olarak ticaretle uğraşan herkes için ortak bir hedeftir. Ancak amaç kazanç sağlamak olsa da, bir işletmenin ticari işletme niteliğinde olup olmadığı tespit edilirken, işletmenin mutlaka kazanç sağlıyor olması gerekmez⁶¹. Bu yüzden doktrinde haklı bir şekilde gelir elde etme amacıyla yola çıkan bir işletmenin sürekli zarar etmesinin, ticari işletme vasfına etki etmeyeceği belirtilmektedir⁶².

Alman hukukunda ise ticari işletmenin unsurları tespit edilirken, TTK'daki gelir elde etmeyi hedef tutma özelliğine karşılık, yapılan faaliyetin ivaz karşılığı olması (Entgeltlichkeit) ve kazanç elde etme niyeti (Gewinnerzielungsabsicht) taşınması aranmaktadır⁶³. Alman hukukundaki bu özelliklerin, ticari işletme niteliğinin belirlenmesinde daha somut ve objektif ölçütler getirdiği söylenebilir. Çünkü TTK'daki düzenleme çerçevesinde ticari işletme için esnaf işletmesi sınırlarını aşacak düzeyde gelir elde etmek yeterlidir. Ancak bu kriterleri sağlasa da bazı faaliyetler, niteliği veya amacı gereği ticari işletme olarak değerlendirilmemelidir. Örneğin bir derneğin uzun zamandır kanser hastalarının tedavisi için plastik bileklikler yaptırıp maliyetinin çok üzerinde sattığını varsayalım. Elde edilen bu gelire de kurayla her ay üç dört hasta tedavi için yurtdışına gönderiliyor olsun. Bu durumda bu faaliyetin yıllık geliri, esnaf işletmesi sınırlarını aşıyor olsa bile, burada kazanç elde etme amacı bulunmadığı için bu organizasyon ticari işletme olarak kabul edilemez. Oysa TTK'daki kriter bakımından bu faaliyet, esnaf işletmesi sınırlarını aşacak düzeyde gelir elde etme kistasını karşılamaktadır. Dolayısıyla kazanç sağlama amacı bulunmayan bu faaliyetin, TTK'ya göre ticari işletme olduğu iddia edilebilir. Ancak Alman hukuku açısından bakıldığında, bu yardım faaliyeti, kazanç sağlama amacından yoksun olduğu için ticari işletme olarak kabul edilemez.

Doktrinde ise, kazanç sağlama amacı bulunmayan örneğin sportif, kültürel veya hayır amacıyla yapılan faaliyetlerin, bir organizasyon dâhilinde icra edilse bile

⁶⁰ Ancak kazanç elde etme amacına yönelmiş her faaliyet, kişiye tacir sıfatı kazandırmaz. Bu açıdan evlenme tellallığının tacir sayılmayacağı yönünde bkz. **Emmerich**, Heymann HGB, § 1, No. 21.

⁶¹ Bu hususta bkz. **Körber**, Oetker HGB, § 1, No. 28.

⁶² **Arkan**, s. 27; **Şener**, Ticari İşletme, s. 6;

⁶³ **Schmidt**, MünnKommHGB, § 1, No. 31; **Kindler**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 1; No. 26; **Röhrich**, Röhrich/Westphalen HGB, § 1, No. 48.

ticari işletmeye vücut vermeyeceği kabul edilmektedir⁶⁴. Örneğin sokak hayvanlarına yardım için kurulan bir derneğe bu amaç doğrultusunda yapılan bağışlar, büyük meblağlara ulaşırsa da gelir elde etme amacı bulunmayan bu tür faaliyetler ticari işletme kapsamında değerlendirilemeyecektir.

(2) Esnaf İşletmesi Sınırlarını Aşacak Düzeyde Gelir Elde Etme

Ancak ticari işletmeden bahsedebilmek için sadece gelir sağlama amacı yeterli değildir; bunun aynı zamanda esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gerçekleştirilmesi gerekir. Kanunda geçen “esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan” ibaresi, ticari işletme ile esnaf işletmesini ayıran subjektif bir kriterdir⁶⁵. Nitekim bir işletmenin ticari işletme niteliği taşıyıp taşımadığının tespiti yapılırken, TTK 11/2 gereği Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşıp aşmadığı her somut olay bakımından ayrıca dikkate alınacaktır⁶⁶.

Esnaf işletmesiyle ticari işletmeyi birbirinden ayıran husus, elde edilen gelirin Bakanlar Kurulu’na belirlenen esnaf işletmesi sınırlarını aşmasıdır. TTK 11/2’de ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınırın, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak kararnamede gösterileceği ifade edilmişse de, Bakanlar Kurulu’nun henüz bu yönde bir çalışması olmamıştır. Fakat TTK’nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 10. maddesine göre, Bakanlar Kurulunca eski TTK döneminde alınan “Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayicinin Ayırımına İlişkin

⁶⁴ Bu yönde bkz. **Körber**, Oetker HGB, § 1, No. 33; **Arkan**, s. 27; **Demirkapı**, s. 389; **Karahan**, s. 13.

⁶⁵ **Demirkapı**’nın da haklı olarak belirttiği gibi, Bakanlar Kurulu tarafından bir sınır belirlense bile, işletenin bu sınırı aşma niyetinin ne zaman bulunduğunu tespit etmek bir hayli zordur. Ancak yazar, burada çözüm olarak işletenin niyetinden ziyade somut olarak belirlenen sınırın aşıp aşılmadığının araştırılmasını; bu sınır aşılmışsa söz konusu birimin ticari işletme olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu düşünce için bkz. **Demirkapı**, s. 384.

⁶⁶ TTK’da esnaf işletmesi ile ticari işletme arasındaki sınırın subjektif bir ölçü olan “gelir düzeyi” yerine; objektif bir ölçü olan “mesleki” bir kıstasa bağlanması şüphesiz daha isabetli olurdu. Bu açıdan örneğin, gelir düzeyi ne olursa olsun bir ayakkabı boyacısının, bir berberin ya da bir araba tamircisinin kısacası bir zanaatı icra edenlerin esnaf olarak addedilmesi, ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki ayrımı objektif kıstaslara göre yapabilme imkânı verirdi. Nitekim **Tekinalp** de, AET/AT çevrelerinde esnaf tanımının gelir düzeyi unsuru ile değil, meslek yaklaşımı ile yapıldığını; yakın bir zamanda esnaflara yönelik çıkarılacak bir kanun ile bu yeni yaklaşımın Türk hukuku bakımından da hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. **Tekinalp**, s. 10-11.

Karar” (RG, 21.07.2007, S. 26589) çerçevesinde esnaf ve tacir ayrımı yapılacaktır⁶⁷. Eski TTK 1463/2’de ise, esnaf ve tacir ayrımı sınırının “yıllık gayrisafi gelire” göre tayin edileceği açıkça vurgulanmıştı⁶⁸. Dolayısıyla bir işletmenin esnaf işletmesi sınırlarını aşması demek, yıllık gayrisafi gelirinin Bakanlar Kurulu kararında gösterilen sınırı aşması anlamına gelir. Esasen TTK 11/1’deki “gelir sağlamayı hedef tutma” ifadesiyle vurgunun gelire yapıldığını gözden kaçırmamak gerekir⁶⁹.

Bakanlar Kurulu’nun 2007 yılında çıkardığı 2007/12362 sayılı Karar’da VUK 177’ye yapılan atıf, basit usulde vergilendirilenler ile vergiden muaf olanları da kapsayacak şekilde kaleme alınmıştır. Doktrinde de haklı olarak ifade edildiği üzere söz konusu atıf sadece işletme hesabına göre defter tutanları kapsamalı; vergiden muaf olanlar ile basit usulde vergilendirilenler başkaca bir kritere gerek kalmadan esnaf olarak kabul edilmelidir⁷⁰. İşletme hesabına göre defter tutanlar ise, esnaf işletmesi için öngörülen sınır aşıp aşmamasına göre esnaf veya tacir kategorisinden herhangi birine dâhil olabilir⁷¹.

TTK’da her ne kadar “*esnaf işletmesi sınırlarını aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan*” ifadesine yer verilmişse de, bu özellik iki yönüyle ele alınmalıdır. Birincisi düzenlemede geçen gelir sağlamayı hedef tutma, esasen kazanç sağlama amacı olarak anlaşılmalı; ikincisi ise yapılan faaliyetin geliri somut olarak esnaf işletmesi için belirlenen sınırı aşmalıdır⁷². O halde kazanç sağlama amacı bulunan ve

⁶⁷ **Arkan**, s. 28; **Şener**, Ticari İşletme, s. 6; Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 8. Baskı, Bursa, 2015, s. 15; **Ayhan/Çağlar**, s. 94. Bakanlar Kurulu kararında öngörülen kıstaslar için bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 156-160. TTK sistemi esas itibarıyla “ticari işletme – esnaf işletmesi” üzerine kurulmuş ise de, Bakanlar Kurulu Kararı “tacir-esnaf” ayrımı üzerine tesis edilmiştir. Bu yönde İsmail Kırca, “Esnaf ve Snatkar ile Tacir ve Sanayicinin Ayrımına İlişkin 2007/12362 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın Değerlendirilmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2007, C. XXIV, S. 2, ss. 295-304 (Anılış: Kırca, Tacir-Esnaf Ayrımı), s. 302. Kanaatimizce ticari işletme – esnaf işletmesi ayrımı yapılırken, tacir-esnaf kıstasından vazgeçilerek yeni kanuna uyumlu bir kararın alınması yerinde olacaktır.

⁶⁸ Bu şekilde TTK 15’deki (eTTK 17) subjektif niteliği ve belirsizliği giderilmek istenmiştir. Bu hususta bkz. **Kırca**, Tacir-Esnaf Ayrımı, s. 295.

⁶⁹ Bu yönde bkz. **Ansay**, s. 186; **Tekinalp**, s. 9-10. Buna rağmen bazı yazarlar gelir – kazanç ayrımına dikkat etmeden, “kazancın” Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararname gösterilen sınırı aşmayacağını ifade etmektedirler. Bu ifade için bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 93.

⁷⁰ Aynı hususta bkz. **Kırca**, Tacir-Esnaf Ayrımı, s. 297-298.

⁷¹ Bkz. **Kırca**, Tacir-Esnaf Ayrımı, s. 299.

⁷² Doktrinde esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutma unsuru bakımından bazı yazarlar, sınırın aşılmasının hedeflenmiş olmasının önemli olduğunu, somut olarak sınırı aşan düzeyde gelir elde edilmesinin gerekli olmadığını ifade etmektedir. Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 27; **Şener**, Ticari İşletme, s. 6; **Karahan**, s. 16. Buna karşılık diğer bir görüşe göre, esnaf

elde ettiği yıllık gelir esnaf işletmesi için belirlenen sınırı aşan işletmeler, ticari işletme olarak kabul edilecektir. Başka bir ifadeyle bu unsur bakımından ticari işletme niteliği belirlenirken, somut olarak “gelir” kavramı dikkate alınırken, faaliyetin de “kazanç” sağlama amacına yönelmiş olması gerekir.

Geliri söz konusu sınırı aşmayan bir esnaf işletmesi kazanç elde etmiş olabileceği gibi bu sınırı aşan gelir elde eden bir ticari işletme, elde edilen toplamdan maliyet düşüldüğünde zarar etmiş olabilir. Böyle bir durumda bile zarar eden işletmenin ticari işletme; kazanç elde eden işletmenin de esnaf işletmesi niteliğinde herhangi bir değişiklik meydana gelmez.

Esnaf işletmesi sınırlarını aşacak düzeyde gelir elde etme özelliği, bir işletmenin ticari işletme kabul edilebilmesi için aranan en önemli unsurdur⁷³. Çünkü genel olarak iktisadî anlamda bütün işletmelerin birer özelliği olan devamlılık ve bağımsızlık unsurları, esnaf işletmelerinde de bulunan özelliklerdir. Aslında bunlar, ticari işletmenin unsurları arasında sayılsa da, ticari işletmeyi iktisadî anlamda işletmeden ya da esnaf işletmesinden ayıran kıstaslar değildir⁷⁴. O halde bir işletmenin esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşması, ticari işletme için en belirleyici özellik olup, bu işletmeye ayrı bir karakter kazandırmaktadır. Nitekim ancak bu nitelikteki işletmeler, ticari işletmenin hüküm ve sonuçlarına tabi olurlar.

işletmesi sınırlarının aşılmış olmadığı, subjektif bir kritere bağlanarak yani işletenin niyetine bir anlam yüklenerek tayin edilemez. Bu yüzden ancak somut olarak bu sınırı aşan düzeyde gelir elde eden işletmeler, ticari işletme olarak kabul edilebilir. Bu yönde bkz. **Demirkapı**, s. 384; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 162; **Bilgili/Demirkapı**, s. 15. TTK 11/2'ye baktığımızda kanun koyucu, ticari işletme ile esnaf işletmesini ayırt etmek amacıyla net bir ölçüt koymaya çalışmaktadır. Ticari işletme ile esnaf işletmesi arasında ayırım yapılırken büyüklük ve kapasite açısından böylesine bir sınır çizildiyse, somut olarak bu sınırın aşılmış olmadığı değerlendirilerek bir sonuca varılabilir. Tacir ya da esnaf olan bir kimsenin faaliyetlerini yürütürken çoğunlukla böyle bir sınırdan dahi haberi olmazken, sınırın aşılmasını hedeflemesi olasılığı da bulunmamaktadır. Buna rağmen böyle bir kimsenin subjektif niyetine sonuç bağlamak, her zaman doğru bir sonuç vermez. Kısaca bir sınır belirlendiyse, bunun denetimi o sınırın geçilip geçilmediğine bakılarak yapılabilir. Kanaatimizce TTK'daki bu düzenleme, “kazanç sağlamayı amaçlayan ve esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir elde eden” faaliyetler şeklinde anlaşılırsa, hem ticari faaliyetin yöneldiği amaç net bir şekilde ortaya konulur hem de bir işletmenin ticari işletme niteliğinde olup olmadığı somut bir kritere bağlanmış olur.

⁷³ **Arkan** da, ticari işletmenin diğer işletmelerden farklı bir özelliğinin bulunması gerektiğini ve bu özelliğin de “esnaf faaliyeti düzeyini aşmak” olduğunu belirtmektedir. Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 27.

⁷⁴ Nitekim doktrinde TTK 11/1'de devamlılık ve bağımsızlık unsurlarının esasen iktisadi anlamda işletmelerin bir unsuru olduğu; dolayısıyla ticari işletmeyi diğer işletmelerden ayıran bir özellik olmadığı belirtilmektedir. Bu hususta bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 145, No. 273.

TTK 11/2'e göre ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Bakanlar Kurulunca çıkarılacak kararnamede gösterilecektir. TTK 15'te ise, ekonomik faaliyeti sermayeden çok bedeni çalışmasına dayalı olan, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kimseler esnaf kabul edilmiştir⁷⁵. Ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki ayırım, prensip olarak Bakanlar Kurulu Kararı'nda gösterilen kıstaslara göre yapılacak olsa da, özellikle faaliyetine yeni başlayan işletmeler bakımından TTK 15 düzenlemesinin de dikkate alınması yerinde olacaktır⁷⁶.

Bir esnaf birden fazla işletmesi bulunması ve her birinin esnaf işletmesi için öngörülen sınırın altında olması olasılığında, işletmelerin tamamının yıllık gayrisafi gelirinin toplamı esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşıyorsa, bu kimse tacir olarak değerlendirilmelidir⁷⁷.

Ticari işletme ile esnaf işletmesini birbirinden ayırmak için esnaf faaliyetleri sınırını aşp aşmadığı, her somut olayda ayrıca incelenmelidir. Çünkü bir ticari işletmenin yıllık geliri, zamanla faaliyetlerinin sonucuna göre esnaf işletmesi sınırlarının altına düşebileceği gibi; bir esnaf işletmesi de gelişip söz konusu sınırı aşarak ticari işletme boyutuna ulaşabilir. Ticaret siciline tescil edilmiş olduğu halde zamanla belirlenen sınırı aşmadığı için esnaf işletmesine dönüşen ticari işletmenin, hukukî görünüş ilkesi gereği ticaret sicilinden silinmesi gerekse de; ticari işletme boyutuna erişen esnaf işletmeleri için, ticari işletmeye bağlanan hüküm ve sonuçlar, sınırın aşılmasıyla uygulama alanı bulur, yoksa ticaret siciline tescili beklenmez⁷⁸.

Ticari işletme niteliği tespit edilirken kazanç sağlama amacıyla, esnaf faaliyetlerini aşacak düzeyde gelir etme kıstası arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu çerçevede bir faaliyetin kazanç sağlama amacı bulunmuyorsa, elde edilen gelir

⁷⁵ Bu düzenleme bakımından **Bilgili/Demirkapı**, bedensel faaliyetin sermayeye göre ağırlıkta olması kıstasının eski ve uygulanamaz olduğunu ve esasen dikkate alınması gereken olgunun gelir düşüklüğü olması gerektiğini ifade ederken; **Kendigelen** ise, TTK 15'te ısrarla vurgulanan bedeni çalışma ile sermaye arasındaki dengenin mümkün olduğu ölçüde dikkate alınması gerektiği görüşündedir. Bu açıdan karşı. **Bilgili/Demirkapı**, s. 16; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 163, No. 309.

⁷⁶ Bu yönde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 163, No. 309.

⁷⁷ Bu örnekteki gibi çeşitli olasılıklarla ilgili doktrin ve uygulamadaki görüşler açısından bkz. **Kırca**, Tacir-Esnaf Ayrımı, s. 303-304.

⁷⁸ Bkz. **Kırca**, Tacir-Esnaf Ayrımı, s. 300; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 165, No. 312-313.

esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşsa dahi ticari işletmeden söz edilemez. Aynı şekilde kazanç sağlama amacı olup da, geliri esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşmayan faaliyetler de ticari işletme niteliğinde değildir.

(3) Devamlılık

Doktrindeki hâkim görüş çerçevesinde bir faaliyetin ticari işletme olarak kabul edilebilmesi için devamlılık arz etmesi gerekmektedir⁷⁹. Devamlılık unsuru, bir işin uzun ya da belirsiz süreli bir şekilde icra edilmesi anlamına gelmez. Bu yüzden devamlılıktan kasıt “daimilik” değildir⁸⁰. Dolayısıyla kısa bir süreliğine de olsa planlı ve sistematik olarak yapılan faaliyetlerde bu unsurun varlığı kabul edilmektedir. Fakat yine de bir faaliyetin devamlılık arz edip etmediği göreceli bir olgu olup, her somut olaya göre ayrıca saptanmalıdır⁸¹. Ticari işletme bakımından bir faaliyetin devamlılığını anlamak için, ne kadar süre yapıldığına değil, icra edildiği süre içinde devamlı nitelik taşıyıp taşımadığına ve sistematik olarak yapılıp yapılmadığına bakılmalıdır.

Sadece bir ya da birkaç kereye mahsus olmak üzere yapılan işler, tesadüfi veya arızî nitelikte olan faaliyetlerde devamlılık unsuru bulunmaz⁸². Ancak bir faaliyetin niteliğinden ya da dışsal etkenlerden kaynaklanan kesintiler de, devamlılık unsurunun varlığını ortadan kaldırmaz. Örneğin kış sezonunda karın yağmasına bağlı olarak faaliyet gösteren bir kayak işletmesinin, bir dönem kar yağmaması veya az yağması nedeniyle faaliyetine geç başlaması ya da faaliyette bulunamaması devamlılık unsuruna etki etmez.

⁷⁹ **Arkan**, s. 31; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 150, No. 285; **Şener**, Ticari İşletme, s. 4; **Karahan**, s. 14; **Bilgili/Demirkapı**, s. 14; **Ayhan/Çağlar**, s. 92.

⁸⁰ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 150, No. 285; **Bilgili/Demirkapı**, s. 14.

⁸¹ **Röhrich**, Röhrich/Westphalen HGB, § 1, No. 31; **Karahan**, s. 14.

⁸² **Şener**, Ticari İşletme, s. 4; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 151, No. 285; **Karahan**, s. 14.

(4) Bağımsızlık

TTK'da ticari işletme tanımlanırken bağımsızlık unsuruna da yer verilerek, ticari işletmenin başka bir işletmeye bağlı olmaksızın hareket etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bağımsızlık unsuru doktrinde farklı şekillerde anlaşılmaktadır.

Kendigelen'e göre bağımsızlık, işletmenin iç ilişkide işleten dışında başka bir kimsenin iradesine bağımlı olmadan faaliyet göstermek iken⁸³, **Şener**'e göre bir işletmenin başka bir işletmeye bağlı olmaksızın bağımsız olarak faaliyet sürdürmesidir⁸⁴. **Bilgili/Demirkapı** ise, başka biri veya işletmeye bağlı olarak faaliyet yürütülüyorsa bağımsızlık koşulunun yerine getirilmediğini belirtmektedir⁸⁵. **Ayhan/Çağlar**'a göre ise bağımsızlık unsuru, hem iç ilişkide (idarî anlamda) hem de dış ilişkide işletmenin başka bir ticari işletmenin irade ve işlemine bağımlı olmadan işlemler yapabilmesidir⁸⁶.

Kanaatimizce ticari işletmenin bağımsızlığı hem iç hem de dış ilişkide bulunması gereken bir unsurdur. Bu çerçevede bir ticari işletmenin bağımlı birimlerinden şubeler, dışa karşı bağımsız faaliyet yürütse de ayrı bir ticari işletme olarak kabul edilmemektedirler. Aynı şekilde bağımlı tacir yardımcılarının faaliyetleri, bir işletme organizasyonu dâhilinde yürütülse bile, bağımsızlık unsurundan yoksun olduğu için ticari işletmeye vücut vermez⁸⁷.

Bir ticari faaliyetin bağımsızlığı saptanırken, farklı hak süjelerine ait olma, kendi çalışma düzenini belirleme, kendine ait işletme politikası ve dışa karşı karar alma özgürlüğüne sahip olma gibi bazı kriterlerden yararlanılabilir. Örneğin franchising, acentelik ve tek satıcılık şeklinde ortaya çıkan ticari ilişkiler, belli ölçüde bağımlılık unsuru taşısa da, hukuken bağımsız organizasyonlar olarak kabul edilip bir ticari işletme kapsamında değerlendirilmektedir⁸⁸.

⁸³ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 151, No. 287.

⁸⁴ **Şener**, Ticari İşletme, s. 5.

⁸⁵ **Bilgili/Demirkapı**, s. 15.

⁸⁶ **Ayhan/Çağlar**, s. 95. Aynı görüşte bkz. **Karahan**, s. 15.

⁸⁷ Bu hususta bkz. **Yasaman**, s. 11.

⁸⁸ Halit Aker, **Ticari İşletme Kirası**, Ankara, 2012, (İşletme Kirası), s. 53.

B. Ticari İşletmenin Yapısal Özellikleri

Ticari işletme olarak adlandırılan organizasyon, maddî ve kişisel araçların bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan bir ekonomik yapıdır⁸⁹. Bu yönüyle ticari işletmenin malvarlığı ve şahıs varlığı olmak üzere iki unsura sahip olduğu söylenebilir. Buradan hareketle genel olarak sermaye veya emek unsurundan herhangi birinin bulunmadığı faaliyetler, ticari işletmeye vücut vermez.

1. Ticari İşletmenin Malvarlığı Unsurları

İşletme, emek ve sermayenin ekonomik bir amaç uğruna bir araya getirilmesi olduğuna göre, her işletme gibi ticari işletmenin de bir malvarlığı olacağı kuşkusuzdur. Nitekim TTK 11/3'te ticari işletmenin devri düzenlenirken, devrin kapsamı bakımından bu organizasyonun malvarlığı unsurlarına değinilmiştir. Bu düzenlemeye göre duran malvarlığı (işletme faaliyetlerinin yürütüldüğü taşınmaz ve onun bütünleyici parçaları ile eklentileri), işletme değeri⁹⁰, kiracılık hakkı, ticaret unvanı ve fikri mülkiyet hakları ile işletmeye özgülenen diğer malvarlığı unsurları (hammadde, ürünler, know-how) ticari işletmeyi oluşturan malvarlığı unsurlarıdır⁹¹.

Ticari işletmenin malvarlığı değerleri, ayrı ayrı para ile ölçülebilecek ekonomik bir değer taşısa da, çoğu zaman ticari işletmenin değeri bunların toplamından daha fazladır⁹². Bunun nedeni, ticari işletmenin organizasyon özelliği

⁸⁹ Benzer şekilde bkz. **Arkan**, s. 31; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 166, No. 314; **Yasaman**, s. 11; **Bilgili/Demirkapı**, s. 18.

⁹⁰ Burada kullanılan işletme değeri terimi, ticari işletmenin bir bütün halindeki değerini değil, peştemaliyeyi ifade etmektedir. Bu yönde bkz. **Kaya**, s. 102; **Arkan**, s. 32. Eski dilde peştemaliye olarak adlandırılan ve günümüzde hava parası olarak zikredilen bu husus, İngilizce "goodwill" teriminin karşılığıdır. Burada işletmenin organizasyon olarak kazandığı itibar ve kurduğu ilişkiler neticesinde zamanla edindiği deneyimler ve ticari sırların yarattığı bir değer söz konusudur.

⁹¹ Ticari işletmenin malvarlığının kapsamına sadece sahip olduğu maddi mallar ve haklar girmez; deneyim, know-how, ticari sır, ticari ilişkiler, müşteri çevresi, işletme adı ve goodwill gibi özel ekonomik değerler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu yönde bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, Einl v. § 1, No. 34.

⁹² Ticari işletmenin değerini ortaya çıkaran asli unsurun ne olduğu, her ticari işletme bakımından somut olayda değişiklik göstermektedir. Bu açıdan bazı işletmelerde işletmeye asıl değerini veren müşteri çevresi iken; kimi işletmelerde bulunduğu yer, bazılarında ise sahip olduğu marka işletmenin en değerli malvarlığı unsuru olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde bkz. **Karayalçın**, s. 174. İşletme değerinin belirlenmesi bakımından kullanılan çeşitli metotlar için bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, Einl v. § 1, No. 36.

gereği sahip olduğu iş hacmi, bulunduğu yerin önemi, piyasada oluşturduğu tanınmışlık yani müşteri potansiyelidir⁹³.

a. Maddi Malvarlığı Unsurları

Maddi malvarlığı unsurları ile kastedilen el ile tutulup göz ile görülen ticari işletmenin cismanî malvarlığı değerleridir⁹⁴. Ticari işletmenin maddi malvarlığı unsurlarının en başında faaliyetlerini yerine getirebilmesi için sahip olduğu araçlar yani duran malvarlığı unsurları gelmektedir. Duran malvarlığına işletme faaliyetine özgülünen taşınmazlarla birlikte faaliyette kullanılan taşınır eşyalar girmektedir⁹⁵. Örneğin ticari işletme boyutundaki bir pizza dükkânı için işletmenin yer aldığı taşınmaz, üretimi gerçekleştiren teknik araçlar, siparişlerin alındığı telefon cihazı, kasa ve pos cihazı, işletmede bulunan bilgisayar, masa ve sandalyeler, servis tabakları ile eve siparişlerde kullanılan motosikletler duran malvarlığı değerlerini oluşturur. Bu kapsamda ticari işletme organizasyonunun bir parçası olan şubeler de ticari işletmenin duran malvarlığı değerleri içinde yer alır.

Ticari işletmenin duran malvarlığı değerleri yanında maddi malvarlığı unsurları içinde bir de dönen malvarlığı değerleri bulunmaktadır. Her ne kadar TTK 11/3'te yer verilmemiş olsa da, ticari işletmenin faaliyeti esnasında ortaya çıkan ve sürekli bir değişim ve döngü içinde bulunan malvarlığı unsurları da söz konusudur⁹⁶. Dönen malvarlığı değerleri içinde özellikle hâlihazırda üretilen ürünlerle birlikte stokta yer alan mamuller, hammadde ve işletme kasasındaki nakit paralar yer almaktadır. Dönen malvarlığı sadece mal üreten ticari işletmelerde değil aynı zamanda hizmet sunan ticari işletmeler bakımından da mevcut olan bir değerdir.

⁹³ Bkz. **Karayalçın**, s. 173.

⁹⁴ Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 19.

⁹⁵ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 183, No. 346; **Ayhan/Çağlar**, s. 96.

⁹⁶ Bu hususta bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 183, No. 347; **Ayhan/Çağlar**, s. 96.

b. Gayri Maddi Malvarlığı Unsurları

Ticari işletmenin maddi nitelikte olmayan ancak ekonomik değeri bulunan bazı gayri maddi malvarlığı unsurları da vardır. Bunların en başında da her tacirin kullanmak zorunda olduğu ve bir taciri diğerlerinden ayırt etmeye yarayan ticaret unvanı gelmektedir (TTK 39/1)⁹⁷. Bunun dışında zorunlu olmamakla birlikte işletmenin işleteninden⁹⁸ bağımsız olarak işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırt etmek için kullanılan işletme adı da gayri maddi malvarlığı unsurları arasında yer alır (TTK 53/1)⁹⁹.

Ticaret unvanı ile işletme adı dışında ticari işletmenin devrini öngören TTK 11/3'te gayri maddi malvarlığı unsurlarının bir kısmı açıkça sayılmıştır. Buna göre gayri maddi malvarlığı değerleri içinde faaliyet sürecinde kazanılan teknik bilgi ve deneyimler (know-how), kiracılık hakkı, marka, patent, endüstriyel tasarım gibi fikri mülkiyet hakları ile müşteri çevresi¹⁰⁰ sayılmıştır. Ancak bu sayılanların her biri mutlaka bütün ticari işletmelerde bulunmak zorunda olan, olmazsa olmaz gayri maddi malvarlığı unsurları değildir. Bunların içinde sadece ticaret unvanı kanunen tüm ticari işletmeler bakımından bulunması zorunlu unsurlardandır. Ancak her bir ticari işletmenin kapasitesi, faaliyet alanı ve piyasada yarattığı değer diğerinden farklı olduğu için, bazı ticari işletmelerde ticaret unvanıyla birlikte know-how veya

⁹⁷ Ticaret unvanının asıl fonksiyonu taciri tanıtmak ve diğer tacirlerden ayırt etmek olsa da ticari işletmenin tanıtımına da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Bu yönde bkz. Can Özbey, **Ticaret Unvanı ve Ticaret Unvanının Korunması**, Ankara, 2014, s. 17.

⁹⁸ TTK 53/1'de geçen "işletme sahibi" ifadesinin, tacir olmak için işletme sahibi olmak gerekeceği için hatalı kullanıldığı belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Özbey**, s. 27. Bu tespit bir yönüyle doğru olsa da düzenlemede geçen işletme sahibi ile kastedilen sadece tacirler değil, aynı zamanda esnaflardır. Çünkü işletme adı sadece tacirlere has bir özellik değildir; esnaflar da işletme adı kullanabilmektedir. Dolayısıyla işletme sahibi kavramı, tacir ve esnafı içine alacak bir şekilde anlaşılmalıdır. Ancak hükümden geçen işletme sahibi ifadesi yerine "işletmeyi işleten" tabiri kullanılsaydı, kuşkusuz daha isabetli olurdu. Nitekim tacir veya esnaf sıfatına sahip olmak için işletmenin bizzat sahibi olmak gerekmez.

⁹⁹ Ticaret unvanını sadece tacirler kullanabilirken, işletme adını hem tacirler hem de esnaf olan kişiler kullanabilir. Bu doğrultuda bkz. **Arkan**, s. 284; **Bilgili/Demirkapı**, s. 123; **Özbey**, s. 28.

¹⁰⁰ Yargıtay vermiş olduğu bir kararda (11. HD, 25.11.1976, 4568/5124) hava parası olarak adlandırılan müşteri çevresinin ekonomik değerine karşılık yapılan ödemenin sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak istenemeyeceğine hükmetmiştir: "İşletmenin devrine ilişkin anlaşmada yer alan hava parası ibaresi yasada yasaklanmış herhangi bir konuyla ilgili olmayıp, aksine ticari işletmenin devrine bu işletmeye dâhil unsurlar ve ticaret unvanı dâhil olduğu gibi devralan; işletmenin müşteri çevresini de kendi alanına almış ve devreden bu mağaza (işletme) dolayısıyla müşterileri ile bir ilişkisi kalmamışsa, taraflar arasında serbest iradeler ile gerçekleşen anlaşma geçerli olduğundan sebepsiz zenginleşmeye dayanılmaz." (**Ayhan/Çağlar**, s. 97, dn. 139).

müşteri çevresi önemli iken; kimi ticari işletmelerde ticaret unvanının yanında kiracılık hakkı ya da patent gibi değerler en önemli malvarlığı değeri olarak ön plana çıkar.

2. Ticari İşletmenin Kişi Unsuru

Ticari işletmenin kişi unsuru ile kastedilen esasen ticari işletmenin işletilmesine az veya çok, doğrudan ya da dolaylı olarak katılan kimselerdir. Ticari işletmenin kişi unsuruna en başta ticari işletmeyi kendi adına işleten kimse yani tacir girmektedir. Ancak şu hususu belirtmekte fayda vardır. Ticari işletmeyi işleten ile ticari işletmenin sahibi aynı kişi olmak zorunda değildir. Bu açıdan ticari işletmenin kişi unsuru bakımından önemli olan öncelikle onu kendi adına işleten kimsedir. Yoksa ticari işletmenin maliki olup onun işletilmesiyle hiçbir bağı olmayan kimseler, ticari işletmenin kişi unsuruna dâhil değildir. Örneğin bilgisayarlardan çok iyi anlayan bir kimsenin, arkadaşına ait büyük bir internet kafeyi kendi adına işlettiğini ve her ay kazancından belli bir kısmını arkadaşına verdiğini varsayalım. Bu örnekte internet kafenin sahibi ticari işletmenin kişi unsuru arasında yer almaz; çünkü işletilmesinde herhangi bir fonksiyonu yoktur¹⁰¹.

Ticari işletmenin işleteni, gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Tüzel kişiler bakımından ticari işletmeyi işletenin bir ticaret şirketi (kollektif, komandit, anonim veya limited) ya da kamu veya özel hukuk tüzel kişisi olup olmaması önem arz etmez¹⁰².

Bir ticari işletmenin tüm işlemlerini başındaki gerçek veya tüzel kişinin bizzat yerine getirmesi, günümüz ticaret hayatının olağan akışı içinde pek mümkün değildir. Özellikle işletme organizasyonu çeşitli şubelerden veya farklı yerlerdeki birimlerden meydana gelen ticari işletmelerde bu daha belirgindir. Böyle durumlarda tacir, çoğunlukla ticari temsilci veya ticari vekil gibi bağımlı tacir yardımcılarında

¹⁰¹ Doktrinde işletme sahibi kavramı, medeni hukuktaki malik kavramından daha geniş anlaşılmaktadır. Bu bağlamda işletme sahibi, işletme üzerinde mülkiyet hakkı olan kimseleri kapsadığı gibi örneğin hasılat kiracısı gibi hukuki tasarrufla bulunma yetkisine sahip kimseleri de içine almaktadır. Bu yönde bkz. İsmail Kırca, **Ticari Mümessillik**, Ankara, 1996, s. 49-50. Ancak ticari işletme bağlamında düşünüldüğünde işletmeye malik olmak, tek başına ticari işletmenin kişi unsurlarına dâhil olmak için yeterli değildir.

¹⁰² **Schmidt**, MünKommHGB, § 1, No: 40-42; **Lettl**, s. 14; **Arkan**, s. 27.

ya da acente, komisyoncu veya simsar gibi bağımsız tacir yardımcılarında yararlanabilir¹⁰³. Doktrinde bağımlı ve bağımsız tacir yardımcıları ayrımı yapılmaksızın genel olarak tacir yardımcılarının ticari işletmenin kişi unsuru arasında kabul edildiği göze çarpmaktadır¹⁰⁴. Kanaatimizce tacir yardımcılarında sadece bağımlı tacir yardımcıları, ticari işletmenin kişi unsuru içinde değerlendirilmelidir. Nitekim fonksiyonel olarak ayrı bir işletmesi bulunan veya kendi başına iş gören ve de söz konusu ticari işletme organizasyonuna dâhil olmayan acente, tellal ve komisyoncu gibi bağımsız tacir yardımcıları ise, ticari işletmenin kişi unsurları arasında yer almaz.

Ticari işletme organizasyonunda hammadde temininden üretime, dağıtımdan satışa ve pazarlamaya kadar mal veya hizmet üretimine katılan ve işletme adına herhangi bir temsil yetkisi bulunmayan çalışan işçiler ile müstahdemler de ticari işletmenin kişi unsurları arasında yer alır. Ancak tacir olmanın hüküm ve sonuçlarına sadece ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten gerçek veya tüzel kişi yani diğer bir deyişle bu organizasyonun kendi adına yürüten kimse tabidir.

Ayrıca tacir, ticari işletmenin şahıs unsurları içinde yer alan kimselerin, ticari işletmenin işletilmesi esnasında üçüncü kişilere karşı vermiş olduğu zararlardan, TBK'nun 66 (adam çalıştırmanın sorumluluğu) ve 116. (yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk) maddeleri çerçevesinde kusursuz olarak sorumlu olacaktır.

3. Ticari İşletmenin Organizasyon Özelliği

Ticari işletme dediğimiz bütünsel yapı, emek ve sermayenin planlı ve düzenli bir şekilde ve ticari bir metotla bir kimse tarafından bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan bir örgütlenmedir. Nitekim TTK 11/1'de geçen "işletme" ve "yürütme" ifadeleri, bu yapının bir organizasyon özelliği taşıdığını göstermektedir¹⁰⁵.

¹⁰³ Bu çerçevede bkz. **Emmerich**, Heymann HGB, § 1, No. 47.

¹⁰⁴ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 166, No. 315; **Bilgili/Demirkapı**, s. 18.

¹⁰⁵ İşletme organizasyonunda öncelikle planlama yapılır, sonra bu planlamaya uygun tedbirler alınarak işletmeyle ilgili ilke ve hedefler belirlenir ve bu çerçevede oluşturulan talimat ve kurallar sayesinde işletme içinde bir örgütlenme ortaya çıkar. İşletme organizasyonu adı verilen bu örgütlenme, aslında işletmeyle ilgili tüm esasların belirli bir düzene konmasıdır. Bu yönde bkz. Rolf Knieper ve Manfred

Ticari işletmenin organizasyon özelliği, işbölümü çerçevesinde uzmanlaşmış farklı birimlerin olduğu büyük ölçekli ticari işletmelerde daha belirgin olarak göze çarpmaktadır¹⁰⁶. Ancak sadece tek bir yerde faaliyet gösteren ve farklı birimlerin olmadığı küçük ölçekli ticari işletmelerde dahi ticari metotla emek ve sermayenin planlı olarak bir araya getirildiği bir düzen söz konusudur. Bu yüzden organizasyon özelliği sadece büyük ölçekli işletmelerde olmaz; aksine her türlü ticari işletmelerde ve genel anlamda iktisadi işletmelerin tamamında bulunan bir özelliktir¹⁰⁷.

Organizasyon özelliği bakımından ticari işletme yapılanması iki esasa göre ortaya çıkabilmektedir: Birincisi işletme organizasyonunun tek bir merkezde yoğunlaştığı merkezileştirme (zentralisation) prensibi gereği, ticari işletmeye ilişkin faaliyet ve yetkiler tek bir merkezde toplanabilir. Zentralisation ilkesi, faaliyetlerin belirli bir alanda sınırlı olduğu, işbölümünün kısıtlı olduğu ve yetkilerin paylaşılmadığı işletmelerde ortaya çıkan bir örgütlenme biçimidir. Buna karşılık yetkilerin merkez dışında paylaşımı (dezentralisation) ilkesine göre, merkeze ait yetkiler, merkezde ayrı bir yerde bulunan birimler tarafından kullanılmaktadır. Ticari işletmeye bağlı yan işletmeler ile şubelerin olduğu organizasyonlarda, dezentralisation ilkesi hâkim olup, işletme faaliyeti daha geniş bir alana yayılır¹⁰⁸.

Ticari işletme organizasyonu, tek bir merkezden ibaret olabileceği gibi merkezle birlikte yan işletmeler, yardımcı birimler ve şubelerden de oluşabilir. Merkez ve şube örgütlenmesi şeklinde ortaya çıkan ticari işletmelerde, şubeler de işletme organizasyonunun bir parçasıdır. Ticari işletme örgütlenmesinde merkez olmazsa olmaz bir unsur olsa da, ihtiyari bir örgütlenme biçimi olan şubeler çoğu kez, faaliyetlerin merkez dışında farklı coğrafyalara yayılması durumunda karşımıza çıkacaktır.

Jahrmarkt, **Zweigniederlassung, Zweigbüro, Filiale, Nebenbetrieb Rechtliche Regelungen – Steuerliche Besonderheiten Betriebswirtschaftliche Überlegungen**, Berlin, 1972, s. 48.

¹⁰⁶ Organizasyonun çıkış noktasının işbölümü olduğu hususunda bkz. **Gauch**, s. 7, No. 38.

¹⁰⁷ Organizasyon, sadece verimlilik adına bir planlama değil; aksine yönetimde, üretim sürecinin vergilendirilmesinde ve planlamanın gerçekleştirilmesinde bir araç yani amacın aracı şeklinde ifade edilmektedir. Bu hususta bkz. **Knieper/Jahrmarkt**, s. 48. Ticari işletmenin organizasyon özelliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Aker**, İşletme Kirası, s. 84-92.

¹⁰⁸ Bu yönde bkz. **Knieper/Jahrmarkt**, s. 49.

C. Ticari İşletmenin Hukuki Niteliği

Ticari işletmenin hukuki niteliği tespit edilirken öncelikle bu yapının tüzel kişiliğinin, dolayısıyla hak ve fiil ehliyetinin bulunmadığını bu yüzden hukuki anlamda bir hak süjesi olmadığını ortaya koymak gerekir. Bu açıdan ticari işletmenin kendisi hak sahibi olamaz, borç altına giremez. Mahkemelerde davalı veya davacı şeklinde taraf gösterilemez. Fakat buna rağmen kanun koyucu, bazen bu hususu göz ardı ederek, ticari işletmeden bahsederken onu tıpkı bir hak süjesi gibi görmüş ve niteliğine uygun kullanmamıştır. Örneğin TTK 732/2’de yer alan “Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem, muhataba, yerleşim yerli poliçeyi ödeyecek olan kimseye ve düzenleyen poliçeyi başka bir kişi veya ‘ticari işletme hesabına’ düzenlemiş olduğu takdirde o kişiye veya ‘*ticari işletmeye karşı*’ da ileri sürebilir.” hükmünde, ticari işletme sanki hak ve borçlara sahip olabilen bir hak süjesi gibi zikredilmiştir¹⁰⁹. Aynı şekilde TBK 552/1-b. 3’te diğer tacir yardımcılarının temsil yetkisi bakımından “...bu nitelikte ihtar veya diğer açıklamaları, özellikle alışılmış işlem dolayısıyla teslim edilmiş mallara ilişkin ayıp bildirimlerini ‘*ticari işletme adına*’ kabul etmek” şeklinde bir düzenlemeye yer verilirken, yine ticari işletmeden adeta bir hak süjesi gibi bahsedilmiştir. Benzer bir durum TİTRK 4/6-a bent 1’de mevcut olup, rehin sözleşmesinin tarafı olarak ticari işletmeden bahsedilmiştir. Oysa ticari işletmenin işlemlerinden doğan hak ve borçlar, onu kısmen de olsa kendi adına işleten gerçek veya tüzel kişiye ait olur¹¹⁰. Ticari işletme gibi bunun birer parçası olan merkez ve şubeler bakımından da hukuki durum aynıdır.

Ticari işletmenin hukuki niteliği açısından tartışılan bir husus da, ticari işletmenin özel bir malvarlığı oluşturup oluşturmadığıdır. Başka bir deyişle ticari işletme, tacirin bir bütün olarak genel malvarlığı içinde mi yer alacaktır; yoksa genel malvarlığı dışında özel bir malvarlığı değeri olarak mı kabul edilecektir? Bu soru,

¹⁰⁹ Benzer tespit ve farklı örnekler için karşı. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 180, No. 338.

¹¹⁰ Yargıtay da bir kararında (11.HD, 25.03.2002, 10310/2662) bu hususun altını çizmiştir: “Bu itibarla ticari işletmenin tüzel kişiliği bulunmayıp, haklarında açılacak davanın o ticari işletmenin sahibi veya ortaklarına yöneltmesi gerekir.” (Tamer Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, 4. Bası, İstanbul, 2010, s. 31).

uzun süredir doktrinde tartışma konusu yapılmıştır¹¹¹. Bu tartışmaların temelinde, tacirin ticari işletmeden kaynaklanan borçlardan bütün malvarlığıyla mı yoksa sadece ticari işletmeye tahsis ettiği malvarlığı unsurlarıyla mı sorumlu tutulması gerektiği yatmaktadır¹¹². Mevcut düzenlemelere baktığımızda tacirin ticari işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan sorumluluğunu ticari işletmeye tahsis edilen malvarlığı ile sınırlandıran bir hüküm bulunmamaktadır¹¹³. Başka bir deyişle “malvarlığının tekliği ilkesi” gereği tacirin kişisel alacaklısı ticari işletmeye tahsis edilen malvarlığına başvurabileceği gibi ticari işletmeden kaynaklanan alacaklar için de tacirin ticari işletmeye tahsis ettiği malvarlığı dışındaki değerlere başvurmak mümkündür¹¹⁴. Bu yüzden ticari işletmenin sorumluluk hukuku yönünden tacirin kişisel malvarlığından ayrı özel bir malvarlığı oluşturmadığı; ancak tacirin genel malvarlığı içinde kendi başına bir bütün halinde ayrı bir malvarlığı teşkil ettiği söylenebilir¹¹⁵. Nitekim kenar başlığı “Bütünlük İlkesi” olan TTK 11’de ticari işletmenin ayrı bir malvarlığı değeri olarak “bir bütün halinde” devredilebileceği ve diğer hukuki işlemlere konu olabileceği açıkça ifade edilmiştir (TTK 11/3). Buna göre bir ticari işletme, başta devir olmak üzere hukuki işlemlere konu yapılırken, kendisine özgülenen malvarlığı unsurlarının hukuki rejimine tabi olmaksızın, bir bütün olarak dikkate alınabilecektir.

Ticari işletme malvarlığı yönüyle bir bütün olsa da, ticari işletmeyi oluşturan malvarlığı değerlerinin ticari işletmeden ayrı olarak işlemlere konu olabilmesi mümkündür. Ayrıca ticari işletmeye tahsis edilen malvarlığı unsurlarının bir kısmı, ticari işletmeden bağımsız ve özel olarak üçüncü kişilere karşı koruma altına alınmıştır. Bu kapsamda örneğin ticari işletmeyi meydana getiren malvarlığı değerlerinden ticaret unvanı TTK 50; marka SMK 29-30; patent ise SMK 141

¹¹¹ Söz konusu tartışmalar için bkz. **Arkan**, s. 33; Ercümen H. Erdem, “Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Ticari İşletmenin Devri”, **Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan**, Cilt: I, İzmir, 2013, s. 990.

¹¹² Doktrinde “*sınırlı sorumlu ticari işletme kuramı*” olarak adlandırılan, ticari işletmenin özel malvarlığı kabul edilip tacirin de bunun işletilmesinden kaynaklanan borçlardan sadece bu özel malvarlığı ile sorumlu tutulması gerektiği düşüncesi, zaman zaman ileri sürülmüştür. Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 181, No. 340.

¹¹³ Wilhelm Heymann, **Die Zweigniederlassung im deutschen Handelsrecht**, Leipzig, 1907, s. 15; **Arkan**, s. 34; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 180, No. 339.

¹¹⁴ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 180, No. 339.

¹¹⁵ Çoğunlukla ticari işletmenin tek tek kendini oluşturan malvarlığı unsurlarının toplamından daha fazla bir değer taşıması, onun ayrı bir malvarlığı olarak kabul edilmesini ve hukuki işlemlere konu olabildiğini sağlamıştır.

çerçevesinde korunmaktadır. Ayrıca ticari işletmenin kendisi de bir bütün halinde rakip işletmelerin haksız rekabetine karşı, TTK 53 ve devamı hükümlerine göre koruma altındadır¹¹⁶.

D. Ticari İşletmede Merkez Kavramı ve Önemi

1. Ticari İşletmede Merkez ve Şube Ayrımı

Tacir sıfatının kazanılması, gerçek kişi tacirler yönünden bir ticari işletmenin kısmen de olsa işletilmesine bağlı olduğu için kural olarak her tacirin faaliyetlerini yürüttüğü bir ticari işletmesi vardır¹¹⁷. Bir kimse ticari faaliyetlerini tek bir işyerinde yürütebileceği gibi birden fazla ve farklı yerlerde işyerlerine de sahip olabilir. Nitekim Anayasa'nın 48. maddesinin birinci fıkrası ile herkese dilediği alanda çalışma özgürlüğü ve özel teşebbüs kurma hakkı tanınmıştır¹¹⁸.

Aynı kimseye ait birden fazla işletmenin varlığı halinde bu işletmeler arasındaki ilişki, bağımsız olabileceği gibi bağımlı yani merkez ve şube ilişkisi şeklinde de ortaya çıkabilir. Genellikle aynı kişiye ait olup farklı faaliyet konuları olan işletmelerin kural olarak birbirinden bağımsız oldukları kabul edilmektedir¹¹⁹. Bağımsız ilişkinin varlığı halinde, her bir işletme birbirinden farklı işlemlere ve ayrı hukuki sonuçlara tabidir. Bağımlı ilişkinin bulunması halinde ise, ortada sadece tek bir ticari işletme mevcut olup, bir ya da birden çok şube, merkezin hukuki geleceğine bağlıdır¹²⁰. Bu yönden her tacirin ticari işletmesini merkezle birlikte oluşturacağı bir veya daha fazla şube ile işletebilmesi mümkündür. Ancak işletmeler arasındaki her

¹¹⁶ Doktrinde söz konusu kanuni düzenlemelerin yeterince koruma sağlamaktan uzak olduğu; bu yüzden tacirlerin kanuni korumanın eksik kalan kısımlarını örneğin çalışanlarıyla yaptığı rekabet yasağı sözleşmesiyle veya ticari işletmeye dâhil olan unsurları hırsızlık, yangın vb. risklere karşı sigorta ettirerek koruma altına aldığı ifade edilmektedir. Bu görüş için bkz. **Karayalçın**, s. 185.

¹¹⁷ Tüzel kişi tacir olan ticaret ortaklıkları bakımından ise, kollektif (TTK 211/1) ve adi komandit (TTK 304/1) ortaklık mutlaka bir ticari işletme işletmek amacıyla kurulurken, anonim (TTK 331) ve limited (TTK 573/3) ortaklık bakımından tacir sıfatının kazanılması için ticari işletmeye gerek yoktur.

¹¹⁸ Benzer durum Alman hukukunda da geçerlidir. Bu yönde karşı. Claus-Wilhelm Canaris, Mathias Habersack ve Carsten Schäfer, **Staub Handelsgesetzbuch**, 5. Auflage, Berlin, 2009 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Staub HGB), § 13, No. 17; Anja Steinbeck, **Handelsrecht**, 2. Auflage, Köln, 2010, s. 82, No. 9; **Brox/Henssler**, s. 72, No. 125.

¹¹⁹ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 167, No. 316.

¹²⁰ Osman Tolun, "Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye'de Şube Açmaları", **III üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 13-18 Mayıs 1963, s. 536; **Karahan**, s. 20-21.

bağımlı ilişki de, ortada mutlaka bir şube bulunacağı anlamına gelmez. Bu açıdan örneğin atölye, teşhir merkezleri ve tahsilat büroları gibi ticari işletmeye bağlı yardımcı birimlerin bulunduğu işletme organizasyonlarında şubeden söz edilemez. Şirketler topluluğunu oluşturan şirketler arasındaki bağımlılık ilişkisi de, merkez ve şube ilişkisi kapsamında değerlendirilemez. Çünkü şirketler topluluğu, her biri birbirinden hukuken bağımsız olan şirketlerin, hâkim şirket – bağlı şirket şeklinde bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir kurumdur (TTK 195 vd.). Bu toplulukta her bir şirket, tüzel kişiliği olan ayrı bir hak süjesidir.

Ticari işletme sahibinin merkez dışında oluşturduğu ve ticari işletmeye bağlı olarak faaliyet gösteren yerler, ayrı bir ticari işletme değildir. Aynı ticari işletme organizasyonuna dâhil olup merkez dışında faaliyet gösterecek yardımcı birimlere, depolar, tahsilat büroları, teşhir merkezleri, fabrikalar, satış mağazaları, fabrika ve atölyeler örnek gösterilebilir. Ticari işletmede şube ise, işletme merkezinin dışında faaliyet gösterip kanun koyucunun kendisine birtakım özel hukuki sonuçlar bağladığı birimdir. Bu yüzden ticari işletmenin faaliyet alanının genişliği nedeniyle merkez dışında oluşturulan yerlerden, sadece şubenin ayırt edici özelliklerini taşıyanlar şube olarak kabul edilebilir¹²¹. Ticari işletmenin merkez dışındaki birimlerinden şube vasfında olmayanlar ise, şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlara tabi olamazlar.

Her ticari işletmede bir merkez bulunmak zorunda ise de; merkez – şube ilişkisi ancak, merkez dışında oluşturulup şube niteliği taşıyan birimler söz konusu olduğunda ortaya çıkar. Dolayısıyla her türlü ticari işletme organizasyonunda merkez – şube ilişkisi bulunma zorunluluğu yoktur. Ancak aynı ticari işletme organizasyonun farklı yerlerde faaliyet gösteren birimlerinden hangisinin merkez hangilerinin şube olduğunu belirlemek, dışarıdan bakıldığında her zaman kolay olmayabilir. Hele ki uygulamada tacirlerin bazen bilinçsiz bir şekilde şube niteliğindeki bir yeri acente, bayi, tahsilat bürosu gibi yanlış kavramlar kullanarak nitelendirmesi, bazen de odalara kayıt zorunluluğu ve ticaret siciline tescil çerçevesinde çoğunlukla harç ödememek adına tescilden kaçındıkları dikkate alındığında, bu zorluk daha bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu açıdan bir ticari

¹²¹ Tamer Pekdinçer, “Ticaret Sicili Açısından Merkez – Şube – Satış Mağazası Kavramları”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2003, s. 472.

işletme organizasyonunda hangi birimlerin hangi statüde olduklarını tayin etmek, çok kolay değildir. Çünkü bazen doktrinde kimi zaman da yargı kararlarında hala şube kavramı ve hukuki niteliği konusunda yanlış değerlendirmeler yapılmaktadır¹²².

Ticari işletmede merkez ve şube yapılanması, tacirin bilinçli olarak bu yöndeki bir iradesiyle ortaya çıkabileceği gibi tacirin iradesi dışında da oluşabilir. Gerçekten de tacir tarafından bir birimin şube olduğunun bilinip bilinmemesi veya o birimin şube olarak kabul edilip edilmemesi ya da tacirin şube kurma amacı taşıyıp taşıyamaması, bir yerin şube niteliğini belirlerken dikkat edilecek hususlar değildir¹²³. Şube olarak adlandırılmasa bile veya tescil edilmese dahi, şube için aranan asgari unsurları taşıyan bir birim, şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlara tabi olur.

Ticari işletmede merkez ile şube ilişkisinin ortaya çıkabilmesi için, aynı işletme organizasyonuna dâhil farklı yerlerde en az iki ayrı işletmenin bulunması gerekir¹²⁴. Bu bağlamda tek bir yerde faaliyet gösteren ticari işletmeler bakımından merkez ve şube ilişkisinin oluşması çok düşük ihtimaldir¹²⁵. Bu açıdan birden farklı yerde işletme faaliyeti yürüten yani faaliyeti geniş alanlara yayılmış ticari işletmelerde, merkezi şubeden şubeyi de diğer tali ve yardımcı birimlerden ayırt etmek önemlidir. Çünkü kanun koyucu ticari işletmenin tali ve yardımcı birimlerini özel olarak düzenlemeye değer görmese de, merkez ve şubeyi bunlardan ayrı tutarak TTK ve diğer mevzuatlarda merkez ve şube olmaya çeşitli birtakım hüküm ve sonuçlar bağlamıştır.

2. Ticari İşletmede Merkez Kavramı

Her ne kadar konumuz ticari işletmede şube olsa da, şubenin merkeze bağımlı bir birim olması ve merkezin yaptığı türden işler yapması, ticari işletmede merkez kavramının da açıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun birçok

¹²² Bunlara örnek olarak en sık karşılaşılan yanlış, tüzel kişiliği olmamasına rağmen bazen şubeden bir hak süjesi gibi bahsedilmesi ve şubenin taraf ehliyetine sahip olduğunun ileri sürülmesidir. Bu hatalı nitelendirmeler üzerinde ilgili bölümlerde ayrıntılarıyla değerlendirmelerde bulunacağız.

¹²³ Bkz. Leonie Schumacher, **Gerichtsstand und Betreibungsort der Geschäftsniederlassung**, Zürich, 1957, s. 20.

¹²⁴ Bu yönde bkz. Alfred Agricola, "Die Zweigniederlassung", **Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht**, Band. 12, 1863, s. 280-281.

¹²⁵ Bu olasılık, sadece merkez ve şubenin aynı çatı altında organize edildiği işletmelerde ortaya çıkabilir. Örneğin büyük bir AVM'nin alt katında şube, üst katında merkez işletmenin bulunması gibi.

yerinde ticari işletmenin merkezinden bahsedilmiş olmasına rağmen, işletme merkezinin ne olduğu açıklanmamıştır (Örneğin TTK 39/2; 40/1; 40/3; 40/4; 48/1; 48/3). Dolayısıyla işletme merkezi ile neyin kastedildiği doktrin ve yargı kararlarına bırakılmıştır.

Merkez kelimesi sözlükteki karşılığıyla “orta, bir şeyin veya yerin ortası; yönetim yeri” olarak ifade edilmektedir¹²⁶. Ticarî işletmenin merkezi ise, çoğunlukla kabul edildiği üzere bir işletmenin idarî, hukukî ve ticarî faaliyetlerinin toplandığı ve yürütüldüğü yerdir¹²⁷. Bu bağlamda merkez açısından en dikkat çekici nokta, merkezin bir yönetim birimi olma özelliği yanında ticari faaliyetlerin toplandığı ve yürütüldüğü bir yer olmasıdır. Bu yüzden gerçek kişi tacirler bakımından bir ticari işletmede faaliyetlerin toplandığı ve yürütüldüğü yerin dışındaki bir yerin merkez olarak kabul edilebilmesi pek mümkün değildir. Bir ticari işletmede merkez ile işletme faaliyetlerinin yürütüldüğü yer arasında doğrudan ve doğal bir bağlantı söz konusudur. Gerçek kişilere ait ticari işletmelerde ticaret ortaklıklarındaki gibi merkez, işletenin serbestçe belirleyeceği bir yer değildir. Ticari işletme faaliyetleri nerede toplanmışsa merkezi de orası kabul etmek gerekir. Dolayısıyla gerçek kişi tacirler, işletme faaliyetlerinin yürütülmediği bir yeri merkez olarak seçme ve tescil ettirme yetkisine sahip değildir¹²⁸. Buna karşılık gerçek kişi tacirler, ticari faaliyetlerini yürütecekleri yeri serbestçe belirleyebilirler.

Doktrinde ticari işletmenin merkezine ilişkin çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bir tanıma göre ticari işletmenin merkezi, işlerinin mahalli olarak yürütüldüğü ve yönetildiği yeri ifade etmektedir. Bu nedenle her ticari işletmenin, hukuki bir merkezinin bulunması ve ticari işlemlerinin bu merkezden toplu olarak yönetilmesi

¹²⁶ Bkz. Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş 3. Baskı, Ankara, 2005, (Anılış: Yılmaz, Sözlük), s. 447.

¹²⁷ **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 6; **Göle**, s. 188; **Arkan**, s. 35. İşletmenin idari faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerin yanında üretimin yapıldığı, teknik faaliyetlerin yürütüldüğü, ürünlerin saklandığı yerler, birden ziyade olup farklı yerlerde olması durumunda merkez, işletmenin idare edildiği yere göre belirlenecektir. Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 168, No. 318.

¹²⁸ Oysa tüzel kişi tacirler yani ticaret ortaklıkları bakımından merkez, şirket sözleşmesi veya esas sözleşmede gösterilen yerdir. Bu yerin seçimi konusunda ticari faaliyetlerin yürütüldüğü yer önemli değildir. Başka bir deyişle ticaret ortaklıkları yönünden merkezin neresi olacağı, ticari işlerin yürütüldüğü yerden bağımsız olarak kurucuların iradesine göre tayin edilir. Buna karşılık uygulamada ticaret ortaklıklarının çoğunlukla fiili olarak ticari faaliyetlerini yoğunlaştırdığı yeri merkez olarak seçtikleri görülmektedir.

gerektiği belirtilmektedir¹²⁹. Bir diğer görüş, merkez açısından ticari işletmenin idari faaliyetlerin yürütüldüğü yer olmasını yeterli kabul etmektedir. Buna göre depo, şantiye, atölye, fabrika gibi işletmenin teknik birimleri, işletmenin idari faaliyetlerinin yürütüldüğü yerden farklı bir mekânda bulunabilir. Bu durumda merkez, idari faaliyetlerin yürütüldüğü yerdir¹³⁰. Başka bir görüşe göre ise ticari işletmenin düzenli ve sürekli bir yapılanma içinde ticari faaliyetlerini sürdürdüğü ve karar organlarının bulunduğu yer, ticari işletmenin merkezidir¹³¹.

Ticari işletmeler açısından bir yerin merkez mi yoksa şube mi olduğunu belirlerken esas alınacak kıstas, ticari faaliyetlerin yürütüldüğü ve toplandığı yerdir. Merkez ve şube ilişkisi bakımından ticari işletme faaliyetleri birden farklı yerde yürütüldüğü durumlarda esas itibarıyla ticari işletmenin faaliyetine ilk başladığı yer merkez; sonradan oluşturulan birimler ise şube olarak kabul edilecektir. Çünkü şubeden bahsedebilmek için bir merkezin bulunması zorunludur¹³². Bu da kronolojik olarak en önce işletme faaliyetinin yürütüldüğü yerin merkez olarak kabul edilmesi sonucunu doğurur. Ancak zamanla sonradan açılan yerlerden herhangi birinin merkeze; işletme faaliyetinin başladığı ilk ünite konumundaki merkez işletmenin ise şubeye dönüştürülmesi mümkündür. Eğer bir ticari işletmede merkez ve şubeler aynı anda açılıp faaliyete başlamışsa, ticari işletmenin merkez olarak kayıtlı olduğu yer, kural olarak işletme merkezi kabul edilecektir¹³³. Bundan başka faaliyet alanının genişliği, işletme sermayesinin büyüklüğü veya kazancın miktarı gibi hususlar bir yerin merkez olarak nitelendirilmesinde önem arz etmemektedir¹³⁴.

Ticari işletmenin tacirden ayrı bir hukuki kişiliği bulunmasa da, ticari işletme kanun koyucu tarafından adeta ayrı bir hukuki değer olarak kabul edilmiş ve kendisine birçok yönden hüküm ve sonuç bağlanmıştır. Bu açıdan nasıl ki gerçek

¹²⁹ Özdemir/Kınacıoğlu, s. 43.

¹³⁰ Arkan, s. 35; Göle, s. 190; Omağ, s. 929; Özdamar, s. 49.

¹³¹ Bu yönde bkz. İrfan Baştuğ ve Ercüment H. Erdem, **Ticari İşletme Hukuku (Ders Notları)**, Ankara, 1993, s. 45.

¹³² Bu hususta bkz. Koch, Staub HGB, § 13, No. 33; Schumacher, s. 13.

¹³³ Yargıtay da vermiş olduğu bir kararda (HGK, 20.02.2013, 19-643/256) iflası istenen bir tacirin ticaret siciline kayıtlı olduğu yerin karine olarak muamele merkezi olduğunu; ancak aksinin ispatı durumunda muamele merkezinin ticaret sicilinde kayıtlı yerden başka bir yerde olabileceğini belirtmiştir. Karar için bkz. (YKD 2013, S. 8, s. 1579-1582).

¹³⁴ Hermann Rheineck, **Die Zweigniederlassung insbesondere bezüglich der Firma und Prokura nach deutschem Handelsrecht**, Bonn, 1910, s. 9-10.

kişiler için bir yerleşim yerine sahip olma zorunluluğu varsa (TMK 19), ticari işletmeler bakımından da bir merkez bulunması zorunludur. Dolayısıyla gerçek kişiler için yerleşim yeri neyi ifade ediyorsa, ticari işletme bakımından merkezin de aynı öneme sahip olduğu ifade edilebilir¹³⁵.

Günümüzde her ticarî işletmenin faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir merkezi bulunmak zorundadır¹³⁶. Bu husus, Türk Ticaret Kanunu'nun 40. maddesinin birinci fıkrasındaki “her tacir, ticarî işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde ticarî işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını *işletme merkezinin* bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân ettirmekle yükümlüdür” hükmünden dolayı olarak çıkarılmaktadır. Ticari işletmenin merkezi ile bunu işleten kimsenin yerleşim yeri aynı yerde olmak zorunda değildir¹³⁷. Dolayısıyla işletme merkezi, işletenin yerleşim yerinden farklı bir yerde bulunabilir. Her ne kadar doktrinde tüzel kişiler tarafından işletilen ticari işletmelerde merkezin, dernek tüzüğü veya şirket sözleşmesinde gösterilen yer olduğunu belirtilmişse de¹³⁸, kanaatimizce bu yargı isabetli değildir. Çünkü dernek tüzüğünde gösterilen yer, ticari işletmenin değil bizzat ticari işletmeyi işleten derneğin merkezidir. Dolayısıyla dernek merkezi ile dernek tarafından işletilen ticari işletmenin merkezini birbirine karıştırmamak gerekir. Örneğin merkezi İstanbul'da bulunan bir dernek tarafından Tekirdağ'da işletilen bir ticari işletme, bulunduğu yerde sevk ve idare ediliyorsa, söz konusu ticari işletmenin merkezinin İstanbul'da olduğu söylenemez. Nitekim Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin “Derneklere ait Ticari İşletmelerin Tescilini” düzenleyen 53. maddesinde tescil edilecek olgular

¹³⁵ Nitekim Almancaya yerleşim yeri olarak çevirebileceğimiz “*Sitz*” kelimesinin karşılığı olarak çoğu zaman merkez anlamında da kullanılan “*Niederlassung*” kelimesi tercih edilmektedir. Bu yönde bkz. Carl Creifelds, **Rechtswörterbuch**, 11. Auflage, München, 1992, s. 1042. Ancak ticaret hukukunda hukuki bir kavram olarak “*Sitz*” kelimesi, daha çok şahıs ve sermaye şirketlerinin merkezini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yönde bkz. **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 2-3; **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 5; Carsten Zeides, **Die rechtliche Behandlung Zweigniederlassungen ausländischer Versicherungsunternehmen in Deutschland**, Hamburg, 2003, s. 6. Diğer taraftan ticari işletmede merkezin, o işletmenin bir nevi yerleşim yeri olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Doktrinde ticari işletmenin hukuki bir varlığının olmamasına rağmen, işletme merkezinin ticari işlemler alanında gerçek kişilerin ikametgâhı gibi sonuç doğurduğu belirtilmektedir. Bu görüş için bkz. **Özdemir/Kınacıoğlu**, s. 44.

¹³⁶ **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 1; **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 5.

¹³⁷ Bu hususta bkz. Oliver Kälin, “Der Niederlassungskonkurs”, **Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht**, 35/2004, s. 193; **Pekdinçer**, s. 472.

¹³⁸ **Arkan**, s. 35; **Pekdinçer**, s. 472. Esasen derneklerin ticari işletmeye sahip olması zorunlu olmadığı gibi TMK 56/1 uyarınca dernekler, kazanç paylaşımı dışında belirli ve ortak bir amaç gerçekleştirmek üzere kurulurlar. Dolayısıyla dernekler açısından ticari işletme işletmek istisnai bir durumdur. O halde bir derneğin tüzüğünde ticari işletme merkezinin gösterilmesi de söz konusu olamaz.

arasında derneğin merkezi (TSY 53/1-a) ile işletme merkezi (TSY 53/1-e) ayrı ayrı belirtilmiştir¹³⁹. Bu düzenlemeden dernek merkezi ile işletme merkezinin her zaman aynı şeyi ifade etmediği anlaşılmaktadır¹⁴⁰.

Ticaret ortaklıkları bakımından ise, merkez idari faaliyetlerin yürütüldüğü yer olmak zorunda değildir. Çünkü şirket sözleşmesinde veya esas sözleşmede merkezin neresi olacağı kurucu ortaklar tarafından serbestçe kararlaştırılabilir¹⁴¹. Bu açıdan ticaret ortaklıklarında idari, hukuki veya ticari faaliyetlerin toplandığı yer ile merkez birbirinden farklı yerler olabilmektedir¹⁴². Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde ticaret ortaklıklarının işlettiği ticari işletmelerin tescilinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TSY'de gerek ticari işletme işletmek zorunda olan kollektif ve komandit ortaklık gerekse de böyle bir zorunluluğu bulunmayan anonim ve limited ortaklığın tesciline ilişkin düzenlemelerde tescil edilecek olgular arasında sadece şirket merkezinden bahsedilmiştir (TSY 65/1-c; 65/2-c; 70/3-b; 91/2-b). Yani şirket merkezi ile şirkete ait ticari işletmelerin merkezi ayrı tutulmamıştır. Buradan hareketle ticaret ortaklıklarının işlettikleri ticari işletmeler bakımından, tek bir merkezin söz konusu olduğunu, onun da ortaklığın kuruluş sözleşmesinde merkez olarak gösterilen yer olacağını ifade etmek yanlış olmaz. Doktrinde “tek bir kanuni merkeze sahip ticaret ortaklıklarının birden fazla ticari işletmesinin bulunması olasılığında, merkez dışındakilerin şube olarak nitelendirilmesi kaçınılmazdır” denilmektedir¹⁴³. Ancak kanaatimizce ticaret ortaklıklarının şirket sözleşmesinde gösterilen merkez dışında işlettiği ticari işletmelerin doğrudan şube olarak nitelendirilmesi isabetli değildir. Örneğin Türkiye genelinde X bankasının bankacılık faaliyetlerini yürüttüğü birçok şubesi bulunsun. Bu bankanın personel ve yakınlarına tatillerini geçirmek üzere piyasadan daha uygun bir ücrete bir otel alıp işlettiğini

¹³⁹ Benzer bir düzenleme “Vakıflara Ait Ticari İşletmeler” (TSY 56/1-a ile TSY 56/1-d) ile “Kamu Tüzel Kişileri ile Kamuya Yararlı Dernekler ve Gelirinin Yarısından Fazlasını Kamu Görevi Niteliğindeki İşlere Harcayan Vakıflara Ait Ticari İşletmeler” (TSY 59/1-a ile TSY 59/1-d) bakımından da getirilmiştir.

¹⁴⁰ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319.

¹⁴¹ Bu hususta bkz. Kollektif şirketler yönünden TTK 213/1-c; anonim şirketler için TTK 339/2-a; limited şirketler açısından da TTK 576/1-a düzenlemeleri.

¹⁴² Bu yönde bkz. **Rheineck**, s. 9. Ticaret ortaklığının merkezi ile işletme merkezinin aynı olduğu yönündeki aksi görüş için bkz. Hans Fröhlich, **Die Handelsniederlassung und ihre juristische Bedeutung**, Leipzig, 1909, s. 6.

¹⁴³ Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s. 100; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319.

düşünelim. Bu durumda söz konusu otel, bankanın bir şubesi olarak mı kabul edilecektir? Başka bir ifadeyle bankacılık faaliyetleri yürüten banka şubeleri ile bankacılık faaliyetleri ile herhangi bir bağlantısı olmayan bu otel aynı hukuki niteliğe mi sahip olacaktır? Yukarıdaki görüş çerçevesinde değerlendirilirse, bu otel merkez dışında işletilen bir ticari işletme olduğundan, bankanın bir şubesi olarak kabul edilmelidir. Ancak bu yaklaşım tarzı, bir yerin şube olma niteliğine uygun olmadığı gibi, ticaret ortaklıklarının merkez dışında birbirinden bağımsız ticari işletmelere sahip olamayacağı anlamına gelir ki, buna katılmak mümkün değildir. Ticaret ortaklıkları tarafından işletilen birden çok ticari işletmeden merkez dışındakilerin söz konusu ortaklığın birer şubesi olarak kabul edilmesi için, şube niteliğinde olup olmadıkları veya şubenin esaslı unsurlarını taşıyıp taşımadıkları açısından ayrıca incelenmesi gereken bir husustur¹⁴⁴.

Alman hukukunda daha çok “Hauptniederlassung” kelimesi ile ifade edilen merkez kavramı, işletmenin devamlı olarak fiilen yönetildiği yeri yani işletmenin yönetiminin bulunduğu yeri ifade etmektedir¹⁴⁵. Ancak HGB’de sadece ikametgâh anlamına gelen “Niederlassung” kelimesi, yerine göre hem merkez (*Hauptniederlassung*) hem de şube (*Zweigniederlassung*) anlamında kullanılmaktadır¹⁴⁶. Buna rağmen Alman hukukunda ticari işletmenin merkezini tanımlayan yasal bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁴⁷. Doktrinde çoğunlukla kabul edildiği üzere ticari işletmede merkez, bir ticari işletmenin faaliyetlerinin yönetildiği odak noktası olarak gösterilmektedir¹⁴⁸. Bazı yerde ise merkez, şubenin kendisine bağlı olduğu ve hizmet ettiği bir yönetici işletme olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁹.

¹⁴⁴ Benzer şekilde bkz. Gerhard Bumeder, **Die inländische Zweigniederlassung ausländischer Unternehmen im deutschen Register- und Kollisionsrecht**, München, 1971, s. 32.

¹⁴⁵ **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 8; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 1. Ancak bazı yazarlar işletme merkezini ifade ederken “Sitz” kelimesini de kullanmaktadır. Bu yönde bkz. Wendel, Das Handelsregisterrecht der Zweigniederlassung, **Der Betrieb**, 1959/1, Heft: 6, DB Beilage Nr.1/59.

¹⁴⁶ “Niederlassung” kelimesinin merkezi mi yoksa şubeyi mi kapsadığı, kanunda geçtiği düzenlemenin amacı dikkate alınarak saptanır. Bu yönde bkz. **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 5; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 5; **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 4; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 20; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 1; **Creifelds**, s. 560.

¹⁴⁷ **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 20; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 1; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 5; **Zeides**, s. 5.

¹⁴⁸ Bu yönde bkz. **Rheineck**, s. 9; Georg Braun, **Die Zweigniederlassung, ihre Firma und ihre Stellung im Handelsregister**, Augsburg, 1931, s. 7-8; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, §

İsviçre doktrininde **Gauch**, ticari işletmenin merkezini “Hauptniederlassung”, “Hauptbetrieb” ve “Hauptunternehmens” gibi farklı terimlerle ifade etmektedir¹⁵⁰. **Schwald** ise, şube ile merkezin mekân ayrılığından bahsederken ticari işletmenin merkezi için “Hauptsitz” kelimesini kullanırken; şubenin merkeze bağlılığı konusunda “Hauptniederlassung” terimini tercih etmiştir¹⁵¹. Kanuni düzenlemelere baktığımızda ticari işletmenin merkezi için, işletmenin tescil yükümlülüğünü düzenleyen OR Art. 934’te “Hauptniederlassung” kelimesi; şubelerle ilgili düzenleme olan OR Art. 935’te ise “Hauptsitz” sözcüğü kullanılmıştır¹⁵². Görüldüğü üzere İsviçre hukukunda da ticari işletmenin merkezini ifade etmek için, farklı terimler kullanılmakta ve bu konuda bir terim birliği bulunmamaktadır. Fakat sonuç olarak hangi terimle ifade edilirse edilsin, kavramsal olarak ticari işletmenin merkezinden işletme yönetiminin ağırlık merkezini oluşturan yer anlaşılmaktadır¹⁵³.

3. Ticari İşletmede Merkezin Önemi

Ticari işletmede merkez, işletme politikasının belirlendiği ve yönlendirildiği, işletmeye ilişkin önemli kararların alındığı yönetim yeri olduğu için kanun koyucu tarafından, kendisine hem maddi hem de şekli hukuk yönünden birçok hüküm ve sonuç bağlanmıştır. Buna rağmen ticari işletmede merkezin, işletme sahibinden ayrı bir tüzel kişiliği, hak ya da fiil ehliyeti bulunmamaktadır. Dolayısıyla merkez adına yapılan işlemlerde alacaklı ve borçlu sıfatı doğrudan ticari işletmeyi işleten kimseye aittir. Bu anlamda ticari işletmede merkez, hukuki sùjeden ziyade bir yerleşimi yani

13, No. 20; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 2; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 14, **Fröhlich**, s. 6; **Zeides**, s. 6.

¹⁴⁹ Werner Baer, **Zur Frage der rechtlichen Selbständigkeit der Zweigniederlassung**, Frankfurt am Main, 1933, s. 6.

¹⁵⁰ **Gauch**, s. 136-137, No. 691-696.

¹⁵¹ Ernst Armin Schwald, **Rechnungsführung der Filialunternehmung**, Winterthur, 1959, s. 2. Hauptniederlassung ifadesi için benzer şekilde bkz. **Schumacher**, s. 14-15; Jean-Daniel Martz, **Die inländische Zweigniederlassung einer ausländischen Unternehmung nach schweizerischem IPRG**, Gümligen, 1995, s. 5 vd.

¹⁵² OR Art. 934/1: “Wer ein Handels-, Fabrikations- oder ein anderes nach kaufmännischer Art geführtes Gewerbe betreibt, ist verpflichtet, dieses am Ort der “Hauptniederlassung” ins Handelsregister eintragen zu lassen.”; OR Art. 935/1: “Schweizerische Zweigniederlassungen von Firmen, deren “Hauptsitz” sich in der Schweiz befindet, sind an ihrem Sitz einzutragen, nachdem die Eintragung am “Hauptsitz” erfolgt ist.

¹⁵³ **Gauch**, s. 120, No. 604; **Schwald**, s. 3; Conradin Cramer, “Zweigniederlassungen in der Schweiz”, **Die Zeitschrift für Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht**, 2015, s. 243.

işletme faaliyetlerinin yürütüldüğü yeri ifade etmek için kullanılır. Ancak diğer yandan merkez, işletme yönetiminin odak noktası olduğu için ticari işletmeyi yöneten birim anlamında kendisinden tıpkı bir hak süjesi gibi bahsedilmektedir. Örneğin “şubenin merkezden ayrı bir hukuki varlığı veya tüzel kişiliği yoktur”; ya da “şube merkezden bağımsız hak sahibi olamaz”¹⁵⁴ denildiği zaman, sanki merkezin ayrı bir tüzel kişiliğe sahip hak süjesi olduğu izlenimi verilmektedir. Ancak burada merkezden kasıt, aslında ticari işletmeyi idare eden gerçek veya tüzel kişidir. Yoksa ne merkezin ne de şubenin hatta bunları içine alan ticari işletmenin dahi tacirden ayrı bir hukuki kişiliği yoktur¹⁵⁵.

Ticari işletmede merkez, işletmenin olmazsa olmaz bir parçası olsa da, çoğunlukla ticari işletme sadece tek bir merkezden ibaret olmaz. Aynı organizasyon içinde merkez ile birlikte depolar, fabrika gibi üretim yerleri, atölye gibi teknik birimler ya da şubeler bulunabilir. Bunların tamamı aynı bütünsel yapının ve örgütlenmenin birer parçası olduğu sürece ticari işletmeden ayrı olarak değerlendirilemez. Ancak merkez ile şubeler, yer ve nitelik olarak işletme organizasyonunun diğer tali ve yardımcı birimlerden farklıdır. Çünkü ticari işletmeyi oluşturan birimlerden sadece merkez ile şubeye özel hüküm ve sonuçlar bağlanmıştır. Bu çerçevede merkezin ticari işletme organizasyonu açısından ne gibi bir öneme sahip olduğunu belirlemek, şube kavramının da daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Merkezin ticari işletme bakımından önemine gelince, kanun koyucu muhtelif düzenlemelerde merkezi esas alan hükümler getirmiştir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

- Ticari işletmede merkez, öncelikle ticaret siciline tescilin yapılacağı yer yönünden önemlidir. Bu bakımdan her tacir, ticari işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını ticari işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde, işletme

¹⁵⁴ Bu ifadeler, işletmenin yönetildiği yer ile yönetenleri ortak bir kavram olan merkezde buluşturduğu için, adeta merkez kavramını bir kişiliğe büründürmektedir. Söz konusu ifadeler için bkz. **Karayalçm**, s. 186; **Omağ**, s. 930.

¹⁵⁵ Bu konuda bkz. Eurydice Voigt, **Das Handelsrecht der Zweigniederlassung**, Baden – Baden, 2010, s. 49.

merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmek zorundadır (TTK 40/1).

- Ticari işletmeyi ilgilendiren uyuşmazlıklarla ilgili yetkili mahkemenin belirlenmesinde merkezin bulunduğu yer önem arz etmektedir (HMK 6/1; TMK 19/3)¹⁵⁶. Bu bağlamda HMK 6/1'deki yer alan “*gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri*” ifadesi geniş anlaşılmalı ve özellikle gerçek kişi tacirlere ait ticari işletmelerde, ticari işletme merkezi de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Nitekim doktrinde de haklı olarak belirtildiği gibi, bir ticari işletmenin şubesinin bulunduğu yerde dava açılabilir (HMK 14/1) merkezinin bulunduğu yerde dava açılmaması düşünülemez¹⁵⁷. Ticari işletmenin merkezinin olduğu yerde dava açılacağı gibi icra takipleri de yapılabilir. Bazen de merkezin bulunduğu yer açılacak dava yönünden büyük öneme sahiptir. Örneğin iflas davası bakımından borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesi kesin yetkili olup bu hususta yetki sözleşmesi yapılamaz (İİK 154/3). Benzer şekilde özel hukuk tüzel kişilerinin ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağa veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkili kabul edilmiştir (HMK 14/2).

- Ticari işletmede merkez, ticari işletmeyi ilgilendiren işlemler bakımından tıpkı tacirin yerleşim yeri gibi sonuç doğurur¹⁵⁸. Bu açıdan ticari işletmeyi ilgilendiren işlemlere ilişkin tebligatlar, işletenin yerleşim yeri veya işletme merkezinin bulunduğu yerde yapılabilir. Tebligat Kanunu'nun 10. maddesinin üçüncü fıkrasında tebligat yapılacak kişinin kabulüyle, her yerde tebligat yapılması caiz kabul edilmiştir. Ayrıca bir ticari işletmeyle ilgili işlemlerden doğan uyuşmazlıklarda, ticari temsilciye yapılacak tebligatın da geçerli olduğu belirtilmiştir (TK 12/2).

¹⁵⁶ Örneğin TTK 207; 255/3; 376/3; 412; 438/2; 439/1; 445; 530/1; 547/1; 597/1; 636/2; 661/2 düzenlemeleri, yer itibarıyla yetkili mahkemenin belirlenmesinde şirket merkezinin esas alındığı hükümlerdir.

¹⁵⁷ **Arslanlı**, s. 101; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 320.

¹⁵⁸ Bkz. **Arslanlı**, s. 101.

- Ticari işletme, bir yerden başka bir yere taşınabilir. Bu bağlamda bir ticari işletmenin merkezinin değiştirilmesi, söz konusu ticari işletmenin başka bir yere taşınması anlamına gelir. Buna ilişkin tescil, yeni merkezin bulunduğu yer ticaret siciline yapılır (TSY 112/1). Eski merkezdeki kayıt da, yeni merkezdeki tescilin bildirilmesi üzerine kendiliğinden silinir (TSY 113/1).

- Türk Borçlar Kanunu'nun 89. maddesi uyarınca ifa yerinin belirlenmesinde alacaklı ve borçlunun yerleşim yeri esas alınmıştır. Ticari işletmeyi ilgilendiren hususlarda alacaklı ve borçlu sıfatı, işletmeye değil bizzat işletene aittir. Dolayısıyla dar anlamda bakıldığında alacaklı ve borçlu sıfatı sadece hak süjesi olan gerçek veya tüzel kişiyi kapsadığı için ifa yerinin sadece bunların yerleşim yeri olduğu düşünülebilir. Ancak ticari işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan borçların ifasında, söz konusu maddeyi bu kadar dar yorumlamamak ve ticari işletmenin merkezini aynı zamanda ifa yeri olarak kabul etmek gerekir. Nitekim doktrinde ticari işletmenin merkezinin, TBK 89 kapsamında alacaklının yerleşim yeri bakımından ifa yerinin belirlenmesinde rol oynayacağı ifade edilmiştir¹⁵⁹.

- Ticaret ortaklıkları yönünden merkez, şirket sözleşmesi ya da esas sözleşmede gösterilen yerdir (TTK 213/1-c; 305/1; 339/2-a; 576/1-a)¹⁶⁰. Eğer şirket sözleşmesi veya esas sözleşmede gösterilmemişse merkez, şirket işlerinin yönetildiği yerdir (TTK 126; TMK 51)¹⁶¹. Ancak ticaret ortaklıklarında şirket sözleşmesinde merkezin gösterilmesi, zorunlu kayıtlardan olduğu için söz konusu kaydın eksikliği, şirketi adi ortaklık hükümlerine tabi kılar.

- Bir tacirin birden fazla ticari işletmesi bulunabilir. Örneğin tacir bir yerde ayakkabı mağazasına sahipken; başka bir yerde bir restoran işletiyor olabilir. Aynı kişiye ait birden fazla ticari işletme söz konusu olduğunda her bir işletmenin ayrı bir merkezi bulunur¹⁶². Dolayısıyla birden fazla ticari işletmeyi işleten kimse, her bir işletme bakımından ayrı ayrı tacir sıfatına sahip olur. Böyle bir durumda tacirin ticari

¹⁵⁹ Bu yönde bkz. **Göle**, s. 187; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 320.

¹⁶⁰ Ticaret şirketleri bakımından merkez, esas sözleşme ya da şirket sözleşmesiyle serbestçe kararlaştırılabilir. Bu yönde bkz. **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 5.

¹⁶¹ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319.

¹⁶² **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 8; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 14; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 2.

işletmelerinden bazılarını ya da çoğunluğunu kapatması, tacir sıfatının ortadan kalkmasına yol açmaz. Çünkü sadece bir ticari işletmenin dahi kısmen de olsa işletiliyor olması, tacir sıfatı için yeterlidir.

- Çekler bakımından ödeme yeri, açıkça belirtilmemişse veya bu hususta başka bir kayıt da bulunmuyorsa, çekin ödenme yeri muhatabın merkezinin bulunduğu yerdir (TTK 781/2).

- Ayrıca tacirin ticari işletmesiyle ilgili düzenlediği ticari mektuplarda ve ticari defterlere yapılan kayıtların dayandığı belgelerde işletme merkezinin gösterilmesi zorunlu kılınmış (TTK 39/2); söz konusu düzenlemeye aykırı davranışların ise iki bin Türk Lirası idari para cezası ödeyeceği ayrıca hükme bağlanmıştır (TTK 51/2)¹⁶³.

- Tüzel kişilerin veya kişi ya da mal topluluklarının hak ve fiil ehliyetleri, statülerindeki idare merkezi hukukuna tabidir. Ancak fiili idare merkezinin Türkiye’de olması halinde Türk hukuku uygulanabilir (MÖHUK 9/4). Ayrıca doktrinde merkezin, tüzel kişi tacirlerin tabiiyetinin belirlenmesinde de rol oynadığı ileri sürülmektedir¹⁶⁴.

- Aksine esas sözleşmede bir düzenleme bulunmadıkça, anonim şirketlerde genel kurul, şirket merkezinin bulunduğu yerde toplanır (TTK 409/3).

- Kurumlar Vergisi Kanunu’nun birinci maddesinde sayılan kurumlardan kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunanlar, tam mükellef olarak kabul edilip gerek Türkiye gerekse yurtdışında elde ettiği kazançların tamamı üzerinden vergilendirilirken; kanuni ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye’de bulunmayanlar, dar mükellef olarak kabul edilmiş ve sadece Türkiye’de elde ettikleri kazanç üzerinden vergilendirilmiştir (KVK 3/1-2).

¹⁶³ Benzer şekilde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 170, No. 321.

¹⁶⁴ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 320; **Omağ**, s. 928.

II. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN TARİHSEL GELİŞİMİ, ŞUBENİN TANIMINA İLİŞKİN MEVCUT YASAL DÜZENLEMELER

A. Ticari İşletmede Şubenin Tarihsel Gelişimi

1. Ortaçağ ve Roma Hukuku'nda Şube Benzeri Oluşumlar

Ortaçağ ticaret hayatında günümüzdeki gibi karmaşık bir işletme organizasyonları mevcut değildi. Ortaçağın başlarında ticari faaliyetler seyyar ticaret (*Wanderhandel*) olarak adlandırılan küçük miktarlarda ticari mal değişimiyle sınırlı olarak yürütülüyordu. Haçlı seferleriyle birlikte küçük düzeyde ve sınırlı bir ticari faaliyet olan *Wanderhandel*'den mesafeli ticarete (*Fernhandel*) geçişle birlikte “*privaten Faktorie*” denilen ve günümüzde özel firma temsilciliği ya da özel mağaza şubesi şeklinde çevrilebilen ticari birimler ortaya çıkmıştır. Günümüz anlamında şubeyle birçok yönden farkı bulunsa da, Ortaçağ'da “*Faktoreisysteme*” olarak zikredilen bu sistemin şubenin öncüsü olup olmadığı tartışılmıştır¹⁶⁵.

O dönemde “*Faktorei*” adı verilen birimler, ticari merkezden (*Stammhaus*) ayrı bir yerde faaliyet gösteriyordu¹⁶⁶. Ayrıca işletme faaliyetleri için gerekli araç ve yerlere sahip bu birimler, malların depolandığı ve çalışanların geçici olarak konakladığı ticari merkeze hizmet eden yerlerdi¹⁶⁷. *Faktorei*'ların yönetimine ise, ticari merkezin güvendiği bir kişi seçiliyordu. Bu kişiler, ticari merkezin işletme politikasına bağlı ve merkezin belirlediği sınırlar içinde hareket kabiliyetine sahip kimselerdi. *Faktorei*'lar, ticari merkezin ekonomik ve örgütsel bir organı gibi nitelendirilse de; belli konuda bağımsız bir işletme olarak faaliyet göstermiş ticari organizasyonlardı¹⁶⁸. Bu birimler, her ne kadar yapısal olarak şubeyi andırırsa da, bağımsız işletme niteliği dikkate alındığında günümüz anlamındaki şubelerin öncüleri olarak kabul edilmemektedir¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Bkz. **Edlich**, s. 53 vd.

¹⁶⁶ *Faktorei*'ların işletme niteliği hakkında bkz. **Edlich**, s. 55.

¹⁶⁷ Bkz. **Edlich**, s. 55; Benjamin Marxheimer, **Die Zweigniederlassung (Filiale) im Handelsrecht**, Marburg, 1913, s. 2.

¹⁶⁸ **Edlich**, s. 55.

¹⁶⁹ **Hilbig**, s. 7; **Edlich**, s. 56.

Roma hukukunda ticaretle uğraşan bir kimsenin aynı veya farklı yerlerde, bağımlı ya da bağımsız birden çok ticari işletmeye sahip olabileceği kabul ediliyordu¹⁷⁰. Fakat Roma hukukunda “*taberna*”¹⁷¹ ve “*officina*”¹⁷² gibi değişik ticari yapılanmalar olmasına rağmen, bugünkü anlamda şube kavramı bilinmiyordu¹⁷³. Ancak özellikle kamusal alan olan vergi hukuku bağlamında “Publicani” adı verilen büyük vergi şirketlerinin Roma’nın farklı eyaletlerinde aynen banka hizmetlerinde olduğu gibi yan işletme ve şubelere benzer farklı yerleşimleri göze çarpmaktadır¹⁷⁴. Ancak bunların hiçbiri, günümüz anlamında şube kapsamında kabul edilemez. Başka bir deyişle Roma hukukunda bugünkü anlamıyla bir şubeden söz edilemez¹⁷⁵.

Şube anlamında kullanılan “Filiale” kelimesi ise, Latince kız anlamına gelen “Filia” kelimesinden türetilmiştir. İlk defa 16. yüzyılda kiliseler tarafından kullanılan bu ifade, bağımsızlığı bulunmayan ve yalnız papazlık makamından oluşan küçük kiliseleri (*Filialkirche&Tochterkirche*) ifade etmek için kullanılmıştır. 19. yüzyıldan itibaren ise kiliselerden ticaret hayatına geçen bu kavram, sigorta şirketleri, bankalar ve mağaza zincirlerinin bayii, acente ve şubelerini betimlemek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır¹⁷⁶. Ancak günümüz anlamında şubelerin oluşumu, ilk defa

¹⁷⁰ Bkz. Hermann Kaehne, **Die Rechtsverhältnisse einer Zweigniederlassung, insbesondere auch die Zulässigkeit ihrer Umwandlung in ein selbständiges Handelsgeschäft nach deutschem Handelsrecht**, Halle, 1882, s. 8.

¹⁷¹ Taberna, antik Roma’da en başta tahıl ambarı, depo tarzında ortaya çıkmış; fakat sonradan içki verilen mekân, lokanta ve otel şeklinde organize edilmiş kulübe ve dükkânları ifade etmektedir (Bu hususta bkz. <https://de.wikipedia.org/wiki/Taberna>, Erişim Tarihi: 23.09.2018). Günümüzde İtalyanca’dan dilimize geçen çalgılı meyhaneler anlamında kullanılan taverna kelimesinin kökeni de, Roma hukukundaki taberna kelimesinde gelmektedir.

¹⁷² Officina, antik Roma’da daha ziyade el sanatları alanında üretim gerçekleştiren aile üyeleri, ücretli çalışanlar ve kölelerin çalıştırıldığı küçük işletmeleri betimleyen bir ifadedir. (Bu hususta özellikle bkz. https://de.wikipedia.org/wiki/Wirtschaft_im_Römischen_Reich, “Handwerk-Wirtschaftsformen” kısmı, Erişim Tarihi: 23.09.2018).

¹⁷³ **Marxheimer**, s. 1-2; **Agricola**, s. 279, dn. 1.

¹⁷⁴ **Agricola**, s. 279, dn. 1. Publicani kavramı için ayrıca bkz. Karl Wilhelm Göttling, **Geschichte der römischen staatsverfassung von erbauung der Stadt bis zu C. Cäsar’s Tod**, Waisenhaus, 1840, s. 336-337.

¹⁷⁵ Şube kavramının oluşumunun tarihsel gelişimi için ayrıca bkz. **Marxheimer**, s. 1-4.

¹⁷⁶ Filiale kelimesinin tarihçesi hakkında bkz. <https://de.wikipedia.org/wiki/Filiale>, Erişim Tarihi: 06.09.2017. Ayrıca filiale kelimesinin Alman kredi kuruluşları bakımından iki farklı anlamı için bkz. Mathias Gobbels, **Der Filialbetrieb der deutschen Kreditbanken**, Köln, 1923, s. 12.

bankacılık sektöründe ortaya çıkmıştır¹⁷⁷. Özellikle büyük bankalar, 19. yüzyılın ikinci yarısında hem yurt içinde hem de yurtdışında çok sayıda şubeler açmıştır¹⁷⁸.

2. Alman Hukuku'nda Şubenin Kökeni

Şube kavramı, ekonomik ve örgütsel bir yapıyı ifade etmek üzere ilk kez 19. yüzyılın ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. O zamanlar ekonomik hayatta şube niteliğindeki birimleri betimlemek için “*Filiale*” kelimesi kullanılmıştır¹⁷⁹. Daha sonra şubeyi ifade etmek için “*Filiale*” kelimesi ile aynı anlamda hukuki bir kavram olarak “*Zweigniederlassung*” kelimesi ortaya çıkmıştır¹⁸⁰. Şube, önceleri sadece ekonomik yaşamda kullanılan bir terim iken, giderek hukuki bir kavrama dönüşmüştür. Bu gelişmeler neticesinde gerek doktrin gerekse yargı kararlarında şube kavramının tanımı, unsurlarının ne olduğu, hangi durumlarda bir yerin şube olarak tescil edileceği ve şubenin ticaret unvanının nasıl oluşturulacağı gibi hususlar tartışılmaya başlanmıştır¹⁸¹.

Alman hukukunda şube kavramı, ilk kez 31 Mart 1861 tarihinde yürürlüğe giren ve yürürlük süresince Almanya'nın çeşitli bölgelerinde uygulanan Alman Ticaret Kanunu'nun 21. maddesinde düzenlenmiştir¹⁸². Söz konusu maddede şubenin tesciline ve ticaret unvanına ilişkin düzenlemelere yer verilmiş, şubenin ne anlama geldiği belirtilmemiştir. Dolayısıyla ticari işletmede şube kavramının tanımı, doktrin

¹⁷⁷ **Edlich**, s. 58. İlk banka şubesi, 7 Ocak 1817 tarihinde Philadelphia'da kurulan “Second Bank of the United States”dir. 1832 yılında ise, söz konusu bankanın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki toplam şube sayısı 25'e çıkmıştır. 1819 yılında ise İskoçya'da 97 şubesiyle birlikte 36 banka bulunmaktaydı. Bu hususta bkz. <https://de.wikipedia.org/wiki/Filiale>, (özellikle “*Geschichte*” kısmı), Erişim Tarihi: 06.09.2017.

¹⁷⁸ **Edlich**, s. 58; **Hilbig**, s. 6.

¹⁷⁹ **Knieper/Jahrmarkt**, s. 22.

¹⁸⁰ Şube kavramı, hukuki anlamda ilk defa 1857 tarihli Alman Ticaret Kanunu Prusya Tasarısı'nın 25. maddesinde **Marxheimer** tarafından kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle günümüzde şube yerine hukuki bir kavram olarak kullanılan “*Zweigniederlassung*” kelimesi ilk kez bu tasarıda yer almıştır. Bu konuda bkz. **Hilbig**, s. 6; **Edlich**, s. 53. Şubenin tabii bir kavram olarak gelişimi ile ilgili bkz. Philippe Aubert De la Rüe, **Die ausländische Zweigniederlassung im deutschen und Schweizerischen Recht**, Genf, 1956, s. 23-24.

¹⁸¹ Bkz. **Edlich**, s. 53; Joachim Kettler, **Die Offenlegungspflichten für Zweigniederlassungen ausländischer Unternehmen**, Münster, 2002, s. 21-23.

¹⁸² Söz konusu bu kanun “*Das Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch*” (ADHGB) 01 Ocak 1900 tarihinde şu an hala yürürlükte bulunan “*Handelsgesetzbuch*” (HGB) tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca bkz. **Baer**, s. 2.

ve yargı kararlarına bırakılmıştır¹⁸³. O dönemde şube, ticari işletmeye hizmet eden bir birim olarak görülmüş, merkez ile şubenin sahibinin aynı kişi olması gerektiği ifade edilmiştir¹⁸⁴. 1861 tarihli Alman Ticaret Kanunu döneminde en çok tartışılan konulardan biri, merkez ile şubenin aynı ticaret unvanını kullanıp kullanmayacağı olmuştur. Nitekim söz konusu kanun yürürlüğe girmeden önce merkez ile şube ayrı ticaret unvanlarına sahip olabiliyordu. Ayrıca merkez ile aynı ticaret unvanına sahip olma, şubenin olmazsa olmaz unsurlarından biri kabul edilmiyordu¹⁸⁵.

İmparatorluk Yüksek Ticaret Mahkemesi (*Reichsoberhandelsgericht*) kararlarına göre bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde ana kıstas, merkezden bağımsız olarak hareket etme yani bağımsız olarak karar alabilme yeterliliğine sahip olup olmamasıdır¹⁸⁶. Bu bağlamda sadece merkezin emir ve talimatlarını uygulayan veya dışı karşı bağımsız işlemler yapamayan birimler şube olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca mahkeme merkezden bağımsız hareket edebilme kıstasını, fiilen bağımsız şekilde hareket edilip edilmemesine bağlamıştır¹⁸⁷. Fakat o dönemde aynı tacire ait birbirinden bağımsız ve birbiriyle herhangi bir bağlantısı olmayan birimler, şube ve merkez olarak kabul edilmemiştir.

Alman Yüksek Eyalet Mahkemesi ise (*Kammergericht*) istikrar kazanmış kararlarında, bir tacirin merkez dışında belirli bir iş çevresinde sürekli olarak merkezle aynı tür işlemler gerçekleştirdiği yerleri şube olarak kabul etmiştir. Yüksek mahkemeye göre şubenin merkezin yaptığı esaslı işlemleri kendi başına yapabilecek düzeyde bir bağımsızlığa sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle sadece tali işlemler, hazırlık, aracılık veya ifa işlemleri ya da sistematik olarak verilen talimatların yerine getirilmesi bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için yeterli değildir. Aksine şubenin ticari işletmenin esaslı işlemlerini yerine getiren ve özgürce karar alma mekanizmasına sahip belirli bir yönetiminin bulunması gerekir¹⁸⁸.

Alman hukukunda günümüz anlamında şubenin esaslı unsurlarından bazıları, -“merkezden yer yönünden ayrı olma ve merkezin yönetimi altında ekonomik ve

¹⁸³ Bu hususta bkz. **Baer**, s. 2; **Kettler**, s. 19-20.

¹⁸⁴ **Kettler**, s. 20.

¹⁸⁵ Bu yönde bkz. **Agricola**, s. 285; **Fröhlich**, s. 8; **Kettler**, s. 21.

¹⁸⁶ ROHG XVI, Nr. 125, 402 (**Kettler**, s. 20, dn. 73).

¹⁸⁷ ROHG XIX, Nr. 76, 260 (**Kettler**, s. 20, dn. 75).

¹⁸⁸ Söz konusu karar ve şube özellikleri için ayrıca bkz. **Marxheimer**, s. 25.

organizasyon olarak belirli bir bağımsızlığa sahip olma”- 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır¹⁸⁹.

3. İsviçre Hukuku’nda Şubenin Ortaya Çıkışı

İsviçre hukukunda şubeye ilişkin ilk düzenlemeler, 1881 tarihli eski Borçlar Kanunu’nun ticaret siciline ilişkin 865. maddesinin üçüncü fıkrasında yer almıştır. Ancak eski İsviçre Borçlar Kanunu’nda şube kavramını ifade etmek için kullanılan “*Zweigniederlassung*” kelimesiyle aynı anlamda “*Filiale*” ve “*Sukkursale*” kelimelerine de yer verilmiştir (aOR 624 Abs. 1; 625 Abs. 2)¹⁹⁰. İsviçre’de şube anlamına gelen “*Zweigniederlassung*” kelimesi, hem ekonomik hayatın günlük konuşma dilinde hem de işletme ekonomisi öğretisinde kullanılan bir tabirdir¹⁹¹. Fakat hukuki bir terim olarak “*Zweigniederlassung*” ifadesine uluslararası anlaşmalar, vergi hukuku ve usul hukuku gibi farklı hukuk alanlarında da yer verilmiştir. Buna rağmen Alman hukukunda olduğu gibi İsviçre hukukunda da şube kavramının yasal bir tanımı bulunmamaktadır¹⁹².

İsviçre hukukunda hâkim öğretisi ve yargı kararlarında benzer ve müşterek bir şube kavramı ortaya çıkarılmasında zorluk çekildiği de göz ardı edilmemelidir. Bunda kuşkusuz şubenin çeşitli kanunlarda farklı terimlerle ifade edilmesinin rolü yadsınamaz. Bu bağlamda şube kavramının karşılığı olarak yukarıdaki terimlere ek olarak “*geschäftliche Niederlassung*” (ZGB 23/3), “*Geschäftsniederlassung*” (SchKG 50/1)¹⁹³, “*Betriebsstätte*” (BdBSt 52) ifadeleri de değişik kanunlarda şube için kullanılan kanuni terimlere örnek gösterilebilir¹⁹⁴. İsviçre Federal Mahkemesi ise, şube kavramını belirtmeye yönelik “*Betriebsniederlassung*”, “*Betriebsstelle*”,

¹⁸⁹ Kettler, s. 21. Şube kavramının gelişimi için bkz. Marxheimer, s. 3-4

¹⁹⁰ Fransız ve İtalyan kanun metinlerinde de şube kavramını belirtmek için “*sede secundaria*”, “*filiale*” ve “*succursale*” kelimeleri kullanılmıştır. Bu yönde bkz. Gauch, s. 103, No. 508.

¹⁹¹ Bkz. Fritz von Steiger, “Zum Begriff der Zweigniederlassung”, Schweizerische Aktiengesellschaft, 13, 1940/41, (Anılış: von Steiger, Zweigniederlassung), s. 49.

¹⁹² Bu hususta bkz. Gerhard Schafroth, Zweigniederlassung, Geschäftsniederlassung, kaufmännisches Gewerbe und Vertragsschluss – Gerichtsstand: Voraussetzungen, Begriffe und Rechtsfolgen de lege lata et ferenda, Basel, 1990, s. 24; Cramer, s. 244; Kälin, s. 190.

¹⁹³ Ancak İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında (BGE, 114 III 6) yasal bir terim olarak şube yerine kullanılan “*Zweigniederlassung*” kelimesi ile “*Geschäftsniederlassung*” kelimesini özdeş kabul etmeyerek “*Geschäftsniederlassung*” olarak kabul edilecek birimlerin ticaret siciline tescilinin gerekli olmadığını içtihat etmiştir. Bunun için bkz. Kälin, s. 190, dn. 11.

¹⁹⁴ Şubeye ilişkin kavram dağınıklığı konusunda bkz. Schafroth, s. 25.

“*Geschäftsablage*”, “*Geschäftsbetrieb*”, “*Zweiganstalt*”, “*Zweigbetrieb*” gibi çeşitli terimler kullanmayı tercih etmiştir¹⁹⁵. İsviçre’de şube yerine kullanılan birden fazla terim olduğu için, bu durum hukuki bir kavram olarak şubenin tespitini güçleştirmekte ve karışıklığa yol açmaktadır¹⁹⁶. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi, çok eleştirilen bir kararında hukuki bağımsızlığa sahip olan ve ayrı bir tüzel kişiliği bulunan yavru şirketi, merkezi yurtdışında bulunan hâkim şirketin bir şubesi olarak nitelendirmiş; bu yüzden yavru şirketin bulunduğu yerde hâkim şirkete karşı dava açılması gerektiğini içtihat etmiştir¹⁹⁷.

İsviçre Federal Mahkemesi, önceki istikrar kazanmış kararlarında şubenin iki karakteristik özelliğine değinmiştir: 1) merkeze bağlı olma (bağımlılık) 2) merkezden ayrı ekonomik ve ticari bağımsızlığa sahip olma (bağımsızlık)¹⁹⁸. Şubenin gün geçtikçe ticari hayatta yaygınlaşması, doktrin ve yargı kararlarında daha çok tartışılması, niteliğinin ve esaslı unsurlarının saptanması konusunda ilerleme sağlamıştır. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi sonraki kararlarında, şube tanımının unsurları biraz daha genişletmiştir. Federal Mahkeme’nin yeni tarihli kararlarına göre şube, ekonomik ve ticari bağımsızlığa sahip olmakla birlikte bir merkeze bağlı olup, onun hukuki bir parçası olan ve de merkezden ayrı bir yerde ancak merkezle benzer türde faaliyet gösteren bir ticari işletme olarak tanımlanmıştır¹⁹⁹. Söz konusu tanım, bağlayıcı bir niteliğe sahip olmamakla birlikte, şube kavramının tespit edilmesinde yorum aracı olarak yardımcı kaynak niteliğindedir²⁰⁰.

¹⁹⁵ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 115, No. 575; **Schafroth**, s. 25.

¹⁹⁶ **Kälin**’e göre ticaret hukuku kapsamında “*Zweigniederlassung*”, icra hukukunda “*Geschäftsniederlassung*” ve yargılama hukukunda “*Niederlassung*” kelimesi, şubenin çeşitli alanlarda farklı kelimelerle ifade edilmiş durumlarıdır. Bu yönde bkz. **Kälin**, s. 193.

¹⁹⁷ Karar için bkz. BGE 108 II 128. Bu karar, özellikle yavru şirketin hukuki bağımsızlığını yok saydığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Eleştiri için bkz. Peter Forstmoser, Kritik an BGE 108 (1982) II 128, Nr. 239, **Schweizerische Aktiengesellschaft**, 54 (1982), s. 164.

¹⁹⁸ BGE 30 I 657; 50 II 510; 56 I 375; 68 I 112-113. Bu yönde bkz. **Schumacher**, s. 13-14; **von Steiger**, *Zweigniederlassung*, s. 50.

¹⁹⁹ BGE 79 I 71; 108 II 122 E. 1; 117 II 85 E. 3f. Ayrıca bkz. Jean Nicolas Druey, Eva Just Druey ve Lucas Glanzmann, **Gesellschafts- und Handelsrecht Begründet von Theo Guhl**, 11. Auflage, Zürich, 2015, s. 314, No. 43, dn. 23; **Cramer**, s. 244. Federal mahkeme, şube kavramı için bazı nitelikler tespit etmiştir. Buna göre şubeler, *ticari bir işletme* olmasının yanında *merkeze bağlı, hukuken merkezin bir parçası olan, kendi bölgesinde sürekli olarak merkez ile aynı tür konuda faaliyet gösteren*, belli bir *ekonomik ve işletme bağımsızlığına* sahip birimlerdir. Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 104-105, No. 519.

²⁰⁰ Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 105, No. 520.

4. Türk Hukuku'nda Şubenin Gelişimi

Türk hukukunda şube kavramına ilk olarak 865 sayılı Ticaret Kanunu'nda yer verilmiştir. Daha önceki mevzuatlarda bu kavram kullanılmadığı gibi Cumhuriyet öncesinin ticaret hayatına daha ziyade azınlıkların hâkim olduğu bilinmektedir. Hatta Osmanlı'nın son dönemlerinde İstanbul'da kurulan ilk anonim ortaklıklar bile, fiili merkezi yani asıl yönetildiği yer yurtdışında bulunan yabancı şirketlerin adeta birer şubesi gibi görev yapan ortaklıklardı.

865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 45. maddesinde şubenin merkezle aynı ticaret unvanını ek yapmak suretiyle kullanılabileceği; 149. maddesinde ise kollektif şirketlerin şube açmaları halinde şubeye verilen yetki ve bu yetkinin sınırlarının ticaret siciline tescil ve ilanı öngörülmüştür. Söz konusu düzenlemeler dışında 865 sayılı Ticaret Kanunu'nda şubenin tanımı, unsurları veya özelliklerine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yine aynı dönemde yürürlüğe giren 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 451. maddesinin birinci fıkrasında ticari temsilcinin temsil yetkisinin bir şubenin işleriyle sınırlandırılabilmesi hükme bağlanmıştır. Görüldüğü üzere o dönemde kanunlarda yer almasına rağmen hukuki bir kurum olarak şube kavramından bahsetmek pek mümkün değildir.

Şube kavramı ilk kez, 5590 sayılı kısaca Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu olarak adlandırabileceğimiz Kanun'un 9. maddesinde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeye göre şube, bir merkeze bağlı olduğu halde müstakil sermayesi ve müstakil muhasebesi bulunan veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi bulunmadığı halde kendi başına ticari muamele yapan yerler olarak ifade edilmiştir (5590 sayılı Kanun 9/2). Şube kavramına yönelik bir diğer tanım, 9944 sayılı Bankalar Kanunu'nun 2. maddesinde yer almıştır. Bu tanıma göre de söz konusu kanunun uygulanması bakımından şube veya banka şubesi, ayrıca açıklamaya gerek olmaksızın bankaların şube, ajans ve banka işlemleriyle uğraşan sabit veya seyyar büroları gibi her türlü yerel teşkilatını kapsamaktadır. Bu iki kanunun arasında yürürlüğe giren 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ise şube kavramına önceki Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak daha geniş yer verilmesine

rağmen²⁰¹ şubeye yasal bir tanım getirilmediği göze çarpmaktadır. Aynı şekilde 6762 sayılı TTK'nın uygulanmasıyla ilgili Ticaret Sicil Tüzüğü'nde de şubeyle ilgili birçok ayrıntılı düzenleme olmasına rağmen şubenin tanımına yer verilmemiştir.

Şu an yürürlükte bulunan 5174 sayılı TOBB Kanunu ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda, yürürlükten kaldırdığı kanunlara paralel şube düzenlemeleri yer almaktadır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ise şubenin tanımına yer verilmemekle birlikte, bu kanunun uygulanması için çıkarılan Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 118. maddesinde şubenin tanımı yapılmıştır. 6102 sayılı TTK'da ticari işletme merkez kavram olmasına rağmen, bunun en önemli parçalarından biri olan şubenin tanımına yer verilmemesi isabetli olmamıştır²⁰². Mevcut durumda şubenin yasal tanımı, TTK yerine sınırlı uygulama alanı olan özel kanunlara (TOBB Kanunu ve Bankacılık Kanunu) ve yönetmeliğe (Ticaret Sicil Yönetmeliği) bırakılmıştır.

Şube kavramı, yeknesak bir şekilde TTK'da tanımlanmak yerine özel kanunlarda ve yönetmelikte tanımlandığı için zaman zaman Yargıtay uygulamasında farklı kararların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Yine de şube kavramının Türk hukukundaki gelişimi açısından “bağımsız sermayeye gerek olmadığını”²⁰³, “ayrı muhasebeye sahip olmakla birlikte bunun şube ya da merkezde tutulmasının önemli

²⁰¹ Bunda şüphesiz söz konusu Ticaret Kanunu hazırlanırken İsviçre hukukunun etkileri önemli bir rol oynamıştır. İsviçre hukukunun 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na etkileri hususunda bkz. **Hirsch, E. Ernst**, İsviçre Hukukunun Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Tesiri, AÜHFD 1956, Cilt: 13, Sayı: 3, s. 26-33, (Çev. Şevket Müftügil).

²⁰² Benzer eleştiri için bkz. Oruç Hami Şener, **Ticari Temsilci ve Ticari Temsil Yetkisi**, Ankara, 2015 (Anılış: Şener, Ticari Temsilci), s. 241, dn. 522; **Şener**, Ticari İşletme, s. 11, dn. 14; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 323; **Özdamar**, s. 60; **Özbey**, s. 75.

²⁰³ Yargıtay eski tarihli vermiş olduğu bir başka kararda (TD, 25.11.1961, 1450/4188), banka şubesinden bahsedebilmek için şubeye fiilen sermaye tahsisine gerek olmadığına hükmetmiştir (Karar için bkz. Bkz. Batider 1962, C. I, S. 4, s. 600-601; Seza Reisoglu, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Cilt: I, Ankara, 2007, s. 103).

olmadığını²⁰⁴ ve “kendi başına ticari muamele yapmanın belirleyici kriter olduğunu”²⁰⁵ ortaya koyan Yargıtay uygulamaları önem taşımaktadır.

B. Ticari İşletmede Şubenin Tanımına Yönelik Mevcut Yasal Düzenlemeler

1. Karşılaştırmalı Hukukta Şubeye İlişkin Düzenlemeler

a. Alman Hukuku’nda Şubenin Düzenlemesi

Alman hukukunda birçok yerde şubeden bahsedilmesine rağmen şubenin yasal bir tanımına rastlanmamaktadır²⁰⁶. Ancak Alman Ticaret Kanunu’ndaki şubeye ilişkin düzenlemelere baktığımızda, Türk Ticaret Kanunu’na oranla daha ayrıntılı hükümler getirildiği ve özellikle tescil işlemleri açısından bizdeki düzenlemelerden sistem olarak farklı bir uygulama olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle şubelere ilişkin 11. Yönerge olarak bilinen 89/666 EWG, HGB’de önemli değişikliklere yol açmıştır²⁰⁷. Alman Ticaret Kanunu (HGB), şubeyi genel olarak ticaret siciline tescil

²⁰⁴ Yargıtay uygulamasına göre bir yerin şube niteliği belirlenirken müstakil muhasebesinin olması aranmakla birlikte, günümüzde gelişen elektronik iletişim olanakları nedeniyle muhasebe işlemlerinin şubede veya merkezde tutulmasının ayırt edici bir kriter olmadığı belirtilmektedir. Örnek kararlar için bkz. 11. HD, 22.03.2004, 9437/2870 (Kazancı İçtihat Bankası); 11. HD, 21.11.2017, 4469/6387 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁰⁵ Yargıtay son dönemde istikrar kazanan kararlarında şube niteliği bakımından bir yerin kendi başına ticari muamele yapmasının belirleyici olduğuna hükmetmektedir (11. HD, 22.03.2004, 9437/2870): “Mağazanın kanunen şube sayılması için, bir merkeze bağlı olduğu halde müstakil bir sermayesi ve muhasebecisi bulunması veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi olmadığı halde, kendi başına ticari muamele yapması gerekir. Davalı şirkete ait mağaza müşteriye icapta bulunduğu ve bu icap üzerine müşterinin de kabulü ile ticari ilişki kurulduğundan mağaza ticari muamele yapmaktadır. Zaten, elektronik iletişim araçlarının gelişmesi nedeniyle şubeler açısından ticari işletme niteliğinin belirlenmesi noktasında muhasebe işlemlerinin şubede veya merkezde tutulması artık ayırıcı bir kriter değildir. Buna göre, davalının ticaret siciline kayıt ve tesciline karar verilmelidir.” (Benzer şekilde bkz. 11. HD, 14.09.2004, 11998/8258 (Şener, Ticari Temsilci, s. 242-243, dn. 523); 11. HD, 05.05.1992, 7846/5906 (Batider 1991, C. XVI, S. 2, s. 166).

²⁰⁶ Bu hususta bkz. Gottfried Bähr, **Gewinnermittlung ausländischer Zweigbetriebe**, München, 1971, s. 24; Kettler, s. 52; Philipp Saame, **Die Zweigniederlassung eines ausländischen Unternehmens in Deutschland**, München, 1994, s. 25; Holger Häuselmann, “Die handelsrechtlichen Rahmenbedingungen für inländische Zweigstellen von EG – Kreditinstituten und ihre Auswirkungen auf das Rechnungswesen”, **Wertpapier-Mitteilungen**, 1994, Nr. 38, s. 1696; Steffen Kögel, “Gründung einer ausländischen Briefkastenfirma: Wann ist eine Zweigniederlassung in Deutschland eine Zweigniederlassung?”, **Der Betrieb**, 2004, Heft: 33, (Anlıs: Kögel, 2004), 2004, s. 1764.

²⁰⁷ 11. Yönergenin HGB’de meydana getirdiği değişiklikler hususunda bkz. Ulrich Seibert, “Neuordnung des Rechts der Zweigniederlassung”, **Der Betrieb**, 1993, Heft: 34, s. 1705-1707; Ulrich Seibert, “Die Umsetzung der Zweigniederlassungs-Richtlinie der EG in deutsches Recht”, **GmbH**

kapsamında ele almış olup, şubenin tanımını, unsurlarını ve özelliklerini kısaca maddi hukuk boyutunu düzenlememiştir²⁰⁸. Alman Ticaret Kanunu'nda şubelerin tesciline ilişkin düzenlemelerde hem ticari işletmelerin merkezi (Hauptniederlassung) hem de ticaret ortaklıklarının merkezinden (Sitz) bahsedilmiştir.

Alman hukukunda şubeyle ilgili düzenlemeler, esas olarak HGB § 13 – § 13h paragrafları arasında bulunmaktadır²⁰⁹. Burada kanun koyucu, şubelerin ticaret siciline tescili bakımından merkezi yurt içinde bulunan işletmeler ile merkezi yurtdışında bulunan işletmeleri²¹⁰ farklı kurallara tabi tutmuştur²¹¹. Bu çerçevede HGB § 13'te merkezi yurt içinde bulunan işletmelerin yurt içindeki açacakları şubelerin tescili ile ticaret unvanının oluşturulmasına ilişkin hükümler yer almaktadır²¹². Alman hukukunda gerçek kişi tacir ile tüzel kişi tacirlerin şubelerin ticaret siciline tescil işlemleri, merkezin bulunduğu yerde “*Amtsgericht*” veya “*Registergericht*” adı verilen ve Türkiye'deki asliye hukuk mahkemelerine benzer sicil mahkemeleri tarafından yerine getirilmektedir²¹³.

HGB § 13d paragrafında ise merkezi yurtdışında bulunan şirket ve ticari işletmelerin yurt içinde açacakları şubelerin tescili hakkında genel düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemede anonim, limited ve paylı komandit şirket gibi sermaye ortaklıkları dışındaki şahıs ortaklıkları ile gerçek veya tüzel kişi tacirlere ait Almanya

Rundschau, 11/1992, ss. 738-741 (Anılış: Seibert, Umsetzung), s. 739-741; Peter Kindler, “Neue Offenlegungspflichten für Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften”, **Neue Juristische Wochenschrift**, 1993, Heft: 51, s. 3302 vd.

²⁰⁸ Bu yönde bkz. **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 1; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 1; Peter Glanegger, Christian Kirnberger, Stefan Kusterer, Werner Ruß, Johannes Selder ve Ulrich Stuhlfelner, **Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch**, 7. Auflage, Heidelberg, 2007 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heidelberger Komm. HGB), § 13, No. 1; **Seibert**, s. 1705.

²⁰⁹ Alman hukukunda bankacılık sisteminin düzenlendiği KWG'de geçen (KWG § 53) “*Zweigstelle*” kavramı da, HGB § 13 vd. düzenlemeleri kapsamında şube olarak kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. **Häuselmann**, s. 1694.

²¹⁰ Alman hukukunda şube ilişkin hükümlerin uygulanması çerçevesinde merkezi yurtdışındakı kabul edilen işletmeler açısından, merkezin Avrupa Birliği'ne üye ya da üye olmayan devlet içinde olup olmamasının herhangi bir önemi yoktur. Bu konuda bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 2.

²¹¹ Şubenin unsurları ve şube kavramı yönünden, merkezi Almanya'da bulunan şubeler ile merkezi yurtdışında bulunan işletmeler açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu açıdan bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13d, No. 5.

²¹² Merkezi yurt içinde olan işletmelerin şubeleri hakkında özel hükümler içeren HGB § 13a - § 13c paragrafları, 10.11.2006 tarihli İşletme ve Kooperatiflerin Elektronik Ticaret Sicili Hakkında Kanun “EHUG” ile kaldırılmıştır.

²¹³ Bkz. Jürgen Ensthaler, **Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch mit UN – Kaufrecht**, 8. Auflage, Köln, 2015, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ensthaler HGB), § 13, No. 1; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 24-25; **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 7.

dışında işletilen işletmelerin şubelerinin kurulması, bildirim, tescili ve ilanı gibi hususlar hükme bağlanmıştır²¹⁴. Tescil işlemleri bakımından şubenin kurulduğu yer sicil mahkemesi yetkili kılınmış ve tescilde şubenin ek almış ticaret unvanı ile iş adresinin de bulunması aranmıştır.

HGB § 13e'de ise merkezi yurtdışında bulunan sermaye ortaklıklarının Almanya'da açacakları şubelere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Şubenin kurulmasına ilişkin başvurunun anonim ortaklıklarda yönetim kurulu, limited ortaklıklarda ise müdürler tarafından gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Yine tescil başvurusunun şubenin konusunu ve Almanya'daki işletme adresini içermesi, bu şubelerin tescili açısından aranan bir husus olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca söz konusu düzenlemede Almanya'da şube açacak olan sermaye ortaklığının varlığının ayrıca ispat edilmesi şartı aranmıştır²¹⁵. Bu şekilde gerçekte mevcut olmayan daha doğrusu işletme faaliyetini sadece Almanya'daki şubelerle sınırlı olan sermaye şirketlerinin, Almanya'da şube adı altında faaliyet yürütmesi engellenmek istenmiştir. HGB § 13e'de en dikkat çekici düzenleme, Almanya'da açılacak şubelerin başına şubeyi hem mahkemede hem de mahkeme dışında temsil edebilecek bir sürekli temsilci atanmasıdır (§ 13e/2)²¹⁶. Sürekli temsilci atamak zorunlu olsa da,

²¹⁴ Alman Ticaret Sicili, Alman Ticaret Sicil Tüzüğü'ne göre (HRV § 3), A ve B bölümü olmak üzere iki farklı kısma ayrılmıştır. A bölümüne bir ticari işletme işleten gerçek ve tüzel kişi tacirler ile kolektif şirket, komandit şirket ve Avrupa ekonomik çıkar ortaklıkları tescil edilmektedir. B bölümüne ise anonim, paylı komandit ve limited şirketler ile merkezi Almanya'da olan Avrupa Sermaye ortaklıkları ve sigorta şirketleri tescil edilmektedir.

²¹⁵ Janberg, "Zweigniederlassungen ausländischer Firmen", **Der Betrieb**, 1951, s. 653; Uwe Hüffer ve Jens Koch, **Aktiengesetz Kommentar**, 11. Auflage, München, 2014, § 45 (HGB § 13e), No. 4. Söz konusu sermaye ortaklığının tabiiyetinde olduğu ülkede tescil edilmiş olması, kamusal ya da ilgili yasal merci tarafından onaylı ve Almanca'ya çevrilmiş güncel ticaret sicil kayıt örnekleri şirketin varlığını ispat etme yöntemlerinden arasında zikredilmektedir. Almanya'da şube açacak yabancı sermaye ortaklığının fiilen işletilip işletilmediğine dikkat edilmektedir. Bu düzenlemeyle özellikle limited ortaklık şeklinde kurulan fiili olarak merkezde hiçbir faaliyet yürütmeyen sözde yabancı ortaklıkların, Almanya'da şube aracılığıyla faaliyet yürütmeleri engellenmek istenmiştir. Bu yönde ayrıca bkz. Sebastian Blasche, "Zweigniederlassungen in- und ausländischer Kapitalgesellschaften", **Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht**, 2012, s. 171; Lydia Klose-Mokroß, "Die Eintragung der Zweigniederlassung einer englischen 'private limited company' in das deutsche Handelsregister", **Deutsches Steuerrecht**, 2005, s. 1017.

²¹⁶ Bkz. **Seibert**, s. 1706; Andreas Heidinger, "Der ständige Vertreter der Zweigniederlassung einer ausländischen Kapitalgesellschaft", **Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins**, 1998, s. 73 vd. Bu sürekli temsilcilerin yapabilecekleri işlemler ve buna ilişkin hükümler, HGB § 13e'nin 3, 3a, 4. fıkralarında ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye karşılık bizdeki düzenlemede ise, merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubeleri için, sadece yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanması yeterli görülmüştür (TTK 40/3).

burada iradi temsil söz konusu olup kanuni temsil yoktur²¹⁷. HGB § 13e düzenlemesi, hem anonim hem limited hem de paylı komandit şirketler için ortak bir düzenlemedir.

b. İsviçre Hukuku'ndaki Başlıca Düzenlemeler

İsviçre Borçlar Kanunu'nun § 935 hükmü şubelerin ticaret siciline açısından merkezi İsviçre'de olan şirket şubelerinin, merkezin tescilinden sonra ve buldukları yerde tescilini öngörmektedir (Karş. TTK 40/3)²¹⁸. OR Art. 935/2 düzenlemesinde ise, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubelerinin tescili hükme bağlanmıştır. Söz konusu düzenlemede merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin İsviçre'deki şubeleri için, ticari temsil yetkisine sahip ve yerleşim yeri İsviçre'de olan bir temsilci atanması zorunlu kılınmıştır (Karş. TTK 40/4)²¹⁹. Bununla benzerlik taşıyan Türk Ticaret Kanunu'ndaki düzenlemede ise, merkezi yurtdışında olan ticari işletmelerin şubeleri için atanacak ticari temsilcinin yerleşim yerinin Türkiye'de bulunması ve tam yetkili olması aranmıştır (TTK 40/3).

İsviçre Borçlar Kanunu'nun 952. maddesinde şubenin ticaret unvanına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. OR Art. 952/1'e göre şubeler, merkezle aynı ticaret unvanını şube olduğunu belirtir şekilde kullanmak zorundadır. Ayrıca bu unvana şubeyle ilgili ekler yapılabilir (Karş. TTK 48/1). OR Art. 952/2 hükmünde ise, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubelerinin ticaret unvanında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin yer alması ve şube olduğunun açıkça belirtilmesi zorunlu kılınmıştır (Karş. TTK 48/3). OR Art. 460/1 düzenlemesinde de, ticari temsilcinin temsil yetkisinin şubenin iş çevresiyle sınırlandırılması hükme bağlanmıştır (Karş. TBK 549/1). Bunların dışında İsviçre Borçlar Kanunu'nda anonim ve limited ortaklıklar ile kooperatiflerin şubeleriyle ilgili bazı özel düzenlemeler de yer almaktadır.

²¹⁷ Bu yönde bkz. **Heidinger**, s. 73. Sürekli temsilcinin ticari temsilci, ticari vekil ya da hukuki işlemlerde tam yetkili bireysel temsilci olabileceği hususunda bkz. **Hoger**, 1221.

²¹⁸ Bkz. **Gauch**, s. 170, No. 860 vd.

²¹⁹ Bkz. **Gauch**, s. 175, No. 878 vd.

İsviçre Sicil Tüzüğü'nde ise şubeler, tüzel kişiliği olmayıp sicile tescil edilebilen organizasyon türleri kabul edilip, üst kavram olarak hukuk birliği (*Rechtseinheit*) terimi altında ifade edilmektedir (HRegV § 2/a-14)²²⁰.

c. Avrupa Birliği Hukuku'ndaki Düzenlemeler ve ABAD Kararları

Ortak pazar anlayışı ve serbest dolaşım ilkesinin hâkim olduğu Avrupa'da özellikle sermaye şirketlerinin sınır aşan hareketliliği, şubeye ilişkin ortak düzenlemeler getirilmesine yol açmıştır²²¹. Bu gelişmeyle daha önce üye devletlerde geçerli olan ve şirketin kurulduğu yerdeki yerel hukuk kurallarının uygulandığı kuruluş yeri teorisi, giderek Avrupa Birliği içinde yaygınlaşan topluluk hukuku kurallarıyla esnetilmiş ve yerini şirketlerin yerleşme özgürlüğüne bırakmıştır²²². Bu konuda ortaya çıkan ilk önemli düzenleme, 11. Yönerge olarak geçen diğer devletlerin hukukuna bağlı olup, üye devletlerin birinde belirli bir hukuki formda kurulan şirket şubelerinin bildirimine ilişkin 89/666/EWG isimli yönergedir²²³. Bu yönergede özellikle farklı hukuki düzenlemeleri olan üye devletlerde ortak pazar anlayışı içinde kişilerin korunması ve şirketlerin şube açmaları hususunda bir koordinasyon oluşturulması amaçlanmıştır²²⁴. Bu bağlamda işletmelerin şubelerini tescil ettirirken hangi beyan ve belgeleri bildirim ve ibraz yükümlülüğünde olduğuna yönelik ortak düzenlemeler getirilmiştir.

²²⁰ Bu yönde bkz. **Kälin**, s. 195, dn. 64.

²²¹ Şirketlerin yerleşme serbestisine ilişkin teoriler hakkında bkz. Günter Schlosser, **Die Gesellschaftlichen Niederlassungen innerhalb der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft als Problem des internen und des Internationalen Privatrechts**, Mainz, 1965, s. 50 vd; Hayrettin Çağlar, "Avrupa Birliği Hukukuna Göre Şirketlerin Yerleşme Serbestisi ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanının "Cartesio" Kararı", **Prof. Dr. Firat Öztan'a Armağan**, Cilt: I, Ankara, 2010, s. 624-627. Şirketlerin serbest dolaşım özgürlüğünün Avrupa Birliği'ndeki gelişimi hakkında ayrıca bkz. Karl Bartholdy, Gerhard Siedler ve Herbert Wilhelm, **Zweigbetrieb, Niederlassungen und Beteiligungen im Ausland**, München, 1963, **Siedler**, (Bartholdy/Siedler/Wilhelm), s. 108 vd.

²²² Kuruluş yeri teorisinden şirketlerin yerleşme özgürlüğüne geçiş ve bunun ortaya çıkardığı sorunlar hakkında bkz. Horst Hammen, "Zweigniederlassungsfreiheit europäischer Gesellschaften und Mitbestimmung der Arbeitnehmer auf Unternehmensebene", **Wertpapier- Mitteilungen**, Heft 50/1999, s. 2491-2492.

²²³ **Ammon/Ries**, Röhrich/Westphalen HGB, Vor § 13, No. 4; **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 1.

²²⁴ Yönergenin amaç ve içeriği hakkında bkz. Frank Plesse, "Neuregelung des Rechts der Offenlegung von Zweigniederlassungen Gesetzentwurf zur Umsetzung der Elften gesellschaftsrechtlichen EG – Richtlinie in deutsches Recht", **Deutsches Steuerrecht**, 1993, s. 133; **Seibert**, Umsetzung, s. 738-739.

Şubeler konusunda ikinci önemli düzenleme, 89/666/EWG isimli Yönergede de değişiklik getiren esasen merkez, ticaret ve şirket sicillerinin birleştirilmesine ilişkin 2012/17/EU sayılı Yönerge'dir. Bu yönergede özellikle 2009-2013 yıllarını kapsayan dört yıllık eylem planı çerçevesinde şirketlerin, işletmelerin ve bunların şubelerinin hukuki bilgileri, yönetim organları, tescilleri, veri bankaları ve diğer hizmetleri de içine alan elektronik portal oluşturulması ve bu yolla siciller arası irtibat kurulması amaçlanmıştır.

İçinde şubelere ilişkin düzenlemelerin de olduğu 20 Temmuz 2017'de yürürlüğe giren 2017/1132 sayılı Yönerge'de ise, Avrupa Birliği'ne dâhil üye devletlere ait şirketlerin/işletmelerin şubeleri ile birlik dışındaki ülkelere ait olan şirketlerin/işletmelerin şubeleri ayrı hüküm ve sonuçlara tabi kılınmıştır²²⁵.

Avrupa Birliği'ne dâhil ticaret şirketlerinin, kurulduğu ülkeden başka bir ülkede şubeler açarak faaliyetlerini şube açtıkları ülkelerde yoğunlaştırması ya da merkezlerini farklı bir yere taşıyarak bu yeni ülke mevzuatına bağlı olmak istemesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur²²⁶. Bunun temel nedenleri, daha düşük vergiye tabi olma, kuruluş yerindeki prosedürlerinin daha basit ve masrafsız olması ve bazen de kuruluş için sermaye dahi aranmamasıdır. Bu kapsamda söz konusu nedenlere bağlı olarak İngiltere'de kurulup kurulduğu yerde hiç faaliyet göstermeyen, asıl faaliyetlerini Almanya'da veya diğer üye ülkelerde şube açmak suretiyle yürüten İngiliz Limited Şirketleri ortaya çıkmıştır²²⁷. Almanya'da daha çok "Handwerker" olarak anılan küçük kapasiteli esnaf faaliyetleri yapanlar, İngiltere'de limited ortaklık kurma yolunu tercih etmişlerdir²²⁸.

²²⁵ Bu konuda bkz. Richtlinie 2017/1132 birliğe üye ülkeler için Abschnitt 2 "Artikel 29-35"; üye olmayan ülkeler için de Abschnitt 3 "Artikel 36-39".

²²⁶ Bu yönde bkz. **Çağlar**, s. 623.

²²⁷ Bu durum Alman hukukunda önemli tartışmalara neden olmuş, söz konusu şirketlerin Alman Ticaret Sicili'ne tescil edilip edilmeyeceği; şirket organizasyonu için hangi kuralların geçerli olacağı; şirketin hesap verilebilirliği ve şirket malvarlığının korunmasında hangi kuralların uygulanacağı ve yönetici konumundaki kişilerin sorumluluklarının hangi düzenlemelere tabi olacağı gibi sorular ortaya atılmıştır. Bu açıdan bkz. Bodo Riegger, "Centros – Überseering – Inspire Art: Folgen für die Praxis", **Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht**, 2004, s. 512. Bu gelişmelere paralel olarak yürürlüğe giren Limited Ortaklıklar Hukuku'nun Yeniden Yapılandırılması ve Kötüye Kullanımlarla Mücadeleye İlişkin Kanun (MoMiG) aracılığıyla, Alman Ticaret Kanunu'nun 13. paragrafında merkezi yurtdışı veya yurt içinde olan sermaye şirketlerinin şubelerinin tesciline ilişkin köklü değişiklikler yapılmıştır.

²²⁸ İngiltere'de açtığı sözde limited şirket eliyle Almanya'da faaliyet gösteren kişiler, daha çok ya yetki belgesi adı verilen (Meisterbrief) belgeden yoksun ya da ticaretten men edilmiş kişiler olarak

Şubelerle bağlantılı şirketlerin sınır aşan hareketliliği, çeşitli ABAD (Avrupa Birliği Adalet Divanı) kararlarına da yansımıştır²²⁹. Doktrinde içe doğru göç olarak adlandırılan²³⁰ kuruluş ülkesi dışında şubeler açmak veya şirket merkezini ya da idare merkezini kuruluş yeri dışına taşımak isteğine, gidilmek istenen ülkeler tarafından engel olunması durumlarına ilişkin, ABAD vermiş olduğu kararlarda şirketlerin yerleşme özgürlüğüne vurgu yaparak buna engel olabilecek ülke mevzuatlarının, Avrupa Toplulukları Antlaşması'nın 43 ve 48. madde hükümlerine aykırı olacağını belirtmiştir²³¹.

Görüldüğü üzere şube kavramı, yerleşme özgürlüğü ve şirketlerin sınır aşan hareketliliği kapsamında üye ülke mevzuatlarının uyumlaştırılmasına yönelik Avrupa Birliği Hukuku'nun da güncel konularından birisidir.

2. Türk Hukuku'nda Şubeye İlişkin Mevcut Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Şubenin Tanımı

Türk Ticaret Kanunu'nda şubeye ilişkin birçok düzenleme olmasına rağmen, kanun koyucu TTK'da ticari işletmede şubenin yasal tanımına yer vermemiştir. Oysa Türk Ticaret Kanunu'nun 11. madde gerekçesinde, ticari işletmenin ticaret hukuku bakımından hem belirleyici hem de tanımlayıcı bir merkez kavram haline geldiği; bu yüzden kanunda tanımlanmasının kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir²³². Buna rağmen ticari işletmenin merkez ile birlikte asli unsurlarından birini oluşturan şubenin tanımına Türk Ticaret Kanunu'nda yer verilmemesi, önemli bir eksiklik²³³.

ortaya çıkıyordu. Bu yönde bkz. Peter Mankowski, "Die deutsche Ltd. –Zweigniederlassung im Spannungsverhältnis von Gewerbe- und Registerrecht", **Betriebsberater**, 2006, Heft 22, s. 1173. Almanya'da "Handwerker Ltd." olarak anılan bu şirketlere karşı uzun zaman mücadele verilmiştir. Tübingen Yüksek Mahkemesi'nin hukuk politikası açısından yerinde kabul edilen 09.03.2006, 6 W 693/05 (BB 2006, s. 1181) sayılı kararı, sözde limited ortaklıklarla mücadele konusunda önemli gelişmeler sağlamıştır. Söz konusu kararın uygulamadaki etkileri ve çeşitli çözüm önerileri için bkz. **Mankowski**, s. 1174 vd.

²²⁹ Centros kararının Alman hukukundaki eleştirileri için bkz. **Hammen**, s. 2488-2489.

²³⁰ **Çağlar**, s. 634.

²³¹ **Kettler**, s. 70; **Çağlar**, s. 634. Özellikle Centros (EuGH Slg. 1999 I, 1459 ff), Überseering (EuGH Slg. 2002 I, 9919 ff) ve Inspire Art (ZIP 2003, 1885 ff) kararları ve bunun Alman uygulamasındaki sonuçları için bkz. **Riegger**, s. 529-530.

²³² **Kaya**, s. 103.

²³³ Bu yönde bkz. "Farklı tanımlar nedeniyle değişik uygulamalara yol açabilecek bu sorunun temel gerekçesi ise kanun koyucunun önemli sonuçlar bağladığı şube kavramına yönelik olarak TK'da her türlü şüpheyi giderecek açık bir tanım yapmamış olması ve böylece oluşan boşluğun TSY ile

Fakat Türk Ticaret Kanunu dışındaki bazı kanunlarda şubeyi tanımlayan ya da en azından şubenin asli unsurlarının belirlenmesinde yararlanılabilecek unsurları gösteren bazı düzenlemeler mevcuttur²³⁴.

Ticari işletmede şubeyi tanımlayan ya da nelerin şube sayılacağına ilişkin kıstasların belirlenmesine yardımcı olan üç farklı kanuni düzenleme bulunmaktadır. TTK 1/1 gereği ticari hüküm niteliğinde oldukları tartışmasız olan bu düzenlemelerin en başında 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu gelmektedir. Bunun dışında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde de şubenin tanımlanmasında ya da asli unsurlarının tespitinde kullanılabilecek kıstasları gösteren hukuki düzenlemeler mevcuttur. Ticari işletmede şube kavramının doğru saptanabilmesi açısından bu düzenlemelerde neler getirildiği incelenmeli ve mukayeseli hukukta şubeyle ilgili düzenlemelere bakılmalıdır.

a. 5174 Sayılı TOBB Kanunu 9/2'e Göre Şube Tanımı

5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nda odalara kayıt zorunluluğu çerçevesinde şubenin tanımı yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre “bir merkeze bağlı olduğu halde, ister merkezin bulunduğu odanın, ister başka odanın çalışma alanı içinde olan müstakil sermayesi ve müstakil muhasebesi bulunan ve/veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi bulunmadığı halde kendi başına sınıai ve ticari muamele yapan yerler ve satış mağazaları şube olarak tanımlanmıştır (TOBB Kanunu 9/2).

TOBB Kanunu'ndaki bu şube tanımı, kural olarak sadece bu kanunun uygulanması bakımından getirilmiş bir düzenlemedir. Bu husus, TOBB Kanunu 9/2'de açıkça vurgulanmıştır. Ancak TTK 1/1 hükmü uyarınca ticari hüküm niteliğinde olduğu tartışmasız olan bu hükmün, ticaret hukuku anlamında şubenin tanımı ve unsurlarının tespit edilmesinde dikkate alınacak bir düzenleme olduğu

doldurulmaya çalışılmasıdır.” [Kendigelen, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 323]. Alman ve İsviçre hukukundaki düzenlemelerde de şubeye ilişkin yasal bir tanım bulunmadığını, bu hususun özellikle doktrin ve yargı kararlarına bırakıldığını görmekteyiz. Bu yönde bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 20-22; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 5-7; **Gauch**, s. 104, No. 513; **Cramer**, s. 244; **Schumacher**, s. 13.

²³⁴ Aynı şekilde bkz. **Arkan**, s. 35-36; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 241.

kuşkusuzdur. Nitekim Yargıtay da ticari işletmede şube niteliğini ortaya koyarken, uzun süre bu düzenlemeye paralel bir düzenleme içeren önceki Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu'ndaki hükmü esas almıştır²³⁵.

TOBB Kanunu'ndaki şube tanımından ticari hukuku anlamında şubenin iki özelliği göze çarpmaktadır: 1) merkeze bağlı olma, 2) kendi başına ticari veya sınai işlemler yapma. Bunun dışında TOBB Kanunu 9/2'deki düzenlemeye göre bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde mutlaka kendisine ait bir sermayesi ya da muhasebesi olması zorunlu değildir²³⁶. Ancak kendisine ait özel bir sermayesi ya da muhasebesi olan yerler de, diğer şartları taşımak kaydıyla bu kanunun uygulanması bakımından şube olarak kabul edilebilecektir.

TOBB Kanunu 9/2'de yer alan kendi başına işlemler yapma unsuru "sınai ve ticari muamele" koşuluna bağlanmıştır. Düzenlemede geçen "ve" bağlacı nedeniyle, sınai ve ticari işlemlerin birlikte yapılmasının zorunlu olduğu gibi bir izlenim çıksa da, doktrinde de vurgulandığı gibi hükümden geçen "ve" bağlacı "veya" olarak anlaşılmalıdır²³⁷. Dolayısıyla diğer şartları taşıyan ama sadece sınai ya da ticari işlemler yapan yerler de bu kanunun uygulanması bakımından şube olarak kabul edilebilecektir²³⁸.

²³⁵ Bkz. **Arkan**, s. 36; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 170, No. 323; **Pekdiñer**, s. 473. Bunun temel nedeni, 5174 sayılı Kanun'da yer alan "bu Kanunun uygulanması bakımından şube sayılır" şeklindeki ifadeye, 5590 sayılı TOBB Kanunu'nda yer verilmemiş olmasıdır. Kararlar için bkz. TD, 10.02.1967, 281/522 (Batider 1978, C. 4, S. 3, s. 548-549); 11. HD, 15.12.1977, 5344/5602 (Batider 1978, C. 9, S. 4, s. 1169-1170); 11. HD, 20.06.1989, 6717/4003 (İKİD, 1989, C. 29, S. 346, s. 6763).

²³⁶ Bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 156. Yargıtay'ın şube için müstakil sermayeyi zorunlu bir unsur olarak gören bir kararı ve bu kararın eleştirisi için bkz. 11. HD, 26.11.1982, 3442/5627 (Batider 1982, C. 11, S. 4, s. 187-188). **Göle**, s. 192-93; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, dn. 100. Sonraki tarihli kararlarında Yargıtay bu görüşünü değiştirse de, zaman zaman şube için müstakil sermayenin bulunup bulunulmadığının araştırılması gerektiğini içtihat etmektedir: "Davaya konu mağazanın müstakil sermaye ve muhasebesinin olup olmadığı ve şube niteliği taşıyıp taşımadığı saptanmadan karar verilemez." (11. HD, 12.02.2001, 9988/1126, Kazancı İçtihat Bankası). Benzer şekilde bkz. 11. HD, 31.01.2002, 8679/688 (Kazancı İçtihat Bankası).

²³⁷ Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 36 dn. 1. Düzenlemede geçen "ve" bağlacının bilinçsiz bir şekilde kullanıldığı, düzenlemenin tamamına bakıldığında anlaşılmaktadır. Nitekim aynı düzenlemede geçen "müstakil muhasebesi bulunan "ve/veya" muhasebesi merkezde tutulduğu..." ifadesinde de bağlaçların kullanımında özen gösterilmediği göze çarpmaktadır.

²³⁸ Doktrinde **Domanıç/Ulusoy**, kendi başına sınai faaliyette bulunan yerleri de şube kapsamında değerlendirmektedir. Kendi başına sınai faaliyette bulunmadan kasıt, söz konusu birimin entegre bir tesisin birimi olmadan, merkezden bağımsız olarak temin edeceği ham madde, yarı ve tam mamulleri işleyerek yeni bir ürün ortaya çıkarması yani katma değer yaratmasıdır. Yazarlara göre örneğin otomotiv sektöründe ortaya çıkarılacak aracın motoru, kaportası, lastikleri ya da diğer parçaları farklı yerlerde bulunan sanayi işletmelerinde üretiliyorsa, ortada bir entegre tesis olmadığı için her bir sanayi

Şubeye ilgili Yargıtay uygulamasına baktığımızda, önceki dönemde ne TTK ne de Ticaret Sicil Tüzüğü'nde bu kavram tanımlanmadığı için, Yargıtay'ın bir yerin şube olma niteliğini ortaya koyarken, daha ziyade 5590 sayılı Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu'ndaki düzenlemeyi esas aldığını görmekteyiz²³⁹. Bu kapsamda Yargıtay, Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıt bakımından şube kabul edilen bir yerin ticaret siciline tescil açısından da şube olarak kabul edilmesi gerektiğini içtihat etmiştir²⁴⁰. Buna rağmen sonraki tarihli bir kararında Yüksek Daire, 5590 sayılı Kanun'daki tanımı dikkate almayarak, Ticaret Sicil Nizamnamesi'ndeki tanıma öncelik tanımıştır²⁴¹.

Hükümde geçen ve doktrinde şube niteliği son derece tartışmalı olan satış mağazalarının, ticaret hukuku anlamında şube olup olmadıkları ayrı bir başlık altında incelenecektir.

b. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 3'e Göre Şube Tanımı

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlar ve kısaltmalar başlığı altında hem şubenin hem de merkez şubenin tanımı yapılmıştır. Bu kanun

işletmesi, TOBB Kanunu çerçevesinde şube olarak kabul edilmelidir. Bu hususta bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 157. Kanaatimizce üçüncü kişilerle işlem yapamayan yani dışa karşı bağımsızlık unsuru olmayan bu birimler şube kapsamında değerlendirilemez. Ayrıca karş. **Marxheimer**, s. 24; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 31.

²³⁹ Bu konuda bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 170, No. 323; **Arkan**, s. 36; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 242.

²⁴⁰ TD, 10.02.1967, 281/522 (Batider 1968, C. IV, S. 3, s. 548).

²⁴¹ 11. HD, 26.11.1982, 3442/5627: "...5590 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları" Kanunu yalnız bu Oda ve Borsaları ilgilendiren bir yasa olup, içinde bulunan tarif ve kabuller de ancak işbu yasanın kapsamı ile sınırlı olup, başka kanunlarda düzenlenen hususları etkilemez. Bu nedenle 5590 sayılı Yasanın eski 9/f maddesinde ve 2567 sayılı Yasa ile değiştirilen 9/3 maddesinde yapılan şube tanımı Ticaret Kanunu ve Ticaret Sicili Nizamnamesi bakımından bağlayıcı bir taraf değildir. Ticaret Sicili Nizamnamesi tarifini yapmamakla birlikte bir ticari işletme şubesinin tescilinde hangi şartların aranacağını 54. maddesinde belirtilerek dolaylı olarak bu koşulları haiz bulunmayan herhangi bir ticari işletme bölümünün şube olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiş bulunmaktadır..." (Karar için bkz. Batider 1982, C. XI, S. 4, s. 187-188). Bu karar, doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir: "5590 sayılı Kanun her ne kadar doğrudan doğruya Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları ile ilgili olmasına rağmen, şubeyi tanımlayan 9. maddesinin üçüncü fıkrası, yukarıda da belirtildiği gibi, Ticaret Kanununun 1 ve 3. maddelerindeki düzenlemeler karşısında, ticari işletmenin şubelerinin belirlenmesinde uygulanabilecek ticari bir hüküm niteliğindedir. Ticaret Kanunu ve Ticaret Sicili Nizamnamesinde ticari işletmenin şubesi tanımlanmamıştır. Sadece Ticaret Sicili Nizamnamesininin 54. maddesi, ticari işletmelerin şubelerinin ticaret siciline tescilinde şube ile ilgili hangi hususların tescilinin yapılacağını düzenlemektedir. Bu madde ile altı bend halinde sayılan hususlar, ticari işletmeye bağlı bir işyerinin şube olup olmadığının belirlenmesinde yardımcı olabilecek nitelikte asli unsurlar değildirler." (**Göle**, s. 193).

çerçevesinde şube, elektronik işlem cihazlarından ibaret birimler hariç olmak üzere, bankaların bağımlı bir parçasını oluşturan ve bu kuruluşların faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapan, sabit ya da seyyar bürolar gibi her türlü işyerini kapsamaktadır²⁴². Bu düzenlemede şubenin bankaya bağımlı ancak onun faaliyetlerinin tamamını ya da bir kısmını kendi başına yapabilen yerler olduğu belirtilerek, şubenin vasıflarından merkeze bağımlılık ve merkezle benzer türden işlemleri kendi başına yapma özelliklerine yer verilmiştir. Bankacılık Kanunu'na göre bankanın şubesinden bahsedebilmek için, o yerin mutlaka banka işlemleri veya mevduat toplama işlemleri ile uğraşması gerektiği belirtilmektedir²⁴³. Hatta doktrinde söz konusu bankacılık işlemlerinin, iç işleyişe yönelik değil, üçüncü kişilerle muhatap olmayı gerektiren faaliyetler şeklinde tezahür etmesi gerektiği belirtilmektedir²⁴⁴.

Bankaların İzne Tabi İşlemleri ile Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmelik 8/1 uyarınca mevduat veya katılım fonu kabulü veya diğer bankacılık işlemleriyle uğraşan her türlü sabit ya da seyyar bürolar şube kabul edilmiştir. Aynı düzenlemede bankaların elektronik işlem cihazlarından ibaret birimleri ile bir takvim yılı içinde süresi 60 işgününü geçmemek kaydıyla tahsilat ve ödeme işlemleriyle sınırlı olmak üzere, şubelerden birine bağlı olarak fuar, konferans, sergi gibi yerlerde ya da bir kuruluş bünyesinde açılacak vezne, irtibat ve şanj büroları şube sayılmamıştır²⁴⁵.

Bankacılık Kanunu'nda özellikle elektronik işlem cihazları hariç tutulduğu için, Türkçe yaygın kullanımıyla bankamatik olarak bilinen ATM'lerin (Automatic

²⁴² Önceki 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda şube için mevduat kabulü veya diğer bankacılık işlemleriyle uğraşmak kısıtı aranmışken (BK 2/1), 5411 sayılı yeni Kanun'da bankaların bağımlı bir parçasını oluşturma ve bu kuruluşların faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını yerine getirme esası benimsenmiştir. Bu yüzden doktrinde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde sayılan faaliyet konularından birini dahi yerine getirirse, o birimin şube olarak kabul edileceği ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Reisoğlu**, s. 103.

²⁴³ **Göle**, s. 199. Türkiye'de kurulu bankaların kural olarak şube açmalarının Bankalar Kanunu'nun öngördüğü yönetmelikte belirlenen standart oranları gerçekleştirilmesine bağlı olduğu yönünde bkz. s. Cengiz Kostakoğlu, **Son Değişikliği ile Bankalar Kanunu Şerhi**, 5. Bası, Ankara, 2004, s. 200.

²⁴⁴ "Bir teşkilatın (birimin) şube olabilmesi için, adının ne olduğu (şube, ajans, büro, birim vd) önemli değildir. Önemli olan, o birimde bir ya da birden çok bankacılık işleminin yapılıyor olmasıdır. Ancak "bankacılık işlemi" ile kastedilen, bankaların iç işleyişine yönelik faaliyetler değil, müşterilerle muhatap olmayı gerektiren faaliyetlerdir. Bu nedenle mesela bankaların risk değerlendirme (istihbarat) birimleri ya da hizmet içi eğitim birimleri, bağımsız bir mekânda faaliyet gösterse dahi, doğrudan müşteri ile muhatap olmadığından, şube sayılmaz." (Ahmet Battal, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 60).

²⁴⁵ Bkz. **Reisoğlu**, s. 104.

Teller Machine) şube niteliğinde olmadığına dikkat edilmelidir. ATM'ler, günümüzde para ödeme, hesap özeti çıkarma, para yatırma, EFT (Elektronik Fon Transferi), fatura ödeme ve yatırım gibi birçok konuda hizmet vermektedir. Buna rağmen her şeyden önce kendi başına bir işletme niteliği taşımayan ve şahıs unsurundan yoksun olan ATM'lerin şube olarak kabul edilmemiş olması isabetlidir²⁴⁶.

Bankaların teknolojik gelişmeler ışığında internet ortamında sundukları hizmetler, uygulamada internet bankacılığı ve internet şubesi gibi isimlerle anılmaktadır. İçeriğinde şube ibaresi geçen bu hizmetlerden yararlanılarak birçok bankacılık işlemleri internet üzerinden yapılabilmektedir. Ancak Bankacılık Kanunu'nda bu hizmetlerin şube kapsamına girip girmediği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır.

Bu konuda **Reisoğlu**, sadece elektronik işlem cihazlarından ibaret birimlerin şube olmadıklarının altını çizerken, bu işlemlerin banka personelinin çalışmasını gerektiren mekânlarda yapılmasının şube sayılıp sayılmayacağını Kurulun düzenlemelerinin belirleyeceğini ifade etmektedir²⁴⁷. Battal, banka reklamlarında yer alan “*evinizde şube, şube işyerinizde*” gibi sloganlarla tanıtılan sürekli aktif bankacılık bilgi işlem terminallerinde (yazarın burada kasdettiği esasen internet bankacılığıdır), gerçek anlamda bir şube ile ilişkiye geçme durumu olmadığı görüşündedir²⁴⁸.

Ayhan/Çağlar da, internet şubesi olarak nitelendirilen bu hizmetlerin yapılabilmesi için eğer bir şubede hesap açtırma zorunluluğu varsa veya internet şubesi işlemleri sadece bankanın merkezinde tutulan kayıtlar üzerinden yapılıyorsa bankanın internet şubesi olarak adlandırılan biriminin şube olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Fakat aynı yazarlar, internet şubesi işlemleri merkez ya da herhangi bir banka şubesiyle ilişkilendirilemiyorsa ve bunun için merkezden ayrı

²⁴⁶ Ayrıca bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 158; **Ayhan/Çağlar**, s. 101, dn. 145; **Bozkurt**, s. 39.

²⁴⁷ Bu kapsamda yazara göre, “*Call Center*” olarak adlandırılan birimlerde banka personeli çalıştığından bunlar şube sayılabilecektir. Bkz. **Reisoğlu**, s. 104. Kanaatimizce “*Call Center*” olarak adlandırılan bu birimler, bankanın asli işlemlerini yerine getirmediği için şube vasfında kabul edilemez.

²⁴⁸ Bu hususta bkz. **Battal**, s. 60.

bir birim oluşturulmuşsa, internet şubesi işlemlerine ilişkin oluşturulan birimlerin de şube olarak kabul edilmesi gerektiğini görüşündedir²⁴⁹.

Domanıç/Ulusoy ise, içinde şube kelimesi geçen internet şubelerinin Bankacılık Kanunu kapsamında şube olmadıklarının altını çizmiştir²⁵⁰. Kanaatimizce internet şubesi olarak adlandırılan bu elektronik hizmetler, bankaların internet üzerinden yapılan bankacılık işlemleri niteliğinde olduğu için şube olarak kabul edilmemelidir²⁵¹. Çünkü ortada ne gerçek anlamda bir işletme ne de merkez adına temsil yetkisine sahip ve müşterilerle işlem yapan çalışanlar mevcuttur²⁵².

Bankacılık Kanunu bakımından dikkat çeken bir diğer husus, şube kapsamının çok geniş bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Nitekim sabit ya da seyyar bürolar gibi her türlü işyerinin tamamı şube olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda doktrinde örneğin bir bankanın paralı yollardan geçerken kullanılan HGS veya OGS kartlarını satan seyyar birimleri, başka bir şubeye bağlı olarak faaliyet yürütmüyorsa, söz konusu düzenleme karşısında merkezin bir şubesi olarak kabul edilmiştir²⁵³.

Bankacılık Kanunu'nun uygulaması bakımından da olsa şube kavramının bu denli geniş tutulması, kavramın sınırlarının çizilmesini de zorlaştırmaktadır. Gerçekten de bankacılık uygulaması yönünden seyyar bürolarla neyin kastedildiği açık olmayıp, gezici bankacılık faaliyeti yapan yerleri şube olarak nitelenmenin uygulamada yaratacağı sorunlar aşikârdır. Bankacılık Kanunu'nda özel hüküm olmayan durumlarda, şubeye ilişkin farklı kanunlarda yer alan hüküm ve sonuçların, gerçekte şube niteliği taşımayan ancak Bankacılık Kanunu gereği şube olarak kabul

²⁴⁹ Bu yazarlara göre, bankaların internet şubelerinin şube olup olmadıkları tartışmaları, 6502 sayılı TKHK'nın "bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemin tüketici işlemi sayılması" düzenlemesi (TKHK 2/1-l) karşısında güncelliğini yitirmiştir. Bu konuda bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 100-101, dn. 145.

²⁵⁰ **Domanıç/Ulusoy**, s. 158.

²⁵¹ Karş. **Özdamar**, s. 54; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328.

²⁵² Benzer şekilde bkz. **Özdamar**, s. 54.

²⁵³ Bu yönde bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 158. Kanaatimizce şube kavramı, her ne kadar Bankacılık Kanunu'nda geniş bir şekilde ele alınmış olsa da, bankanın asli işlemleri olan bankacılık işlemlerini yerine getirmek zorundadır. Nitekim Bankacılık Kanunu madde 3'te şube tanımı verilirken banka faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını yerine getirme kriteri konmuştur. Düzenlemede geçen bankacılık faaliyetlerinin bir kısmı ifadesi, bankanın asli işlemleri olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla bankanın asli işlemleri arasında sayılamayacak derecede önemsiz işlerin görülmesi, söz konusu birime şube vasfı kazandırmaz. Bu açıdan Domanıç/Ulusoy'un HGS veya OGS kartları satan seyyar birimleri, banka şubesi olarak kabul eden bu görüşüne katılmamaktayız.

edilebilecek bu yerlere ne derece uygulanabileceği de tartışılabilir. Örneğin farklı kanunlarda şubeye bağlanan hüküm ve sonuçlar açısından, bu seyyar büroların TTK 40/3 kapsamında şube olarak tescilinin nereye yapılacağı; bunların işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklara istinaden açılacak davalarda HMK 14/1 çerçevesinde şubenin bulunduğu yer olarak hangi mahkemenin yetkili olacağı gibi hususlar uygulamada hep sorun yaratacaktır.

Türkiye’de bankalar, Bankacılık Kanunu’nda yer alan kurumsal yönetim hükümleri ile koruyucu hükümler de dikkate alınarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından oluşturulan esaslara uygun olarak ve BDDK’ya bildirilmesi kaydıyla yurt içinde serbestçe şube açabilirler (BanK 13)²⁵⁴. Banka şubelerinin açılması açısından bildirim usulünün yeterli olduğuna; ancak buna rağmen TTK anlamında banka şubelerinin ticaret siciline tescil edilmesi gerektiğine dikkat edilmelidir.

Bankacılık Kanunu’nda şubenin yanı sıra merkezi yurtdışında olan bankaların Türkiye’de açacakları şubeler bakımından merkez şube kavramı düzenlenmiştir²⁵⁵. Buna göre merkez şube, yurtdışındakurulmuş bir bankanın Türkiye’de açtığı şubeyi eğer birden fazla şube açmışsa, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na bildirilen ve bu kurumca onaylanan şubeyi ifade etmektedir (BanK 3/1). Diğer mevzuatlarda şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar, Bankacılık Kanunu’nda özel düzenleme bulunmadıkça merkez şube için de geçerli olacaktır.

Uygulamada bankaların bazı şubelerinin bağlı şubeye dönüştürüldüğü, bağlı şubenin bağlı olduğu ana şubede verilen hizmetlerin bir kısmını verdiği ve ana şubeden ayrı bir kod numarası bulunduğu, ayrı bir muhasebe servisi ve harcama bütçesi bulunmasa da özellikle kasa hesabının muhasebesinin bağlı şube tarafından

²⁵⁴ Söz konusu bildirim şube açılmadan ya da en azından şube açıldığı sırada yapılması gerektiği yönünde bkz. **Reisoğlu**, s. 262.

²⁵⁵ Önceki Bankacılık Kanunu’nda merkez şube, bankaların merkezlerinin bulunduğu yerde açtıkları ilk şubeyi ifade etse de, mevcut Bankacılık Kanunu uygulamasında sadece merkezi yurtdışında bulunan bankaların Türkiye’de açacakları şubeyi kapsamaktadır. Karş. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328; **Reisoğlu**, s. 105.

yapıldığı belirtilmektedir²⁵⁶. Bütün bu özelliği ile birlikte bağlı şubelerin, Bankacılık Kanunu'ndaki şube tanımı kapsamına girdiği ifade edilmektedir²⁵⁷.

c. 6361 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu 3/1-i Düzenlemesine Göre Şube Tanımı

Şube tanımının yapıldığı bir diğer özel kanun da, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'dur²⁵⁸. FKK 3/1-i bendindeki düzenlemeye göre, şirketin bağımlı bir parçasını oluşturan ve faaliyetlerin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapan her türlü işyeri şube olarak kabul edilmiştir²⁵⁹. Bu tanımda şubenin merkeze bağlı olma ve şirket faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapma özelliklerine yer verilmiştir.

Bu düzenlemede yer alan şirketin bağımlı bir parçasını oluşturma özelliği, hukuken merkeze bağlı olma şeklinde anlaşılmalıdır. Aksi takdirde örneğin finansal kiralama veya faktoring alanlarında şirketler topluluğu şeklinde ortaya çıkan bir yapılanmada hukuken merkeze bağlı olmayan ancak topluluğun bağımlı bir parçasını teşkil eden yavru şirketleri birer şube olarak kabul etmek gerekir²⁶⁰. Bu sonuç, şube kavramının hak ve fiil ehliyetinden yoksun olması ve tüzel kişiliğinin bulunmaması özelliklerine uygun düşmez.

Finansal Kiralama Kanunu bakımından ilginç bir durum da, söz konusu kanuna tabi şirketlerin gerek yurt içinde gerekse yurtdışında şube açmasının izne tabi tutulmuş olması ve şube dışında her ne ad altında olursa olsun teşkilatlanmaya gidemeyeceği hususudur (FKK 8/1)²⁶¹. Ayrıca FKK 8/2 hükmünde şubelerin nitelikleri ve izne ilişkin usul ve esasların Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Buna istinaden BDDK tarafından

²⁵⁶ Bkz. **Reisoğlu**, s. 105.

²⁵⁷ Bkz. **Reisoğlu**, s. 105.

²⁵⁸ Söz konusu kanun, çalışmada Finansal Kiralama Kanunu (FKK) olarak anılacaktır.

²⁵⁹ Kanunun gerekçesinde finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin "temsilcilik" faaliyetleri kapsamında uygulamada karşılaşılan kötüye kullanımların önüne geçilmesi amacıyla bu şirketlerin temsilcilik açarak örgütlenmeleri imkânının ortadan kaldırılması ve mevcut temsilciliklerin kapatılıp şubeye dönüştürülmesi maksadıyla bu düzenlemenin kabul edildiği belirtilmiştir.

²⁶⁰ Şube ile yavru şirket arasındaki farklar için bkz. **Gauch**, s. 39-40, No. 208-214; **Martz**, s. 12-14.

²⁶¹ Hatta söz konusu düzenlemede Finansal Kiralama Kanunu'na tabi şirketlerin acentelik dahi veremeyecekleri açıkça hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla bu tür şirketler bakımından, faaliyetlerini merkez dışına taşıma yönünden tek örgütlenme türü olarak şubeler dikkat çekmektedir.

Finansal Kiralama Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre ise, her bir şube için bir milyon TL ödenmiş sermayeye sahip olma zorunluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla şube dışında örgütlenmesine izin verilmemiş olan bu şirketler açısından asgari ödenmiş sermaye unsurunu taşımayan ancak FKK 3/1-i'deki tanıma uyan yerlerin nasıl nitelendirileceği de ayrı bir sorundur. Kanaatimizce asgari sermaye şartını taşımadığı halde üçüncü kişilerle işlemlere girişen bu birimleri, tescil edilmese dahi hukuki görünüş ilkesi gereği şube kapsamında değerlendirmek gerekir. Eğer bu birimler, asgari sermaye şartını yerine getirmeden ticaret siciline şube olarak tescil edilmişse, tescile güvenerek bu birimlerle işlem yapan üçüncü kişilere karşı faaliyet izninin bulunmadığı gerekçesiyle, bu yerin şube niteliğinde olmadığı ileri sürülemez.

d. Ticaret Sicil Yönetmeliği 118/1'e Göre Şube Tanımı

Ticaret Sicil Tüzüğü'nde şubenin tescilinden ve terkinine kadar birçok hükme yer verilmiş olmasına rağmen, şubeye ilişkin bir tanım bulunmuyordu. 2013 yılında yürürlüğe giren Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde ise TOBB Kanunu'ndakine benzer bir şube tanımı yapılmıştır. Bu açıdan bir ticari işletmeye bağlı olup ister merkezin bulunduğu sicil çevresinde isterse başka bir sicil çevresi içinde olsun, bağımsız sermayesi veya muhasebesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kendi başına sınai veya ticari faaliyetin yürütüldüğü yerler ve satış mağazaları şube olarak kabul edilmiştir (TSY 118/1)²⁶². Görüldüğü üzere Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde yer alan şube tanımı da, ticari işletmede şube kavramını tüm unsurlarıyla ortaya koyan bir tanım değildir. Nitekim söz konusu Yönetmelikte şubenin unsurlarından merkeze bağlı olma ve kendi başına sınai veya ticari faaliyette bulunma, bir yerin şube niteliğinde olup olmadığının tespitinde gözetilecek kıstaslar olarak esas alınmıştır. Ancak TSY'deki düzenlemede şube için TOBB Kanunu'ndaki tanımdan farklı olarak, sınai ve ticari faaliyetlerin birlikte yürütülmesi aranmamıştır.

Doktrinde haklı olarak Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin normlar hiyerarşisi bakımından kanunlardan sonra gelse de, ticari hukuku anlamında şube kavramının

²⁶² TSY 118/1'deki tanımda bağımsız muhasebesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın ifadesi yer verilmiştir. Oysa şubenin esaslı unsurları arasında merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması da yer almaktadır. Dolayısıyla bu ifadenin, yanlış anlaşılmalara yol açabileceğini belirtmek gerekir. İleride şube unsurları arasında ayrı bir muhasebeye sahip olma başlığı altında bu hususa değineceğiz.

tespitinde öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun gerekçesi, gerek TOBB Kanunu'nda gerekse Bankacılık Kanunu'nda yapılan şube tanımlarının, sadece söz konusu kanunların uygulaması açısından getirilmiş tanımlar olduğudur²⁶³. Fakat Ticaret Sicil Yönetmeliği'ndeki tanımın da, ticari işletmede şubenin tüm unsurlarını kapsayıcı bir tanım olduğunu söylemek güçtür.

e. Şubenin Tanımına Yönelik Mevcut Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

5174 sayılı TOBB Kanunu'nda, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda ve 6361 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'nda yer alan şube tanımlarının, ilgili kanunların uygulanması bakımından dikkate alınacağı açık olarak hükme bağlanmıştır²⁶⁴. Fakat ne TOBB ne Bankacılık Kanunu ne de Finansal Kiralama Kanunu'ndaki şube tanımı, ticari işletmede şube kavramını tüm unsurlarıyla ortaya koyan bir tanımdır. Burada söz konusu kanunların uygulanması bakımından şube olarak tanımlanan yerlerin, ticari hukuku anlamında da şube sayılıp sayılmayacağı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, TOBB Kanunu, Bankacılık Kanunu veya Finansal Kiralama Kanunu gereği şube olarak kabul edilen bir yer, eğer ticari hukuku anlamında şubenin asgari unsurlarını taşıyorsa, şubeye ilişkin diğer mevzuatlarda (HMK, TBK, TTK gibi) yer alan hüküm ve sonuçlar, bunlar hakkında uygulanabilecek mi?

Doktrinde bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde, bu yere merkez tarafından verilen ismin herhangi bir öneminin olmadığı vurgulanmaktadır²⁶⁵. Bu açıdan şube niteliği taşıyan bir yere ajans, büro, temsilcilik veya irtibat bürosu gibi farklı isimler verilmesi o yerin şube olarak kabul edilmesine engel olmaz. Aynı şekilde gerçekte şube vasfında olmayan depo, antrepo ve fabrika gibi ticari işletmenin teknik birimlerinin şube olarak adlandırılması da o yere şube niteliği kazandırmaz. Bu yüzden uygulamada adına şube denilen birçok yer gerçekte şube

²⁶³ Bu yönde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 323.

²⁶⁴ Bu yönde bkz. 5174 sayılı TOBB Kanunu 9/2'de geçen "bu Kanunun uygulanması bakımından şube sayılır" ifadesi ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 3/1 ve Finansal Kiralama Kanunu 3/1'de yer alan "Bu Kanunun uygulanmasında" ifadeleri.

²⁶⁵ **Karayalçın**, s. 187; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171; No. 324.

vasfında olmayacağı gibi, şube olarak isimlendirilmeyen pek çok yer de şube niteliğinde olabilir. Dolayısıyla bir yerin şube niteliği göz önünde bulundurulurken isminden ziyade, şubenin esaslı unsurlarını taşıyıp taşımadığı dikkate alınmalıdır.

Şube niteliğinde olmayan bir yerin ticaret siciline şube olarak tescil ettirilmesi durumunda, en azından üçüncü kişiler nazarında şube olarak işlem görmesi gerektiği belirtilmektedir²⁶⁶. Kanaatimizce şube niteliğinde olmayan bir yerin salt ticaret siciline şube olarak tescil edilmesi, özellikle iyiniyetli olmayan üçüncü kişiler nazarında şube olarak işlem görmesini gerektirmez. Burada tescil edilmemesi gereken bir hususun ticaret siciline tescilinin etkileri çerçevesinde bir değerlendirme yapmak daha doğru olur. TTK bakımından ticaret sicilinde tescil ve ilana bağlanan hüküm ve sonuçların ortaya çıkabilmesi için, her şeyden önce ortada tescili gereken bir durum mevcut olmalıdır. Nitekim TTK 32/3'te tescil edilecek hususların gerçeği tam olarak yansıtmaları, üçüncü kişilerde yanlış izlenim yaratacak nitelik taşımamaları ve kamu düzenine aykırı olmamaları hükme bağlanmıştır²⁶⁷. Bu açıdan şube vasfında olmayan bir yerin ticaret siciline şube olarak tescil edilmiş olması tek başına yeterli değildir; ayrıca hukuki görünüş ilkesi gereği iyiniyetli üçüncü kişiler nazarında şube izlenimi vermesi ya da en azından bu yerin şube gibi hareket ediyor olması her somut olay bakımından ayrıca araştırılmalıdır²⁶⁸. Örneğin üçüncü kişilerle hiçbir hukuki ilişki içinde bulunmayan bir atölyenin, her nasılsa şube olarak tescil edilmiş olması ya da TOBB Kanunu gereği şube olarak odalara kaydedilmesi, o yerin şube niteliğinde olduğunu göstermez.

TOBB Kanunu, Bankacılık Kanunu veya Finansal Kiralama Kanunu gereği şube olarak kabul edilen bir yer, ticari hukuku bağlamında şube niteliği taşııyorsa, kanaatimizce diğer mevzuatlardaki şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar,

²⁶⁶ Arslanlı, s. 104; Göle, s. 206; Kendigelen, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 324.

²⁶⁷ Bu hususta bkz. Hüseyin Ülgen, **Türk Ticaret Hukukunda Hukuki Görünüş Nazariyesi**, Ankara 1975'ten Tıpkı Bası, İstanbul, 2005, s. 150.

²⁶⁸ Ülgen, "ticaret sicil kayıtlarının içerik olarak doğru olduğunu farz etmek başka; ona isnatla hak kazanmak başka şey" demek suretiyle, ticaret sicil kayıtlarında sicile itimat ilkesinin uygulanmayacağını ifade etmektedir. Yazara göre, Türk hukukunda ticaret sicilinin 3. kişilerde doğurduğu güvenin korunmasına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu hususta karşı. Ülgen, s. 153.

niteliğine uygun düştüğü ölçüde²⁶⁹ bunlar hakkında da uygulanmalıdır. Başka bir deyişle buldukları mevzuat gereği şube olarak nitelendirilen birimler, TTK anlamında şube olarak kabul edilemese de, yeknesak bir uygulama açısından kural olarak şubeye ilişkin genel hüküm ve sonuçlara tabi olmalıdırlar. Çünkü kanun koyucu tarafından TTK anlamında şubeden ne anlaşılması gerektiği açıkça belirtilmemiştir. O halde sorun, benzer kavramın her bir kanunda aynı şekilde ele alınmamış olmasıdır. Bu durum, söz konusu kavramın sınırlarının çizilmesini güçleştirdiği gibi müşterek bir şube kavramına ulaşılmasını da zorlaştırmaktadır. Ancak yine de şubenin tanımının yapıldığı mevzuatlarda, “merkeze bağlı olma” ve “kendi başına işlem yapma” özelliklerinin verilmiş olması önem taşımaktadır²⁷⁰. Ancak söz konusu kanunlarla birlikte bu konudaki yerli ve yabancı doktrin ile uygulama dikkate alındığında, şube olmanın bu temel iki özelliğinin dışında bazı birtakım özellikleri de bulunmaktadır. Bu yüzden ticari işletmede şube kavramı tespit edilirken, sadece TOBB Kanunu, Bankacılık Kanunu veya Finansal Kiralama Kanunu ya da Ticaret Sicil Yönetmeliği esas alınarak bir belirlenme yapılması doğru değildir.

III. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBE KAVRAMI, ŞUBENİN ESASLI UNSURLARI, BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE ŞUBEYLE İLGİLİ ÖZEL DURUMLAR

A. Ön Açıklamalar

Ticaret hukukunda şube kavramı, esas itibarıyla ticari işletme kavramı baz alınarak düzenlenmiştir. Nitekim TTK 40/3 ve 40/4’te şubelerin tescili düzenlenirken ticari işletme vurgusu yapılmıştır. Ticaret Sicil Yönetmeliği’nde ise gerek şubenin

²⁶⁹ Burada “*niteliğine uygun düştüğü ölçüde*” ifadesini kullanmamızın nedeni, bazen şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçların, bu özel kanunlardaki tanım kapsamında şube olarak kabul edilebilecek yerlere uygulanmasının neredeyse imkânsız olmasıdır. Örneğin Bankacılık Kanunu kapsamında şube kabul edilebilecek bir seyyar büro, TTK 40/3 çerçevesinde buldukları yer sicili olarak nereye tescil edilebilir? Aynı şekilde bu seyyar büronun işlemlerinden dolayı açılacak davalarda HMK 14/1’e göre şubenin bulunduğu yer mahkemesi (işlemi yaptığı sırada bulunduğu yer mi yoksa davanın açıldığı tarihte bulunduğu yer mi) neresi kabul edilecektir?

²⁷⁰ Ancak Finansal Kiralama Kanunu ve Bankacılık Kanunu’ndaki düzenlemeden şubenin bir diğer özelliği olan merkezin yaptığı türden işlerin tamamını veya asli nitelik gösterenlerini yapması da çıkarılmaktadır.

tanımı yapılırken gerekse merkezi Türkiye ve yurtdışında olan işletmelerin şubelerinin tescili düzenlenirken vurgu daima “ticari işletmeye” yapılmıştır.

Ticaret hukuku yönünden şube kavramı her ne kadar ticari işletme esas alınarak düzenlenmişse de, ticaret ortaklıkları açısından da şubelerin olabileceği doktrinde kabul edilmektedir²⁷¹. Gerçekten de TTK 149/1²⁷², 354/2²⁷³, 371/3²⁷⁴, 437/1²⁷⁵, 455/1²⁷⁶ düzenlemeleri, ticaret ortaklıklarında şube kavramının bulunduğu işaret etmektedir. Daha da önemlisi Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin merkezi Türkiye'de olan ticari işletmelerin şubelerinin tescilini düzenleyen 120. maddesinde geçen “şube açılışına ilişkin yetkili organ kararının noter onaylı örneği (TSY 120/1-b)” ve “varsa değişiklikleriyle beraber, şirket sözleşmesinin onaylı örneği (TSY 120/1-c)” ifadeleri, hep bir ticaret ortaklığının şubesi dikkate alınarak getirilmiş düzenlemelerdir²⁷⁷.

Keza kendine has özel düzenlemeleri bulunan ticaret ortaklıklarından bankalar, faktoring ve finansal kiralama şirketleri bakımından da şube kavramı ilgili mevzuatlarda ayrıca düzenlenmiştir. Dolayısıyla ticari işletmede şube kavramı irdelenirken, ticaret ortaklıkları açısından ayrı bir parantez açılmasında yarar vardır. Çünkü ticaret ortaklıklarında şube açmak için ticari işletmeye sahip olmak gerekir gerekmediği; birden fazla ticari işletme işletiliyorsa, bunların ayrı ticari işletmeler olarak mı yoksa şirketin birer şubesi olarak mı kabul edileceği konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

²⁷¹ Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s. 100; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 241; **Şener**, Ticari İşletme, s. 11.

²⁷² TTK 149/1 (İnceleme Hakkı): “Birleşmeye katılan şirketlerden her biri, merkezleriyle şubelerinde...”

²⁷³ TTK 354/2 (Şirketin Tescili ve İlanı): “Şubeler, merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.”

²⁷⁴ TTK 371/3 (Kapsam ve Sınırlar): “Temsil yetkisinin sınırlandırılması, iyiniyet sahibi üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmez; ancak, temsil yetkisinin sadece merkezin veya bir şubenin işlerine özgü olduğuna...”

²⁷⁵ TTK 437/1 (Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı): “Finansal tablolar, konsolide tablolar, yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu, denetleme raporları ve yönetim kurulunun kar dağıtım önerisi, genel kurulun toplantısından en az on beş gün önce şirketin merkez ve şubelerinde, pay sahiplerinin incelemesine hazır bulundurulur. Bunlardan finansal tablolar ve konsolide tablolar bir yıl süre ile merkezde ve şubelerde pay sahiplerinin bilgi edinmelerine açık tutulur.”

²⁷⁶ TTK 455/1 (Tescil): “Esas sözleşmenin değiştirilmesine ilişkin genel kurul kararı, yönetim kurulu tarafından, şirket merkezinin ve şubelerinin bulunduğu yerin ticaret siciline tescil edilir...”

²⁷⁷ Benzer durum, merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin şubelerinin tesciline ilişkin (TSY 120/1-c, 120/1-ç ve 120/1-d bentleri) düzenlemelerde de göze çarpmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde öncelikle şubenin ticari işletme içindeki önemine değinilecek, sonra da en problemlili noktalarından biri olan şube kavramına ilişkin, yerli ve yabancı doktrin ile uygulamadaki tanımlar da dikkate alınarak ticari işletmede şubenin esaslı unsurları tespit edilecektir. Ticari işletmede şubenin esaslı unsurları belirlendikten sonra ise, ticaret ortaklıklarında şubelerin nasıl kurulacağı, şube için ticari işletme gerekli gerekmediği ve ticari işletmede şubenin esaslı unsurlarının ticaret ortaklıklarına ait şubeler açısından nasıl tezahür edeceği üzerinde durulacaktır.

B. Şubenin Ticari İşletme İçindeki Yeri ve Önemi

Günümüzde sürekli gelişen ticaret hayatı ve işletmeler arasındaki rekabet nedeniyle işletme sahipleri, ürettiği mal ve hizmetleri, daha geniş yerlere açılarak farklı coğrafyalardaki müşterilere ulaştırmak ve iş hacmini geliştirmek istemektedir²⁷⁸. Diğer bir deyişle ticari işletmelerin iktisadi bakımdan büyüyüp gelişmesi sonucunda, faaliyetlerini yeni pazarlara ve müşteri çevrelerine ulaştırmak istemesi ticari hayatın olağan durumlarından. Ancak bu gibi durumlarda ticari işletmenin faaliyetlerinin tek bir merkezden yürütülmesi her zaman mümkün olmaz. Hatta çoğu zaman böyle durumlarda işletme sahibi tacirin tacir yardımcılarında yararlanması ya da kendine ait şube gibi yarı bağımsız birimler açması kaçınılmazdır²⁷⁹. Aksi takdirde işlerin aksaması, hedeflenen ekonomik büyümenin gerçekleşmemesi ve ticari işletme faaliyetlerinin istenen müşteri çevresine ulaşmaması durumlarıyla karşılaşılabilir. Bu açıdan şubenin ortaya çıkmasında en önemli etken, üretilen mal ve hizmetlerin daha fazla müşteri çevrelerine ulaştırılması ve bu şekilde ticari işletmenin iş hacminin arttırılmasıdır²⁸⁰.

Ticarî işletme sahibi, işlerini tek bir merkezden yönetmek yerine, ya tacir yardımcılardan yararlanabilir; ya üçüncü kişilerle yapacağı sözleşmeler aracılığıyla (örneğin tek satıcılık ya da bayilik sözleşmesi gibi) farklı coğrafyalarda mallarının sürümünü arttırabilir ya da söz konusu yerde ticari işletmesine bağlı bazı birimler

²⁷⁸ Bilgili/Demirkapı, s. 21; Özdamar, s. 50.

²⁷⁹ Bu yönde bkz. Pekdiğer, s. 472.

²⁸⁰ Limited ortaklık şubeleri bakımından karşı. Oruç Hami Şener, **Yargıtay Kararları Işığında Limited Ortaklıklar Hukuku**, Ankara, 2017, (Anılış: Şener, Limited), s. 710.

oluşturabilir. Merkezin dışında bulunan büyük iş potansiyellerinin değerlendirilmesi, ticari işletmelerin büyümesi ve ekonomik hayatta varlığını devam ettirebilmesi bakımından büyük önem taşır²⁸¹. Tacir açısından üretilen mal veya hizmetleri, işletme merkezinden daha geniş alanlara yaymanın en güvenilir yolu şubeler açmaktır. Nitekim merkez ile şube arasında uyuşmazlık çıkma olasılığı, tacir ile bağımsız tacir yardımcıları arasında ya da tacir ile bağımsız sözleşmeler akdeden üçüncü kişiler arasında uyuşmazlık çıkma olasılığından çok daha düşüktür. Çünkü aynı hak süjesine ait olan merkez ile şubeler, aynı işletme politikasıyla bağlıdır. Bu yüzden merkez ile şube arasındaki bağ, tacir ile acente veya tek satıcı arasındaki bağdan çok daha kuvvetlidir.

Ticari işletmenin merkez dışındaki en önemli birimleri şubelerdir. Çünkü merkezle birlikte ticari işletmeyi meydana getiren yerlerden sadece şube niteliğinde olanlar çeşitli hüküm ve sonuçlara tabi tutulmuştur. Bu yüzden şubeleri, ticari işletmenin alelade, yardımcı ya da tali birimlerinden ayrı tutmak gerekir. Şubeler, merkezin yaptığı türden işlemlerin asli nitelikte olanlarını yerine getirdikleri için, buldukları yerde adeta merkez işletmenin bir izdüşümü gibi kabul edilebilir.

Bir işletmenin ticari işletme niteliğinde olup olmadığını tespit ederken, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşacak düzeyde gelir elde etme unsuru bakımından sadece merkez işletmenin geliri dikkate alınmaz. Ticari işletme organizasyonunda merkezle birlikte şubeler de varsa, bunların toplam gelirinin söz konusu sınırı aşmadığına bakılır. Örneğin bir ticari işletmede merkez işletmenin geliri tek başına belirtilen sınırın altında kalıyor; ancak şubelerle birlikte bu sınır aşıyorsa, artık söz konusu işletmenin esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşmadığı iddia edilemez.

Ticari işletmede şubeler bazen buldukları konum, iş gücü potansiyeli ve müşteri çevresi bakımından merkezden daha büyük ve daha geniş iş hacmine sahip olabilirler²⁸². Dolayısıyla şubelerin müşteri çevresinin artmasında ve işletme faaliyetinin farklı yerlere taşınmasında önemli bir işlevi söz konusudur. Bunun dışında şubeler, ticari işletmeye ait işletme adının ve ticaret unvanının daha geniş

²⁸¹ Bkz. Otto Feldmann, **Die Zweigniederlassung**, Mülheim, 1904, s. 19.

²⁸² **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 10; **Voigt**, s. 43.

alanlarda korunmasına hizmet etme özelliğine sahiptir²⁸³. Çünkü işletme adı veya ticaret unvanı, eğer tescil edilmişse TTK 50-52 hükümleri çerçevesinde özel olarak; tescil edilmemişse de haksız rekabet hükümlerine göre şubenin bulunduğu coğrafi bölgede de koruma altındadır²⁸⁴.

Ticari işletme için atanacak ticari temsilcilerin temsil yetkilerinin sınırlandırılması bakımından da işletme organizasyonunda şubeler bulunması önemlidir. Zira ticari temsilcinin temsil yetkisinin sınırlandırılma yöntemlerinden birisi de, yetkinin şube işlerine hasredilmiş olmasıdır (TTK 549/1)²⁸⁵.

Ticari işletmede şubeler, merkeze bağlı olma unsuru dışında çoğunlukla bir ticari işletmenin bütün unsurlarına sahiptir. Hatta Alman hukukunda şubenin özelliklerinden bahsedilirken, merkez ortadan kalksa bile ticari işletmenin faaliyetini yürütebilecek ve onun yerine geçebilecek düzeyde bir işletme olduğu belirtilmektedir²⁸⁶. Bu açıdan ticari işletmede şubeler, zamanla bağımsız bir işletmeye veya bağlı olduğu işletme organizasyonu içinde merkeze dönüşebileceği gibi devredilip ayrı bir ticari işletme olarak da faaliyetine devam edebilir. TTK 194 çerçevesinde ticari işletmeyle ilgili birleşme ve tür değiştirmelerde şubeler de önemli bir role sahip olabilir. Örneğin ticari işletmesini sona erdirmek istemeyen tacir, sadece bu işletmenin şubelerinden birini, faaliyet gösterdiği yerde ticaret ortaklığına dönüştürülebilir. Aynı şekilde şubelerin ticari işletmeden ayrı olarak devredilmesine veya bir ticaret ortaklığı ile birleştirilmesine de engel bulunmamaktadır.

Ticari işletmede şubeler, üretilen mal ve hizmetlerin müşterilere daha kolay, ucuz ve güvenli ulaşmasını sağladığı gibi ticari işletmenin gelişip daha tanınır hale

²⁸³ Bu yönde bkz. Rino Siffert, **Berner Kommentar, OR Art. 952**, Bern, 2017, s. 101, No. 3.

²⁸⁴ Bkz. **Özbey**, s. 96. Her ne kadar gerçek veya tüzel kişi yönünden tescil edilmiş ticaret unvanının korunması Türkiye genelinde (TTK 45 uyarınca) mümkün ise de, söz konusu ticaret unvanının şubelerin bulunduğu yerde de tescili daha etkin bir korumaya hizmet eder.

²⁸⁵ Bkz. **Şener**, Limited, s. 710. Ticari temsilcinin temsil yetkisi sınırlanmadığı sürece, işletmeyle ilgili bütün işlemleri yapabilmektedir. Bu bakımdan ticari temsilci, ticari işletmenin merkez ve şubelerini kapsayan bütünü açısından temsil yetkisine sahiptir. Dolayısıyla işletme organizasyonunda şubeler olması, bu yetkinin belli bir birimin işleriyle sınırlandırılması olanağını sağlamaktadır. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 240.

²⁸⁶ Bkz. **Kettler**, s. 52; Heinrich Basler ve Vincent Pichura, **Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften in Deutschland**, Baden – Baden, 1958, s. 25-26; **Saame**, s. 26; **Voigt**, s. 44; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 29; **Kögel**, 2004, s. 1764.

gelmesine de yardımcı olur²⁸⁷. Yine şubeler sayesinde üretilen mal veya hizmetlerin müşterilere ulaştırılmasında acente, tek satıcı ve bayi gibi üçüncü kişiler devreden çıkarılır ve müşteri çevresiyle doğrudan temas kurulur. Dolayısıyla şubelerin bulunduğu yerde oluşturulan müşteri çevresi doğrudan ticari işletme organizasyonuna ait olduğundan denkleştirme tazminatı ödeme gibi bir durum söz konusu olmaz.

C. Ticari İşletmede Şube Kavramı

1. Alman Hukuku'nda Şubeye İlişkin Tanımlar

Kara Avrupası hukuk sisteminde şubeye ilişkin ilk düzenlemelerin Alman hukukunda hayata geçirildiği göze çarpmaktadır. Bu yüzden şubenin tarihsel gelişimi, tanımı ve unsurlarının belirlenmesi bakımından Alman hukukundaki uygulama, gerek Kıta Avrupası hukuk sistemine dâhil olan ülkeler için gerekse Türk hukuku açısından öncü rol oynamaktadır. Alman hukukunda şubenin tanımı doktrin ve uygulamaya bırakıldığı için, şubeyle ilgili eserlerde ve yargı kararlarında şubenin kavramsal olarak ele alındığı ya da en azından unsurlarının tartışıldığı çeşitli tanımlar bulunmaktadır.

Alman hukukunda şubeye ilişkin ilk çalışmalardan biri olan **Agricola**'nın “*Zweigniederlassung*” eserinde, hukuki bir kavram olarak şubenin özellikleri genel hatlarıyla şöyle açıklanmaktadır: “Bir yerde merkez – şube ilişkisi söz konusu olabilmesi için, ortada bir ticari işletme ve bu işletmenin düzenli olarak işlerinin yürütüldüğü en az iki farklı mekân bulunmalıdır. Bu ticari yerleşimlerden şubeler, üçüncü kişilerle ilişkilerde belirli bir bağımsızlığa sahip olmalıdır; ancak bu bağımsızlık, şubeye hiçbir zaman hukuki kişilik kazandırmaz. Başka bir ifadeyle bunlar, hiçbir zaman tüzel kişiliğe sahip bir hukuk süje değildir. Dolayısıyla şubeler, bir hak süjesinden ziyade universitas rerum yani aynî bir bütünlük olarak ifade

²⁸⁷ Bu açıdan kural olarak merkez ile şubenin aynı yerde bulunmaları bu işlevine uygun düşmez. Bu hususta bkz. **Feldmann**, s. 19; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328.

edilebilir²⁸⁸”. Özetle yazar şubeyi, ticari işletme sahibinin merkezle aynı ticaret unvanı altında; fakat farklı bir mekânda, üçüncü kişilerle devamlı olarak ticari işlemlerini gerçekleştirdiği bir yer olarak görmektedir²⁸⁹.

Baer, merkez niteliğinde olmayan her türlü ticari yerleşimi şube olarak nitelendirirken, şubenin merkeze bağlı ve ona hizmet eden bir yer olma özelliğinden bahsetmektedir²⁹⁰. Ayrıca yazar, şubenin belirli bir bağımsızlığa ve temsil yetkisine sahip kendine özgü bir yönetiminin olması gerektiğinden söz etmektedir²⁹¹.

Heymann, şubeyi ticari işletmenin ticari olarak işletilen bir malvarlığı bölümü şeklinde değerlendirmekte; merkez ile şubenin aynı kişiye ait olması hususuna vurgu yapmaktadır²⁹².

Zeides ise, şubeyi işletme hiyerarşisinin tali bir kolu olarak tanımlarken; ticari işletmeyi bir ağaç şubeyi de onun bir dalı gibi betimlemektedir²⁹³.

Bumeder, öğretilerdeki hâkim görüşten hareketle şubenin merkezden yer itibariyle ayrılmış ancak hukuken ona bağlı olan ve merkezle aynı türden işlemleri bağımsız olarak yapabilme özelliğine sahip birimler olduğunu ifade etmektedir. Buna karşılık yazar, vergi hukukunda şubeyi de kapsayacak şekilde kullanılan “Betriebsstätte”²⁹⁴ kavramını fabrika, teknik büro, teslim alma ve gönderme birimleri

²⁸⁸ **Agricola**, s. 281-182. Aynı bütünlük, hukuken bir eşya değildir. Bu açıdan Roma hukukunda bir depo dolusu mal, bir kütüphane, bir koyun sürüsü birer aynı bütünlük olarak geçer ve bunlar üzerinde toplu bir mülkiyet hakkı yoktur. Bunları meydana getiren unsurlar üzerinde (depodaki her bir mal, kütüphanedeki her bir kitap ve sürüdeki her bir koyun gibi) mülkiyet hakkı mevcuttur. Buna rağmen Roma hukukunda aynı bütünlük, zaman zaman aynı bir hak olarak da görülmüştür. Örneğin, bir koyun sürüsü hakkında istihkak davası açılırken koyunların tek tek belirtilmesine gerek yoktu. Aynı bütünlük için ayrıca bkz. Paul Koschaker ve Kudret Ayiter, **Roma Özel Hukukunun Ana Hatları**, Ankara, 1977, s. 104-105.

²⁸⁹ **Agricola**, 1863, s. 289. Dikkat edilirse yazar burada merkez ile aynı ticaret unvanını kullanmayı, şubenin tanımsal bir unsuru olarak görmektedir.

²⁹⁰ Bkz. **Baer**, s. 6.

²⁹¹ **Baer**, s. 9.

²⁹² Yazar, şubeyi bir yandan ticari işletme organizasyonunun bir parçası niteliğinde görürken diğer taraftan ticari şekilde işletilen ayrı bir ticari birim olarak değerlendirmektedir. Bu hususta bkz. **Heymann**, s. 14, 20.

²⁹³ **Zeides**, s. 9.

²⁹⁴ Alman Vergi Kanunu'nun 12. paragrafında (Angabenordnung, §12) düzenlenmiş olan “Betriebsstätte” kavramı, vergi hukukunda şubeyi de içine alacak şekilde geniş kapsamlı düzenlendiğinden, şube anlamında da kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 5. Şube ile “Betriebsstätte” kavramı arasındaki farklar için ayrıca bkz. **Baer**, s. 8. İsviçre hukukunda ise “Betriebsstätte” kavramı ile “Zweigniederlassung” kavramının farklı anlaşılması gerektiği hususunda bkz. Ralph Thiede, “Gesellschaften mit Schweizer Betriebsstätten am Beispiel

gibi sadece merkezin yardımcı işlerini yerine getiren birimler kategorisinde değerlendirmektedir. Ayrıca yazar, şubenin ayrı bir muhasebe ya da malvarlığına sahip olup olmamasının tartışmalı olduğunu da altını çizmiştir²⁹⁵.

Belger'e göre ise, şubeler merkezden ayrılmış ancak merkeze bağımlı işletmenin tali bir parçasıdır. Bu açıdan şube ile merkez aynı kişiye ait olmalıdır. Şüphesiz gerçek kişi tacirler yönünden işletme sahibinin ticari faaliyetlerinin sürdürüldüğü yerler arasında, merkez – şube ilişkisi ortaya çıkması zorunlu değildir. Nitekim gerçek kişi tacirler, değişik faaliyet alanlarında birbirinden bağımsız ticari işletmeleri, farklı ticaret unvanı altında işletebilirler²⁹⁶. Ticaret şirketleri bakımından ise, aynı şirketin farklı yerlerdeki teşkilatları arasında sadece merkez – şube ilişkisi düşünülebilir²⁹⁷.

Basler/Pichura'ya göre ise şube, yer itibariyle merkezden ayrılmış ancak merkezin üst yönetimi altında ve bu nedenle ona bağlı olan, merkez ortadan kalksa bile, başka bir şeye ihtiyaç duymadan merkez olabilecek niteliğe sahip bulunan, kendi organizasyonu ve bağımsızlığı olan bir yerdir²⁹⁸.

Rheineck de şubenin mekânsal özelliğine ve sürekliliğine vurgu yaparak, şubeyi ticari işletmenin doğrudan ve sürekli olarak ticari faaliyetlerinin yürütüldüğü

von Liechtenstein – Problemstellung und Planungs – möglichkeiten”, **Steuer Revue**, Nr. 11/2013, s. 752.

²⁹⁵ **Bumeder**, s. 31. Ancak yazar, tartışmalı olan bu hususta şubenin ayrı bir muhasebe ya da malvarlığına sahip olması gerektiği düşüncesindedir (s. 37). Aynı düşüncede bkz. **Schlosser**, s. 86. Alman hukukunda, hâkim görüş şubenin özel banka hesabı ve muhasebesi olması yönünde olsa da, gelişen iletişim teknolojisi ve işletmelerin içe yönelik merkezileşmesi nedeniyle artık şubenin ayrı bir malvarlığı ya da muhasebeye sahip olmasının gerekli olmadığı yönünde yaklaşım da ön plana çıkmaktadır. Bu hususta bkz. **Saame**, s. 28; Aksi yönde düşünce için bkz. **Marxheimer**, s. 25; Oskar Denzler, **Die Stellung der Filiale im internen und internationalen Privatrechte**, Zürich, 1902, s. 46; **Voigt**, s. 45-46.

²⁹⁶ **Belger**, s. 3. Ayrıca yazara göre şubenin işlemleri, tali değil asli nitelikte olmak zorundadır. Bu nedenle ticari işletmenin işlemlerinin hazırlanması ya da işlemlerine aracılık etme, şube olabileceğinden yeterli değildir. Şubenin işlemleri, kendi başına asli bir niteliğe sahip olmalıdır. Dolayısıyla ticari işletmeye bağlı olduğu halde belirli bir bağımsızlığa sahip birimler, eğer ticari işletmenin yaptığı türden işlemleri doğrudan yapmıyorsa yani sadece bu işlemlerin hazırlanmasına aracılık ediyorsa, şube olarak nitelendirilemez. Bu yönde bkz. **Belger**, s. 5.

²⁹⁷ **Belger**, s. 3.

²⁹⁸ **Basler/Pichura**, s. 25-26. Ancak yazarlar, şubenin daha çok sadece bağımlı bir işletme veya depo, imalat yeri ve satış birimi gibi yardımcı birim olarak, nadiren de yavru şirket gibi hukuken bağımsız bir teşebbüs olarak ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Bu hususta bkz. **Basler/Pichura**, s. 26. O dönemde şube kavramının anlamı yeterince bilinmediği için, esasında bağımlı bir işletme niteliğinde olan şubeler, hatalı bir şekilde yardımcı ve teknik birimlerle ve de tüzel kişiliği olan yavru şirketlerle karıştırılmıştır.

bir yer olarak düşünmektedir. Bu bağlamda yazar, belirli bir mekânı sahip olmayı şube için olmazsa olmaz bir unsur olarak gördüğünden, ticari işletme adına sürekli bir faaliyet ifa etse bile, seyyar satıcıları şube olarak kabul etmemektedir²⁹⁹.

Kettler ise, yargı kararları ve literatürde şubenin merkezden mekânsal olarak ayrı ancak onun üst yönetiminde faaliyet gösteren ve sadece ekonomik ve örgütsel bağımsızlığa sahip olan bir müessese olarak tanımlandığını ifade etmektedir³⁰⁰. Buna ek olarak yazar, şubenin doğrudan kendi kendine kararlar alarak işlemler yapabileceği özelliğine sahip olması gerektiğini belirtmekte; hatta merkez ortadan kalksa bile, bağımsız bir işletme olarak şubenin faaliyetlerine devam edebilecek nitelikte bir işletme olmasının altını çizmektedir³⁰¹.

Bönnner, şubenin tanımını verirken, özetle hukuken merkeze bağlı; ancak yer ve organizasyon olarak objektif bir bağımsızlığa sahip olan ve merkezin yaptığı türden işlemleri yapabilen birimlerinden bahsetmektedir³⁰².

Beckmann ise şubeyle ilgili çalışmasında daha ayrıntılı ve şubeyi birçok yönüyle ele alan bir tanım getirmiştir. Buna göre şubeler, merkezden yer itibarıyla ayrılmış ancak merkezle aynı türden işlemler yapan; merkezin ekonomik amacına sürekli olarak hizmet eden; merkezle aynı kişiye ait olup da bağımlılık ilişkisi bulunduğu halde, göreceli bir bağımsızlığı da sahip olan ticari müesseselerdir³⁰³.

Saame de yabancı işletmelerin Almanya'daki şubelerine ilişkin çalışmasında, şubeyi şu şekilde tarif etmiştir: Şube, merkezin üst yönetimi altında ayrı bir tüzel kişiliği olmayan; ancak ekonomik olarak kendi sorumluluğu altında işletme faaliyetleri yürütebilen ve çoğunlukla ayrı bir malvarlığı ve muhasebeye sahip olan

²⁹⁹ Bkz. **Rheineck**, s. 5.

³⁰⁰ **Kettler**, s. 52. Yazar, şubenin ekonomik ve örgütsel bir bağımsızlığı olsa da, merkezden ayrı bir hukuk süjesi olmadığına dikkat çekmektedir (s. 52).

³⁰¹ Bkz. **Kettler**, s. 52.

³⁰² Maximilian Bönnner, "Zweigniederlassungen ausländischer Gesellschaften in der notariellen Praxis", **Rheinische Notar-Zeitschrift**, 2015, s. 255.

³⁰³ Johannes Beckmann, **Die Zweigniederlassung einer Aktiengesellschaft insbesondere die Anmeldung nach § 201 HGB**, Leipzig, 1914, s. 1-2. Yazara göre şubeye karakteristik özelliğini veren iki husus söz konusudur: 1) Doğrudanlık 2) Bağımsızlık. Bu açıdan şubeler, merkezin yaptığı türden işlemlerin asli olanlarını doğrudan ve merkeze danışmadan kendi başına yapabileceği özelliğine sahip olmalıdırlar (s. 3).

ve de yer itibariyle merkezden ayrı bir mekânda faaliyet yürüten sürekli bir örgütsel birimdir³⁰⁴.

Alman hukukunda şubeler, hukuki nitelik bakımından bağımsız hak süjeleri ile basit bir işletme bölümü arasında bir ara form (*Zwischenform*) ya da ara oluşum (*Zwischenstellung*) olarak görülmektedir³⁰⁵. Bu yüzden şubelerin kavramsal olarak belirli bir hukuki şablona oturtulması çok kolay olmamıştır. Gerçekten şubeler, tüzel kişiliği olmamasına rağmen ticari işletmenin tali ya da teknik bir birimlerinin aksine dışa karşı ayrı bir hak süjesi gibi bağımsız işlemler yapmaktadır. Bu özelliği gereği kendisine hukukun birçok alanında özel hüküm ve sonuçlar bağlanmıştır.

Alman hukuk doktrininde şubeye ilişkin tanımlar dikkate alındığında şubenin özellikleri şu şekilde tasnif edilebilir:

- Hukuken merkeze bağlı olma,
- Merkezden yer itibariyle ayrı olma,
- Ekonomik ve organizasyon bakımından belirli bir bağımsızlığa sahip olma,
- Merkezin yaptığı türden işlemlerin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapabilme,
- Merkez ile aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olma,
- Ayrı bir tüzel kişiliği bulunmama,
- Tartışmalı olmakla birlikte örgütsel olarak faaliyet yürütebilmesi için çoğunlukla ayrı bir muhasebe, malvarlığı ve personele sahip olma.

2. İsviçre Hukuku'nda Şubenin Tanımı

İsviçre'de şubeye ilişkin birçok düzenleme bulunmasına rağmen, şubenin yasal tanımı yapılmamıştır. Ancak şubenin tanımının yapıldığı ya da en azından unsurlarının tartışıldığı pek çok eser ve yargı kararı bulunmaktadır.

³⁰⁴ Bu tanım için bkz. **Saame**, s. 33.

³⁰⁵ Karsten Schmidt, **Handelsrecht**, 6. Auflage, Köln, 2014, s. 88; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 7; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 22; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 9.

Denzler'e göre şube, bağımsız ve sürekli bir şekilde faaliyette bulunarak merkezin ekonomik amacına hizmet eden; bu açıdan merkezle aynı hak süjesine ait olan ve merkezden yer itibariyle ayrılmış olmasına rağmen onunla bağımlılık ilişkisi bulunan her türlü ticari yerleşimdir³⁰⁶.

Hilbig şubeyi dar ve geniş anlamda olmak üzere iki yönden ele almaktadır. Yazara göre dar anlamda şube, merkezden yer itibariyle ayrılmış, sürekli olarak merkezle aynı türden faaliyetlerde bulunan ve merkeze hukuken bağlı olan birimlerdir. Geniş anlamda şube ise, özellikle Fransız hukukunda geçerli olan ve acenteyi de içine alacak şekilde kullanılan şube kavramını ihtiva etmektedir³⁰⁷.

Gauch'un şubeyi birçok yönüyle ele aldığı eserinde şubeye ilgili şu özellikler dikkat çekmektedir: Şubeler, ticari işletmenin bütünsel yapısı içinde ona hizmet eden iç dinamiklerinden biridir. Kendi başına münferit bir işletme özelliği taşıyan şubeler, hukuken bir merkeze bağlı olduklarından aynı zamanda bağımlı bir işletme niteliğindedir. Her ne kadar ticari işletmenin bir birleşeni konumunda olsa da, şubeler parçası olduğu ticari işletmenin faaliyetlerini kendi kendine sürdürebilecek özellikte bir işletme vasfında olmalıdır. Bu yüzden münferiden bir işletme karakteri taşımayan ticari işletmeye bağlı bölümler ve teknik birimler, büyüklükleri ve hacimleri ne olursa olsun şube kapsamında değerlendirilemez³⁰⁸.

Meier-Hayoz/Forstmoser ise, şubeyi iki unsura sahip işletme olarak tanımlamaktadır. Buna göre şubeler, merkeze karşı örgütsel ve ekonomik yönden belirli bir bağımsızlığa sahip olmalı; ancak hukuken de merkeze bağlı işletmeler olmalıdır³⁰⁹.

Schafroth'a göre şube için her şeyden önce iki kıstas bir arada bulunmak zorundadır: 1) Şube, ticari şekilde faaliyette bulunan bir işletme olmak zorundadır. 2) Şube, merkezin hukuki bir parçası olmalıdır. Bu bağlamda şubeler, merkezin hukuki bir parçası niteliğinde olan ve ticari olarak faaliyet gösteren her türlü işletmedir. Yazara göre olmazsa olmaz bu iki kıstas dışında şubenin bazı tamamlayıcı unsurları

³⁰⁶ Bu hususta bkz. **Denzler**, s. 53.

³⁰⁷ Bkz. **Hilbig**, s. 16-17.

³⁰⁸ Çeşitli açılardan şube kavramı için bkz. **Gauch**, s. 102 vd, No. 508 vd.

³⁰⁹ Bkz. Arthur Meier-Hayoz ve Peter Forstmoser, **Schweizerisches Gesellschaftsrecht**, 10. Auflage, Bern, 2007, s. 700-701.

da var olmalıdır. Bunlar; kendine özgü ayrı bir mekân, süreklilik, merkez ile aynı türden faaliyet icra etme ve belirli bir ekonomik ve örgütsel bağımsızlığa sahip olmaktır³¹⁰. Bu açıdan şubeler ticari şekilde faaliyet gösteren hukuken bağımlı işletmeler olsa da, belirli bir ekonomik ve örgütsel bağımsızlığa sahip olmak ve de sürekli bir şekilde merkezle aynı türden faaliyetler gerçekleştirmek zorundadır³¹¹.

Martz ise, İsviçre Federal Mahkemesi (Bundesgericht) kararlarından yola çıkarak şubeyi iki karşıt durumun bir arada bulunduğu ticari şekilde faaliyette bulunan bir müessese olarak görmektedir. Buna göre şube, bir yandan (hukuken) merkeze bağlı iken; diğer taraftan merkeze karşı belirli bir bağımsızlığa (ekonomik ve işletme özerkliğine) sahip bir birimdir³¹². Yazarın da altını çizdiği gibi iki zıt özelliğin (bağımlılık – bağımsızlık) aynı anda bir arada bulunduğu şubeler, mevcut hukuki kalıpların dışında kendine has nitelikleri olan bir hukuki yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kälin de, şubeyi hem içe hem de dışa karşı kurumsal bağımsızlığı olan birim olarak tanımlamıştır³¹³. Şube dışa karşı bağımsızdır; çünkü ana işletmeden yer itibariyle ayrılmış olup müşterilerle doğrudan ilişki içindedir. Başka bir deyişle şubenin doğrudan piyasaya girişi ve görünürde piyasada bağımsız olarak işlemlerde bulunması dışa karşı bağımsızlığını göstermektedir. Şubenin içe karşı bağımsızlığı ise, bir organizasyon olarak ekonomik yaşama katılabilmesini ifade etmektedir. Bu açıdan şubeler, kendi yönetimine ve organizasyonuna sahip olduklarından içe karşı da belirli ölçüde bağımsızlığa sahiptir³¹⁴.

İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında bir yerin şube olabilmesi için şu özelliklere sahip olması gerektiğini içtihat etmiştir: “Baskın görüşe göre işletme merkezinden yer olarak ayrılmış her işletme şube değildir. Bir birimin şube olabilmesi için merkez tabi olmakla birlikte iktisadi ve iş sahasında belirli bir bağımsızlığa sahip otonom bir işletme olması gerekir. Bunun için de kendine tahsis

³¹⁰ Bkz. **Schafroth**, s. 27-28. Benzer şekilde bkz. Robert Gonnella, “Zur Vermögensabgrenzung des Betriebsvermögens inländischer Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften”, **Der Betrieb**, 1986, Heft: 6, s. 297.

³¹¹ Şube bakımından yeni kavram oluşturma yöntemi için bkz. **Schafroth**, s. 31.

³¹² **Martz**, s. 4.

³¹³ **Kälin**, s. 192.

³¹⁴ Aynı şekilde bkz. **Kälin**, s. 192.

edilmiş personeli ve bunun başında bir yöneticisi bulunmalıdır. Ayrıca faaliyetini esaslı şekilde yeniden örgütlenmeye gitmeden her zaman müstakil olarak devam ettirebilecek şekilde organize edilmiş bir birim olması gerekir. Başında bulunan yöneticinin ise, üçüncü kişilerle hukuki işlemlere girebilmesi, bunları icra edebilmesi ve şubenin iç işlerinde de belirli bir karar serbestisine sahip olmalıdır. Bir işletmenin şube olabilmesi için, olağan işlerini merkezin onayını almadan kendi başına görebilmesi ve yöneticisinin sahip olduğu bağımsızlığın olağan işlemleri kapsamaması gerekir.”³¹⁵. İsviçre Federal Mahkemesi yakın tarihli bir kararında şubeyi, hukuken merkeze bağlı olup belirli bir ekonomik ve ticari bağımsızlığa sahip olan, merkezden ayrı bir yerde ve devamlı bir şekilde merkezle aynı türden işlemler yapan ticari bir müessese olarak tarif etmiştir³¹⁶.

İsviçre hukukunda şubenin yapısal bağımsızlığının göstergeleri olarak müşterilerle doğrudan ilişki kurabilme, sözleşme akdedebilme, merkezden ayrı yazışma adresi, özel banka ya da posta hesabı ve kendine ait telefon veya faks numarası olması örnek verilmektedir³¹⁷. Fakat şubenin sürekli olarak merkezin üst yönetiminin emri altında olması nedeniyle, kâğıt üzerinde merkez ve şubenin yönetim yetkilerinin ayrılması ya da merkezin yönetim organlarının şubeye ilişkin sözde bağımsızlık açıklamaları aldatıcı bulunmuştur³¹⁸.

3. Türk Hukuku’nda Çeşitli Şube Tanımları

Bizim hukuk sistemimizde şubeye yönelik ilk monografik çalışma, 1960’lı yılların başında yapılmıştır³¹⁹. Türk hukukunda şubeyle ilgili ilk monografik eser niteliğindeki **Tolun**’un çalışmasında, şube bir ticari işletmeye bağlı olduğu halde

³¹⁵ Bkz. BGE 68 I 112 (Fritz von Steiger, **Das Recht der Aktiengesellschaft in der Schweiz**, 4. Auflage, Zürich, 1970, s. 319-320).

³¹⁶ Söz konusu karar için bkz. BGE 141 V 272, s. 276. Benzer şekilde bkz. BGE 129 III 31, s. 32; BGE 117 II 85, s. 87; BGE 108 II 122, 124; BGE 103 II 199, 200.

³¹⁷ **Gauch**, s. 19, No. 104; Alexander Vogel, **CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, OR Art. 935**, Zürich – Basel – Genf, 2016, s. 474, No. 5; **Siffert**, Berner Komm. Art 952, s. 103, No. 7; **Cramer**, s. 244.

³¹⁸ Bu hususta bkz. **Cramer**, s. 244.

³¹⁹ Bu hususta tespit ettiğimiz ilk çalışma, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından organize edilmiş olan III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (13-18 Mayıs 1963) çerçevesinde 17 Mayıs 1963’te sunulan Osman Tolun’un “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları” isimli bildirisidir.

belirli açılardan bazı özellikler arz eden bir işletme olarak tanımlanmıştır. Yazara göre şube, bağlı olduğu asıl ticari işletmenin yaptığı ticari işlemlerden bir kısmını yapmak suretiyle ona yardım eder. Bu kapsamda asıl işletmenin bütün işlemlerini yapmak zorunda değildir; ancak sadece yardımcı işler için kurulan birimler örneğin bir satın alma bürosu şube niteliğinde değildir. Şube, bir merkeze bağlı olmakla birlikte kendi başına işlemler yapabilecek bir özerkliğe sahip olmalıdır. Bu açıdan şubenin kendine özgü bir iktisadi idare ve organizasyonu bulunmalıdır. Ayrıca yer itibariyle de şubeler, merkezden ayrı bir mekânda faaliyet göstermelidir³²⁰.

Karayalçın ise, hukuken merkeze bağlı olan, dış ilişkide kendi başına merkezin yaptığı türden işlemler yapabilen, mekân ve idare olarak merkezden ayrılmış yerleri şube olarak görmektedir³²¹.

Mimaroğlu'na göre şube, iç ilişkilerinde ve iç örgütlenmesinde merkeze bağlı olduğu halde dış ilişki ve faaliyetlerinde bağımsız olan, merkezle aynı ticaret unvanı ve aynı uğraşı alanına sahip bulunan, merkezle birlikte aynı gerçek veya tüzel kişi tacire ait olan bağımsız bir işyerileridir³²².

Göle ise, bir şubeden bahsedebilmek için şu özelliklerin bir arada bulunması gerektiğini ifade etmiştir³²³:

- Şube merkeze tabidir. Yani şubeler merkez işletme adına, ondan aldığı yetki ile hareket eder ve merkez işletmeyi faaliyet alanına giren konularda temsil eder. Şubenin hukuken merkeze bağlı olmasının bir sonucu olarak;
a) Şubenin kâr ve zararı merkeze aittir. b) Şubenin malvarlığı merkeze aittir. c) Şube işletme politikası bakımından merkeze bağlıdır. d) Şubenin teşkilatlanması esas itibariyle merkeze aittir.
- Şubeler, dış ilişkide sınırlı bir bağımsızlığa sahiptir. Şubeler, bağımsız bir hukuk süjesi olmasa da dış ilişkide merkez nam ve hesabına hareket ederek merkez adına kendi başına kazandırıcı ve borçlandırıcı işlemler yapabilecek nitelikte olmalıdır.

³²⁰ **Tolun**, s. 535-536.

³²¹ Yer ve yönetim ayrılığının normal neticesi olarak yazar, şubenin ayrı bir muhasebeye ve ticari defterlere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Bu yönde bkz. **Karayalçın**, s. 186-187.

³²² **Mimaroğlu**, s. 161.

³²³ **Göle**, s. 195 vd.

- Şubeler, merkezin yaptığı işlemlere benzer işlemler yapmaya yetkili olmalıdır. Yazara göre bir yerin şube olarak nitelendirilebilmesi için, şubenin yapacağı işlemlerin merkez ile aynı veya en azından benzer nitelikte olması gerekmektedir.
- Şube ile merkez aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmalıdır. Bu açıdan farklı kişilere ait olan yerler arasında merkez – şube ilişkisi söz konusu olamaz.
- Şube ile merkez arasında idare ve mekân ayrılığı bulunmalıdır. Ancak yazara göre bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde merkezden farklı bir muhasebe teşkilatının bulunup bulunmamasının ya da o yere merkez tarafından belirli bir sermaye tahsis edilmiş olup olmamasının herhangi bir önemi yoktur.

Şener'e göre şube, organizasyon bakımından merkeze bağlı, merkezin yaptığı sınai faaliyet ve ticari işlemler türünden işlemlerin tamamını veya asli nitelik gösterenlerini kendi başına yapan ve merkezle yer ve yönetim ayrılığı olan birimdir³²⁴.

Özdamar da, mevzuatta yer alan şube tanımları ve Yargıtay kararlarından yola çıkarak şube kavramının unsurlarını şu şekilde tespit etmiştir: 1) merkeze bağlı hareket etme, 2) üçüncü kişilerle bağımsız şekilde ve doğrudan hukuki işlem yapabilme, 3) merkez ile faaliyet yönünden benzerlik olma, 4) merkezden ayrı mekân ve yönetime sahip olma³²⁵.

Türk hukuk doktrininde şubeye ilişkin tanımlarda şu unsurlar üzerinde görüş birliği olduğu söylenebilir: Şube bir merkeze bağlı olmalıdır (merkeze bağlılık). Üçüncü kişilerle doğrudan hukuki işlemler yapabilme özelliğine sahip olmalıdır (dışa karşı bağımsızlık). Faaliyetlerini merkezden ayrı bir mekânda yürütmelidir (merkezle yer ayrılığı). Yaptığı hukuki işlemler yönünden merkezin yaptığı işlemlerin asli nitelikte olanlarını yapabilmelidir (merkezle benzer faaliyet).

³²⁴ **Şener**, Ticari Temsilci, s. 245; **Şener**, Ticari İşletme, s. 13-14. Bu tanıma benzer unsurları, şubenin esaslı unsurları olarak kabul edilmesi hakkında karşı. **Pekdiğer**, s. 474-478.

³²⁵ **Özdamar**, s. 52-57.

D. Ticari İşletmede Şubenin Esaslı Unsurları

1. Genel Olarak

Gerek karşılaştırmalı gerekse Türk hukuku açısından yukarıda verdiğimiz şube tanımlarına bakıldığında, şubenin bazı esaslı unsurlara sahip olması gerektiği hususunda bir görüş birliği olduğu söylenebilse de, henüz şube kavramının bütün unsurlarını açıklayıcı ve herkes tarafından kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bu açıdan şubenin bir merkeze bağlı olması, üçüncü kişilerle kendi başına işlem yapması ve faaliyet yönünden merkezle benzer işlemler yapması genel olarak şubenin unsurları arasında kabul edilmektedir. Ancak şubenin ayrı bir muhasebesinin bulunması ya da ayrı bir malvarlığına sahip olmasının, esaslı unsurlarından biri olarak kabul edilip edilmeyeceği doktrinde hala tartışmalıdır³²⁶. Bunda en önemli etken, şubeye ilişkin mevcut düzenlemelerde tartışmaya yer bırakmayacak şekilde müşterek bir kavramın en baştan oluşturulmamış olmasıdır.

Ticari işletmede şube denildiği zaman akla en başta bazı asgari koşulların bir arada bulunduğu özel bir birim gelmektedir. Bu yüzden ticari işletmenin merkez dışındaki her türlü birimini şube olarak kabul etmek mümkün değildir. Bir yerin veya birimin şube olarak kabul edilebilmesi için aranan asgari koşullar, şubenin esaslı unsurlarını oluşturur. Ticari işletmede şube niteliği tayin edilirken de söz konusu yerin ya da birimin, şubenin esaslı unsurlarını taşıyıp taşımadığına bakılır. Bu açıdan şubenin esaslı unsurlarının tespit edilmesi, hem ticari işletmede şube niteliğinin belirlenmesi ve bu birimin ticari işletmenin diğer tali veya teknik yerlerinden ayrılması hem de şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçların uygulanması bakımından önem taşımaktadır.

Şubenin esaslı unsurları dışında kalan diğer hususlar, şube niteliğinin belirlenmesinde herhangi bir önem taşımazlar. Dolayısıyla bir yerin şube olarak nitelendirilebilmesi için, o yerin iş hacminin veya organizasyonunun merkezden büyük veya küçük olmasının ya da çalışan sayısının veyahut merkezden ayrı bir

³²⁶ Bu yönde bkz. **Saame**, s. 28; **Voigt**, s. 47; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23. Nitekim Yargıtay'ın PTT il müdürlüklerini müstakil bir sermaye tahsis edilmediği için şube saymadığı kararı için tekrar bkz. 11. HD, 26.11.1982, 3442/5627 (Batider 1982, C. XI, S. 4, s. 187-188).

sermayeye sahip olup olmamasının bir önemi yoktur. Aynı şekilde şube niteliği taşımayan bir yer için şube unvanı kullanılmış olması ya da şube vasfına sahip olan bir işletme için büro, ajans, bayi veya satış yeri gibi farklı isimler kullanılması hukuki durumu değiştirmez³²⁷. Diğer taraftan bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için tüm sene boyunca sürekli olarak faaliyette bulunması da gerekmez. Kısa süreli de olsa, örneğin sadece yaz aylarında, faaliyet dönemi boyunca sürekli olarak işlemler yapan bir yerin şubenin asgari unsurlarını taşıması, şube olarak kabul edilebilmesi için yeterlidir³²⁸.

Mevzuattaki şubeyi tanımlayan hükümlerle birlikte doktrin ve yargı kararları bir arada değerlendirildiğinde, ticari işletmede şubenin esaslı unsurları şunlardır: 1) iç ilişkide merkeze bağlılık, 2) merkezin yaptığı türden işlemlerin asli nitelikte olanlarını kendi başına yapabilme, 3) merkezden yer ve yönetim olarak ayrılma, 4) Ayrı bir muhasebeye sahip olma ve 5) Devamlılık.

2. Şubenin Esaslı Unsurları

a. İç İlişkide Merkeze Bağlı Olma

Bir yerin şube niteliğinin belirlenmesinde esas alınacak kriterlerin başında hukuken bir merkeze bağlı olması gelir. Nitekim şubeye ilişkin tanımlamalar getiren düzenlemelerin tamamında (TOBB Kanunu, Bankacılık Kanunu, Finansal Kiralama Kanunu ve Ticaret Sicil Yönetmeliği) şubenin bir merkeze bağlılığından söz edilmektedir. Bu yüzden bir yerin şube niteliğinden bahsedebilmek için, en başta kendisinden önce ortaya çıkmış bir merkez işletme bulunmalıdır³²⁹. Başka bir ifadeyle merkez işletme olmadan, bir yerin merkeze bağlılığından ve dolayısıyla şube niteliğinden söz edilemez. Herhangi bir merkeze bağlı olmaksızın faaliyet gösteren bir işletme, ticari işletmenin diğer unsurlarını taşımak kaydıyla olsa olsa bağımsız bir ticari işletme olarak kabul edilebilir.

³²⁷ **Karayalçın**, s. 187; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 324; **Karahan**, s. 22.

³²⁸ **Şener**, Ticari İşletme, s. 14.

³²⁹ Bu hususta bkz. **Göle**, s. 195; **Arkan**, s. 38; **Bönner**, s. 255.

Şubenin merkeze bağılılığı, onun merkez işletmenin hukuken bir parçası olduğunu ve özellikle iç ilişki anlamında şubeye ilişkin önemli kararların merkez (üst yönetim) tarafından alındığını gösterir³³⁰. Ancak bu, hiçbir zaman şubenin bütün işlemlerinde merkezin onayını almak zorunda olduğu veya kendi başına işlemler yapamayacağını anlamına gelmez³³¹.

Şubenin merkeze bağımlılığının derecesi, merkez ile şube arasındaki iç ilişkiye göre farklılık gösterebilir³³². Bu açıdan örneğin şubeye personel alımı veya şubedeki personelin işine son verilmesi ya da üretimle ilgili hammadde temini gibi hususlar doğrudan şubenin kendi yönetimine bırakılabileceği gibi bu konuda şubeye hiçbir yetki verilmeyip, bunların merkezin üst yönetimi tarafından da gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Ancak şubeyle merkez arasındaki bağımlılık derecesi ne olursa olsun, bu durum şubenin merkeze bağılı olduğunu ve onun bir parçası olduğu gerçeğini değiştirmez. Özellikle aynı işletme politikası çerçevesinde şube ile merkez arasında işletme amacıyla bir birlik söz konusudur. Dolayısıyla şubeler, bağılı olduğu merkez işletmenin işletme amacının gerçekleştirilmesine hizmet eden asli birimlerdir.

Şubeler, yaptıkları işlemlerde kendi ad ve hesabına değil, doğrudan bağılı olduğu gerçek veya tüzel kişi ad ve hesabına hareket ederler³³³. Diğer bir deyişle şubeler, yaptıkları hukuki işlemlerde merkezden aldığı yetkiyi kullanan ve merkezin doğrudan temsil edildiği birimlerdir. Bu yüzden merkezle aynı ticaret unvanını kullanan şubelerin kullandığı ticaret unvanında şube olduğunu gösterir ekin bulunması zorunlu kılınmıştır³³⁴. Bu şekilde şubeyle hukuki işlemlere giren üçüncü kişiler, şubenin ticaret unvanından dahi o yerin bir merkeze bağılı olduğunu ve yapılan hukuki işlemlerin, bir merkez ad ve hesabına yapıldığını öngörebilirler.

³³⁰ Schmidt, s. 88; Voigt, s. 43; Karahan, s. 22.

³³¹ Özellikle şube yöneticisinin şubenin olağan işlemlerini merkezin onayını almadan kendi başına yapabilmesi başka bir ifadeyle yapılan her olağan işlemde merkeze başvurulmak suretiyle işlemin sektöre uğratılmaması gerekir. Bu yönde bkz. Meier-Hayoz/Forstmoser, s. 320.

³³² Bkz. Voigt, s. 44.

³³³ Bu yönde bkz. Rheineck, s. 7; Pekdiñer, s. 474.

³³⁴ Bu yönde bkz. Schwald, s. 2. Şubenin ticaret unvanı bakımından şube olduğunu belirtir ekin kullanılması, üçüncü kişilerin burada doğrudan temsil olduğunu anlaması bakımından da önem arz etmektedir. Nitekim bir yerin ticaret unvanında şube olduğunu gören üçüncü kişiler, yapılan işlemin artık bağımsız bir işletme tarafından değil, bir merkez işletme adına olduğunu bilirler.

Ancak ticaret unvanında ya da kullanılan işletme adında şube geçen bütün yerlerin de şube niteliğinde olmadığını bir kez daha hatırlatmak isteriz³³⁵.

Şubenin merkeze bağlılığı, şube ile merkezin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmasını yani merkez ve şubelerin aynı kişi adına işletiliyor olmasını gerektirir³³⁶. Başka bir ifadeyle ayrı bir tüzel kişiliği bulunan müesseseler ile farklı kişilere ait olan birimler arasında merkez ve şube ilişkisi söz konusu olamaz. Bu yüzden birbirinden ayrı bir tüzel kişilikleri bulunan yavru şirket ile hâkim şirket arasında merkez şube ilişkisinden asla söz edilemez³³⁷.

İsviçre Federal Mahkemesi doktrinde haklı olarak eleştirilen bir kararında (BGE 108 II 128, Yıl: 1982), İsviçre’de faaliyet gösteren bir yavru şirketi, yurtdışmenşeili hâkim şirketin bir şubesi olarak kabul edip, hâkim şirkete karşı yavru şirketin bulunduğu yerde dava açılabilceğine hükmetmiştir. Bu karar, yavru şirketin hâkim şirketten ayrı bir tüzel kişiliği olduğunu dikkate almadığı için eleştirilmiştir³³⁸.

Merkez ile şubenin aynı kişiye ait olma unsuru bakımından evlilik birliği çerçevesinde eşlerin birbirinden farklı şekilde işlettiği iki işletme arasında merkez – şube ilişkisi ortaya çıkmaz³³⁹.

Şubenin merkeze bağlılığı yönünden aynı kişiye ait olma unsuru, merkez ile şubenin aynı kişi adına işletiliyor olarak algılanmalıdır. Yoksa aynı kişiye ait olsa

³³⁵ Gerçekte şube niteliğinde olmayan bir birim, ticaret unvanına şube olarak kaydedilmişse onunla işlemlere giren iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından bu yer, şube olarak kabul edilecektir. Örneğin bu yerin yapmış olduğu işleme ilişkin bir dava, bu birimin bulunduğu yerde açılırsa artık hukuki görünüşe güven ilkesi gereği bu yerin işleteni tarafından söz konusu yerin şube niteliğinde olmadığı ve davanın yetki yönünden reddedilmesi gerektiği ileri sürülemeyecektir. Ayrıca bkz. **Arslanlı**, s. 104; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 324.

³³⁶ Hansheinrich Mandel, **Die Zweigniederlassung im Wechsel- und Checkverkehr**, Würzburg, 1937, s. 7; Karl Wieland, **Handelsrecht, Erster Band: Das kaufmännische Unternehmen und die Handelsgesellschaften**, München und Leipzig, 1921, s. 167; **Gauch**, s. 14, No. 77; **Schmidt**, s. 90; **Arkan**, s. 38; **Pekdiñer**, s. 474. Merkez ile şubenin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olması, bunların aynı kişi tarafından idare ediliyor olmasını gerektirmez. Aynı kişi hesabına işletilen yerlerin farklı kişiler tarafından yönetilmesi, merkez şube ilişkisinin ortaya çıkması bakımından önem arz etmez. Bu hususta bkz. **Rheineck**, s. 7.

³³⁷ Burkhard Rinne, **Zweigniederlassungen ausländischer Unternehmen im deutschen Kollisions- und Sachrecht**, Berlin, 1998, s. 29.

³³⁸ Söz konusu eleştiriler için bkz. **Forstmoser**, s. 164; Silvio Caflisch, **Die Bedeutung und die Grenzen der rechtlichen Selbständigkeit der abhängigen Gesellschaft im Recht der Aktiengesellschaft**, Winterthur, 1961, s. 206.

³³⁹ Bu hususta bkz. **Brox/Henssler**, s. 73, No. 128.

bile, farklı kişiler adına işletilen aynı işletme konusuna sahip birimler arasında merkez şube ilişkisi söz konusu olamaz. Bu bağlamda örneğin tacirin, şubelerinden birini hasılat kirası çerçevesinde birine devrettiğini varsayarsak, devredilen şube artık başka bir kimse adına işletileceği için, hasılat kirası sona erinceye kadar şube niteliğini kaybeder. Çünkü hasılat kirasına konu edilen şube, merkez ile aynı kişiye ait olsa da, başka bir kişi adına işletilmektirdiği için, eğer TTK 11/1'deki şartları taşıyorsa, hasılat kirası süresince bağımsız bir ticari işletme olarak kabul edilecektir.

Bazı çalışmalarda merkezle aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olma özelliği şubenin ayrı bir unsuru olarak kabul edilse de, esasen bu durum şubenin merkeze bağlılığının bir sonucudur. Burada özellikle adi ortaklık şeklinde işletilen ticari işletmeler yönünden, merkez ve şube ilişkisinin ortaya çıkıp çıkmayacağı sorusu akla gelebilir. Örneğin Buca'da adi ortaklık temelinde işletilen bir ticari işletmenin ortakları, işlerini genişletmek ve farklı yerlerdeki müşterilere ulaşmak amacıyla Dikili ve Bergama'da da aynı faaliyet konusuyla ilgili işletmeler açsa, bu işletmeler arasında merkez - şube ilişkisi ortaya çıkabilir mi? Bu sorunun yanıtı, söz konusu işletmelerin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olup olmadıklarına ve bu yerler arasında merkez - şube ilişkisine benzer bir ilişkinin bulunup bulunmadığına bağlıdır. Her ne kadar adi ortaklığın tüzel kişiliği bulunmasa da, TBK 638/1 gereği ortaklığın, ortaklık sözleşmesi çerçevesinde ortakların üzerinde elbirliği mülkiyeti bulunan ve onların malvarlığından bağımsız bir mameleki vardır³⁴⁰. Örnekte olduğu gibi ortakların sonradan işlerini geliştirmek amacıyla aynı konuda farklı yerlerde açtıkları işletmeler üzerinde de elbirliği mülkiyeti söz konusu olacaktır. Bu yüzden ortakların sonradan açtıkları işletme ile mevcut işletmeleri arasında, şubeye ilişkin diğer şartların bulunması kaydıyla merkez - şube ilişkisi söz konusu olabilecektir³⁴¹. Yeter ki sonradan açılan işletmeler, mevcut işletmeyle aynı konuda faaliyet gösteren ve idari yönden de ona bağlı olan birimler olsun³⁴².

Buna karşılık adi ortaklık temelinde işletilen birden çok işletme, aynı ticari işletmenin merkez ve şubeleri şeklinde örgütlenebileceği gibi birbirinden bağımsız

³⁴⁰ Bu yönde bkz. Oruç Hami Şener, **Adi Ortaklık**, Ankara, 2008 (Anılış: Şener, Adi Ortaklık), s. 181; Şener, Ortaklıklar, s. 24.

³⁴¹ Bu açıdan şubeleri kapsayan ticari işletme şeklindeki bütünsel yapının, örneğin adi ortaklık gibi birden fazla kişiye ait olabileceği kabul edilmektedir. Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 15, No. 78.

³⁴² **Pekdiğer**, s. 475.

ticari işletmeler şeklinde de ortaya çıkabilir. Bu olasılıkta her bir ticari işletme yönünden ortakların ayrı ayrı tacir sıfatına sahip olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Merkez ve şube ilişkisinin varlığı açısından önemli olan, adi ortaklığa ait birden fazla işletme arasında faaliyet yönünden benzerlik ve bir bağımlılık ilişkisinin olup olmadığıdır. Sonuç olarak aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olma kistası bakımından bu kişilerin bir veya birden fazla olmasının ya da birden fazlaysa, bunlar arasında paylı veya elbirliği mülkiyetine dayalı bir esasın bulunmasının herhangi bir önemi yoktur. Ancak bir şirket ile şirket ortağının kendi adına işlettiği bir işletme arasında, merkez ile şube ilişkisi söz konusu olamaz. Çünkü tüzel kişiliği bulunan ticaret ortaklığı ile şirket ortağı aynı kişi konumunda değildir³⁴³.

Gauch'a göre şubenin merkeze bağlılığı, hem hukuki hem de fiili bütünlük şeklinde iki açıdan değerlendirmektedir. Bu bağlamda hukuki bütünlük yönünden şubenin ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmaması ve merkezle aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olması, şubeyi merkez işletmenin hukuki bir parçası kılmaktadır. Fiili entegrasyon ise, ekonomik, yönetsel ve örgütsel açıdan şubenin merkeze bağlılığını ifade eder³⁴⁴. Bu açıdan şubenin üretim faaliyetlerinin merkez tarafından belirlenmesi, kendine ait ayrı bir malvarlığı bulunmaması, şube yönetiminin merkezden alınan yetkiler çerçevesinde hareket ediyor olması, organizasyon olarak merkezden tarafından örgütlenmesi onu fiili olarak da merkeze bağımlı hale getirir. İç ilişkideki bu bağımlılık, şubenin ayrı bir işletme politikası olmasını da engellemektedir³⁴⁵. Oysa aynı kişiye ait olsa bile birbirinden ayrı ticari işletmelerde ayrı bir işletme politikası izlenmektedir.

Şubeler, yaptıkları hukuki işlemlerde ait olduğu gerçek veya tüzel kişi tacir adına hareket ettikleri için yapılan faaliyetten elde edilen kar ve zarar da bunların olacaktır. Ayrıca bu işlemler sonucunda ortaya çıkan hak ve borçların sahibi de, şubenin sahibi olan tacirdir³⁴⁶.

³⁴³ Bu yönde bkz. **Belger**, s. 8.

³⁴⁴ **Gauch**, s. 14, No. 75. Benzer şekilde **Feldmann** da şubenin merkeze bağlılığını, ekonomik, teknik ve hukuki ilişkiler olmak üzere üç açıdan ele almaktadır. Bunun için bkz. **Feldmann**, s. 20.

³⁴⁵ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 172, No. 325.

³⁴⁶ Bu yönde bkz. **Baer**, s. 3; **Arkan**, s. 38; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 172, No. 325; **Karahan**, s. 22.

Bir yerin şube olarak kabul edilmesinde merkeze bağıllık olmazsa olmaz bir unsur olmakla beraber, merkeze bağılı olarak hareket eden her birim de şube niteliğinde değildir. Bu açıdan şubenin merkeze bağılı olma dışında bazı esaslı unsurlarının olması gerekir.

b. Merkezin Yaptığı İşlemlerin Asli Nitelikte Olanlarını Dış İlişkide Kendi Başına Yapabilme

Ticari işletmeyi oluşturan bir birimin, şube niteliğinde olup olmadığının tespitinde en belirleyici unsur, söz konusu birimin dış ilişkide bağımsız olarak hareket edip etmemesidir³⁴⁷. Bu husus, şubeyi tanımlayan düzenlemelerin tamamında (TOBB Kanunu, Bankacılık Kanunu, Ticaret Sicil Yönetmeliği) “kendi başına faaliyet yapan yer” şeklinde özellikle vurgulanmıştır. Bu nedenle üçüncü kişilerle aktif olarak merkez gibi hukuki işlemler yapma yetkisi olmayan yerler, hiçbir zaman şube olarak nitelendirilemez. Bu bağlamda sadece üretim yapılan bir yerin, bir deponun, bir şantiyenin, bir muhasebe ya da tahsilat bürosunun şube olarak kabul edilmesi mümkün değildir³⁴⁸. Bu nitelikte olan yerlere şube adı verilmesi veya bu

³⁴⁷ Şubenin merkeze karşı göreceli bağımsızlığı bulunduğu konusunda bkz. Gerhard Köbler, “Rechtsfragen der Zweigniederlassung”, **Betriebsberater**, 1969, Heft: 20/24, s. 846; **Edlich**, s. 36; Paul Magister, **Die Handelsniederlassung des Einzelkaufmanns**, Leipzig, 1910, s. 51-52. Yargıtay kararlarında da bir birimin şube niteliği bakımından en dikkat edilen özellik, kendi başına üçüncü kişilerle işlemler yapıp yapmamasıdır. Bu hususta bkz. 11. HD, 14.09.2004, 11998/8258: “...Dairemizin, süreklilik kazanmış olan ve 05.02.2001 gün ve 2000/9963 Esas, 2001/865 Karar, 13.12.2002 gün ve 2002/6330-11568 sayılı kararlarında da belirtildiği üzere, 5590 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinde öngörülen kriterlerin, özellikle müşteriye icapta bulunduğu ve bu icap üzerine müşterinin de kabulü ile ticari ilişkinin kurulduğunun kanıtlanması halinde mağazanın, şube olarak tescil edilmesi gerekmektedir. Davalı şirkete ait mağazanın da müşteriye icapta bulunduğu ve bu icap üzerine müşterinin de kabulü ile ticari ilişki kurduğu, mağazanın kendi başına ticari muamele yaptığı kanıtlanmış bulunmaktadır...” (Kazancı İçtihat Bankası). Aynı yönde bkz. 11. HD, 18.05.2005, 8671/5351: “...Özellikle müşteriye icapta bulunduğu ve bu icap üzerine müşterinin de kabulü ile ticari ilişkinin kurulduğunun kanıtlanması halinde mağazanın, şube olarak tescil edilmesi gerekmektedir. Davalı şirkete ait mağazanın da müşteriye icapta bulunduğu ve bu icap üzerine müşterinin de kabulü ile ticari ilişki kurduğu, mağazanın kendi başına ticari muamele yaptığı kanıtlanmış bulunmaktadır...” (Kazancı İçtihat Bankası).

³⁴⁸ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 172, No. 326. Yargıtay da bir kararında (11. HD, 05.05.1992; 7846/5906) ticari işletmenin sadece kasa defterini tutan veya çek, senet tahsilatı ile uğraşan bir biriminin, üçüncü kişilerle kendi başına ticari işlem yapmadığı gerekçesiyle şube niteliğinde olmadığına hükmetmiştir. (Söz konusu karar için bkz. Batider 1991, C. XVI, S. 2, s. 166-167). Benzer şekilde bkz. 11. HD, 01.07.2002, 3235/6891: “Ticaret siciline tescili istenen tesisin, satış işlemi değil, merkez adına mal alımı ile depolama ve sevk etmek işlemi yaptığı ve bu niteliği ile müstakil sermayeye sahip olmayan ve kendi başına merkezden bağımsız ticari muamele yapmayan yerlerden olmakla, bu tesisin şube niteliği bulunmamaktadır.” (Gönen Eriş, **Ticari İşletme ve Şirketler**, Cilt: I, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 944).

yerlerin herhangi bir şekilde ticaret siciline şube olarak kaydedilmiş olması, hukuki durumu değiştirmez. Keza DYYK 3/h uyarınca kendilerine verilen izin çerçevesinde yabancı yatırımcıların Türkiye’de ticari faaliyette bulunmamak kaydıyla açabilecekleri irtibat büroları da şube niteliğine sahip değildir³⁴⁹.

Şubeler, doktrinde ticari işletmenin iç örgütlenmesinde görev yapan bir birim olarak nitelendirilse de³⁵⁰, bu tek başına onun hukuki niteliğine pek de uygun düşmemektedir. Nitekim şubeler, ticari işletmenin sadece iç teşkilatında görev alan bir birim değil; aksine dışarıya karşı aynı merkez işletme gibi bağımsız olarak hukuki işlemler yapan asli bir birimdir³⁵¹. Bu yüzden şubeyi ticari işletmenin sadece iç teşkilatlanmasının bir bölümü olarak kabul etmek, onu tek yönlü değerlendirmek yani şubedeki Janus’un kafası durumunun sadece iç tarafa dönük yüzünü görmek anlamına gelir.

Şube ile merkezin işletme konusu birbiriyle birebir aynı olmak zorunda değilse de, faaliyet alanı bakımından bunlar arasında objektif bir bağlantı olması şarttır³⁵². Dolayısıyla bir işletme ile merkez arasında faaliyet yönünden objektif bir bağlantı yoksa söz konusu birim, merkeze bağlı olarak hareket ediyorsa merkeze yardımcı birimlerden; merkeze bağlı değilse ayrı bir ticari işletme olarak kabul edilmelidir.

Doktrinde şubenin dışı karşı bağımsızlığının çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir. Örneğin şubenin haberleşme için özel başlık kullanması, şube için özel bir posta ya da banka hesabı oluşturulması, şubeye ait

³⁴⁹ İrtibat büroları, işletmelerin amacına ulaşması ve faaliyetlerini yürütebilmesi için ticari faaliyet dışında haberleşme, irtibat sağlama, pazar araştırması yapma, ağırlama gibi gerekli görülen bir kısım yardımcı ya da tamamlayıcı işleri yürüten yerler olarak tanımlanabilir. Yaptıkları faaliyet esasen yardımcı ya da tamamlayıcı nitelikte olduğundan, şubedeki gibi işletmeyi üçüncü kişilere karşı doğrudan temsil söz konusu değildir. Ayrıca irtibat büroları, yavru şirket veya şubeyle kıyaslandığında, yetkileri ve temsil gücü bakımından oldukça zayıf bir konumdadır. Bu çerçevede bkz. Halit Aker, “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun Ticari İşletme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi – Özellikle Şube ve İrtibat Bürosu Açılması”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, İstanbul, 2007, C. IV, S. 1, s. 182-184.

³⁵⁰ Bu niteleme için bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 49;

³⁵¹ Benzer şekilde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 173, No. 326.

³⁵² Bu noktada bkz. **Arslanlı**, s. 103.

telefon hattı ya da fax numarası olması, sözleşmelere imza atması dışı karşı bağımsızlığının çeşitli açılardan görünümüdür³⁵³.

Bir yere şube özelliğinin verilebilmesi için en belirleyici kriter olan ve bazı çalışmalarda “dış ilişkilerde bağımsızlık” şeklinde tarif edilen merkezin yaptığı türden işlerin asli nitelikte olanlarını kendi başına yapma unsuru, iki yönüyle ele alınmalıdır³⁵⁴. Birincisi esasen dış ilişkilerde bağımsızlığa karşılık gelen şubenin kendi başına faaliyet yapma özelliğidir. Ancak bu şube özelliğini ortaya çıkarmada tek başına yeterli bir kıstas değildir; ek olarak yapılan bu faaliyetin merkezin yaptığı türden işlerin en azından asli nitelikte olanlarını kapsamaması gerekir.

(1) Kendi Başına Hareket Etme

Bir birimin şube olarak kabul edilebilmesi için, her şeyden önce kendi başına faaliyet yapma özelliğine sahip olması gerekir. Bununla kastedilen şubenin her türlü işlerini hiçbir yere danışmadan kendi başına yapabilmesi değildir. En başta hukuken bir merkeze bağlı olan şubeler, birçok konuda merkezin talimatları çerçevesinde üçüncü kişilerle işlemlere girer. O yüzden kendi başına faaliyet yapma unsuru, şubelere sınırsız bir faaliyet serbestisi vermez. Bilakis merkezin işletme politikasına bağlı olan ve onu gerçekleştirmeye hizmet eden şubeler, merkezden aldığı yetkiler dâhilinde hareket eder. O halde şubeye ilişkin tanımlarda geçen kendi başına faaliyet yapma unsuru ne anlama gelmektedir?

Kendi başına işlemler yapma unsuru, şubenin temsil yetkisiyle yakından bağlantılıdır. Çünkü ancak merkez işletmenin yaptığı asli işlemleri dışı karşı bağımsız olarak yerine getiren birimler bu niteliğe sahip olur. Bu yüzden merkezin onayını almadan işlemler yapamayan veya merkezin onayına gerek olmaksızın işlemler yapsa bile merkezin yaptığı türden işlerin asli olanlarını yerine yerine getiremeyen birimler şube sayılmaz³⁵⁵.

³⁵³ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 19, No. 104; **Martz**, s. 8-9; **Kälin**, s. 192. Şubenin bağımsızlığı yönünden, ekonomik bağımsızlığın bulunması gerektiği yönünde bkz. Erich Huber, “Zum Begriff der Zweigniederlassung”, **Schweizerische Aktiengesellschaft**, 37, 1965, s. 38.

³⁵⁴ Bkz. **Braun**, s. 4.

³⁵⁵ Yargıtay bir kararında (11. HD, 05.05.1992, 7846/5906), ticari işletmenin kasa defterini tutan ve yalnızca çek, senet tahsilatı ile ilgilenen bir yerin, üçüncü kişilerle kendi başına ticari işlemler

Şube işleri, olağan ve olağanüstü işlemler olarak iki kategoriye ayrılabilir. Olağan işlemler, şubenin faaliyetini sürdürebilmesi için gerekli rutin işletme faaliyetlerini kapsayan işlemlerdir. Başka bir deyişle merkezin işletme konusuna paralel mal veya hizmet üretimi, alım-satım, kira sözleşmesi, tahsilat, gönderi gibi ticari hayatın işleyişi içinde yer alan işlemler olağan kabul edilir. Olağan işletme faaliyetinin dışına çıkan örneğin işletme sahibinin özel yaşantısıyla ilgili işler veya işletmenin devri ve rehni gibi işletmenin yapısını etkileyecek işlemler ya da işletmenin amacına aykırı işlemler de olağanüstü işlemler kategorisinde değerlendirilebilir. Kendi başına işlemler yapma unsuru, kural olarak işletmenin olağan işlemlerinin yapılmasında merkezden herhangi bir onay almamayı gerektirir³⁵⁶.

Bulunduğu yerde bağlı olduğu ticari işletmenin adeta bir izdüşümü niteliğinde olan şubeler, tıpkı merkez işletme gibi üçüncü kişilerle işlemler yapar. Kendi başına faaliyet yapma ise, üçüncü kişilerle yapılan hukuki işlemlerde şubenin herhangi bir yerden onay almaması anlamına gelmektedir³⁵⁷. Bu açıdan şubeler, üçüncü kişilerle işlemlere giriştiklerinde yapılan bu hukuki işlemler merkezin onayına gerek olmaksızın hüküm ve sonuç doğurmaktadır. Hatta burada doğrudan temsil söz konusu olduğu için, yapılan hukuki işlemler etkilerini doğrudan ticari işletmeyi işletenin hukuk alanında doğurur. Kendi başına işlem yapma serbestisi yönünden şubeler, üçüncü kişilerle bir hukuki işlemi yapıp yapmamakta, işlem yapacağı kişiyi seçmekte ve karşı tarafla yapılan işlemin şartlarını birlikte kararlaştırmakta özgürdür³⁵⁸. Ancak yine de iç ilişkide şubenin kendi başına işlem yapma yetkisine belirli sınırlamalar getirilebilir. Örneğin miktar yönünden şubeye

yapılmadığı gerekçesiyle şube niteliği taşımadığına hükmetmiştir (Karar için bkz. Batider 1991, C. 16, S. 2, s. 166 vd.).

³⁵⁶ İsviçre Federal Mahkemesi vermiş olduğu bir kararda bu hususa işaret etmiştir: “Bir işletmenin şube olabilmesi için cari işlerini merkezin onayını almak üzere birbiri ardına müracaatlarla sekteye uğratmadan görebilmesi, yöneticisinin sahip bulunduğu bağımsızlığın cari işleri kapsamı gerekir.” BGE 68 I 112 (von Steiger, s. 320).

³⁵⁷ Siffert, Berner Komm. Art 952, s. 104, No. 7; Vogel, HandKomm. Art. 935, s. 474, No. 6; Robert Meier, Die Aktiengesellschaft, 2. Auflage, Zürich, 1994, s. 335, No. 479; Göle, s. 198. Başka bir ifadeyle kendi başına faaliyet yapma, şube yönetiminin gerçekleştirdiği işlemlerde belirli bir karar alma özgürlüğüne sahip olması anlamına gelir. Bu düşünce için bkz. Schmidt, s. 89.

³⁵⁸ Aynı yönde bkz. Göle, s. 198.

belirli bir meblağa kadar işlem yapma yetkisi tanınabilir³⁵⁹. Bu sınırlandırmalar, şube olma niteliğini ortadan kaldırmaz.

(2) Merkezin Yaptığı Türden İşlerin Asli Nitelikte Olanlarını Yapma

Bir yerin şube özelliğinden bahsedebilmek için sadece kendi başına faaliyette bulunuyor olması yetmez. Aynı zamanda o yerin, merkezin yaptığı türden işlemlerin asli nitelikte olanlarını kendi başına yapabiliyor olması gerekir³⁶⁰. Nitekim bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için merkezin yaptığı işlemlerin tamamını yapıyor olması gerekmez³⁶¹. Bu husus, hem 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde hem de 6361 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'nun 3. maddesinde "faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını" kendi başına yapan şeklinde kapalı bir ifade tarzıyla da olsa az çok vurgulanmıştır³⁶². Her iki düzenleme geçen "bir kısmı" ifadesinden anlaşılması gereken, bağlı olduğu ticari işletmenin yaptığı faaliyetlerin asli nitelikte olanlarıdır.

Bir birimin şube niteliğinin saptanması amacıyla merkezin yaptığı türden işlemlerin asli nitelikte olanlarının hangi işlemler olduğu her bir işletmenin faaliyeti bakımından farklılık gösterebilir. Bir işletmede üretim ve satış asli işlem iken, bir başka işletmede tanıtım ve dağıtım asli işlem olabilir. Ticaret ortaklıkları bakımından ise fiilen gerçekleştirilmese de uygulamada ticaret unvanında birçok işletme konusu yer almaktadır. Bunların hangilerinin asli nitelikte olduklarını tespit etme, hem ortaklığın işletme konusunun belirlenmesi hem de bağlı birimlerin şube vasfında olup olmadıklarının ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

³⁵⁹ Özellikle bankacılık sektöründe banka şubeleri tarafından verilecek kredinin üst sınırının banka genel müdürlüğüne belirlenmesi, sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durumda şube müdürlerinin müşterilere bu sınırın üstünde kredi vermesi yetkisine sahip olmadığı yönünde bkz. **Mimaroglu**, s. 162; **Göle**, s. 198.

³⁶⁰ Bu hususta bkz. **Wieland**, s. 164; **Voigt**, s. 44; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 30; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 10.

³⁶¹ **Köbler**, s. 845; **Bumeder**, s. 31; **Häuselmann**, s. 1696; **Saame**, s. 27; **Rinne**, s. 30.

³⁶² Bu ifadeyle diğer mevzuatlarda ortaya konulan şube tanımlarında yer almayan şubenin önemli bir özelliğinin daha bulunduğu belirtilmiştir. Bunun için bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 11. Aynı sonuca HGB § 13e/2 üçüncü cümle vesilesiyle Alman hukuku açısından da varılmaktadır. Bu yönde bkz. Steffen Kögel, "Die deutsche Zweigniederlassung einer GmbH – überreguliert?", **GmbH Rundschau**, 5/2006, (Anılış: Kögel, 2006), s. 238.

Her şeyden önce bir merkeze bağlı olduğu halde merkez gibi üçüncü kişilerle doğrudan bağımsız işlemler yapamayan, sadece merkezin yaptığı işlemlerin hazırlanmasına, yerine getirilmesine aracılık eden yardımcı nitelikteki birimler kural olarak şube niteliğinde değildir³⁶³. Yine aracı kurumlar ile yan sanayi işletmeleri de şube olarak kabul edilmemektedir³⁶⁴. Dolayısıyla bir yerin şube özelliğinden bahsedebilmek için, müşterilerle doğrudan ticari ilişkiler kurabilmesi ve ticari işletmenin yaptığı türden asli işlemleri kendi başına yapabiliyor olması gerekir³⁶⁵. Örneğin bir bankanın sadece faturaları tahsil etmek için oluşturduğu bir birim veya telefon üretilen bir işletmenin arızalı telefonları tamir etmek için kurduğu teknik servis, merkezin gerçekleştirdiği işlerin asli nitelik taşıyanlarını yapmadığı için şube olarak kabul edilemez³⁶⁶. Benzer şekilde bir otel işletmesinin başka bir şehirdeki rezervasyon bürosu, merkezin yaptığı türden işlemler yapmadığı gerekçesiyle şube niteliğinde sayılmamıştır³⁶⁷. Alman doktrininde bir birimin merkezin yaptığı türden asli işlemleri yapıyor sayılabilmesi için, üçüncü kişilerle bağımsız sözleşmeler akdedebilme özelliğine sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır³⁶⁸.

Merkezin yaptığı türden işlemlerin asli nitelikte olanları, her işletmenin faaliyet alanına göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Bir işletmeye karakteristik özelliğini veren, onu olmazsa olmaz kılan işler o işletme yönünden asli nitelik taşır. Örneğin hem üretim hem de satış yapan bir ticari işletme bakımından üretim ve satış, ticari işletmenin yaptığı türden işlemlerin asli niteliğe sahip olanlarıdır. Alman hukukunda şubeden bahsedilirken, merkez ortadan kalksa bile esaslı bir değişiklik olmaksızın kendisi merkez gibi ticari işletmenin faaliyetlerini yürütebilecek düzeyde bir işletme olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır³⁶⁹. Bu açıdan şubeler,

³⁶³ **Belger**, s. 36-37; **Braun**, s. 5; Hermann Nagel, **Die Firma der Zweigniederlassung**, Göttingen, 1934, s. 5-6; **Zeides**, s. 11; **Saame**, s. 27; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 37; **Voigt**, s. 44; **von Steiger**, s. 319. Ancak merkezin asıl faaliyet konusu aracılık işlemleri olduğu olasılıklarda şubenin de faaliyetinin aracılık olması kaçınılmazdır. Yargıtay bir kararında (11. HD, 05.05.1992, 7846/5906), ticari işletmenin kasa defterini tutan ve yalnızca çek, senet tahsilatı ile ilgilenen bir yerin, üçüncü kişilerle kendi başına ticari işlemler yapılmadığı gerekçesiyle şube niteliği taşımadığına hükmetmiştir (Karar için bkz. Batider 1991, C. 16, S. 2, s. 166 vd.).

³⁶⁴ Bu hususta bkz. **Kögel**, 2004, s. 1764; **Kögel**, 2006, s. 238.

³⁶⁵ Bkz. **Schumacher**, s. 16.

³⁶⁶ Benzer örnekler için bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 23.

³⁶⁷ Bkz. **Arkan**, s. 38.

³⁶⁸ Bkz. **Heymann**, s. 20; **Voigt**, s. 45; **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 12.

³⁶⁹ **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 29; **Saame**, s. 26; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 5; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 7a; **Voigt**, s. 44

buldukları yerde ticari işletmenin adeta bir izdüşümü olarak kabul edilebilir. Bu nedenle dışarıdan bakıldığında ticari işletme ile şubesi arasında faaliyet yönünden objektif bir bağlantı kurulabilmelidir. Bu açıdan hem üretim hem satış yapılan bir ticari işletmede, merkez ortadan kalksa bile şubenin ticari faaliyetlerine devam edebilmesi için her iki işi de gerçekleştiriyor olması gerekir. Böyle ticari işletmelerde işletmenin varlığını sürdürebilmesi için gerçekleştirilen faaliyetlerden üretim ve satış, asli nitelik arz eden işlerdendir. Bunlar dışında kalan personel alımı, hammadde temini, pazarlama, üretim ve satış politikasının belirlenmesi gibi hususlar sadece merkez işletmeye bırakılmış olabilir.

Ticaret ortaklıkları bakımından ise, yapılan işlerin asli nitelikte olanları belirlenirken, ticaret unvanında gösterilen işletme konusu dikkate alınmalıdır³⁷⁰. Ticaret ortaklıklarına bağlı çeşitli işyerlerinin hangilerinin şube olarak nitelendirileceği, dışarıya karşı ortaklığın işletme konusu ile bağlantılı işlemler yapıp yapmamasına bağlıdır. Bu husus, ticaret ortaklıklarının şubeleri kısmında daha ayrıntılı incelenecektir.

c. Merkez ile Yer ve Yönetim Ayrılığı

Şubeler, esasen işletme merkezinin bulunduğu yer dışında farklı yerlerdeki müşterilere ulaşmak amacıyla oluşturulan birimler olduğu için, bunların kural olarak merkezden farklı bir yerde bulunması gerekir³⁷¹. Başka bir deyişle, üçüncü kişilerle hukuki işlemler yapan şubelerin, kendi faaliyetlerini yürütebilmesi için merkezden ayrı bir yere ihtiyacı vardır³⁷². Ancak bu, şubenin mutlaka merkezden ayrı bir ilde ya da ilçede olması anlamına gelmemektedir. Şubenin ayrı organizasyona sahip olmak kaydıyla merkezle aynı idari bölge sınırları içinde hatta aynı sokakta bile bulunması mümkündür³⁷³. Dolayısıyla şubenin merkezin bulunduğu sicil çevresinde açılmasına herhangi bir hukuki engel bulunmamaktadır. Bilakis hem Ticaret Sicil Yönetmeliği

³⁷⁰ İşletme konusu, fiilen yürütülen veya yürütülmesi amaçlanan faaliyet olarak dikkate alınmalıdır. Bu yönde bkz. Sevilay Uzunallı, **Anonim Şirkette İşletme Konusu**, Ankara, 2013, s. 32.

³⁷¹ Şubenin merkezle aynı yerde bulunmasının işlevine uygun düşmeyeceği hususunda ayrıca bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328.

³⁷² Bu hususta bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 328; **Siffert**, Berner Komm. Art 952, s. 104, No. 7.

³⁷³ Bu yönde bkz. **Karayaçın**, s. 187; **Arkan**, s. 39; **Karahan**, s. 23.

(TSY 118/1) hem de TOBB Kanunu (9/2) şubenin merkezin bulunduğu sicil çevresinde açılabilceğini açıkça hükme bağlamıştır.

Şubeler merkezden ayrı bir yerde faaliyet gösterdiği için işlerini her zaman merkez işletmenin başındaki gerçek veya tüzel kişi tarafından bizzat yerine getirmesi mümkün değildir. Günümüz ticaret hayatında ön plana çıkan, kurumsal yönetim ilkesi ile işletmelerin birimleri arasındaki profesyonel işbölümü, şubelerin ayrı bir yönetime sahip olmasını gerekli kılar. Kısaca şubelerin merkezden ayrı bir yerde örgütlenmesi, merkezden ayrı bir yönetime sahip olmasını da beraberinde getirir³⁷⁴. Bu bağlamda yer ve yönetim ayrılığı, şubenin bir unsuru olduğu kadar şube olmanın doğal bir sonucudur. Bu yüzden şubelerin nitelikleri gereği merkezden ayrı bir yere ve ayrı bir yönetime sahip olması, şube olmanın unsurları arasında kabul edilmektedir³⁷⁵.

(1) Merkez ile Yer Yönünden Ayrılık

Şube ile merkezin yer yönünden ayrılığına, şube tanımlarında değinilmiştir. Nitekim TOBB Kanunu'nda "*ister merkezin bulunduğu odanın, ister başka odanın çalışma alanı içinde olan*" (TOBB Kanunu 9/2); Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde ise "*ister merkezin bulunduğu sicil çevresi içerisinde, isterse başka bir sicil çevresi içinde olsun*" (TSY 118/1) şeklinde ifadelerle yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden çıkan temel sonuç, şube ile merkezin aynı sicil çevresinde de olsa yer yönünden birbirinden ayrılmasıdır. Fakat aynı binada faaliyet gösteren yerler arasında merkez ve şube ilişkisinin bulunup bulunmayacağı konusunda mevcut düzenlemelerde bir açıklık bulunmamaktadır. Uygulamada özellikle bankacılık alanında merkez ile şubenin aynı çatı altında faaliyet göstermesinin sıkça rastlanan fiili ve tarihi bir olgu olduğu ifade edilmektedir³⁷⁶. Bu istisnai durum haricinde kanaatimizce merkez ile şubenin aynı sicil çevresi veya çalışma alanı içinde bulunabilmesi mümkün ise de;

³⁷⁴ Aynı yönde bkz. **Arkan**, s. 39; **Ayhan/Çağlar**, s. 102.

³⁷⁵ **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 10-12; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 38 ve 43.

³⁷⁶ **Göle**, s. 202. Ancak mevcut Bankacılık Kanunu'ndaki merkez şube kavramı ile eski bankacılık mevzuatında kullanılan merkez şube kavramının aynı kavram olmadığı; birincisinin sadece yabancı bankaların Türkiye'de açtığı şubeyi, ikincisinin ise, bankaların merkezinin buldukları yerde açtıkları ilk şubeyi ifade ettiği yönünde bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328.

aynı çatı altında faaliyet yürütmesi, organizasyon olarak aynı binada iki ayrı örgütlenmenin zorluğu bir yana şube olmanın niteliğiyle de bağdaşmaz.

Şubeye ilişkin çalışmaların birçoğunda şubenin merkezden ayrı bir yerde örgütlenmesinin şubenin bir unsuru olduğuna işaret edilmiştir³⁷⁷. Taciri şube açmaya yönelten nedenlerinden birisi de, ticari faaliyetlerini merkez dışında daha geniş coğrafyalara yayma ve yeni müşteri çevresine ulaşma isteğidir. Bunun doğal bir sonucu da, merkez ile şubelerin farklı yerlerde faaliyet gösterecek şekilde örgütlenmesidir.

Merkez ile yer ayrılığının sabit bir mekânla yakın ilişkisi olduğundan, şubenin mutlaka belirli ve sabit bir yerde faaliyet gösteriyor olması gerekir. Bu yüzden işletme özelliği dahi bulunmayan kapıdan kapıya veya bir yerden bir yere hareket etmek suretiyle faaliyet yürüten seyyar satıcılar ile pazarlamacılar hiçbir zaman bir ticari işletmenin şubesi olarak nitelendirilemez³⁷⁸.

Merkez ile şube ilişkisinden bahsedebilmek için aynı gerçek veya tüzel kişiye ait en az iki farklı yerde bulunan ticari birimlerde aynı türden ticari faaliyetlerin yürütülüyor olması gerekmektedir³⁷⁹. Bu açıdan mekân ayrılığı, bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde dikkate alınacak önemli bir unsurdur. Ancak şubenin merkezden ayrı bir yerde bulunması, farklı şehirlerde ya da aynı şehrin farklı yerlerinde olması anlamına gelecek şekilde dar yorumlanmamalıdır. Şube ile merkez farklı şehirlerde bulunabileceği gibi aynı şehirde hatta aynı semtte dahi olabilir³⁸⁰. Doktrinde merkez

³⁷⁷ Emil Kühn, **Der Begriff der Zweigniederlassung nach deutschem Handelsrecht**, Schaffhausen, 1908, s. 32; **Beckmann**, s. 10-11; **Nagel**, s. 2; **Mandel**, s. 4; **Schwald**, s. 2; Herbert Gienow ve Johannes Semler, “Deutschland Zweigniederlassungen oder Tochtergesellschaften”, **Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften im Gemeinsamen Markt**, 2. Auflage, Freudenstadt, 1970, s. 46; **Arkan**, s. 39; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 328; **Ayhan/Çağlar**, s. 102; **Karahan**, s. 23.

³⁷⁸ Bu açıdan bkz. **Feldmann**, s. 11; **Kühn**, s. 11.

³⁷⁹ Benzer şekilde bkz. **Agricola**, s. 281-182; **Kaehne**, s. 16.

³⁸⁰ **Belger**, s. 7. Alman hukukunda mekân ayrılığı bakımından üç görüş dile getirilmiştir. Birinci görüşe göre, şube ya kendine ait bir yerde ya da merkez ile aynı çevrede faaliyet yürütebilir. Bu görüş için bkz. **Magister**, s. 45; **Rheineck**, s. 53; **Hoffmann**, s. 32. İkinci görüşe göre, kavramsal olarak şubenin de merkez gibi kendine ait bir yerde teşekkül edebilmesi mümkün ise de, HGB’de şubeye ilişkin düzenlemelerde bu yönde bir kullanım bulunmamaktadır. Bu konuda özellikle **Denzler**, merkezle aynı çevrede bulunmayı yapay bir ayrılık olarak değerlendirirken, gerçek mekânsal ayrılığı merkezden farklı bir yerde olarak görmektedir. Bu konuda bkz. **Denzler**, s. 31. Üçüncü görüşe göre ise, merkezden farklı bir yer ile aynı yerde bulunma arasında ya da merkezin yargı çevresinin veya bulunduğu yerin içinde veyahut dışında olması arasında herhangi bir fark olmamalıdır. Bu yönde bkz. **Heymann**, s. 78; **Marxheimer**, s. 56; **Feldmann**, s. 43.

ile şubenin organizasyon olarak ayrı şekilde teşekkül etmek kaydıyla merkez ile şubenin aynı bina içinde dahi bulunabileceği ileri sürülmüştür³⁸¹.

(2) Merkez ile Yönetim Yönünden Ayrılık

Yer yönünden merkezden ayrı olan şubeler, bunun doğal bir neticesi olarak yönetim ayrılığına da sahip olur. Başka bir deyişle şubelerin merkezden ayrı bir yönetime sahip olması, merkezden ayrı yerde bulunmasıyla bağlantılı olup işletme organizasyonuna ait tüm işlerin tek birden yerden yürütülmesinin zorluğundan kaynaklanır. Diğer yandan şube olmanın unsurlarından kendi başına üçüncü kişilerle işlem yapma kriteri de, şubenin ayrı bir yönetime sahip olmasını gerektirir. Bu yüzden merkezden bağımsız bir şekilde üçüncü kişilerle kendi başına hukuki işlemler yapan şubelerin, faaliyetlerini aksatmadan yerine getirebilmesi için merkezden ayrı bir yönetiminin bulunması bir zorunluluktur³⁸². Fakat bu, katı bir şekilde yorumlanıp şubenin her durumda merkezden bağımsız ve çeşitli yetkilerle donatılmış ayrı bir yönetiminin olması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Bazen şubenin yönetimi merkez ile iç içe geçmiş olabilir. Bu bağlamda şube işlerinin tamamının merkez için atanmış organ veya diğer temsilciler tarafından yerine getirilmesi de mümkündür³⁸³. O halde şubenin merkezden ayrı bir yönetime sahip olması, daha çok dış ilişkide temsil yönünden merkezden bağımsız işlemler gerçekleştirebilmesiyle alakalıdır.

Ticari hayatta geçerli olan sürat (çabukluk) ilkesi gereği işlerin tek bir elden yürütülmesi neredeyse imkânsız olup, modern iş bölümüne dayalı ticari yapılanmalarda temsil önemli bir role sahiptir³⁸⁴. Dış ilişkide bağımsız şekilde üçüncü kişilerle hukuki işlemler yapan şubelerin, merkezden ayrı bir yönetime sahip

³⁸¹ Bu açıdan bkz. **Voigt**, s. 42; **Arkan**, s. 39; **Göle**, s. 202; **Ayhan/Çağlar**, s. 102; **Pekdiñer**, s. 476; Mustafa Çeker, **Ticaret Hukuku Genel Esaslar**, 3. Baskı, Adana, 2016, s. 18. Ancak Alman hukukunda Düsseldorf Yüksek Bölge Mahkemesi, bir kararında şube ile merkezin aynı mekânda olmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir. Söz konusu karar için bkz. OLG Düsseldorf, 28.10.2008, NZG 2009, s. 314-315. Keza **Preuß** da, şube ile merkezin aynı çevrede faaliyet göstermesinin mümkün olabileceğini; ancak aynı mekânda merkez – şube ilişkisinin söz konusu olamayacağını ifade etmiştir. Karş. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 38. Aynı yönde bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 24; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 6; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 27.

³⁸² Bkz. **Arkan**, s. 39; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 329.

³⁸³ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 327.

³⁸⁴ Aynı şekilde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 3.

olması, aynı zamanda başında şube işlerini aksatmadan yerine getirebilecek düzeyde temsil yetkisi bulunan kimselerin olması anlamına gelir³⁸⁵. Alman hukukunda şubenin yönetiminin kural olarak dış ilişkide temsil yetkisine iç ilişkide ise belirli bir yönetim hakkına sahip olması gerektiği ifade edilmektedir³⁸⁶.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin şubenin tescilini düzenleyen ilgili maddelerinde de tescilde istenen belgeler arasında “*şubeyi temsile yetkili kılınan kimselerin noter onaylı imza örnekleri*” (TSY 120/1-e) ve tescil edilecek olgular arasında “*şubeyi temsile yetkili kişi veya kişilerin ad-soyadı, vatandaşlığı, kimlik numarası, yerleşim yeri ve temsil yetkileri sadece şube işleriyle sınırlanmışsa temsilin şekli*” (TSY 121/1-c) gibi olgulara yer verilmiştir. Bu düzenlemeler ışığında bir birimin ticaret siciline şube olarak tescil edilebilmesi için de, başında mutlaka onu üçüncü kişilere karşı temsil edecek birinin bulunması zorunludur. Fakat bir yerin şube olarak ticaret siciline tescil edilmemesi, o birimin şube niteliğinde olmadığı anlamına gelmez. Çünkü ticaret siciline tescil, şubeler yönünden kurucu değil açıklayıcı nitelikte bir fonksiyon gösterir³⁸⁷.

Şubeler bağımsız bir hak süjesi olmadıkları için esasen temsilinden de söz edilemez. O halde şube temsilcisi ile kastedilen, şubenin faaliyet alanında doğrudan işletme sahibi adına hukuki işlemler yapma konusunda yetkilendirilmiş olan tacirin temsilcileridir³⁸⁸.

d. Şubenin Merkezden Ayrı Bir Muhasebeye Sahip Olması

Muhasebe kelime anlamı olarak “hesap işi, bir kurum veya kuruluşun hesaplarının tümü” anlamına gelse de, teknik anlamda ekonomik faaliyetlerde bulunan tüm kuruluşların mali nitelikteki işlemlerinin para ile ifade edilerek kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetleyerek rapor edilmesi ve sonuçların yorumu ile

³⁸⁵ Arslanlı, s. 102; Hoffmann, s. 38; Krafska, MünnKommHGB, § 13, No. 12; Saame, s. 27; Göle, s. 203.

³⁸⁶ Bkz. Saame, s. 27; Bumeder, s. 100, No. 141; Siebert, s. 1706.

³⁸⁷ Bu yönde bkz. Krafska, MünnKommHGB, § 13, No. 16; Achilles/Haase, Ensthaler HGB, § 13, No. 17; Martin Häublein ve Roland Hoffmann-Theinert, **Nomos Kommentar HGB**, Baden – Baden, 2017, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Nomos Komm. HGB), § 13, No. 13.

³⁸⁸ Bu yönde bkz. Pentz, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 38; Gauch, s. 230, No. 1116.

analizi aşamalarından oluşan bir bilim dalıdır. Muhasebenin kaydetme, sınıflandırma, özetleyerek rapor etme ve sonuçların yorumlanması olmak üzere dört önemli fonksiyonu bulunur³⁸⁹. Muhasebede temel prensip, her kaydın bir belgeye dayanmasıdır³⁹⁰. Ticari hayatta muhasebe için en önemli kayıt araçları, ticari defterler ve fatura olmakla birlikte sevk irsaliyesi, perakende satış fişi, gider pusulası, taşıma belgeleri ve kambiyo senetleri gibi belgeler de muhasebe kayıtlarında önemli bir yer tutar³⁹¹.

Şubenin özelliklerine bakıldığında çoğunluğu ticari işletme düzeyinde, bu düzeyde olmayanların tamamı ise iktisadi anlamda işletme niteliği taşıyan birimlerdir. Şubeler, hukuken merkeze bağlı olsa da buldukları yerde gerekli personel ve işletme araçlarına ve aynı zamanda kendi içinde belirli bir işletme organizasyonuna sahip birimlerdir³⁹². Şubelerin merkezden ayrı bir yönetimi olduğu için, kural olarak hesap ve defterlerinin merkezden ayrı olması ve her bir şubenin merkezden ayrı bir muhasebesinin bulunması gerekir³⁹³.

Şube olmanın esaslı unsurları arasında, tartışmalı olmakla birlikte merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması da zikredilmektedir³⁹⁴. Nitekim doktrindeki hâkim görüş, şubenin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması gerektiği; ancak bunun şube ya da merkezde tutulmasının önemli olmadığı yönündedir³⁹⁵. Ancak şubeye ilişkin düzenlemelerde bu noktada bir tutarlılık olduğu söylenemez. Çünkü TOBB

³⁸⁹ Bkz. Hasan Abdioğlu, Ertan Demirkapı ve Münise Erdöl, “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu’na Göre Defterlerin İncelenmesi”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2014, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 91.

³⁹⁰ Belge ise mali nitelikteki bir işlemin tarihini, taraflarını, konusunu, miktarını ve tutarını belirleyen temel kayıt araçlarının tümüdür. Bu hususta bkz. Abdülkadir Bilen, “Ticari Defterler ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Ticari Defterlere İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, S. 34, Nisan 2007, s. 123-124.

³⁹¹ **Bilen**, s. 124.

³⁹² Bu yönde bkz. **Gonnella**, s. 297.

³⁹³ Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 23. Alman hukukunda da HGB § 38-47b hükümleri kaldırılmadan önce, yabancı işletmelere ait şubelerinin defter tutma yükümlülüğü bulunmaktaydı. Bu hususta bkz. **Gonnella**, s. 297. İsviçre hukuku yönünden ise şubelerin ayrı bir muhasebesi olması gerektiğinden bahsedilmekte; ancak bunun bir yükümlülük olmadığı da ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Cramer**, s. 247.

³⁹⁴ **Voigt**, s. 47; **Saame**, s. 30; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23; **Karahan**, s. 23.

³⁹⁵ **Göle**, s. 203; **Arkan**, s. 39; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 329; **Karahan**, s. 23; **Çeker**, s. 19. **Özdamar**’a göre, ayrı bir muhasebeye sahip olma, şubenin olmazsa olmaz bir şartı değil, şube olmanın zorunlu bir sonucudur. Bu hususta bkz. **Özdamar**, s. 57. **Häuselmann** ise, ayrı muhasebeyi şube olmanın bir sonucundan ziyade şubenin kavramsal şartlarından biri olarak görmektedir. Bkz. **Häuselmann**, s. 1696. Şubelerin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması gerekmediği yönünde karşı görüş için bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 102.

Kanunu'nda yer alan “*müstakil sermayesi ve müstakil muhasebesi bulunan ve/veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi bulunmadığı halde*” ifadesi ile şubenin ister merkezde isterse kendi bünyesinde tutulsun ayrı bir muhasebeye sahip olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Buna rağmen Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemede sanki şubelerin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olmasının gerekmediği izlenimi verilmektedir. Bu çerçevede TSY 118/1'de geçen “*bağımsız sermayesi veya muhasebesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın*” yargısı, bir yerin bağımsız bir muhasebesi bulunmasa bile şube olarak kabul edilebileceği anlamı taşımaktadır. Doktrinde **Kendigelen**, TSY 118/1'deki ifade tarzının TOBB Kanunu 9/2'den farklı olduğunu ve bunun artık şube için ayrı bir muhasebe tutulmasına gerek olmadığı şeklinde yorumlanabileceğini; ancak bağımsız kelimesi hem sermayeyi hem de muhasebeyi kapsadığı için, şubenin bağımsız bir muhasebeye sahip olmaması ile kastedilenin, muhasebesinin merkezde de tutulabileceği şeklinde anlaşılması gerektiği görüşündedir³⁹⁶. **Ayhan/Çağlar** ise, Ticaret Sicil Yönetmeliği 118/1'deki düzenlemeden hareketle şubenin ayrı bir muhasebeye sahip olmasının gerekmediği ve ayrı bir muhasebesi varsa da bunun mutlaka şubede tutulmasının zorunlu olmadığı görüşünü benimsemiştir³⁹⁷. **Karahan**, muhasebenin ayrı olması unsurunu, hukuken ayrı tutulması olarak değerlendirmekte; günümüzün elektronik iletişim imkânları karşısında şube niteliğinin belirlenmesi noktasında, muhasebe işlemlerinin şubede veya merkezde tutulmasının önemli olmadığını ifade etmektedir³⁹⁸.

Yargıtay vermiş olduğu kararlarda şubenin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması gerektiğinin altını çizse de, muhasebe işlemlerinin merkezde veya şubede tutulmasının ayırt edici bir kıstas olmadığına hükmetmiştir³⁹⁹.

³⁹⁶ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 329.

³⁹⁷ Bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 102.

³⁹⁸ Bkz. **Karahan**, s. 23-24.

³⁹⁹ 11. HD, 14.09.2004, 11998/8258: “Kaldı ki, günümüzdeki elektronik iletişim olanaklarının gelişmesi nedeniyle, ticari işletmeye ilişkin muhasebe işlemlerinin şubeler de dahil olmak üzere, bir merkezde bilgisayar ortamında tutulabilmesi imkanlarının bulunması karşısında, şubeler açısından ticari işletme niteliğinin belirlenmesi noktasında, muhasebe işlemlerinin şubede veya merkezde tutulmasının artık ayırıcı bir kriter olarak belirlenmesi ve uygulanması doğru değildir.” (Bu karar için bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 242-243). Benzer şekilde bkz. 11. HD, 30.01.2006, 3172/6255 (Batider 2007, C. XXIV, S. 1, s. 280-281); 11. HD, 13.12.2002, 6330/11568 (YKD 2004, C. 30, S. 1, s. 83-85); 11. HD, 24.12.2002, 7084/11940 (YKD 2004, C. 30, S. 1, s. 85-87).

Alman hukukunda özellikle merkezi yurt içinde bulunan işletmelere ait şubelerin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olup olmayacağı tartışmalıdır⁴⁰⁰. Buna göre doktrindeki bir görüş modern iletişim teknikleri ve işletmelerin iç merkezleşmesine bağlı olarak, şubenin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olmasını gereksiz görmektedir⁴⁰¹. Diğer görüşe göre ise şubenin merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olması, merkezden belirli bir bağımsızlığa sahip olduğunu gösterir; ancak şubeye ilişkin muhasebe işlemlerinin merkezde veya şubenin bulunduğu yerde tutulması mümkündür⁴⁰². Bu noktada hâkim görüş, şubenin ayrı bir muhasebeye sahip olması; fakat bunun merkezde veya şubede tutuluyor olmasının şube niteliğini belirlemede eksiklik kabul edilmeyeceği yönündedir⁴⁰³.

Kanaatimizce nerede tutulduğu pek önemli olmasa da şube işlemlerinin merkezin işlemlerinden ayrı bir şekilde tutulduğu bir muhasebesi bulunmalıdır. Bunun önemli hüküm ve sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle merkez ortadan kalksa dahi, şubenin bağımsız bir işletme olarak yoluna devam edebilmesi veya merkezin yerine geçerek ticari işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi bakımından ayrı bir muhasebesinin olması önem taşır⁴⁰⁴. Diğer yandan özellikle şubeye bağlanan hüküm ve sonuçlar yönünden, örneğin HMK 14/1'e göre şubenin işlemlerinden doğan uyuşmazlıklarda şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesi için söz konusu işlemin şube işlemlerinden olup olmadığının tespiti ayrı bir muhasebe yoluyla ortaya çıkarılabilir. Bir başka açıdan merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olma, şubenin devrinde devralanın şube niteliğindeki işletmenin mali görünümü hakkında bilgi edinmesini sağlar. Bu çerçevede özellikle aktif ve pasiflerin tespiti ile devralan ve devreden şube borçlardan sorumluluğu bakımından şubenin ayrı bir muhasebeye

⁴⁰⁰ **Bumeder**, s. 31, No. 15; **Saame**, s. 28; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 42. Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri yönünden ise defter tutma yükümlülüğünden söz edilmektedir (HGB § 13d/3) Bu hususta bkz. Peter Scheller, Gunther Baier ve Matthias Göcke, "Die Betriebsstätte einmal aus anderer Sicht", **Die Steuerberatung**, 2014, Heft: 6, s. 257.

⁴⁰¹ **Schlosser**, s. 86; **Bumeder**, s. 37, No. 21; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 8. Bilanço hukuku yönünden merkez ve şubelerin bağımsız olmadığı yönünde bkz. **Döllner**, s. 25.

⁴⁰² **Kühn**, s. 65-66; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 42; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 4; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 29; **Scheller/Baier/Böcke**, s. 257; **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, s. 109, No. 2.

⁴⁰³ Bayern Yüksek Eyalet Mahkemesi de vermiş olduğu bir kararda şubenin ayrı bir muhasebesinin olması gerektiğini; fakat bunun merkezde tutulabileceğini içtihat etmiştir. Karar için bkz. Bayrischen OLG, 11.05.1979, BReg 1 Z 21/79 (BB 1980, s. 335). Tacirlerin bilançosu yönünden kararın değerlendirmesi için bkz. **Döllner**, s. 25 vd.

⁴⁰⁴ Bu hususta bkz. **Bähr**, s. 25; **Saame**, s. 29.

sahip olması son derece önemlidir⁴⁰⁵. Şubenin merkezden ayrı muhasebeye sahip olmasının bir diğer önemi, tacirin işletmenin mevcut durumu hakkında doğru bilgi edinmesi ve merkez dışında hedeflenen işletme amacına ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmesine yardımcı olur. Şubeye yapılan masraflarla şube faaliyetlerinden elde edilen gelir, ayrı bir muhasebe sayesinde daha kolay bir şekilde saptanır. Bu sayede tacir, hedeflenen müşteri çevresine ulaşılmamış, faaliyetleri sürekli zarar eden bir şubeyi kapatma yoluna da gidebilir.

e. Devamlılık

Şubeye ilişkin tanımlarda bu unsura çok fazla değinilmese de, bir yerin şube özelliğinden bahsedebilmek için yapmış olduğu faaliyetlerin devamlılık arz etmesi gerekir⁴⁰⁶. Bu bakımdan yaptığı faaliyetler devamlılık arz etmeyen örneğin bir veya birkaç defaya mahsus tesadüfi ya da arızı nitelikte iş yapan birimler, diğer şartları haiz olsa bile şube olarak kabul edilemez. Benzer şekilde faaliyet süresi bir pazar, panayır, sergi veya fuar zamanı gibi kısa bir zaman dilimini kapsayan birimlerin de şube vasfında olamayacağı belirtilmektedir⁴⁰⁷. Bu konuda özellikle bir aydan daha kısa bir süreliğine faaliyet gösteren yerlerin devamlılık unsurunu taşımadığı ileri sürülmüştür⁴⁰⁸. Ancak şubenin devamlılık unsuru bakımından belirli bir süre sınırlaması getirmek doğru değildir. Zira her somut olayda devamlılık unsurunun var olup olmadığı, süreye bağlı olmaksızın değişkenlik gösterebilir.

Devamlılık unsuru bakımından bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için tüm yıl boyunca sürekli bir şekilde iş yapıyor olması gerekmez. Bu yüzden kısa

⁴⁰⁵ Bu açıdan karşı. **Zeides**, s. 13; **Saame**, s. 30; **Voigt**, s. 47.

⁴⁰⁶ **Braun**, s. 3; **Bumeder**, s. 35, No. 19; **Kaehne**, s. 10; **Rinne**, s. 35; **Sonnenschein/Weitemeyer**, Heymann HGB, § 13; No. 7; **Saame**, s. 28; **Gienow/Semler**, s. 46; **Häuselmann**, s. 1696.

⁴⁰⁷ **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 28; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 14; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 39; **Brox/Henssler**, s. 73, No. 128.

⁴⁰⁸ **Kaehne**, s. 10. Ancak şubenin devamlılık unsuru bakımından belirli bir süre sınırlaması getirmek doğru değildir. Zira her somut olayda devamlılık unsurunun var olup olmadığı, süreye bağlı olmaksızın değişkenlik gösterebilir.

sürelî olsa da devam niteliği olan, örneğin yaz veya kış sezonu boyunca sürekli iş yapan bir yer bakımından bu unsurun gerçekleştiği kabul edilmektedir⁴⁰⁹.

Şubeler, buldukları yerde adeta bağlı olduğu işletmenin bir izdüşümü niteliğinde olduğundan, ticari işletme bakımından aranan devamlılık unsuru şubeler için de aranır. Nitekim çoğunlukla şubelerin ticari işletme boyutunda olduğú dikkate alındığında, şubelerin de ticari işletme için aranan devamlılık unsuruna sahip olacağı açıktır. Fakat devamlılıktan kasıt, bir yerin kesintisiz bir şekilde ya da belirsiz süreli olarak faaliyet yürütmesi deđildir⁴¹⁰. Dolayısıyla kısa bir zaman zarfında olsa bile sürekli olarak yapılan iş, ara sıra kesintiye uğrasa da bu unsurun gerçekleştiği kabul edilmelidir. Bu açıdan önemli olan, şube kabul edilecek birimde yapılan faaliyet bakımından şube sahibinin devamlılık iradesine sahip olmasıdır.

Bir yerin şube olarak kabulü için, devamlılığın bağlı olduğú ticari işletme ile aynı zaman dilimini kapsamaması gerekmez. Bu açıdan bir ticari işletmenin merkezi yılın on iki ayı faaliyet gösteriyorken, bunun şubesi bulunduğu yerin özelliklerine göre yılın sadece belirli bir döneminde işletiliyor olabilir. Özellikle plaj ve kayak işletmeciliği gibi tabiatı gereği mevsimsel dönemi kapsayan işletme faaliyetlerinde devamlılık unsuru mevcuttur⁴¹¹.

Faaliyetlerin devamlı olup olmadığının tespitinde özellikle işletme sahibi tacirin devam kastı ve amacı dikkate alınacaktır⁴¹². Günümüzde şube olarak nitelendirilecek birimlerin, esasen kendi içinde belirli bir organizasyona ve buna bağlı gerekli teçhizat ve kişi unsuruna sahip olacağı göz önünde bulundurulursa, niteliği dolayısıyla devamlılık unsurunu da taşıyacağı rahatlıkla söylenebilir.

⁴⁰⁹ **Rheineck**, s. 5-6; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 28; **Körber**, Oetker HGB, § 1, No. 57; **Voigt**, s. 45; Bilge Umar, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Bası, Ankara, 2014, s. 58; **Şener**, Ticari İşletme, s. 14.

⁴¹⁰ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 150, No. 285; **Bilgili/Demirkapı**, s. 14.

⁴¹¹ Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 14.

⁴¹² Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 151, No. 286; **Şener**, Ticari İşletme, s. 4.

f. Şubeye Sermaye Tahsisinin Zorunlu Bir Unsur Olup Olmadığı Hususu

Şubelerin ayrı bir malvarlığına sahip olması veya kendisine ayrı bir sermaye tahsis edilmiş olması, çoğunlukla şube örgütlenmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim şubenin merkezin yürüttüğü türden faaliyetleri bulunduğu yerde yerine getirebilmesi için gerekli teçhizat ve kişilere sahip olması gerekir. Ancak şubenin varlığı bakımından kendisine tahsis edilmiş ayrı bir malvarlığı veya sermaye bulunması, kural olarak zorunlu değildir⁴¹³. Nitekim TOBB Kanunu 9/2’de yer alan “*müstakil sermayesi bulunmadığı halde*” ifadesi ile TSY 118/1’de geçen “*bağımsız sermayesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın*” hükmü, bu yargıyı desteklemektedir⁴¹⁴. Ancak bazı özel düzenlemelerde şubeler için ayrılmış veya ödenmiş bir sermayeden bahsedilmektedir. Bu durum, söz konusu düzenlemeler kapsamında sermaye tahsisinin şubenin zorunlu unsuru olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir⁴¹⁵.

Şube için ayrı bir sermaye aranan durumların başında, merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye’de açacakları şubeler gelmektedir⁴¹⁶. Ticaret Sicil Yönetmeliği’nin 122. ve 123. maddelerinde bu tür şubeler bakımından tescil edilecek olgular arasında “*şubeye ayrılmış sermaye*” düzenlemesi yer almaktadır (TSY 122/1-d; 123/1-c)⁴¹⁷. Bu düzenlemelerde tescil edilecek olgular arasında ayrılmış sermayeden bahsedilmişse de, sermayenin türü ve miktarı konusunda herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiştir.

⁴¹³ Bkz. **Göle**, s. 204; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23; **Ayhan/Çağlar**, s. 103.

⁴¹⁴ Buna rağmen Yargıtay, 1982 tarihinde vermiş olduğu bir kararda sermaye tahsisini şube için asli bir unsur olarak kabul etmiştir: “TSN’nin 54/e maddesinde şubeye ayrılmış olan sermayeden bahsedilmiştir. O halde bir ticari işletmenin herhangi bir bölümüne tahsis edilmiş bir sermaye olmadıkça bu bölümün, diğer şartları haiz haiz olsa dahi şube olarak kabulü mümkün olamaz.” 11. HD, 26.11.1982, 3442/5627 (Batider 1982, C. XI, S. 4, s. 187-188). Fakat daha sonra doktrindeki haklı eleştirileri de dikkate alarak Yargıtay bu görüşünü değiştirmiştir.

⁴¹⁵ Alman hukukunda şubenin ayrı bir malvarlığına sahip olup olmaması gerektiği de tartışmalıdır. Bu yönde bkz. **Gienow/Semler**, s. 47; **Voigt**, s. 47. Alman doktrinindeki hâkim görüş, şubelerin merkezden belirli ölçüde ekonomik ve örgütsel bağımsızlığa sahip olması, ayrı bir malvarlığını gerekli kılmaktadır. Bu hususta bkz. **Zeides**, s. 12; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 25; **Scheller/Baier/Böcke**, s. 257. İsviçre hukukundaki benzer düşünce için de bkz. **von Steiger**, Zweigniederlassung, s. 50.

⁴¹⁶ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 330.

⁴¹⁷ Benzer şekilde karş. TTK Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun 12/1 hükmü.

Bankacılık Kanunu'nun 9/1-c hükmüne göre merkezi yurtdışında bulunan bankaların Türkiye'de şube açarak faaliyet gösterebilmeleri için ödenmiş sermayesinin Türkiye'ye tahsis edilmiş kısmının 30.000.000 TL'den az olmaması (BanK 7/1-f) gerekmektedir.

Yurtdışındakurulu brokerler, Türkiye'de ancak şube açmak suretiyle faaliyette bulunabilir (SRBY 7/1 hükmü)⁴¹⁸. Broker Yönetmeliği'nin 7/2 hükmü çerçevesinde şube açmak suretiyle Türkiye'de faaliyet bulunacak brokerlerin, aynı yönetmeliğin 11/2 düzenlemesine göre merkez dışındaki her bir teşkilat için 25.000 TL asgari ödenmiş sermaye aranmaktadır (SRBY 4/1-ç; 5/1-c). Bu düzenlemeye aykırı olarak şubeleri ödenmiş asgari sermaye unsurunu taşımayan brokerler, önce Müsteşarlık tarafından uyarılır, uyarının ardından söz konusu brokerin durumu değerlendirilerek aracılık faaliyeti altı aya kadar geçici olarak durdurulabilir veya ruhsatları tamamen iptal edilebilir (SRBY 21/1). Görüldüğü üzere asgari sermaye unsuru brokerlerin şubeleri bakımından esaslı unsurdan ziyade idari bir tedbir olarak öngörülmüştür.

Sigorta Acenteleri Yönetmeliği'nin 8. maddesinin üçüncü fıkrasındaki atıf nedeniyle, şube açarak teşkilatlanacak acentelerin merkez için en az 300.000 TL ve her bir şube için de en az 25.000 TL sermayeye sahip olması aranmıştır (SAY 9/2).

Finansal Kiralama Yönetmeliği 6/1 uyarınca yurt içinde veya yurtdışındaşube açılması bakımından şirketin her bir şube için 1.000.000 TL tutarında ödenmiş sermayeye sahip olması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Görüldüğü üzere sermaye tahsisi veya ayrı bir sermaye şubenin esaslı bir unsuru olmamasına rağmen bazı faaliyetler bakımından kanun koyucu şube için ayrılmış ve hatta ödenmiş sermayeden bahsetmektedir. Bu açıdan bazı durumlarda ayrılmış veya ödenmiş sermayenin şubenin esaslı bir unsuru sayılıp sayılmayacağı hususu, söz konusu düzenlemelerin getiriliş amacı dikkate alınarak tayin edilmelidir.

⁴¹⁸ 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun ikinci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendine göre broker, sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin akdinden önceki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişiyi ifade etmektedir (SRBY 3/1-a).

Şubeler için ayrı bir sermaye tahsisi aranan durumlara bakıldığında, kanun koyucu çoğunlukla faaliyeti izne tabi işlerde ya merkezi yurtdışında olan işletme ve şirketler yönünden ya da Türkiye’de bulunup ancak anonim ortaklık şeklinde faaliyetine izin verilen işlerde, şubeler bakımından ayrılmış veya ödenmiş sermaye kriterini getirmiştir. Şubelerin merkezden ayrı bir yerde faaliyet yürütmesi nedeniyle çoğunlukla ayrı bir malvarlığına sahip olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Ancak merkezden ayrı bir malvarlığına sahip olması, şubelerin hukuken kendine ait ve sorumluluğu sadece o malvarlığıyla sınırlı özel bir mal rejiminin olduğu anlamına gelmez. Ayrı bir hak süjesi olmayan şubelerin nasıl ki alacak ve borçları merkez işletmenin sahibi tacire aitse, esasen malvarlığı da onun malvarlığının bir parçasıdır.

Kanun koyucunun birtakım şubeler için ayrılmış veya ödenmiş sermaye aramasının başlıca nedeni, belirli bir mali yeterliliğe sahip olmayanların söz konusu faaliyetleri yürütmesini istememesidir. Bu durum, doğrudan alacaklıların korunması ilkesiyle bağlantılı olup, bazı işlerde ancak belirli bir sermayeye ulaşılması kaydıyla şubeler şeklinde faaliyet yürütülebilir. Bu kriteri sağlamayan işletme ve şirketler açısından faaliyet izni verilmemektedir. Buna rağmen şubenin bütün esaslı unsurlarını taşıdığı halde ayrılmış veya ödenmiş sermayeye hiç sahip olmayan veya kanunda aranan tutarda ayrılmış sermaye kriterini karşılamayan ya da en başta kanunda gösterilen miktarda ayrılmış veya ödenmiş sermayeye sahip olup sonradan bu miktarın altına düşen birimler, kanaatimizce şube kapsamında değerlendirilmelidir. Nitekim söz konusu özel düzenlemeler incelendiğinde, şube için ayrılmış veya ödenmiş sermaye, şubenin esaslı unsurundan ziyade daha çok idari nitelik arz eden ve söz konusu birime faaliyet izni verilmesi açısından dikkate alınan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde iyiniyetli üçüncü kişilerin korunması bakımından şubenin bütün esaslı unsurlarını taşıyıp ayrılmış veya ödenmiş asgari sermayesi bulunmayan yerleri de şube saymak isabetli olacaktır. Örneğin şube olduğu düşünülen böyle bir yerde dava açılması halinde, işletme sahibi veya şirket, söz konusu birime gerekli sermaye tahsis edilmediği için şube niteliğinde olmadığını ve bu vesileyle davanın yetkili yerde açılmadığını ileri süremeyecektir.

3. Satış Mağazalarının Hukuki Durumu

Bu konuda mevzuata baktığımızda 5590 sayılı önceki TOBB Kanunu'nda satış mağazalarının doğrudan şube olarak kabul edileceğine yönelik bir düzenleme mevcut değildi (9/3). Ancak 2004 yılında yürürlüğe giren 5174 sayılı TOBB Kanunu'nda satış mağazalarının şube olarak kabul edilmesi yönünde kanuni bir karine getirilmiştir (TOBB Kanunu 9/2). Aynı şekilde önceki Ticaret Sicil Tüzüğü'nden farklı olarak Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde de satış mağazalarının şube niteliğinde olduğuna yönelik bir düzenleme göze çarpmaktadır (TSY 118/1).

Satış mağazası kavramı, uygulamada sıklıkla kullanılan ve Yargıtay kararlarında da geçen bir ifade olmasına rağmen, kanunda veya diğer mevzuatlarda tanımı yapılmış bir kavram değildir⁴¹⁹. Doktrinde de şube kavramı altında ele alınan bu terimin, tanımı veya hukuki niteliği konusunda herhangi bir görüş ileri sürülmemiş, sadece şube niteliğinde olup olmadığı tartışılmıştır. Satış mağazası kavramı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu Gümrüksüz Satış Mağazaları Yönetmeliği'nin 2. maddesinde “gümrüksüz satış mağazası”, “gemilere satış mağazası” ve “uçakta satış mağazası” şeklinde üç ayrı tür olarak düzenlenmiştir. Ancak bu yönetmeliğin kapsamına, yönetmelikte sayılan ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen kimselere, yine yönetmelikte gösterilen belirli bölgelerde satış yapmak üzere oluşturulan yerler girmektedir (GSMY 1/1)⁴²⁰. Bunun dışında uygulamada sıklıkla kullanılan satış mağazası kavramını, genel olarak tanımlayan ya da hukuki niteliğini belirleyen bir düzenleme mevcut değildir.

Satış mağazasının şube niteliği tartışılırken, satış mağazalarının merkezin yaptığı türden işlemleri yapma yetkisine sahip olmadığı ve sadece merkezde üretilen malları satmaya yetkili olduğu ifade edilmektedir⁴²¹. O halde satış mağazaları, bir merkeze bağlı olmakla birlikte merkezin ürettiği malların belirli bir bölgede doğrudan merkez adına satışının yapıldığı yerler olarak tanımlanabilir. Uygulamada

⁴¹⁹ Satış mağazası kavramının geçtiği örnek Yargıtay kararları için bkz. 11. HD, 14.09.2004, 11998/8258; 11. HD, 11.02.2005, 16368/1709; 11. HD, 21.11.2017, 4469/6387 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁴²⁰ Yönetmelik için bkz. RG. 30148, 08.08.2017

⁴²¹ Bkz. **Arkan**, s. 36; **Göle**, s. 200-201; **Domanıç/Ulusoy**, s. 157.

satış mağazaları, en çok gıda ve tekstil sektöründe perakende ve fabrika satış mağazaları adında karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde büyük sermaye şirketlerinin özellikle perakende gıda sektöründe açtıkları hızla yaygınlaşan işyerlerinin olduğu ve bu şirketlerin söz konusu işyerlerini şube olarak nitelendirmekten ve dolayısıyla ticaret siciline tescil etmekten kaçındığı; bunun sonucunda da ticaret sicil müdürlükleri ile bu şirketler arasında tescil davaları ortaya çıktığı ifade edilmektedir⁴²². Bu durum, satış mağaza olarak adlandırılan bu yerlerin ticaret siciline şube olarak tescil edilip edilmeyeceği konusunda tereddütler ortaya çıkarmaktadır. Doktrinde ise merkezin yaptığı türden işlemleri yapmaya yetkili olmayan ve sadece satış yetkisine sahip olan bu yerlerin şube niteliğinde olup olmadığı tartışmalıdır⁴²³. Özellikle TOBB Kanunu ve buna paralel bir şekilde Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde satış mağazalarının kanuni bir karine olarak şube kabul edilmesiyle konu daha da tartışılır bir hal almıştır.

a. Satış Mağazalarını Şube Kabul Eden Görüş

Doktrinde yazarların bazısı, bir yerin şube kabul edilebilmesi için merkezin yaptığı işlerin bir kısmını yerine getirmesi gerektiği; bir kısmı ise satışın üretimden

⁴²² Bu hususta bkz. **Pekdiñer**, s. 471. Erdek Asliye Hukuk Mahkemesi 12.09.2000 tarih 371/394 sayılı kararında: "... mahkemece tüm kanıtlar değerlendirildiğinde Erdek ŞOK Mağazasının kendi başına muamele, alım satım yapmadığı, alışlarının merkez kanalıyla yapıldığı bu nedenle Migros mağazasının satış mağazası olduğu şube vasfını taşımadığı nedeni ile davanın reddine..." diyerek satış mağazasının şube niteliğinde olmadığına karar vermiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi ise, 12.02.2001 tarih ve 9988/1126 sayılı kararında; davaya konu mağazanın müstakil sermaye ve muhasebesinin olup olmadığı ve şube niteliğini taşıyıp taşımadığı saptanmadan karar verilemez diyerek, bilirkişi kurulu oluşturulmasını, davalı işyerinin ticari defterlerinin incelenmesini ve sonuca göre karar verilmesini belirterek Erdek Asliye Hukuk Mahkemesi'nin söz konusu kararını bozmuştur. Naklen bkz. **Pekdiñer**, s. 474, dn. 14. Ayrıca konuyla ilgili Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 30.01.2006, tarih ve 3172/6255 sayılı kararı için bkz. Batider 2007, C. XXIV, S. 1, s. 280 – 281.

⁴²³ Alman hukukundaki hâkim görüş, "*Verkaufsstelle*" ya da "*Verkaufsbüro*" gibi çeşitli adlarla anılan, sadece satış işlemleri yapma yetkisi bulunan ve satın alma yetkisi olmayan satış mağazalarının şube olarak kabul edilmemesi gerektiği yönündedir. Bkz. **Scheller/Baier/Böcke**, s. 257; **Beckmann**, s. 5-7; **Belger**, s. 44-45; **Braun**, s. 5-6; **Zeides**, s. 11; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 25; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 30. Şubenin satış mağazası gibi yardımcı bir birim veya yavru şirket gibi ayrı bir tüzel kişilik olarak da ortaya çıkabileceği yönünde aksi görüş için bkz. **Basler/Pichura**, s. 26. Ancak bu görüşe katılmak mümkün değildir; satış mağazasının şube niteliği tartışılabilirse de, yavru şirket gibi ayrı bir tüzel kişiliği bulunan ve merkez ile aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmayan şirketler şube kapsamında değerlendirilemez.

İsviçre hukukunda da çoğunlukla satış mağazası gibi işletmeye yardımcı birimler, şubeden ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Bu hususta bkz. **von Steiger**, s. 319-320; **Schumacher**, s. 16-17; **Meier-Hayoz/Forstmoser**, s. 701; **Martz**, s. 15; **Kälin**, s. 193-194.

bağımsız düşünölemeyeceği esasından hareketle satış mağalarını şube olarak kabul etmektedir.

Bu bağlamda **Tolun**, şubenin bağlı olduğu ticari işletmenin yaptığı ticari işlemlerin bir kısmını yapmak suretiyle ona yardım ettiğini ve buradan hareketle satış yerlerinin de şube olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur⁴²⁴.

Kendigelen ise, üretimin satıştan bağımsız olarak düşünölemeyeceğini, toptan satış mağazaları ile perakende işlem yapan fabrika satış mağazalarının merkez işletmenin yaptığı hukuki işlemlerin bir kısmını kendi başına üçüncü kişilerle yaptığını ve bu yüzden yetkileri sınırlandırılmış birer şube olarak kabul edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır⁴²⁵.

Pekdinçer de özellikle perakende gıda sektöründe faaliyet gösteren işlerinin şube olarak kabul edilmesi gerektiğini; zira bunların, merkezle aynı işletme politikasını izlediğini ve aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olduğunu, hatta malvarlıklarının merkeze ait olduğunu belirtmektedir⁴²⁶.

Arkan, ticari işletmede üretilen malların hem yurt içinde hem de yurtdışında satılması durumunda üretilen malları sadece yurt içinde satan bir birimin de yerine göre şube niteliğinde olabileceği görüşündedir⁴²⁷.

Doktrinde bazı yazarlar ise satış mağazalarını, ancak şubeye ilişkin diğer esaslı unsurları taşımaları kaydıyla şube kapsamında değerlendirmektedir. Bu çerçevede **Özdamar**, günümüz ticari hayatında işletmelerin sadece üretim faaliyeti yapan yerler olmadığını, faaliyeti mal veya hizmet pazarlamak olan bir işletmenin satış mağazasının şubeye ilişkin diğer koşulları taşımak kaydıyla şube olarak kabul edilebileceğini beyan etmiştir⁴²⁸. **Şener**, her ne kadar kanuni bir karine olarak satış mağazalarının şube olarak öngöröldüğünü belirtse de, merkezin yaptığı türden işleri yapma yetkisine sahip olmayan ve sadece satış işlemlerini yapan yerlerin şube olarak kabul edilmesini isabetli bulmamaktadır. Yazar bu hususta, satış mağazalarının ancak

⁴²⁴ Bu hususta bkz. **Tolun**, s. 535.

⁴²⁵ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 173, No. 326.

⁴²⁶ Bu yönde bkz. **Pekdinçer**, s. 479.

⁴²⁷ Karş. **Arkan**, s. 38.

⁴²⁸ Bu yönde bkz. **Özdamar**, s. 56.

şubeye ilişkin diğer unsurları da taşımaları kaydıyla şube olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir⁴²⁹.

b. Satış Mağazalarının Şube Olmadığını Kabul Eden Görüş

Doktrinde satış mağazalarının şube olmadığını savunan diğer görüş çerçevesinde; bu görüşün öncülerinden **Karayalçın**, satış mağazalarının üçüncü kişilerle işletme nam ve hesabına alım satım sözleşmeleri yapmasına rağmen, burada çalışanların yetkilerinin çok sınırlı olduğunu, bunun haricinde dış ilişkide işletmeyi bağlayacak sözleşmeler yapamayacağını bu yüzden de dış ilişkide bağımsızlık özelliğine sahip olmadığı gerekçesiyle şube olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir⁴³⁰.

Göle, sadece merkezin ürettiği malları satmaya yetkili olan ticari işletmeye bağlı satış yerlerinin şube olarak kabul edilmemesi gerektiği görüşündedir. Yazara göre, satış mağazalarının şube sayılabilmesi için merkezin yaptığı muameleler yapma yetkisinin bulunması şarttır. Örneğin konusu ayakkabı imalatı ve satışı olan ticari işletmedeki satış yeri, sadece ayakkabı satmaya yetkilidir. Oysa bu satış yerinin merkez işletme gibi ayakkabı imal etmek ve satışa hazır hale getirmek için gerekli vasıtaları satın alma yetkisi yoktur⁴³¹.

Aker, irtibat bürosu, rezervasyon bürosu, istihbarat bürosu, kontrol bürosu, temsilcilik ve satış mağazası gibi şube niteliği taşımayan birimlerin şube olarak tescilinin, TTK 40/4 karşısında mümkün olmayacağını ifade etmektedir⁴³².

Domanıç/Ulusoy ise, bir fabrika işleten sanayicinin ürettiği ürünleri satmak için oluşturduğu fabrika satış mağazalarının sayısı birden fazla değilse, bu yerin sanayi işletmesinin bir şubesi olarak kabul edilmesi gerektiğini; birden çok satış

⁴²⁹ Bu hususta bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 243; **Şener**, Ticari İşletme, s. 12.

⁴³⁰ **Karayalçın**'ın bu konuda vermiş olduğu örnek dikkat çekicidir: "Bir süt veya yoğurt satış yeri sadece satmaya sahiptir. Bu satış yerlerinin süt tedarik etmek için, yoğurt yapma ve satışa hazır hale getirmek için lüzumlu vasıtaları satın almak yetkisi yoktur ve bundan dolayıdır ki bu gibi satış yerleri şube değildir." Bu yönde bkz. **Karayalçın**, s. 186.

⁴³¹ Bu görüş için bkz. **Göle**, s. 200-201.

⁴³² Bkz. **Aker**, s. 170-171.

mağazası oluşturulmuşsa bunların sanayi işletmesinin yanında ayrı bir ticarethane olarak değerlendirileceğini belirtmektedir⁴³³.

c. Yargıtay'ın Görüşü

5174 sayılı TOBB Kanunu'ndan önce yürürlükte olan 5590 sayılı TOBB Kanunu'nda satış mağazalarının şube niteliğinde olduğu yönünde herhangi bir kanuni düzenleme getirilmemişti. Benzer durum, Ticaret Sicil Yönetmeliği'nden önce yürürlükte olan Ticaret Sicil Tüzüğü'nde de geçerliydi. Dolayısıyla eskiden satış mağazalarının şube niteliğinde olup olmadığına yönelik mevzuatlarda herhangi bir açıklık yoktu. Yargıtay da bu noktada, ticari işletmeye bağlı satış yerlerini doğrudan şube olarak kabul etmek yerine, her olay bakımından şube olduğu iddia edilen satış yerinin, 5590 sayılı TOBB Kanunu'ndaki şube tanımının kapsamına girip girmediğinin ayrıca incelenmesi gerektiğini belirtiyordu⁴³⁴.

Fakat 5174 sayılı TOBB Kanunu ve Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde satış mağazaları, kanuni bir karine olarak şube niteliğinden kabul edildikten sonra, Yargıtay da önceki görüşünden dönerek satış mağazalarının şube niteliğinde olduğuna hükmetmeye başlamıştır⁴³⁵.

⁴³³ Karş. **Domanıç/Ulusoy**, s. 157.

⁴³⁴ 11. HD, 26.11.1982, 3442/5627 (**Göle**, s. 201). Benzer şekilde bkz. 11. HD, 15.12.1977, 5344/5602 (Batider 1978, C. IX, S. 4, s. 1169-1170).

⁴³⁵ 11. HD, 30.01.2006, 3172/6255: "...Oysa günümüzdeki elektronik iletişim araçlarının gelişmesi nedeniyle, ticari işletmeye ilişkin muhasebe işlemlerinin şubeler de dâhil olmak üzere bir merkezde bilgisayar ortamında tutulabilmesi imkânlarının bulunması karşısında, şubeler açısından ticari işletme niteliğinin belirlenmesi noktasında muhasebe işlemlerinin şubede ya da merkezde tutulmasının artık ayırıcı bir kriter olarak belirlenmesi ve uygulanması doğru olmadığı gibi, dava tarihi olan 29.07.2005 tarihinde yürürlükte bulunan 01.06.2004 tarih 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 9/2. maddesi hükmüne göre; bir merkeze bağlı olduğu halde, ister merkezin bulunduğu odanın, ister başka odanın çalışma alanı içinde olan müstakil sermayesi ve müstakil muhasebesi bulunan ve/veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi bulunmadığı halde kendi başına sinai faaliyet ve ticari muamele yapan yerler ve satış mağazaları bu Kanunun uygulanması bakımından şube sayılacağından, davalıya ait işletmenin de satış mağazası olduğunun uyuşmazlık dışı olduğu da dikkate alınmak suretiyle mahkemece davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir..." (Kararın tamamı için bkz. Batider 2007, C. XXIV, S. 1, s. 280-281). Benzer şekilde bkz. 11. HD, 25.02.2014, 13968/3469: "...Davalı vekili, davaya konu mağazanın ayrı bir muhasebeye sahip olmadığı gibi, ayrı bir sermayeye de sahip bulunmadığını, tüm kayıtların müvekkili şirketin merkez kayıtlarında tutulduğunu, faturaların da merkez adına düzenlendiğini, dolayısıyla söz konusu satış mağazasının şube niteliğinde bulunmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, iddia,

d. Görüşümüz

Özellikle mal üreten ticari işletmeler bakımından işletmenin faaliyetlerini devam ettirebilmesi ve ayakta kalabilmesi için, üretilen malların toptan veya perakende bir şekilde satılması gerekmektedir. Bu sayede elde edilecek gelire işletme için gerekli olan hammadde ve diğer üretim araçları temin edilir, bunlarla tekrar üretim gerçekleştirilerek elde edilen ürünler müşterilere pazarlanır. Bu işletme döngüsü içinde üretilen malların satışı, ticari işletmenin asli işlemlerinden birini teşkil eder. Nitekim iktisadi işletme için mal veya hizmet üretimi yeterli iken, ticari işletme bakımından üretilen mal veya hizmetlerin aynı zamanda pazarlanıp gelir elde edilmesi gerekir. Bu bağlamda üretilen malların toptan veya perakende olarak satışı, ticari işletme için olmazsa olmaz bir husustur.

Satış mağazaları, bir işletme organizasyonu çerçevesinde faaliyet gösteren esasen şubenin birçok özelliğini bünyesinde barındıran yerlerdir. Dolayısıyla belirli bir işletme organizasyonuna sahip olan, içinde birçok personelin çalıştığı ve merkezin ürettiği malları satmakla yetkili olan satış mağazaları kural olarak şube niteliğindedir. Bu açıdan uygulamada sıkça karşılaşılan, hacim ve kapasite bakımından bir ticari işletme boyutunda olduğuna şüphe bulunmayan ve merkezden farklı bir bölgede faaliyet gösteren fabrika satış mağazaları ile perakende satış mağazalarının şube vasfında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Fakat merkezin bulunduğu yerde olup işletme organizasyonu bulunmayan, başına bir satıcının konulduğu ve üretilen malların bir tezgâhta perakende olarak satıldığı yerler şube kapsamında değerlendirilmemelidir.

savunma, benimsenen bilirkişi raporu ve dosya kapsamına göre, davalı ... Hatay'daki işyeri için hem vergi hemde belediye kaydının bulunduğu, ... Mall AVM'de bulunan işyerinin kendi başına sınıai faaliyet ve ticari muamele yapan satış mağazası olduğu, TTK'nın 40.maddesiyle Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin 118.maddesi kapsamında şube olarak ticaret siciline kayıt olması gerektiği, davanın ispat edildiği gerekçesiyle, davanın kabulüyle davalı ... Mall Alışveriş Merkezi'nde bulunan mağazasının şube olarak ... Ticaret Sicil Memurluğu'na tesciline karar verilmiştir. Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” (Kararın tamamı için bkz. Kazancı İçtihat Bankası).

Burada tartışılması gereken bir husus da, şube kavramı için merkezin yaptığı türden işlerin asli olanlarının tamamının mı yoksa sadece bir kısmının mı yapılmasının yeterli olup olmayacağıdır. Bu soruya verilecek cevap, satış mağazalarının şube niteliğinde olup olmadığını belirleme açısından da önemlidir. Örneğin ticari işletmenin merkezinde satışla beraber üretim de yapılıyorsa, bu ticari işletme bakımından yapılan işlerin asli nitelik arz edenleri üretim ve satıştır. Çünkü böyle ticari işletmelerde üretim olmadan satış da söz konusu olamaz. Dolayısıyla işletme faaliyetlerinin sekteye uğratılmadan devam edebilmesi için üretim ve satış birlikte olmalıdır. Birden fazla asli nitelik taşıyan işlerin yapıldığı ticari işletmelerde satış mağazası adıyla sadece üretilen malların satımının yapıldığı yerlerin, şube niteliğinde olmadığı kanaatindeyiz. Özellikle Alman doktrininde şubenin merkez ortadan kalksa dahi merkezin yerine geçebilecek ve kendi başına işletme faaliyetlerini aksatmadan yerine getirebilecek yer olduğundan bahsedilmektedir⁴³⁶. Bu özellik dikkate alındığında merkez işletmede hem üretim hem de satışın yapılıyorsa, sadece satış işlemlerini gerçekleştiren satış mağazalarının şube olarak kabul edilmemesi yerinde olacaktır. Çünkü merkez işletme herhangi bir şekilde ortadan kalktığında satış mağazası tek başına merkez işletmenin yerine geçip işletme faaliyetini devam ettirebilecek nitelikte değildir. Başka bir deyişle sadece merkez işletmede yapılan üretim faaliyetleri durdurulursa, mevcut stoklar tüketildikten sonra satış mağazaları da işlevini yitirecektir. Sonuç olarak bu olasılıkta satış mağazaları, merkez işletme olmadan esaslı bir değişikliğe gitmeksizin mevcut işletme faaliyetini devam ettirebilecek ölçüde bağımsız bir ticari işletme niteliğine sahip değildir.

Bu açıdan satışla birlikte üretimin de gerçekleştirildiği ticari işletmelerde sadece satış yapmaya yetkili olan yerleri şube olarak kabul etmemek isabetlidir⁴³⁷. **Arkan** da Yargıtay kararlarına atıf yaptığı bir örnekte, bir pastane şubesinin hem pasta imali için gerekli faaliyetleri yapabilmesi hem de ürettiği mamullerin satışı konusunda yetkili olması gerektiğini vurgulayarak, şube için satışı tek başına yeterli

⁴³⁶ Bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 42; Alois Mahr, **Die Bedeutung der Handelsniederlassung als Zuständigkeitsgrund**, Leipzig, 1914, s. 44; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 13; **Saame**, s. 26; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 19; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 25; **Voigt**, s. 48. Aynı husus, İsviçre doktrininde de kabul görmektedir. Bu yönde bkz. **Meier**, s. 335, No. 478.

⁴³⁷ Burada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu birimin yaptığı işlemlerin merkez ile aynı seviyede ve türdeş olmasıdır. Bu yönde bkz. **Pekdiñer**, s. 478.

görmemiş, işletme için asli nitelik arz eden üretimin de gerçekleştirilmesini aramıştır⁴³⁸. Fakat satış mağazası olarak adlandırılan birimlerde sadece merkez işletmenin ürettiği ürünler satılmıyorsa, başka bir ifadeyle aynı zamanda farklı işletmelerin ürünleri de pazarlanıyorsa artık bu yerleri (*örneğin Migros, Kipa gibi perakende satış mağazaları*) şube niteliğinde kabul etmek gerekir. Çünkü merkez işletmedeki üretim faaliyeti sona erdirilse dahi, satılan ürünler sadece oradan tedarik edilmediği için satış mağazaları faaliyetlerine devam edebilir.

Doktrinde çoğunlukla şubenin, merkezin yaptığı türden işlemlerin asli olanlarını gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilse de⁴³⁹, Bankacılık Kanunu ve Finansal Kiralama Kanunu'nda geçen "*faaliyetin tamamını veya bir kısmını*" ibaresi, yapılan işlemlerin asli olup olmamasını aramamakta; bilakis bir yerin merkezin yaptığı türden işlemlerden önemsiz bir kısmını yerine getirirse bile, şube kapsamında değerlendirilmesine müsait bir anlam içermektedir.

Ticari işletmenin asıl faaliyet alanı satış ise, başka bir deyişle üretimin yapılmadığı sadece dışarıdan temin edilen malların üzerine kar eklenerek satıldığı bir ticari işletme söz konusu olduğunda, bu işletmeye bağlı satış mağazalarını da şube niteliğinde kabul etmek gerekir. Bu açıdan satış mağazasında satılacak malların merkez işletme tarafından temin ediliyor olmasının da herhangi bir önemi yoktur. Zira merkez işletme herhangi bir şekilde ortadan kalksa dahi, söz konusu mallar şube tarafından da dışarıdan tedarik edilebilir.

E. Şubenin Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

1. Genel Olarak

Bir ticari işletme sahibi, ürettiği mal veya hizmetleri işletme merkezinin bulunduğu yer dışında farklı çevrelere pazarlayabilmek için çeşitli yöntemlere sahiptir. Bunların en başında bağımlı veya bağımsız tacir yardımcılarından yararlanma, işletme organizasyonundan tamamen bağımsız olan üçüncü kişilerle tek

⁴³⁸ Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 38 ve ayrıca dn. 1.

⁴³⁹ **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 11; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 30; **Voigt**, s. 44; **Arkan**, s. 38; **Şener**, Ticari İşletme, s. 13.

satıcılık veya uygulamadaki adıyla bayilik sözleşmesi akdetme ya da kendi işletme organizasyonuna bağlı şube gibi birimler oluşturma gelmektedir. Bu yöntemlerden hangisine başvurulacağı hususunda işletmenin büyüklüğü, pazardaki konumu, işletme politikası ve pazarlama teknikleri belirleyici bir rol oynar. Fakat hangi yöntem tercih edilirse edilsin, amaç, “düşük maliyet – yüksek kazanç” politikası ekseninde işletmenin faaliyet alanını genişleterek daha fazla müşteri çevresi edinmek ve ürünleri daha kolay pazarlayabilmektir.

Tacirin işletme faaliyetlerini bulunduğu yerden daha geniş alanlara yayma amacıyla oluşturduğu şube ile aynı amaca hizmet eden diğer yöntemler (acente, tek satıcı, pazarlamacı, yavru şirket) arasında benzer yönler olduğu gibi, esaslı farklar da mevcuttur⁴⁴⁰. Buna rağmen uygulamada özensiz bir şekilde kullanılan bu kavramların birbirine karıştırıldığı ve hatta birbirinin yerine kullanıldığı göze çarpmaktadır⁴⁴¹. Bu durum, bazen sadece kavram kargaşasına bazen de yanlış hukuki nitelendirmelere dayalı hak kayıplarına yol açabilir. Bu yüzden şubenin söz konusu kavramlarla karşılaştırılması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması önem arz etmektedir⁴⁴².

2. Şubenin Ticari İşletmenin Yardımcı ve Tali Birimleri ile Karşılaştırılması

Ticari işletme organizasyonu, maddi ve gayri maddi unsurları bünyesinde barındıran bir iktisadi bütün olduğu için, bazen işletme faaliyetleri değişik fonksiyonlara sahip çeşitli birimlerde yürütülmektedir. Dolayısıyla işletmenin bölünerek aynı organizasyon çatısı altında çeşitli birimlere ayrılması, uygulamada farklı kavram ve ifadelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁴⁴³. Aynı işletme konusu etrafında organize edilen bu birimler arasında merkez – şube ilişkisi söz konusu olabileceği gibi, şube niteliğinde olmayan merkeze yardımcı ve teknik birimler de

⁴⁴⁰ Bu hususta bkz. **Saame**, s. 35 vd.

⁴⁴¹ Şube kavramının en başta hukuki bir terimi değil de bir olguyu ifade ettiği için halk dilinde depoların, yardımcı ve tali birimlerin, satış yerlerinin ve gerçek iş merkezlerinin bu kavram temelinde ifade edildiği hususunda bkz. **von Steiger**, s. 319; Tahir Çağa, **İsviçre’de Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1968, s. 376.

⁴⁴² Şubenin çeşitli organizasyon formlarıyla farkları hususunda bkz. **Hilbig**, s. 7-8.

⁴⁴³ **Knieper/Jahrmarkt**, s. 21.

bulunabilir. Bu birimlere üretimin gerçekleştirildiği fabrikalar, üretilen malların muhafazası için oluşturulmuş depo ya da antrepolar veya ürünlerin sergilendiği teşhir merkezleri veyahut işletme alacaklarının takip ve tahsil edildiği tahsilat büroları gibi yerler örnek gösterilebilir. Ticari işletmenin yardımcı ve teknik birimleri, merkez ile aynı yerde bulunabileceği gibi tıpkı şubeler gibi merkezden farklı bir yerde de olabilir. İşletmenin teknik, yardımcı veya tali birimleri tıpkı şube gibi merkeze bağlı olarak faaliyet yürüten yerlerdir. Şubelerin işletmenin yardımcı ve tali birimlerinden farklı, iktisadi ve örgütsel olarak dışa karşı belirli bir bağımsızlığının olmasıdır. Bu çerçevede şubelerin merkezden ayrı bir yönetimi, muhasebesi ve çoğunlukla kendisine tahsis edilmiş ayrı bir malvarlığı bulunur⁴⁴⁴.

Şube kavramının ticari işletmeye bağlı yardımcı yerlerden farkı, yapmış olduğu işin merkez gibi asli bir nitelik taşımasıdır. Örneğin, ayakkabı satan bir ticari işletmenin sadece tamir işlerini yapan küçük bir atölyesi ya da bir bankanın yalnız fatura tahsilatı için oluşturmuş olduğu tahsilat bürosu, merkezin gerçekleştirdiği işlemlerin çok az bir kısmını yapıp sadece yardımcı nitelikte yerlendendir⁴⁴⁵. Ticari işletmenin yardımcı birimleri, esasen üçüncü kişilerle işlem gerçekleştiriyormuş gibi görünse de, yapmış olduğu faaliyet tali bir niteliğe sahip olduğundan şube kategorisinde değerlendirilemez.

Şube kavramı, ticari işletmenin teknik birimlerinden de farklıdır. Zira üçüncü kişilerle işlem yapma yetkisi ve niteliği bulunmayan fabrika, depo, atölye gibi teknik birimler, şubenin en belirleyici özelliği olan kendi başına işlem yapma unsurundan yoksundurlar. Üçüncü kişilerle kendi başına işlem yapma vasfı bulunmayan depo, imalathane, garaj, tamirhane, teşhir salonları (showroom) gibi yerler, hem iç ilişkide hem de dış ilişkide doğrudan ticari işletmeyi işleten kişiye bağlıdır⁴⁴⁶.

3. Şubenin Yavru Şirket ile Karşılaştırılması

Alman ve İsviçre doktrininde şube kavramı, tarihsel gelişime paralel daha ziyade şirketler topluluğundaki yavru şirket ile karşılaştırılmaktadır. Gerçekten de

⁴⁴⁴ Bkz. **Hoffmann**, s. 29-30.

⁴⁴⁵ Bu yönde bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 22.

⁴⁴⁶ **Domanic/Ulusoy**, s. 155.

şubeyle ilgili birçok çalışmada şubenin yavru şirket ile benzerliklerine ve farklı yönleri ayrıca değinilmiştir⁴⁴⁷.

TTK 195/4 uyarınca hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur. Hâkim (ana) şirketler başka bir ortaklığa iradesini kabul ettiren ortaklık, bağlı (yavru) şirketler ise üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak hâkimiyet uygulanan ortaklıktır⁴⁴⁸. Bu düzenleme çerçevesinde yavru şirket kavramı ile TTK anlamındaki bağlı şirket aynı durumu ifade etmek üzere kullanılmıştır⁴⁴⁹. TTK 195'e göre bir ticaret şirketi bir diğer ticaret şirketinin doğrudan veya dolaylı olarak;

- Oy haklarının çoğunluğuna sahipse,
- Şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse,
- Kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa,
- Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa,

birinci şirkete hakim şirket, diğerine bağlı şirket denilmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca, birinci fıkrada öngörülen haller dışında, bir ticaret şirketinin başka bir ticaret şirketinin paylarının çoğunluğuna veya onu yönetebilecek kararları alabilecek miktarda paylarına sahip bulunması, hâkimiyetinin varlığına karine teşkil etmektedir.

⁴⁴⁷ Bu yönde bkz. **Belger**, s. 57-59; **Gauch**, s. 37-39, No. 196-212; **Saame**, s. 36-40; Denis De Ricci ve Ottoamdt Glossner, **Einführung, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften im Gemeinsamen Markt**, 2. Auflage, Freudstadt, 1970, s. 37-45; **Gienow/Semler**, s. 45-70. **Martz**, s. 12-14; **Kindler**, s. 3301-3302.

⁴⁴⁸ Bkz. Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar Hukuku II**, 13. Bası, İstanbul, 2017 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ortaklıklar II), s. 681, No. 1997.

⁴⁴⁹ Karş. **Şener**, Ortaklıklar, s. 172.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 105. maddesinde ise, şirketler topluluğunun, bir ticaret şirketi ile buna doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan en az iki ticaret şirketinden meydana geldiği belirtilmiştir⁴⁵⁰.

Türk Ticaret Kanunu'nda yavru şirkete (bağlı şirket) ilişkin düzenlemelere baktığımızda, bunun hukuken tüzel kişiliğe sahip bir ticaret ortaklığı olduğu dikkat çekmektedir⁴⁵¹. Uygulamada ortaklıklar topluluğu daha ziyade anonim ve limited ortaklıkların bir araya gelmesiyle ortaya çıksa da, kanun koyucu hâkim ya da yavru şirketin illa bir sermaye şirketi olmasını benimsememiş, aksine tüm ticaret şirketlerinin ortaklıklar topluluğunun bir üyesi olabileceği şekilde düzenleme yoluna gitmiştir⁴⁵².

Şubenin merkeze bağlılığı ile yavru şirketin hâkim ortaklığa bağlılığı, bu iki kurumu birbirine benzer kılmaktadır⁴⁵³. Nitekim her ikisi de bağlı olduğu yerlerin işletme politikası ile ekonomik amacına hizmet eden birimlerdir. Yavru şirket, adı üstünde bir ticaret ortaklığı türü olup şirketler topluluğunun bir üyesi konumunda iken; şubeler ise bir işletme niteliğinde olup ticari işletme organizasyonunu oluşturan işletmeler topluluğunun (*gesamtbetrieb*) bir üyesidir. Bu açıdan bakıldığında yavru şirket için en az iki ticaret ortaklığı, şubeler için de en az iki işletme aynı ekonomik amaçla bir araya geldiğinden birbirine benzerlikler taşımaktadır. Buna rağmen şubelerde belirli ve göreceli bir iktisadi bağımsızlık söz konusu iken, yavru şirketlerde tam hukuki bağımsızlık yani bağlı olduğu topluluktan ayrı bir tüzel kişilik mevcuttur. Dolayısıyla şirketler topluluğunda hukuken ortak bir malvarlığından söz edilemez. Şirketler topluluğunu oluşturan üyelerden her biri, ayrı tüzel kişiliğe olan ticaret ortaklığı niteliğinde olduğundan malvarlıkları da birbirinden bağımsızdır. Oysa şubenin malvarlığı, merkezle birlikte ticari işletmeyi işletenin malvarlığı

⁴⁵⁰ Bu düzenlemeye göre şirketler topluluğu için en az üç ticaret şirketi bulunması gerektiği gibi bir sonuç çıkarılabilirse de, doktrinde haklı olarak şirketler topluluğunun varlığı için biri hâkim diğeri bağlı şirket olmak üzere en az iki ortaklığın yeterli olduğu belirtilmiştir. Bu yönde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 172.

⁴⁵¹ Bkz. Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, **Şirketler Hukuku Dersleri**, Bursa, 2013 (Anılış: Bilgili/Demirkapı, Şirketler), s. 90.

⁴⁵² **Şener**, Ortaklıklar, s. 172. Şirketler topluluğu ile faaliyet türü olarak sadece anonim ortaklıklardan oluşan holdingler arasındaki farklar için bkz. Hasan Pulaşlı, **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 159-160.

⁴⁵³ Özellikle tam hâkimiyet hali, bu noktadaki benzerliği daha belirgin kılmaktadır. Söz konusu iki kavram, bu yüzden birbirine karıştırılmaktadır. Karş. **Huber**, s. 37.

değerleri içinde yer alır ve hukuken parçası olduğu ticari işletmeden bağımsız değildir⁴⁵⁴.

Şube ile yavru şirket arasındaki en önemli fark, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi şubenin yavru şirketin aksine tüzel kişiliğinin bulunmamasıdır⁴⁵⁵. Şubenin ortaya çıkışı bir hukuki işleme dayanması gerekmez, yani çoğunlukla fiili bir olgudan ibaret iken; bir hak süjesi olarak yavru şirketin ortaya çıkışı, hukuki işleme (şirket sözleşmesine) dayanır⁴⁵⁶. Bu özellik şubenin kuruluşunu yavru şirkete nazaran çok daha kolay kılmaktadır. Çünkü herhangi bir hukuki işleme ya da prosedüre gerek olmadan şubenin esaslı unsurlarını taşıyan bir birim, şube olarak kabul edilebilirken; yavru şirketten söz edebilmek için her şeyden evvel yavru şirketin türüne göre (şirket sözleşmesi, sözleşmenin tescili, asgari kuruluş sermayesi vs.) ticaret ortaklığı için aranan kuruluş işlemlerinin yerine getirilmesi gerekir⁴⁵⁷.

Yavru şirketin kendisi bir ticaret ortaklığı niteliğine sahip iken, şube iktisadi anlamda bağımlı bir işletme olup, bazen yavru şirketin bir parçası olarak dahi ortaya çıkabilir⁴⁵⁸. Bir ticari işletmenin merkez ile şubeleri aynı kişiye ait iken, hâkim şirket ile yavru şirket aynı hak süjesinin birer parçası olmayıp, kendileri bağımsız birer ticaret ortaklığıdır. Çünkü şirketler topluluğunun birer üyesi olan yavru şirketler, hukuken ayrı bir hak süjesi niteliğindedir.

Şube ile yavru şirketin ekonomik bağımlılığının derecesi bakımından, yavru şirketin sahip olduğu hukuki bağımsızlık nedeniyle şubeye oranla daha geniş bir ekonomik serbestiye sahip olacağı düşünülebilir. Doktrinde bu konuda peşin

⁴⁵⁴ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 44-45, No. 233-234.

⁴⁵⁵ Bu hususta bkz. **Siffert**, Berner Komm. Art 952, s. 103, No. 8; BFA Legislativer Dienst. **Vertreter, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften in Italien**, Köln, 1958, s. 17. İsviçre Federal Mahkemesi'nin 1982 tarihli bir kararında {108 (1982) II 128} bu hususu göz ardı ederek, hukuken bağımsız bir yavru şirketi yurtdışı menşeli hâkim şirketin bir şubesi olarak görmesi ve buna istinaden yavru şirketin bulunduğu yerde sözleşme tarafının hâkim şirkete karşı dava açabilmesinin mümkün olduğunu belirtmesi doktrinde haklı bir şekilde eleştirilmiştir. **Cafilisch**, bu şekilde yavru şirketin hukuki bağımsızlığının yok sayılacağını belirtmektedir. Bkz. **Cafilisch**, s. 206. Karara yönelik bir diğer eleştiri için bkz. **Forstmoser**, s. 164; **Schafroth**, s. 30.

⁴⁵⁶ **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 35; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 31.

⁴⁵⁷ Bkz. **Bähr**, s. 16. Şube ile yavru şirket tercihi arasında dikkate alınan ilk durum, vergisel anlamda hangi türün daha avantajlı olduğu noktasındadır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda kanun koyucuların hemen hemen tamamı, az veya çok ayrı tüzel kişiliği bulunmasına istinaden yavru şirket ile hâkim şirketi kazançları dolayısıyla çifte vergilendirmeye tabi tutmaktadır. Bu hususta bkz. **De Ricci/Glossner**, s. 39; **Bähr**, s. 16-17. Şubelerin, birçok avantajı nedeniyle yavru şirketlerin birer alternatifi olduğu ifade edilmektedir. Bkz **Kindler**, 3301-3302.

⁴⁵⁸ **Gauch**, s. 39, No. 209-210.

değerlendirme yapmaktan kaçınılması gerektiği; bazı hallerde şubelerin yavru şirkete nazaran daha fazla müstakil hareket etme imkânına sahip olabileceği; hukuki bağımsızlığa sahip olmanın, iktisadi bağımsızlığın derece ve kapsamında önemli bir rol oynamadığı ifade edilmektedir⁴⁵⁹. Gerçekten de özellikle tam hâkimiyet halinde, yavru şirketin bağımsızlığı kâğıt üzerinde kaldığından, şubelerin yavru şirketlerden daha serbest hareket ettikleri söylenebilir⁴⁶⁰. Çünkü böyle durumlarda yavru ortaklığın yönetimi, hâkim şirket ortakları tarafından gerçekleştirilirken; şubeler her ne kadar merkezin talimatları dâhilinde hareket etse de, dışa karşı bağımsız bir yöneticiye (temsilciye) sahiptir.

Şubenin ticaret unvanı, şube olduğunu belirtir ek kullanılarak merkezle aynı ticaret unvanı olmak zorunda iken, yavru şirketin ticaret unvanı, çoğunlukla şirketler topluluğundan ve ayrıca topluluğun diğer üyelerinden tamamen farklıdır⁴⁶¹. Şubelerde ticari işletmenin merkezi ile yer yönünden ayrılık, esaslı bir unsur olması rağmen yavru şirket için böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır⁴⁶².

Yavru şirket ile şubeyi kıyaslarken bir an için akla tam hâkimiyet altındaki yavru şirketin şube olarak kabul edilip edilmeyeceği sorusu gelebilir. TTK 203/1 uyarınca bir ticaret şirketi, başka bir sermaye şirketinin paylarının ve oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde yüzüne sahipse tam hâkimiyetten söz edilmektedir⁴⁶³. Hâkim şirketin yavru şirkete paylar ve oy hakları vasıtasıyla sahip olması, merkez ile şubenin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olması gibi bir durum ortaya çıkarır. Tam hâkimiyet durumu, bağımlılık ilişkisi yönünden yavru şirketi her ne kadar şubeye yaklaştırır da, ticaret ortaklığı niteliğine sahip yavru şirketin şube olarak kabul edilmesini gerektirmez. Zira bağımlılık ilişkisindeki benzerlik dışında, yavru şirketin şubenin diğer esaslı unsurlarına sahip olduğunu söylemek güçtür. O halde yavru şirketin şube olarak kabul edilmesini gerektirecek bir durum da söz konusu değildir.

⁴⁵⁹ Bkz. **Boyacıoğlu**, s. 208.

⁴⁶⁰ Merkez – şube ilişkisinde hukuki bağımlılık; yavru şirket – hâkim şirket ilişkisinde ekonomik bağımlılık ön plana çıkar. Benzer şekilde bkz. **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 12.

⁴⁶¹ **Gauch**, s. 50, No. 253.

⁴⁶² **Gauch**, s. 52, No. 263.

⁴⁶³ Benzer şekilde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 189.

4. Şube ile Acentelik İlişisinin Karşılaştırılması

Ticari işletmenin bir parçası olan şube ile işletme sahibi tacir adına sözleşmelere aracılık eden veya sözleşmeler yapan bağımsız tacir yardımcısı niteliğindeki acenteler de birbirine benzemektedir. Aralarında esaslı farklar bulunmasına rağmen uygulamada kavramlar özensiz kullanılarak bazen bir acenteden bahsederken şube kavramı da kullanılmaktadır. Şube kavramının pozitif hukuktaki tarihsel gelişimi incelendiğinde, özellikle Fransız hukukunda acente kavramını da içine alacak şekilde geniş yorumlanması ve buna bağlı olarak doktrinde dar ve geniş anlamda şube olmak üzere ikili bir ayırım yapılması, bu iki kavramı birbirine yakınlaştırmıştır⁴⁶⁴.

Devamlı gelişen ve değişen ticaret hayatında, tacirlerin ürettikleri mal veya hizmetleri merkez dışına taşımak ve farklı müşteri çevrelerine ulaştırmak için sıklıkla başvurdukları yöntemlerden biri de, bağımsız tacir yardımcılarında biri olan acentelerden yararlanmaktır. Bu çerçevede tıpkı şube açma gibi acentelerden yararlanma, faaliyetlerini daha geniş alanlara yaymak isteyen tacirin, merkezin bulunduğu yer dışında farklı coğrafyalardaki müşterilere ulaşmak için başvurduğu yöntemlerden arasındadır⁴⁶⁵. Özellikle sözleşme yapma yetkisine sahip acente ile ticari işletme adına üçüncü kişilerle hukuki işlemler yapma yetkisine sahip olan şubenin dışarıdan ayırt edilmesi, bazen pek mümkün olmaz⁴⁶⁶. Buna rağmen söz konusu iki kavram arasında benzerlikler olduğu kadar esaslı farklar da mevcuttur.

TTK 102/1'e göre ticari temsilci, ticari vekil satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse acentedir⁴⁶⁷. Bu düzenlemede geçen "işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak" ifadesi acenteyi, şubeden ayıran en önemli kriterdir.

⁴⁶⁴ Bu açıdan bkz. **Hilbig**, s. 16-17; **Schlosser**, s. 85-90.

⁴⁶⁵ Her iki durumda da işletme faaliyetleri sürekli bir şekilde merkez dışında bir yerde toplanmaktadır. Bu yönde bkz. **Kettler**, s. 56.

⁴⁶⁶ Benzer şekilde bkz. **Martz**, s. 14.

⁴⁶⁷ Şaban Kayıhan, **Acentelik Sözleşmesi**, 3. Baskı, Ankara, 2008, s. 31.

Acentenin bağımsızlığı, şubenin göreceli bağımsızlığına nazaran daha belirgin olup hukuki anlamda bir bağımsızlıktır. Bağımsız bir tacir yardımcısı konumunda olan acenteler, kendi adına ayrı bir işletme işletir ve çoğunlukla tacir sıfatına da sahiptir⁴⁶⁸. Acentelere bağımsızlık özelliğini veren ise, çalışma usul ve şartları ile çalışma sürelerini ve işletmesinin organizasyonunu kendisinin belirleme yetkisine sahip olmasıdır⁴⁶⁹. Bu bakımdan acenteler, kural olarak işletmesinin masraflarını ve rizikosunu taşır ve personelini bizzat kendisi tayin eder. Ancak acentenin hukuken bağımsız bir işletme olması, adına faaliyet yürüttüğü tacirden hiçbir konuda talimat almayacağı anlamına gelmez⁴⁷⁰. Özellikle sözleşme şartları, satım fiyatları, satım bedelinin peşin olup olmayacağı veya hangi işlemlerin yapılacağı gibi hususlarda müvekkil acenteye talimat verebilir.

Şubeler, hukuken ticari işletmeye bağlı olup merkez ile aynı gerçek veya tüzel kişiye ait bir birimken, acenteler adına faaliyet yürüttüğü veya aracılık ettiği ticari işletmenin işleteninden bağımsız ayrı bir hak süjesidir. Bu husus, acente ile şubeyi birbirinden ayıran en önemli özelliktir. Zira acentenin hukuki bağımsızlığının bir anlamı da, adına faaliyet yürüttüğü işletme sahibinden ayrı bir gerçek veya tüzel kişi olmasıdır⁴⁷¹. Şubenin ise, bağlı olduğu ticari işletme sahibinden ayrı bir hukuki kişiliği bulunmamaktadır.

Acenteler, bağımsız tacir yardımcısı olan kişiye verilen bir unvan olup, faaliyetlerini yürütürken ortada mutlaka bir ticari işletme bulunmasına gerek yoktur⁴⁷². Bu açıdan tek başına bir gerçek kişi dahi, TTK 102/1 anlamında acente sıfatına sahip olabilir. Nitekim söz konusu düzenlemede acente olarak “*sözleşmelere aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse*” den

⁴⁶⁸ **Kayıhan**, s. 32-33.

⁴⁶⁹ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 773, **Şener**, Ticari İşletme, s. 350; Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi – Ticari İşletme Acentelik**, 2. Bası, İstanbul, 2016, (Anılış: Kaya, Acente), s. 6; **Ayhan/Çağlar**, s. 542.

⁴⁷⁰ Keza TTK 110/2 uyarınca acente, müvekkilin açık talimatı olmayan konularda, emir alıncaya kadar işlemi geciktirebilir. Fakat işin acele nitelik taşıması nedeniyle durum müvekkilden talimat almak için uygun olmazsa veya acente en yararlı şartlar çerçevesinde harekete yetkiliyse, basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre işlem yapabilir. Benzer şekilde bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 362.

⁴⁷¹ Sigorta şirketlerinin yetkili acentelerinin şube olarak kabul edilemeyeceği hususunda bkz. **Wieland**, s. 168, dn. 27.

⁴⁷² Ancak uygulamada acentelik faaliyetleri, çoğunlukla bir ticari işletme tekelinde yürütülmektedir. Bu yüzden acenteler, çoğu zaman tacir sıfatına sahip kimselerdir. Ayrıca bkz. **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 772, No. 1672; **Arkan**, s. 272; **Karahan**, s. 346.

bahsedilmektedir. Oysa şubeler, hukuken ticari işletmeye bağlı örgütlenmiş bir işletmeye atfedilen nitelirmedir. Bu yüzden şubeden bahsedebilmek için, bir merkeze bağlı olduğu halde ondan farklı bir yerde faaliyet yürüten iktisadi anlamda bir işletme bulunmalıdır. Bu yüzden acentede tacirin ticari işlerinde yararlandığı bir kimse ön plandayken, şubede ticari işletmenin parçası olan bir birim söz konusudur.

Acentenin şubeden farklı olarak adına faaliyet yürüttüğü ticari işletmenin işlerinin asli nitelikte olanlarını yapma zorunluluğu da bulunmamaktadır⁴⁷³. Hatta acenteler için ana kural, ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelere aracılık etme iken (TTK 107/1), salt aracılık faaliyetleri kural olarak bir yere şube niteliği kazandırmaz⁴⁷⁴.

Şube ile acente karşılaştırıldığında her iki kurumun birbirine nazaran olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Öncelikle bir yerde şube oluşturmak, şube organizasyonu ve personeli için yapılacak masraflar dikkate alındığında acenteye nazaran daha külfetli gibi görünmektedir. Nitekim şube ile kıyaslandığında acentenin tacire getireceği ekonomik yük çoğunlukla daha düşüktür⁴⁷⁵. Çünkü tacirden bağımsız olan acenteler, çalışanlarını, işyerini, işletmesi için gerekli araç ve gereçleri kısacası kendi organizasyonunu kendisi oluşturur. Bu bakımdan şubedeki gibi tacirin acente örgütlenmesi için herhangi bir gideri söz konusu olmaz. Diğer yönden acenteler bağımsız bir tacir yardımcısı olduğu için, tacir ile acente arasında yaşanacak ihtilaf, çoğu zaman işletme sahibinin acentenin bulunduğu yerde işlerinin de aksamasına yol açabilir. Fakat tacirin kendi ticari organizasyonuna dâhil şubeler yönünden böyle bir risk söz konusu değildir. Çünkü aynı ticari örgütlenmenin bir parçası olan şubeler, hukuken bağımsız olmayıp merkezle birlikte aynı ticari işletme organizasyonunun malvarlığı değerleri içinde yer alan birimlerdir. Oysa acenteler,

⁴⁷³ Bkz. **Kayıhan**, s. 36-37.

⁴⁷⁴ **Müther**, Nomos Kommentar HGB, § 13, No. 5. Acenteler açısından yapılan işin asıl meslek olma zorunluluğu da bulunmamaktadır. Dolayısıyla günlük çalışma saatlerinin belli bir kısmını acentelik işlerine ayıranlar yani bu işi yan meslek olarak yapanlar bakımından da TTK 102 vd. hükümleri uygulama alanı bulur. Bu yönde bkz. **Kayıhan**, s. 36-37.

⁴⁷⁵ Benzer şekilde bkz. **Kaya**, Acente, s. 5.

adına aracılık ettiği ya da sözleşmeler yaptığı tacirden bağımsız ayrı bir hak süjesi konumundadır⁴⁷⁶.

İş hukuku yönünden özellikle bir işletmesi bulunup da söz konusu yerde bir veya daha çok işçi çalıştıran acenteler, İK 2/1 gereği işveren sıfatına sahip olup, işyerini bildirme yükümlülüğü (İK 3/1) altındadır. İşveren sıfatına sahip olan acenteler, adına faaliyet yürüttüğü tacirden bağımsız olarak işveren olmanın hak ve yükümlülüklerine tabi olur. Bu açıdan acentenin yanında çalıştırdığı işçiler bakımından, müvekkilin herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır⁴⁷⁷. Bu durum, uygulamada İş Kanunu hükümlerinin dolanılması amacıyla kötüye kullanılmış, muvazaalı bir şekilde gerçekte acentenin bağımsızlığı ile bağdaşmayacak görünüşte acente ilişkileri ortaya çıkarmıştır⁴⁷⁸. Bu gibi görünüşte acentelik ilişkisinin tacirin kendi şubesinden esasen farkı olmadığı belirtilmiş; acentenin bağımsızlığına ve ayrı bir tüzel kişiliğine bağlanan sonuçların iş hukukunda tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yoluyla giderilmesi ve bu sayede iş kanunu hükümlerinin dolanılmasının önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁷⁹.

Görüldüğü gibi iş hukuku öğretisinde görünüşte acentelik ilişkisi, fiili bir şubeye benzetilmekte ve perdenin kaldırılması teorisinden yararlanılarak kanuna karşı hilenin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bir yerin şube mi yoksa acente mi olduğunun tespitinde şüphesiz acentenin sahip olduğu bağımsızlık unsuru ön plana çıkmaktadır. Bağımsızlık unsurunun tespiti açısından, söz konusu acentenin birden fazla müvekkille çalışıyor olması ya da acente ile müvekkil arasında rekabet yasağı sözleşmesi yapılması önemlidir⁴⁸⁰. Görünüşte acentelik ilişkisinde ise, adeta ticari işletmenin bağımlı bir parçası durumunda olan acente, hiçbir zaman müvekkilin

⁴⁷⁶ Acentenin bağımsızlığına ilişkin kıstaslar bakımından bkz. Özge Ayan, **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Ankara 2008, s. 20-21.

⁴⁷⁷ Benzer şekilde bkz. Erhan Birben, "Müvekkil Tacir ile Acentenin İşçileri Arasında Bir İş İlişkisi Mevcut Mudur?", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, S. 1, İzmir, 2007, s. 56-57.

⁴⁷⁸ Bu görünüşte acentelik ilişkisinin 1) iş sözleşmesi sona erdiğinde ödenmeyen işçilik haklarından sorumluluk hakkında, 2) iş güvencesi hükümleri çerçevesinde otuz işçi ölçütünde bu işyerinde çalışanların dikkate alınıp alınmayacağı hususunda, 3) toplu iş sözleşmesi akdedebilmek için yetki tespitinde acenteye ait işyerinin dikkate alınıp alınmayacağı konusunda olmak üzere iş hukuku bakımından üç noktada uyumsuzluk ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Birben**, s. 60-62.

⁴⁷⁹ Vural Seven ve Y. Can Göksoy, "Ticaret Şirketlerinde Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması", **İstanbul Barosu Dergisi**, İstanbul, 2006/6, s. 2468; **Birben**, s. 60.

⁴⁸⁰ Acentenin bağımsızlığı bakımından gerçek kişi ise gelir vergisi, tüzel kişi ise kurumlar vergisi yükümlüsü olması da dikkate alınacak bir husus olarak zikredilmektedir. Bu açıdan bkz. **Ayan**, s. 20.

talimatları dışına çıkamaz. Görünüşte acentelik ilişkisinde acentelerin genellikle başka kişilerle acentelik ilişkisi kurmasına izin verilmez. Ayrıca bu tür ilişkilerde acentenin bağımsız hareket etme özelliği ortadan kalktığı için, çoğu kez müvekkil ile acente arasında herhangi bir rekabet yasağı sözleşmesi de söz konusu olmaz.

İş hukuku bakımından bağımsızlığını yitirmiş görünüşteki acentelerin birer fiili şubeye benzetilmesi haksız da değildir. Nitekim bir yerin şube ya da acente olup olmadığının tespitinde, o yere verilen ismin herhangi bir önemi yoktur. Kanaatimizce görünüşte acente ilişkisi, ancak sözleşme yapma yetkisi olan (akitçi) acenteler için diğer şartları da taşıyorsa şube olarak kabul edilebilme sonucunu ortaya çıkarabilir. Eğer görünüşte acentelik ilişkisi aracı acentelik şeklinde ortaya çıkmışsa, bu yer ticari işletmenin bağımlı bir parçası olarak kabul edilebilse de şube olarak nitelendirilemez. Çünkü salt aracılık faaliyetleri, eğer merkez işletmenin asıl uğraşı alanı değilse, hiçbir zaman bir yere şube vasfını kazandırmaz⁴⁸¹. Bir şubeden bahsedebilmek için, söz konusu birimin tacir adına doğrudan üçüncü kişilerle işlemler yapabilmesi gerekir. Ancak görünüşte acentelik ilişkisi, ister aracı isterse akitçi acente şeklinde ortaya çıksın, hukuki durumda bir değişiklik olmaz. Her iki durumda da perdenin kaldırılması teorisinden yararlanmak suretiyle, muvazaalı iş ilişkilerinin önüne geçilerek işçinin korunmasına yönelik hükümlerin kötüye kullanılması engellenebilir.

Gerçek anlamda acente ile şube kavramı, hukuki niteliği itibariyle birbirinden farklı iki kurum olup, acenteye ilişkin düzenlemeler kıyasen de olsa şubeler hakkında uygulama alanı bulamaz. Nitekim TTK 103/1-a bendinde, Türk Cumhuriyeti içinde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirlerin ad ve hesabına ülke içinde işlemlerde bulunanlara acentelik hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemenin aksi yorumundan merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye’de bulunan şubelerine yönelik acentelik hükümlerinin uygulanamayacağı anlamı çıkmaktadır.

⁴⁸¹ Bu yönde bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 37; **von Steiger**, s. 319; **Saame**, s. 27.

5. Şube ile Pazarlamacılık İlişkisinin Karşılaştırılması

Türk Borçlar Kanunu'nda hizmet sözleşmelerinin bir türü olarak düzenlenmiş olan pazarlamacılık sözleşmesi, pazarlamacı adı verilen bir kimsenin sürekli olarak bir ticari işletme sahibi işveren hesabına, söz konusu işletme dışında her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmeyi veya yazılı anlaşma varsa bu anlaşmada belirtilen işlemleri yapmayı; işletme sahibi işverenin de buna karşılık ücret ödemeyi üstlendiği bir sözleşmedir (TBK 448/1)⁴⁸². Buna göre pazarlamacı, işletmede üretilen malların veya verilen hizmetlerin, işletme dışındaki yerlerde bulunan müşterilere tanıtmakta ya da satılmasına aracılık etmektedir⁴⁸³.

Pazarlamacılık sözleşmesinin tanımından da anlaşılacağı üzere pazarlamacı, bir ticari işletmenin faaliyet alanını genişleten ve söz konusu faaliyetleri işletme merkezi dışına taşıyan bir tacir yardımcısıdır⁴⁸⁴. Dolayısıyla pazarlamacıdan söz edebilmek için ortada bir ticari işletme bulunmalıdır⁴⁸⁵. Bu yüzden esnaf işletmeleri için atanan kimseler, TBK anlamında pazarlamacı olarak nitelendirilemez⁴⁸⁶.

Pazarlamacının genel özellikleri, bağımlı bir tacir yardımcısı olması, işletme sahibi ile arasındaki ilişkinin süreklilik arz etmesi, faaliyetlerini işletmenin dışında ve

⁴⁸² Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 196; **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 699, No. 1465; **Bilgili/Demirkapı**, s. 78; **Ayhan/Çağlar**, s. 494.

⁴⁸³ Bu yönde bkz. Manfred Rehbinder, **Das Obligationenrecht Berner Kommentar**, Band VI, Bern, 1992, s. 392; Metin Topçuoğlu, “Yeni Tacir Yardımcısı Pazarlamacı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011, C. I, S. 2, s. 32; Murat Topuz, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Pazarlamacılık Sözleşmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 1, s. 295; Ertan Demirkapı, “Pazarlamacının Garanti Yükümlülüğü Açısından Kendi Müşterisi Kavramı ve Eleştirisi”, **Prof. Dr. Ersin Çamoğlu'na Armağan**, İstanbul, 2013 (Anılış: Demirkapı, Pazarlamacı), s. 64; Umut Akdeniz, “Pazarlamacılık Sözleşmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2013, Cilt: XVII, S. 4, s. 5.

⁴⁸⁴ **Arkan**, s. 196. Doktrinde çoğunlukla tacir yardımcısı kabul edilmekle birlikte pazarlamacıyı tacir yardımcısı olarak kabul etmeyen yazarlar da mevcuttur. Bu açıdan bkz. **Demirkapı**, Pazarlamacı, s. 61-62, dn. 3. Ancak **Topçuoğlu**, esasen pazarlamacıyı bir tacir yardımcısı olarak değerlendirmekle birlikte, Türk Borçlar Kanunu sistematüğünde pazarlamacının hizmet sözleşmesinin bir türü olarak düzenlenişini dikkate alınığında, kanun koyucunun bu kurumu tacir yardımcısı olarak düşünmediğini ifade etmektedir. Kanun koyucu pazarlamacıyı, tacir yardımcısından ziyade ticari işletme dışında işveren tacir hesabına aracılık eden veya işlemler yapan bir işçi olarak görmektedir. Bu açıdan bkz. **Topçuoğlu**, s. 31. Pazarlamacı ile bu kuruma benzer olan ve Türk Borçlar Kanunu'na alınmayan seyyar tüccar memuru arasındaki farklar için ayrıca bkz. **Demirkapı**, Pazarlamacı, s. 62-63.

⁴⁸⁵ Aynı şekilde bkz. Wolfgang Portmann, “Der Arbeitsvertrag”, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 4. Auflage, Basel, 2007, s. 2084; **Rehbinder**, Berner Kommentar, s. 394.

⁴⁸⁶ **Akdeniz**, s. 4.

ücret karşılığı yapmasıdır⁴⁸⁷. Şube ile kıyaslandığında tacire bağımlılık, faaliyetlerde süreklilik ve işletme dışında iş yapma özellikleri, bu kurumun şubeyle benzer yönlerini oluşturmaktadır. Ancak şubede, tacir olan gerçek veya tüzel kişiye ait ticari işletmenin bağımlı bir birimi söz konusu iken, tacir yardımcısı niteliğini haiz pazarlamacı ise, tacire bir hizmet sözleşmesi ile bağlı olan üçüncü bir kişi konumundadır.

Pazarlamacılıkta asıl olan faaliyet, tıpkı acentede olduğu gibi tacirin işlemlerine aracılık etmektir. Türk Borçlar Kanunu 452/1'de aksine yazılı anlaşma olmadıkça pazarlamacının, sadece işlemlere aracılık etmeye yetkili olduğu belirtilmiştir⁴⁸⁸. Oysa yalnız aracılık faaliyetleri, bir yeri şube olarak kabul edebilmek için yeterli değildir; aksine merkez işletmede yapılan faaliyetlerin esaslı olanlarının o yerde de yapılabilmesi gerekir.

Pazarlamacı, özelliği gereği kendisine verilen talimatlara uygun olarak müşterileri ziyaret etmekle yükümlü iken (TBK 450/1)⁴⁸⁹, şubeler işletme faaliyetlerini buldukları yerde yürütürler. Bu açıdan pazarlamacı, özelliği gereği gezici bir faaliyet icra eder, şubede ise sabit yani statik bir birimde yapılan iş söz konusudur.

Pazarlamacı, bir hukuki işleme (pazarlamacılık sözleşmesi) dayalı olarak ortaya çıkan bir müessesedir; oysa şubeler fiili bir olgu olup, oluşturulması için herhangi bir hukuki işleme gerek yoktur. Dolayısıyla bir hukuki işleme veya bir yere tescile lüzum olmaksızın şubenin esaslı unsurlarına sahip olan bir birim, kendiliğinden şube olmanın hüküm ve sonuçlarına tabi olur.

Pazarlamacı, esasen ticari işletme sahibine hizmet sözleşmesi çerçevesinde bağlı bir tacir yardımcısı niteliğinde olduğu için, işvereni izin vermedikçe kendisi veya üçüncü kişiler hesabına işlemler yapamaz, aracılık edemez (TBK 450/1)⁴⁹⁰. Tacirden ayrı bir hak süjesi niteliğinde olan pazarlamacı için kanundan doğan bir rekabet yasağı söz konusudur. Fakat şubeler açısından bir kimsenin kendi kendisiyle

⁴⁸⁷ Karş. **Rehbinder**, Berner Kommentar, s. 392; **Arkan**, s. 196-197.

⁴⁸⁸ **Portmann**, Basler Kommentar, s. 2090; Cevdet Yavuz, **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler**, 9. Baskı, İstanbul, 2011, s. 426; **Topuz**, s. 299, 299.

⁴⁸⁹ **Rehbinder**, Berner Kommentar, s. 410.

⁴⁹⁰ **Yavuz**, s. 428.

rekabet yasağı mümkün olmayacağı için böyle bir durum ortaya çıkamaz. Çünkü şubenin bağlı bulunduğu ticari işletmenin ait olduğu gerçek veya tüzel kişi tacirden bağımsız bir hukuki kimliği bulunmamaktadır.

Pazarlamacının işletme dışında faaliyet göstermek üzere atanan bir tacir yardımcısı olduğu için, şubelerin işletme dışı kavramına dâhil olup olmadığına ayrıca değinilmelidir. Doktrinde ticari işletmenin merkez ve varsa şubeleri dışında kalan her yer işletme dışı olarak belirtilmiştir⁴⁹¹. Buna istinaden işletme merkezi dışındaki bir şubede sözleşmelere aracılık etme faaliyetleri pazarlamacılık sözleşmesinin kapsamı dışında tutulmuştur⁴⁹². Kanaatimizce işletme dışı faaliyet unsuru, burada biraz dar yorumlanmalıdır. Bu açıdan işletme merkezinin ya da şubesinin bulunduğu şehir içinde dahi pazarlamacılık faaliyetleri yürütülebilir. Örneğin İzmir’de şubesi olan bir ticari işletmenin bu il sınırlarında bir pazarlamacı ataması pekâlâ mümkündür. Nitekim benzer amaçlara hizmet etse de faaliyet yönünden şube işlemleri ile pazarlamacılık işleri arasında önemli farklar vardır. Ancak sabit bir yer olarak şubede görev yapmak üzere yetkilendirilen kimseler, hiçbir zaman pazarlamacı olarak kabul edilemez.

6. Şube ile Tek Satıcılık İlişkisinin Karşılaştırılması

Anayasa’nın 48. maddesinin birinci fıkrasına göre herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Keza Türk Borçlar Kanunu’nun 26. maddesinde ifadesini bulan sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği, taraflar kanunda yer alan sözleşme türlerinden dilediklerini seçme ve yapma özgürlüğüne sahip olduğu gibi kanunda hiç yer verilmeyen ve belli bir sözleşme tipine de uymayan farklı bir sözleşme türü dahi meydana getirebilirler. Söz konusu düzenlemede sözleşme özgürlüğünün sınırı, sözleşmenin kanunun öngördüğü sınırlar içinde yapılması yani örneğin kişilik hakları, ahlak, kamu düzeni veya kanunun emredici hükümleri gibi hususlara aykırı olmaması şeklinde belirlenmiştir.

Günümüzde sözleşme özgürlüğü çerçevesinde uygulamada sıklıkla kullanılan ancak kanunda herhangi bir sözleşme tipine sokulamayan atipik sözleşmeler ortaya

⁴⁹¹ Topçuoğlu, s. 38; Topuz, s. 302; Akdeniz, s. 6.

⁴⁹² Topçuoğlu, s. 38; Topuz, s. 302.

çıkılmıştır. Bunların en önemlilerinden birisi de kendine özgü yapısı olan sözleşmeler kategorisinde yer alan tek satıcılık sözleşmesidir.

Uygulamada bayilik sözleşmesi olarak da geçen tek satıcılık sözleşmesi, yapımıcının, ürünlerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede tekel hakkına sahip olarak satmak üzere bedel karşılığı tek satıcıya göndermeyi; tek satıcının da gönderilen malları üzerine kendi karını da ekleyerek kendi ad ve hesabına satmak suretiyle bu malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunmayı üstlendiği bir çerçeve sözleşmedir⁴⁹³. Bu açıdan tek satıcılık sözleşmesi, sürekli bir borç ilişkisi meydana getiren ve yapımıcı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde bir sözleşmedir⁴⁹⁴.

Tek satıcı, tacirden aldığı malı kârını da ekleyerek kendi ad ve hesabına satmak suretiyle malların sürümünü arttırmayı üstlenirken, şubeler üçüncü kişilerle doğrudan tacir adına işlemlerde bulunur.

Tek satıcı, tek satıcılık sözleşmesine dayalı olarak temin ettiği ürünleri kendi ad ve hesabına satarak söz konusu malların sürümünü arttırmayı amaçlar. Bu bakımdan tek satıcı, ürünleri temin ettiği kişiden tamamen bağımsız üçüncü bir kişi konumunda olup, tacir yardımcısı değildir ve taciri temsil etme yetkisi yoktur⁴⁹⁵. Ticari işletmelerin şubeleri ise, bağlı olduğu işletme sahibinden ayrı bir hak süjesi olmadığı gibi dışa karşı onu temsil yetkisine sahip olduğu için göreceli bir bağımsızlığa sahiptir.

Tek satıcılık sözleşmesinin en önemli unsuru, tek satıcıya faaliyet gösterdiği bölgede tekel hakkı tanınmasıdır⁴⁹⁶. Ticari işletmenin şubesi bakımından ise işletme

⁴⁹³ Haluk Tandoğan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1982, Cilt: XI, S. 4, s. 1; Hasan İşgüzar, **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Ankara, 1989, s. 14; **Yavuz**, s. 16; Nurkut T. İnan, “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1993, Cilt: XVII, S. 2, s. 57; Nilay Şenol, **Bayilik Sözleşmesi Sona Ermesi ve Sonuçları**, İstanbul, 2011, s. 8.

⁴⁹⁴ Bu yönde bkz. Oruç Hami Şener ve Sevilay Uzunallı, **Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, 2012, s. 66.

⁴⁹⁵ Bu bağlamda tek satıcı, çalışma süresi ve biçimini bağımsız olarak düzenleyebilir; ancak bu, tek satıcının hiçbir şekilde ürünleri temin ettiği kişiye karşı sorumlu olmayacağı anlamına gelmez. Özellikle tek satıcılık sözleşmesinde, tek satıcıya sözleşmenin uygulama aşamasında bazı ek yükümlülükler getirilebilir. Bu açıdan karş. **Tandoğan**, s. 6; **İşgüzar**, s. 16. **İnan** ise, tek satıcıyı bağımsız, temsil yetkisi olmayan ve tacirle sürekli bir ilişki içinde olan bir tür tacir yardımcısı olarak kabul etmektedir. Bu yönde bkz. **İnan**, s. 58.

⁴⁹⁶ **İnan**, s. 58; **Yavuz**, s. 16; **Şener/Uzunallı**, s. 66. Fakat tekel hakkı tek satıcılık sözleşmesi bakımından zorunlu bir unsur olmasına rağmen doktrinde tekel hakkının var olup olmasına göre

sahibinden ayrı bir hukuki pozisyonu olmayan şubeler için tekel hakkı söz konusu olmaz. Nitekim şubelerin bulunduğu yerdeki müşterilerle merkezin ya da merkezin olduğu yerdeki müşterilerle şubenin işlem yapmasına herhangi bir hukuki engel olmadığı gibi, aynı gerçek veya tüzel kişiye ait bu iki birim arasında esasen rekabet yasağı gibi bir durum da ortaya çıkmaz.

Uygulamada çoğunlukla bayi olarak adlandırılan tek satıcının, ticari işletmenin bir şubesi gibi faaliyet gösterdiği düşünülebilirse de, bu iki kavram hukuken birbirinden ayrılmaktadır. Tek satıcılık ile şube arasındaki en önemli benzerlik, her iki kurumun da üretilen mal veya hizmetlerin, coğrafi olarak ticari işletme dışındaki müşteri çevresine pazarlanması amacıyla ortaya çıkmış olmasıdır.

7. Şubenin Franchising İlişkisi ile Karşılaştırılması

Franchising sözleşmeleri, farklı sözleşmelere ilişkin edimlerin (örneğin satım, tek satıcılık, lisans gibi) iç içe geçtiği karma nitelikte isimsiz sözleşmelerdendir⁴⁹⁷. Bu bağlamda franchising sözleşmesinde, franchise verenin belli bir ücret karşılığında franchise alana ürettiği mal ve hizmetlerin sürekli şekilde dağıtımını ve pazarlanması hususunda imtiyaz tanınması söz konusudur⁴⁹⁸. Yargıtay'a göre ise franchising sözleşmesi, bir ürün veya hizmetin imtiyaz hakkına sahip tarafın belirli bir süre şart ve sınırlamalar dâhilinde işin yönetim ve organizasyonuna ilişkin bilgi ve destek sağlamak suretiyle imtiyaz hakkına konu ticari işleri yürütmek üzere ikinci tarafa verdiği imtiyazdan doğan uzun dönemli ve sürekli bir iş ilişkileri bütünü olup,

münhasır bayilik ve münhasır olmayan bayilik sözleşmeleri şeklinde ikili bir ayırım da yapılmaktadır. Bu hususta bkz. **Şenol**, s. 71-73.

⁴⁹⁷ Bu hususta bkz. Selahattin Tuncer, "Hukuki Açısından Franchising", **Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999, s. 624; **Aker**, İşletme Kirası, s. 227; Umut Yeniocak, **Franchise Sözleşmesi**, Ankara, 2016, s. 33 vd. Ne var ki doktrinde bu sözleşmenin karma nitelikte değil sui generis bir sözleşme olduğunu ileri süren görüşlerde mevcuttur. Söz konusu görüşler için bkz. Osman Berat Gürzumar, **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması**, İstanbul, 1995, s. 20, dn. 126; İpek Sağlam, "Ticari İşletmelerin Ürün Kirası Sözleşmelerine Konu Teşkil Etmesi ve Bunun Benzer Hukuki İlişkilerle Karşılaştırılması", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 1, s. 154. Franchising sisteminin tarihi gelişimi hakkında bkz. **Yeniocak**, s. 22-23.

⁴⁹⁸ Bu yönde bkz. **Gürzumar**, s. 10; **Arkan**, s. 218; Çiğdem Kırca, "Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Açısından Üretici İmalatçı Olarak Franchise Veren", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1999, C. XX, S. 1, (Anılış: Kırca, Ç.), s. 22-23; **Sağlam**, s. 153.

birbirinden bağımsız iki taraf arasında meydana gelen sözleşmesel ilişkidir⁴⁹⁹. Bu sözleşmeyle franchise alan, franchise verenin belirlediği ilkelere uyarak kendisine bırakılan bölgede bu sisteme dâhil mal veya hizmetleri kendi ad ve hesabına pazarlamayıp sürümünü arttırmayı üstlenmektedir⁵⁰⁰. Franchise veren ise, kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai haklar üzerinde franchise alana kullanım hakkı tanıyarak onu kendi organizasyonuna entegre etmeyi üstlenir⁵⁰¹.

Franchising sözleşmeleri, işleyiş ve sistem olarak acente veya tek satıcılığa nazaran şubeye kavramıyla karıştırılmaya daha müsaittir⁵⁰². Bunun temel nedeni, franchising sözleşmesinin, personel eğitiminden işin yürütülmesine destek sağlamaya kadar franchise alan ile franchise veren arasında sıkı bir işbirliğini zorunlu kılmasıdır. Franchise alan, kendisine bırakılan bölgede franchise verenin mal ve hizmetlerini pazarladığı gibi, ona ait fikri ve sınai hakları da kullanım olanağına sahip olur. Bu husus, uygulamada dışarıdan bakıldığında franchising ilişkisinin merkez – şube ilişkisi gibi algılanmasına neden olmaktadır⁵⁰³.

Şube kavramının, franchising ilişkisinden ayrıldığı en temel nokta, merkez ile aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmasıdır. Franchising ilişkisinde ise, franchise alan ile veren, birbirinden bağımsız hak sùjeleri olup, her ikisi de kural olarak tacir sıfatına sahiptir⁵⁰⁴. Franchise alan, satışı kendi ad ve hesabına gerçekleştirirken, şubelerin yapmış olduğu işlem doğrudan bağı olduğu merkezin sahibine ait olur⁵⁰⁵.

⁴⁹⁹ Karar için bkz. 19. HD, 25.06.2001, 819/4917 (YKD 2002/11, s. 1698-1699).

⁵⁰⁰ Franchise alanın borçları hakkında bkz. **Gürzumar**, s. 14-16; **Tuncer**, s. 629.

⁵⁰¹ Franchise verenin borçları için bkz. **Gürzumar**, s. 11-12; **Tuncer**, s. 629.

⁵⁰² Franchise sözleşmesinin acente ve tek satıcılık sözleşmesi ile karşılaştırılması yönünden bkz. **Yeniocak**, s. 88-94.

⁵⁰³ **Kırca** bu duruma şu şekilde yorumlamaktadır: “Franchise veren, sistemin başı olarak, franchise alanın müşteriler karşısında sanki her biri bir şube imiş gibi görünmesini sağlayacak yeknesak kurallar oluşturur, bunun gerçekleşmesi için kendi markasının, tanıtıcı işaretlerinin kullanılmasına izin verir, ürünün veya hizmetin tek tip ve aynı kalitede olması için gerekli know-how’ı sunar ve bunun uygulanmasını sıkı bir şekilde denetler.” (**Kırca, Ç.**, s. 23). Benzer şekilde uygulamada franchise alanların, franchise verenin birer şubesi olarak değerlendirildiği yönünde bkz. **Aker**, İşletme Kirası, s. 229.

⁵⁰⁴ Franchise kelimesinin kökeninin de Fransızca’da özgür, bağımsız anlamına gelen “*franche*” kelimesinden türettiği hususunda bkz. **Yeniocak**, s. 21. Ayrıca Franchise kelimesinin serbest bırakma anlamı bakımından bkz. **Yılmaz**, Sözlük, s. 223.

⁵⁰⁵ **Aker** de, franchise alanın franchise verenin bir şubesi gibi nitelendirilmesine şu gerekçelerle karşı çıkmaktadır: “Oysa gerçekte biri franchise verene ve diğerleri de franchise alanlara ait hukuken birbirinden bağımsız işletmeler vardır. Uygulamada ise franchise alanlar tarafından işletilen işletmelerin franchise verenin şubesi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ancak bu ekonomik

Bu yüzden ekonomik yapıları birbirine benzese de, hukuki nitelik olarak merkez ve şube ilişkisi ile franchising ilişkisi arasında esaslı farklar mevcuttur.

F. Şubeyle İlgili Özel Durumlar

1. Ticaret Ortaklıklarında Şube Kavramı

a. Genel Olarak

Şube kavramı, sadece ticari işletmelere özgü bir kavram olmayıp, ticaret ortaklıklarının da şubeler açmak suretiyle faaliyetlerini farklı yerlere taşıması mümkündür⁵⁰⁶. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nda anonim ortaklık şubelerinin merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak buldukları yerdeki ticaret siciline tescil edileceği (354/2); temsil yetkisi açısından yetkinin şube işleriyle sınırlandırılabilmesi (371/3); bilgi alma ve inceleme hakkı bakımından ise şirketin merkez ve şubelerinden bahsedilmesi (437/1) bu düşüncüyü desteklemektedir. Doktrinde de şube açma imkânına sadece gerçek kişi tacirlerin değil, aynı zamanda tüzel kişi tacirlerin ve özellikle de ticaret ortaklıklarının sahip olduğu dile getirilmektedir⁵⁰⁷.

TTK sistematiğine bakıldığında şubenin esas olarak ticari işletmeden hareketle düzenlendiği; ticaret ortaklıkları yönünden ise sadece birkaç yerde şubeden bahsedildiği göze çarpmaktadır. Buradan hareketle ticaret ortaklıklarında hangi birimlerin şube kapsamında değerlendirilip tescil edileceği; şube açmak için hangi organın kararına ihtiyaç duyulacağı kısacası şubelerin nasıl teşekkül edeceğine yönelik ne mevcut düzenlemelerde ne de doktrinde açıklık bulunmaktadır. Bu

anlamda doğru olsa da, hukuken yerinde bir nitelendirme değildir. Zira franchise alanlar işlemleri kendi ad ve hesabına gerçekleştirmekte (TTK 12/1), işletme riskini bizzat üstlenmekte ve işletme sermayesini de, başlangıçta farklı franchise veren tarafından destek verilebilse de, neticede bizzat karşılamaktadır.” (Aker, İşletme Kirası, s. 229).

⁵⁰⁶ Ticaret ortaklıklarında şubeler açılması, esas sözleşme veya şirket sözleşmesinin değiştirilmesini gerektirmez. Bu yönde bkz. Dirk Dirksen ve Frank Volkers, “Die Firma der Zweigniederlassung in der Satzung von AG und GmbH”, **Betriebsberater**, 1993, Heft: 9, s. 598.

⁵⁰⁷ Bu yönde bkz. Ünal Tekinalp, “Ticari İşletmenin TK m. 11 (3)’e Göre Devrinde Borçların Hukuki Yazgısı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 60. Yıl Armağanı**, Ankara, 2015, s. 15; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 241; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 11. Aksi yönde görüş için bkz. Kerem Çelikboya, “Anonim Şirketin TTK m. 11 f. 3 Uyarınca Ticari İşletmesini Devretmesi”, **Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağan**, İstanbul, 2017, s. 177, dn. 30.

yüzden ticaret ortaklıklarında şube kavramı, son derece belirsiz ve üzerinde çok fazla düşünülmemiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa Alman hukukunda şubelerin tescili kapsamında her bir ortaklık türü için ayrı ve ayrıntılı düzenlemeler getirildiği görülmektedir⁵⁰⁸.

b. Ticaret Ortaklıklarında Hangi Birimlerin Şube Kapsamında Değerlendirileceği Hususu

Ticaret ortaklıkları açısından şubelerin nasıl oluşturulacağı, daha doğrusu ortaklığa ait birden fazla işyerlerinden hangilerinin şube, hangilerinin ise bağımsız ticari işletme olarak kabul edileceği önemli bir sorundur⁵⁰⁹. Ticaret sicil uygulamasında birden fazla ticari işletmesi bulunan ticaret ortaklıklarında, merkez dışındakiler ya şirketin birer şubesi olarak tescil edilmekte ya da hiçbir şekilde tescil edilmemektedir⁵¹⁰.

Ticaret ortaklıkları yönünden kollektif (TTK 211/1) ve komandit şirket (TTK 304/1) mutlaka bir ticari işletme işletmek amacıyla kurulurken; anonim ve limited ortaklıklar ise her türlü ticari amaç için kurulabilmekte ve bir ticari işletme işletmek zorunda değildir⁵¹¹. Ancak olağan durum, uygulamada neredeyse bu ortaklıkların da tamamının bir ticari işletme işleterek faaliyet yürütmesidir⁵¹². TTK sistemi şubeyi ticari işletmeyle bağlantılı olarak açıkladığı için, ticaret ortaklıkları bakımından şube kavramının söz konusu olabilmesi için her şeyden önce ortaklığın merkez işletmeyle birlikte en az bir tane ticari işletmeye sahip olması gerekmektedir. Başka bir deyişle ticaret ortaklıklarında şube için en az iki ticari işletme bulunması gerekmektedir⁵¹³. Ayrıca şubelerin merkezden ayrı bir yerde faaliyet gösteren bir işletme özelliği

⁵⁰⁸ Bkz. HGB §. 13d – 13g düzenlemeleri.

⁵⁰⁹ Karş. **Basler/Pichura**, s. 25.

⁵¹⁰ TTK sistemi ile uyumlu olmayan bu uygulamanın eleştirisi için bkz. **Çelikboya**, s. 177.

⁵¹¹ Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar Hukuku I**, 13. Bası, İstanbul, 2014 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ortaklıklar I), s. 25, No. 59.

⁵¹² Ticari işletmesiz anonim ortaklıklarına örnek olarak bir blok apartmanın bütün kat sahiplerinin apartmanın yönetimi bakımından bir anonim ortaklık şeklinde örgütlenebileceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte saf holdingler ve menkul kıymetler yatırım ortaklıkları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu açıdan bkz. **Poroy/Tekinalp**, Ortaklıklar I, s. 279, No. 437. Holdinglerin işletme niteliğinde olmadığı yönünde bkz. **Körber**, Oetker HGB, § 1, No. 23.

⁵¹³ Bkz. **Zeides**, s. 11.

dikkate alındığında, ticari işletmesi bulunmayan ticaret ortaklıkları yönünden şube kavramının söz konusu olmayacağı kanaatindeyiz⁵¹⁴. Alman doktrininde ticaret ortaklıklarında şubelerin, ya ortaklık içinde yeni müstakil bir işletme kurulması ya da birleşme gibi bir işletmenin veya ortaklığın devralınması yöntemiyle oluşturulacağı ifade edilmektedir⁵¹⁵.

Wieland, ticaret ortaklıklarının birden fazla merkeze sahip olmayacağı için, birden çok bağımsız ticari işletmesi olmayacağı görüşündedir. Yazara göre ticaret ortaklıklarının her işletmesi ya merkez ya da şube niteliğinde olmalıdır⁵¹⁶. Kanaatimizce ticaret ortaklıklarında işletme faaliyetlerinin yürütüldüğü her birim, mutlaka merkez ya da şube niteliğinde olmak zorunda değildir. Nitekim şirket organizasyonuna bağlı yan işletmeler, yardımcı birimler, şube niteliği taşımayan farklı birimler pekâlâ olabilir. Ayrıca ticaret ortaklıklarının farklı konularda birden çok ticari işletmeye sahip olmasını engelleyen bir düzenleme de bulunmamaktadır.

Ticaret ortaklıklarının şubeleri açısından **Arslanlı**, birden fazla birbirinden bağımsız işletmeler varsa, bunlardan birini merkez, diğerlerini şube olarak kabul etmekte; işletmeler ne kadar bağımsız olursa olsun tek bir idare altında birleştiğini ifade etmektedir⁵¹⁷. Bu görüşe katılma olanağı yoktur. Çünkü ticaret ortaklıklarında kanuni merkez geçerli olup herhangi bir işletmeyi merkez kabul etmek bu duruma ters düşer. Ayrıca birbirinden bağımsız ticari işletmeler, şubenin bir merkeze bağlı olma kriterini de karşılamamaktadır.

Kendigelen de, tek bir kanuni merkeze sahip ticaret şirketlerinin birden fazla ticari işletmesinin bulunması olasılığında, merkez dışındakileri şube olarak görmektedir⁵¹⁸. Bu görüş de, ticaret ortaklıklarında şube kavramını açıklamada yetersizdir. Nitekim bu kapsamda ticaret ortaklığına ait olup üçüncü kişilerle hiçbir işlem yapılmayan işyerlerinin şube kabul edilmesi, şubenin esaslı unsurlarından kendi başına üçüncü kişilerle işlem yapma unsuruna aykırılık oluşturur. Aynı şekilde

⁵¹⁴ Alman hukukunda da ticaret ortaklıklarında şubeler bakımından işletme ve işletmesel faaliyet zorunlu görülmektedir. Bu yönde bkz. **Beckmann**, s. 8.

⁵¹⁵ Bu hususta bkz. **Baer**, s. 10; **Dirksen/Volkers**, s. 598.

⁵¹⁶ Bu görüş için bkz. **Wieland**, s. 171.

⁵¹⁷ Bkz. **Arslanlı**, s. 100.

⁵¹⁸ Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319. Merkeze bağlı tüm birimlerin şube olarak işletilmesinin gerekli olmadığı yönünde bkz. **Hoffmann**, s. 34.

şubeleriyle birlikte Türkiye'nin dört bir yanında faaliyet yürüten bir banka düşünelim. Bu banka, kendi çalışanları ve yakınları için, tatillerini daha uygun şartlarda geçirmesi adına çeşitli bölgelerde TTK 11/3 çerçevesinde birkaç otel edinse, hiçbir bankacılık faaliyeti bulunmayan bu oteller de bankanın birer şubesi olarak kabul edilebilir mi? Yukarıdaki görüşe göre bu soruya olumlu cevap vermek gerekir; ancak söz konusu otel ne derecede merkezin yaptığı türden işlemlere benzer işlemler icra etmektedir? Banka ile otelin faaliyet konuları birbirinden tamamen ayrıdır. Görüldüğü üzere birden çok ticari işletmesi bulunan ticaret ortaklıklarında merkez dışındakilerin tamamını şube kabul etmek, çoğu zaman şube kavramının niteliğine uygun düşmemektedir.

Çelikboya ise işletme konusunun izin verdiği ölçüde, bir ticaret ortaklığının birden fazla ticari işletmesi bulunmasına bir engel yoktur. Bu bağlamda örneğin ticaret ortaklığının aynı anda hem otel hem de bir boya fabrikası işletmesi mümkündür. Yazar bu gibi durumlarda ticaret sicil uygulamasının işletmelerden birini merkez diğerinin ise şube olarak tanımlandığını, fakat şube ile merkez arasında yapılan iş bakımından bir bağlantı olmadığı için bu tanımlamanın yerinde olmadığını belirtmektedir⁵¹⁹. **Çelikboya**, ticaret ortaklığının merkezi tescil edildikten sonra bu ortaklığa ait ticari işletmenin şirketin bir şubesi gibi tescil edildiğini; ancak bunun teknik olarak yerinde olmadığını, çünkü ticaret ortaklığı hukuk kişisi iken ticari işletmenin bir hukuk objesi olduğunu ifade etmektedir⁵²⁰. Bu görüşün devamında yazar, “*Nitekim doktrinde dahi merkez – şube ilişkisinin yalnızca ticari işletme bakımından değil, ticaret şirketi bakımından da kurulabileceğini düşündürten ifadeler kullanılmaktadır.*” demek suretiyle, sanki ticaret ortaklıklarında merkez ve şube ilişkisi kurulamayacağı yönünde bir düşünce telakki etmiştir⁵²¹. Ticaret ortaklıkları yönünden merkez – şube ilişkisi kurulamayacağını ima eden bu görüş, Türk Ticaret Kanunu'nun ticaret ortaklıklarında şubeye ilişkin hükümleri (TTK 354/2, 371/3, 437/1) ile diğer özel kanunlarda yer alan düzenlemeler (Bank 3 ve 6; FKK 3/1-i ve 8) karşısında isabetli kabul edilemez.

⁵¹⁹ Bkz. **Çelikboya**, s. 174, dn. 23.

⁵²⁰ Bu yönde bkz. **Çelikboya**, s. 177, dn. 30.

⁵²¹ Aynı yönde bkz. **Çelikboya**, s. 177, dn. 30.

Ticaret ortaklıklarının şubelerine ilişkin doktrindeki görüşler az sayıda olduğu gibi bu kavramı açıklamada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca TTK sisteminde ticaret ortaklıklarının şubeleri özel olarak düzenlenmediği için, hangi birimlerin şube kapsamında değerlendirileceği, şubeye ilişkin genel esaslar dikkate alınarak saptanmalıdır. Bu çerçevede ticaret ortaklıklarında hangi birimlerin şube kapsamında kabul edileceği sorunu, aşağıda açıklayacağımız birtakım özelliklere sahip olup olmamalarına bağlı olarak incelenmelidir.

(1) Ticaret Ortaklığında Şubelerden Bahsedebilmek İçin Ortaklığın Farklı Yerlerde Asgari İki İşletmeye Sahip Olması Zorunluluğu

Ticaret ortaklıkları açısından şubeler, ancak ticari işletme işleten ticaret ortaklıklarında söz konusu olabilir. Çünkü ticari işletme işletmek zorunda olmayan ticaret ortaklıkları bakımından, şubenin merkez dışında statik bir işletme niteliği göz önüne alındığında, bunu karşılayacak somut bir işletmesi bulunmamaktadır⁵²². Bu açıdan ticari işletmesi bulunmayan bir ortaklıkta şube açabilmek, şube kavramının özelliklerine uygun düşmediği gibi ticari hayatın gerekleriyle de örtüşmez. Kanun koyucu şube kabul edilecek birimleri, kural olarak merkez dışında bulunan sabit bir işletmeyle bağlantılı olarak ele almıştır. Oysa ticari işletmesi olmayan bir ortaklıkta nelerin şube kapsamında değerlendirileceği soyut olup belirsizlik taşımaktadır. Şubeler, ticari işletme kavramına bağlı olarak ortaya çıkmış ve işletme özelliği bulunan statik bir birim olduğuna göre, ticari işletmesi olmayan ticaret ortaklıklarında şube kavramından bahsedilemez⁵²³.

Ticaret ortaklıklarında şubeden bahsedebilmek için sadece ticari işletmeye sahip olması yeterli değildir; aynı zamanda bu işletmelerin birden fazla olması

⁵²² İsviçre Federal Mahkemesi de şubeye yönelik kararlarında şube tanımı yaparken kendi bölgesinde (“*in eigenen Lokalitäten*”; “*dans des locaux séparés*”) faaliyet yürüten bir ticari işletmeden (“*ein kaufmännischer Betrieb*”; “*établissement commercial*” söz etmektedir. Örnek kararlar için bkz. BGE 79 I 71; BGE 89 I 411; BGE 81 I 156.

⁵²³ Alman hukukunda da şubelerin gerçek kişi tacir veya ticaret ortaklıklarına ait ticari işletmenin bir parçası olduğunu belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 22; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 9; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 4; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 6.

zorunludur⁵²⁴. Ancak bu olasılıkta, ortaklığa ait birimler arasında merkez – şube ilişkisinden söz edilebilir.

Ticaret ortaklıklarında kanuni merkez esası kabul edildiği için, ortaklık merkezi şirket sözleşmesi veya esas sözleşmede gösterilen yerdir (TTK 213/1-c; 305/1; 339/2-a; 576/1-a)⁵²⁵. Ortaklık merkezinin bulunduğu yeri, kurucular serbestçe tayin edebilirler⁵²⁶. Bu açıdan ortaklık merkezinde şirketin merkez işletmesinin bulunması zorunluluğu yoktur. Başka bir deyişle ortaklık merkezi olarak gösterilen yer ile fiili olarak ortaklığın faaliyetlerinin yürütüldüğü yer farklı yerlerde bulunabilir⁵²⁷. Böyle durumlarda faaliyetin gerçekleştirildiği yer ile şirketin idare edildiği yer birbirinden ayrılmaktadır⁵²⁸. Bizim hukukumuzda kabul edilen esasa göre ortaklığın idare merkezi, şirket sözleşmesi veya esas sözleşmede gösterilen yerdir⁵²⁹. Dolayısıyla şirket faaliyetlerinin başka bir yerde bulunduğundan bahisle

⁵²⁴ Bu yönde bkz. **Agricola**, s. 281; **Mandel**, s. 3.

⁵²⁵ Bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 252. Ticaret ortaklıklarında merkez, ortaklığın tabiiyeti, ortaklığa karşı açılacak davalarda yetkili mahkemenin, yapılacak takiplerde yetkili icra dairesinin belirlenmesinde ve ortakların ve ortaklığın birbirine karşı açacakları davalarda yetkili mahkemenin tespiti (HMK 14) bakımından önem taşır. Bu yönde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 209. Şubeler yönünden ortaklık merkezi ile ticari işletme merkezinin özdeş olduğu yönünde bkz. **Bumeder**, s. 32.

⁵²⁶ Bkz. **Roth**, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 5. Ticaret ortaklıklarında merkez olarak gösterilecek yer, mutlaka Türkiye sınırları içinde bulunmalıdır. Bu hususta bkz. Erdoğan Moroğlu, "Anonim Ortaklıkların Tabiiyeti ve Tanınması", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 22/2002, S. 2, s. 417. Ayrıca TTK'da şirket merkezinin yurtdışına taşınabilmesi için esas sözleşmenin oybirliği ile değiştirilmesi aranmaktadır (TTK 421/2-b).

⁵²⁷ Bkz. Oliver Haag ve Joachim Löffler, **Handelsgesetzbuch Kommentar**, 2. Auflage, Köln, 2013, (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Haag/Löffler HGB), § 13, No. 3; **Müther**, Nomos Komm. HGB, § 13, No. 2; **Blasche**, s. 170.

⁵²⁸ Ancak **Çamoğlu** ortaklık merkezini, fiili merkez teorisi çerçevesinde ortaklığın faaliyet merkezi yani ortaklık işlerinin odaklaştığı mülki birlik olarak algılamaktadır. Bu açıdan bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 193, No. 204. İsviçre hukukunda şubelerin vergilendirilmesi yönünden fiili idare yeri dikkate alınmaktadır. Bu açıdan bkz. **Thiede**, s. 753-754. Kanaatimizce bu esas, ancak kuruluş belgesinde merkeze ilişkin açık bir hüküm bulunmaması halinde geçerli kabul edilebilir (TMK 51; TTK 126).

⁵²⁹ Uygulamada Ticaret Sicil Müdürlükleri şirket merkezinin açık adres şeklinde gösterilmediği gerekçesiyle kuruluş ya da sözleşme değişikliklerinde tescilden kaçınmaktadırlar. Fakat buna ilişkin Yargıtay vermiş olduğu bir kararda anonim ortaklığın esas sözleşmesinde şirket merkezinin açık adres şeklinde belirtilmesinin gerekmediğine hükmetmiştir. Kararın ilgili bölümü şu şekildedir: "...Davacı taraf, şirket genel kurul toplantısında şirket ana sözleşmesindeki değişikliklere dair yeni metindeki "Şirket Merkez ve Şubeleri" başlıklı 4. madde hükmünün mevzuata aykırı olmadığını ileri sürerek, bu maddenin tescil isteminin reddine dair kararın iptalini istemiştir. Anasözleşmenin 4. maddesi "*Şirket merkezi Kocaeli'dedir...*" ibaresini içermektedir. 6102 sayılı TTK'nın 339. maddesinde esas sözleşmede bulunması gereken hususlar sınırlı sayıda sayılmış olup, aynı maddenin 2. fıkrasının a bendinde şirketin ticaret unvanı ve merkezinin bulunması gerektiği belirtilmiş ise de, şirketin açık adresinin esas sözleşmede bulunması şart koşulmamıştır. Nitekim mülga 6762 sayılı TTK'nın 279. maddesi de aynı mahiyettedir. Bu durumda, mahkemece esas sözleşmenin yeni metninin 4. maddesinde şirket adresinin belirtilmediği gerekçesiyle, bu yöndeki davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş kararın bozulması gerekmiştir." 11. HD, 15.04.2014, 18727/7406 (Kazancı İçtihat

ortaklık merkezin sözleşmede gösterilen yerden farklı bir yerde olduğu ileri sürülemez.

Ticaret ortaklıklarında şubelerin merkeze bağlılığı açısından dikkate alınacak yer, ortaklığın kanuni merkezidir⁵³⁰. Dolayısıyla ortaklığın kanuni merkezinin bulunduğu yerde faaliyet gösteren ticari işletmesi merkez işletme, bunun dışındakiler ise şubenin diğer esaslı unsurlarını taşımak kaydıyla şube olarak kabul edilebilecektir.

(2) Merkez İşletme Dışındaki Yerlerin Şube Olarak Kabul Edilebilmesi İçin Şirket Adına Üçüncü Kişilerle Doğrudan İşlemler Yapabilme Yetkisine Sahip Olma Zorunluluğu

Ticaret ortaklığına ait merkez dışındaki ticari işletme niteliğindeki bir birimi şube kabul edebilmek için, bu yerde üçüncü kişilerle doğrudan şirket adına işlemler yapılabilir olması gerekir. Doktrinde savunulduğu gibi hiçbir ayırım gözetilmeksizin ticaret ortaklığının merkez dışındaki bütün işletmelerini şube kabul etmek isabetli değildir. Kendi başına üçüncü kişilerle işlem yapma özelliği, bir yeri şube olarak nitelendirmenin olmazsa olmaz bir unsurudur⁵³¹. Dolayısıyla üçüncü kişilerle herhangi bir hukuki işlem yapılmayan birimlerin şube niteliğinde olduğu kesinlikle ileri sürülemez. Üçüncü kişilerle kendi başına işlem yapma unsuru, aynı zamanda şubenin dışa karşı bağımsızlığının da bir göstergesidir. Bu yüzden ticaret ortaklığına ait şubelerin, müşterilerle doğrudan temasta bulunması zorunludur⁵³².

Ticaret ortaklıklarında merkeze bağlı olup işletme konusu içinde faaliyet gösteren ve ancak bulunduğu yerde üçüncü kişilerle bağımsız işlemler gerçekleştirebilen birimler şube olarak kabul edilebilir. Örneğin ticari işletme

Bankası, Erişim Tarihi: 17.12.2018). Ortaklığın idare merkezi konusunda ayrıca bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 169, No. 319.

⁵³⁰ Bkz. **Baer**, s. 6.

⁵³¹ İsviçre Federal Mahkemesi de vermiş olduğu kararlarda üçüncü kişilerle işlem yapabilme niteliğini şubenin esaslı bir unsuru olarak kabul etmektedir. Bu yönde örnek kararlar için bkz. BGE 117 II 85, 87; 108 II 122, 127.

⁵³² Bkz. **Hoffmann**, s. 31-32. Kendi başına işlem yapma unsuru, müşterilerle doğrudan temas anlamına geldiği gibi bağımsız olarak hukuki işlemlere katılma anlamında da kullanılmaktadır. Bu yönde bkz. **Scheller/Baier/Göcke**, s. 256. Eğer bir birimde müşterilere icapta bulunuluyor ve icabın karşı tarafça kabulü ile ticari ilişki kurulabiliyorsa bağımsız olarak hukuki işlemlere katılma unsuru gerçekleşmiş kabul edilir. Bu açıdan bkz. **Karahan**, s. 23.

niteliğinde bir restoran veya kafeteryada müşterilerle doğrudan hukuki ilişkiler gerçekleştirilirken, dışarıyla işlem yapılmayan bir üretim ünitesinde bu özellik bulunmaz. Bu husus bir ticaret ortaklığı açısından ele alındığında, ortaklığa ait birden çok işletmeden sadece üretimin yapıldığı bir fabrikada müşterilerle doğrudan temas söz konusu değildir ve şube kapsamında değerlendirilemez. Ancak bir ayakkabı mağazası veya otel gibi üçüncü kişilerle doğrudan işlemler gerçekleştirilen birimlerde bu özellik mevcut olup, diğer şartlar da gerçekleşmişse bu işletmeler ortaklığın birer şubesi olarak kabul edilebilir.

(3) Ticaret Ortaklıklarında Şubelerin İşletme Konusuyla Bağlantılı İşlemler Yapıyor Olması Zorunluluğu

Ticaret ortaklıklarında bir birimin müşterilerle doğrudan temasta bulunması başka bir ifadeyle dışa karşı bağımsız işlemler gerçekleştirilmesi şube olarak kabul edilebilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda bu birimde işletme konusuyla bağlantılı işlemler yapılıyor olması gerekir. Nitekim şube olmanın bir unsuru da merkezin yaptığı türden işlemlerin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapabilemedir. O halde işletme konusu içinde yer alan faaliyetler, şube bakımından merkezin yaptığı türden işlemleri gerçekleştirme kriterinin bulunduğunu gösterir.

Ticaret ortaklıklarında merkezin yaptığı türden asli işlemler açısından ticaret unvanında yazan faaliyet konularının mı yoksa fiilen gerçekleştirilen işletme konusunun mu dikkate alınacağı merak edilebilir⁵³³. Kanaatimizce burada fiilen gerçekleştirilen işletme konusundan ziyade ticaret unvanında yazan faaliyet konusu esas alınmalıdır. Çünkü aksi takdirde ticaret ortaklıklarında şube, sadece merkez işletmenin fiilen gerçekleştirdiği faaliyet alanıyla sınırlandırmış olur ki, bu durum işletme konusu içinde yer alıp faaliyet gösteren birçok birimi şube kapsamı dışına çıkarır. Merkezin yaptığı türden işlemler bakımından şubenin ticaret unvanında yazılı işletme konularından herhangi birini gerçekleştirilmesi, aynı zamanda ticaret ortaklığı yönünden unvanında yazılı faaliyet konularından birinin fiilen gerçekleştirildiği

⁵³³ Normalde ticaret ortaklıkları yönünden işletme konusu olarak, fiilen yürütülen veya yürütülmesi amaçlanan faaliyetler dikkate alınmaktadır. Bu yönde bkz. **Uzunalli**, s. 32. İşletme konusunun genel terimlerden ziyade hangi işlemlerle uğraşılacaksa ticari hayatta yerleşmiş terimlerle ifade edilmesi gerektiği hususunda bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 209.

anlamına gelir⁵³⁴. Bu açıdan işletme konusunun tamamının merkez işletmede gerçekleştirilmesi gerekmez; şubeler aracılığıyla da pasif olan işletme konusu aktif hale getirilebilir. Bu yorum tarzı ticaret ortaklıklarında şube kavramının belirlenmesine daha uygundur. Çünkü şubelerin bağlı olduğu merkez, kanuni ortaklık merkezi olduğuna göre, onu merkez işletmenin fiilen yaptığı faaliyet konusuyla sınırlı tutmak sağlıklı olmaz.

Fakat faaliyet konuları, kendi özel kanunlarında düzenlenen ticaret ortaklıkları bakımından bir birimin şube kabul edilebilmesi için, kanunda gösterilen faaliyet konularını yapması gerekir. Bu çerçevede örneğin sadece anonim ortaklık şeklinde kurulabilen bankalar için Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde faaliyet konuları gösterilmiştir. Dolayısıyla asıl faaliyet konusu BK 4'te sayılan bankacılık faaliyeti olan bir bankanın, bir otel veya restoran satın alıp adına işletmesi, söz konusu işletmeyi bankanın şubesi haline getirmez. Çünkü ne otel ne de restoran BK 4'te sayılan bankacılık faaliyetlerindedir.

Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde ticaret ortaklıklarında şubeler bakımından şu tespitler yapılabilir: **1.** Şube için ticari işletmeye sahip bir ticaret ortaklığı ve bunun en az iki farklı yerde işletmesi bulunmalıdır. **2.** Şube olarak kabul edilecek bu yerlerde müşteri çevresiyle doğrudan temas yani üçüncü kişilerle şirket adına işlemler gerçekleştirilmesi gerekir. **3.** Şubeler, ticaret ortaklığının sözleşmesinde gösterilen merkeze bağlı olup, ortaklığın ticaret unvanında gösterilen faaliyet konularından birini gerçekleştiriyor olmalıdır. Ticaret ortaklıklarında bu özelliklere sahip birimler, söz konusu ortaklığın birer şubesi kabul edilip buldukları yerde şube olarak tescil edilebilir⁵³⁵.

2. Esnaf İşletmelerinde Şube Olup Olamayacağı Sorunu

Ticaret hukuku bakımından işletmeler, ya ticari işletme ya da esnaf işletmesi olarak nitelendirilebilir. Başka bir deyişle iktisadi anlamda bir işletme, ticaret hukuku

⁵³⁴ Anonim ortaklıklar yönünden şubeler açılması, işletme konusunun gerçekleştirilmesi veya ciddi olarak yürütülmesi amacı dâhilinde kabul edilmektedir. Bu hususta bkz. **Uzunalli**, s. 53.

⁵³⁵ Bu açıdan bkz. **Hüffer/Koch**, § 45 (HGB § 13), No. 5.

yönünden ya ticari işletme ya da esnaf işletmesi vasfındadır. Ticaret hukukunda bunun dışında bir ayırım söz konusu olamaz⁵³⁶.

İktisadi anlamda bir işletme, belirli bir kapasitenin üzerine çıktığında yani TTK 11/1'deki şartları taşıdığı anda ticari işletme olarak adlandırılır. Ticari işletmeler için TTK 11/1'de esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutma kriteri getirilmiştir. Bu düzenlemenin karşıt anlamından söz konusu sınırın altında kalanların, kendiliğinden esnaf işletmesi kategorisinde yer alacağı anlamı çıkmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nda esnaf doğrudan tanımlanmış olmasına rağmen (TTK 15), esnaf işletmesinin tanımı yapılmamıştır⁵³⁷. Ancak bu bir eksiklik olarak kabul edilemez. Çünkü ticaret hukukunda bir işletme ya ticari işletme ya da esnaf işletmesi olarak kabul edildiğine göre, ticari işletme düzeyinde olmayan işletmelerin tamamı esnaf işletmesi kategorisinde değerlendirilecektir. Bu açıdan esnaf işletmelerinin işletenin TTK 15'de yer alan esnaf tanımına uymaması da bu sonucu değiştirmez. Bu bağlamda örneğin ekonomik faaliyeti sermayeden ziyade bedeni çalışmaya dayanmayan bir kimseye ait; fakat TTK 11/1'de belirtilen kapasitenin altında yer alan bir işletme, başındaki kişi esnaf kriterine uymasa da esnaf işletmesi olarak kabul edilir. Bu açıdan artık esnaf tanımının, esnaf işletmesini tespit etmekte belirleyici bir rol oynadığı söylenemez⁵³⁸.

Şube kavramının esnaf işletmeleri bakımından da söz konusu olup olmayacağı noktasında kanunda bir açıklık yoktur. Nitekim TTK 15'te esnaflar bakımından, tacirlere ilişkin hükümlerden sadece, ücret isteme hakkı (TTK 20), işletme adı kullanma (TTK 53) ve hapis hakkına (TMK 950/2) ilişkin düzenlemelere atıf yapılmıştır. Şube kavramının çıkış noktası, işletmenin büyümesine paralel olarak bir ticari faaliyetin merkezden farklı yerlerdeki müşterilere ulaştırılması mantığına

⁵³⁶ Her ne kadar TTK 1522'de işletmeler, ölçeklerine göre küçük ve orta ölçekli işletmeler ile büyük ölçekli işletmeler olarak ikili bir ayırma tabi tutulmuş olsa da, bu sınıflandırma hukuki bir nitelendirme değildir. Fakat kanun koyucu, bazen işletmelerin ölçeklerini de dikkate alarak, bunlara bazı hüküm ve sonuçlar bağlamıştır. Örneğin TTK 1530/5'te ticari işletmeler arasındaki mal ve hizmet tedariki amacıyla yapılan işlemlerde alacaklının küçük veya orta ölçekli işletme, borçlunun da büyük ölçekli işletme sıfatını taşıdığı durumlarda ödeme süresinin 60 günü aşamayacağı hükme bağlanmıştır.

⁵³⁷ **Bilgili/Demirkapı**, s. 15; **Demirkapı**, s. 399.

⁵³⁸ Doktrinde de bedensel faaliyetin sermayeye göre ağırlıkta olmasına ilişkin düzenlemenin, esnafı ve dolayısıyla esnaf işletmesini tanımlamada eski ve uygulanamaz bir şart niteliğinde olduğu ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 16; **Karahan**, s. 18.

dayanır. Çünkü işletmeler gelişip büyüdükçe, yeni pazarlar ve müşteri çevreleri aramaya başlar. Bunu gerçekleştirmenin yöntemlerinden birisi de, tespit edilen bölgelerde işletmeye bağlı şubeler açmaktır. Bir bölgede şubeler açılması ise, belirli bir sermayeye, şubede çalışacak kişi unsuruna ve faaliyeti yürütecek teçhizata sahip olmayı gerektirir. Bu ise, birçok ticari işletme açısından bile masraflı bir iş olarak görülmektedir. Dolayısıyla şube kavramı, çoğunlukla belirli bir kapasiteye ulaşmış işletmeler açısından gündeme gelen bir seçenektir. Oysa bir ticari işletme kapasitesine dahi ulaşamamış esnaf işletmeleri yönünden şube açarak faaliyet yürütmek, uygulamada sık karşılaşılabilecek bir durum değildir.

TSY 118/1’de şube tanımı yapılırken “ticari işletme” esas alınmıştır. Oysa TOBB Kanunu 9/2’deki şube tanımında sadece “bir merkeze bağlılıktan” bahsedildiği için, şube kavramı doğrudan ticari işletmeyle irtibatlandırılmamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde esnaf işletmesine bağlı olup şubenin diğer unsurlarına sahip olan birimleri TOBB Kanunu 9/2 çerçevesinde şube kabul etmek gerekir. Dolayısıyla uygulamada düşük bir ihtimal de olsa, esnaf işletmeleri bakımından da şube kavramı ortaya çıkabilir. Fakat esnaf işletmelerine ait şubeler için TTK ve TSY’de öngörülen şubeye ilişkin hüküm ve sonuçlar uygulama alanı bulmaz. Bu bağlamda örneğin esnaf işletmesine ait şubenin ticaret siciline tescili veya ticaret unvanı kullanma zorunluluğu gibi bir durum söz konusu olamaz. Fakat TOBB Kanunu 9/2 gereği şube kabul edilen bu yerlerin, odalara kayıt olması ve aidat ödemesi gündeme gelebilir. Keza HMK 14/12’de şube işleriyle ilgili şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesine ilişkin yetki kuralı, esnaf işletmelerine ait şubeler yönünden de uygulama alanı bulacaktır.

Ancak şu hususu da gözden kaçırmamak gerekir. Tek başına esnaf işletmesi niteliğinde olan bir işletmenin, şubeleriyle birlikte elde ettiği yıllık gayrisafi gelir, esnaf işletmeleri için öngörülen sınırı aşıyorsa, artık bu işletme ticari işletme niteliğinde kabul edilecektir.

3. Kademeli Bağımlılık İlişkisi Çerçevesinde Şubenin Şubesi Kavramı

Bir yerin şube niteliği saptanırken hukuken bir merkeze bağlı olmasından bahsedilmektedir. Buradan hareketle merkeze bağlılık, şubenin esaslı unsurlarından biri olduğu için, merkezin varlığı şube niteliğinden dolayı önemli bir olgudur. Fakat bu durum, şubenin mutlaka merkez işletme tarafından kurulacağı veya merkez – merkez şube ve şube şeklinde iç organizasyon yönünden kademeli bağımlılık ilişkisi oluşturulamayacağı anlamına gelmez.

Bizim hukukumuzda önceden kurulmuş bir şube tarafından yeni bir şube kurulup kurulamayacağı üzerinde durulmamıştır⁵³⁹. Bu konu, özellikle Alman hukukunda gündeme gelmiş ve şubelerin şubesi olup olamayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu yönde ileri sürülen görüşlerden ilki, bir şube tarafından yeni şubeler oluşturulabileceği ve mevcut şube yönetiminin yetkisinin bunu içerdiği yönündedir⁵⁴⁰. Ancak bu görüşün savunucuları, her durumda tescil yükümlülüğünün ticari işletmeyi işleten gerçek veya tüzel kişiye ait olacağını ve bir şube tarafından kurulan yeni şubelerin de tescil hukuku yönünden olağan şubeler gibi ele alınacağını belirtmiştir⁵⁴¹. Buna karşılık diğer bir görüş ise şubenin şubelerini mantıklı ve olası görmemektedir. Bu ikinci görüşün önemli savunucularından **Heymann**, uygulamada sadece bir ticari işletmenin şubeleriyle birlikte bir bütün olarak başka bir işletme tarafından edinilmesi halinde fiili olarak böyle bir durumun ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir⁵⁴². İkinci görüş çerçevesinde **Bönner** ise, tüzel kişilikten yola çıkarak ve şubelerin tüzel kişiliğinin olmamasını gerekçe göstererek yeniden şube kuramayacağını ileri sürmektedir⁵⁴³. **Köbler** de, hukuki anlamda şubenin şubelerini mevcut hukuki düzenlemeler ve genel görüşler çerçevesinde mümkün görmemektedir. Yazara göre işletme organizasyonuna dâhil her şube, doğrudan merkezin şubesi olarak kabul edilecektir⁵⁴⁴.

⁵³⁹ Fakat bankalar yönünden böyle bir ihtimalden bahsedilmektedir. Bu yönde bkz. **Reisoğlu**, s. 105. Ayrıca karşı **Köbler**, s. 845.

⁵⁴⁰ **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 37.

⁵⁴¹ **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 37; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 24.

⁵⁴² **Heymann**, s. 16-17.

⁵⁴³ Bkz. **Bönner**, s. 255.

⁵⁴⁴ Bu hususta bkz. **Köbler**, s. 847.

Kanaatimizce teorik olarak bir bölgedeki şubeye bulunduğu bölgenin farklı yerlerinde şube açma yetkisi verilerek adeta merkez şube haline getirilmesi; hiyerarşik olarak merkez işletme – merkez şube ve bağlı şube şeklinde üçlü bir iç teşkilatlanmaya gidilmesi mümkündür⁵⁴⁵. Buna hukuken bir engel bulunmamaktadır. Ancak her ne ad altında olursa olsun, bir şube tarafından oluşturulan yeni şubeler de bağımlılık ilişkisi yönünden merkez işletmeye bağlı kabul edilecektir. Keza şube tarafından oluşturulan yeni şubeler, merkez işletmeye ait ticaret unvanını şube olduğunu belirterek kullanmak zorundadır (TTK 48/1)⁵⁴⁶. Hatta yeni oluşturulan şubeler bakımından ticaret unvanına örneğin “bağlı şube” veya “bağımlı şube” gibi şubeyle ilgili özel ekler yapılması imkânı da mevcuttur (TTK 48/1). Esasen böyle bir kademeli ilişki, özellikle iç ilişkide görev dağılımı bakımından fonksiyon gösterir⁵⁴⁷. Bu bağlamda merkez şubenin yetkileri, örneğin merkezin yaptığı türden işlerin çoğunluğunu kapsıyorken, bağlı şubelerin yetkisi ise sadece bir kısmını içeriyor olabilir. Merkez işletme – merkez şube – şube şeklinde ortaya çıkacak kademeli ilişkide, görev dağılımı ve yetki yelpazesi yönünden merkez şubenin yetki ve görevleri bağlı şubelerden daha kapsamlı olmak zorundadır. Bu açıdan örneğin bağlı şubenin başına bir ticari temsilci atanıyorken, merkez şubenin başına bundan daha dar kapsamlı yetkiyi haiz olan ticari vekil getirilemez.

Reisoğlu da bankacılık uygulaması açısından bağlı şube – ana şube ve merkez olmak üzere üçlü bir bağımlılık ilişkisinden bahsetmekte; bağlı şubelerin de şube tanımı içine girdiğini ifade etmektedir⁵⁴⁸. Bu açıdan hem merkez şube hem de bunun tarafından sonradan oluşturulan şubeler, asıl işletmenin merkezine bağlı şekilde faaliyet yürüteceklerdir. Özellikle merkezi yurtdışında bulunan işletmeler yönünden Türkiye’deki bir şubesinin adeta merkez gibi geniş yetkilerle donatılması, diğer şubelerin işleyişinin bu merkez şube tarafından organize edilmesi ve bu merkez şubeye farklı bölgelerde şube açma yetkisi verilmesi mümkündür⁵⁴⁹. Böyle bir

⁵⁴⁵ Benzer şekilde bkz. **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 24.

⁵⁴⁶ Bu yönde bkz. **Köbler**, s. 846.

⁵⁴⁷ **Köbler** de esasen bir şubenin yeni bir şube oluşturamayacağını kabul etmekle birlikte, mevcut bir şube yöneticisinin yeni şubenin de yöneticisi olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **Köbler**, s. 847.

⁵⁴⁸ **Reisoğlu**, s. 105.

⁵⁴⁹ İcra ve İflas Kanunu’nun 154. maddesinin ikinci fıkrasında merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye’de birden fazla şubesinin olması durumunda merkez şubenin bulunduğu yerdeki

örgütlenme yönünden merkez şube ile bağlı şubeler, hukuken aynı niteliğe sahip birimlerdir.

Yeri gelmişken burada Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 125. maddesinin altıncı fıkrasına da değinmek gerekir. Söz konusu düzenlemede, ilk şubeye bağlı olarak açılan şube kaydının; faaliyetin sona ermesi halinde başvuru üzerine, ilk şubenin kaydının silindiğinin müdürlükçe tali şubenin kayıtlı olduğu müdürlüğe bildirilmesi üzerine ise resen silinmesi öngörülmüştür. Görüldüğü üzere TSY 125/6 hükmü, kademeli bağımlılık ilişkisi çerçevesinde şubenin şubesi durumuna cevaz vermekte; hatta ilk şube kaydının silinmesine merkez kaydının silinmesi gibi (125/1-b) bir hüküm ve sonuç bağlamaktadır. Bu düzenleme karşısında, tali şubenin merkezden ziyade ilk şubeye bağlı olacağını söylemek yanlış olmaz. Çünkü ilk şube kaydı silindiğinde kanun koyucu tali şubelerin kayıtlarının da silinmesini öngörmüştür.

Burada akla temsil yetkisinin kapsamında yeni şubeler açmak da giren ticari temsilciler yönünden ikili bir ayrıma gidilmelidir. Eğer şube için atanan ticari temsilcinin temsil yetkisi, şube işleriyle sınırlandırılmamışsa, merkez işletme adına da bu yetkiyi kullanabileceği doktrinde kabul edilmektedir⁵⁵⁰. Böyle bir olasılıkta ticari temsilciler, yeni şubeler açabilir⁵⁵¹. Çünkü şube için bile atanmış olsa, ticari temsilcinin temsil yetkisi sınırlandırılmamışsa, bu yetkiyi iyiniyetli üçüncü kişilere karşı işletmenin bütünü için kullanabilir. Bu çerçevede şubenin başındaki biri tarafından yeni şubeler açılması, teknik olarak şubenin yeni bir şube açması kapsamında değerlendirilebilir. İkinci bir olasılık ise, şube için atanmış olan ticari temsilcilerin temsil yetkisinin sadece şube işleriyle sınırlandırılmış olmasıdır. Bu durumda ticari temsilcinin yetkisi, sadece şubenin olağan ve olağanüstü işlemlerini kapsadığından, işletmenin bütünü ilgilendiren bir konu olan şubeler açmak yetkisi dâhilinde kabul edilmemelidir⁵⁵².

icra dairesinin iflas yoluyla takipte yetkili olduğu belirtilerek, bu tarz işletmelerde bir şubenin merkez şube olarak örgütlenebileceği dolaylı olarak ifade edilmiştir.

⁵⁵⁰ Bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 240.

⁵⁵¹ Bu açıdan bkz. Friedrich Graf von Westphalen, "Die Prokura – Erteilung, Umfang, Mißbrauch und Erlöschen", *Deutsches Steuerrecht*, 32/93, s. 1187; Kırca, s. 115; Şener, Ticari Temsilci, s. 199.

⁵⁵² Benzer şekilde sadece ticari temsil yetkisi sadece şube için verilmişse, ticari temsilcinin şube kapatma yetkisi olmadığı yönünde bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 199.

Kademeli bağımlılık ilişkisi çerçevesinde bir şubeye yeni şubeler açma yetkisi vermek, uygulamada çok sık karşılaşılabilecek bir durum olmadığı gibi, esasen dış ilişki ve hukuki nitelendirme açısından herhangi bir öneme de sahip değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN KURULUŞU, SONA ERMESİ, YÖNETİMİ VE ÖZELLİKLERİ

I. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN KURULUŞU VE SONA ERMESİ

A. Ticari İşletmede Şubenin Kuruluşu

Bir ticari işletmeyi işleten kimse ya da bir ticaret ortaklığı faaliyetlerini sürdürebilmek için mutlaka şube niteliğindeki birimlerden yararlanmak zorunda değildir. Başka bir deyişle gerçek veya tüzel kişi tacirler tüm ticari faaliyetlerini, merkez adı verilen tek bir yerden yürütülebileceği gibi merkez dışında şubeden başka imkânlardan da (acente veya pazarlamacı gibi örneğin) yararlanabilir. Bu açıdan şubenin kurulması, tacir bakımından ihtiyari nitelikte olup, işletme faaliyetlerinin merkez dışında daha geniş coğrafyalara taşınması olasılığında ortaya çıkan durumlardan birisidir⁵⁵³.

Şubeler, işletme sahibi tacirin bu yönde bir iradesine dayalı olabileceği gibi kendiliğinden de ortaya çıkabilir. Bu yüzden şube açılması için, öncesinde bu yönde bir irade beyanına veya herhangi bir hukuki işleme de gerek yoktur⁵⁵⁴. Hatta şubenin varlığı için tacirin, ticari işletmeye bağlı bir işyerinin şube niteliğinde olup olmadığını bilmesi ya da o yönde bir iradesinin olup olmaması da önemli değildir. Bu yüzden şubenin unsurlarını taşıyan bir birime, ofis, büro veya mağaza gibi farklı isimler verilmesi ya da üçüncü kişiler nezdinde söz konusu birimin şube olarak bilinip bilinmemesi, bu yerin hukuken şube olarak kabul edilmesini engellemez. Böyle durumlarda şubenin ortaya çıkışı, bir hukuki işleme dayanmaz; aksine kendisine hukuk düzeni tarafından hüküm ve sonuçlar bağlanan fiili bir olgudan ibarettir⁵⁵⁵.

⁵⁵³ Bkz. **Feldmann**, s. 36. Limited ortaklık şubeleri yönünde karşı. **Şener**, Limited, s. 710 vd.

⁵⁵⁴ Alman hukukunda da ağırlıklı görüş, şube açmanın hukuki işlem niteliğinde olmadığı yönündedir. Bu hususta bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 35; **Zeides**, s. 13-14; **Voigt**, s. 62 vd.

⁵⁵⁵ Bkz. **Müther**, Nomos Kommentar HGB, § 13, No. 13; **Hoger**, s. 1219.

Buna rağmen gerçek veya tüzel kişi tacirler, işlerini genişletmek ve farklı müşteri çevrelerine ulaşmak amacıyla iradi olarak da şube açma yoluna gidebilirler. Bu yüzden bazen şubenin ortaya çıkışı, fiili bir olgunun yanında hukuki bir işleme de dayanabilir. Şubenin iradi olarak ortaya çıkması bakımından, şube açmaya yetkili kişilerin kimler olduğunun tespiti, gerçek ve tüzel kişi tacirler açısından çeşitli olasılıkları içinde barındırır.

1. Gerçek Kişi Tacirlere Ait Ticari İşletmelerde Şubelerin Kurulması

TTK'da tacir sıfatı, gerçek ve tüzel kişiler yönünden ayrı ayrı ele alınarak düzenlenmiştir (TTK 12; TTK 16)⁵⁵⁶. TTK 12'nin kenar başlığından da⁵⁵⁷ anlaşılacağı üzere kanun koyucu, gerçek kişiler açısından bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kimseyi tacir olarak tanımlanmıştır⁵⁵⁸. O halde gerçek kişilerde tacir sıfatının kazanılması için, kural olarak bir ticari işletmenin varlığı ve bunun kısmen de olsa o kimse adına işletilmesi gerekmektedir⁵⁵⁹. Bu iki unsurun aynı anda bir arada bulunması gerçek kişiler yönünden tacir sıfatının kazanılması için yeterlidir, ayrıca ticaret siciline tescile gerek yoktur⁵⁶⁰.

TTK 12/2'de gerçek kişiler açısından bir ticari işletme mevcut olmakla beraber fiilen işletilmeye başlanmamış olsa bile, söz konusu ticari işletmeyi kurup açtığını çeşitli vasıtalarla ilan eden veya işletmesini ticaret siciline tescil ve ilan ettiren kimseyi de tacir saymıştır (TTK 12/2)⁵⁶¹. Bu kategoride yer alıp tacir sayılan

⁵⁵⁶ Aynı şekilde bkz. **Arkan**, s. 121; **Ayhan/Çağlar**, s. 221; **Karahan**, s. 81.

⁵⁵⁷ Kenar başlıkları kural olarak anayasal ilke gereği (Anayasa 176/2) madde metnine dâhil olmamakla birlikte; bu kuralın önemli bir istisnası TTK 1534/1 düzenlemesidir. Söz konusu düzenlemede "*kenar başlıkları metne dâhil olan*" bu kanun 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe girer hükmü yer almaktadır.

⁵⁵⁸ Burada tacir sıfatının söz konusu ticari işletmeye malik olmaya bağlı olmadığına dikkat etmek gerekir. Örneğin bir kimse ticari işletme niteliğindeki bir lokantasını birine kiralarsa, burayı kendi adına işleten kiracı tacir sıfatına sahip olur. Benzer şekilde bkz. **Arkan**, s. 123; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 259, No. 491; **Şener/Uzunallı**, s. 4, dn. 9.

⁵⁵⁹ Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 122-123; **Şener**, Ticari İşletme, s. 153-156; **Bilgili/Demirkapı**, s. 53-55.

⁵⁶⁰ Aynı doğrultuda bkz. **Karahan**, s. 81; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 258, No. 488.

⁵⁶¹ Bu düzenlemenin uygulaması açısından doktrindeki bir görüş, bir ticari işletmenin bulunmasına rağmen fiilen henüz işletilmeye başlanmamış olmasını aramaktadır. Bu doğrultuda bkz. **Arkan**, s. 125; **Şener**, Ticari İşletme, s. 158. Diğer bir görüş ise, burada ticari işletmenin varlığını gerekli görmeyip, bu hükmün uygulanması için önemli olanın varmış gibi davranılıp bunun çeşitli araçlarla halka duyurulmasını yeterli görmektedir. Bu yönde bkz. **Domanıç/Ulusoy**, s. 194.

kimseler, tacir olmanın yükümlülüklerine tabi olduğu gibi haklarından da yararlanma hakkına sahiptir⁵⁶².

Kanun koyucu bazı durumlarda görünüşe güven prensibi gereği ortada bir ticari işletme bulunmadan varmış gibi iyiniyetli üçüncü kişilerle işlemler yapan veya hukuken var olmayan bir şirket adına işlemlerde bulunan kimseleri de tacir gibi sorumlu tutulmuştur (TTK 12/3). Bu düzenleme kapsamında tacir gibi sorumlu olanlar, tacir olmanın sadece yükümlülüklerine tabi olup nimetlerinden istifade edemezler⁵⁶³.

TTK'da gerçek kişilerin tacir sıfatı bakımından küçük ve kısıtlıların durumu ayrıca ele alınmıştır. TTK 13 uyarınca küçük ve kısıtlılara ait bir ticari işletmeyi bunlar adına işleten yasal temsilci tacir sayılmamış; tacir sıfatının doğrudan temsil edilen küçük ve kısıtlıya ait olduğu hükme bağlanmıştır⁵⁶⁴.

Kişisel durumları, yaptığı işlerin niteliği veya meslek ve görevleri itibariyle kanuni veya bir yargı kararına dayalı yasağa aykırı olarak ya da başka bir kişinin yahut resmi bir makamın iznine gerek olup bu izin veya onay almadan bir ticari işletmeyi işleten kimse de tacir sayılacaktır (TTK 14/1). TTK 14/1 hükmüne göre tacir sayılanlar, bir yandan tacir olmanın hak ve nimetlerinden yararlanırken diğer taraftan yükümlüklerini de taşır.

Gerçek kişi tacir sıfatına ilişkin bu düzenlemeler çerçevesinde, söz konusu kimselerin fiil ehliyetleri ile işletmenin birden fazla kişi tarafından işletilmesi durumu da dikkate alınarak bunların şube açma yetkisi üzerinde durmak gerekir.

a. Gerçek Kişi Tacirin Tam Ehliyetli Olması

Türk Medeni Kanunu'nda fiil ehliyetine sahip olan kimselerin, kendi fiilleriyle hak edinip borç altına girebileceği hükme bağlanmıştır (TMK 9). O halde fiil ehliyeti, bir kimsenin hukuki sonuç meydana getirebilecek iradi davranışlara

⁵⁶² Bkz. **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 260, No. 493; **Ayhan/Çağlar**, s. 223.

⁵⁶³ **Şener**, Ticari İşletme, s. 153; **Ayhan/Çağlar**, s. 224.

⁵⁶⁴ Bu kuraldan çıkan en önemli sonuç, gerçek kişiler açısından tacir sıfatının kazanılması, fiil ehliyetinin varlığına bağlı olmamasıdır. Bkz. **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 261, No. 496.

sahip olabilmesini ifade etmektedir⁵⁶⁵. TMK 10'da ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyetinin olduğu ifade edilmiştir. Bu düzenlemede belirtilen kimseler, fiil ehliyetinin tüm şartlarına sahip olup tam ehliyetli kategorisinde yer alan kişilerdir.

Ticari işletmenin tam ehliyetli tek bir kişi tarafından işletildiği durumlarda tacir sıfatının ve dolayısıyla şubeyi açmaya yetkili kimseyi tespit etmenin herhangi bir zorluğu yoktur. Tacir tam ehliyetli ise söz konusu işletmeyle ilgili her türlü tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Bu yüzden dilerse işletmesine bağlı bir veya daha çok şubeler açabilir, var olan şubelerden bazılarını kapatabilir veyahut farklı alanlarda birden çok ticari işletme işletebilir. Dolayısıyla tam ehliyetli gerçek kişi tacir, ticari işletmesiyle ilgili işletme politikasını, organizasyon yapısını, çalışan sayısını, üretilen ürün çeşidini, hangi müşteri çevresine hitap edileceğini dilediği gibi belirleyebilir. Bu durumda şube açma yetkisine kendisi sahip olduğu gibi bu yönde yetkilendirdiği kimseler aracılığıyla da çeşitli yerlerde şubeler açabilir.

b. Gerçek Kişi Tacirin Sınırlı Ehliyetsiz Olması

TMK 10'daki şartlardan ayırt etme gücüne sahip olup ergin olmayan veya kısıtlı olanlar ise fiil ehliyeti kategorisinde sınırlı ehliyetsizler olarak anılmaktadır⁵⁶⁶. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere sınırlı ehliyetsizlerin durumu TTK'da özel olarak düzenlenmiş ve tacir sıfatının bunlara ait olduğu açıkça hükme bağlanmıştır⁵⁶⁷. Fakat TTK 13'te düzenlenen husus, işletmenin sınırlı ehliyetsize ait olmasına rağmen yasal temsilcisi tarafından işletiliyor olması durumudur⁵⁶⁸. Yoksa işletme bizzat sınırlı ehliyetsiz tarafından işletiliyorsa, bu düzenleme uygulanmaz, kural olarak küçük ve

⁵⁶⁵ Bkz. Kemal M. Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, Saibe. **Kişiler Hukuku**, 10. Bası, İstanbul, 2010, s. 47.

⁵⁶⁶ Bu yönde bkz. Jale Akipek ve Turgut Akıntürk, **Türk Medeni Hukuku I. Cilt Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku**, 6. Bası, İstanbul, 2007, s. 320; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 71-72.

⁵⁶⁷ Ancak şu hususa dikkat edilmelidir; eğer ticari işletme adına işletilen küçük, ayırt etme gücüne sahip değilse, bu durumda tam ehliyetsiz kategorisinde yer alır. Nitekim TMK 15'te kanuni istisnalar saklı kalmak üzere ayırt etme gücüne sahip olmayanların, fiillerinin hukuki sonuç doğurmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu açıdan TTK 13 kapsamında tam ehliyetsiz kimselerin dahi yerine göre tacir sıfatına sahip olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

⁵⁶⁸ Bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 160.

kısıtlının tacir sıfatı da söz konusu olamaz⁵⁶⁹. Bu bağlamda küçük veya kısıtlının yapmış olduğu işlemler ya hiçbir hukuki sonuç doğurmaz (TMK 15) ya da yasal temsilcisinin rızasına bağlı olarak geçerli hale gelir (TMK 16).

Sınırlı ehliyetsizlerin tacir sıfatı iki şekilde ortaya çıkabilir. Birincisi sahip oldukları işletmenin yasal temsilcileri tarafından işletilmesi durumudur ki, bu husus TTK 13 açıkça belirtilmiştir. İkincisi ise, TMK 359 çerçevesinde anne ile babanın çocuğa bir meslek veya sanatla uğraşması için kendi malından bir kısım verilmesi veya vesayet altındakiler açısından TMK 462/1-b.7 uyarınca vesayet makamı tarafından bu yönde bir izin verilmesi durumudur. Bu ikinci durumda sınırlı ehliyetsize bir meslek veya sanatla uğraşması için izin verilmişse veya bir malvarlığı tahsis edilmişse, bu çerçevede işletilecek ticari işletmeler bakımından TTK 12/1 gereği tacir sıfatı doğrudan sınırlı ehliyetsize ait olacaktır⁵⁷⁰. Bu iki olasılığa göre şube açma yetkisi incelendiğinde;

► Öncelikte TTK'daki düzenlemeden hareket edecek olursak, yukarıda sınırlı ehliyetsizlere ait bir ticari işletmenin yasal temsilcisi tarafından bunlar adına işletilmesi olasılığında, tacir sıfatının sınırlı ehliyetsizlere ait olduğunu belirtmiştik. Bu şekilde işletilen ticari işletmeler bakımından da, işletme faaliyetinin yaygınlaşması ve farklı coğrafyalara ulaştırılması amacıyla şubeler açılması gündeme gelebilir. Dolayısıyla şube açma yetkisi yönünden birtakım olasılıklara göre hareket etmek gerekir.

- Eğer sınırlı ehliyetsiz velayet altında ise, TMK 352/1 uyarınca anne ve baba, çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdür⁵⁷¹. Bu hak, anne ve baba tarafından birlikte kullanılır ve başkalarına devredilemez⁵⁷². Keza TMK 360/1'e göre de anne ve babanın, çocuğun mallarını yönetirken yeterince özen göstermemesi halinde hâkim, malların korunması için gerekli önlemleri alabilme yetkisine sahiptir⁵⁷³. Bu

⁵⁶⁹ Bkz. Arslanlı, s. 46; Arkan, s. 124; Şener, Ticari İşletme, s. 160.

⁵⁷⁰ Bkz. Arslanlı, s. 47-48; Şener, Ticari Temsilci, s. 161.

⁵⁷¹ Bkz. Nuri Turanboy, "Anne ve Babanın Çocuk Mallarını Kullanma ve Sarf Etmek Hakkı", Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, Cilt: II, Ankara, 2010, s. 2123; Mehmet Altunkaya, "Çocuğun Mallarının Yönetimi ve Kullanma Hakkı", Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Ankara, 2006, s. 112.

⁵⁷² Bu hususta bkz. Altunkaya, s. 113.

⁵⁷³ Bkz. Turanboy, s. 2126.

düzenlemeler birlikte ele alındığında, ticari işletmeye bağlı şubeler açmak, kanaatimizce yasal temsilcinin yetkisi dâhilinde kabul edilmelidir⁵⁷⁴. Çünkü ticari işletmelerin şubeler vasıtasıyla faaliyet yürütmesi, gelişip büyüdüğünü gösterir. Bu ise, malvarlığına pozitif etkileri olan bir husustur. Fakat yasal temsilciler işletme politikasını belirlerken ve farklı coğrafyalarda şubeler açarken, çocuğun malvarlığını gözetmeli ve yeterli özeni göstermelidir. Örneğin şube açmak, işletme bakımından büyük bir yük ve masrafa yol açıyorsa veya söz konusu yerde müşteri potansiyeli açısından yapılan işin hitap edeceği kitle sınırlıysa, bu yola başvurulmaması yerinde olur.

• Sınırlı ehliyetsiz vesayet altında ise, malvarlığının yönetimi daha doğrusu ticari işletmenin işletilmesi vasi veya kayyım tarafından yerine getirilecektir^{575 576}. Sınırlı ehliyetsiz tacirin yasal temsilcisi vasi ise, bu kimse kural olarak sınırlı ehliyetsizi bütün hukuki işlemlerde temsil etme yetkisine sahiptir (TMK 448/1)⁵⁷⁷. TMK 462/1-b.2 uyarınca olağan yönetim ve işletme ihtiyaçları dışında kalan taşınır veya diğer hak ve değerlerin edinilmesi, devri ve rehnedilmesi vesayet makamının iznine tabi tutulmuştur. Benzer şekilde olağan yönetim sınırlarını aşan yapı işleri, ödünç verme ve alma, kambiyo taahhüdünde bulunma, taşınmaz alım-satımı gibi işlemler vesayet makamının iznine bağlanmıştır. Yine vesayet altındaki kişinin temsili bakımından bir işletmenin devralınması, hem vesayet makamının hem de denetim makamının iznine bağlanmıştır. Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde şube açmanın da kural olarak olağanüstü bir işlem niteliğinde olduğu ve vesayet makamının iznini gerektiren bir işlem bulunduğu düşünülebilir. Çünkü bir ticari işletme için ödünç verme-alma ve kambiyo taahhüdünde bulunma,

⁵⁷⁴ Yönetim hakkının kapsamına sadece olağan işlemlerin değil ayrıca tasarruf işlemlerinin de gireceği hususunda bkz. **Altunkaya**, s. 114.

⁵⁷⁵ Vasi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği veya malvarlığıyla ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmekle yükümlü kimsedir (TMK 403/1). Bu haliyle yetkileri en geniş vesayet organı olan vasilik, çocuk yönünden velayete yakın bir gözetim sağlar.

⁵⁷⁶ Kayyım ise, belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için atanan, vasiye göre daha dar kapsamlı yetkiye sahip bir vesayet organıdır (TMK 403/2).

⁵⁷⁷ TMK 449 uyarınca bu kimseler, sınırlı ehliyetsiz adına kefil olamaz, vakıf kuramaz ve önemli bağışlarda bulunamaz; aksi takdirde yaptığı işlemler mutlak butlanla sakattır. Bu yönde bkz. **Akipek/Akıntürk**, s. 333.

olağan bir iş olduğu halde vesayet makamının iznine tabi tutulduysa⁵⁷⁸, olağanüstü bir işlem niteliğindeki şube açma için evleviyetle bu izne ihtiyaç duyulacağı ileri sürülebilir. Vasiye sınırlı ehliyetsiz adına ticari işletmeyi işletme yetkisi verilmişse, kanaatimizce bu izin, hem şube açmayı hem de TMK 462’de sayılan hususları yapabilmeyi kapsamalıdır. Çünkü TMK 462’de sayılan hususlar, sınırlı ehliyetsizin korunması adına getirilmiş ve vasinin göreviyle ilgisi olmadan yapıldığı takdirde izne ihtiyaç duyulan hususlardır. Örneğin vasinin yönetim yetkisi içinde yer almamasına rağmen birine sınırlı ehliyetsizin malvarlığından bir miktar bağışlaması ya da kambiyo taahhüdünde bulunması bu kapsamda değerlendirilebilir. Fakat sınırlı ehliyetsiz adına bir ticari işletme işletirken ödünç alıp verme veya kambiyo taahhüdünde bulunma ticari hayatın rutin işlerindedir ve her seferinde vesayet ya da denetim makamının izninin aranması, ticari işletmenin gereği gibi faaliyetini yürütememesine, işlerin aksamasına yol açabilir. Bu yüzden vasiye sınırlı ehliyetsize ait ticari işletmeyi yönetme yetkisi tanınmışsa, bu yetkinin TMK 462’de sayılan izne tabi işlemleri de kapsadığı kabul edilmelidir. Dolayısıyla ticari işletme organizasyonu çerçevesinde vasinin kanaatimizce vesayet ya da denetim makamının iznini almadan şubeler açabilmesi gerekir. Yeter ki vasi, yönetim yetkisini kötüye kullanmasın ya da sınırlı ehliyetsizi bilerek zarara uğratma kastıyla hareket etmesin. Aksi takdirde TMK 483 uyarınca görevini ağır surette savsaklayan, yetkilerini kötüye kullanan veya güven sarsıcı davranışlarda bulunan vasi görevden alınır. Keza yönetim yetkisini kötüye kullanan vasiye karşı TMK 492’ye göre sorumluluk davası açılması dahi gündeme gelebilir.

Eğer sınırlı ehliyetsiz için kayyım atanmışsa, bir malvarlığının yönetimi ve gözetimiyle görevlendirilen kayyım, sadece o malvarlığının yönetim ve korunması için “*gerekli olan işlemleri*” yapabilir (TMK 460/1). Burada gerekli olan işlemlerle kastedilen, söz konusu malvarlığının yönetimi ve korunması için zorunlu olan asgari işlemlerdir. Görüldüğü üzere kayyımın

⁵⁷⁸ Ticari hayatta olağan karşılanmasına rağmen bu gibi işlemlerin her seferinde vesayet makamının iznine tabi tutulması, doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. Bu açıdan bkz. **Arslanlı**, s. 46; **Arkan**, s. 124, dn. 2.

yönetim yetkisi, vasiye göre daha dar kapsamlı olup, sadece malvarlığının yönetimi ve korunması için gerekli olan işlemleri içerir. Kayyımın bunun dışındaki işleri yapabilmesi, temsil olunanın vereceği özel yetkiye, temsil olunan bu yetkiyi verebilecek durumda değilse vesayet makamının iznine bağlıdır (TMK 460/2). Bu çerçevede sınırlı ehliyetsiz tacir için atanan kayyımın, söz konusu ticari işletmeye bağlı şubeler açması, gerekli işlerin ötesinde özel yetki gerektiren olağanüstü bir işlemdir. Dolayısıyla kayyımın öncelikle sınırlı ehliyetsizden bu yönde özel bir yetki alması, bu mümkün değilse vesayet makamının izninin bulunması gerekir.

➤ Eğer sınırlı ehliyetsize TMK 359 ve 462/1-b.7 hükümlerine göre bir meslek veya sanatla uğraşması için izin verilmişse ve bu izin kapsamında bir ticari işletme işletiyorsa, bu durumda sınırlı ehliyetsiz, tacir sıfatını ticari işletmeyi doğrudan kendi adına işlettiği için kazanır⁵⁷⁹. Böyle bir durumda sınırlı ehliyetsiz kimse, ticari işletmenin yönetimi açısından tam ehliyetli kimseler gibi fiil ehliyetine sahip olur⁵⁸⁰. Normalde böyle bir izin olmaksızın ticari işletme işleten sınırlı ehliyetsiz için, ticari işletmeye bağlı şubeler açma yasal temsilcisinin onayına bağlıdır (TMK 16/1). Bir meslek veya sanatla uğraşması için izin verilen sınırlı ehliyetsiz açısından ise, hangi işlemleri yapabileceği konusunda TMK 453 düzenlemesi yol göstericidir⁵⁸¹. TMK 453/1'e göre vesayet altındaki kişiye vesayet makamı tarafından bir meslek veya sanatın yürütülmesi için izin verilmiş ise, o kişi bununla ilgili "*her türlü olağan işlemleri*" yapmaya yetkilidir ve bu tür işlemlerden dolayı bütün malvarlığı ile sorumludur. Bu düzenlemeden hareketle bir izin dâhilinde de olsa sınırlı ehliyetsiz tacir, ticari işletmeyle ilgili bütün olağan işlemleri yapmaya yetkilidir. Ancak olağanüstü bir işlem niteliğinde olan şube açma bakımından ise, bunu tek başına gerçekleştiremez; yasal temsilcisinin onayına ihtiyaç vardır.

⁵⁷⁹ Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s 47-48; **Şener**, Ticari İşletme, s. 160-161.

⁵⁸⁰ Bkz. **Turanboy**, s. 2128.

⁵⁸¹ Bu hususta bkz. **Akipek/Akıntürk**, s. 324.

c. Kendisine Yasal Danışman Atanan Gerçek Kişi Tacirin Durumu

Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamasına rağmen, korunması için fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin bir kimseye bazı işlemler için yasal danışman atanır (TMK 429/1)⁵⁸². Kendisine TMK 429/1’de sayılan işlemler⁵⁸³ yönünden yasal danışman atanan kimseler fiil ehliyeti kategorinde sınırlı ehliyetli olarak kabul edilmektedir⁵⁸⁴. Kendisine yasal danışman atanan kimselerde ehliyet asıl, ehliyetsizlik istisnadır. Oysa sınırlı ehliyetsizlerde bunun tam tersi geçerli olup, kural sınırlı ehliyetsizlerin hukuki işlemlerde ehliyetsizliği; istisna ise bazı işlemler yönünden ehliyetli kabul edilmiş olmalarıdır.

Kendisine yasal danışman atanan kimseler, TMK 429/1’de dokuz bent halinde sınırlayıcı şekilde sayılmış işlemler için yasal danışmanın görüşünü almak zorundadır. Yasal danışman atandığı kimsenin temsilcisi konumunda olmayıp, sadece kanunda belirtilen işlemler hakkında sınırlı ehliyetliye olumlu veya olumsuz görüş bildirme görevini yerine getirir⁵⁸⁵.

Ticari işletmeye bağlı şubeler açma, olağanüstü bir işlem niteliğinde olsa bile TMK 429/1’de sayılan işlemler arasında yer almamaktadır. Kendisine yasal danışman atanan bir kimsenin bu işlemi yapıp yapamayacağı değerlendirilirken,

⁵⁸² Doktrinde yasal danışmanın bir vesayet organı olduğu halde TMK 396/1’de vesayet organları arasında belirtilmemesi eleştirilmektedir. Bu yönde bkz. Ömer Uğur Gençcan, **Vasi, Kayyım, Yasal Danışman ve Vesayet Daireleri**, Ankara, 2015, s. 961; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, **Türk Medeni Hukuku II. Cilt Aile Hukuku**, 19. Baskı, İstanbul, 2012, s. 501.

⁵⁸³ TMK 429 uyarınca “Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin bir kişiye aşağıdaki işlerde görüşü alınmak üzere bir yasal danışman atanır:

1. Dava açma ve sulh olma,
2. Taşınmazların alımı, satımı, rehnedilmesi ve bunlar üzerinde başka bir aynî hak kurulması,
3. Kıymetli evrakın alımı, satımı ve rehnedilmesi,
4. Olağan yönetim sınırları dışında kalan yapı işleri,
5. Ödünç verme ve alma,
6. Anaparayı alma,
7. Bağışlama,
8. Kambiyo taahhüdü altına girme,
9. Kefil olma.

Aynı koşullar altında bir kimsenin malvarlığını yönetme yetkisi, gelirlerinde dilediği gibi tasarruf hakkı saklı kalmak üzere kaldırılabilir.

Bu düzenlemede gösterilen işler, sınırlı sayı ilkesine tabi olup örnekseyici değildir. Bu yönde bkz. **Gençcan**, s. 982.

⁵⁸⁴ Bkz. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 97; **Gençcan**, s. 961; **Akıntürk/Ateş-Karaman**, s. 501.

⁵⁸⁵ Bu hususta bkz. **Akıntürk/Ateş-Karaman**, s. 502.

sınırlı ehliyetsizlerdeki gibi bir çıkarım yapılamaz. Başka bir ifadeyle kendisine yasal danışman atanan kimse için, kambiyo taahhüdünde bulunma, ödünç alma-verme gibi olağan işlemleri dahi tek başına yapamıyorsa, şube açma gibi olağanüstü işlemi evleviyetle yapamamalı denilemez. Çünkü kendisine yasal danışman atanan kimse ile sınırlı ehliyetsizin hukuki durumu birbirinin tam zıttı özelliğe sahiptir. Birinde (sınırlı ehliyetli) ehliyet asıl iken, diğerinde (sınırlı ehliyetsiz) ehliyetsizlik asıldır. Bu açıdan kendisine yasal danışman atanan sınırlı ehliyetli kimse, TMK 429/1’de sayılan işler dışındaki tüm işlemler açısından tam ehliyetlidir. Bu yüzden kanaatimizce kendisine yasal danışman atanan kimseler, işlettiği ticari işletmeye bağlı şubeler açarken yasal danışmanın görüşünü almak zorunda değildir. Çünkü TMK 429/1’deki sayım sınırlayıcı ve ancak bu sınırlı sayıdaki işlemler için ehliyet sınırlandırılmıştır. Bunu örnekseyici gibi yorumlayıp genişletmek, söz konusu düzenlemenin lafzı karşısında mümkün değildir.

d. Ticari Temsilcinin Şube Açma Yetkisine Sahip Olup Olmaması

Burada değinilmesi gereken bir nokta, en geniş temsil yetkisine sahip tacir yardımcısı konumundaki ticari temsilcinin, tacirden izin ya da onay almadan şubeler açıp açamayacağıdır. TBK 548/1’de ticari temsilcinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunma dâhil işletmenin amacına giren her türlü işlemleri yapmaya yetkili olduğu belirtilmiştir. TBK 548/2’de açıkça yetki verilmedikçe sadece taşınmazların devri ya da bir hak ile sınırlandırılması yasaklanmıştır. Ancak doktrinde haklı olarak TBK 548/2 ile bağlı kalınmayıp ticari temsilcinin yapamayacağı işlemler, daha geniş kategorize edilmektedir⁵⁸⁶. İşletme organizasyonu ile ilgili kararlar almak da, işletme amacına giren her türlü işlemlere dâhildir. Bu nedenle kanaatimizce olağanüstü işlemlerde dahi yetkisi bulunan ticari temsilcinin, işletme sahibinden açıkça yetki almadan ticari işletmeye bağlı yeni

⁵⁸⁶ Bu çerçevede ticari temsilci, işletme amacına aykırı işlemler, işletme sahibinin özel hayatıyla ilgili işlemler(örneğin işletme sahibi lehine bankada tasarruf mevduatı açma), temsil kabul etmeyen şahsa bağlı işlemler (örneğin vasiyet, miras sözleşmesi), bizzat tacir tarafından yapılması bakımından özel kural getirilen işlemler, işletme sahibi bir ticaret ortaklığı ise bunun ortaklarını borç altına sokan işlemler ile temel işlemleri de (örneğin işletmenin hukuki yapısını veya hukuki şeklini değiştiren işlemler) yapamaz. Ticari temsilcinin yapamayacağı işlemler bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 203-212; **Kırca**, s. 116-131.

şubeler açabilmesi mümkündür⁵⁸⁷. Buna rağmen doktrinde, şubelerin kurulması veya kapatılması bakımından ticari temsilcinin herhangi bir yetkisinin olmadığı görüşü de ileri sürülmüştür⁵⁸⁸.

2. Ticaret Ortaklıklarında Şubenin Kurulması ve Yetkili Organ

Ticaret ortaklıkları yönünden şubeler, en başta ortaklığın yetkili organının bu yönde alacağı bir karara istinaden ortaya çıkabilir. Fakat bu, zorunlu değildir. Ticaret ortaklığına ait bir birim, eğer şubenin esaslı unsurlarını taşıyorsa böyle bir karar bulunmasa da şube olarak kabul edilebilir. Ancak ticaret ortaklıklarında şubeler, çoğunlukla bir iradeye dayalı olarak yani yetkili organ tarafından bir karar alınmak suretiyle açılmaktadır. Bu hususu göz önünde bulunduran kanun koyucu, Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin şubenin tescilini düzenleyen 120. maddesinde, tescil için istenen belgeler arasında “şube açılışına ilişkin yetkili organ kararının noter onaylı örneğini” aramıştır (TSY 120/1-b).

O halde ticaret ortaklıklarında bir birimin şube olarak tescil edilebilmesi için, kural olarak ortaklığın yetkili organına ait şube açılışına ilişkin bir kararın noter onaylı örneğinin ibrazı gerekmektedir. Bu bakımdan ticaret ortaklıklarında şubeler açmak için, hangi organın yetkili olduğunun bilinmesi, şubenin tescili açısından önem taşımaktadır.

a. Kişi Ortaklıklarında Şubenin Kuruluşu

(1) Adi Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu

Ticari işletmenin birden çok kimse tarafından elbirliği mülkiyet esasına göre işletilmesi mümkündür. Bunun en tipik ve en yaygın örneğini adi ortaklık temeline dayalı ticari işletme faaliyetleri oluşturmaktadır. Ancak bir ticari işletmenin miras

⁵⁸⁷ Bu yönde bkz. **Westphalen**, s. 1187; **Canaris**, s. 224, No. 14; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 59; **Karayalçın**, s. 489; **Arkan**, s. 184; **Kırca**, s. 115; **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 684, No. 1428; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 199.

⁵⁸⁸ Bu görüşler için bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 199, dn. 399.

yoluyla intikali halinde de, mirasçuların elbirliği mülkiyeti esasına dayalı olarak, söz konusu ticari işletmeyi işletebilmeleri olasıdır.

Elbirliğiyle mülkiyet, sınırlı sayı ilkesine (numerus clausus) tabi olup, ancak kanunla veya kanunda öngörülen sözleşmelerle kurulabilir (TMK 701/1)⁵⁸⁹. Elbirliğiyle mülkiyet esasına dayalı durumlardan biri, doğrudan kanundan kaynaklanan ve mirasçular arasında geçerli olan miras ortaklığıdır. Bir diğeri ise, sözleşmesel esasa dayalı adi ortaklık ilişkisidir.

Ticari işletmenin elbirliği mülkiyeti esasına dayalı olarak işletilmesi halinde, kanunda veya sözleşmede aksine bir düzenleme yoksa gerek yönetim gerekse tasarruf işlemleri ortakların oybirliği ile karar vermelerine bağlıdır (TMK 702/2)⁵⁹⁰. Ticari işletmeye bağlı şubeler açmak ise, olağanüstü bir işlem niteliğinde olduğundan⁵⁹¹ ortakların oybirliğiyle alacağı bir karara tabi olacaktır⁵⁹².

Elbirliği mülkiyetle ilgili adi ortaklık ilişkisi çerçevesinde işletilen ticari işletmeler yönünden şube açma durumu üzerinde ayrıca durulmalıdır. Bilindiği üzere gerçek kişi tacirler yönünden bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işletmek tacir sıfatını kazandırdığına göre, bir ticari işletmenin adi ortaklık şeklinde işletilmesi durumunda ortaklardan her birinin tacir sıfatına sahip olacağı kuşkusuzdur⁵⁹³. Acaba böyle bir durumda ticari işletmeye bağlı şubeler açılması bakımından yetkili kişi kim olacaktır? Başka bir ifadeyle adi ortaklık tarafından işletilen ticari işletmeler için şubeler açılmasında, ortaklardan her biri tek başına mı yoksa sadece idareci ortaklar mı yetkili veyahut burada ortakların tümünün oybirliğini gerektiren bir işlem mi söz konusudur?

Adi ortaklıkta yönetime dair herhangi bir kural belirlenmediyse, TBK 625/1’de düzenlenen özden yöneticilik ilkesi gereği ortaklık yönetimi bütün ortaklara aittir. Ancak TBK 625 uyarınca ortaklık yönetimi, sözleşme veya ortaklık kararıyla

⁵⁸⁹ Bu yönde bkz. Selahattin Sulhi Tekinay, **Eşya Hukuku**, Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul, 1978, s. 430-431; Fikret Eren, **Mülkiyet Hukuku**, Ankara, 2011 (Anılış: Eren, Mülkiyet), s. 125; şeref Ertaş, **Eşya Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, 2008, s. 272; Aydın Aybay ve Hüseyin Hatemi, **Eşya Hukuku**, İstanbul, 2009, s. 145.

⁵⁹⁰ **Eren**, Mülkiyet, s. 133; **Ertaş**, s. 274; **Aybay/Hatemi**, s. 145.

⁵⁹¹ Şube açmanın, olağanüstü bir işlem niteliğinde olduğü yönünde bkz. **şener**, Ortaklıklar, s. 220.

⁵⁹² Bkz. **Tekinay**, s. 438-439; **Eren**, Mülkiyet, s. 133.

⁵⁹³ Bkz. **Arkan**, s. 123; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 259, No. 491.

tek bir ortağa, birkaç ortağa veya ortak sıfatına sahip olmayan üçüncü bir kişiye bırakılabilir. TBK 625/3'te genel yetkili bir temsilci atanması örnek gösterilerek olağanüstü işlemler açısından ortaklığın yönetimi idareci olsun veya olmasın, bütün ortakların oybirliğine bağlanmıştır. Keza TBK 624/1'de ortaklık kararlarının bütün ortakların oybirliği ile alınacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeler, elbirliği mülkiyete ilişkin TMK 702/2 hükmüyle de uyumludur.

Kanun koyucu sıkı bir güven ilişkisine dayalı adi ortaklık için genel yetkili bir temsilci atanmasını dahi olağanüstü bir işlem niteliğinde kabul etmiştir. Şubelerin tacir ad ve hesabına üçüncü kişilerle tıpkı merkez işletmede olduğu gibi bağımsız olarak işlemler yapabilmesi için, başında belirli bir temsil yetkisine sahip kimse bulunmalıdır. Genel yetkili bir temsilci atanması dahi adi ortaklıkta olağanüstü işlem kabul edilmiş iken, bundan daha kapsamlı bir işlem olan şubelerin kurulması da olağanüstü işlem kapsamında değerlendirilecektir. Bu açıdan adi ortaklığa ilişkin bu düzenlemeler dikkate alındığında ticari işletmeye bağlı şubeler açmak, olağanüstü bir işlem olup, ancak tüm ortakların oybirliği ile gerçekleştirilebilir⁵⁹⁴. Fakat bu söylenenler iç ilişki bakımından geçerli olup, idareci bir ortağın tek başına şubeler açması, dış ilişkide iyiniyetli üçüncü kişiler açısından hüküm ve sonuç doğuracaktır.

Burada gizli adi ortaklık ilişkisine de ayrı bir parantez açmak gerekir. Gizli adi ortaklık, adi ortaklığın özel bir türü olup taraflardan biri, üçüncü kişilere karşı ortak sıfatıyla görünmez, bütün işleri aktif ortak kendi adına yerine getirir; fakat gizli ortakla aralarında bir ortaklık ilişkisi bulunur⁵⁹⁵. Gizli adi ortaklıkta, aktif ortağın gizli ortağı dışa karşı dolaylı bir şekilde temsili söz konusu olur. Fakat dolaylı temsilden farkı, aktif ortağın işlemi hem gizli ortak hem de kendi hesabına yapmasıdır⁵⁹⁶.

Gizli adi ortaklığın yönetimi, tamamen aktif ortağa ait olup, üçüncü kişilerle yapılan işlemlerde gizli ortağın herhangi bir hak sahipliği veya yükümlülüğü ortaya

⁵⁹⁴ Nitekim kollektif ortaklık yönünden de şube açmanın olağanüstü bir işlem olduğu yönünde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 220.

⁵⁹⁵ Gizli adi ortaklık ilişkisinin özelliklerine ilişkin bkz. **Şener**, Adi Ortaklık, s. 146-147; Nami Barlas, **Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri**, İstanbul, 1998, s. 127-128; Fatih Bilgili, **İsviçre ve Alman Hukuku Işığında Türk Ortaklıklar Hukukunda Gizli Ortaklık İlişkileri**, Ankara, 2003, s. 53 vd.

⁵⁹⁶ Bu yönde bkz. **Şener**, Adi Ortaklık, s. 147; **Bilgili**, s. 89.

çıkılmaz. Hem olağan hem de olağanüstü işlemlerde, aktif ortak gizli ortağın onayını alması ya da gizli ortağın işleme katılması söz konusu olamaz⁵⁹⁷. Gizli adi ortaklıkta özellikle dış ilişkide olağanüstü işlemler bakımından oybirliği ile karar alınmasına gerek yoktur. Bu yüzden adi ortaklığa bağlı şubeler açma, olağanüstü bir işlem teşkil etse dahi aktif ortağın dışa karşı tek başına yapabileceği işlemlerden kabul edilmelidir. Başka bir deyişle üçüncü kişi gizli adi ortaklık ilişkisini bilse dahi, şube açma işlemi için gizli ortağın onayının olmaması hukuki sonucu değiştirmez⁵⁹⁸.

Burada şubeler açma konusunda ilginç bir noktaya değinmek istiyoruz. Örneğin bir adi ortaklık ortağı, bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işlettiği için tacir sıfatına sahiptir; ancak şube açma bakımından olağanüstü bir işlem söz konusu olduğu için tek başına buna yetkili değildir. Ticari temsilci ise bağımlı bir tacir yardımcısı konumunda olmasına rağmen, temsil yetkisi olağanüstü bir işlem olan şube açmayı da kapsamaktadır. Bu çerçevede adi ortaklık için atanacak bir tacir yardımcısı konumundaki ticari temsilci, tek başına şubeler açabilecekken, ortaklığın herhangi bir ortağı bu yetkiye sahip değildir. O halde bazı durumlarda tacir yardımcılarının yetkisinin taciri bile aştığı tuhaf bir durumla karşı karşıya kalınabilir. Kanaatimizce burada adi ortaklık ortağının tacir olma sıfatından dolayı tabi olduğu hüküm ve sonuçlar ile ortak olma sıfatından doğan yetkileri birbirinden ayrılmalıdır.

Adi ortaklık ortağının yönetim yetkisi, bu ilişkinin niteliği gereği ortakların iradesiyle kendiliğinden sınırlandırılmaktadır. Çünkü adi ortaklık ilişkisi çerçevesinde bir araya gelen kimselerin, zımnen tek başına yapabileceği bazı yetkilerden vazgeçtiği varsayılmakta ve yönetim ile temsil yetkisi, kanun gereği belirli bir sınırlandırmaya tabi tutulmaktadır. Nitekim bir ticari işletmenin kısmen olsa kendi adına işletilmesi esas, adi ortağın bu sınırlı yönetim yetkisi dikkate alınarak kabul edilmiş bir husustur. Bu bağlamda ticari temsilci yetki bakımından adi ortaklık ortağından fazla yetkilere sahip olsa da, ortaklığın tamamının oybirliği ile yapabileceği işlerden daha geniş bir yetkiye sahip değildir.

⁵⁹⁷ Bu açıdan bkz. **Barlas**, s. 140-141. Fakat olağanüstü işlemler bakımından gizli ortağın da yönetimde yetkili olduğu hususunda karşı. **Poroy**, Ortaklıklar I, s. 42, No. 72a; **Bilgili**, s. 128.

⁵⁹⁸ Benzer bir düşüncede bkz. **Barlas**, s. 141.

(2) Kollektif Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu

TTK 124/2 gereği kişi ortaklıklarından olan kollektif ve komandit şirket, ticari işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulur⁵⁹⁹. Kişi ortaklıklarında en önemli unsur olan şahıs unsuru, ortaklığın kuruluşunda ve devamında birinci plandadır⁶⁰⁰. Öyle ki bu ortaklıklar açısından, sözleşmede ortaklığın mirasçılarla devamına yönelik bir düzenleme yoksa ortaklardan birinin ölümü (TBK 639/1-b.2); ortaklardan birinin kısıtlanması, iflası veya tasfiye payının cebri icra yoluyla paraya çevrilmesi (TBK 639/1-b.3) bir sona erme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır (TTK 243/1; 328/1). Kişi ortaklıklarında ortaklık borçlarından ortakların sorumluluğu, sınırsız, müteselsil ve ikinci derecede olduğundan, ortakların birbirini iyi tanması ve birbirlerine güvenmesi önemlidir⁶⁰¹.

Kişi ortaklıklarının en yaygın görünüm biçimi olan kollektif ortaklıklar bakımından yönetimin kapsamı TTK 223'te düzenlenmiştir. Kollektif ortaklığın yönetimi, ortak amaca ulaşmak için ortaklar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve ortaklığın olağan ve olağanüstü olmak üzere işlerinin yürütülmesi anlamına gelmektedir⁶⁰². TTK 223/1 uyarınca kollektif ortaklığın yöneticilerinden her biri, şirketin amacını gerçekleştirmek için yapılması gereken olağan iş ve işlemleri kendi başına yapabilmektedir. Ancak düzenlemenin devamında örnekseyici bir şekilde sayılan bağışta bulunmak, kefil olmak, ticari temsilci tayin etmek, şirketin özüne ilişkin üretim araçlarını devretmek, ticari işletme rehni kurmak gibi olağanüstü işlemlerde ortakların oybirliği aranmaktadır⁶⁰³. Bu hüküm, TTK 318/1 gereği adi komandit ortaklıklar açısından da uygulama alanı bulmaktadır.

TTK 223/1'deki olağanüstü işlemler, örnekseyici olarak sayıldığı için⁶⁰⁴ maddede açıkça öngörülmemekle birlikte kanaatimizce kollektif ortaklıklarda şube

⁵⁹⁹ **Poroy/Tekinalp**, Ortaklıklar I, s. 87, No. 120c; **Şener**, Ortaklıklar, s. 108; **Bilgili/Demirkapı**, Şirketler, s. 43.

⁶⁰⁰ Bu yönde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 108.

⁶⁰¹ Bu hususta bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 190, No. 193; **Şener**, Ortaklıklar, s. 206; **Pulaşlı**, s. 8, No. 21.

⁶⁰² Bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 218.

⁶⁰³ Olağanüstü işlemler, şirketin amacına hizmet eden; ancak sürekli yapılmayan ve istisnai nitelikteki işlemler olup, yönetici olsun ya da olmasın bütün ortakların oybirliğini gerektirir. Bu hususta bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 208, No. 254; **Bilgili/Demirkapı**, s. 117.

⁶⁰⁴ Bu yönde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 220; **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 208, No. 254.

açılması olağanüstü bir işlem niteliğinde olup bütün ortakların oybirliğini gerektirir⁶⁰⁵. Ancak TTK 223/1 düzenlemesi, iç ilişkiyle ilgili bir kural olduğu için, bu kurala uymaksızın temsil yetkisine sahip ortak tarafından alınan kararlar, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli kabul edilecektir⁶⁰⁶. Dolayısıyla ortaklar kurulu kararı olmaksızın yönetici bir ortak tarafından açılmış ve faaliyete geçmiş şube niteliğindeki bir birimin, geçerli olarak kurulmadığı, diğer ortaklar tarafından iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.

(3) Komandit Ortaklıkta Şubenin Kuruluşu

Kişi ortaklıklarından bir diğeri olan komandit ortaklık, tıpkı kollektif ortaklık gibi bir ticari işletme işletmek amacıyla kurulsun da, bazı hususlarda kollektif ortaklıktan ayrılmaktadır⁶⁰⁷. Bir ticaret ortaklığında en az bir tane sınırlı sorumlu ortak olmak üzere, sınırsız sorumlu ortakların bulunması halinde bir komandit ortaklıktan söz edilebilir⁶⁰⁸. TTK 308’de komandit ortaklığın yönetimi bakımından, TTK 309-316 arasında yer alan kurallar saklı kalmak üzere, TTK 217 ilâ 231 hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir.

Komandit ortaklığın yönetimine ilişkin TTK 309/1’de ister komandite isterse komanditer olsun her ortağın bir oy hakkına sahip olduğu emredici bir şekilde ortaya konmuştur. Aynı düzenlemenin ikinci fıkrasında ise, ortaklığı komandite (sınırsız sorumlu) ortakların yöneteceği belirtilmiştir. Bu yüzden normalde komanditer ortaklar, şirket işlerinin görülmesinde yetkili ve görevli olmadıkları gibi, yönetim yetkisine sahip ortakların yetkisi dâhilinde yaptıkları işlemlere de itiraz edemezler (TTK 309/3)⁶⁰⁹. Fakat bu, komanditer ortakların ortaklık yönetiminde hiçbir fonksiyona sahip olmadıkları anlamına gelmez. Nitekim TTK 309/3’ün devamında olağanüstü işlemlerde⁶¹⁰, ortaklık sözleşmesinin değiştirilmesi, tür değiştirme, birleşme, bölünme gibi yapısal değişikliklerde, ortaklığa ortak alınması veya

⁶⁰⁵ Bkz. **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 57; **Şener**, Ortaklıklar, s. 220.

⁶⁰⁶ Bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 222.

⁶⁰⁷ Kollektif ortaklık ile adi komandit ortaklık arasındaki farklar için bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 278.

⁶⁰⁸ Bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 279.

⁶⁰⁹ Ancak bu durumun olağan işlemlerle sınırlı olduğu yönünde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 279; **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 264, No. 394.

⁶¹⁰ Komandit ortaklıkta ise olağanüstü işlemler, TTK 308/1’in atfı nedeniyle TTK 223/1’e göre belirlenecektir.

çıkarılması ve payın devri türünden temel işlemlerde komanditer ortakların da oy hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan komandit ortaklıklarda olağanüstü işlemler ile temel işlemlerde komanditer ortakların da oyu alınmalıdır⁶¹¹. Dolayısıyla tıpkı kollektif ortaklıkta olduğu gibi komandit ortaklıkta şube açma, olağanüstü işlem kapsamında olup komanditer ortakların da oyu aranacaktır. Fakat TTK 309/3'te olağanüstü işlemlerle temel işlemlerde komanditerlerin de oyu aranmakla beraber, alınacak kararlarda oybirliğinden bahsedilmemiştir⁶¹². Bu yüzden söz konusu düzenlemede komanditer ortakların tamamının oy kullandığı fakat oyçokluğuyla alınan kararların geçerli olup olmayacağına ilişkin bir açıklık yoktur. Ancak TTK 308/1'de, TTK 223/1'e yani kollektif ortaklığın yönetimine atıf yapıldığı için, kanaatimizce olağanüstü işlemlerle temel işlemler bakımından tıpkı TTK 223/1'de belirtildiği gibi oybirliğiyle karar alınması gerekir. Başka bir deyişle komandit ortaklıklarda tüm ortakların oy kullandığı; ancak oybirliği sağlanamadığı olağanüstü işlemler ile temel işlemlere ilişkin kararlar geçerli kabul edilmemelidir. Fakat bu düzenlemeler de iç ilişkiyle ilgili olduğu için, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Bu yüzden sadece komandite ortakların kararına dayalı olarak kurulan şubeler açısından, komanditer ortağın iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürebileceği bir itiraz hakkı bulunmamaktadır. Buna rağmen şubenin ticaret siciline tescili bakımından, oybirliği ile alınmış bir karar olup olmadığı, ticaret sicil müdürlüğü tarafından kendiliğinden incelenmelidir (TSY 120/1-b).

b. Sermaye Ortaklıklarında Şubenin Kuruluşu

TTK 124/2'de anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye ortaklıkları arasında sayılmıştır. Aynı düzenlemenin birinci fıkrasında ticaret ortaklıkları arasında kooperatifler de sayılmasına rağmen, buna ne kişi ne de sermaye ortaklıkları arasında yer verilmemiştir. Bu açıdan kooperatifler, bir yandan kişi ve sermaye ortaklıklarına özgü özellikler taşıyan; fakat diğer taraftan bunların

⁶¹¹ Bkz. **Pulaşlı**, s. 228, No. 40.

⁶¹² Doktrinde de komanditer ortağın olağanüstü işlemlerle temel işlemlerde oy hakkı olduğu ifade edilmekle birlikte, bu konuda alınacak kararların oybirliği gerektirip gerektirmediği üzerinde durulmamıştır. Bu yönde karş. **Çamoğlu**, Ortaklıklar I, s. 264, No. 395-396; **Pulaşlı**, s. 228-229, No. 40-41; **Bilgili/Demirkapı**, s. 138.

hiçbirinde bulunmayan birtakım özelliklere sahip olan ticaret ortaklığıdır⁶¹³. Bu yüzden bunların şube açması, ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Sermaye ortaklıklarında, ortakların kişilikleri, birbirini tanıyıp tanımaması veya birbirine güven duyup duymaması çok önemli değildir. Hatta aile tipi olmayan ve ortak sayısı beş yüzden fazla olan sermaye ortaklıklarında ortakların çoğu birbirini tanımaz. Onlar için önemli olan, ortaklık malvarlığı ve bunun korunmasıdır. Bunu dikkate alan kanun koyucu, birçok yerde sermayenin korunması ilkesiyle bağlantılı düzenlemeler getirmiştir⁶¹⁴. Dolayısıyla sermaye ortaklıkları, sorumluluk rejimi yönünden ortakların sadece ortaklığa karşı ve getirmeyi taahhüt ettikleri sermaye payı oranında sorumlu oldukları; ortaklık alacaklılarına bakımından ise kural olarak herhangi bir sorumluluklarının bulunmadığı ortaklık türleridir. Sermaye ortaklıklarının yönetimi bakımından kanun koyucu her bir ortaklığın özelliklerini dikkate alarak çeşitli düzenlemeler öngörmüştür. Bu çerçevede sermaye ortaklıkları tarafından açılacak şubelerde yetkili organ, her bir sermaye ortaklığı bakımından ayrı ayrı incelenip tespit edilmelidir.

(1) Anonim Ortaklık Bakımından Şube Açmaya Yetkili Organ

Anonim ortaklıklara ilişkin TTK 354/2’de şubelerin merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak buldukları yer ticaret siciline tescil olunacağı öngörülmüştür. Fakat buna rağmen şube açılmasına ilişkin yetkili organın hangisi olduğu konusunda açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Anonim ortaklık, TTK 365 gereği yönetim kurulu tarafından yönetilir ve temsil olunur. Anonim ortaklıkta yönetim kurulunun temsil yetkisinin kapsamını düzenleyen TTK 371/1’de şirketi temsile yetkili olanların, şirketin amacına ve işletme konusuna giren her türlü iş ve hukuki işlemleri yapabileceği belirtilmiştir. TTK 368’e göre ise yönetim kurulu, ticari temsilci ve ticari vekiller atamaya yetkili organdır. Hatta TTK 375’te yönetim kurulunun devredilemez görev ve yetkileri arasında müdürlerin ve aynı işleve sahip kişiler ile imza yetkisini haiz bulunanların

⁶¹³ Bu açıdan bkz. Şener, Ortaklıklar, s. 108-109; Poroy/Tekinalp, Ortaklıklar I, s. 89, No. 120g.

⁶¹⁴ Sermayenin korunması ilkesiyle bağlantılı düzenlemelere örnek olarak bkz. TTK 332, 342, 343, 391/1-b, 447/1-c, 480/3, 509, 601, 609, 612, 644/1-a. Sermayenin korunması ilkesi bakımından örnekler için ayrıca bkz. Şener, Ortaklıklar, s. 314-315.

atanmaları ve görevden alınmaları yer almaktadır (TTK 375/1-d). Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde şube kurmaya ilişkin açık bir hüküm bulunmasa da, anonim ortaklığa ilişkin şube açma yetkisinin yönetim kurulunda olduğu söylenebilir⁶¹⁵. Dolayısıyla kanunda gösterilen istisnalar dışında her türlü işlemi kendi başına yapma yetkisi bulunan yönetim kurulunun şube açma konusunda da yetkili olduğu kabul edilmelidir⁶¹⁶. Yönetim kurulu alacağı bir kararla şirketin farklı coğrafi bölgelerde faaliyet yürütmesi amacıyla şubeler açabilir. Fakat olağan ve rutin işlerden olmayan şube açılması, şirketin temsilinden ziyade yönetimine ilişkin bir işlem olduğundan, yönetim kurulunun TTK 390/1 çerçevesinde toplanıp kurul halinde bir karar almasını gerektirir. Buna göre esas sözleşmede ağırlaştırıcı bir hüküm bulunmadığı takdirde, yönetim kurulu şube açmak için üye tamsayısının çoğunluğuyla toplanıp, toplantıda hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile bir karar almalıdır. Bu karar, anonim ortaklığın şubesinin ticaret siciline tescili açısından önemlidir. Çünkü ticaret sicil müdürlüğü, ancak böyle bir karar olması durumunda şube olarak gösterilen işyerini sicile tescil edebilecektir (TSY 120/1-b). Buna rağmen anonim ortaklığın temsili yönünden kural olarak çift imza ilkesi geçerli olduğundan, herhangi iki yönetim kurulu üyesinin şirket unvanı altında atacakları imza ile şube niteliğinde bir işyeri açması üçüncü kişilere karşı geçerlidir. Bu karar, TTK 390/1'deki esaslara aykırı olduğundan, şubenin tescili açısından sıkıntı yaratır; yoksa söz konusu birimin şube niteliğine etki etmez.

⁶¹⁵ Bu yönde Alman Ticaret Kanunu'nda merkezi yurtdışında olan anonim ortaklıklar için şubelerin yönetim kurulu tarafından kurulabileceği ayrıca düzenlenmiştir (HGB §13e). Ayrıca bkz. Groschuff, "Eintragungsverfahren bei Zweigniederlassung und bei Sitzverlegung nach der zum 1. Oktober 1937 in Kraft tretenden Neuregelung", **Juristische Wochenschrift**, 1937, Heft: 39, s. 2426; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 56; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 16; **Rheineck**, s. 11; **Basler/Pichura**, s. 31; **Hoger**, s. 1220. İsviçre hukukunda da şube açma yetkisinin aksi esas sözleşmede kararlaştırılmadıkça yönetim kurulunda olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede bkz. **Meier**, s. 335, No. 480.

⁶¹⁶ Bkz. **Hüffer/Koch**, § 45 (HGB § 13), No. 7. Doktrin bir görüş anonim ortaklıkların şube açabilmesi için yönetim kurulu kararı veya genel kurul kararı olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu hususta bkz. **Eriş**, s. 942; Mustafa Can, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Ticaret Unvanı", **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 10, Sayı: 111, Mart 2007, s. 5. Kanaatimizce anonim ortaklıkta bir işlemin her iki organın yetkisi dâhilinde olması mümkün değildir. Nitekim TTK 374/1'de yönetim kurulunun kendisine bırakılan alanda, kanun ve esas sözleşme uyarınca "*genel kurulun yetkisine bırakılmış bulunanlar dışında*" şirketin işletme konusunun gerçekleştirilmesi için gerekli olan her çeşit iş işlemler hakkında karar almaya yetkili olduğu açıkça hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemeyi tamamlayıcı nitelikte olan TTK 408/1'de ise, genel kurulun kanunda ve esas sözleşmede açıkça öngörülmüş bulunan hallerde karar alabileceği düzenlenmiştir. O halde genel kurul, ancak esas sözleşmede kendisine bu yönde bir yetki verildiğinde şube açma kararı alabilir. Aksi takdirde bu yetkinin, söz konusu düzenlemeler çerçevesinde yönetim kurulunda olduğu ortadadır.

Anonim ortaklıkta Şube kurulurken yönetim kurulu alacağı kararla Şubenin nerede ve ne zamandan itibaren açılacağını, Şube yöneticisini ve Şube için tahsis edilecek sermaye miktarını belirler. Daha sonra notere gidilerek Şube yöneticisinin imza sirküleri çıkarılır. Ortaklık temsilcisi veya Şube yöneticisi, anonim ortaklık yönetim kurulu kararı ile imza sirkülerini bir dilekçeyle merkezin bağlı bulunduğu ticaret sicil müdürlüğüne vermelidir. Buradan Şube yöneticisine ortaklık dosyasının bir rneği ile sicilini düzenleyeceği Şube kuruluşuna ilişkin bir belge verilerek Şube kurma işlemi tamamlanır. Şube yöneticisi, bu belgelerle Şubenin bulunduğu yer ticaret sicil müdürlüğüne başvurarak tescil işlemini yaptırabilir. Bu tescil, Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde ilan edilir (TTK 35/4)⁶¹⁷.

Anonim ortaklıkta Şubelerin yönetim kurulu kararı ile kurulabileceğini kabul etmekle birlikte, söz konusu ortaklığın kuruluş aşamasında Şubeler esas sözleşmeye yazılmak suretiyle de oluŐturulabilir⁶¹⁸. Bu olasılıkta Şube kurmak için yönetim kurulu kararına ihtiyaç yoktur. Fakat burada TTK 340'taki emredici hükümler ilkesi gereği böyle bir kaydın esas sözleşmeye yazılamayacağı düşünülebilir. TTK 340/1'de esas sözleŐmeden, bu Kanunun anonim Şirketlere ilişkin hükümlerinden ancak Kanunda buna açıkça izin verilmişse sapılabilir hükmü yer almaktadır. Şubenin esas esas sözleşmeye yazılmak suretiyle kurulması, kanaatimizce TTK'nun anonim ortaklıklara ilişkin hükümlerinden bir sapma durumu oluŐturmaz⁶¹⁹. Çünkü anonim ortaklıklarda Şube kuruluşuna ilişkin herhangi bir esas TTK'da öngörülmemiştir.

(2) Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklarda Şube Açmaya Yetkili Organ

Sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklık, TTK 564 ilâ 572 hükümleri arasında düzenlenmiş bir sermaye ortaklığıdır. Bu ortaklık, sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir veya birkaçının Şirket alacaklılarına karşı kolektif Şirket

⁶¹⁷ Bu yönde bkz. **Eriş**, s. 942.

⁶¹⁸ Bkz. **Eriş**, s. 942.

⁶¹⁹ Kanun koyucu bu düzenlemeyi daha çok küçük pay sahiplerini koruma amacıyla getirdiğine göre (bu hususta bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 306), kuruluş aşamasında esas sözleşmede Şubelere de yer verilmesi düzenlemenin amacına aykırılık teşkil etmez.

ortağı gibi, diğerlerinin ise anonim ortaklık pay sahibi gibi sorumlu olduğu bir ortaklıktır⁶²⁰. Sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklık yönünden kanun koyucu, bazı hususlarda komandit ortaklık hükümlerine atıf yapmışken; bu hususların dışında kalan durumlarda kural olarak anonim ortaklık hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Bu kapsamda TTK 565/1 uyarınca komanditelerin birbirleriyle, komanditerlerin tümüyle ve üçüncü kişilerle hukuki ilişkileri, özellikle “*şirketin yönetimine ve temsiline ilişkin*” görev ve yetkileri, şirketten ayrılmaları komandit şirketlerdeki hükümlere tabi kılınmıştır. Bunun haricindeki diğer hususlarda ise, kanunda aksine bir düzenleme bulunmadıkça anonim ortaklık hükümleri uygulama alanı bulur (TTK 565/2).

Görüldüğü gibi sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklık, sermaye ortaklığı olmasına rağmen, yönetim ve temsili komandit ortaklık hükümlerine tabidir. Dolayısıyla yukarıda komandit ortaklık açısından şube açılmasına ilişkin tespit ettiğimiz hususlar, bu ortaklık bakımından da geçerlidir. Bu çerçevede olağanüstü işlemler arasında yer alan şube açma, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklar yönünden de oybirliği gerektiren bir işlem olarak kabul edilmelidir (TTK 308/1, 223/1 ve 309/3).

(3) Limited Ortaklıklarda Şube Açmaya Yetkili Organ

Sermaye ortaklıklarının yaygın görünüş biçimlerinden biri olan limited ortaklık, yeni pazarlara ve müşteri çevrelerine ulaşmak istiyorsa başvuracağı yolların başında şirkete bağlı şubeler açmak gelir. Bu sayede limited ortaklık, hem şirket faaliyetlerini daha geniş alana yaymış olur hem de hedeflenen işletme politikasına bağlı olarak büyüyüp gelişir. Limited ortaklıkta şube, TTK 629/1’in atfı nedeniyle TTK 371/3 uyarınca temsil yetkisinin sınırlandırılması açısından da önem taşır. Nitekim irtibat bürosu, teşhis merkezleri gibi şube niteliği bulunmayan yerler bakımından temsil yetkisinin sınırlandırılması düşünülemez⁶²¹.

Limited ortaklık bakımından da şube açma konusunda hangi organın yetkili olduğu hususunda TTK’da ve doktrinde herhangi bir açıklama yoktur. Bu kapsamda

⁶²⁰ Bkz. **Tekinalp**, Ortaklıklar II, s. 374, No. 1610; **Bilgili/Demirkapı**, s. 341.

⁶²¹ Bu hususta bkz. **Şener**, Limited, s. 710.

limited ortaklık bakımından şubeler açılması için, genel kurul kararına ihtiyaç olup olmayacağı veya bunun genel olarak müdürlerin yönetim yetkisi içinde bulunup bulunmadığı tartışılabilir⁶²². Limited ortaklık yönünden bu hususun açıklığa kavuşturulması, mevcut düzenlemeler karşısında oldukça zordur. Çünkü farklı açılardan yaklaşıldığında bu yetkinin her iki organda da olabileceği rahatlıkla savunulabilir. Bu açıdan ortaya konulacak iki farklı yoruma göre bu yetkinin, bir görüşe göre müdürlerde diğer bir görüşe göre ise genel kurulda olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü mevcut düzenlemelerde bu yönde bir hüküm olmadığı gibi, doktrinde de bu konuda ileri sürülmüş herhangi bir görüş bulunmamaktadır.

Bu konuda savunulacak birinci görüş çerçevesinde; öncelikle limited ortaklıkta özellikle ticari temsilci ve ticari vekillerin atanması konusunda anonim ortaklıktan farklı bir esas benimsendiği göze çarpmaktadır. Gerçekten de TTK 631/1 uyarınca limited ortaklık için ticari temsilci veya ticari vekiller, aksine şirket sözleşmesinde bir düzenleme bulunmadığı sürece ancak genel kurul kararı ile atanabilmektedir⁶²³. Anonim ortaklıkta bu yetki yönetim kurulunda iken, limited ortaklıkta kural olarak genel kurula aittir⁶²⁴. Limited ortaklık yönünden açılacak şubelerin üçüncü kişilerle işlem yapabilmesi için, başında en azından ticari temsil yetkisine sahip bir yöneticisinin de bulunması gerekir. Bu yöneticinin asgari ticari vekil düzeyinde yani şubenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için olağan iş ve işlemlerini gerçekleştirebilecek kapasitede olması lazımdır. Dolayısıyla limited ortaklığa bağlı şubeler açılırken, ortaklığın bunun başına en azından ticari vekil düzeyinde bir temsilci ataması da gerekmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde şirket için ticari temsilci ve ticari vekil atamaya yetkili olan genel kurulun, şube açma konusunda da yetkili olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda şube açma

⁶²² Bu yönde uygulamada ticaret sicil müdürlüklerinde yer alan şube açılmasına ilişkin formlarda veya bilgilerde anonim ortaklıkta yönetim kurulu kararı, limited ortaklık açısından ise genel kurul kararı arandığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan bkz.

<http://www.izto.org.tr/tr/limited-sirketler>;

<https://www.atso.org.tr/download/106/sube-acilis-tescili-karar-ornegi.html>;

http://www.ito.org.tr/wps/portal/tescil-ilan-kurulus?WCM_GLOBAL_CONTEXT=limited_sirketler;

http://www.duzcetso.org.tr/Dosyalar/Ek_Dosyalar/ek_dosya_42.pdf (Erişim: 16.07.2018).

⁶²³ Doktrinde genel kurul tarafından atanan ticari temsilci veya ticari vekillerin şirketin organı olduğu; bu yüzden bu kimselerin müdürlerin alacağı kararlar azledilemeyeceği ve bu konuda yetkinin genel kurula bırakıldığı ifade edilmektedir. Bu görüş için bkz. **Pulaşlı**, s. 806, No. 59.

⁶²⁴ Bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 748. Bu yetkinin limited ortaklıklarda müdürlere bırakılmasının, işin doğasına daha uygun olacağı yönünde bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar II, s. 514, No. 1725.

bakımından genel kurul, toplantıda temsil edilen oyların salt çoğunluğu ile bir karar almalıdır (TTK 620/1). Bu karar, özellikle limited ortaklığa ait şubenin ticaret siciline tescili bakımından önem taşıyacaktır. Nitekim Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 120. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde tescil için istenen belgeler arasında şube açılışına ilişkin yetkili organ kararının noter onaylı örneği aranmaktadır. Uygulamada ise ticaret odalarının yetkili organ olarak genel kurul kararı aradıklarını belirtmek gerekir.

Bu konuda savunulacak bir diğer görüşe göre ise, limited ortaklıkta şubeler açmak için yetkili organın müdürler olmasıdır. Çünkü TTK 625/1 uyarınca müdürler, kanunların ve şirket sözleşmesinin genel kurula görev ve yetki vermediği bütün konularda görevli ve yetkili kabul edilmişlerdir⁶²⁵. Benzer şekilde TTK 623/3'e göre müdürler, kanunla veya şirket sözleşmesiyle genel kurula bırakılmamış bulunan yönetime ilişkin tüm konularda karar almaya ve bu kararları yürütmeye yetkilidirler⁶²⁶. Diğer taraftan müdür veya müdürlerin çoğunluğu, kural olarak 623'üncü maddenin kapsamına girmeyen ticari temsilci veya ticari vekilleri her zaman görevden uzaklaştırma yetkisine sahiptirler (TTK 631/2)⁶²⁷. Olağan ve olağanüstü işlerde yetkili olan ticari temsilcilerin şube açabilecekleri kabul edildiğine göre, bu yetkiye müdürlerin sahip olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Çünkü ticari temsilcinin temsil yetkisi, organ niteliğindeki müdürlerin yetkisinden daha dar kapsamlıdır. Ayrıca şube açma yetkisi, TTK'da açıkça düzenlenmediği için ve genel kurulun da yetkisi içinde sayılmadığına göre, TTK 623/3 çerçevesinde müdürlerin bu konuda karar almaya yetkili organ oldukları rahatlıkla savunulabilir⁶²⁸.

Kanaatimizce burada ikinci görüş çerçevesinde bir değerlendirme yapmak daha isabetli olur. Fakat daha önce de ifade ettiğimiz gibi limited ortaklıkta şube açmak için, özellikle tescil yönünden ticaret odalarının genel kurul kararı arandığını hatırlatmakta fayda vardır.

⁶²⁵ Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 397. Ayrıca doktrinde bu husus, genel bir yetki karinesi olarak ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 744.

⁶²⁶ Müdürlerin yönetim yetkisi bakımından bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar II, s. 516, No. 1726.

⁶²⁷ Müdürlerin bu yetkisi, azil niteliğinde olmayıp sadece ortaklığın korunması açısından getirilmiş bir tedbir niteliğini haizdir. Doktrinde bu tedbirin kullanılması halinde durumun ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu görüş için bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 749.

⁶²⁸ Alman hukukunda benzer düşünce için bkz. **Groschuff**, s. 2426; **Dirksen/Volkers**, s. 598; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 58.

c. Kooperatiflerde Şube Açmaya Yetkili Organ

Ticaret ortaklıkları arasında sayılan kooperatifler, dernek ve ortaklıklardan çeşitli noktalarda değişik özellikler taşıyan bir kişi birliği olarak kabul edilmektedir⁶²⁹. Kooperatiflere ilişkin düzenlemeler, TTK'dan ziyade ayrı bir kanun olan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda yer almaktadır. Bu kanunun birinci maddesine göre kooperatifler, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

Kooperatif şubeleri, kooperatiflerin lüzum gördükleri takdirde memleket içinde ve dışında açabilecekleri birimler olup, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak suretiyle buldukları yer ticaret siciline tescil edilmek zorundadır (KoopK 3/1-b.10)⁶³⁰.

Kooperatiflerde şube açılmasına ilişkin hangi organın yetkili olduğu kanunda gösterilmemiştir. Bu yüzden kooperatif organlarının görev ve yetkileri çerçevesinde bir değerlendirmede bulunarak yetkili organın belirlenmesi gerekmektedir. Kooperatiflerde genel kurul, ortakları temsil eden⁶³¹ en yetkili organ kabul edilmekle birlikte, sınırlı sayıda devredilmez yetkilere sahiptir (KoopK 42). Bu yetkiler arasında şube açma olmasa da, eğer anasözleşmede genel kurula bu yönde bir yetki tanınmışsa, şube açılışı için genel kurul kararı aranacaktır (KoopK 42/2-b.5). Yönetim kurulu ise, kanun ve anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organı olarak kabul edilmiştir (KoopK 55/1). Yönetim kurulunun kooperatif namına onun amacının gerektirdiği bütün hukuki işlemleri yapabileceği hüküm altına alınmıştır (KoopK 59/1). Dolayısıyla kooperatiflerde kanun ve anasözleşmeyle genel kurula bırakılan yetkilerin dışında

⁶²⁹ Bkz. **Çamoğlu**, Ortaklıklar II, s. 588, No. 1750.

⁶³⁰ Kooperatiflerin gerek gördükleri takdirde şube açabilecekleri yönünde bkz. 11. HD, 05.03.1986, 578/1158 (**Eriş**, s. 918).

⁶³¹ Kanundaki bu ifade, genel kurulun temsil yetkisi olmadığı için doğru kabul edilmemektedir. Bu hususta bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 469.

kalan her türlü işlemde, yönetim kurulunun yetkili olduğu söylenebilir⁶³². Bu düzenlemeler çerçevesinde aksi anasözleşmede kararlaştırılmamışsa, kural olarak kooperatifler bakımından şube açma yetkisinin yönetim kurulunda olduğu kanaatindeyiz.

B. Şubenin Sona Ermesi ve Ticaret Sicilinden Terkini

1. Şubenin Sona Erme Halleri

Zamanla gelişen şartlar ve değişen koşullara paralel olarak tacirin şubelere ihtiyacı kalmayabilir. Böyle durumlarda şubeye duyulan ihtiyaç ortadan kalktığı için, şubenin kapatılması ve faaliyetlerinin sona erdirilmesi gündeme gelmektedir. Bir işletme organizasyonunda şubenin kapatılmasının ekonomik kriz, işletme politikası, işyeri gereği veya istenen müşteri çevresine ulaşılamaması gibi birçok alt nedenleri bulunabilir⁶³³.

TTK'da şubeyle ilgili düzenlemelerde şubenin sona ermesine yönelik bir düzenleme yoktur. Buna karşılık kanun koyucu, Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde (TSY 125) özellikle şube kaydının silinmesi çerçevesinde şubelerin sona erme durumuna değinmiştir. Alman hukukunda ise, konu doğrudan Alman Ticaret Kanunu'nda düzenlenerek (HGB § 13/3, § 13f/6; § 13g/6), kural olarak kuruluştaki prosedürlerin sona erme bakımından da uygulanacağı açıkça hükme bağlanmıştır⁶³⁴. Alman doktrininde şubenin kapatılması, tıpkı ortaya çıkması gibi hukuki işlemde ziyade fiili bir olgu kapsamında değerlendirilmektedir⁶³⁵. Bu yüzden şubenin sona ermesinin ticaret siciline tescili de açıklayıcı nielikte kabul edilmektedir⁶³⁶.

⁶³² Bu yönde bkz. **Tekinalp**, Ortaklıklar II, s. 667, No. 1955; **Bilgili/Demirkapı**, s. 472.

⁶³³ Aynı hususta bkz. **Belger**, s. 55; **Heymann**, s. 56.

⁶³⁴ Bu çerçevede bkz. **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 78; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 45; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 67; **Kettler**, s. 126.

⁶³⁵ **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 78; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 67; **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13d, No. 23; **Voigt**, s. 87.

⁶³⁶ Bkz. **Baer**, s. 10; **Müther**, Nomos Komm. HGB, § 13, No. 18; **Seifert**, Haag/Löffler HGB, § 13, No. 16; **Voigt**, s. 87.

Ticari işletmede şubenin sona ermesi, bu yönde bir karar alınması veya ayrı bir ticari işletmeye dönüştürülmesi, devredilmesi gibi iradi olabileceği gibi⁶³⁷, faaliyet izninin iptali, mahkeme kararı veya şubenin esaslı unsurlarından birini yitirmesi şeklinde tamamen tacirin iradesi dışında da gerçekleşebilir.

a. Tacirin İradesine Bağlı Sona Erme Halleri

Şubenin sona ermesi, her şeyden önce bu yönde alınacak bir karara dayalı olarak ortaya çıkabilir⁶³⁸. Bu kararın gerekçesi, mevcut ekonomik koşullar dâhilinde birçok nedene dayanabilir. Örneğin şubenin zarar etmesi veya ayrı bir ticari işletmeye dönüştürülmesi ya da işletme organizasyonunun küçülmeye gitmesi gibi⁶³⁹.

Şubenin sona ermesi, tacirin bu yönde aldığı bir karara dayanıyorsa esasen hukuki işleme dayalı bir sona erme hali söz konusu olur⁶⁴⁰. Gerçek kişi tacirler yönünden tacirin kendisi veya yetkili temsilcisinin bu yöndeki kararını şubenin tescil edildiği yer ticaret siciline sunulmasıyla sona erme prosedürü başlar. Fakat burada söz konusu kararın alınmasıyla şubenin doğrudan sona erdiği söylenemez. Çünkü ticaret ortaklıklarında olduğu gibi şubelerin tüzel kişilik bulunmadığı için, aslında fiili bir olgunun son bulmasının fiilen tasfiyenin gerçekleşmesine bağlı olduğu söylenebilir. Bu açıdan sona erme kararıyla birlikte şube faaliyetlerinin de sona erdirilmesi ve şubeye yönelik tasfiye işlemlerine başlanması gerekir. Tüzel kişi tacirlerde ise, şubenin kuruluşu aşamasında hangi organ yetkiliyse kapatılırken de aynı organ tarafından sona erme kararı alınmalıdır⁶⁴¹.

Şubelerin bağlı olduğu ticari işletmeden ayrı bir işletmeye veya ticari işletmenin şube niteliği taşımayan tali veya yardımcı birimine ya da ticaret ortaklıklarında bölünme süretiyle ayrı bir şirkete dönüştürülmesi de mümkündür⁶⁴².

⁶³⁷ Bkz. **Belger**, s. 55. Şubelerin her daim bir merkeze, merkezin de şubelere dönüştürülebileceği hususunda bkz. **Baer**, s. 10.

⁶³⁸ Tacir, şubeleri açtığı gibi özgür iradesiyle her zaman kapatabilir. Bu yönde bkz. **Feldmann**, s. 37.

⁶³⁹ Tacir hakkında iflasın açılmasının şubenin sona ermesi sonucu doğurmayacağı hususunda bkz. **Denzler**, s. 94; **Feldmann**, s. 40; **Belger**, s. 56; **Heymann**, s. 57.

⁶⁴⁰ Şirket içi karara dayalı olarak şubenin ortadan kaldırılabilmesi yönünde bkz. **Hilbig**, s. 55.

⁶⁴¹ Bu bağlamda tüzel kişilerde şubenin kuruluşu ve yetkili organlarla ilgili yukarıda İkinci Bölüm § 4. I, C'deki açıklamalara bakınız.

⁶⁴² Alman hukukunda özellikle merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin, zamanla hukuken bağımsız yavru şirketlere dönüştürülmesi durumu söz konusu olmaktadır. **Hilbig**, s. 54-55.

Benzer şekilde şubelerin bir başkasına devri de, şubeyi sona erdiren hal olarak zikredilebilir. Çünkü bu son durumda merkez ve şubenin aynı kişiye ait olma unsuru ortadan kalkar. Bu gibi hallerde şubeler, tacirin iradesiyle ortadan kalkar⁶⁴³.

b. Tacirin İradesi Dışında Ortaya Çıkan Sona Erme Halleri

Şubelerin sona ermesi sadece tacirin iradesi dâhilinde gerçekleşen bir husus değildir. Bu hukuki durum, bazen tacirin iradesi dışında hatta bilgisi dahi olmadan gerçekleşebilir⁶⁴⁴. Buna en tipik örnek olarak şubenin esaslı unsurlarından birinin ortadan kalkması gösterilebilir. Gerçekten de bazen şube olarak faaliyete başlamış bir birim zamanla şube için aranan olmazsa olmaz unsurlardan bir ya da birkaçını yitirebilir. Örneğin şubenin en ayırt edici unsuru olan dış ilişkide bağımsızlık kaldırılarak şubeler işletmenin bağımlı, tali veya yardımcı birimine dönüştürülebilir⁶⁴⁵.

Bazı ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesi veya şube adı altında yapılması, yetkili makamın vereceği ruhsata veya faaliyet iznine bağlanmıştır. Örneğin Brokerler Yönetmeliği'nin 21/1 düzenlemesine göre, yurtdışındakurulu olup Türkiye'de şube açan brokerlerin, şubeleri için asgari ödenmiş sermaye kriterini yerine getirmemesi halinde, faaliyetleri altı aya kadar geçici olarak durdurulabilir veya tamamen iptal edilebilir. Bu gibi durumlarda faaliyet izninin geri alınması, şubenin son bulma nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 125. maddesinde sona eren şubeyle ilgili tescil edilecek hususlar arasında “sona erme mahkeme kararına dayanıyorsa bu kararın tarihi” düzenlemesine yer verilmiştir (TSY 125/3-ç). O halde şubenin sona erme hallerinden biri olarak, mahkeme kararıyla faaliyetinin son bulması hali de sayılabilir⁶⁴⁶. Şubenin sona ermesi, mahkeme kararına dayanıyorsa yine sahibinin iradesi dışında bir son bulma durumu söz konusu olur.

⁶⁴³ Şubelerin kapatılması durumunda şube için verilen temsil yetkisinin de sona ereceği kabul edilmektedir. Bu açıdan bkz. **Şener**, Limited, s. 714.

⁶⁴⁴ Bu yönde bkz. **Feldmann**, s. 39-40.

⁶⁴⁵ Bu açıdan bkz. **Belger**, s. 55; **Heymann**, s. 56.

⁶⁴⁶ Aynı doğrultuda bkz. **Feldmann**, s. 40.

2. Şube Kaydının Silinmesine İlişkin Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 125. Madde Hükmünün Değerlendirilmesi

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde şube kaydının silinmesi, merkezi Türkiye'de bulunan işletmeler ile yurtdışında bulunan şirketler bakımından ayrı ayrı ele alınmıştır.

◆ TSY 125/1'e göre merkezi Türkiye'de bulunan işletmelere ait şube kayıtlarının silinmesi iki durumda söz konusu olur:

- Şubenin faaliyetinin sona ermesi halinde başvuru üzerine
- Merkez kaydının silinmiş olduğu hususunun, merkezin kayıtlı olduğu müdürlük tarafından şubenin kayıtlı olduğu müdürlüğe bildirilmesi üzerine⁶⁴⁷ resen silinir.

Görüldüğü üzere Ticaret Sicil Yönetmeliği yerli şube kayıtlarının silinmesini ya şube faaliyetinin sona ermesi ya da merkez kaydının silinmesi kriterine bağlı olarak düzenlemiştir. Düzenlemede geçen şube faaliyetlerinin sona ermesi kavramı, geniş yorumlanıp tacirin iradesiyle veya iradesi dışında oluşan sona erme halleri bu kapsamda ele alınmalıdır. Fakat ister tacirin iradesiyle isterse de iradesi dışında olsun, yapılacak başvuruda sona erme durumunun ispat edilmesi gerekir. Bu kapsamda örneğin verilmiş olan faaliyet izninin geri alındığına dair bir yazı ya da şubenin kapatılmasına yönelik bir mahkeme kararı faaliyetin sona erdiğini gösteren ispat araçları olarak dikkate alınmalıdır.

Merkez kaydının silinmesinin şubenin de kaydının silinmesine neden olması, şubenin merkeze bağlılığının ve onun hukuki geleceğine tabi olduğunun bir göstergesidir⁶⁴⁸. Ticaret ortaklıklarının sona ermesi, şubelerinin de ortadan kalkmasına yol açar. Bu açıdan ticaret ortaklıklarının sona ermesinin şubeler üzerindeki etkileri, gerçek kişi tacirlerde merkez işletmenin kapatılmasına benzer sonuçlar doğurur⁶⁴⁹. Merkez kaydının silinmesi, tacirin ticari tamamen terki⁶⁵⁰ veya

⁶⁴⁷ Alman hukukunda da merkezin ortadan kalkması, kural olarak şubenin sona ermesi sonucunu doğurmaktadır. Bu hususta bkz. **Belger**, s. 55; **Heymann**, s. 56.

⁶⁴⁸ Aynı şekilde bkz. **Feldmann**, s. 37-38.

⁶⁴⁹ Karş. **Hilbig**, s. 54.

birden çok işletmesi varsa şubenin bağlı ticari işletmeyi birine satması gibi farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Tacirin işletme merkezini başka bir yere taşıması dolayısıyla merkez kaydının silinmesi durumu, şubenin ortadan kalkmasına yol açmaz⁶⁵¹. Çünkü bu olasılıkta işletme merkezi, nakledilen yeni yerde tescil edilecek olup, hukuken varlığını sürdürmektedir. Ticari işletmenin bir bütün olarak el değiştirmesi de şubenin sona erme hali kapsamında değerlendirilemez. Çünkü merkezle birlikte kural olarak işletme organizasyonuna dâhil şubeler de devralana geçer; dolayısıyla merkezin ortadan kalktığı ileri sürülemez.

◆ Merkezi yurtdışında bulunan işletmeler yönünden şube kaydının silinmesi için şubenin bulunduğu yer ticaret sicil müdürlüğüne birtakım belgelerin ibraz edilmesi gerekmektedir. TSY 125/2'e göre bunlar;

- Merkez veya Türkiye'deki şube tarafından alınan sona erme kararının noter onaylı örneği ile karar merkez tarafından alınmışsa Türkçe çevirisi⁶⁵².
- Sona erme başka bir sebepten kaynaklanıyorsa bunu kanıtlayan belgenin onaylı örneği ve gerekiyorsa Türkçe çevirisi⁶⁵³.
- Tasfiye memurlarının "tasfiye halinde" ibaresi eklenmiş ticaret unvanı altında atılmış ve noter huzurunda düzenlenmiş imza beyannameleri.
- Tasfiye memurlarının şubeyi temsil eden kişi veya kişilerin dışından seçilmesi halinde görevi kabul ettiklerine dair imzalı belge.

3. Şubenin Tasfiyesi ve Ticaret Sicilinden Terkini

Şubelerde tıpkı merkez işletmede olduğu gibi üçüncü kişilerle doğrudan işlemlere girişilir. Şubenin işletme niteliği dikkate alındığında, ayrı bir muhasebeye

⁶⁵⁰ Alman hukukunda tacir sıfatının kaybedilmesinin de şubenin sona ermesi sonucunu doğuracağı belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Heymann**, s. 57.

⁶⁵¹ Bu yönde bkz. **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 68-69.

⁶⁵² Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye şubelerine tam yetkili ticari temsilci atanması zorunluluğu olduğu için, ticari temsilcinin şube açmada olduğu gibi kapatmada da yetkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

⁶⁵³ Bu olasılıkta özellikle tacirin iradesi dışında gerçekleşen sona erme nedeni varsa bunun ispatı önem arz eder. Bu kapsamda örneğin, şubenin zorunlu unsurlarından biri ortadan kalkmışsa, eksik olan unsur ticaret sicil müdürlüğüne bildirilmelidir.

sahip olması, bulunduğu yerde işletmesel faaliyetler gerçekleştirilmesi, bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişi adına alacak ve borçlar yaratması ve hatta çoğu kez kendisine tahsis edilmiş ayrı bir malvarlığı olması nedeniyle sona ermeden sonra tasfiyesi öngörülmüştür. Bu yüzden TSY 125/3-a'da sona eren şubenin tasfiye aşamasına geçtiği; TSY 125/4'te kayıt silme başvurusunun tasfiye tamamlandıktan sonra gerçekleşeceği belirtilmiştir.

O halde sona eren şubeler bakımından tasfiye aşaması tamamlanmadan ticaret sicilindeki kayıt silinmemektedir. Dolayısıyla tasfiye aşaması, şubeler yönünden şubenin fiilen ortadan kaldırılması aşaması olarak da görülebilir. Şubeler tasfiye aşamasına girdikten sonra, ticaret unvanına "tasfiye halinde" ibaresi de eklenmelidir (TSY 125/3-d). Tasfiye halinde ibaresinin eklenmesi, özellikle şubeyle işleme giren üçüncü kişileri bilgilendirme açısından önem taşır.

Tasfiye, sona eren şubenin malvarlığının paraya çevrilmesi, mevcut yükümlülüklerinin yerine getirilmesi işlemidir. Fakat buradaki tasfiye, bazı açılardan bir tüzel kişiliğin veya ticaret ortaklığının tasfiyesinden ayrılmaktadır. Çünkü bir ticaret ortaklığı tasfiye aşamasına girdiğinde ortaklığın tamamen ortadan kaldırılması, söz konusu ortaklığın devam eden işlemlerinin sona erdirilmesi, bütün malvarlığının paraya çevrilip alacaklıların borçlarının ödenmesi söz konusu olur. Tasfiye aşaması tamamlanan bir ticaret ortaklığının bir yerlerde tasfiyeye tabi tutulmayan herhangi bir malvarlığı kalmamışsa, özellikle sermaye ortaklıklarında, ortaklıktan alacaklı olan üçüncü kişilerin ödenemeyen alacakları için başvurabilecekleri bir imkân bulunmaz. Oysa şubelerin tasfiyesinde her ne kadar şubeler ortadan kalksa da, bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişilik var olduğu sürece, özellikle şube tasfiyesinde yerine getirilemeyen üçüncü kişilerin alacakları, şubenin bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişinin kendisinden talep edilebilir. Tasfiye aşaması sona erse dahi, şubenin işlemlerinden doğan hak ve borçlar nihayetinde şubenin bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişiye aittir.

Şubenin tasfiye aşaması tamamlandıktan sonra kayıt silme başvurusunda; *a)* son ve kesin bilanço, *b)* kapanış kararının noter onaylı örneği ve gerekiyorsa Türkçe çevirisi, *c)* alacaklılara birer hafta arayla üç kez çağrı yapıldığını gösteren sicil

gazeteleri sicil müdürlüğüne verilir. Bu belgeler üzerine üzerine şube kaydı, ticaret sicilinden silinir.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 125/5 hükmünde tasfiyesi tamamlanmış şirket ile ilgili tasfiyenin tamamlandığı ve ticaret unvanının silindiği olgularının tescil edileceği belirtilmiştir. Kanaatimizce bu düzenlemede geçen “*şirket*” ifadesi, “*şube*” veya en azından “*işletme*” olarak anlaşılmalıdır. Çünkü TSY 125 hükmü, şube kaydının silinmesine yönelik bir düzenleme olup, şubelerin tüzel kişiliğe sahip şirket olma gibi bir ihtimal söz konusu olamaz. Başka bir ifadeyle ticaret ortaklıklarına ait bir şube dahi mevcut olsa, şubenin hukuki niteliğinde bir değişiklik olmaz. Şubenin kendisi şirket değil, şirket tüzel kişiliğine ait bir işletmedir. Bu yüzden TSY 125/5'te geçen “*şirket*” ifadesi, yanlış anlaşılmaya müsait hatalı bir kullanım olmuştur.

II. TİCARİ İŞLETMEDE ŞUBENİN YÖNETİMİ VE ÖZELLİKLERİ

A. Şubenin Yönetimi

1. Ticari İşletmede Şube Yönetiminin Özellikleri

Şubenin merkezden ayrı bir yönetime sahip olması demek, şubenin başında işletme sahibi tacirden bağımsız olarak dışa karşı işlemler yapma yetkisi ile donatılmış kimseler olması anlamına gelmektedir⁶⁵⁴. Bu açıdan şube olarak kabul edilecek bir birimin başında sadece iç ilişkide yönetim hakkı bulunan fakat üçüncü kişilerle bir hukuki işlemler gerçekleştirme yetkisi bulunmayan kimseler getirilemez⁶⁵⁵. Şubenin esaslı unsurlarından üçüncü kişilerle kendi başına işlem yapma kıstası, başında şubenin asgari olağan işlemlerini yapabilecek düzeyde temsil yetkisine sahip olan bir kimse bulunmasıyla sağlanabilir. Aksi takdirde dışa karşı herhangi bir işlem yapamayan temsil yetkisinden yoksun birimler, kesinlikle şube

⁶⁵⁴ İsviçre hukukunda ancak kendi bağımsız yönetimi olması halinde şubelerin tescil edilebileceğinden söz edilmektedir. Bu hususta bkz. **Meier**, s. 335, No. 479.

⁶⁵⁵ “Merkez ve şubede üst idare bir olmakla beraber, şubenin faaliyeti de kendi muhiti içinde müstakil bir idare ve organizasyona muhtaçtır. Şubenin başında bulunan mümessile şube adına hareket serbestisi tanınmamışsa, şubeden bahsedilemez.” (**Arslanlı**, s. 102).

kapsamında değerlendirilemez⁶⁵⁶. Aynı şekilde merkezin onayına gerek duymaksızın üçüncü kişilerle hukuki işlemlere giremeyen yerler, başında yönetici sıfatıyla biri bulursa dahi şube niteliğinde kabul edilemez.

Şubenin yönetiminin kural olarak iç ilişkide idare ve dış ilişkide temsil yetkisi olmak üzere iki özelliği bulunmalıdır⁶⁵⁷. Bu yüzden şube yöneticisi, örgütsel açıdan şubenin alelade bir çalışanından farklı, yönetici pozisyonunda biri olmak durumundadır⁶⁵⁸. Özellikle Alman hukukunda şube yöneticisinin, başında bulunduğu şubeyle ilgili iç ilişkide belirli karar alma özgürlüğüne sahip olması yani yönetsel olarak düzenleme yetkisinin de bulunması aranmaktadır⁶⁵⁹. Kanun koyucu şube yöneticisinin temsil yetkisine ayrı bir önem vermiştir. Çünkü bir birimin şube olarak kabul edilebilmesi için üçüncü kişilerle kendi başına işlemler yapabilmesi aranmaktadır. Üçüncü kişilerle kendi başına işlemler yapabilmesi ise, başında belirli ölçüde temsil yetkisine sahip kimseler bulunması anlamına gelmektedir. Bu yüzden şube yönetiminin en önemli ayağını temsil yetkisi oluşturur⁶⁶⁰. Bazen şube yöneticisinin iç ilişkide yönetme hakkı çok zayıf olsa bile, dışa karşı temsil yetkisinin bulunması, şubenin varlığı bakımından en önemli kıstas olarak değerlendirilebilir. Çünkü yönetim iç işleyle alakalı bir husus olduğu halde, temsil dış ilişkiyle bağlantılı bir olgudur ve kanun koyucu, bir yeri şube olarak kabul ederken iç ilişkiden ziyade dışa karşı kendi başına işlemler yapıp yapmamasını dikkate almıştır⁶⁶¹.

⁶⁵⁶ Yargıtay da vermiş olduğu kararların birçoğunda şubelerin ayırt edici özelliği olarak söz konusu birimde üçüncü kişilerle işlem yapılıp yapılmadığına dikkat etmektedir. Bu yönde bkz. 11. HD, 14.04.2004, 11998/8258; 11. HD, 18.05.2005, 8671/5351 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁶⁵⁷ **Gauch**, s. 231, No. 1120. Şube yöneticisi özellikle ticari temsilci konumundaysa yönetim ve temsil yetkisi bir arada bulunmalıdır. Bunlardan sadece birisi verilerek ticari temsilci atanamaz. Bu yönde bkz. **Karahan**, s. 324.

⁶⁵⁸ Şube yöneticisinin bağımsız bir temsilciden ziyade çalışanlardan da oluşabileceği yönünde bkz. Horst Grompe, **Vertreter, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften in Italien**, 2. Auflage, Köln, 1986, s. 7.

⁶⁵⁹ Bu çerçevede bkz. **Wieland**, s. 168; **Kögel**, 2004, s. 1764; **Kögel**, 2006, s. 238.

⁶⁶⁰ **Vogel**, HandKomm. Art. 935, s. 474, No. 7. Şubelerin hukuki bağımsızlığı olmadığından buradaki temsilin organsal bir temsil niteliğinde değil de, sadece hukuki işlemlerde temsil olduğu yönünde bkz. **Böner**, s. 259.

⁶⁶¹ Şubenin yaptığı işler ve işlemler dikkate alındığında, her şubeye bir temsilci atanması zorunludur. Bu yönde bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 104.

Şube yöneticisi, tacire iş akdiyle bağlı bir çalışanı olabileceği gibi ticari işletmenin sahiplerinden veya ticaret ortaklığının ortaklarından biri de olabilir⁶⁶². Bu çerçevede örneğin adi ortaklık şeklinde işletilen bir ticari işletmeye bağlı şubeler açıldığında, ortaklardan biri şubenin başına yönetici olarak atanabilir veya bir ticaret ortaklığının şubesinin başına yönetim kurulu üyelerinden biri getirilebilir. Dolayısıyla şubenin yönetimine ticari temsilci veya ticari vekil dışında şirketin herhangi bir ortağı, yönetim kurulu üyelerinden biri ya da birkaçı veya birden çok ticari vekil atanabileceği gibi şube ilişkin işlemler merkez için atanan organ veyahut diğer temsilciler tarafından da yerine getirilebilir⁶⁶³. Ancak her hâlükârda şube yöneticisinin asgari şubenin olağan işlemlerini gerçekleştirebilecek düzeyde ticari temsil yetkisine sahip olması şarttır. Fakat şube yöneticisinin bir tüzel kişi olması niteliğine uygun değildir, bu yüzden gerçek kişi olmalıdır⁶⁶⁴.

Şube yönetimi, işletmeyi faaliyetini aksatmayacak düzeyde temsil edebilme yetkisine sahip bir veya birden fazla temsilciden oluşabilir⁶⁶⁵. Şubenin başına getirilecek kimselerin bir kısmının sadece iç ilişkide yönetme hakkına, diğerlerinin ise dışa karşı temsil yetkisine sahip olması da mümkündür. Başka bir ifadeyle şube yönetimi birden çok kimseden oluşuyorsa, yönetim ile temsil yetkisi bunlar arasında paylaştırılabilir⁶⁶⁶. Örneğin şubenin başına getirilen iki kişiden biri sadece işletmenin iç organizasyonu ile ilgili olarak işleyişi, düzeni ve çalışanlarla ilgilenmek gibi konularda; diğeri ise üçüncü kişilerle tacir adına hukuki işlemler yapmak üzere görevlendirilebilir. Şube yöneticisi, tacirin doğrudan ve iradi bir temsilcisi niteliğinde olduğundan, şubenin unvanıyla birlikte kendi imzasını kullanarak tacir adına hukuki işlemler gerçekleştirebilir. Ayrıca bu yetki, şubenin işlemleri için önceden kollektif şekilde verilir; yoksa yapılan her bir işlem için ayrı ayrı yetki aranmasına gerek yoktur⁶⁶⁷.

⁶⁶² Şube yöneticisi, bağımlı tacir tacir yardımcısı niteliğinde olduğundan tacir sıfatına sahip olamaz. Bu hususta bkz. **Wieland**, s. 167.

⁶⁶³ Bu yönde bkz. **Heymann**, s. 68; **Mandel**, s. 20; **Schwald**, s. 3; **Gauch**, s. 231; No. 1118; **Özdamar**, s. 53; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 327.

⁶⁶⁴ Benzer şekilde bkz. Richard Gassmann, **CHK – Handkommentar zum schweizer Privatrecht**, 3. Auflage, Zürich, 2016, s. 684, No. 8.

⁶⁶⁵ Bkz. **Gauch**, s. 129, No. 659.

⁶⁶⁶ Yönetim işlerinin ticari yönetici ve teknik yönetici olarak kişiler arasında bölünebileceği yönünde bkz. **Gauch**, s. 129, No. 659.

⁶⁶⁷ **Schumacher**, s. 16.

2. Şube Yöneticisinin Niteliğine Göre Temsil Yetkisinin Kapsamı

a. Şube Yöneticisinin Ticari Temsilci Olması

Temsil yetkisinin içeriği, temsilci olarak şubenin başına getirilecek kişi ile işletme sahibi tacir arasındaki güvene göre şekillenir⁶⁶⁸. İşletme sahibi tacir, kendisini temsil etmesi için şubenin başına en başta bir ticari temsilci atayabilir. Ticari temsil bakımından en geniş yetkiye sahip olan ticari temsilci, tacir adına kambiyo taahhüdünde bulunmak dâhil işletme amacına giren her türlü işlemleri (olağan ve olağanüstü) yapma yetkisine sahip bağımlı bir tacir yardımcısıdır⁶⁶⁹.

Şube yöneticisinin, ticari temsilci niteliğinde olduğu durumlarda, bu yetkinin sadece şube işleri için verildiği belirtilmelidir⁶⁷⁰. Aksi takdirde şubenin başındaki ticari temsilcinin şube işleri dışında merkez adına üçüncü kişilerle yapmış olduğu işlemler, özellikle iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli kabul edilir⁶⁷¹. Nitekim Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde şube için atanacak ticari temsilcinin temsil yetkisi sadece şube işlerine ilişkin ise bunun sicile tescil edilmesi gerektiği belirtilmiştir (TSY 121/1-c). Bu düzenlemenin karşıt anlamından şube için bile atanmış olsa, ticari temsilcinin temsil yetkisi şube işleriyle sınırlandırılmamışsa, ticari işletmenin bütünüyle ilgili bir temsil yetkisine sahip olduğu çıkarılmaktadır.

Şube yöneticisi ticari temsilci niteliğinde ise, temsil yetkisinin kapsamı şube ile ilgili tüm olağan ve olağanüstü işlemleri içerir. Bu çerçevede şube yöneticisi, örneğin şubeyle ilgili satış veya eser sözleşmesi yapabilir; şubeye yeni personel

⁶⁶⁸ Özellikle temsilcinin çalışkanlığı, becerisi, dürüstlüğü, işletmenin çıkarlarını gözetmesi bu konuda önemli rol oynar. İtalyanca halk dilinde "*Patti chiari, amicizia lunga!*" olarak ifade edilen ve Türkçe'ye "şeffaf anlaşmalar uzun ilişkiler ortaya çıkarır şeklinde tercüme edilebilecek bir özdeyiş vardır. Buna göre gelecekte ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar ve gri alanlar taraflar arasında önceden ne kadar detaylı olarak açıklığa kavuşturulursa, o kadar uzun süre birlikte çalışma olanağı oluşur. Bu hususta bkz. **BFA Legislativer Dienst**, Sonderveröffentlichung Nr. 19, Vertreter, Zweigniederlassungen, s. 11; **Grompe**, s. 16.

⁶⁶⁹ Peter Fissenewert, Robert Güther, Bert Howald ve Astrid Reich, **Der Prokurist**, 2. Auflage, München, 2009, s. 11; **Kırca**, s. 35; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 133. Ticari temsilci, doktrinde ve Yargıtay kararlarında geniş yetkileri sebebiyle tacirin "alter egosu" olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu nitelemenin günümüzde eskidiği ve geçerli olmadığı, ticari temsilcinin yetkilerinin tacirin yetkilerine oranla oldukça geride kaldığı ifade edilmektedir. Bu hususta bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 136.

⁶⁷⁰ **Kırca**, s. 150; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 248.

⁶⁷¹ **Şener**, Ticari Temsilci, s. 249.

alınması hususunda hizmet sözleşmesi akdedebilir; taciri temsilen kefil olabilir veya garanti sözleşmesi yapabilir⁶⁷². Benzer şekilde ticari temsilci, kambiyo taahhüdünde bulunma, borç alıp verme, kredi sözleşmesi yapma, sulh, feragat, tahkim, dava açma ve davayı takip etme gibi işlemleri de tacir adına gerçekleştirebilir⁶⁷³. Bu bakımdan şube yönetimi için atanan ticari temsilcinin, şubenin bağlı olduğu işletme sahibini (gerçek veya tüzel kişiyi) mahkemede temsil edebilmesi, Avukatlık Kanunu'nda belirtilen vekilin avukat olma zorunluluğunun önemli bir istisnasıdır (Karş. Avukatlık Kanunu 35/1). Başka bir ifadeyle ticari temsilci niteliğindeki şube yöneticileri, avukat olmasa ve özel yetkisi bulunmasa dahi, şubeyle alakalı işlemlerle bağlantılı davalarda tacir adına dava açabileceği gibi, açılmış bir davayı da takip edebilir⁶⁷⁴. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarda, ticari temsilcinin işletme sahibi adına dava açıp takip yapabileceği görüşünü benimsemiştir⁶⁷⁵.

Şube yöneticisi olan ticari temsilcinin yetkisi, doktrinde bazı yazarlar tarafından yer bakımından sınırlandırılmış bir yetki olarak nitelendirilse de⁶⁷⁶, kanaatimizce burada şubeyi ilgilendirmesi kaydıyla temsilcinin yetkisi, sadece şubenin olduğu yerde değil, dünyanın herhangi bir yerinde yapılacak işlemleri de kapsamaktadır⁶⁷⁷. Dolayısıyla önemli olan söz konusu işlemin şubenin bulunduğu yerde yapılmış olması değil, şubeyle bağlantılı olmasıdır.

Burada banka şubeleri için atanmış şube müdürlerinin durumlarına da değinmek gerekir. Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesindeki tanımlarda yöneticiler arasında banka şube müdürleri de sayılmıştır. Ancak Bankacılık Kanunu'nda bankanın temsil şekli, genel müdür veya şube müdürü gibi bankayı temsile yetkili kimselerin temsil yetkilerine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır⁶⁷⁸. Doktrin ve Yargıtay uygulamalarında şubeyle bağlantılı olan her türlü işlemi yapmaya yetkili

⁶⁷² Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür; ancak yapılacak işlemlerin çoğunlukla işletme amacıyla bağdaşıp bağdaşmadığı da önem arz etmektedir. Ticari temsilcinin yapabileceği işlemler için bkz. **Kırca**, s. 105 vd.; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 155 vd.

⁶⁷³ Bkz. **Arkan**, s. 183-185; **Karahan**, s. 325.

⁶⁷⁴ Bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 184 vd. Banka şube müdürü yönünden bkz. Ramazan Bulut, "Banka Müdürlerinin Hukuki Durumu ve Yetki Aşımı Halinde Sorumlulukları", **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 26, Şubat 2000, s. 7.

⁶⁷⁵ Örnek kararlar için bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 185-189.

⁶⁷⁶ Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 187; **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 687, No. 1435; **Karahan**, s. 327.

⁶⁷⁷ Bkz. **Kırca**, s. 150.

⁶⁷⁸ Önceki Bankalar Kanunu bakımından da benzer bir durum hakkında bkz. **Bulut**, s. 5.

kabul edilen banka şube müdürlerinin, ticari temsilci niteliğinde olduğu ifade edilmektedir⁶⁷⁹. O halde banka şubelerinin başında bulunan ve şube müdürü olarak anılan yöneticilerin, kural olarak ticari temsilci niteliğinde olduğunu; yetkisinin sadece birlikte temsil ve şube işleriyle sınırlandırılabilceğini ve işletme içi organizasyon kurallarının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceğini belirtmek gerekir⁶⁸⁰.

b. Şube Yöneticisinin Genel Yetkili Ticari Vekil Olması

Şube yöneticisinin şubenin sadece olağan işlemlerini yapacak düzeyde yetkilendirilmesi de söz konusu olabilir. Böyle durumlarda şube yöneticisinin genel yetkili ticari vekil niteliğinde olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü şube yöneticisinin mutlaka ticari temsilci olma zorunluluğu yoktur⁶⁸¹. Dolayısıyla tacirin şubenin sadece olağan işlemlerini hususunda yetki verdiği temsilciler, genel yetkili ticari vekil konumundadır (TBK 551/1-2). Fakat şubenin temsili açısından şube yöneticisinin, bir ticari temsilci veya genel ya da sınırlı (özel) yetkili bir ticari vekil olmasının şubenin varlığı açısından herhangi bir önemi yoktur⁶⁸². Bu nedenle başında en geniş yetkiye sahip bağımlı tacir yardımcılarında ticari temsilci bulunan bir şube ile yetkisi sadece şubenin olağan işlerini kapsayan ticari vekil bulunan bir şube arasında hukuki nitelik yönünden bir fark bulunmaz. Şubenin esaslı unsurlarını taşımak kaydıyla her iki birimde şube olarak kabul edilir. Burada önemli olan şubenin yönetiminde, en azından şubenin olağan işlemleriyle ilgili merkezden onay

⁶⁷⁹ Şener, Ticari Temsilci, s. 254-255; Bulut, s. 6. Bu hususta Yargıtay kararı için bkz. 11. HD, 24.01.1986, 7416/161: “Sorunun çözümlenebilmesi için şubenin başında bulunan mümessilin sıfatı ve yetkilerinin ne olduğu hususu açıklığa kavuşturulması gerekir. Şube başında bulunan kişiye şubenin mevzu içinde kalma koşulu ile şube işlemlerinin gerektirdiği bütün sözleşmeleri akd ve yerine getirme yetkisi verildiğine göre, bu yetkinin BK’nun 449. (TBK 547) ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş bir ticari mümessillik olduğunun kabulü gerekir.” (YKD 1986, C. XII, S. 4, s. 547-548). Kararda geçen “şube mevzu içinde” ibaresinin eleştirisi ve “ilgili şubeyle bağlantılı olan” şeklinde anlaşılması gerektiği yönünde bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 255. Benzer bir karar için bkz. “Banka şube müdürü ticari mümessildir ve bu nedenle, şubenin işlemleri ile ilgili uyumsuzluklarda aktif ve pasif husumet ehliyeti vardır.” 11. HD, 24.01.1986, 7416/161 (Eriş, s. 946).

⁶⁸⁰ Aynı yönde bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 257; Battal, s. 61.

⁶⁸¹ Bu açıdan bkz. Kırca, s. 49; Kendigelen, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 174, No. 327. Bu kuralın en önemli istisnası, TTK 40/4’tür. Söz konusu düzenlemeye göre merkezi yurtdışında bulunan bir ticari işletmenin Türkiye’deki şubelerine yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanmak zorundadır.

⁶⁸² Schumacher, s. 16.

almadan kendi başına işlemler yapabilecek düzeyde bir temsilcinin bulunmasıdır⁶⁸³. Hangi tür temsilci atanmış olursa olsun, yapılan işlemler işletme sahibi tacirin ad ve hesabına yapıldığı için, şube yöneticisinin yapmış olduğu işlemlerden de ticari işletmeyi işleten kişi sorumlu olacaktır.

Genel yetkili ticari vekil, işletmenin alışılmış bütün işlerini yapma yetkisine sahip bir tacir yardımcısıdır. Şubenin alışılmış (olağan) işlemleri, bir işletme olarak faaliyetini sürdürebilmesi için bütün iş ve işlemleri kapsar. Örneğin bir pizza dükkânının şubesi, merkeze danışmadan pizza üretimi için gerekli malzemelerin tedariki ve üretilen pizzaların satışı hakkındaki işlemleri kendi başına yapabilmelidir. Şubenin olağan işlemlerinin kapsamı, her bir işletmenin faaliyet alanı, konusu, büyüklüğü, iş hacmi ve bulunduğu yerde geçerli olan ticari teamüllere göre değişiklik gösterebilir⁶⁸⁴. Bu açıdan bir satış mağazasında olağan işlemlere sadece satış işlemleri girerken; satışla birlikte üretimin yapıldığı birimlerde hammadde tedarikinden ürünün hazırlanmasına kadar üretim için gerekli işlemlerin tamamı da şubenin olağan işlemleri içinde değerlendirilir. Alışılmışın dışında kalan olağanüstü işlemler bakımından ise, ticari vekile özel yetki verilmesi gerekir (TBK 551/2).

Şube yönetiminde ticari vekil bulunduğu olasılıklarda, ödünç alıp verme, kambiyo taahhüdünde bulunma gibi günlük ticari hayatın birçok işlemi için özel yetki verilmesi gerekecektir. Fakat bir şube yöneticisinin ticari temsilci mi yoksa ticari vekil mi olduğunun tespiti, her zaman kolay değildir. Çünkü uygulamada düzenlenen ve birçok işlemin içinde yer aldığı vekâletnamelerden temsilcinin hangi tür temsilci olduğunu anlamak neredeyse imkânsız gibidir⁶⁸⁵. Bunun tespiti, verilen yetkinin kullanılış şekline, işletme sahibinin yapılan işlemler açısından zımnî onayının olup olmadığına göre yapılabilir⁶⁸⁶. Örneğin şube yöneticisi, özel yetkisi olmadan rutin olarak tacir adına kambiyo senedi düzenleyebiliyorsa ticari temsilci

⁶⁸³ Şube yöneticisinin en azından ticari vekil niteliğinde bir temsilci olması gerektiği yönünde bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 44.

⁶⁸⁴ **Arkan**, s. 194; **Kaya**, (Ülgen(Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 697, No. 1462; **Şener/Uzunallı**, s. 46; **Bilgili/Demirkapı**, s. 77; **Karahan**, s. 334.

⁶⁸⁵ Bu sorunun, noterlerin vekâletname düzenleme aşamasında atanan kimsenin ticari temsilci mi yoksa ticari vekil mi olduğunun belirtilmesi yoluyla aşılabileceği yönünde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 151.

⁶⁸⁶ İsviçre Federal Mahkemesi'ne göre temsilci, işlem yaparken ticari temsilci gibi davranıp sözleşmeyi bu sıfatla imzalamışsa veya temsil yetkisi ticari siciline tescil edilmişse ortada bir ticari temsilci olduğu kabul edilmelidir. Karar için bkz. BGE II 60, 62 vd. (**Kırca**, s. 90, dn. 143).

niteliğinde kabul edilecektir. Ancak şube yöneticisine verilen vekâletnamede ne tür bir temsilci olduğu belirtilmemişse ve dışarıdan bakıldığında bu kişinin ticari vekil ya da ticari temsilci olup olmadığı anlaşılamiyorsa, iyiniyetli üçüncü kişiler açısından bu kimsenin ticari temsilci olduğunun kabul edilmesi isabetli olur⁶⁸⁷.

c. Şube Yöneticisinin Özel (Sınırlı) Yetkili Ticari Vekil Olması

TBK 552’de düzenlenmiş olan diğer tacir yardımcıları, özel veya sınırlı yetkili ticari vekil olarak adlandırılmaktadır⁶⁸⁸. Doktrinde şubenin başında en azından ticari vekil düzeyinde bir temsilci olması gerektiği belirtilse de⁶⁸⁹, kanaatimizce özel veya sınırlı yetkili şeklinde adlandırılan TBK 552’deki diğer tacir yardımcıları da duruma göre şube yöneticisi olarak kabul edilebilir.

Özellikle toptan, yarı toptan veya perakende satışlarla uğraşan ticari işletmelerde görevlendirilen sınırlı yetkili ticari vekillerin yetkileri TBK 552/1’de üç bent halinde sayılmıştır. Söz konusu düzenleme uyarınca sınırlı yetkili ticari vekiller aşağıdaki üç işlemi işletme sahibi adına gerçekleştirmeye yetkilidir:

- Ticari işletmenin alışılmış bütün satış işlemlerini yapmak,
- Yetkili oldukları işlemler hakkında faturaları imzalamak,
- Ticari işletmenin alışılmış işlemlerinden doğan borçların ifa edilmesine veya bunların hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin ihtar veya diğer açıklamaları işletme sahibi adına yapmak; bu nitelikteki ihtar veya diğer açıklamaları, özellikle alışılmış işlem dolayısıyla teslim edilmiş mallara ilişkin ayıp bildirimlerini tacir adına kabul etmek.

⁶⁸⁷ Bkz. **Karahan**, s. 333.

⁶⁸⁸ TBK 552’de diğer tacir yardımcıları olarak adlandırılan kişiler, 818 sayılı Borçlar Kanunu’nda (BK 453/3) “diğer ticaret vekilleri” kenar başlığı altında esasen ticari vekilin bir türü olarak kabul edilmiş bağımlı tacir yardımcılarıdır. Bu yüzden temsil yetkisi genel yetkili bir ticari vekile nazaran son derece sınırlı olan diğer tacir yardımcıları, doktrinde sınırlı yetkili veya özel yetkili ticari vekil olarak nitelendirilmiştir. Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 195; Veliye Yanlı ve Gül Okutan Nilsson, “Anonim ve Limited Şirketlerde Sınırlı Yetkili Temsilci Tayini”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2014, Cilt: XXX, S. 4, s. 14; İsmail Kırca, “TTK m. 371.7 Hakkında Bir İnceleme: AB’ye Üyelik Yolunda Geri Adım”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2014, Cilt: XXX, S. 3, (Anılış: Kırca, TTK 371/7), s. 26.

⁶⁸⁹ Bkz. **Hoffmann**, s. 38.

Özel veya sınırlı yetkili ticari vekiller, toptan, yarı toptan veya perakende satış mağazalarındaki eski Borçlar Kanunu'nda memur veya müstahdem olarak adlandırılan satış sorumlusu ve kasiyer gibi kimseleri ifade etmektedir⁶⁹⁰. Bunların üç bent halinde sayılan temsil yetkisine baktığımızda, şube için aranan dışa karşı kendi başına işlemler yapma unsurunu karşılamaktadır. Kanun koyucu bir karine olarak satış mağazalarını şube olarak kabul ettiğine göre (TOBB Kanunu 9/2, TSY 118/1), burada çalışan satış işlemlerinden sorumlu sınırlı yetkili ticari vekilleri de şube yöneticisi olarak kabul etmek isabetli olacaktır. Başka bir deyişle doktrinde tartışmalı olmakla birlikte⁶⁹¹ satış mağazalarının şube olarak kabul edilebildiği durumlarda, bunların başında bulunan satış sorumlusu sınırlı yetkili ticari vekil olarak şube yöneticisi kabul edilebilir.

3. Şube Yöneticisinin Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması

Şube yöneticisinin temsil yetkisinin kapsamı ve sınırlandırılması, temsilcinin hukuki niteliğine göre farklılık arz etmektedir. Eğer şube yöneticisi ticari temsilci sıfatına sahipse, yetkileri söz konusu şubeyle ilgili bütün işlemleri (olağan ve olağanüstü) kapsarken, ticari vekil niteliğinde ise, yetkisi şubeyle ilgili olağan bütün işlemleri kapsar (TBK 551/2, c. 1).

Şube yöneticisinin temsil yetkisinin kapsamı, verilen temsil yetkisinin türüne göre belirlenmekle beraber şube yöneticisi özel olarak yetkilendirilmedikçe, özellikle işletmenin taşınmazlarını devir ve bir hak ile sınırlandırma yasağına tabidir (TBK 548/2)⁶⁹². Keza dışa karşı bağımsız olarak işlemler yapabilme yetkisine sahip olan şube yöneticisinin, iç ilişkide merkezin emir ve talimatlarına bağlı olarak hareket etmesi gerekir⁶⁹³. Şube yöneticisi iç ilişkide gösterilen emir ve talimatlara aykırı hareket ederse, işletme sahibine karşı sorumlu olur. Fakat temsil yetkisine kanunda gösterilenler dışında getirilen sınırlandırmalar, dış ilişki yönünden iyiniyetli üçüncü kişilere karşı herhangi bir hüküm ve sonuç doğurmaz.

⁶⁹⁰ **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 693, No. 1455.

⁶⁹¹ Söz konusu tartışmalar için "Satış Mağazalarının Hukuki Durumu" başlığı altındaki açıklamalara bakınız.

⁶⁹² Şube yöneticisi, en geniş temsil yetkisine sahip ticari temsilci olsa bile bu yasakla karşı karşıya iken, ticari vekil ve diğer tacir yardımcıları evleviyetle bu yasağa tabidir.

⁶⁹³ **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 43.

a. Ticari Temsilci Niteliğindeki Şube Yöneticisi Bakımından

Geniş yetkilere sahip ticari temsilciler bakımından bile, TBK'da bazı işlemlerin ancak açık yetki bulunması durumunda yapılabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda ticari temsilci, açıkça yetkili kılınmadıkça⁶⁹⁴ şubenin bulunduğu taşınmazları devredemez veya bir hak ile sınırlandıramaz (TBK 548/2)⁶⁹⁵. Şube yöneticisi konumundaki ticari temsilcinin yapamayacağı işlemler bununla sınırlı değildir. Doktrinde ticari temsilcinin genel olarak işletme amacıyla bağdaşmayan veya işletme sahibinin özel hayatını ilgilendiren ya da temsil kabul etmeyen şahsa sıkı sıkıya bağlı işlemler ile işletmenin devri veya konusunun değiştirilmesi gibi temel işlemleri yapamayacağı kabul edilmektedir⁶⁹⁶.

Ticari temsilcinin temsil yetkisi, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sadece şube işleriyle veya birlikte temsil kaydıyla sınırlanabilir (TBK 549/1-2). Bu sınırlandırmaların geçerli olabilmesi için ise, ticaret siciline tescil edilmesi gerekir (TBK 549/3). Aksi takdirde iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Şubenin başına getirilen ticari temsilcinin temsil yetkisinin sadece şube işleriyle sınırlı olabileceği düşünülse de, doktrinde işletmenin bütünü için geçerli olarak işlemler yapabileceği ifade edilmektedir⁶⁹⁷.

Ticari temsilcinin atanması iradi olsa da temsil yetkisinin kapsamı kanunla çizildiği için, sınırlandırılması da ancak kanunda gösterilen şekilde yapılabilir (TBK 549/1-2). Bu yüzden şube işleri veya birlikte temsil kaydı dışındaki sınırlamalar, tescil edilmiş olsa bile, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (TBK 549/4). Şube yönetimi için birden fazla ticari temsilci atandığı durumlarda, bunların temsil yetkisi hem şube işleriyle hem de birlikte temsil kaydıyla sınırlandırılabilir⁶⁹⁸. Bu olasılıkta ticari temsilciye ait yetkiler, atanan kimseler tarafından birlikte kullanılır. Fakat bu yetkilerin bölünerek atanan ticari temsilciler arasında paylaşılması iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli bir sınırlama olarak kabul edilemez. Örneğin

⁶⁹⁴ Ticari temsilciye verilecek özel yetki, herhangi bir şekle bağlı değildir. Bu hususta bkz. **Kırca**, s. 124; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 220.

⁶⁹⁵ Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 184; **Westphalen**, s. 1187; **Bilgili/Demirkapı**, s. 74; **Karahan**, s. 326.

⁶⁹⁶ Bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 203-212; **Westphalen**, s. 1187; **Kırca**, s. 125-129; **Arkan**, s. 186.

⁶⁹⁷ Bkz. **Kırca**, s. 150; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 249.

⁶⁹⁸ Bkz. **Fissenewert/Güther**, s. 33; **Kırca**, s. 151; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 305.

bir şube için atanan iki ticari temsilciden birinin şubenin bazı işlemleri için, diğerinin ise geri kalan işlemler yönünden yetkilendirilmesi halinde, burada birlikte temsilden ziyade iki bağımsız ticari temsilci ve bunların yetkilerine konu yönünden bir sınırlama söz konusu olduğu için, bu husus iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez⁶⁹⁹. Çünkü ticari temsilci niteliğindeki şube yöneticisinin temsil yetkisi, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı miktar veya konu açısından sınırlandırılmaz⁷⁰⁰.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararda miktar yönünden sınırlandırmaların sadece işletme sahibi ile ticari temsilci arasındaki iç ilişki yönünden dikkate alınacağını; iç ilişkideki sınırlamaya uymayan ticari temsilcinin müvekkiline karşı sorumlu olacağını belirtmiştir⁷⁰¹. Fakat doktrinde de haklı olarak eleştirilen⁷⁰², daha yeni tarihli bir kararında Yargıtay, bankanın uygulanacak faiz oranlarını mevduat hesabının niteliğine göre yetkili kurullarınca belirlediğini; banka şube müdürünün görevinin ise bu oranları dikkate alarak faiz ödemeye sınırlı olduğunu; bankanın belirlediği faiz oranları üzerinden banka şube müdürünce gerçekleştirilen faiz ödemelerinin geçerli olmayacağını ve bankayı bağlamayacağını içtihat etmiştir⁷⁰³. Söz konusu kararla, ticari temsilci niteliğindeki banka şube müdürlerinin temsil yetkisine kanunda öngörülmemiş bir sınırlama getirilmiştir.

Yeri gelmişken Çek Kanunu 5/3 düzenlemesini de, temsil yetkisinin sınırlandırılması açısından değerlendirmek gerekir. Çek Kanunu'nun 5. maddesinin üçüncü fıkrasında, çek hesabı sahibi olan gerçek kişinin, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceği düzenlenmiştir. Buradan hareketle ticari temsilci niteliğindeki şube yöneticisinin tacir adına çek düzenleyemeyeceği düşünülebilir. Fakat düzenlemenin devamında, gerçek kişinin temsilcisinin veya vekilinin, gerçek kişi adına çek düzenlemesi halinde, çekten kaynaklanan hukuki ve cezai sorumluluğun çek sahibine ait olacağı

⁶⁹⁹ Bu yönde bir sınırlamanın ticaret siciline tescil edilip edilmemesinin herhangi bir fonksiyonu yoktur. Bu hususta bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 75.

⁷⁰⁰ Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 189; **Bilgili/Demirkapı**, s. 75; **Şener/Uzunallı**, s. 41. Şube müdürlerine iç genelgeyle getirilen sınırlandırmaların aşılması durumunda, yapılan işlemin geçerli olduğu yönünde bkz. **Battal**, s. 61.

⁷⁰¹ Bkz. HGK, 29.05.1963, T/23-19 (**Arkan**, s. 189, dn. 3). Yargıtay bu kararında, şube müdürünün Bankalar Kanunu'nun kendisine verdiği yetkiyi aşarak kredi açması halinde, bu işlemin geçerli olacağını ve bankayı bağlayacağını ifade etmiştir.

⁷⁰² Söz konusu eleştiri için bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 261-263.

⁷⁰³ Söz konusu karar için bkz. 11. HD, 31.05.2007, 2207/8346 (**Şener**, Ticari Temsilci, s. 260-261).

açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla Çek Kanunu 5/3 hükmü, ticari temsilcinin temsil yetkisine kanundan doğan bir sınırlama olarak kabul edilemez. Bu düzenlemeye rağmen ticari temsilci tarafından düzenlenecek çek geçerli olup, taciri bağlayacaktır⁷⁰⁴.

b. Genel ve Özel (Sınırlı) Yetkili Ticari Vekil Niteliğindeki Şube Yöneticisinin Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması

Şube yönetiminin temsil yetkisi, kural olarak verilen yetkinin türüne göre (ticari temsilcilik, ticari vekillik) kanunda sayılanlarla birlikte, şubenin bir işletme olarak faaliyetlerine devam edebilmesi için gerekli tüm olağan işlemleri de kapsamaktadır⁷⁰⁵. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi şube yöneticisinin mutlaka ticari temsilci olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu çerçevede şubenin başına şubenin sadece olağan işlemlerinden sorumlu genel yetkili bir ticari vekil getirilmesi de ihtimal dâhilindedir. Böyle bir durumda genel yetkili ticari vekil, şubenin faaliyetlerini yürütebilmesi için olağan bütün iş ve işlemleri yapma yetkisine sahiptir. Olağanüstü işlemler bakımından ise, genel yetkili ticari vekilin temsil yetkisine kanundan kaynaklanan bir sınırlama söz konusudur. Başka bir deyişle genel yetkili ticari vekilin, özel yetkisi olmadan yapmış olduğu olağanüstü işlemler yetkisiz temsil hükümlerine tabidir. Bu bağlamda örneğin özel yetkisi bulunmayıp tacir adına kambiyo senedi düzenleyen genel yetkili ticari vekil, söz konusu taahhütten dolayı bizzat sorumlu olacaktır (TTK 678/1)⁷⁰⁶.

Genel yetkili ticari vekil konumundaki şube yöneticisi, özel yetkisi olmadıkça ödünç para ve benzeri şeyleri alamaz, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, dava açamaz ve açılmış davayı takip edemez (TBK 551/2, c. 2).

⁷⁰⁴ Bu yönde bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 183; Şener/Uzunallı, s. 39-40, dn. 79; Ayhan/Çağlar, s. 477.

⁷⁰⁵ Bu açıdan bkz. Martz, s. 22.

⁷⁰⁶ Yetkisiz temsil, temsil yetkisinin mevcut olmaması veya mevcut olmasına rağmen, yetki sınırlarının aşılması halinde söz konusu olur. Borçlar hukuku anlamında yetkisiz temsil halinde, yapılan işlemde dolayı icazet vermemişse temsil olunan sorumlu olmadığı gibi işlemi yapan yetkisiz temsilci de işlemle bağlı olmaz (TBK 46). Yetkisiz temsilcinin söz konusu işlem dolayısıyla kural olarak karşı tarafın menfi (TBK 47/1) istisnai durumlarda ise müspet zararını (TBK 47/2) giderme yükümlülüğü doğar. Ancak TTK 678/1'deki düzenlemede, yetkisiz temsile ilişkin genel kural tersine çevrilerek, yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemde dolayı bizzat sorumluluğu öngörülmüştür. Benzer bir düzenleme için acenteler açısından bkz. TTK 108/1; adi ortaklık bakımından bkz. TBK 637/1.

Genel yetkili ticari vekil, kural olarak ticari temsilci için yasak olan işlemler ile özel yetki gerektiren olağanüstü işlemleri yapmaya yetkili değildir. Ticari temsilci konumundaki şube yöneticisinin temsil yetkisinin sınırlandırılması sadece birlikte temsil veya şube işleriyle, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ticaret siciline tescil edilmek kaydıyla geçerli kabul edilmiştir (TBK 549/2-3)⁷⁰⁷. Oysa TBK’da genel veya özel yetkili ticari vekil sıfatına sahip şube yöneticisinin temsil yetkisinin sadece birlikte temsil veya şube işleriyle sınırlandırılabilmesine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Burada ticari temsilci niteliğinde olmayan şube yöneticilerinin temsil yetkisinin, hangi durumlarda iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli bir şekilde sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı sorusu akla gelebilir.

Gerçekten de TBK 551 ve 552. maddelerinde, genel veya sınırlı yetkili ticari vekillerin temsil yetkisinin sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmiştir. Diğer yandan ne Türk Borçlar Kanunu’nda ne de Ticaret Sicil Yönetmeliği’nde genel yetkili ticari vekil ile özel (sınırlı) yetkili ticari vekillerin sahip olduğu temsil yetkisinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli olarak sınırlandırılıp, sicile tescilini öngören bir düzenleme bulunmamaktadır⁷⁰⁸. Bu yüzden şubenin başında bulunan genel yetkili ticari vekil veya diğer tacir yardımcısı niteliğindeki kimselerin temsil yetkisinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı özellikle miktar veya konu yönünden sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı gündeme gelebilir.

Şube yönetimi için atanacak ticari vekil veya diğer tacir yardımcısı konumundaki kimselerin temsil yetkisi, hem birlikte temsil veya şube işleriyle hem de miktar ya da konu bakımından üçüncü kişilere karşı geçerli bir şekilde sınırlandırılabilir. Ancak bunun için söz konusu sınırlandırmanın, üçüncü kişilere mektup, gazete, sirküler gönderilmesi gibi yollarla duyurulması gerekir⁷⁰⁹. Mevcut düzenlemelerde ticari vekil veya diğer tacir yardımcılarının temsil yetkilerinin

⁷⁰⁷ Bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 238; **Karahan**, s. 327.

⁷⁰⁸ Bir hususun ticaret siciline tescil edilebilmesi ve tescilin etkilerinden yararlanabilmesi için her şeyden önce tescil edilebilir bir olgu olması gerekir. Bu açıdan bkz. Mehmet Emin, **Ticaret Sicili**, İstanbul, 1999, s. 80-81; Duygu Demirel, **Ticaret Sicili**, Ankara, 2016, s. 136.

⁷⁰⁹ Bkz. **Arkan**, s. 194; **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 698, No. 1463; **Bilgili/Demirkapı**, s. 78.

sınırlandırılıp tescil ve ilanını düzenleyen bir hüküm bulunmadığı için⁷¹⁰, sınırlama üçüncü kişilere karşı sadece duyuru yoluyla yapılabilir.

c. Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması Bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 371/7'deki Düzenlemesinin Değerlendirilmesi

TTK 371/7 düzenlemesinde; “Yönetim kurulu, yukarıda belirtilen temsilciler dışında temsile yetkili olmayan yönetim kurulu üyelerini veya şirkete hizmet akdi ile bağlı olanları sınırlı yetkiye sahip ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları olarak atayabilir. Bu şekilde atanacak olanların görev ve yetkileri, 367'nci maddeye göre hazırlanacak iç yönergede açıkça belirlenir. Bu durumda iç yönergenin tescil ve ilanı zorunludur. İç yönerge ile ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları atanamaz. Bu fıkra uyarınca yetkilendirilen ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları da ticaret siciline tescil ve ilan edilir. Bu kişilerin şirkete ve üçüncü kişilere verecekleri her tür zarardan dolayı yönetim kurulu müteselsilen sorumludur” hükmüne yer verilmiştir. Anonim şirketler bakımından getirilen bu düzenleme TTK 629/3'teki atıf dolayısıyla limited şirketler bakımından da aynen geçerlidir. O halde sermaye ortaklıkları bakımından kanun koyucunun, söz konusu ortaklığa veya ortaklığın bir şubesine atanacak ticari vekil ve diğer tacir yardımcıları bakımından mevcut düzenlemelerde yer almayan bir sınırlandırma öngördüğü göze çarpmaktadır⁷¹¹. TTK 371/7 uyarınca atanacak temsilci sadece ticari vekil veya diğer tacir yardımcısı konumunda olabilir, ticari temsilciler bu fıkra kapsamında atanamaz⁷¹².

Söz konusu düzenlemeye göre anonim ortaklıkta yönetim kurulu, limited ortaklıkta ise müdürler, yetki ve görevlerini TTK 367'ye göre hazırlayacağı iç yönergede açıkça göstereceği sınırlı yetkiye sahip ticari vekil veya diğer tacir

⁷¹⁰ Hata sonucu böyle bir tescil yapılmış olsa bile, bu hiçbir hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. Aynı yönde bkz. **Demirel**, s. 139.

⁷¹¹ Eski uygulamada ticaret sicillerinin bu tarz sınırlamalara ilişkin tescil taleplerine olumlu yaklaştığı; ancak TTK ve TBK yürürlüğe girdikten sonra eski uygulamayı kanuna aykırı görerek tesciline izin verilmeyen bir olgu olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Bu yönde bkz. **Yanlı/Okutan-Nilsson**, s. 8; Necla Akdağ Güney, “6552 Sayılı Torba Kanun ile TTK md. 371'e Eklenen Yedinci Fıkraya İlişkin Değerlendirmeler”, **Arslanlı Bilim Arşivi**, s. 1; Mehmet Özdamar, “6552 Sayılı Kanun ile TTK'da Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Anonim Şirketin Temsili”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2014, Cilt: XVIII, S. 3-4, s. 137-164 (Anılış: Özdamar, AŞ'nin Temsili), s. 145.

⁷¹² Bkz. **Yanlı/Okutan-Nilsson**, s. 13; **Kırca**, TTK 371/7, s. 26.

yardımcılarını şirketin çeşitli birimlerine atayabilecektir⁷¹³. Bu düzenleme, anonim ve limited ortaklık şubeleri için atanacak sınırlı yetkili ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları yönünden temsil yetkisinin konu ve miktar bakımından sınırlandırılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca bu sınırlandırmaların, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli olacak bir biçimde ticaret siciline tescil ve ilanı açıkça hükme bağlanmıştır (TTK 371/7, c. 3 ve 5).

TTK 371/7'deki düzenleme, doktrinde haklı olarak sert bir şekilde eleştirilmektedir⁷¹⁴. Gerçekten de TTK 371/7'deki hüküm, kendi içinde birçok çelişki barındıran, ticaret hukukundaki temsil yetkisinin sınırlandırılmasına ilişkin genel kurala aykırı ve yoruma muhtaç bir düzenlemedir. Normalde genel veya özel (sınırlı) yetkili ticari vekillerin temsil yetkisi, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sadece duyuru yoluyla sınırlandırılabilir ve söz konusu sınırlama ticaret siciline tescil ve ilan edilemez. Bu açıdan kendisine duyuru yapılmayan üçüncü kişiler yönünden getirilen sınırlandırmanın hiçbir geçerliliği bulunmamaktadır.

TTK 371/7 kapsamında anonim ve limited şirket için atanacak ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları bakımından ise, konu ve miktar dâhil her türlü sınırlandırma iç yönerge ile yapılabilecek ve bu husus, ticaret siciline tescil ve ilan edilebilecektir. Dolayısıyla kendisine duyuru yapılmayan üçüncü kişiler bakımından ticaret sicilinin olumlu etkisi devreye girecek ve bu kimselerin iyiniyet iddiaları dinlenmeyecektir⁷¹⁵. Görüldüğü üzere anonim ve limited şirket şubeleri için atanacak ticari vekil veya diğer tacir yardımcıları için her türlü sınırlandırma, sicile tescil ve ilanla birlikte iyiniyetli üçüncü kişilere karşı etki doğururken; şahıs şirketleri, gerçek

⁷¹³ Düzenlemede geçen diğer tacir yardımcıları ile kastedilen, ticari vekilden daha dar kapsamlı yetkiye sahip olan ve hakkında TBK 552'de açıkça bir düzenleme bulunan kimselerdir. Bu hususta bkz. **Yanlı/Okutan-Nilsson**, s. 16-17; **Özdamar**, AŞ'nin Temsili, s. 156.

⁷¹⁴ Bu yönde getirilen eleştirilere örnek olarak bkz. "Mağaza çalışanları veya satış yapan ticari işletmelerin görevlileri veya hizmetlilerinin tescil ve ilanına olanak sağlayarak olumlu etki yaratılması şirketlere sınırlı bir koruma sağlasa da, yaratacağı tahribat istenilen korumanın çok çok ötesinde olacaktır. Zira üçüncü kişilerin görünüşe güvenleri korunmayacağından uygulama ticari hayatı felç edecek, sadece tacirler değil hiç kimse ticaret siciline bakmadan işlem yapamayacak, yaptığı işlem dolayısıyla şirketin sorumsuzluk iddiaları ile karşı karşıya kalacaktır." (**Akdağ Güney**, s. 4). "Dil, üslup ve kanun koyma tekniği açısından ciddi aksaklıkları bünyesinde barındıran, ticaret sicili hukuk başta olmak üzere ticaret hukukunun kurum ve kurallarını hiçe sayan, hukuk politikası bakımından da isabetli olmayan, 2009/101 sayılı Yönerge'nin 10. maddesinin 3. fıkrasına aykırılık oluşturduğu için ülkemizin Ab hukukuna uyum konusundaki taahhütleriyle de bağdaşmayan bu yeni düzenleme, Türk hukuku için bir talihsizlik olmuştur." (**Kırca**, TTK 371/7, s. 23).

⁷¹⁵ Bu yönde bkz. **Akdağ Güney**, s. 20; **Özdamar**, AŞ'nin Temsili, s. 157.

ya da tüzel kişilere ait ticari işletme şubeleri için atanacak ticari vekiller için böyle bir sınırlandırma, ancak duyuru yoluyla hüküm ve sonuç doğuracaktır. Kanun koyucunun, ticaret ve sicil hukukunda temsil yetkisinin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkelere aykırı bu düzenlemeyi, eşitlik ilkesine aykırı olarak niçin sadece anonim ve limited ortaklıklar için getirdiği izaha muhtaçtır⁷¹⁶.

B. Ticari İşletmede Şubenin Özellikleri

1. Şubenin Bağımlı Bir İşletme Niteliği

Her tacirin kural olarak bir ticarî işletmesi ve faaliyetlerini yürüttüğü bir işyeri vardır. Tacir olmanın özellikle gerçek kişi tacirler yönünden en önemli kıstası, bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işletmektedir. Fakat tacirler, ticari işlerini tek bir işletme üzerinden yürütmek zorunda değildir. Nitekim Anayasa'nın 48. maddesinde herkesin, dilediği alanda çalışma ve sözleşme özgürlüğüne ve serbestçe özel teşebbüs kurma hakkına sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla ticari hayatta tacirlerin işlerini birden fazla ticari işletme aracılığıyla yürütme özgürlüğü, serbest piyasa ekonomisinin anayasal güvencelerinden birini oluşturur. Bu çerçevede herkes, farklı konularda birbirinden bağımsız birden çok ticari işletme işletebileceği gibi, aynı konuda birbirine bağlı birden fazla işletmeye de sahip olabilir⁷¹⁷.

Aynı kişiye ait birden fazla işletmenin varlığı halinde, bunlar arasında faaliyet konusu yönünden bir farklılık bulunuyorsa, birbirinden bağımsız ticari işletmelerin varlığından söz edilir. Örneğin bir kimse, bir yandan gıda sektöründe bir şarküteri işletirken; diğer taraftan hizmet sektöründe bir güzellik merkezine sahip olabilir. Hatta aynı sektörde bile birbirinden bağımsız olmak kaydıyla aynı kişi tarafından işletilen bağımsız ticari işletmeler söz konusu olabilir⁷¹⁸. Örneğin bir kimse bir yerde adana kebab salonu işletiyorken, bunun hemen üç yüz metre ilerisinde balık restoranı

⁷¹⁶ Bkz. Akdağ Güney, s. 21.

⁷¹⁷ Wieland, s. 163; Sonnenschein/Weitemeyer, Heymann HGB, § 13, No. 4; Feldmann, s. 9; Fröhlich, s. 5; Şener, Ticari İşletme, s. 14.

⁷¹⁸ Ayrıca karş. Krafka, MünnKommHGB, § 13, No. 7; Roth, Koller/Roth/Morck HGB, § 13, No. 5; Preuß, Oetker HGB, § 13, No. 14.

da işletebilir. Bu iki işletme, ekonomik ve fonksiyonel olarak bağımsız olduğu sürece iki ayrı ticari işletme olarak kabul edilir. Bu yüzden aynı kişi tarafından işletilse bile işletmeler, birbirinden ayrı personel, malvarlığı, muhasebe ve işletme politikasına sahipse ve hukuken aralarında bir bağımlılık ilişkisi yaratılmamışsa, iki farklı ticari işletmeden söz edilebilir. Birden fazla ticari işletmeye sahip olmanın en önemli hukuki sonucu, tacirin her bir işletme bakımından ayrı ayrı tacir sıfatına sahip olmasıdır. Böyle bir durumda işletmelerden herhangi biri devredilse bile, bu kimse diğer işletme yönünden tacir olmanın hüküm ve sonuçlarına tabi olmaya devam edecektir.

Tacirin ticari faaliyetlerini tek bir ticari işletme üzerinden yürütmesi durumunda, söz konusu ticari işletme organizasyonu tek bir işyerinden (merkez işletme) ibaret olabileceği gibi, birden fazla işletme ve teknik birimlerden de oluşabilir⁷¹⁹. Organizasyon bakımından ister tek bir işletmeden isterse birden fazla işletme ve teknik birimlerden oluşsun, ticari işletmeler hukuken aynı hüküm ve sonuçlara tabi olurlar. Arada sadece çalışan sayısı, işletme sermayesinin miktarı, üretim kapasitesi ve faaliyet alanı gibi işletme hacmi yönünden farklar ortaya çıkar. Ticari işletme organizasyonunun birden fazla işletmeden oluştuğu durumlarda, söz konusu işletmeler arasında bir bağımlılık ilişkisi oluşmaktadır. Aynı ticari işletme organizasyonuna ait birden çok işletme arasındaki bu bağımlılık ilişkisi, çoğunlukla merkez ve şube ilişkisi ortaya çıkarır⁷²⁰. Nitekim merkez ile şubeler, aynı ticari işletme organizasyonun fonksiyonel olarak farklı yerlerde faaliyet gösteren işletmeleridir. Ancak ticari işletme organizasyonunda her bağımlılık ilişkisi, mutlaka merkez ile şube ilişkisi olduğu anlamına gelmez. Çünkü ticari işletmenin teknik ve yardımcı birimleri de merkeze bağlı olarak hareket eden yerlerdir. Fakat çoğunluğu iktisadi anlamda işletme niteliğinde bile olmayan bu teknik ve yardımcı birimler, şubeler gibi üçüncü kişilerle hukuki işlemler gerçekleştirmez, bu yüzden buralarda tacir adına temsil yetkisini kullanılmaz⁷²¹.

Bir ticari işletme organizasyonunda merkez ile şube ilişkisi mevcut olduğunda, ticari işletmenin merkezi ve her bir şubesi, ayrı bir işyeri ve iktisadi

⁷¹⁹ Karş. **Cramer**, s. 243.

⁷²⁰ Bu yönde bkz. **Kaehne**, s. 17; **Karahan**, s. 21; **Özdamar**, s. 53.

⁷²¹ Şubeler ile işletmenin teknik ve yan işletmeleri arasındaki farklar için bkz. **Martz**, s. 15-16.

anlamda ayrı bir işletme özelliği taşır. Dolayısıyla işletme karakteri şubenin ilk karakteristik özelliğini oluşturmaktadır⁷²². Öyle ki, bir ticari işletme örgütlenmesinde ortada birden fazla işletme yoksa merkez ve şube ilişkisinden kesinlikle söz edilemez. Gerçekten de merkez ve şube ilişkisinden bahsedebilmek için, ortada birbirine bağlı ve aynı ekonomik amaca hizmet eden en az iki farklı işletme bulunmalıdır⁷²³.

Ticari işletmede şube, iktisadi anlamda işletmenin özel bir türünü oluşturmaktadır⁷²⁴. Bu nedenle emek ve sermayenin bir müteşebbis tarafından ekonomik çıkar sağlamak amacıyla bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan organizasyonun bütün kavramsal unsurlarına sahiptir. Ancak her şube, bir işletme olmasına rağmen, ticari işletme boyutunda olsa dahi her işletme bir şube niteliğine sahip değildir⁷²⁵.

Şubenin işletme özelliği o derece önemlidir ki, merkez ortadan kalksa bile kendisi merkez işletmenin yerine geçerek ticari işletmenin faaliyetlerini devam ettirebilecek konumda bir işletme olmalıdır⁷²⁶. Şubeler, çoğunlukla hukuki bağımsızlık dışında bir ticari işletmenin bütün unsurlarına sahip birimlerdir. Hatta bazen şubeler, gerek bulunduğu yer gerekse müşteri çevresi ve iş hacmi bakımından, merkezden daha büyük bir organizasyon olarak karşımıza çıkabilir⁷²⁷.

Şubeler, iktisadi anlamda bir işletme olmakla beraber alelade bir işletme niteliğinde de değildir. Hukuken merkez işletmeye bağlı hareket ettiklerinden aynı zamanda bağımlı bir işletme özelliğine sahiptir. Nitekim şubeye ilişkin tüm düzenlemelerde, şubenin bir merkeze bağlılığından (TSY 118/1; TOBB Kanunu 9/2)

⁷²² Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 2, No. 5, **Baer**, s. 3.

⁷²³ İki işletme arasında aynı ekonomik amaca hizmet etme söz konusu değilse, bu iki işletme merkez ve şube olarak değil de, birbirinden bağımsız iki ayrı işletme olarak kabul edilmektedir. Bu hususta bkz. **Beckmann**, s. 9.

⁷²⁴ **Gauch**, s. 2, No. 7.

⁷²⁵ Şubelerde işletmeye kıyasla şu farklar mevcuttur: Şube, mekânsal olarak daima belirli bir yere bağlı (lokalisierter) ve o yerde sürekli bir şekilde faaliyet gösteren işletmedir. Bu nedenle bir yerde sabit durmayan sirk, gemi, panayır gibi gezici işletmeler, şube niteliğinde değildir. Şubeler, kendi kendine yeten yani tükettiğini üreten (selbstversorgungsbetrieb) bir işletme değildir. Sürekli bir şekilde doğrudan veya dolaylı olarak üçüncü kişi hesabına faaliyette bulunur. Şubelerin yönetimi, işletme dışı bir mercinin emrinde bulunduğundan bağlı bir işletme özelliğine sahiptir. Şubenin işletmeden farkları için ayrıca bkz. **Gauch**, s. 9, No. 46-50.

⁷²⁶ **Hilbig**, s. 17; **Basler/Pichura**, s. 25-26; **Saame**, s. 26; **Voigt**, s. 44; **Özdamar**, s. 52.

⁷²⁷ Bkz. **Zeides**, s. 11.

veya işletmenin bağımlı bir parçası olduğundan (BanK 3) söz edilmektedir. Her ne kadar mevcut düzenlemelerde açıkça işletme olduğu ifade edilmese de, esasen işletmenin bütün unsurlarına sahip şubelerin, bağımlı bir işletme olduğu konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır⁷²⁸.

Modern işbölümüne dayalı ticari oluşumlarda dahi şubeler, ticari işletme organizasyonunun merkezle bağımlılık ilişkisi içinde yer alan faaliyet birimlerinden birisi konumundadır⁷²⁹. Ticari işletmenin merkez ile şubeleri arasındaki bağımlılık ilişkisi, aynı işletme politikası ve ortak ekonomik amaca dayalı bir kader birliği meydana getirir⁷³⁰. Bu açıdan şubelerin kendi işletme organizasyonunun bulunması veya tek başına iktisadi bir bütün teşkil etmesi, ticari işletmenin hukuki bir parçası olduğu gerçeğini değiştirmez⁷³¹. Bu yüzden şubeler, bağımsız olarak kendi ad ve hesabına hareket yetkisine sahip değildir.

Şubelerin bağımlılık unsuru, dışarıdan kullanılan ticaret unvanı ile anlaşılabilir. Şubelerin merkeze bağlı olması, merkezin ticaret unvanını şube olduğunu belirterek kullanma zorunluluğunu da ortaya çıkarır (TTK 48/1). Bir yer şube niteliğine sahip olsa da, ticaret unvanı merkezden farklı ise yani şube olduğunu belirtir şekilde merkez işletmenin ticaret unvanı kullanılmamışsa, iyiniyetli üçüncü kişiler söz konusu birimi bağımsız bir işletme olarak düşünmüşlerse, bu yöndeki iyiniyetleri korunmalıdır.

2. Şubenin Tüzel Kişiliğinin Bulunmaması

Ticari işletmede şubenin bir diğer özelliği ayrı bir tüzel kişiliğinin olmamasıdır. Bu açıdan merkez ve şubeler, aynı hak süjesine ait hukukun kendisine kişilik tanımadığı birimlerdir. Tüzel kişilik, başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ile belirli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal topluluklarını ifade eder (TMK 47/1). Tüzel kişiler, hak ehliyeti yönünden yaradılış

⁷²⁸ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 9 vd, No. 51 vd; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 4; **Mandel**, s. 4; **Belger**, s. 50.

⁷²⁹ **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 7.

⁷³⁰ Bağımlı işletme olarak şube ve farklı faaliyet birimleri arasındaki olası ilişkiler için ayrıca bkz. **Gauch**, s. 9 vd, No. 52-54.

⁷³¹ Bkz. **Gonnella**, s. 297.

gereği gerçek kişilere özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehil kabul edilmiştir (TMK 48/1). Fiil ehliyeti bakımından ise, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olduğu anda, bu ehliyete sahip olurlar (TMK 49/1). Şubelerin tüzel kişiliğinin bulunmaması, her şeyden önce başlı başına hukuki bir varlık olarak kabul edilmemesi anlamına gelir. Başka bir deyişle, hukuk düzeni şubeleri ayrı bir hak süjesi yani hukuki bir kişilik olarak görmemektedir⁷³². Şüphesiz bu durumun bazı önemli hüküm ve sonuçları bulunmaktadır. Bu açıdan şubelerin tüzel kişiliğinin olmaması, kural olarak hak ve fiil ehliyetinin, dava ve taraf ehliyetinin ve de alacaklı ve borçlu sıfatının bulunmadığı anlamına gelir. Ancak tüzel kişiliğin olmamasına bağlı tüm bu sonuçların, şubeler yönünden ayrı ayrı ele alınmasında yarar vardır.

Doktrinde bir görüş, Yargıtay kararına⁷³³ atıfta bulunarak şubelerin tüzel kişiliğinin olabileceğini belirtmiştir: “Eğer şubenin tüzel kişiliği varsa, davada hasım olarak (tüzel kişi) şube gösterilir. Böyle bir durumda, şubeye değil de genel müdürlüğe (merkez tüzel kişiliğe) karşı dava açılırsa, bu yanlışlığın temsilcide hata gerekçesiyle düzeltilmesi mümkündür.”⁷³⁴. Aslında kararın içeriğine bakıldığında Yargıtay’ın da şubenin tüzel kişiliğinin bulunmadığına vurgu yaptığı görülmektedir. Kanaatimizce banka gibi tüzel kişiliği olan bir hükmi şahsa bağlı olsa bile, şubelerin tüzel kişiliğinden asla söz edilemez⁷³⁵.

⁷³² Şubelerin tüzel kişiliğe sahip olmaması bakımından Sigorta ve Reasürans Yönetmeliği’nde ilginç düzenlemeler yer almaktadır. Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’ne göre yurtdışında kurulu brokerler, Türkiye’de sadece şube açmak suretiyle faaliyette bulunabilir (SRBY 7/1). Şube açmak suretiyle Türkiye’de faaliyet gösterecek brokerlerin, diğer şartların yanı sıra yönetmeliğin 4, 5 ve 6’ncı maddelerinde belirtilen şartları sağlaması gerektiği belirtilmiştir (SRBY 7/2). Yönetmeliğin 5. maddesinde tüzel kişi brokerler düzenlenmiş olup, anonim ve limited şirket şeklinde kurulmuş olmaları hükme bağlanmıştır (SRBY 5/1-b). Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’de şube açarak faaliyet yürütecek brokerlerin şubelerinin tüzel kişiliğe sahip anonim ve limited şirket şeklinde olmaları gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Oysa şubelerin tüzel kişiliği bulunmadığından, Türkiye’de anonim veya limited şirket şeklinde kurulmaları söz konusu olamaz.

⁷³³ “Dava dilekçesi ile T.C. Z. Bankası Genel Müdürlüğü, hasım gösterilmişse de bu durum, her zaman düzeltilmesi mümkün bulunan temsilcide hata olarak kabul edilmiştir. HUMK’nun 17. maddesi uyarınca, bir şubenin muamelesinden dolayı, o şubenin bulunduğu mahalde dahi dava açılabilir. Somut olayda davacı, emeklilik işlemlerini davalı Banka’nın Didim Şubesi’nden yaptığına ve şubelerin de tüzel kişilikleri bulunmadığına göre, mahkemece davanın görülmesi gerekirken, yazılı şekilde yetkisizlik kararı verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir. Bu karar için bkz. 11. HD, 07.11.2002, 5337/10098 (Yılmaz, s. 174).

⁷³⁴ Bu hususta bkz. Yılmaz, s. 174.

⁷³⁵ Benzer şekilde bkz. Hüffer/Koch, § 45 (HGB § 13), No. 6.

a. Hak ve Fiil Ehliyeti Bakımından Değerlendirme

Hak ehliyeti, haklara ve borçlara sahip olmayı ifade ederken; fiil ehliyeti diğer adıyla medeni hakları kullanma ehliyeti ise, kişinin kendi fiil ve işlemleriyle kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilme yetisidir (TMK 8 ve 9/1). Şubeler tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için, bu iki ehliyetten de yoksundur⁷³⁶. Dolayısıyla ticari işletmede şubeler, bağımsız bir hak süjesi gibi hukuki işlemlere katılamazlar. Hak sahibi daima ticari işletmenin işleteni konumundaki tacirdir. Bu açıdan şubenin işlemlerinin doğrudan merkezin ticaret unvanı ya da şubenin ticaret unvanı altında yapılmış olmasının herhangi bir önemi yoktur. Şubelerin üçüncü kişilerle kendi başına bağımsız işlemler gerçekleştirme unsuru yani belirli bir bağımsızlığa sahip olması, hak ehliyeti veya fiil ehliyetine sahip oldukları anlamına gelmez⁷³⁷. Şubeler, tüzel kişiliğe sahip olmadığı için ortak olma sıfatına da sahip olamaz, bu bağlamda örneğin bir komandit ortaklığa komanditer ortak sıfatıyla dahi iştirak edemez⁷³⁸.

Şubeler, hak ve fiil ehliyetine sahip olmadıkları için esasen yapmış olduğu hukuki işlemlerden doğan hak ve borçlar, şubenin bağlı olduğu ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten tacire ait olur⁷³⁹. Bu açıdan şubeler, şirketler topluluğunun bir parçası olan yavru şirketten ayrılmaktadır⁷⁴⁰.

Bir yerde şube kurulmasıyla yeni bir hak süjesi ortaya çıkmaz. Bu yüzden doktrinde şubenin kurulması veya ortadan kalkması, sadece fiili bir olgu olarak değerlendirilmektedir⁷⁴¹. Nitekim şubenin kurulması ya da sona ermesi bakımından herhangi bir hukuki işleme ihtiyaç yoktur. Bir birim şubenin esaslı unsurlarını taşıyorsa, sicile tescil edilmese bile kendiliğinden şube kavramı içinde değerlendirilebilir⁷⁴². Dolayısıyla ticari işletmeye ait bir birimin şubenin esaslı unsurlarını taşıması, şubenin varlığı açısından yeterli olduğu gibi bu unsurlardan

⁷³⁶ **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 11-12; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 7; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 15; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 4.

⁷³⁷ Bkz. **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 15.

⁷³⁸ Bkz. **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 11; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 7; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 22.

⁷³⁹ **Sonnenschein/Weitemeyer**, Heymann HGB, § 13, No. 12; **Arkan**, s. 38.

⁷⁴⁰ **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 22.

⁷⁴¹ **Sonnenschein/Weitemeyer**, Heymann HGB, § 13, No. 12.

⁷⁴² Bkz. **Sonnenschein/Weitemeyer**, Heymann HGB, § 13, No. 12.

herhangi birini yitirmesi de o yerin şube olma özelliğini ortadan kalkması bakımından yeterlidir.

b. Dava, Taraf ve Takip Ehliyeti Bakımından Değerlendirme

Taraf ve dava ehliyeti, yargılama hukukuna ilişkin en önemli bir dava şartlarından biridir (HMK 114/1-d). Öyle ki, bunlardan herhangi birinin yokluğu, söz konusu davanın görülüp sonuçlandırılmasını engeller (HMK 115/1). Gerek taraf gerekse dava ehliyeti, yargılamanın her aşamasında hâkim tarafından resen gözetilmek durumundadır⁷⁴³.

Taraf ve dava ehliyeti, medeni hukuktaki hak ve fiil ehliyetinin usul hukuku bakımından görünüş biçimleridir⁷⁴⁴. Gerçekten de bir davada taraf ehliyeti araştırılırken hak ehliyetinin bulunup bulunmadığına; dava ehliyeti açısından ise bir kimsenin fiil ehliyetinin olup olmadığına bakılır⁷⁴⁵. Taraf ehliyeti, sırf hak ehliyetine sahip olma nedeniyle davada taraf olabilme ehliyetini karşılarken; dava ehliyeti, bir kimsenin kendisinin veya yetkili kılacağı temsilcisi aracılığıyla bir davayı, davacı veya davalı olarak takip edebilmesi ve usul işlemleri yapabilmesidir⁷⁴⁶.

Şubenin tüzel kişiliğinin olmamasının bir sonucu olarak, hak ehliyeti olmadığı gibi taraf ve dava ehliyeti de bulunmamaktadır⁷⁴⁷. Bu yüzden doktrinde şubenin taraf ehliyetinin bulunduğunu ileri süren görüşe katılma olanağı yoktur⁷⁴⁸. Şubenin işlemleriyle ilgili davalarda taraf ve dava ehliyeti sadece ticari işletmeyi işleten kişiye aittir⁷⁴⁹. Bu yüzden kural olarak şubenin işlemlerinden doğan

⁷⁴³ Bu hususta bkz. Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 24. Baskı, Ankara, 2013, s. 253-254; Umar, s. 356; Yılmaz, s. 793.

⁷⁴⁴ HMK'nun 50. maddesinde taraf ehliyetine ilişkin gerekçede "Taraf ehliyeti, medeni hukuktaki hak ehliyetinin usul hukukunda büründüğü şekildedir."; dava ehliyetini düzenleyen 51. madde gerekçesinde ise "Dava ehliyeti, medeni hukuktaki fiil ehliyetinin usul hukukunda büründüğü şekildedir." denilmek suretiyle bu hususa vurgu yapılmıştır. Bu yönde bkz. Kılıçoğlu, M., s. 425-426.

⁷⁴⁵ Bkz. Kılıçoğlu, M., s. 425-426.

⁷⁴⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 208, 215; Yılmaz, s. 508, 540; Kılıçoğlu, M., s. 425.

⁷⁴⁷ Bkz. Gauch, s. 432, No. 1950; Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 15. Bası, İstanbul, 2017 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Pekcanitez Usul), s. 588. Aynı içerikte kararlar için bkz. BGE 120 III 11; BGH 24.11.1951 (II ZR 26/51).

⁷⁴⁸ Bu yönde bkz. Poroy/Yasaman, s. 50.

⁷⁴⁹ Ammon/Ries, Röhrich/Westphalen HGB, § 13, No. 7; Pentz, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 64; Koch, Staub HGB, § 13, No. 80. "Şube aleyhine dava açılmaz. Ancak tüzel kişilik adına ve onun temsilcisi sıfatı ile dava açılabilir." 11. HD, 14.01.2002, 7825/91 (Eriş, s. 945).

uyuşmazlıklarda doğrudan şubenin ya da ticari işletmeyi temsilen o an şubenin başında bulunan kimsenin taraf gösterilmesi, davanın taraf ehliyeti ya da taraf sıfatı yönünden reddedilmesi sonucunu doğuracaktır⁷⁵⁰. **Deliduman**, özel hukuk tüzel kişilerinin şubelerinin tüzel kişiyi temsil edebilmeleri için, tüzüğünde organ olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiş; örnek olarak banka ana sözleşmesinde şubelerin de organ olduğu yazılı ise, şube işlemleriyle ilgili davada banka şube müdürlerinin bankayı mahkemede temsil edebileceğini ifade etmiştir⁷⁵¹. Bu görüşe katılma olanağı yoktur; çünkü banka şubelerinin ana sözleşmede organ olarak gösterilmesi mümkün olmadığı gibi, banka şube müdürlerinin banka tüzel kişiliğini mahkemede temsil yetkisi, ticari temsilci niteliğinden kaynaklanır. Şubenin ana sözleşmede organ olarak yazılı olmasının şube müdürlerinin temsil yetkisine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

İcra ve iflas hukuku bakımından taraf ehliyeti, İİK’da düzenlenmediği için Türk Medeni Kanunu’na göre belirlenir. İcra ve iflas takibinde taraf olabilmek için, alacaklı ve borçlunun taraf ehliyetine sahip olması gerekir⁷⁵². Taraf ehliyetine sahip olmadan aleyhte veya lehte başlatılmış icra takipleri geçersiz olup, bu geçersizlik, süresiz şikâyet yoluyla her zaman ileri sürülebileceği gibi, icra müdürü veya icra mahkemesi tarafından resen dikkate alınmalıdır⁷⁵³.

Takip ehliyeti ise, bizzat veya bir vekil aracılığıyla alacaklı olarak bir takibi yapabilme veya borçlu olarak bir takibe karşı koyabilme yeteneğidir⁷⁵⁴. Takip ehliyeti, medeni hukuktaki fiil ehliyeti ile usul hukukundaki dava ehliyetinin, icra ve iflas hukukunda görünüm şeklidir. Takip ehliyeti bulunmayan alacaklı veya borçlu adına işlemler, yasal temsilcisi tarafından yürütülür (İİK 58/2- b.1 ve b.2). Şubeler, tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle bir icra takibinde, alacaklı ya da borçlu

⁷⁵⁰ Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararda bu hususa vurgu yapmıştır: “Şubenin bulunduğu yerde açılan dava, (şubeye karşı değil) merkeze karşı açılır. Çünkü şubenin (gerçek veya tüzel) kişiliği yoktur ve bu nedenle de taraf ehliyeti yoktur.” HGK, 13.07.2005, 13-443/463 (MİHDER 2005/1, s. 191).

⁷⁵¹ Bu görüş için bkz. Seyithan Deliduman, “Tüzel Kişilerin Davada Temsili”, **A. Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, S. 1, 1998, s. 179.

⁷⁵² Bkz. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Meral Sungurtekin Özkan ve Muhammet Özekes, **İcra ve İflas Hukuku**, 10. Bası, Ankara, 2012 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Pekcanitez İcra), s. 157.

⁷⁵³ Baki Kuru, **İcra ve İflas Hukuku**, İstanbul, 2016, s. 80; **Pekcanitez**, Pekcanitez İcra, s. 158.

⁷⁵⁴ **Pekcanitez**, Pekcanitez İcra, s. 158.

sıfatıyla taraf olamaz ve bu yönde kendisi herhangi takip başlatamayacağı gibi şubeye karşı da takip yapılamaz⁷⁵⁵.

c. Alacaklı ve Borçlu Sıfatı Yönünden Değerlendirme

Her borç ilişkisinin alacaklı ve borçlu olmak üzere iki tarafı bulunur. Bu açıdan alacaklı veya borçlu tarafının, herhangi birinin bulunmadığı bir borç ilişkisi düşünülemez⁷⁵⁶. Alacaklı ve borçlu sıfatı, hak ehliyetine bağlı olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla gerçek kişiler yönünden tam ve sağ doğumla (TMK 8/1 ve 28/2), tüzel kişiler bakımından ise kanuna göre kuruluş işlemlerinin tamamlanmasıyla bir borç ilişkisinin tarafı olunabilir⁷⁵⁷.

Tüzel kişiliği olmayan şubelerin hak ehliyeti bulunmadığı gibi hukuken bir borç ilişkisinin tarafı olmaları da mümkün değildir. Bu açıdan aynı işletme organizasyonunun birer parçası olan merkez ile şube arasında veya birden çok şube varsa bunların kendi arasında hukuki anlamda bir borç ilişkisi kurulamaz⁷⁵⁸. Çünkü gerek merkez gerekse şubeler, aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmalıdır. Nitekim merkez ve şubelerin ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmaması ve aynı kişiye ait malvarlığının birer parçası olması, kişinin kendi kendisiyle işlem yapması gibi bir sonuç ortaya çıkarır. Fakat hiç kimse, kural olarak kendi kendisiyle işlem yaparak aynı işlemle hem alacaklı hem de borçlu sıfatına sahip olamaz⁷⁵⁹. Bu yüzden şube unvanı altında gerçekleştirilen hukuki işlemlerden doğan hak ve yükümlülükler, doğrudan şubenin bağlı olduğu merkez işletmeyi işleten gerçek veya tüzel kişiye ait olur⁷⁶⁰.

Şubelerin hukuken alacaklı ve borçlu sıfatına sahip olmaması, hiçbir şekilde alacaklı ve borçlu olamayacakları anlamına gelmez. Merkezden ayrı bir muhasebesi

⁷⁵⁵ **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 13; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 26; **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 12.

⁷⁵⁶ Bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 17. Bası, Ankara, 2013 (Anılış: Kılıçoğlu, A.), s. 2-3.

⁷⁵⁷ Bkz. **Kılıçoğlu, A.**, s. 2.

⁷⁵⁸ Bkz. **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 12; **Seifert**, Haag/Löffler HGB, § 13, No. 8; **Hüffer/Koch**, § 45 (HGB § 13), No. 6; **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 3.

⁷⁵⁹ **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 63; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 18.

⁷⁶⁰ **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 3; **Hüffer/Koch**, § 45 (HGB § 13), No. 6.

bulunan şubeler bakımından, işletme organizasyonuna bağlı olarak iç ilişkide alacak ve borç ilişkisi ortaya çıkabilir. Örneğin bir şubenin diğer şubeye temin ettiği bir mal için alacaklı olması veya bir banka şubesinin merkeze karşı faiz alacağını bulunması iç ilişki yönünden mümkündür⁷⁶¹. Fakat bu durum, hukuki anlamda bir borç ilişkisi ortaya çıkarmadığı için, kural olarak borç ilişkilerine uygulanan ilkeler uygulama alanı bulmaz. Şubelerin birbirinden veya merkezden alacaklı olması, işletme içinde bir muhasebeyle alakalı işlem özelliği taşır. Alacaklı ve borçlu sıfatı bulunmayan şubelerin, hukuken üzerinde tasarruf edebileceği kendisine ait bir malvarlığı da söz konusu olmaz. Bu nedenle şubenin işlemlerden doğan hak ve borçlar, şubenin bağlı olduğu ticari işletmeyi kendi adına işleten kimseye ait olur⁷⁶². Bu çerçevede şube işlemlerden doğan borçlardan tacir, sadece şubeye tahsis ettiği malvarlığıyla değil, bütün malvarlığıyla sorumludur⁷⁶³.

d. İflas Ehliyeti Bakımından Değerlendirme

Şubelerin, tüzel kişiliğinin bulunmamasının bir diğer sonucu, esasen iflas ehliyetinin de olmamasıdır. Hatta iflas bakımından şubenin bulunduğu yerde dava açma imkânı dahi bulunmamaktadır (Bkz. İİK 154/3)⁷⁶⁴. Bu yüzden merkezi Türkiye’de bulunan işletmelerin şubeleri açısından bu kural mutlak olup, hiçbir şekilde şubenin bulunduğu yerde veya şubeye karşı iflas davası açılmaz.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerde de iflase yönelik özel düzenlemeler öngörülmüştür. Bu kapsamda iflas yoluyla takipte, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye’deki şubelerinin bulunduğu yer icra dairesi; eğer birden çok şube varsa merkez şubenin bulunduğu yer icra dairesi yetkili kılınmıştır (İİK 154/2). İflas davalarının ise, mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılacağı emredici olarak hükme bağlanmıştır (İİK 154/3)⁷⁶⁵. Bu düzenlemeler çerçevesinde merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye

⁷⁶¹ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 26, No. 138; **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 12.

⁷⁶² **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 79.

⁷⁶³ Bkz. **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 63.

⁷⁶⁴ HMK 14/1’de şube işlemlerinden doğan davalarda, o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkili kılınmıştır. Bu kuralın en önemli istisnası, iflas davalarıdır.

⁷⁶⁵ Bu kural kamu düzenine ilişkin olup, bunu bertaraf edici yetki sözleşmeleri yapılamaz. Bkz. Ali Önal, “Yabancı Unsurlu İflas Davalarında Türk Mahkemelerinin Yetkisi Sorunu”, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Cilt: III**, İzmir, 2015, s. 2892.

şubeleri hakkında iflas yoluyla takip yapılıp yapılamayacağı veya bu şubelere karşı iflas davası açılıp açılmayacağı konusunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır⁷⁶⁶. Gerçekten de alacaklıların iflas yoluyla takip prosedürünü seçtiği bir olasılıkta, merkezi yurtdışında bulunan işletmeler açısından iflas davasının yurtdışında mı yoksa Türkiye’de mi açılacağı; iflasın işletmenin bütünü üzerinde mi yoksa sadece şube malvarlığı ile mi sınırlı bir etki göstereceği belirsizdir⁷⁶⁷. Bu belirsizlik, hem alacaklı hem de merkezi yurtdışında bulunan işletmeler açısından önemli bazı sorunları beraberinde getirmektedir⁷⁶⁸. Nitekim bir yandan alacaklının korunması bakımından bu yolla hukuki bir sonuç elde etmenin neredeyse imkânsız olması; diğer taraftan ise Türkiye’de şubeler aracılığıyla faaliyet yürüten yabancı işletmelerin iflas davalarıyla karşı karşıya kalması olasıdır.

Şubelerin tüzel kişiliği olmadığı için çoğunluk tarafından iflas ehliyetinin bulunmadığı da kabul edilmektedir⁷⁶⁹. İsviçre hukukunda ise merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin iflasından söz edilmektedir⁷⁷⁰. Bu bağlamda İsviçre’de şubesi bulunup merkezi yurtdışında olan işletmelerin, şubeye

⁷⁶⁶ İçinde yabancılık unsuru barındıran iflas davalarında en temel sorun, borçlunun bir ülkede iflas etmesi durumunda diğer ülkelerde de iflas etmiş sayılıp sayılmayacağı ile iflas edenin diğer ülkelerdeki malvarlığının iflasa tabi olup olmayacağıdır. Bu hususta bkz. **Önal**, 2884.

⁷⁶⁷ Bu konuda iflasın teklifi ve iflasın evrenselliği gibi bazı konuların gündeme geleceği hakkında bkz. **Önal**, s. 2884. Türk hukukunda İİK 154/3’ün emredici niteliğine rağmen iflas davasının da merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye şubelerinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılacağı görüşleri ileri sürülmüştür. Bu görüşler için bkz. Baki Kuru, “İflas Takibi ve Davalarında Yetki (Selahiyet) Kaideleri”, **İmran Öktem’e Armağan**, Ankara, 1970, (Anılış: Kuru, İflas Takibi) s. 522; **Omağ**, s. 933; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 179, No. 337; **Arkan**, s. 41. Olması gereken hukuk bakımından bu görüş isabetli kabul edilse de, mevcut düzenlemenin emredici niteliği karşısında geçerli değildir. Fakat İİK 154’ün gerekçesinde, merkezi Türkiye dışında olan bir ticari işletmenin Türkiye’de birden fazla şubesi varsa, iflas takibi ile iflas davasının merkez şubenin bulunduğu yerde açılacağı ifade edilmiştir. Gerekçe için bkz. **Kuru**, İflas Takibi, s. 513-514, dn. 7. Gerekçede iflas davasının yabancı işletmenin merkez şubesi bulunduğu yerde açılacağı belirtilerek, merkez şube adeta borçlunun muamele merkezi olarak gösterilmiştir. Buna rağmen İİK 154/2 ve 3. fıkraların kaleme alınış şekli, iflas davalarının sadece borçlunun işletmesinin veya ticaret ortaklığının merkezinde açılacağı sonucunu doğurmaktadır. Eğer İİK 154/3’te “borçlunun Türkiye’deki muamele merkezinde” ifadesi kullanılmış olsaydı, şüphesiz gerekçeye ve doktrinadaki görüşlere daha uygun bir düzenleme getirilmiş olurdu.

⁷⁶⁸ Bu yönde bkz. Pınar Öztürk, “İİK m. 154/III Uyarınca İflas Davalarında Yetkili Mahkemenin Borçlunun İşlem (Muamele) Merkezine Göre Belirlenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1998/1, s. 124.

⁷⁶⁹ Bkz. **Baer**, s. 25; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 28; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 14;

⁷⁷⁰ Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 469, No. 2116; **Kälin**, s. 189 vd; **Gassmann**, s. 684, No. 5. Her ne kadar SchKG Art. 50/1’de “*Geschäftsniederlassung*” kullanılmış olsa da, bunun şube olarak kullanılan “*Zweigniederlassung*” ile eşdeğer olduğu yönünde bkz. Benno Krüsi, **Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG**, 4. Auflage, Zürich, 2017, s. 303, No. 4.

işlemlerinden doğan⁷⁷¹ borçlardan İsviçre'deki tüm malvarlığıyla sınırlı olarak şubenin bulunduğu yerde iflas yoluyla takip edilebileceği kabul edilmektedir (SchKG Art. 50/1)⁷⁷². Benzer bir esas, Avrupa Topluluğu'nun 29 Mayıs 2000 tarihli ve 1346/2000 sayılı İflas Düzenine İlişkin Yönergesinde de yer almaktadır. Söz konusu yönergede asli iflas (*hauptsolvenz*) ve tali iflas (*sekundärsolvenz*) olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmiştir. Asli iflas davası, borçlunun tüm malvarlığını kapsayan ve evrensel etkileri olan bir dava olup, borçlunun asıl işlemlerinin ağırlık merkezini oluşturan ülkenin mahkemelerinin yetkili olduğu bir davadır. Tali iflas ise, merkezin bulunduğu ülkeden farklı bir yerde şube ya da temsilcilik gibi birimler varsa, şubenin veya temsilciliğin bulunduğu ülkede başlatılan ve borçlunun sadece o ülkede bulunan malvarlığıyla sınırlı etkileri bulunan bir davadır⁷⁷³. Bu düzenlemelerin en büyük etkisi, Avrupa Birliği'nde iflasın sadece külli bir takip yolu olarak değil, aynı zamanda borçlunun sınırlı malvarlığını kapsayacak ölçüde cüzi bir takip olarak öngörülmüş olmasıdır. Söz konusu Yönergede başka bir hukuk belirlenmemişse, iflas işlemlerine iflasın açıldığı ülke hukukunun uygulanacağı belirtilmiştir⁷⁷⁴. Ayrıca yetkili mahkeme tarafından verilecek kararların, diğer AB ülkelerinde de tanınacağı; şirket merkezi için verilen iflas kararının tanınmasının, şubenin bulunduğu ülkede şubenin iflası için iflas işlemini engellemeyeceği ifade edilmiştir⁷⁷⁵.

Görüldüğü üzere AB ülkelerinde iflasa ilişkin sorunlar, klasik iflasın temel prensiplerine milletlerarası iflasta yaşanacak sorunlar da göz önüne alınarak çözüm getirilmeye çalışılmış, bu bağlamda özellikle tali iflasla borçlunun malvarlığının sadece bir kısmı üzerinde etkiler gösteren cüzi iflas yolu kabul edilmiştir. Bunun en önemli etkisi, farklı ülkelerde şube ya da temsilcilik şeklinde faaliyet gösteren işletme veya şirketlerin, tüm malvarlığını etkileyecek külli bir takibin olumsuz etkilerinden kurtulması ve diğer ülkelerde faaliyetlerine devam edebilmesidir.

⁷⁷¹ İsviçre hukukunda söz konusu düzenlemenin sadece şubeyle bağlantılı işlemlerde uygulanabileceği yönünde bkz. **Krüsi**, s. 304, No. 7.

⁷⁷² Bkz. **Gauch**, s. 470-472, No. 2117-2127; **Kälin**, s. 199; **Krüsi**, s. 304, No. 6. Alman hukukunda da borçlunun yurt içinde yerleşim yerinin olmaması durumunda iflasın sadece Almanya'daki malvarlığını kapsadığı ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Wieland**, s. 161.

⁷⁷³ Bkz. 1346/2000 sayılı Yönerge, Avrupa Birliği Önerisi Paragraf 12.

⁷⁷⁴ Bkz. 1346/2000 sayılı Yönerge Artikel 4 – Anwendbares Recht “*Uygulanacak Hukuk*”.

⁷⁷⁵ Bkz. 1346/2000 sayılı Yönerge, Kapitel II, Artikel 16-17.

Bizdeki düzenlemeler açısından özellikle merkezi yurtdışında bulunan işletme ve şirketlerin Türkiye'deki şubelerinin iflasına ilişkin ayrı bir rejimin kabul edildiği söylenemez. Dolayısıyla merkezi yurtdışında bulunan işletme ve şirketler, Türkiye'de şubelerinin faaliyetlerinden dolayı iflas yoluyla takip edilecek ise, külli takip gereği tüm malvarlığı ile iflasa tabi tutulup davanın da borçlunun muamele merkezi olan yerde açılması gerekecektir⁷⁷⁶. Mevcut düzenlemeler çerçevesinde pek çok hukuki sorun yaşanacağı aşikârdır. Çünkü yabancı işletmelere ait şubelerin iflas yoluyla Türkiye'de takibini öngören İİK 154/2 ile iflas davasının borçlunun muamele merkezinde açılmasını düzenleyen İİK 154/3 hükmü, takip ve davanın ayrı yerlerde görülmesine yol açacak, dolayısıyla iflas daireleri ile iflasın açıldığı mahkeme arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkaracaktır⁷⁷⁷. Keza hukukumuzda külli takip olarak borçlunun tüm malvarlığını etkileyen iflas yolunun, merkezi yurtdışında bulunan işletme ve şirketler bakımından nasıl uygulanacağı da ayrı bir hukuki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim şubesinin borçları nedeniyle iflasla karşı karşıya kalan yabancı şirketler, Türkiye'de yatırım yapmaktan kaçınacakları gibi bunların yurt dışındaki malvarlığının iflas masasına nasıl dâhil edileceği de ayrı bir meseledir.

Olması gereken hukuk açısından tıpkı Avrupa Birliği'nde kabul edilen esaslara uygun bir şekilde, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye'deki şubeleri bakımından kısmi bir iflas yolu öngörülmesi ve iflas davasının da şubenin bulunduğu yerde açılmasına izin verilmesi isabetli olacaktır. Bu sayede merkezi yurtdışında bulunan işletme veya şirketlere ait şubeler, borçlunun Türkiye'deki tüm malvarlığıyla sınırlı olarak iflas yoluyla takip edilebilecektir. Şüphesiz olması gereken hukuk açısından böyle bir düzenleme kabul edilse dahi, tüzel kişiliği bulunmayan şubelerin iflas ehliyetinden söz edilemez⁷⁷⁸. Her ne kadar İsviçre hukukunda şubenin iflası kavramı kullanılmış olsa da, burada teknik olarak iflas davasının şubeye karşı açılıp şubenin iflası kastedilmemektedir. Şubenin iflası ile

⁷⁷⁶ Bkz. **Kuru**, İflas Takibi, s. 512; **Öztürk**, s. 122.

⁷⁷⁷ **Kuru**, İflas Takibi, s. 517, dn. 17; **Öztürk**, s. 122. Ancak doktrinde muamele merkezi Türkiye'de bulunmayan yabancılar bakımından Türkiye'de iflas takibi dahi yapılamayacağı ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Önal**, s. 2890. Kanaatimizce şubeler bakımından bu yorum tarzı, İİK 154/2 düzenlemesi karşısında geçerli değildir.

⁷⁷⁸ Alman hukukunda şubeler, özel malvarlığı olarak kabul edilmemektedir. Bu yönde bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 28; **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 19; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 79.

vurgulanan, şubelerin bulunduğu yerde iflas davası açılabilmesi ve borçlunun şube işlemlerinden doğan borçlardan, şubeye tahsis edilmiş tüm malvarlığıyla sınırlı bir iflas sorumluluğu taşımasıdır⁷⁷⁹.

3. Şubelerin Sui Generis Niteliği ve Ara Form Özelliği

Ticari işletmede şube, bağımlı bir işletme olduğu gibi belli açılardan iktisadi anlamda işletmeden de ayrılmaktadır. Ticari işletmeyle iktisadi anlamda işletmeyi ayıran en önemli ölçü, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşacak düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerdir. Ticari işletmenin bir parçası olan şubeler ise, çoğunlukla esnaf işletmesinin faaliyetlerini aşan düzeyde gelir sağlayan birimlerdir. Hatta doktrinde şubelerin, merkez ortadan kalksa bile merkezin yerine geçerek kendi başına ticari işletmenin faaliyetlerini kesintisiz ve esaslı bir değişiklik yapmadan yürütebilecek düzeyde bir işletme olması gerektiği ifade edilmektedir⁷⁸⁰.

Kapasite ve iş hacmi bakımından şubelerin çoğunlukla ticari işletme düzeyinde bir ticari faaliyet yürüttüğü dikkate alındığında, şubelere iktisadi anlamda işletmeden daha fazla hüküm ve sonuç bağlandığı göze çarpmaktadır⁷⁸¹.

Şubeler, hukuki nitelik bakımından özellikle Alman doktrinde bağımsız hak süjesi ile basit bir işletme bölümü arasında “ara form” olarak görülmektedir⁷⁸². Bu ara form nitelendirmesi, hukuken olmasa bile, tabii olarak şubenin niteliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Gerçekten de şubeler, gerçek anlamda ne tam bağımsız ne de tamamen bağımlı bir işletme konumundadır. Bu açıdan bir yandan kendisine tanınan özerklik çerçevesinde dışarıyla bağımsız işlemler yaparken diğer taraftan iç ilişkide bir merkeze bağlı hatta merkez işletmeyle birlikte aynı gerçek veya tüzel kişiye ait birimlerdir. Şubelerin bu zıt karakteri nedeniyle (içe karşı bağıllık – dışa karşı bağımsızlık) ticari işletme hukukunda kendine has özelliği bulunan sui generis

⁷⁷⁹ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 472, No. 2127; **Kälin**, s. 199.

⁷⁸⁰ Bu hususta bkz. **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 8; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 25; **Mahr**, s. 44; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 7a.

⁷⁸¹ Hatta bazen şubeler, merkezden daha büyük ve daha önemli birimler olarak bile karşımıza çıkabilir. Bu hususta bkz. **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3.

⁷⁸² Ayrıca bkz. **Schmidt**, s. 88; **Pentz**, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB, § 13, No. 22; **Böner**, s. 255; **Köbler**, s. 845

bir yapılanma olduğu da ileri sürülebilir⁷⁸³. Çünkü ne ticari ne de iktisadi anlamda işletmede şubedekine benzer bir durum söz konusu değildir. Hatta bazen salt üretim birimlerinden ibaret olan fabrika veya üretim atölyesi gibi bulunduğu mekânda üçüncü kişilerle işlemler yapılmayan ticari işletme niteliğindeki yerlerde, şubenin dışa karşı işlem yapma özelliği bulunmaz. Bu açıdan çoğunlukla bağımsızlık dışında bir ticari işletmenin tüm unsurlarına sahip şubeler, dışa karşı işlem yapılan aktif birimlerdir. Dolayısıyla şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar, sadece şube niteliği taşıyan işletmeler hakkında uygulanabilir.

4. Şubelerin Çift Karakterli Yapısı

Ticari işletmede şubenin birbiriyle çatışır gibi görünen merkeze bağlılık ve dış ilişkide bağımsızlık olmak üzere iki özelliği bulunmaktadır. Gerçekten de tüzel kişiliği olmayan böyle bir birimin, bir yandan merkeze bağlı yani merkezin emir ve direktiflerine göre hareket etmesi diğer taraftan ise dış ilişkide bağımsız olarak kendi başına ait olduğu gerçek veya tüzel kişiyi bağlayabilecek işlemler gerçekleştirmesi şubeleri çift karakterli yapılar olarak karşımıza çıkarmaktadır. Alman doktrininde şubenin bu özelliği, Janus'un kafası (*Januskopf*), çift durum (*doppelstellung*), çift nitelik (*doppelnatur*) veya ikilem (*zwitterstellung*) gibi terimlerle ifade edilmektedir⁷⁸⁴.

Alman hukukunda şube için yapılan benzetmelerin en dikkat çekici olanı Janus'un kafasıdır⁷⁸⁵. Janus'un, Roma mitolojisinde şehre gelenleri ve şehirden ayrılanları gözetleyerek kenti koruduğuna inanılır. Janus'un kafasının hem içe hem de dışa bakan iki yüze sahip olması, şubedeki iç ve dış ilişkideki iki ayrı durumuna

⁷⁸³ Bkz. **De la Rüe**, s. 17; **Hilbig**, s.14. Ayrıca Alman hukukunda ne bağımsız bir işletme ne de tamamen bağımlı bir işletme parçası olan şubenin bu durumu, Zwitterstellung (İkilem) ve Hermafrodit (çift cinsiyet) kavramları ile açıklanmaktadır. Bu açıdan bkz. **Schmidt**, s. 90.

⁷⁸⁴ Bu hususta bkz. **Zeides**, s. 16; **Hoffmann**, s. 35; **Rinne**, s. 44; **Saame**, s. 33.

⁷⁸⁵ Janus, Roma mitolojisinde önemli bir yere sahip olan, bir yüzü sağa diğer yüzü sola bakan ve bu nedenle başlangıç ve sonların tanrısı olarak kabul edilen iki yüze sahip bir Roma tanrısıdır. Batı dillerinde ocak ayını ifade eden January ve Januar gibi sözcükler, Janus'tan türetilmiştir. Bunun sebebi, ocak ayının hem geride bırakılan yıldan hem de yeni gelen yıldan izler taşıyışolmasıdır. Kapıların da kendisi gibi iki yöne açılmaları nedeniyle kapıların koruyucusu olarak nitelendirilen Janus'un, yüzlerinden biri kente girenlere diğeri ise kentten çıkanlara doğru bakmaktadır. Bu hususta bkz. [https://de.wikipedia.org/wiki/Janus_\(Mythologie\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Janus_(Mythologie)), Erişim Tarihi: 21.09.2017; Emet Gürel ve Canan Muter, "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007/1, s. 548-549.

benzetilmektedir. Gerek hukuk gerekse diğer birçok alanda çoğunlukla birbirlerine zıtlaşan nitelikleri olan durumları anlatmak için literatürde “*Janus’un Kafası*” tabiri kullanılmaktadır⁷⁸⁶.

Ticari işletmede şube kavramı da, taşıdığı zıt özellikler nedeniyle Janus’un kafası tanımlamalarına konu olmuştur⁷⁸⁷. Nitekim şubeler, iç ilişkide merkeze bağlı dış ilişkide ise belirli ölçüde bağımsızlığa sahip olan ve bu yüzden de iki zıt durumu kendisinde barındıran birimlerdir. Bu özelliği dolayısıyla Alman doktrininde şube, çift karakterli (*doppelnatur*) bir yapı olarak da tasvir edilmektedir⁷⁸⁸.

Şubeler taşıdığı bu özellik dolayısıyla ya da doktrinindeki ifade tarzıyla sahip oldukları çift karakter nedeniyle Janus’un kafasına benzetilmiş ve birçok yönden bu zıtlıklar ortaya konmuştur. Şubenin bağımsızlığı bakımından bu özelliği incelendiğinde;

- Şubeler, bir yandan bağımsız işletme olarak yoluna devam edebilecek bir organizasyona sahip birim iken; diğer taraftan kendi başına bir ekonomik birim bile sayılmayan ana işletmenin bağımlı bir parçası olarak kabul edilmektedir⁷⁸⁹.
- Şubeler, bir yönüyle bağımsız bir şekilde üçüncü kişilerle işlemler yapma yetkisine sahip iken; diğer taraftan ayrı bir tüzel kişiliği olmayan birimlerdir. Bu yüzden şubenin işlemlerinden doğan sorumluluk, kendisine değil bizatihi bağlı olduğu ticari işletmenin işletenine aittir⁷⁹⁰. Bu durum da şubeyi, adeta bulunduğu yerde bağlı olduğu ticari işletmenin bir izdüşümü gibi yapmaktadır.
- Şubenin yönetimi, dışa karşı işlemlerinde bağımsız olarak hareket etme yetkisine sahip olsa da; iç ilişkide daima merkezin üst yönetimine

⁷⁸⁶ Bunun için Alman literatüründe özellikle “*Janusköpfig*” ifadesi tercih edilmektedir. Bu hususta bkz. [https://de.wikipedia.org/wiki/Janus_\(Mythologie\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Janus_(Mythologie)), Darstellung, Erişim Tarihi: 21.09.2017; **Rinne**, s. 44.

⁷⁸⁷ Bu açıdan bkz. **Saame**, “*der Januskopf der Zweigniederlassung*”, s. 33; **Rinne**, “*Janusköpfigkeit*”, s. 44.

⁷⁸⁸ Bkz. **Rinne**, s. 44.

⁷⁸⁹ Bkz. **Saame**, s. 34.

⁷⁹⁰ **Saame**, s. 34; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 12.

bağlıdır⁷⁹¹. Bu bağımlılık, yapısal olarak merkezle aynı işletme politikasını izlemeyi zorunlu kılmaktadır.

- Şubeler, organizasyon açısından faaliyetlerini yürütebilmek adına belirli bir işletme malvarlığına sahip olsa da; bir işletme olarak kendisi bağlı olduğu merkez işletmenin malvarlığının bir parçası konumundadır. Bu bakımdan şubenin bağlı olduğu tacirden ayrı bir iflas ehliyeti olmadığı gibi sadece şubelerin malvarlığı hakkında iflas açılması da söz konusu olamaz⁷⁹².
- Şubeler, merkezden farklı ticaret unvanı kullanabilme hakkına sahip olsa da, şubenin ticaret unvanı şube ilişkisini gösterecek şekilde oluşturulmak zorundadır (TTK 48/1)⁷⁹³. Ayrıca bu unvana sadece şubeyle ilgili eklerin yapılabilmesi de mümkündür.
- Şubenin işlemlerinden doğan uyuşmazlıklarla ilgili şubenin bulunduğu yerde dava açılabilir de, şubenin kendi başına taraf ya da dava ehliyeti bulunmamaktadır⁷⁹⁴. Başka bir ifadeyle şubenin işlemleri için özel yetki kuralı getiren kanun koyucu, şubeye bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişiyi davada temsil etme yetkisi tanımamıştır.

⁷⁹¹ Aynı şekilde bkz. **Saame**, s. 34; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 7.

⁷⁹² **Saame**, s. 34-35; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 28. Ancak iflas yoluyla takipte iflas davasının mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılacağı (İİK 154/3) belirtilmişse de; merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmeler için iflas yoluyla takipte yetkili mercii, Türkiye'deki şubenin, birden çok şube varsa merkez şubenin bulunduğu yer icra dairesidir (İİK 154/2).

⁷⁹³ **Hoffmann**, s. 37; **Saame**, s. 35; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 18; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 33.

⁷⁹⁴ **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 4; **Hoffmann**, s. 39; **Saame**, s. 35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞUBE OLMAYA BAĞLANAN HÜKÜM VE SONUÇLAR

I. ŞUBE OLMANIN TİCARET HUKUKU YÖNÜNDEN SONUÇLARI

A. Şubenin Ticaret Siciline Tescili

1. Şubenin Ticaret Siciline Tescil Zorunluluğu

Ticaret sicili, ticari işletmeler ve tacirlerle ilgili kural olarak üçüncü kişilerce bilinmesi gerekli veya faydalı olan kayıtların tutulduğu, ticari ilişkilerde aleniyet ve güven sağlama amacına hizmet eden resmi nitelikte ve herkese açık bir sicildir⁷⁹⁵. Dolayısıyla Türk Medeni Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrası uyarınca belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturur. Bu anlamda ticaret sicilinin ispatı kolaylaştırıcı (*erleichterung der beweissführung*) bir fonksiyonu da bulunmaktadır⁷⁹⁶. Ticaret siciliyle ilgili temel hukuki düzenlemelere TTK 24 ilâ 38. madde hükümleri arasında yer verilmiş olup, sicil işlemleri de Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın gözetimi ve denetiminde ticaret ve sanayi veya ticaret odaları nezdinde kurulan ticaret sicil müdürlükleri tarafından yerine getirilir (TTK 24/1)⁷⁹⁷.

Ticaret siciline hangi hususların tescil edilmesi gerektiğine ilişkin genel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu yüzden tescil ve ilan edilmesi gereken her husus, ya yer aldığı mevzuatta özel olarak ya da Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde ayrıca gösterilmektedir. Buradan hareketle ticaret siciline tescili için, bir olgunun düzenlendiği yerde veya Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde açıkça belirtilmesi gerektiği; aksi takdirde tescil ve ilanının mümkün olmadığı sonucuna varılabilir.

Ticaret siciline hangi hususların tescil edilmesi gerektiğine ilişkin genel bir düzenleme bulunmadığı gibi, TTK veya TSY'de tescil için hangi hususların zorunlu

⁷⁹⁵ Ticaret sicilinin çeşitli tanımları için bkz. Mehmet Emin Bilge, **Ticaret Sicili**, İstanbul, 1999, s. 10-11.

⁷⁹⁶ İsviçre hukukunda ise ticaret sicilinin ispatı güçlendirici etkisinden (*beweisverstärkende Wirkung*) bahsedilmektedir. Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 92, No. 458.

⁷⁹⁷ Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 257; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 356, No. 707; **Bilgili/Demirkapı**, s. 101.

hangilerinin ihtiyari olduğunu gösteren genel bir hüküm de yer almamaktadır. Bu nedenle tescili zorunlu hususları tespit edebilmek için, o hususun yer aldığı özel düzenlemelere bakmak yerinde olacaktır⁷⁹⁸.

Şubenin tesciline ilişkin Türk Ticaret Kanunu ile Ticaret Sicil Yönetmeliği'ndeki düzenlemelere baktığımızda;

- TTK 40/3'te merkezi Türkiye'de bulunan ticari işletmelerin şubelerinin de buldukları yerin ticaret siciline tescil ve ilan olunacağı,
- TTK 40/4'te merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubelerinin, kendi ülkelerinin kanunlarının ticaret unvanına ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yerli ticari işletmeler gibi tescil olunacağı,
- Anonim şirketlere ilişkin TTK 354/2'de şubelerin merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak buldukları yer ticaret siciline tescil olunacağı,
- TSY 118/2'de merkezi Türkiye'de bulunan ticari işletmelerin şubeleri ve unvanlarının merkeze gönderme yapılarak buldukları yerin müdürlüğüne tescil olunacağı, (Keza bkz. TSY 121)
- TSY 123'de merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubelerinin tescil edilecek olgularla birlikte tescili düzenlenmiştir.

Gerek TTK gerekse TSY'de şubenin tesciline ilişkin düzenlemeler incelendiğinde şubelerin ticaret siciline tescilinin zorunlu olduğu sonucuna varmak gerekir⁷⁹⁹. Ticaret siciline tescil, kural olarak talep üzerine yapılmaktadır (TTK 27/1). Şubenin ticaret siciline tescili, ilgililer konumunda olan şubenin bağlı olduğu ticari işletmeyi işleten kimsenin veya bunun temsilcilerinin veya hukuki haleflerinin istemi üzerine yetkili sicil müdürlüğü tarafından yerine getirilecektir (TTK 28/1)⁸⁰⁰.

⁷⁹⁸ Aynı şekilde bkz. **Bilge**, s. 82.

⁷⁹⁹ Benzer şekilde bkz. **Özdamar**, s. 57. Şubelerin tescili, Alman ve İsviçre hukukunda da bir zorunluluktur. Bu konuda bkz. **Müther**, Nomos Kommentar HGB, § 13, No. 13; **Seifert**, Haag/Löffler HGB, § 13, No. 9; **Siedler**, (Bartholdy/Siedler/Wilhelm), s. 103; **Gauch**, s. 158, No. 811; **Druey/Druey Just/Glanzmann**, s. 314, No. 43; **Cramer**, s. 245.

“Ticari işletmelerin şubeleri de buldukları yerin ticaret siciline tescili zorunludur.” 11. HD, 12.09.1990, 4631/5458 (**Eriş**, s. 946).

⁸⁰⁰ Şubelerin tescili, temsil yetkisinin sınırlandırılmasında da önem arz eder. Çünkü ancak temsil yetkisine getirilen sınırlandırmalar, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ancak tescil ile hüküm ifade eder. Aynı görüşte bkz. **Şener, Limited**, s. 713.

Şubelerin ticaret siciline tescili, şubenin ait olduğu gerçek veya tüzel kişi bakımından bir yükümlülüktür⁸⁰¹. Bu açıdan şubeler, yasada belirlenen genel tescil süresi olan on beş gün içinde (TTK 30/1) veya şubenin tescil edileceği ticaret sicil müdürlüğünün yetki çevresi dışında ikamet edenler için bir aylık süre içinde (TTK 30/3) tescil için ilgili sicil müdürlüklerine bildirilmelidir⁸⁰². TTK 33/1 gereği kanuni şekilde ve süresi içinde tescili istenmemiş olan şubeden haberdar olan sicil müdürü, belirleyeceği uygun bir süre içinde ilgilileri kanuni zorunluluklarını yerine getirmeye veya o hususun tescilini gerektiren sebeplerin bulunmadığını (örneğin söz konusu birimin şube niteliğinde olmadığını veya şubenin esaslı unsurlarını taşımadığını) ispat etmeye davet edecektir.

Ticaret sicil müdürlüğü tarafından verilen süre içinde şubenin tescili için istemde bulunmayan veya tescilden kaçınma sebeplerini bildirmeyen kimseye, sicil müdürünün teklifi üzerine mahallin en büyük mülki amiri (illerde vali, ilçelerde kaymakam) tarafından 1000 TL (bin Türk Lirası) idari para cezası uygulanacaktır (TTK 33/2). Ancak söz konusu düzenlemede sadece tescil için istemde bulunmayan ve tescilden kaçınma sebeplerini bildirmeyen kimselerin bu fıkra çerçevesinde cezalandırılacağı belirtilmiş; örneğin tescilden kaçınmak için kötü niyetli olarak gerçeğe aykırı sebepler bildiren kişiler, sırf bir sebep ileri sürdükleri için cezalandırılmayacaktır.

Kanaatimizce bu durumda kötü niyetli bir şekilde gerçeğe aykırı beyanda bulunan kimseler hakkında, TTK 38/1'deki "tescil ve kayıt için gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar 2000 TL (iki bin Türk Lirası) idari para cezasıyla cezalandırılır" hükmü kapsamında işlem yapılmalıdır. Ancak TTK 38/1'de cezayı verecek merci belirtilmediği için, TTK 33/2'deki usul kıyasen uygulanmak suretiyle idari para cezası, yine sicil müdürünün teklifi üzerine mahallin en büyük mülki amiri tarafından verilmelidir. Gerek şubenin tescil işleminde bulunulmaması veya tescilden kaçınma sebeplerinin bildirilmemesi dayalı bin Türk Lirası idari para cezası gerekse kötü niyetli olarak şubenin tescilinden kaçınmak için gerçeğe aykırı beyana istinaden iki bin Türk Lirası idari para cezası bakımından zarar şartı aranmayacaktır. Ayrıca

⁸⁰¹ Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 205, No. 998 vd.

⁸⁰² Bkz. **Arkan**, s. 40; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 176, No. 331; **Karahan**, s. 24.

üçüncü kişilerin uğradıkları zararlar bakımından, tescil ettirmemeden kaynaklı kusur ile üçüncü kişilerin zararı arasında uygun illiyet bağı kurulabiliyorsa, şubenin tescil edilmemesinden doğan zararlardan da şubenin tescilinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişinin tazminat sorumluluğu ortaya çıkacaktır⁸⁰³.

2. Merkezi Türkiye’de Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Siciline Tescili

Türk Ticaret Kanunu’nun 40. maddesinde merkezi Türkiye’de ve yurtdışında bulunan işletmeler yönünden şubelerin ticaret siciline tescili açıkça hükme bağlanmıştır; tescilin şekli ve içeriğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu açıdan kanun koyucu şubenin tescili bakımından gerekli başvuru şartlarını ve tescil edilecek olgulara ilişkin durumları Ticaret Sicil Yönetmeliği’ne bırakmıştır. Dolayısıyla şubenin tescili yönünden temel nitelikte düzenlemelerin kaynağı Ticaret Sicil Yönetmeliği’dir. Şubelerin ticaret siciline tescili, Ticaret Sicil Yönetmeliği’nde merkezi Türkiye’de bulunan işletmeler ile yurtdışında olan işletmeler açısından ikili bir ayrıma tabi tutularak düzenlenmiştir (TSY 120 ve 122).

Ticaret Sicil Yönetmeliği’nde merkezi Türkiye’de bulunan işletmeler için şubelerin tescili bakımından başvurunun hangi belgelere istinaden yapılacağı, tescilin içeriği ve diğer hususlara ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir (TSY 120-121). Benzer bir düzenleme, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri açısından da söz konusudur (TSY 122-123).

a. Başvuru ve Belgeler (TSY 120)

Ticaret siciline tescil kural olarak istem üzerine yapılmaktadır (TTK 27/1)⁸⁰⁴. Bu esastan hareketle normal olarak bir işletmenin veya ticaret ortaklığının şubesinin

⁸⁰³ İlgililerin sicilden doğan hukuki sorumluluğu ve sorumluluk şartları bakımından bkz. **Bilge**, s. 244-247.

⁸⁰⁴ Düzenlemede resen veya yetkili kurum ya da kuruluşların bildirim üzerine yapılacak tesciller ise saklı tutulmuştur (TTK 27/1; TSY 21/1).

tescili için de ilgililerin bu yönde bir başvurusu bulunmalıdır⁸⁰⁵. TSY 22 uyarınca ilgililer, gerçek kişi tacirlerde tacirin kendisi veya vekili ya da sözleşme ile kendisine yetki verilmiş temsilcisi; tüzel kişi tacirlerde ise, yetkili organ veya onun temsilcileridir⁸⁰⁶.

TSY 120’de merkezi Türkiye’de bulunan “ticari işletmelerin” şubelerinin tescil isteminde aranacak belgeler tek tek sayılmıştır. Her ne kadar burada sadece ticari işletmelerden bahsedilmişse de, ticaret ortaklıkları da bu düzenlemeye dâhildir. Hatta kanun koyucunun, TSY 120’de tescil için istenen belgelerde söz konusu düzenlemeyi direk ticaret ortaklıklarını da dikkate alarak getirdiği göze çarpmaktadır. Örneğin TSY 120/1-b bendinde şube açılışına ilişkin sadece “*yetkili organ*” kararından bahsedilmiş; TSY 120/1-c bendinde ise varsa değişiklikleriyle beraber “*şirket sözleşmesinin onaylı bir örneği*” tescil için verilecek belgeler arasında sayılmıştır. Oysa gerçek kişi tacirlerin ticari işletmeleri bakımından yapılacak tescil başvurularında yetkili organ söz konusu olmadığı gibi şirket sözleşmesinin onaylı bir örneği ise gerçek kişi tacirden talep edilmeyecektir. Bu yüzden her ne kadar TSY 120 düzenlemesinde vurgu ticari işletmeye yapılmış olsa da, istenen belgelerde düzenlemenin ticaret ortaklıkları da esas alınarak kaleme alındığı ve maddenin kenar başlığı ile içeriği arasında bir uyum olmadığı göze çarpmaktadır.

Merkezi yurt içinde bulunan ticari işletmeler ve ticaret ortaklıkları yönünden tescil başvurusunda istenecek belgeler, TSY 120/1’de altı bent halinde sınırlı bir şekilde sayılmıştır. Bunlardan bir kısmı sadece ticaret ortaklığını ilgilendiren belgeler olduğu için gerçek kişi tacirler bakımından bunlar istenemeyecektir.

Buna göre tescil başvurusunda istenecek belgeler;

- Açılması bakanlık veya diğer resmi kurumların iznine veya uygun görüşüne tabi olan şubeler için bu izin veya uygun görüş yazısı (TSY 120/1-a),
- Şube açılışına ilişkin yetkili organ kararının noter onaylı örneği (TSY 120/1-b),

⁸⁰⁵ Alman hukukunda başvurunun anonim ortaklıkta yönetim kurulu veya bunun yetkilendirdiği bir yönetim kurulu üyesi, limited ortaklıkta ise müdürler tarafından yapılacağına ilişkin bkz. **Groschuff**, s. 2425-2426. Ayrıca karşı. HGB § 33/3.

⁸⁰⁶ Bkz. **Bilge**, s. 96-97; **Demirel**, s. 135. İsviçre hukuku yönünden karşı. HRegV Art. 17.

- Varsa değişiklikleriyle beraber, Şirket sۆzleşmesinin onaylı bir ۆrneęi (TSY 120/1-c),
- Merkezin sicil kaydının onaylı bir ۆrneęi (TSY 120/1-ç),
- Merkezde yapılan en son tescilin yayımlandığı sicil gazetesi (TSY 120/1-d),
- Şubeyi temsile yetkili kılınan kişilerin noter onaylı imza ۆrneklere (TSY 120/1-e).

Tescil için istenecek belgeler arasında açılması bakanlık veya dięer resmi bir kurumun iznine veya uygun gۆrüşüne tabi Őubeler için izin veya uygun gۆrüş yazısı bulunmaktadır (TSY 120/1-a). Hangi Őubelerin bu bent kapsamında ele alınacağı konusunda, doęrudan Őubeye yönelik bir dűzenleme bulunmamaktadır. Ancak kuruluŐu izne tabi anonim Őirketler hakkında TTK 333 dűzenlemesine dayalı olarak Gűmrűk ve Ticaret Bakanlıęı tarafından çıkarılmıŐ bir Teblię bulunmaktadır⁸⁰⁷. Bu Teblię'in 5. maddesine gۆre bankalar, finansal kiralama Őirketleri, faktoring Őirketleri, tűketicici finansmanı ve kart hizmetleri Őirketleri, varlık yۆnetim Őirketleri, sigorta Őirketleri, anonim Őirket Őeklinde kurulan holdingler, dۆviz bűfesi iŐleten Őirketler, umumi maęazacılıkla uęraŐan Őirketler, tarım őrűnleri lisanslı depoculuk Őirketleri, őrűn ihtisas borsası Őirketleri, baęımsız denetim Őirketleri, gۆzetim Őirketleri, teknoloji geliŐtirme bۆlgesi yönetici Őirketleri, SPK'ya tabi halka açık anonim ortaklıklar ile serbest bۆlge kurucusu ve iŐleticisi Őirketlerin kuruluŐu Bakanlık iznine tabidir⁸⁰⁸.

KuruluŐu bakanlık iznine tabi olan bu Őirketlerin açacakları Őubeler de bakanlık iznine tabi olacaktır. Ancak bankalar bakımından Őube açmak için sadece Gűmrűk ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınması yeterli değildir. Bunun yanında Bankacılık Kanunu'nun 6. maddesine gۆre bankaların kurulması için BDDK'dan da izin alınması gerektiği için, banka Őubeleri y�nűnden TSY 120/1-a çerçevesinde bu

⁸⁰⁷ Anonim ve Limited Őirketlerin Sermayelerini Yeni Asgari Tutarlara Yűkseltmelerine ve KuruluŐu ve Esas Sۆzleşme DeęiŐiklięi İzne Tabi Anonim Őirketlerin Belirlenmesine İliŐkin Teblię (RG, 15.11.2012, S. 28468)

⁸⁰⁸ Kuruluşu izne tabi anonim ortaklıklar bakımından ayrıca karş. **Şener**, Ortaklıklar, s. 304; **PulaŐı**, s. 276.

izin de aranacaktır⁸⁰⁹. Benzer bir durum, serbest bölgelerde faaliyet gösterecek şubeler bakımından söz konusudur. Serbest bölgelerde faaliyet yapacak şubeler için Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından verilecek faaliyet ruhsatı aranmaktadır.

TSY 120/1-b'de şubenin kurulması için yetkili organ kararının noter onaylı örneği aranmıştır. Bu düzenlemenin daha ziyade ticaret ortaklıkları düşünülerek getirildiği “*yetkili organ*” kavramından anlaşılmaktadır. Oysa gerçek kişi tacirler tarafından açılacak şubelerde yetkili organ diye bir şey bulunmadığı için yetkili organ kararından da bahsedilemez. Hatta gerçek kişi tacirler yönünden herhangi bir işleme gerek olmadan şube özelliği taşıyan bir birim için başvuruda bulunulabilir. Başka bir ifadeyle gerçek kişi tacirler açısından şube oluşturulması, o yönde bir karar alınmasını gerektirmez; aksine bazen şubeler, işletme sahibinin iradesi dışında (bir birimin şubenin şartlarını taşımasına bağlı olarak) fiili bir durum şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Ticaret ortaklıkları için şube tescili, mutlaka yetkili organ kararına bağlıdır. Bu yetkili organ, yukarıda gerekçelerini de açıkladığımız üzere kollektif ortaklıkta tüm ortaklardan teşekkül eden ortaklar kurulu, anonim ortaklıkta yönetim kurulu ve limited ortaklıkta ise müdürlerdir⁸¹⁰. Şubenin tescili için, yetkili organlar tarafından kanuna uygun yeter sayılarla şube kurulması yönünde bir karar alınmalı ve bunun mutlaka noter onaylı örneği sicil müdürlüğüne verilmelidir. Çünkü yönetmeliğin kesin ifadesi karşısında yetkili organ kararının sadece aslı veya fotokopisi, geçerli bir başvuru belgesi olarak kabul edilmeyecektir. Düzenlemede “*noter onaylı*” ifadesi geçtiği için, düzenleme şeklinde değil onaylama şeklinde bir belge yeterli olacaktır. Yani noter onayıyla yetkili organ kararında yer alan imzaların imzayı atan kişilere ait olduğunun bir şerhle belgelendirilmesi söz konusudur.

⁸⁰⁹ Bkz. **Şener**, Ortaklıklar, s. 304. Ayrıca Bankacılık Kanunu'nun 10. maddesine göre şubeler için BDDK'dan sadece kuruluş izni alınması yeterli değildir. Bununla birlikte söz konusu şubenin faaliyette bulunabilmesi için BDDK'dan faaliyet izni alınması zorunluluğu da bulunmaktadır. Banka şubelerinin kuruluşu açısından izin şartı, sadece yurt dışında kurulmuş bankalar yönündendir. Yoksa Türkiye'de kurulmuş bankaların şube açmaları için, Bankacılık Kanunu 13 gereği BDDK'ya bildirim yeterlidir. Bildirimin, izin şeklinde anlaşılması gerektiği yönünde bkz. **Battal**, s. 116.

⁸¹⁰ Fakat ticaret sicil uygulamasında limited ortaklıklar yönünden genel kurul kararı aranmaktadır.

TSY 120'de istenen belgeler arasında, ticaret ortaklıkları için, eğer değişiklik varsa bu değişikliklerle birlikte şirket sözleşmesinin onaylı örneği de bulunmaktadır. Bu bentte sadece onaylı örnekten bahsedilmiş; fakat bunun mutlaka noter onayı şeklinde olması aranmamıştır. Kanaatimizce kanun koyucu, bilinçli bir tercih olarak şirket sözleşmesinin sadece onaylı örneğinden bahsetmiştir. Aksi durumda tıpkı yetkili organ kararında olduğu gibi düzenlemede onaylı örnek için de noter vurgusu yapılabilirdi. Şirket sözleşmesinin noter onaylı örneğinin aranmamasının temel nedeni, ticaret ortaklıkları kurulurken en başta şirket sözleşmelerinin noter onayının yapılmasıdır (TTK 212, 339/1, 575). Dolayısıyla merkezin tescil edildiği yer ticaret sicil müdürlüğünden alınacak şirket sözleşmesinin onaylı bir örneği, TSY 120/1-c hükmü çerçevesinde geçerli bir belge olarak dikkate alınacaktır.

Şube açmak için merkezin kayıtlı olduğu yer ticaret sicil müdürlüğünden alınacak merkezin sicil kaydının onaylı bir örneği de istenen belgelerdendir (TSY 120/1-ç). Bu belge hem gerçek kişi tacirler hem de ticaret ortaklıkları için gerekli belgeler arasında olup, doğrudan ticari işletme merkezi veya şirket merkezinin bulunduğu yer ticaret sicil müdürlüğünden alınabilir ve noter onaylı olmasına da gerek yoktur.

Yine merkezde yapılan en son tescilin yayınlandığı sicil gazetesi (TSY 120/1-d) de istenen belgeler arasında bulunmaktadır. Bu belge de, merkezin tescil edildiği ticaret sicil müdürlüğünden temin edilecektir. Ancak bu belgenin neden istendiği konusunda yönetmeliğin gerekçesinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Kanaatimizce söz konusu belge, merkezde yapılan faaliyetlerin süreklilik arz edip etmediğini tespit için getirilmiş olabilir. Gerçekten de merkez olarak tescil edilen bir yerde herhangi bir işletme faaliyeti yürütülüyorsa, şube olarak tescil edilecek yerin aslında fiili bir işletme merkezi olarak düşünülmesi mümkündür. Çünkü şubeler hukuken merkeze bağlı olarak faaliyet yürüten birimlerdir. Bu açıdan şubenin varlığı için bir işletme merkezinin bulunması elzem olmakla birlikte bunun sadece tescil edilmiş olması yeterli değil, aynı zamanda fiilen faaliyet yürütülüyor olması gerekir. Bu açıdan şubenin tescili için merkezde yapılan en son tescil, merkez işletmenin faaliyetlerini sürdürüp sürdürmediği açısından önem taşımaktadır.

Merkezi yurt içinde olan ticari işletme ve şirketler için şube kurulmasında aranan bir diğer belge de, şubeyi temsile yetkili kılınan kimselerin noter onaylı imza örnekleridir (TSY 120/1-e)⁸¹¹. Bu düzenlemede şubeyi temsile yetkili kılınan kimselerden bahsedilmiş olsa da, aslında kastedilen şubenin bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişiyi temsile yetkili olan kimselerdir. Zira üçüncü kişilerle yapılan hukuki işlemlerde şubenin herhangi bir taraf sıfatı bulunmadığı için şube yöneticileri şubenin değil, ait olduğu gerçek veya tüzel kişi tacirin doğrudan temsilcisi konumundadır⁸¹². Şubeyi temsile yetkili kılınan kimseler, sonradan görevden alınırlarsa söz konusu durumun da ticaret siciline tescili gerekmektedir (TTK 31/1; TSY 29)⁸¹³. Aksi takdirde TSY 120/1-e düzenlemesine istinaden azledilen temsilciyle işleme giren üçüncü kişilerin iyiniyeti korunur.

Bu arada 6728 sayılı Kanununun 66. maddesiyle imza sirküleri hakkında noter onayı şartı kaldırılarak, TTK 40/2 hükmüne gerçek kişi tacir ile tüzel kişi tacir adına imza atmaya yetkili kişinin, ticaret unvanını ve bunun altına atacağı imzayı, ticaret sicil müdürü veya yardımcısı huzurunda yazılı beyanda bulunmak suretiyle verebileceği düzenlemesi eklenmiştir⁸¹⁴. Buna göre TSY 120/1-e belirtilen noter onaylı imza örneği şartı, şubeler bakımından da zorunlu olmaktan çıkmıştır. Dolayısıyla şube için atanacak kimsenin imza örneğini ticaret sicil müdürü veya yardımcısı huzurunda verebilmesi mümkündür.

b. Şubenin Ticaret Siciline Tescili ve Tescilin İçereği

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 121. maddesinde şubelerin merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak bulunduğu yer siciline tescil edileceği belirtilmiştir⁸¹⁵. Bu bakımdan şubeler de tıpkı merkez gibi buldukları yerin ticaret siciline tescil

⁸¹¹ İsviçre hukukunda şube için temsil yetkisini kullanacak kimselerin sadece şube için imza yetkisine sahip olması hususu söz konusudur. Karş. HRegV Art. 109/1-a. Ayrıca bkz. **Vogel**, HandKomm. Art. 935, s. 475, No. 9.

⁸¹² Bu hususta bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 253.

⁸¹³ Benzer şekilde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 111.

⁸¹⁴ Bu hususta bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 530; **Ayhan/Çağlar**, s. 310.

⁸¹⁵ İsviçre Ticaret Sicil Tüzüğü'nde şube ile merkez arasındaki bağlantı, şubeye ilişkin bazı hususların merkezin kayıtlı olduğu ticaret siciline tescil edilmesi ile sağlanmaktadır. Buna göre HRegV Art. 110/2 uyarınca şubenin tescilinde şubeye verilecek işletme kimlik numarası ile şubenin bulunduğu yerin ayrıca merkez ticaret siciline de tescili zorunlu kılınmıştır.

edilmek zorundadır. Şubelerin tescilini, merkezin yetkilisi veya şube temsilcisi isteyebilir⁸¹⁶. Yerli işletmelerin şubeleri bakımından tescil ile birlikte tescil edilen olgunun ilanı da gerekmektedir. Bu sonuç, yerli işletmelerin şubelerinin tescilini düzenleyen TTK 40/3'te yer alan “*tescil ve ilan olunur*” ifadesinden çıkarılmaktadır⁸¹⁷. Şubenin tesciline ilişkin ilan, Türkiye genelinde sicil kayıtlarının ilanına özgü Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi ile yapılır (TTK 35/4).

Tescil, kural olarak başvuru üzerine gerçekleştirilmekle birlikte, bu husus tamamen şube sahibinin keyfiyetine bırakılmamıştır. Nitekim ortada bir şube bulunmasına rağmen tescil için başvuru yapılmıyorsa veya tescilden kaçınma durumu söz konusu ise, ilgili sicil müdürlüğü tarafından tescil için zorlayıcı önlemlere başvurulabilir (TTK 33)⁸¹⁸.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'ndeki düzenlemenin aynısı, anonim ortaklıkların şubelerine ilişkin TTK'nın 354. maddesinin ikinci fıkrasında da yer almaktadır. Söz konusu düzenlemelerde şubelerin tescili için hangi yer ticaret sicil müdürlüğüne başvurulması gerektiği ve tescilin nerede yapılacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla şubenin tescili için merkezin sicil kaydının bulunduğu yere başvurulamayacağı gibi merkez sicil müdürlüğü tarafından böyle bir başvurunun da kabul edilmemesi gerekir.

Şubenin tescil edildiği yer ticaret sicili ile merkezin kaydedildiği yer ticaret sicili arasında tam bir koordinasyon sağlanması önem taşımaktadır. Bu hususta merkez ile şube kayıtlarının ilişkilendirilmesi amacıyla TSY'nin 124. maddesinde önemli bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre merkez kayıtlarında meydana gelecek değişiklikler, şubenin kayıtlı olduğu müdürlüğe bildirilmek zorunda olup, buna istinaden şube kayıtlarında değişiklik gerektiren bir husus ortaya

⁸¹⁶ Bkz. **Eriş**, s. 942.

⁸¹⁷ Bu düzenlemenin ilk cümlesinde “tescil ve ilan olunur” ifadesine yer verilmişken, üçüncü cümlesinde sadece “tescilden” söz edilmiştir. Bu açıdan karşı. Mehmet Bahtiyar, “6102 Sayılı TTK'da Ticaret Siciline Tescil Yanında İlanı da Gereken Hususlar Sorunu (m. 35/3)”, **Regesta**, 2013, C. 3, S. 2, (İlan), s. 9, dn. 16; **Demirel**, s. 215, dn. 768.

⁸¹⁸ Benzer şekilde bkz. **Özdamar**, s. 60.

çıkılmışsa ve bunun tescili için ilgililer başvuruda bulunmamışsa TSY 36 çerçevesinde işlem yapılması gerekmektedir⁸¹⁹.

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 121. maddesinde tescil edilecek olgular beş bent halinde sayılmıştır. Buna göre;

- Merkezin; kayıtlı olduğu müdürlük, tescil tarihi, MERSİS numarası, unvanı, sermayesi, adresi, işletme konusu, yetkilileri ile varsa süresi ve denetçisi (TSY 121/1-a),
- Şubenin unvanı ve adresi (TSY 121/1-b),
- Şubeyi temsile yetkili kişi veya kişilerin adı ve soyadı, vatandaşlığı, kimlik numarası, yerleşim yeri, bunların temsil yetkileri yalnız şube işlerine ilişkin olduğu takdirde, temsilin şekli (TSY 121/1-c),
- Tahsis edilmişse şubeye ayrılmış sermaye (TSY 121/1-ç),
- Yalnız şubeye ilişkin olan özel hükümler (TSY 121/1-d), şubenin bulunduğu yer ticaret siciline tescil edilebilecek olgulardır.

Tescile yönelik TSY 121/1'in (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen hususlar, tescili zorunlu olgulardır. Dolayısıyla merkezi yurt içinde bulunan tüm ticari işletmeler veya ticaret ortaklıkları bakımından açılacak şubelerle ilgili başvurularda a, b ve c bentlerinde belirtilen olgular mutlaka tescil edilmelidir. Bunun dışında eğer şubeye tahsis edilmiş ayrı bir sermaye varsa bunun da TSY 121/1-ç gereği tescili gereklidir⁸²⁰.

⁸¹⁹ Bu düzenlemeye karşılık gelen İsviçre Ticaret Sicil Tüzüğü'nün 111. maddesinde merkez ve şube tescillerinin koordinasyonu daha açık ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre HRegV Art.111/1 uyarınca şubenin tescil edildiği yerdeki yetkili mercii (Handelsregisteramt), şubeye ilişkin yeni tescil, yer değişikliği veya silinmeye yönelik değişiklikleri merkezin kayıtlı olduğu yerdeki yetkili mercie (Handelsregisteramt) bildirmek zorundadır. Bu bildirime istinaden merkezin kayıtlı olduğu yer sicilinde yetkili mercii tarafından gerekli işlemler yapılmalıdır. HRegV Art. 111/2'de ise merkeze ilişkin kayıtlarda oluşacak değişiklikler [merkez işletmede ortaya çıkan hukuki değişiklikler (örneğin tür değiştirme, birleşme, bölünme gibi), ticaret unvanında yapılacak değişiklikler, merkezin taşınması, ortadan kalkması veya ticaret sicilinden terkinin gibi hususlar] şubenin tescil edildiği yere bildirilmek zorundadır. Buna ilişkin şubenin tescil edildiği yer ticaret sicilinde gerekli değişiklik ve tesciller yerine getirilecektir. Görüldüğü üzere TSY'de sadece merkez sicilde meydana gelen değişiklikler kapsamında bir ilişkilendirme söz konusu iken, HRegV'de bu husus hem merkez hem de şubenin ticaret sicili bakımından ayrı ayrı ele alınmıştır.

⁸²⁰ Söz konusu düzenlemenin lafzından da anlaşılacağı üzere, şubenin varlığı için ayrı bir sermaye tahsis edilmesine gerek yoktur. Nitekim TSY 118/1'de ayrı bir sermaye şubenin unsurları arasında belirtilmemiş, hatta şube niteliğinin belirlenmesinde bağımsız sermayesi bulunup bulunmadığına

Şubenin niteliğine veya yaptığı faaliyete göre diğer mevzuatlar söz konusu alanda işlem yapacak şubeler için farklı özel durumların ticaret siciline tescilini öngörmüşse, o halde TSY 121/1-d gereği bunlar da tescil edilecek olgular arasında yer alacaktır⁸²¹.

TSY 121/1-c düzenlemesinde şubeyi temsile yetkili kişilerin temsil yetkilerinin yalnız şube işlerine ilişkin olduğu takdirde temsilin şeklinden bahsedilmektedir. Bu düzenlemeden şube için atanacak temsilcinin sanki bütün işletmeyi temsile yetkili olduğu; temsil yetkisinin yalnız şube işleriyle sınırlı olduğu halde bunun tescili gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce şube için atanacak temsilcinin temsil yetkisi, o şubeye özgü işlerle sınırlı düşünülmelidir. Dolayısıyla tescilde, yetkinin yalnız şube işleriyle sınırlı olduğunun belirtilmesinin aranması isabetli olmamıştır. Çünkü 121/1-c düzenlemesinden şube için atanan temsilcinin temsil yetkisinin sadece şubeye işleriyle sınırlı olmadığı gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

TSY 121/1-c, yanlış anlaşılmalara yol açabilecek bir düzenlemedir. Zira şube için atanacak kimselerin temsil yetkilerinin o şube işleriyle ilgili olduğu belirtilmemişse, bu kimsenin temsil yetkisini aştığı durumlarda, tüm işletmeyi temsil ettiği ileri sürülebilir. Oysa şube yöneticisinin temsil yetkisinin kapsamı, yani hangi işlemleri yapıp hangilerini yapamayacağı temsil yetkisinin niteliğine göre belirlenir. Örneğin şube yöneticisi ticari temsilciyken şube işleriyle ilgili her türlü işlemleri yapabilirken, ticari vekilken daha sınırlı işlem yapma yetkisine sahip olacaktır. Ancak her durumda şube için atanan ve TSY 121/1-c gereği tescil edilen temsilcinin

bakılmayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 330. Bu kuralın en önemli istisnaları, merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmeye ilişkin TSY 122/1-d, 123/1-c düzenlemeleri ile bankalara ilişkin Bankacılık Kanunu 9/1-c, 7/1-f düzenlemeleridir. Karş. **Tolun**, s. 537.

⁸²¹ TSY 121/1-d bendine ilişkin düzenlemenin gerekçesinde “bir merkeze bağlı şubelerin farklı görev ve faaliyet yürütebilecekleri ve belli alanda faaliyetleri düzenleyen diğer mevzuatın bu alanlarda işlem yapacak şubeler için farklı olguların tescil edileceğini öngörebileceğinden söz konusu bentte bunların tescil edilebileceğine ilişkin düzenleme yapılmıştır” denilmiş, ancak yalnız şubeye ilişkin özel hükümlerin neler oldukları konusunda bir açıklama yapılmamıştır. Bu hususta bkz. Ticaret Sicil Tüzüğü Taslağı Madde Gerekçeleri. 6102 sayılı TTK’nın ilk halinde ticaret siciliyle ilgili 26. maddenin kenar başlığı “*Tüzük*” olarak öngörülmüş ve bu husus sonradan 6335 sayılı Kanun’un 40. maddesiyle “*Yönetmelik*” olarak değiştirilmiş ve bunu hazırlama yetkisi Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’na, çıkarma yetkisi de Bakanlar Kurulu’na bırakılmıştır. Ancak bu değişiklik, hazırlanan metnin gerekçelerinde dikkate alınmadığı için, Ticaret Sicil Yönetmeliği’ne ilişkin madde gerekçelerine “*Ticaret Sicil Tüzüğü Taslağı Madde Gerekçeleri*” metninden ulaşılmaktadır.

temsil yetkisinin sınırları, kural olarak şube ile bağlantılı işlemlerdir⁸²². Bu yüzden düzenlemede bundan bir istisna gibi bahsedilmesi yerinde olmamıştır. Nitekim şube için atanan kimse en kapsamlı temsil yetkisine sahip ticari temsilci olsa dahi, atandığı şubenin işlem alanına girmeyen işlemler yaparsa, bu işlem yetkisiz temsil kurallarına tabi olacaktır. Örneğin, bir işletmeye ait A şubesi için atanan bir ticari temsilci, B şubesiyle ilgili veya merkezin işlem alanına giren bir işlem tesis ederse, yetkisiz temsil kuralları uygulama alanı bulacak, eğer ticari işletmeyi işleten tacir işleme onay verirse, işlem geçerli hale gelebilecektir⁸²³.

Ayrıca TSY 121/1-c gereği şube için atanacak temsilci, TSY 43/8'e uygun olarak oluşturulmuş, şube ekinin de bulunduğu ticaret unvanı altında kendisinin hangi tür temsilci (ticari temsilci, ticari vekil vs.) olduğunu yazmak kaydıyla imzasını da atarak şube işlemlerini yapabilecektir⁸²⁴.

Şubeye ilişkin tescil edilmiş olgulardaki değişiklikler de yine aynı yöntemle tescile tabidir (TSY 121/2). Örneğin merkezin yeri veya işletme konusu değişmişse ya da şube tescil olduğu sicil müdürlüğünün sınırları içinde başka bir adrese taşınmışsa, bunların da yine aynı şekilde tescili zorunludur.

TTK 194'te bir ticari işletmeyle ilgili birleşme ve tür değiştirmeye imkân veren bir düzenleme yer almaktadır⁸²⁵. Fakat ticari işletmelerin bu düzenleme kapsamında birleşme ve tür değiştirmesi ile TTK 11/3'e göre devri birbiriyle

⁸²² Bu hususa işaret eden bir Yargıtay kararının (11. HD, 24.01.1986, 7416/161) ilgili bölümü şu şekildedir: “Banka şubesi başında bulunan kişiye, şubenin mevzu içinde kalmak koşulu ile şube işlemlerinin gerektirdiği bütün sözleşmeleri akd ve yerine getirme yetkisi verildiğine göre, bu yetkinin BK'nun 449 (TBK 551) ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş bir ticari mümessillik olduğunun kabulü gerekir. Ticari mümessiller ise, özellikle dış ilişkilerde kanunun tayin ettiği ayrı durumlarda dışında yetkileri sınırlandırılmayacağından, fevkalade nitelik taşısa bile, şube mevzuu içinde kalma koşuluyla her türlü işlemleri işletme adına yapma ve ifasına yetkili bulunmaktadır. O halde şube başında bulunan ve ticari mümessil yetkisini haiz banka müdürünün BK'nun 450 ve 451'inci (TBK 548, 549) maddeleri hükümleri ile 453/2'nci (TBK 551/2) maddesinin mefhumu muhalifinden şube mevzu içinde kalma koşuluyla sözleşme yapmaya, semeni tespit ve tahsile, sulh ve tahkime, davada aktif ve pasif husumet ehliyetini haiz olma yetkisine, bono, poliçe ve çek düzenlemeye yetkili olduğunun kabulü gerekmektedir.” (naklen, **Arkan**, s. 187, dn. 2). Görüldüğü üzere Yargıtay da, şube için atanacak temsilcinin temsil yetkisinin, ticari temsilci olsa bile, şube işlemleriyle sınırlı olduğunu belirtmiştir.

⁸²³ Bu yönde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 257.

⁸²⁴ Benzer şekilde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 119.

⁸²⁵ Bu düzenleme ticari işletmeler için özel bir düzenleme niteliğinde olduğundan genel anlamda işletmelerin birleşmesi ve tür değiştirmesine ilişkin TBK 203 hükmünün ticari işletmeler bakımından uygulama olanağı bulunmamaktadır. Bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 195, No. 372.

karıştırılmamalıdır. Ticari işletmelerin birleşme ve tür değiştirmelerinden şüphesiz şubeleri de etkilenecektir. Bunu öngören kanun koyucu, TSY 121/3'te birleşme veya bölünme nedeniyle merkez kaydı silinen ticari işletmeler ile tür değiştiren ticari işletmelerin şubelerinin faaliyetlerinin devam ettirileceğinin bildirilmesi halinde, şube kayıtlarında yeni merkezin kayıtlarına uygun değişiklikler yapılacağını düzenlemiştir. Örneğin tür değiştirip kollektif ortaklığa dönüşen bir ticari işletmenin şubesinin de ticaret unvanını yeni türe uygun hale getirmesi ve yeni unvanın şubenin kayıtlı olduğu ticaret siciline tescil edilmesi gerekir. Ancak birleşme, bölünme veya tür değiştirmenin doğrudan şube faaliyetleri üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Başka bir deyişle bir ticari işletmenin bir ortaklıkla birleşmesi veya bölünmesi ya da tür değiştirip kollektif veyahut komandit şirkete dönüşmesi, şubelerinin faaliyetlerinin kendiliğinden son bulmasına yol açmaz.

3. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Siciline Tescili

Şube kavramı, yerli işletmeler kadar Türkiye'de faaliyet gösterecek yabancı işletmeler bakımından da önem taşımaktadır. Nitekim merkezi yurtdışında olup Türkiye'de faaliyet göstermek isteyen işletmelerin başvurabilecekleri yöntemlerde birisi de, belirledikleri faaliyet bölgelerinde şubeler açmaktır. Bu açıdan yabancı işletmeler için şube açma ve bunun tescil edilmesine yönelik yasal düzenlemelerin neler getirdiği açıklığa kavuşturulmalıdır.

Merkezi yurtdışında olan ticari işletmelerin Türkiye'de şube açmalarına dair esas alınacak temel düzenlemeler, TTK 40/4, YürK 12, TSY 122 ve 123. maddeleridir⁸²⁶. Bunun yanı sıra bazı işletme türleri açısından ek olarak özel düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin eğer söz konusu işletme, banka niteliğinde ise Bankacılık Kanunu'nun 9. maddesi, acentelik faaliyeti yürütüyorsa Sigorta veya

⁸²⁶ TTK yürürlüğe girmeden önce yabancı işletmelerin Türkiye'de şube açmalarına yönelik, Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat'in 7 ilâ 15. madde hükümleri dikkate alınmak zorundaydı. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 41. maddesiyle söz konusu Kanunu Muvakkat yürürlükten kaldırılmıştır.

Seyahat Acenteleri Yönetmeliklerinde öngörülen özel şartlara da dikkat edilmesi gerekir.

TTK 40/4'e göre Türkiye'de şube açacak merkezi yurtdışında olan işletmelerin Türkiye'deki şubeleri, kendi ülkelerinin kanunlarının ticaret unvanına ilişkin hükümleri saklı kalmak şartıyla yerli ticari işletmeler gibi tescil olunur. Söz konusu düzenlemede yer alan "*yerli ticari işletmeler gibi tescil olunur*" ifadesi, yanlış anlaşılmaya müsaittir. Şöyle ki, merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin şubeleri bakımından tescilin nasıl yapılacağı, tescil başvurusunda hangi belgelerin isteneceği TSY 122'de açıkça hükme bağlanmıştır. Yerli ticari işletmenin tescili ise, TSY 49 vd. maddelerinde gerçek kişi, dernek, vakıf, kollektif ve komandit ortaklıklar ait ticari işletmeler bakımından ayrı ayrı düzenlenmiştir. TTK 40/4'teki yerli ticari işletmeler gibi tescil olunur tabiri, sanki söz konusu şubelerin TSY 49 vd. hükümleri çerçevesinde tescil edileceği izlenimi vermektedir. Kanaatimizce merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin tescili bakımından doğrudan TSY 122 ve 123 düzenlemeleri esas alınmalıdır. Çünkü TSY 122 ve 123 düzenlemeleri, yabancı işletmelere özgü şartları da göz önünde tutularak şubelerin tescilinde hangi hususların dikkate alınacağını gösteren özel hükümlerdir. Bu yüzden TTK 40/4'deki ifade, tescil şekli veya usulü olarak değil de, tıpkı yerli işletmeler gibi tescilinin zorunlu olduğu şeklinde anlaşılırsa daha yerinde olur. Aksi takdirde kanun hükmüyle yönetmelik hükümleri arasında bir uyum olmadığından bahisle normlar hiyerarşisi yönünden sorun yaşanacağı aşikârdır.

TTK 40/4'ün devamında yabancı işletme şubeleri için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanacağı; söz konusu işletmenin birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubelerin yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunacağı belirtilmiştir. Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye'de birden fazla şubesi bulunuyorsa, ilk açılan şube, yabancı işletme şubelerine ilişkin TSY 122 ve 123 düzenlemeleri çerçevesinde; diğerleri ise yerli işletme şubelerinin tesciline göre (TSY 120 ve 121) tescil edilecektir. Görüldüğü üzere merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubelerinin tescili açısından ilk şube ile sonraki şubeler farklı esaslara tabi tutulmuştur. TSY 120 ve

121 düzenlemeleri yukarıda ele alındığı için, bu başlık altında daha çok ilk şubenin nasıl tescil edileceğine ilişkin TSY 122 ve 123 düzenlemeleri incelenecektir.

Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un (Yürürlük Kanunu) 12. maddesinde ise, merkezi Türkiye dışında bulunan bir ticari işletmenin veya ticaret ortaklığının şubesinin Türkiye'de tescil edilebilmesi için, merkez işletmenin bulunduğu kaynak ülke hukukunun, işletmeler ile ticaret şirketlerinin türlerine göre şubelerin tescilinde aradığı şartların gerçekleşmiş olmasını aramaktadır. O halde merkezin bulunduğu kaynak ülke hukukuna göre şube olarak tescil edilemeyecek birimler, Türk hukuku yönünden de şube olarak tescil edilemez. Bu düzenlemeye göre kaynak ülke hukukuna göre şubelerin tescilinde aranan şartların gerçekleşip gerçekleşmediği, tescil başvurusunda ayrıca incelenmelidir. Nitekim TSY 122/1-a'da tescil başvurusunda, ticari işletme merkezinin bulunduğu kaynak ülke hukukunun şube açacak işletme için tescilde aradığı şartların yerine getirildiğini gösteren yetkili makamdan alınmış yazının bir nüsha Türkçe çevirisiyle birlikte sicil müdürlüğüne verilmesi hüküm altına alınmıştır. Yürürlük Kanunu'nun 12. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde tescil edilecek hususlarla şubenin tesciline ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin TTK 26 uyarınca çıkarılacak yönetmelikle yapılacağı ifade edilmiştir⁸²⁷. Bu çerçevede çıkarılan Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin tescili ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla yabancı şirket şubelerinin tescili bakımından artık Yürürlük Kanunu 12/1'in herhangi bir fonksiyonu kalmamıştır.

a. Başvuru ve Belgeler (TSY 122)

Ticaret Sicil Yönetmeliği'nin 122. maddesine göre merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye şubelerinin tescilinde istenen başvuru belgeleri şu şekildedir:

- Ticari işletmenin merkezinin bulunduğu kaynak ülke hukukunun, şube açacak işletme için tescilde aradığı şartların yerine getirildiğini ve şubenin

⁸²⁷ Bu kapsamda 19.12.2012 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Ticaret Sicil Yönetmeliği çıkarılmıştır (Bkz. RG. 28541, 27.01.2013).

tescili için ibrazı gerekli olan belgeleri gösteren yetkili makamdan alınmış yazı ve bir nüsha Türkçe çevirisi (TSY 122/1-a),

- Kaynak ülke hukukunda şubenin tescili için ibrazı gereken tüm belgeler (TSY 122/1-b),

- Merkez işletmenin güncel sicil kayıtlarını içeren belgenin ve şirketlerde şirket sözleşmesinin onaylı birer örneği ile birer nüsha Türkçe çevirisi (TSY 122/1-c),

- Merkezin yetkili organının şube açma ve şubeye Türkiye’de yerleşik tam yetkili temsilci atanmasına ilişkin kararın aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi (TSY 122/1-ç),

- Şube açacak merkezin unvanı, türü, işletme konusu, sermayesinin türü ve miktarı, kuruluş tarihi, sicil numarası, tabi olduğu hukuk, Avrupa Birliği üyesi olup olmadığı, internet sitesi, şubenin unvanı ve şubeye ayrılmış sermaye tutarı, şubeyi mahkemeler dâhil özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde tam yetkili olarak temsil edecek kişi ve kişilerin ad ve soyadı, kimlik numarası ve yerleşim yeri ile şubenin adresini içeren merkezin yetkilileri tarafından imzalanmış beyannamenin aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi (TSY 122/1-d),

- Şube açma kararında, Türkiye’deki şubeyi mahkemeler dâhil, özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde tam yetkili olarak temsil edecek kişi veya kişiler ile bunlara verilen yetki belirtilmemiş ise bu konulara ilişkin düzenlenen vekâletnamenin aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi (TSY 122/1-e),

- Şubeyi temsil edecek kişi veya kişilerin noter onaylı imza örnekleri (TSY 122/1-f)⁸²⁸,

- Açılması Bakanlık veya diğer resmi kurumların iznine veya uygun görüşüne tabi olan şubeler için bu izin veya uygun görüş yazısı (TSY 122/1-g).

Görüldüğü üzere merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin tescili bakımından TSY 122/1’de sayılan belgeler, epey ayrıntılı listelenmiştir. TSY

⁸²⁸ 6728 sayılı Kanununun 66. maddesiyle TTK 40/2’deki noter onayı şartı kaldırıldığı için, imza örneklerinin aynı düzenlemede belirtildiği gibi ticaret sicil müdürü veya yardımcısı huzurunda alınması mümkündür.

122/1'deki düzenleme, Alman Ticaret Kanunu 13e düzenlemesi (HGB § 13e) ile İsviçre Ticaret Sicil Tüzüğü'nün 113. maddesinin (HRegV Art. 113) harmanlanarak Türk hukukuna alınmış halidir. Bu yüzden söz konusu düzenleme, gereğinden fazla ayrıntılı, tekrara kaçan ve dolayısıyla içeriğinde birbiriyle uyumlu olmayan kavramlar barındıran bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda örneğin, TTK 40/4 hükmü, yabancı işletmelere ait şubeler için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanmasını yeterli görürken; TSY 122/1'de üç farklı bentte (TSY 122/1-ç; 122/1-d; 122/1-e) şubeyi temsil edecek kişilerle ilgili düzenleme getirilmiştir. TSY 122/1-ç'de "*Türkiye'de yerleşik tam yetkili temsilci*"den⁸²⁹, TSY 122/1-d ve 122/1-e bentlerinde ise "*şubeyi mahkemeler dâhil özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde tam yetkili olarak temsil edecek kimseden*"⁸³⁰ bahsedilmektedir. Söz konusu düzenlemelerin birbiriyle uyumlu olduğunu söylemek güçtür. Zira TSY 122/1'de iki farklı şekilde ifade edilen temsilcilerin, aynı kavram ve kişiyi ifade edip etmediği açık değildir. TSY 122/1-ç'de belirtilen kimse, yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili ticari temsilciye karşılık geliyorsa, TSY 122/1-d ve 122/1-e bahsedilen şubeyi mahkemeler dâhil özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde temsil edecek bir temsilciye ne gerek vardır? Çünkü tam yetkili ticari temsilci, mahkemelerde temsil dâhil işletmeyle ilgili tüm olağan ve olağanüstü işlemleri tek başına yapabilme yetkisine sahiptir. Kaldı ki, Türk hukukunda mahkemelerde avukatla temsil kuralı (Avukatlık Kanunu 35) geçerli iken, TSY 122/1-d ve 122/1-e'de belirtilen temsilcinin avukat olmamasının beraberinde getireceği sorunlar küçümsenemez.

⁸²⁹ Muhtemelen bu ifadeyle kastedilen TTK 40/4'te belirtilen yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili ticari temsilcidir. Fakat yönetmelikte sadece temsilci denilerek, söz konusu kimsenin sanki ticari temsilci dışında diğer tacir yardımcıları da olabileceği izlenimi yaratılmıştır. Oysa TTK 40/4 düzenlemesi, emredici bir şekilde atanacak temsilcinin ticari temsilci niteliğinde olmasını öngörmüştür.

⁸³⁰ Bu husus, kanaatimizce Alman Ticaret Kanunu'ndan esinlenerek getirilmiş bir düzenleme olup, HGB § 13e/2-b.3'te belirtilen sürekli temsilcilik kurumuna (ständige Vertreter) tekabül etmektedir. Nitekim Alman Ticaret Kanunu'nda merkezi yurtdışında bulunan sermaye ortaklıklarının şubeleri için şubeyle ilgili işlemlerde ortaklığı mahkemede ve mahkeme dışında temsil edecek sürekli temsilci niteliğinde bir kimsenin atanması öngörülmüştür. Fakat Alman hukukunda getirilen sürekli temsilci (ständige Vertreter) yetkileri itibariyle ticari temsilciye (prokurist) yakın bir konumdaysa da, ticari temsilci ile aynı kavramı karşılamamaktadır. Nitekim Alman doktrininde ticari temsilci ile sürekli temsilcinin temsil yetkilerinin farklı olabileceği ve bir kimsenin hem ticari temsilci hem de sürekli temsilci olduğu durumlarda sicile çift tescilin söz konusu olabileceği tartışılmaktadır. Bu hususta bkz. **Preuß**, Oetker HGB, § 13e, No. 41; **Heidinger**, s. 75; **Blasche**, s. 172.

Kanaatimizce TSY 122/1-ç ile 122/1-d ve 122/1-e'de belirtilen temsilciler, aynı kavramı ve aynı kişiyi ifade edecek şekilde anlaşılmalıdır. Çünkü TSY 123/1-f'de tescil edilecek olgular arasında sadece “*şubeyi tam yetkili olarak temsil edecek kişi veya kişilerden*” bahsedilerek, TSY 122/1-ç ile 122/1-d ve 122/1-e'de farklı ifade edilen temsilcilerle tek ve aynı kişi kastedilmiştir. Bu açıdan Ticaret Sicil Yönetmeliği 122/1-ç, 122/1-d, 122/1-e ve 122/1-f'de farklı tabirlerle anlatılan temsilci, TTK 40/4 anlamında tam yetkili ticari temsilcidir. Yönetmelikte kavramlar özensiz kullanıldığı için, sanki tam yetkili ticari temsilci dışında şubeyi mahkemeler dâhil diğer özel veya kamu kuruluşlarında temsil edecek ayrı bir temsilci atanması gerektiği gibi bir izlenim yaratılmıştır. Fakat düzenlemenin bu tarz yorumlanması, gerek TTK 40/4 gerek TSY 123/1-f gerekse de Avukatlık Kanunu 35 kapsamında isabetli değildir.

b. Şubenin Tescili ve Tescilin İçeriği

Merkezi yurtdışında bulunan işletmeler bakımından Türkiye’de şube açılırken hangi olguların sicile tescil edilmesi gerektiği TSY 123’te açıkça düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre;

- Merkezin ticaret unvanı ile varsa işletme adı ve ticari işletmenin merkezi (TSY 123/1-a),
- Merkez işletmenin sermayesi (TSY 123/1-b),
- Şubeye ayrılmış sermaye (TSY 123/1-c),
- Şubenin ticaret unvanı ile varsa işletme adı ve adresi (TSY 123/1-ç)⁸³¹,
- Şubenin faaliyet konusu (TSY 123/1-d),
- Ticari temsilci için yetkili organ kararı (TSY 123/1-e),
- Şubeyi tam yetkili olarak temsil edecek kişi veya kişilerin adı ve soyadı, vatandaşlığı,
- kimlik numarası ve yerleşim yeri (TSY 123/1-g).

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubeler açısından TTK 40/4’te tescil zorunluluğu getirilmiştir. Buna göre Türkiye’de şube açarak faaliyette

⁸³¹ TTK 48/3 uyarınca yabancı işletmelere ait şubelerin ticaret unvanlarında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesi zorunludur.

bulunacak yabancı işletmeler, kural olarak şubenin açıldığı tarihten itibaren on beş gün içinde şubenin bulunduğu yerin ticaret sicil müdürlüğüne başvurarak tescil isteminde bulunmalıdır (TTK 30/1-2)⁸³². Kanaatimizce merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye şubeleri bakımından tescil zorunluluk olsa da, ilana gerek yoktur⁸³³. Her ne kadar kanun koyucu, kural olarak tescil edilecek hususların ilan edileceğini öngörmüşse de, yerli işletmelerin şubeleri için TTK 40/3'te “*tescil ve ilan olunur*” ifadesini kullanmışken, yabancı işletmelerin şubeleri yönünden TTK 40/4'te sadece “*tescil olunur*” demekle bilinçli bir tercih yapmış ve yabancı işletme şubelerinde ilanı gerekli görmemiştir. Aksi takdirde TTK 40/3'te kullandığı ifadeyi aynen yabancı işletme şubelerinin tescili bakımından da getirebilirdi. Bu yüzden burada tescil edilecek hususların ilanı düzenleyen TTK 35/3'e bilinçli tercih yoluyla bir istisna getirildiği ileri sürülebilir.

Yabancı işletmelere ait şubeler için, yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci tayin edilmedikçe, tescil işlemi gerçekleştirilemez⁸³⁴.

TSY 122/1-d bendinde başvuru belgeleri arasında şubeye ayrılmış sermaye tutarından, 123/1-c bendinde ise şubeye ayrılmış sermayenin tescilinden bahsedilmektedir. Bu düzenlemelerden yabancı işletme şubeleri için ayrı bir sermaye tahsisinin zorunlu olduğu sonucuna varılmaktadır⁸³⁵. Oysa yerli işletmelerin şubeleri bakımından böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır (Karş. TSY 121/1-ç).

Şubelerin tescili bakımından sicil memurunun merkeze ait kayıtları ayrıca inceleme zorunluluğu bulunmamakla birlikte önceden merkezin bulunduğu sicil memurları tarafından kontrol edilen kayıtların şubenin bulunduğu yerde tekrar incelenmesine de gerek yoktur⁸³⁶.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmeler Türkiye'de birden çok şube açacaksa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunacaktır (TTK 40/4; TSY 122/2). Dolayısıyla yabancı işletmelerin ilk şube dışındaki şubeleri TSY 121 ve 122 hükümlerine göre yapılacaktır. Bu kural, sonraki

⁸³² Bu yönde bkz. **Tolun**, s. 543.

⁸³³ Aksi yönde görüş için bkz. **Tolun**, s. 543.

⁸³⁴ Bkz. **Tolun**, s. 541.

⁸³⁵ Benzer şekilde bkz. **Tolun**, s. 539; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 175, No. 330.

⁸³⁶ Bu yönde bkz. **Bilge**, s. 85; **Özdamar**, s. 57.

şubelerin tescilinde kolaylığı sağlanmak adına getirilmiş olup, yabancı işletme sonraki şubeleri için yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili ticari temsilci atanma zorunluluğunu ortadan kaldırmaz⁸³⁷.

4. Şubenin Ticaret Siciline Tescilinin Etkileri

Ticaret sicil kayıtları, TMK 7/1 uyarınca belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturur⁸³⁸. Bu yüzden ticaret sicili, aksi ispat edilinceye kadar karine olarak içeriği doğru kabul edilen resmi sicillerden biridir.

Bir olgunun ticaret siciline tescilinin çeşitli hüküm ve sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda tescilin kurucu mu yoksa açıklayıcı mı olduğu, olumlu mu yoksa olumsuz etkiye mi sahip olduğu, tescilin etkileri kapsamında değerlendirilir⁸³⁹. Doktrinde ticaret siciline tescilin genel anlamda açıklayıcı, kurucu, olumlu ve olumsuz olmak üzere dört tür etkisinden bahsedilmektedir⁸⁴⁰.

Ticaret siciline tescilin hak üzerindeki etkisi, ya açıklayıcı ya da kurucu şekilde ortaya çıkabilir. Tescilin açıklayıcı etkisi, bir hak veya hukuki durumun varlığını üçüncü kişilere bildirmek üzere yapıldığı durumlarda söz konusu olur. Başka bir deyişle sicile tescil edilen olgunun hüküm ve sonuç doğurması tescile bağlı olmayıp, tescilden önce mevcuttur⁸⁴¹. Ticaret siciline tescilin kurucu olması ise, bir hakkın veya hukuki durumun tescille birlikte doğması (rechtserzeugende Wirkung)

⁸³⁷ Ayrıca bkz. **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 410, No. 818.

⁸³⁸ **Şener**, Ticari İşletme, s. 482; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 373, No. 739; **Ayhan/Çağlar**, s. 267. Ticaret sicilinin bu özelliğine, İsviçre doktrininde ticaret sicilinin ispatı kuvvetlendirici etkisi denilmektedir. Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 92, No. 458 vd.

⁸³⁹ Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 265 vd.; **Gauch**, s. 87, No. 428; **Bilgili/Demirkapı**, s. 108-109; **Bahtiyar**, İlan, s. 4-5; **Ayhan/Çağlar**, s. 279-281.

⁸⁴⁰ Fakat bu sayılanların dışında istisnai olarak tescilin birtakım etkileri de söz konusu olabilir. Örneğin TTK 353/4’te anonim şirketin feshi için açılacak davanın ticaret siciline tescil ve ilanından itibaren üç aylık hak düşürücü sürede açılması öngörülmüştür. Eğer bu üç aylık süre kaçırılırsa, artık kuruluştaki hukuka aykırılıklar tescilin iyileştirici (düzeltici) etkisi kapsamında ileri sürülemez. Tescilin iyileştirici etkisi, sadece tescilin kurucu etkiye sahip olduğu durumlarda söz konusu olur. Bu yönde bkz. **Bilge**, s. 164; **Şener**, Ticari İşletme, s. 483; **Ayhan/Çağlar**, s. 279; **Gauch**, s. 90, No. 444. İsviçre hukukunda tescil için gerekli şartları taşımaya bile, tescille anonim ortaklığın tüzel kişilik kazanmasına ilişkin OR Art. 643 Abs. 2 hükmü iyileştirici etkiye örnek gösterilmektedir.

⁸⁴¹ Örneğin tacir sıfatının kazanılması, ticari işletmenin veya ticaret unvanının tescili ya da ticari temsilcinin ticaret siciline tescili açıklayıcı niteliktedir. Bkz. **Arkan**, s. 266; **Bilgili/Demirkapı**, s. 108; **Ayhan/Çağlar**, s. 279; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 373, No. 740; **Bahtiyar**, İlan, s. 4; **Karahan**, s. 127-128.

anlamına gelir⁸⁴². Bir ortaklığın ticaret siciline tescili, ticari işletme rehninin kurulması, şirketlerin birleşmesi, bölünmesi, tür değiştirmesi tescilin kurucu etkisine örnek gösterilebilir. Ticaret siciline tescil kural olarak açıklayıcı istisnai durumlarda kurucu özelliğe sahiptir⁸⁴³.

Ticaret sicilinin hak üzerindeki etkileri dışında üçüncü kişiler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. TTK 36/3'e göre üçüncü kişilerin kendilerine karşı sonuç doğurmaya başlayan sicil kayıtlarını bilmediklerine ilişkin iddiaları dinlenemez. Sicilin olumlu etkisi olarak adlandırılan bu durum, tescil ve ilan edilmiş bir hususun bilinmeme rizikosunu üçüncü kişilere yükleyen yasal bir karinedir⁸⁴⁴. Örneğin temsil yetkisi şube işleriyle sınırlandırılarak ticaret siciline tescil edilmiş bir ticari temsilcinin merkez adına yaptığı işlem, tescilin olumlu etkisinden yararlanır. Üçüncü kişi, temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılmış olduğunu bilmediğini ileri süremez. Ticaret sicilinin olumsuz etkisine TTK 36/4'te yer verilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, tescili zorunlu olduğu halde tescil edilmemiş veya tescil edilip de ilanı zorunlu iken ilan olunmamış bir husus, ancak bunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği ispat edildiği takdirde üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmektedir⁸⁴⁵. Tescilin olumsuz etkisinde kural olarak üçüncü kişilerin iyiniyeti korunmakta; tescil veya ilan edilmemenin rizikosu ilgiliye yüklenmektedir. Örneğin yetkisi sonradan şube işleriyle sınırlandırılan bir ticari temsilcinin durumu ticaret siciline tescil edilmez ise, ticari temsilcinin merkez adına iyiniyetli üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerden sicilin olumsuz etkisi gereği tacir sorumlu olmaya devam eder.

Şubelerin tescili, gerek yerli gerekse yabancı işletmeler bakımından bir yükümlülük olarak getirilmiştir (TTK 40/3-4). Hangi tür işletmeye ait olursa olsun şubeler, buldukları yerin ticaret siciline tescil edilmek zorundadır. Şubenin ticaret

⁸⁴² Bkz. **Bilge**, s. 159; **Şener**, Ticari İşletme, s. 484; **Gauch**, s. 88, No. 436. TTK 36/3'te belirtilen durumun, bir varsayım olduğu yönünde bkz. **Bahtiyar**, İlan, s. 5.

⁸⁴³ **Arslanlı**, s. 160; **Arkan**, s. 266; **Bilge**, s. 158; **Şener**, Ticari İşletme, s. 483; **Karahan**, s. 128.

⁸⁴⁴ Bkz. **Bilge**, s. 169. İsviçre hukuku yönünden OR Art. 933 Abs. 1 ile karşılaştırmak için bkz. **Gauch**, s. 90-92, No. 449-457.

⁸⁴⁵ **Bilge**, s. 186-187; **Nomer Ertan**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 376-377, No. 746.

siciline tescili, hak üzerindeki etkisi yönünden açıklayıcı niteliktedir⁸⁴⁶. Başka bir deyişle şubenin ortaya çıkması için tescile gerek yoktur. Yani şubenin esaslı unsurlarını taşıyan bir yer, tescil edilmese bile şube kapsamında değerlendirilir.

Doktrinde şube niteliğine sahip olmayan bir yerin ticaret siciline şube olarak tescil ettirilmesi durumunda, üçüncü kişiler nazarında şube olarak işlem göreceği ifade edilmektedir⁸⁴⁷. Bu olasılıkta sicilin olumlu veya olumsuz etkisi ya da sicile itimat prensibi⁸⁴⁸ söz konusu değildir. Resmi sicillerden olan ticaret sicilinin içeriği, aksi ispat edilinceye kadar doğru kabul edildiğinden (TMK 7/1), gerçek durumla tescil edilen olgu arasında bir farklılık söz konusu olduğunda, sicildeki kayda güvenip işlem yapan üçüncü kişilerin iyiniyeti korunacaktır.

B. Şubenin Ticaret Unvanı

1. Şubenin Ticaret Unvanı Kullanma Zorunluluğu

Her tacirin, ticari işletmesini açtığı günden itibaren on beş gün içinde, ticari işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmesi gerekir (TTK 40/1). Yine TTK 18/1'de, tacirlerin kanuna uygun bir ticaret unvanı seçmekle ve ticari işletmesini ticaret siciline tescil etmekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır (Ayrıca karş. TSY 42/1). Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde ticaret unvanı seçip kullanmak ve de bunu ticaret siciline tescil ve ilan ettirmek tacirler yönünden bir zorunluluktur⁸⁴⁹. Ticaret

⁸⁴⁶ Bu hususta bkz. **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 16; **Lamsa/Ammon**, Heidel/Schall HGB, § 13, No. 20; **Preuß**, Oetker HGB, § 13, No. 35; **Achilles/Haase**, Ensthaler HGB, § 13, No. 3; **Koch**, Staub HGB, § 13, No. 60; **Gauch**, s. 212, No. 1033; **Meier-Hayoz/Forstmoser**, s. 703; **Cramer**, s. 245; **Klose-Mokroß**, s. 972; **Kögel**, 2004, s. 1763; **Şener**, Ticari Temsilci, 247; **Şener**, Ticari İşletme, s. 15.

⁸⁴⁷ Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s. 104; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 171, No. 324.

⁸⁴⁸ TTK 37/1'de görünüşe güven başlığı altında düzenlenen sicile itimat prensibi, tescil edilen olgu ile ilan edilen husus arasındaki aykırılığa güvenip tescil edilen gerçek durumu bilmeyen iyiniyetli üçüncü kişilerin güvenliğini korumak amacıyla getirilmiştir. Oysa yukarıdaki gibi tescil edilen husus ile gerçek durum örtüşmüyorsa, yani TTK 32/3 uyarınca tescil kaydı gerçeği tam olarak yansıtmıyorsa veya üçüncü kişilerde yanlış izlenim yaratacak nitelikte ise, tescildeki kayda güvenip işlem yapan üçüncü kişinin güveni de TMK 7/1 gereği korunacaktır. Çünkü üçüncü kişilerin tescil edilen olguların doğruluğunu araştırma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

⁸⁴⁹ Bkz. **Arkan**, s. 278; **Ayhan/Çağlar**, s. 321; **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 410, No. 820; **Özbey**, s. 90.

unvanı kullanma zorunluluğu, sadece ticari işletme merkezleriyle sınırlı olmayıp, eğer işletme organizasyonuna şubeler de dâhil ise, bunlar açısından da söz konusudur⁸⁵⁰.

Yerli işletmeler bakımından TTK 48/1’de her şubenin, kendi merkezinin ticaret unvanını şube olduğunu belirterek kullanma zorunluluğu düzenlenmiştir⁸⁵¹. Söz konusu düzenlemenin devamında işletme sahibinin dilerse bu unvana şube ile ilgili ekler yapılabileceği belirtilmiştir. Şubelerin ticaret unvanı kullanma zorunluluğu sadece yerli işletmeler için değil, aynı zamanda merkezi yurtdışında bulunan işletmeler açısından da getirilmiş bir yükümlülüktür. Nitekim TTK 48/3’te yabancı işletmelere ait şubelerin ticaret unvanında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesinin şart olduğu açıkça belirtilmiştir.

Şubelerin ticaret unvanı, hem yerli işletmeler (TSY 121/1-b) hem de yabancı işletmeler (TSY 123/1-ç) yönünden buldukları yerin ticaret siciline tescil edilecek olgular arasında yer almaktadır. Dolayısıyla ticaret unvanı, seçip kullanmanın yanında şubelerin ticaret siciline tescili yönünden de bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan sicil müdürlüklerinin, merkezin ticaret unvanını inceleme yükümlülükleri bulunmasa da (TTK 40/3), şubenin tescilini yaparken şube için seçilen unvanın mevzuata uygun olarak oluşturulup oluşturulmadığını inceleme zorunluluğu vardır. Eğer tescil başvurusunda TTK’da belirtilen esaslara aykırı bir ticaret unvanı gösterilmişse, örneğin merkezden farklı bir ticaret unvanı seçilmişse ya da şube olduğunu gösterir ek kullanılmamışsa, ilgiliden bunun düzeltilip uygun hale getirilmesi talep edilmelidir.

TTK 40/3’te ticaret unvanına ve imza örneklerine ilişkin TTK 40/1 ve TTK 40/2 hükümlerinin, yerli işletmelerin şubeleri için de uygulanacağı hükme bağlanmıştır. TTK 40/2’de uygulamada imza sirküleri⁸⁵² adı verilen ticaret unvanıyla

⁸⁵⁰ Bkz. **Wieland**, s. 169.

⁸⁵¹ **Şener**, Ticari İşletme, s. 525; **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 408, No. 813; Alman hukukunda ise ticaret unvanında “şube” kelimesinin belirtilmesine gerek olmadığı; unvanın bir merkeze ait olduğunun fark edilebilir olmasının yeterli olacağı ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 4. Benzer durum, İsviçre hukukunda da söz konusudur. Bkz. **Gauch**, s. 305, No. 1426.

⁸⁵² İmza sirküleri ya da imza sirküsü, bir kurumun, kuruluşun veya işletmenin temsilcisinin imza atma konusunda yetkili kılındığına dair imza örneklerini de içeren noter onaylı resmi belgedir. Fakat 15.07.2016 tarih ve 6728 sayılı Yasa’nın 66. maddesiyle TTK 40/2’ye imza sirkülerinin noter onayı

birlikte gerçek kişi tacirin noter onaylı imza örneği ile tüzel kişi tacirlerde imzaya yetkili kimselerin yine noter onaylı imza örneğinin sicil müdürlüğüne vermesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Şubeler bakımından da temsile yetkili kişi veya kişilerin noter onaylı imza sirkülerinin ya da TTK 40/2'ye uygun olarak temsile yetkili kişinin imza örneğinin sicil müdürü veya yardımcısı huzurunda yazılı beyanla alınmak suretiyle tescil edilmesi mümkündür.

2. Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması

Şubelerin ticaret unvanı kullanma zorunluluğu düzenlenirken, TTK'da ticaret unvanının nasıl olması gerektiği de açıklığa kavuşturulmuştur. Ticaret unvanı, her ne kadar taciri diğer tacirlerden ayırt etme fonksiyonunu yerine getirirse de, ticari işletmeden tamamen bağımsız bir değer değildir; hatta ticaret unvanı ile ticari işletme arasında organik bir bağ olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim ticaret unvanı işletmeden ayrı olarak başkasına devredilemeyeceği gibi aksi kararlaştırılmadıkça ticari işletme devrinin kapsamına dâhildir⁸⁵³.

Ticaret unvanları çekirdek ve ek olmak üzere iki kısımdan oluşur. Ticaret unvanının asli unsuru çekirdek kısmı olup, ekler yerine göre ihtiyari veya zorunlu olabilir⁸⁵⁴. Bu açıdan bir ticaret unvanı kanunun öngördüğü sadece asgari çekirdek kısımdan oluşabileceği gibi çekirdek kısmın yanında bir veya birden çok ekten de meydana gelebilir.

Şubelerin ticaret unvanı merkezin unvanına bağlı olarak oluşturulduğu için, merkezin unvanında yapılacak değişiklikler, şubenin ticaret unvanını da etkileyecektir⁸⁵⁵.

şartı aranmaksızın ticaret sicil müdürü veya yardımcısı huzurunda yazılı beyanda bulunmak suretiyle de verilebileceği hükmü eklenmiştir. Dolayısıyla normalde noter onayı olmadan resmiyet kazanmayan imza sirkülerine TTK 40/2 çerçevesinde bir istisna getirilmiştir. Bu sayede hem notere başvurma zorunluluğu ortadan kaldırılmış hem de yapılacak masrafların azaltılması amaçlanmıştır. Bu açıdan bkz. **Eriş**, s. 913.

⁸⁵³ Bu yönde bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 497.

⁸⁵⁴ Bu açıdan bkz. **Arkan**, s. 272; **Şener**, Ticari İşletme, s. 501; **Karahan**, s. 136-137; **Ayhan/Çağlar**, s. 311; **Bilgili/Demirkapı**, s. 114; **Özbey**, s. 51.

⁸⁵⁵ Bu hususta bkz. **Siffert**, Berner Komm. Art 952, s. 106, No. 14.

a. Merkezi Türkiye’de Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması

Şubelerin ticaret unvanı, yerli işletmeler bakımından merkezin ticaret unvanına şube olduğunu belirten ekin yapılmasıyla oluşturulur (TTK 48/1). Bu açıdan şubelerin merkezle aynı ticaret unvanını “şube eki” yapmak suretiyle kullanacağını ve dolayısıyla merkezin ticaret unvanının şube ticaret unvanının oluşturulmasında esas alınacağını belirtmek gerekir. Dolayısıyla Türk hukuku bakımından şubeler merkezden farklı bir ticaret unvanı seçip kullanamaz⁸⁵⁶.

Yerli işletmelerin şubeleri yönünden ticaret unvanında sadece şube olduğunu gösterir ekin belirtilmesi yeterli olup, şubenin bulunduğu yerin gösterilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Dolayısıyla “İstanbul şubesi, İzmir şubesi veya Ankara şubesi” gibi ifadeler yerine sadece “şubesi” kelimesinin kullanılması da, TTK 48/1’e uygun bir şube ticaret unvanı olarak kabul edilmelidir⁸⁵⁷. Çünkü zaten şube bulunduğu yerle sıkı irtibatlı bir kavram olduğu için, yerli işletme şubeleri bakımından unvanında ayrıca bulunduğu yerin belirtilmesine gerek yoktur. Ancak aynı işletme veya şirket organizasyonuna dâhil birden çok şubenin ticaret unvanları birbirinden farklı oluşturulmalıdır⁸⁵⁸. Dolayısıyla tacire ait birden çok şube bakımından şubenin buldukları yerler veya başka herhangi bir ayırt edici ek, şubeleri birbirinden ayırt etmek amacıyla unvanında yer almalıdır⁸⁵⁹. Şubeler, işletme organizasyonun yer itibarıyla merkez dışındaki birimlerini ifade ettiği için, bu özelliği dolayısıyla ticaret unvanında zorunluluk olmamasına rağmen, şubenin bulunduğu yerler de gösterilmektedir⁸⁶⁰.

⁸⁵⁶ Alman hukukunda aynı esastan dolayı merkezin ticaret unvanında meydana gelecek bir değişikliğin doğrudan doğruya şube unvanında da etki göstereceği ifade edilmektedir. Bkz. **Ammon/Ries**, Röhrich/Westphalen HGB, § 13, No. 13; **Kettler**, s. 60. Fakat ticari temsilcinin temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması durumunda ticaret unvanında “şube” ekinin gerekli olduğu yönünde bkz. **Krafka**, MünnKommHGB, § 13, No. 21.

⁸⁵⁷ Yerli işletmelerin şubeleri yönünden buldukları yerin ticaret unvanında gösterilmesi, TTK 48/1, 2. cümle uyarınca şubeyle ilgili ek kapsamında değerlendirilebilir.

⁸⁵⁸ Bu yönde bkz. **Ammon/Ries**, Röhrich/Westphalen HGB, § 13, No. 12.

⁸⁵⁹ Bkz. Manfred Woite, “Grundbucheintragungen für Zweigniederlassungen”, **Neue Juristische Wochenschrift**, 1970, Heft: 13, s. 550.

⁸⁶⁰ Örneğin “Türkiye İş Bankası A.Ş. İzmir Buca Şubesi” (**Şener**, Ticari İşletme, s. 526); “Özbeç İnşaat ve Turizm Ltd. Şti. Kartal Şubesi” (**Özbeç**, s. 75); “Yiğit Tekstil ve Dokuma Limited Şirketi

TTK 48/1 uyarınca oluşturulacak şube unvanları örneğin;

- Ticaret unvanı “Hasan Akıncı” olan gerçek kişiye ait bir ticari işletmenin Buca’da bulunan şubesinin unvanı, TTK 48/1’e göre “*Hasan Akıncı Şubesi*” veya “*Hasan Akıncı Buca Şubesi*” olarak tescil edilebilir.
- Ticaret unvanı “Hasan Akıncı ve Ortakları Kollektif Şirketi” olan bir ticaret ortaklığının şubesinin unvanı “*Hasan Akıncı ve Ortakları Kollektif Şirketi İzmir Şubesi*”;
- Ticaret unvanı “Akıncı Turizm ve Taşımacılık A.Ş.”⁸⁶¹ olan bir ticaret ortaklığının şube unvanı “*Akıncı Turizm ve Taşımacılık A.Ş. Bornova Şubesi*”;
- Ticaret unvanı “Hasan Akıncı İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi” olan bir ticaret ortaklığının şubesinin unvanı “*Hasan Akıncı İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi Hatay Şubesi*”;
- Ticaret unvanı “Karşıyaka Tarım ve Kredi Kooperatifi” olan bir ticaret ortaklığının şubesinin unvanı “*Karşıyaka Tarım ve Kredi Kooperatifi Menemen Şubesi*” şeklinde oluşturulabilir.

TTK 48/1’e göre şubenin ticaret unvanında mutlaka “*şube olduğunun belirtilmesi*” aranmaktadır. Şubenin ticaret unvanında hiçbir ek bulunmaksızın doğrudan merkezin ticaret unvanının kullanılması da söz konusu olamaz. Ayrıca ticaret unvanında şube kelimesi yerine, hukuken yanlış izlenim oluşturacak ve şubeden tamamen farklı kavramlar olan bayi, tek satıcı, acente gibi kelimeler de ek olarak kullanılamaz. Bu açıdan şubenin ticaret unvanında şube olduğunu gösteren ayırt edici ekin yer alması zorunludur⁸⁶². TSY 118/1 ve TOBB Kanunu 9/2 uyarınca şube olduğu kabul edilen satış mağazaları yönünden, ticaret unvanında “şube”

Amasya Şubesi” [Helvacı, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 408, No. 813]; “Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Cebeci Şubesi” (Arkan, s. 278) gibi.

⁸⁶¹ TTK 43/2’de anonim ve limited şirketlerle kooperatiflerin unvanında gerçek bir kişinin ad veya soyadı yer aldığı takdirde, şirket türünü gösteren ibarelerin baş harflerle veya kısaltma yapılarak kullanılamayacağı hükme bağlanmıştır. Doktrinde düzenlemede geçen “ad veya soyadı” ibarelerinin “ad ve soyadı” olarak anlaşılması gerektiği; bu yüzden sadece adın veya soyadın yer aldığı unvanlarda kısaltma yapılabileceği ifade edilmektedir. Bkz. Helvacı, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 400, No. 795; Özbey, s. 60, dn. 153; Şener, Ticari İşletme, s. 510.

⁸⁶² Bkz. Meier-Hayoz/Forstmoser, s. 703; Helvacı, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 408, No. 813; Meier, s. 336, No. 481; Ayhan/Çağlar, s. 320.

kelimesinin bulunma zorunluluğu var mıdır; yoksa sadece “satış mağazası” ibaresine yer verilmesi TTK 48/1’e uygun bir şube ticaret unvanı olur mu? Kanaatimizce bu soruya, TTK 48/1’in kesin ifadesi ve doktrinde satış mağazalarının tartışmalı hukuki durumu karşısında olumsuz cevap vermek gerekir⁸⁶³.

Yerli işletmelerin ticaret unvanlarında hem çekirdek hem de ek kısım söz konusu ise, kanaatimizce şubenin ticaret unvanında da her ikisinin bulunması gerekir. Örneğin ticaret unvanı “*Özyurt İnşaat ve Yapı Sanayi Limited Şirketi*” olan bir ortaklığın şubesinin unvanı ek kısım olan “*Özyurt*” kelimesi kullanılmadan oluşturulamaz. Hele ki söz konusu ek, TTK 45 uyarınca başka bir ticaret unvanından ayırt edilmek amacıyla getirilmiş ise, TTK 48/2 gereği bu ek şube unvanında da yer almalıdır. Keza TTK 48/1’de “*merkezin ticaret unvanı*” ibaresi kullanıldığı için, bu kavram ticaret unvanının hem çekirdek hem de ek kısmını kapsamaktadır⁸⁶⁴. Merkezin ticaret unvanını içermek kaydıyla TTK 48/1, 2. cümle uyarınca şubelerin ticaret unvanına merkezin unvanında bulunmayan ekler yapılabilmesi mümkündür⁸⁶⁵. Örneğin ticaret unvanı “*Tahtalı Turizm ve Otelcilik Ltd. Şti.*” olan bir ticaret ortaklığının şubesinin unvanı “*Tahtalı Turizm ve Otelcilik Ltd. Şti. Bodrum Termal Otel Şubesi*” şeklinde oluşturulabilir. Bu örnekte “*Bodrum*” ve “*Termal Otel*” ibareleri, TTK 48/1, c. 2 uyarınca şubeyle ilgili ekler kapsamında değerlendirilir.

TTK 48/2’ye göre TTK 41 ve 45’inci maddelerin şubenin unvanı hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir. Doktrinde özellikle gerçek kişilerin ticaret unvanının oluşturulmasına ilişkin 41. maddeye yapılan atfın şubeler bakımından uygulanmayacağı, çünkü şube unvanının nasıl oluşturulacağı TTK 48/1’de

⁸⁶³ Oysa Alman ve İsviçre hukukunda şubenin ticaret unvanı açısından mutlaka “şube” kelimesinin kullanılması aranmamakta, bir merkeze ait olduğunun belirtilmesi yeterli kabul edilmektedir. Bkz. **Ruß**, Heidelberger Komm. HGB, § 13, No. 4; **Gauch**, s. 305, No. 1426.

⁸⁶⁴ Ticaret unvanının çekirdek kısmının şube ve merkez unvanlarında bütünüyle aynı olma zorunluluğu hakkında bkz. **Kettler**, s. 60; Gunther Bokelmann, “Die Gründung von Zweigniederlassungen ausländischer Gesellschaften in Deutschland und das deutsche Firmenrecht unter besonderer Berücksichtigung des EWG-Vertrages”, **Der Betrieb**, 1990, Heft: 20, s. 1022; Thomas Wachter, “Notwendigkeit eines Zweigniederlassungszusatzes bei inländischer Zweigniederlassung einer englischen plc?”, **Betriebsberater**, 2005, Heft: 24, s. 1290; **Klose-Mokroß**, s. 973.

⁸⁶⁵ Bkz. **Bilgili/Demirkapı**, s. 120. Ancak söz konusu eklerin, tacirin kimliği, işletmenin hacmi, mali durumu gibi durumlarda yanıltıcı veya kamu düzenine aykırı olmamasına dikkat edilmelidir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da, yanıltıcı olmamak ve kamu düzenine aykırı olmamak kaydıyla ticaret unvanına işletmenin niteliği ile ilgili ekler yapılabileceğine hükmetmiştir. HGK, 26.04.2000, 11-827/808 (Yasa Hukuk Dergisi, Yıl: 24, C. 20, S. 230, s. 115 vd; **naklen Poroy/Yasaman**, s. 410, dn. 31).

düzenlendiği; eski TTK'da gerçek kişilerin ticaret unvanının korunma çevresini belirleyen hükme (eTTK 43/2), yeni düzenlemede yer verilmediği için söz konusu atfın hatalı olduğu belirtilmektedir⁸⁶⁶.

b. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelere Ait Şubelerin Ticaret Unvanının Oluşturulması

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin ticaret unvanında, TTK 48/3 gereği merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunu gösterir ekin bulunması şarttır⁸⁶⁷. Bu bakımdan yerli işletmeler için şubenin bulunduğu yerin gösterilmesi zorunlu değil iken, yabancı işletmelerin şubeleri açısından hem merkezin hem de şubenin bulunduğu yerin ticaret unvanında gösterilmesi kanuni bir zorunluluktur. Örneğin ticaret unvanı “*Desinfecta AG, Zürich*” olan bir şirketin, Türkiye’de açacağı şubenin ticaret unvanı “*Desinfecta AG Merkezi: Zürich, İzmir Şubesi*” şeklinde olmalıdır.

Doktrinde yabancı işletmelere ait şubelerin ticaret unvanında şubenin bulunduğu yer olarak “*Türkiye*” kelimesini kullanıp kullanamayacağı tartışılmış; bu konuda bir Yargıtay içtihadı⁸⁶⁸ ve baskın görüş, söz konusu ekin, ancak TTK 46/3’e göre Bakanlar Kurulu kararıyla kullanabileceği yönündedir⁸⁶⁹.

⁸⁶⁶ Bu yönde bkz. **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 408-409, No. 813; **Özbey**, s. 75; **Şener**, Ticari İşletme, s. 526.

⁸⁶⁷ Bkz. **Arkan**, s. 278; **Ayhan/Çağlar**, s. 320; **Bilgili/Demirkapı**, s. 120; **Can**, s. 5.

⁸⁶⁸ Kararın (TD, 30.05.1958, 149/1486) ilgili kısmı şu şekildedir: “...Türk Ticaret Kanunu’nun 50. maddesinin son fıkrası hükmünce (TTK 48/3) merkezi yabancı memlekette bulunan bir işletmenin Türkiye’deki şubesinin ticaret unvanında merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesi şarttır. Davalının mülga kanun zamanında tescil ettirmiş olduğu ticaret unvanında merkezin bulunduğu yer gösterilmiş olmadığı gibi, şubenin bulunduğu yer de gösterilmemiştir. Davalı şirketin şubesinin ancak Türkiye’nin muayyen şehrinde veya şehirlerinde bulunabileceğine ve bu takdirde bulunduğu yerin veya yerlerin yani bulunduğu şehir ve kasaba isimlerinin zikredilmesi icap etmesine göre davalının bu yolda hareket etmeyip, (*Türkiye Şubesi*) ibarelerini kullanması, (*Türkiye*) kelimesinin ek olarak kullanıldığını göstermektedir. Hâlbuki (*Türkiye*) kelimesinin bir ticaret unvanında ek olarak kullanılması yukarıda izah olunduğu üzere Vekiller Heyetinin (Bakanlar Kurulu) iznine bağlıdır...” Kararın tamamı için bkz. ABD 1958, S. 6, s. 352-353.

⁸⁶⁹ Bkz. **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 405, No. 806; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 526; **Özbey**, s. 67-68. Aksi yönde görüş için bkz. **Karayalçın**, s. 376, dn. 18.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin buldukları yerde Latince harfler kullanılsa bile, Türkiye şubelerinin ticaret unvanı Latince olmak zorundadır⁸⁷⁰.

C. Merkezi Yurtdışında Bulunan İşletmelerin Şubelerine Tam Yetkili Ticari Temsilci Atanması

Şube yöneticisinin şubenin dışı karşı bağımsızlığını sağlayacak düzeyde temsil yetkisine sahip olması gerekli olup, kural olarak bu yetki asgari şubenin olağan iş ve işlemlerini kapsamalıdır. Bu bakımdan şube yöneticisinin mutlaka ticari temsilci olması zorunlu olmayıp, yerine göre şubenin yönetimi için genel veya özel (sınırlı) yetkili bir ticari vekil dahi atanabilir. Bu esaslar, merkezi Türkiye’de bulunan ticari işletmeler ve ticaret ortaklıkları bakımından geçerlidir. Ancak TTK 40/4 hükmünde merkezi yurtdışında olan işletmelerin Türkiye şubeleri için bu kurala önemli bir istisna getirilmiştir. Buna göre merkezi yurtdışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye’de açacakları şubeler için yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanması zorunludur⁸⁷¹. Başka bir deyişle merkezi yurtdışında bulunan işletmeler açısından şube yöneticisi olarak ticari temsilci dışında bir kimse atanamayacağı gibi söz konusu ticari temsilcinin yetkileri sınırlandırılmaz⁸⁷².

Kanun koyucu, merkezi yurtdışında bulunan işletmeler bakımından herhangi bir ayırım yapmadığı için, söz konusu işletmenin bir Türk vatandaşına ait olması ile yabancıya ait olması arasında hiçbir fark yoktur. Örneğin Almanya’da yaşayıp büyük bir döner dükkânı olan Türk vatandaşının, Türkiye’de şube açmak istemesi durumunda, yabancı işletmelerin Türkiye şubelerinin tesciline ilişkin düzenlemeler uygulama alanı bulacaktır⁸⁷³. O halde merkezi yurtdışında olmak kaydıyla bir işletme

⁸⁷⁰ Bu yönde bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 410; **Helvacı**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 408, No. 813.

⁸⁷¹ Bkz. **Kırca**, s. 49; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 249; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23; **Karahan**, s. 26. Her ne kadar düzenlemede “ticari mümessil” terimi kullanılmışsa da, bunun açıkça TBK’daki ticari temsilciye karşılık geldiği hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Fakat söz konusu terimin, TBK ile uyumlu olarak ticari temsilci şeklinde değiştirilmesi şüphesiz yerinde olurdu.

⁸⁷² Fakat merkezi yurtdışında bulunan işletmeler için şube yöneticisi atanmasının, şubenin esaslı bir unsuru olmadığı yönünde karşı. **Gauch**, s. 219, No. 1052.

⁸⁷³ TTK 40/4’te “merkezi Türkiye dışında bulunan işletmeler” tabiri kullanılmışken, TTK 48/3’te “merkezi yabancı ülkede bulunan işletme” ifadesine yer verilmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında yabancı işletmeden kasıt, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerdir. Aynı şekilde bkz. **Eriş**, s. 913.

Türk vatandaşına ait olsa bile, yabancı işletmelerin şubelerine ilişkin hükümlere tabi olacaktır. Bu bağlamda açılacak şubenin başına yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanması zorunlu olduğu gibi, şubenin tescili bakımından TSY 122’de gösterilen yabancı işletmelerin şubeleri için aranan hususlar dikkate alınacaktır.

TTK 40/4’deki düzenlemede geçen “*tam yetkili*” ifadesi, hatalı kullanıldığı gerekçesiyle doktrinde eleştirilmektedir⁸⁷⁴. Çünkü ticari temsilci bakımından temsil yetkisinin kapsamı, TBK 548’de açıkça belirtilmiştir. Bu hususta **Aker**, tam yetkili ticari temsilcinin kanunda belirtilen temsil yetkisinin kapsamına bir farklılık getirilmediğini; atanacak ticari temsilcinin şube işleriyle sınırlı olarak kanunda gösterilen tüm yetkileri tek başına kullanabileceğini ve temsil yetkisinin birlikte temsil kaydıyla sınırlanamayacağını ifade etmiştir⁸⁷⁵. **Tolun**’a göre ise, TTK 40/4 kapsamında atanacak ticari temsilci, BK 388/3 (TBK 504/3) ve BK 450/2 (TBK 548/2) düzenlemesinde gösterilen sınırlamalara tabi olmaması gerekir. Yani yazara göre tam yetkili ticari temsilci, örneğin açıkça yetkisi olmasa bile taşınmazları devredebilmeli veya bir aynı hakla sınırlandırabilmelidir⁸⁷⁶.

TTK 40/4’deki bu düzenlemenin mehzarı olan OR Art. 935/2 hükmüne baktığımızda, “*Bevollmächtigter*”⁸⁷⁷ yani yetkili temsilci kavramı kullanılmıştır⁸⁷⁸.

⁸⁷⁴ Söz konusu eleştiri için bkz. **Kırca**, s. 49, dn. 6; **Aker**, s. 178.

⁸⁷⁵ Bkz. **Aker**, s. 178-180. Benzer görüşte bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 249-250. Ayrıca yazara göre buradaki tam yetkili ibaresi, kanundaki getirilen sınırlamalara tabi olmamak şeklinde anlaşılırsa, örneğin ticari temsilciler için özel yetki gerektiren taşınmazları temlik veya bir aynı hakla kısıtlamayı da kapsar ise, ticari temsilciler bakımından Türk hukukunda bulunmayan ikili bir ayırım yaratılmış olur. Çünkü aksi yönde kabul, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri için atanan ticari temsilcilerin yasak işlemleri ve özel yetki gerektiren işlemleri herhangi bir icazete gerek olmadan yapabilmesine; merkezi Türkiye’de bulunan işletmelerin şubeleri için atanacak ticari temsilcilerin söz konusu yasağa tabi olmasına yol açacaktır. Bu görüş için bkz. **Aker**, s. 178.

⁸⁷⁶ Bu görüş için bkz. **Tolun**, s. 542.

⁸⁷⁷ Benzer bir düzenleme, İsviçre Devletler Özel Hukuku Kanunu’nun (IPRG) 160/2 hükmünde yer almaktadır. Fakat IPRG Art. 160/2’de “*bevollmächtigter*” kavramı yerine, “*Vertretung befugte Person*” yani temsile yetkili kimse tabiri kullanılmıştır. Bu yönde bkz. Lukas Glanzmann ve Philip Spoerlé, “Das neue Global Forum-Gesetz”, **Die Zeitschrift für Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht**, 2018, s. 101. Bu düzenlemede de ticari temsilci ile ilgili bir tabir bulunmamaktadır.

⁸⁷⁸ Benzer şekil İsviçre Ticaret Sicil Tüzüğü’nde de şubeyi temsile yetkili kişiden söz edilmekte; fakat bu kişinin ticari temsilci olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu hususta merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin tescilini düzenleyen HRegV Art 114/1-f düzenlemesine bakınız: “*die Personen, die zur Vertretung der Zweigniederlassung berechtigt sind.*” İsviçre doktrininde söz konusu temsilcinin en azından ticari temsilci konumunda olması gerektiği yönünde karşı. **Vogel**, HandKomm. Art. 935, s. 476, No. 12. Ayrıca bkz. **Glanzmann/Spoerlé**, s. 101-102.

Alman Ticaret Kanunu'nda ise TTK'daki “*tam yetkili ticari temsilci*” terimine karşılık işletmeyi mahkemede ve mahkeme dışında temsil edecek sürekli temsilci (*ständige Vertreter*) tabiri kullanılmıştır (HGB § 13e/2, Abs. 3). Görüldüğü üzere Alman ve İsviçre hukukunda merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri için ticari temsilci atama zorunluluğu getirilmemiştir⁸⁷⁹. Bu açıdan TTK 40/4'teki tam yetkili ticari temsilci tabirinin ya mehaza uygun şekilde tam yetkili temsilci ya da sadece ticari temsilci şeklinde anlaşılması daha uygundur. Söz konusu düzenlemenin amacı, aslen şubeyle işlemler yapan üçüncü kişilerin korunması, şube işlerinin aksamadan yürütülmesi ve bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda yabancı işletme adına Türkiye'de yetkili bir muhatap bulunabilmesidir⁸⁸⁰. Kanun koyucu, burada özellikle ticari temsilcinin taciri tıpkı avukat gibi mahkemede temsil edebilmesini dikkate alarak TTK 40/4'te ticari temsilci kavramını kullanmış olabilir. Fakat bu olasılık, temsil yetkisinin kapsamı kanunda belirlenmiş ticari temsilcinin başında “*tam yetkili*” ifadesi kullanıldığı için düşüktür. Çünkü bilinçli bir kullanım olsa, tam yetkili şeklinde bir vurgu yapılmasına ihtiyaç yoktur. Bu yüzden TTK 40/4'te yer alan “*tam yetkili ticari temsilci*” tabirinin çeviri hatası nedeniyle yanlış kullanıldığı kanaatindeyiz.

Her ne kadar doktrinde tam yetkili ifadesi birlikte temsile engel görülse de⁸⁸¹, kanaatimizce birlikte temsil burada mümkün kabul edilmelidir. Çünkü birlikte temsilde, gerçek anlamda bir sınırlandırma söz konusu olmayıp, temsilci yetkilerini sadece tayin edildiği kimselerle birlikte kullanır⁸⁸². Yoksa temsil yetkisine konu veya miktar gibi bir sınırlandırma yapılmamaktadır⁸⁸³. Dolayısıyla birlikte temsilci olan ticari temsilci ile tek başına atanan ticari temsilcinin yapabileceği iş ve işlemler yönünden herhangi bir farklılık bulunmamaktadır⁸⁸⁴. Farklı olan tek şey, yetkinin

⁸⁷⁹ Hatta İsviçre hukuku yönünden bu yetki, birlikte temsil şeklinde verilebileceği gibi, şube yöneticisinin ticari vekil olabilmesi de mümkündür. Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 218, No. 1051. Birlikte temsil yönünden benzer sonuç için bkz. **Gassmann**, s. 684, No. 8.

⁸⁸⁰ **Gauch**, İsviçre hukuku yönünden şube yöneticisinin, şubenin sahibini şubenin iş çevresinde yani şubeyle bağlantılı işlerde ticari temsil yetkisine sahip bir temsilci olması gerektiğinden söz etmektedir. Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 218, No. 1051.

⁸⁸¹ Bu açıdan bkz. **Aker**, s. 178-180; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 249-250.

⁸⁸² Aynı yönde bkz. **Arslanlı**, s. 170; **Kırca**, s. 134.

⁸⁸³ Birlikte temsilde kapsam bakımından ticari temsilcinin temsil yetkisinin sınırlandırılmadığı hususunda bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 268.

⁸⁸⁴ Aynı yönde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 267.

kullanılma şeklidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde birlikte temsilci olarak tayin edilen kimseler de aslında tam yetkilidir⁸⁸⁵.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri için atanacak ticari temsilciler, kanunda belirtilen sınırlar çerçevesinde şubeyle ilgili olağan ve olağanüstü her türlü işlemi yapabilir. Ancak ticari temsilci için özel yetki gerektiren taşınmazları devir veya bir aynı hakla kısıtlama gibi yasak işlemleri yapamaz. O halde düzenlemede geçen tam yetkili ibaresinin anlamı, kanunun çizdiği sınırlar içinde iradi olarak temsil yetkisine bir sınırlandırma getirilememesidir. Şube işleri bakımından ise herhangi bir sınırlandırmaya zaten ihtiyaç yoktur. Nitekim TTK 40/4'te ticari temsilcinin şube için atanacağı açıkça ifade edildiğine göre, söz konusu yetki, sadece Türkiye'deki şube bakımından kullanılabilir; yoksa yurt dışındaki merkez adına bu yetki kullanılamaz⁸⁸⁶.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmeler Türkiye'de birden fazla şubeye sahipse, her bir şube bakımından yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanmalıdır. Fakat aynı kişinin tüm şubeler açısından ticari temsilci olarak atanmasına herhangi bir hukuki engel bulunmamaktadır. Böyle bir durumda atanacak ticari temsilci, her bir şube bakımından tam yetkili ticari temsilcinin yetkilerine sahip olur⁸⁸⁷.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye'deki bir şubesine birden fazla da ticari temsilci atanabilir. Böyle bir olasılıkta ise atanacak ticari temsilcilerden her biri, tek başına ticari temsilciye kanunda tanınan tüm yetkileri şube için kullanabilir. Bu kimseler için birlikte hareket etme kistası, TTK 40/4'deki "*tam yetkili*" ifadesi nedeniyle getirilemez.

Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin Türkiye şubeleri için atanacak ticari temsilcilerin Türk vatandaşı olmasına gerek yoktur; ancak yerleşim yeri Türkiye'de bulunmak zorundadır⁸⁸⁸. Ticari temsilci olarak atanacak kimsenin gerçek kişi olması gerekir; tüzel kişiler bu düzenleme kapsamındaki şubeler için ticari temsilci olarak

⁸⁸⁵ Nitekim Alman hukukunda da birlikte ticari temsilecilik, HGB § 48/2'de düzenlenmiş, temsil yetkisinin sınırlandırılmasını hükme bağlayan HGB § 50'de buna yer verilmemiştir.

⁸⁸⁶ Bu yönde bkz. **Aker**, s. 179.

⁸⁸⁷ Bkz. **Aker**, s. 179.

⁸⁸⁸ Bkz. **Tolun**, s. 541; **Aker**, s. 177.

atanamaz⁸⁸⁹. Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri için birden fazla temsilci atanacak ise, bunlardan birinin yerleşim yerinin Türkiye’de bulunması yeterlidir⁸⁹⁰

Kanun koyucunun TTK 40/4’te yabancı işletme şubeleri için “yerleşim yeri Türkiye’de ve tam yetkili bir ticari temsilci” atanmasını zorunlu kılmasının, AATUHK mükerrer 35. maddesiyle de bağlantısı bulunmaktadır. Nitekim AATUHK mükerrer 35. madde uyarınca tüzel kişilerle küçüklerin ve kısıtlıların, vakıflar⁸⁹¹ ve cemaatler gibi tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin malvarlığından tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacakları, kanuni temsilcilerin ve tüzel kişiliği olmayan teşekkülü idare edenlerin şahsi malvarlıklarından tahsil edilecektir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, söz konusu bu düzenlemenin yabancı şahıs ve kurumların Türkiye’deki temsilcileri hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir. Yabancı işletmelerin Türkiye şubeleri için yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili ticari temsilci aranmasının nedenleri arasında AATUHK mükerrer 35. madde çerçevesinde kamu alacağının Türkiye’de bulunan birinden tahsilinin güvence altına alınması düşüncesi yatmaktadır. Dolayısıyla merkezi yurtdışında bulunana işletmelerin Türkiye şubeleri için atanan ticari temsilciler, kamu borçlarından sınırsız sorumlu olduğundan, şube kazancını yurtdışına çıkarmadan önce şubenin kamu borçlarını ödemeye gayret gösterecektir⁸⁹². Kamu alacağı dışındaki alacaklar bakımından ise böyle bir koruma getirilmediği için, ticari temsilcinin şahsi malvarlığı ile herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Fakat yine de ticari temsilcinin için Türkiye’de yerleşim yeri şartının getirilmesi, özellikle söz konusu şubeyle işlemler yapan üçüncü kişilerin haklarının Türkiye’de Türk hukukuna göre korunmasına olanak sağlamaktır⁸⁹³.

⁸⁸⁹ **Tolun**, s. 541; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 62; **Aker**, s. 177-178.

⁸⁹⁰ İsviçre hukuku yönünden benzer görüş için bkz. **Gauch**, s. 218, No. 1051.

⁸⁹¹ Söz konusu düzenlemede vakıflardan tüzel kişiliği olmayan teşekkül olarak bahsedilmiş olması hatalıdır. Zira TMK 101/1 uyarınca vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.

⁸⁹² Bu yönde bkz. **Domaniç/Ulusoy**, s. 371; **Şener**, Ticari Temsilci, 250.

⁸⁹³ Bu hususta bkz. **Aker**, s. 178.

D. Ticari İşletmeyi İlgilendiren Hukukî İşlemlerde Şubenin Durumu

1. Ticari İşletme Devri Bakımından Şube

a. TTK 11/3'e Göre Ticari İşletme Devri

Türk Ticaret Kanunu'nda ticari işletme içerdiği maddi ve gayri maddi malvarlığı değerleriyle birlikte bir bütün kabul edildiği için, bu özelliğine uygun olarak ticari işletmenin tek bir sözleşmeyle bir devredilebilmesi mümkün hale gelmiştir (TTK 11/3)⁸⁹⁴. Fakat kanun koyucu ticari işletme devri bakımından bazı malvarlığı unsurlarının devir dışında bırakılabileceğini öngördüğü için (TTK 11/3)⁸⁹⁵, burada kısmi külli halefiyet ilkesinin geçerli olduğu sonucuna varılabilir⁸⁹⁶.

Ticari işletmenin devrini düzenleyen TTK 11/3'ün sadece aktifleri mi yoksa hem aktif hem de pasifleri mi hükme bağladığı hususu doktrinde tartışmalıdır⁸⁹⁷. Gerçekten de TTK 11/3'te bir ticari işletmenin bütün olarak devri düzenlenmişken, TBK 202'de genel anlamda malvarlığının veya her türlü işletmenin devralınmasının pasifler yönünden sonuçları hükme bağlanmıştır. Bu yüzden borçların geçişi ve sorumluluk bakımından TBK 202 hükmü, ticari işletme devrine de uygulanacaktır⁸⁹⁸.

⁸⁹⁴ Bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 45. Oysa önceki TTK döneminde ticari işletme devride cüzi halefiyet ilkesi esas alındığı için, ticari işletmeyi oluşturan her bir malvarlığı unsurunun tabi olduğu rejime göre ayrı ayrı devredilmesi gerekiyordu. Bu durum, ticari işletme devrini fiilen oldukça güçleştiren bir prosedüre bağlı kılıyordu. Bu hususta bkz. **Erdem**, s. 992; **Çelikboya**, s. 164-165.

⁸⁹⁵ Ticari işletme devri bakımından devir dışında bırakılabilecek unsurlar konusunda TSY 133/2-c bendi yol göstericidir. Buna göre ticari işletmenin "bir bütün olarak ve devamlılığını sağlayacak şekilde" devredilmesi gerekir. O halde ticari işletmenin devrinde kapsam dışı bırakılacak unsurlar ticari işletmenin devamlılığına zarar vermemeli ve bütünlüğünü bozmamalıdır. Bu hususta bkz. **Erdem**, s. 1010; Turgut Öz, "Ticari İşletme Malvarlığının Devrine İlişkin Yeni Türk Ticaret Kanunu Düzenlemesi", **Prof. Dr. Ersin Çamoğlu'na Armağan**, İstanbul, 2013, s. 115.

⁸⁹⁶ Bu yönde bkz. **Kendigelien**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelien/Kaya/Nomer Ertan), s. 207, No. 392; **Çelikboya**, s. 165, dn. 5. Kısmi külli halefiyet için ayrıca bkz. **Ülgen/Arıcı**, s. 1786-1788. Oysa bu düzenlemeden önce malvarlığı ve ticari işletmenin devri, cüzi intikale göre düzenlenmiştir. Bu görüş için bkz. **Yasaman**, s. 14.

⁸⁹⁷ Düzenlemenin sadece aktifleri kapsadığı yönünde görüş için bkz. **Kendigelien**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelien/Kaya/Nomer Ertan), s. 193-194, No. 367; Hem aktif hem de pasifin devrini kapsadığı yönünde görüş için bkz. **Öz**, s. 99; **Poroy/Yasaman**, s. 42; **Ayhan/Çağlar**, s. 107.

⁸⁹⁸ Karş. **Çelikboya**, s. 166.

Ticari işletme devri, yazılı şekle tabi bir sözleşme ile yapılır ve ticaret siciline tescil ve ilan edilir (TTK 11/3, son cümle)⁸⁹⁹. Devir sözleşmesinin içeriği, TSY 133'te ayrıntılı olarak gösterildiği için söz konusu şeklin nitelikli yazılı şekil olduğu ileri sürülmektedir⁹⁰⁰. Ticari işletme devrinin tescili, TSY 133/3'teki "Ticari işletme devri, devir sözleşmesinin tümünün tescili ile hüküm ifade eder" hükmü dolayısıyla tasarruf işlemi niteliğinde ve kurucu etkiye sahiptir⁹⁰¹.

Devir sözleşmesi, aksi öngörülmedikçe duran malvarlığını, işletme değerini, kiracılık hakkını, ticaret unvanı ile diğer fikri mülkiyet haklarını ve sürekli olarak işletmeye özgülenen malvarlığı unsurlarını içerir (TTK 11/3, 2. cümle). Devir sözleşmesi bakımından TTK 11/3'te belirtilen unsurlar sınırlı değildir. Düzenlemede öngörülmeven fakat ekonomik değer taşıyıp ticari işletmenin malvarlığı değerleri içinde yer alan unsurlar da devrin kapsamına dâhildir⁹⁰². Fakat işletmenin bütünlüğünü bozan veya devamlılığına zarar veren unsurlar kapsam dışı bırakılamaz (TSY 133/2-c)⁹⁰³.

b. Ticari İşletme Devrinin Kapsamı Bakımından Şubelerin Durumu

Şubeler, ticari işletme organizasyonuna dâhil merkezle aynı gerçek veya tüzel kişiye ait birimlerdir⁹⁰⁴. Bu özelliği nedeniyle hukuken merkezden ayrı bir malvarlığı bulunmayan bu yerler, merkeze bağlı olduğu kadar üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerde merkezden bağımsız hareket edebilen ve çoğu zaman ticari işletme kapasitesinde hacme sahip olan işletmelerdir.

⁸⁹⁹ Doktrinde çoğunluk yazılı şekil şartını, devir sözleşmesi bakımından geçerlilik şartı olarak kabul etmektedir. Bu görüş çerçevesinde bkz. **Tekinalp**, s. 12; **Arkan**, s. 43; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 199, No. 381; **Erdem**, 996; **Şener/Uzunallı**, s. 9; **Karahan**, s. 30; **Ayhan/Çağlar**, s. 132; Aslı E. Gürbüz Usluel, "Ticari İşletmelerin Devri, Yapısal Değişiklik ve Ticaret Şirketlerine Ayni Sermaye Getirilmesi İşlemlerinde, Ticaret Sicil Müdürünün Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sonuçları", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2013, Cilt: LXXI, S. 2, s. 151.

⁹⁰⁰ Bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 20; **Ayhan/Çağlar**, s. 132.

⁹⁰¹ Tescilin; tasarruf işlemi olduğu yönünde bkz. **Öz**, s. 112; **Erdem**, s. 1006; kurucu olduğu yönünde bkz. **Erdem**, s. 1001; **Şener**, Ticari İşletme, s. 21; **Gürbüz Usluel**, s. 151-152.

⁹⁰² Aynı görüşte bkz. **Erdem**, s. 1008-1009.

⁹⁰³ Hangi unsurların işletmenin bütünü ve devamlılığı için zorunlu olduğu hususu, her somut olayın özelliğine göre ayrı ayrı değerlendirilir. Bu hususta bkz. Mehmet Fatih Arıcı, **Ticari İşletmenin Aktif ve Pasifi ile Devri**, İstanbul, 2008, s. 73; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 201, No. 385.

⁹⁰⁴ Bkz. **Mandel**, s. 7; **Kühn**, s. 39; **Braun**, s. 11; **Gonnella**, s. 297.

Ticari işletme devrinin kapsamı, TTK 11/3'te örnekseyici olarak sayılmış; fakat devredilen değerler arasında şubeden söz edilmemiştir. TTK 11/3'te ticari işletmenin bir bütün halinde devri öngörüldüğü için, işletme organizasyonunun hukuki bir parçası olan şubeler de aksi öngörülmedikçe devre dâhil kabul edilir⁹⁰⁵. Çünkü işletme merkezi ile birlikte ticari işletme organizasyonunun malvarlığı değerleri arasında yer alan şubeler, kural olarak merkezin hukuki geleceğine bağlıdır⁹⁰⁶. Buna rağmen kanaatimizce şubelerin kapsam dışı bırakılarak ticari işletmenin devri de söz konusu olabilmelidir. Çünkü ticari işletme merkezi, işletmenin olmazsa olmaz bir parçası, işletmenin bütününe teşkil eden birimdir. Şubeler ise, ihtiyari nitelikte birimler olup, işletme organizasyonunun devamlılığı veya bütünlüğü şube açılmasına ya da şubelerin varlığına bağlı değildir. Bu yüzden işletme sahibinin merkez işletmesini devredip şubelerle yola devam etmesi pekâlâ mümkündür. Böyle bir durumda şubelerden herhangi biri merkez işletmeye dönüştürülerek aynı ticari işletme organizasyonu yeni bir merkezle faaliyetlerine devam edebilir⁹⁰⁷. Nitekim şubenin merkez ortadan kalksa bile, merkezin yerine geçip işletme faaliyetini kesinti olmadan devam ettirebilecek bir birim olma özelliği bunu gerektirir. Ancak şubelerin kapsam dışı bırakılıp ticari işletme merkezinin devredildiği durumlarda ticaret unvanı bakımından iki olasılık söz konusu olabilir.

Birincisi aksi kararlaştırılmadıkça ticaret unvanı da devrin kapsamına dâhil olduğundan, şubelerin merkezin ticaret unvanına şube olduğunu belirtir ek yapmak suretiyle kullandığı ticaret unvanının değiştirilmesi gerekir. *İkinci* olasılıkta ise, işletme merkezi devredilmesine rağmen ticaret unvanı kapsam dışı tutularak şubelerin söz konusu ticaret unvanını kullanabilmesi mümkündür. Bu durumda devredeninin elinde tek bir şube bulunuyorsa doğrudan merkezin ticaret unvanını; birden çok şube bulunuyorsa içlerinden birini merkeze dönüştürüp yine devrettiği işletmenin ticaret unvanını bu şube üzerinden kullanmaya devam edebilir.

⁹⁰⁵ Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 41; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 177, No. 334; **Şener**, Ticari İşletme, s. 16. Doktrinde TTK 11/3'te şubeden bahsedilmediği için devir sözleşmesinde devre konu unsurlar içinde şubeye ilişkin açık bir klozun da yer alması önerilmektedir. Bu yönde bkz. **Karayalçın**, s. 188; **Omağ**, s. 931.

⁹⁰⁶ Bu hususta bkz. Siegfried Binswanger, **Über die Veräuserung der Zweigniederlassung eines Handelsgeschäfts**, Nürnberg, 1919, s. 17; **Karayalçın**, s. 188; **Karahan**, s. 22.

⁹⁰⁷ Kanaatimizce böyle bir olasılıkta devredeninin, TMK 2'den kaynaklanan rekabet etmeme borcu söz konusu olamaz. Normalde doktrinde ticari işletme devrinde devredeninin rekabet etmeme borcu altında olduğu ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s. 113; **Arkan**, s. 44; **Arıcı**, s. 83.

c. Şubenin Ticari İşletmeden Ayrı Olarak Devredilmesi

Şubeler, hukuken bir merkeze bağlı olmakla birlikte ekonomik ve örgütsel olarak belirli bir bağımsızlığa sahip kendine özgü (*sui generis*) bir işletme niteliğindedir. Ticari faaliyetin veya içinde bulunduğu ticari işletme organizasyonunun büyüklüğüne bağlı olarak, şubeler çoğunlukla kendi başına bir ticari işletme olacak hacim ve kapasitede birimlerdir. Bu yüzden çoğu zaman bağımsızlık unsuru dışında⁹⁰⁸ bir ticari işletmenin bütün unsurlarına sahip olan şubelerin ticari işletmeden ayrı olarak devredilmesi söz konusu olabilir⁹⁰⁹. Bunun şubenin bulunduğu yerde beklenen faydanın sağlanmaması, hedeflenen müşteri çevresine ulaşılamaması, işletme sahibine mali yönden yük getirmesi, ekonomik kriz dolayısıyla işletmenin küçülmeye gitmesi gibi birçok alt sebebi bulunabilir. Dolayısıyla şubelerin yer aldığı bir ticari işletme organizasyonunda faaliyetin tamamen sonlandırılmayıp, kar maksimizasyonu yüksek birimlerle yola devam edilmesi, bazı şubelerin işletmeden ayrılarak devrini gündeme getirebilir. İşte bu noktada şubelerin ticari işletmeden ayrı olarak devrinin mümkün olup olmadığı ya da hangi düzenlemeler çerçevesinde nasıl devredileceği önemli bir hukuki sorundur.

Ticari işletmenin bir parçası olan şubelerin işletmeden ayrı bir şekilde devri konusunda doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda **Arslanlı**, şubelerin iktisadi bir bütün olmakla müstakil bir varlığa sahip olduğunu ve bu yüzden BK 179 (TBK 202) hükümleri uyarınca devredilebileceğini belirtmektedir⁹¹⁰. **Durman** ise, şubenin ayrı bir muhasebeye sahip olması ve merkezden bağımsız olarak ticaret siciline kaydedilmesi dolayısıyla merkezden kolaylıkla ayrılacak malvarlığına sahip olduğunu ve ticari işletme olarak şubenin devrinin olanaklı olduğunu ifade etmektedir⁹¹¹. Buna karşılık **Arıcı**, ticari işletmenin devrinden farklı olarak şubenin işletme devri şeklinde devrinin mümkün olmadığını; fakat şubeyi oluşturan aktif ve

⁹⁰⁸ Şubeler bir merkeze bağlı olmakla birlikte tamamen bağımsız unsurundan yoksun yerler değildir. Nitekim şubelerin dışı karşı kendi başına işlemler yapabilme özelliği göz önünde bulundurulduğunda, belli ölçüde bağımsızlık unsuruna sahip olduğu söylenebilir.

⁹⁰⁹ Alman hukuku yönünden karşı. HGB § 25. Şubenin devre konu olabileceği hakkında ayrıca bkz. Alexander Endl, **Zivil- und unternehmensrechtliche Fragen im Rahmen eines singularsukzessiven Unternehmenserwerbs**, Wien, 2012, s. 67.

⁹¹⁰ Bu yönde bkz. **Arslanlı**, s. 116-117. Benzer görüşte bkz. **Boyacıoğlu**, s. 252.

⁹¹¹ Bkz. **Durman**, s. 109, dn. 182 ve ayrıca bkz. BK 179 çerçevesinde devir örneği için s. 188, dn. 132.

pasiflerin nispeten bağımsız bir iktisadi bütün oluşturduğundan bahisle BK 179 (TBK 202) çerçevesinde şube malvarlığı olarak devredilebileceği görüşünü ileri sürmüştür⁹¹². **Kendigelen** ise, şubenin ticari işletmeden ayrı olarak TTK 11/3'e göre devrinin mümkün olup olmadığına değinmiş; TTK 11/3'te devir sözleşmesinde devrin kapsamına giren malvarlığı unsurlarının sözleşmede açıkça belirtilmesi şartı aranmadığından hareketle, şube devrinin hangi malvarlığı unsurlarını kapsayacağı sorunuyla karşılaşılacağını ileri sürerek, TTK 11/3 uyarınca şubenin devredilemeyeceğini belirtmiştir⁹¹³.

Kanaatimizce şubenin ticari işletmeden ayrı olarak hatta TTK 11/3 uyarınca devri mümkün kabul edilmelidir. Çünkü şubeler, merkeze bağlı olma dışında bir ticari işletmenin bütün unsurlarına sahip birimlerdir⁹¹⁴. Hatta coğrafi olarak çoğu kez merkezden farklı bir yerde faaliyet gösterdiğinden ve ayrı bir muhasebeye sahip olduğundan, şubeye tahsis edilen malvarlığı unsurlarının merkezden ayrılması kolaydır. Bir an için şubenin ticari işletmenin bağımsızlık unsurunu taşımadığından bahisle TTK 11/3'e göre devrinin mümkün olmayacağı akla gelse de, bağımsızlık TTK 11/3'ün uygulanması açısından bir ölçüt olmamalıdır. Çünkü devirle birlikte işletme sahibinin bağımlılık unsurunu ortadan kaldırma iradesi ortaya çıkar ve şubenin bağımsız bir işletme olarak yoluna devam etmesi amaçlanır. Ayrıca şubelerin merkezden ayrılarak bağımsız bir ticari işletmeye dönüştürülmesi her zaman mümkündür. Bu yüzden TTK 11/3 ile şubelerin kural olarak ticari işletme için aranan bağımsızlık unsurunu da kazandığı söylenebilir. Fakat şubelerin devre rağmen bağımsız bir ticari işletme haline dönüşmemesi de mümkündür. Nitekim devralan şubelerden bağımsız bir ticari işletme olarak yararlanabileceği gibi, aynı faaliyet alanında kendisine ait mevcut bir işletmenin şubesi olarak da faydalanabilir.

Burada şubenin TTK 11/3 çerçevesinde devredilmesi mümkün olursa, hangi malvarlığı unsurlarının devir kapsamında olacağı sorusu akla gelebilir. Bu noktada aksi devir sözleşmesinde belirtilmemişse, **Arıcı**'nın ticaret unvanı, işletme adı ve

⁹¹² Bkz. **Arıcı**, s. 35. Yazara göre şubenin devri TBK 202 uyarınca mümkün olsa bile, ticaret unvanı, işletme adı, marka gibi tüm işletmeyi ilgilendiren unsurlar devrin kapsamına dâhil olamaz.

⁹¹³ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 198, No. 380. Buna rağmen yazar, şube devrinin genel hükümler kapsamında mümkün olduğu kanaatinde.

⁹¹⁴ Benzer düşünce için bkz. **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 198, No. 380.

marka gibi tüm işletmeye ait unsurların devrin kapsamında olmayacağı görüşü⁹¹⁵, şubenin devri bakımından pragmatist ve makul bir yaklaşımdır. Gerçekten de kanun koyucu, TTK 11/3 ile ticari işletme düzeyindeki işletmelerin bir bütün olarak devrini mümkün kılarak, uygulamada yaşanan sorunları çözme ve devri kolaylaştırma amacı gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda, iktisadi anlamda bir işletme olduğu konusunda tereddüt bulunmayan ve çoğunlukla bir ticari işletme kapasitesine sahip olan şubelerin, TTK 11/3'e göre devri, ticari hayatın işleyişine ve gereklerine de uygundur. Aksi yönde bir kabul, önceki TTK döneminde yaşanan sıkıntıların, bu defa sırf bir merkeze bağlı olması sebebiyle şubelerin devri bakımından ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Ayrıca şubeyi devralan kişinin sorumluluğu, sadece şubenin işlemlerinden doğan borçlar bakımından söz konusu olacaktır; şubenin bağlı olduğu merkezin yapmış olduğu işlemlerden kaynaklanan borçlar devralana geçmeyecektir⁹¹⁶.

Şubenin devri halinde bu hususun bulunduğu yer ticaret siciline tescil edilmesi de gerekmektedir (TSY 125)⁹¹⁷.

Şubelerin devri, ticaret ortaklıkları açısından bazen kısmi bölünme şeklinde ortaya çıkabilir. Nitekim TTK 159/2 gereği kısmi bölünmede bir ortaklığın malvarlığının bir veya birden fazla bölümü başka bir ortaklığa devredilir⁹¹⁸. Ayrıca şubelerin bölünme sonucu yeni bir şirket haline getirilmesi de mümkündür (TTK 164/1). Şubelerin ortaklıktan ayrılması, bir ticari işletme devri niteliğinde olabileceği gibi bölünme şeklinde de ortaya çıkabilir. Bu açıdan şubeler başka bir ortaklığa devrediliyorsa veya yeni bir ortaklık haline dönüştürülüyorsa, şubelerin devrine özel hüküm niteliğindeki bölünmeye ilişkin TTK 159 vd. maddeleri uygulanmalıdır. Bunun dışındaki devirlerde, örneğin şubenin teknik bir işletme olarak bir gerçek kişi

⁹¹⁵ Bu hususta bkz. **Arıcı**, s. 35-36. Şubelerin ticaret unvanıyla devrine ilişkin çeşitli olasılıklar hakkında bkz. **Binswanger**, s. 22 vd.

⁹¹⁶ Bu yönde bkz. **Canaris**, s. 107, No. 22; **Zeides**, s. 15; **Endl**, s. 100.

⁹¹⁷ Bkz. **Endl**, s. 94.

⁹¹⁸ Bu hususta bkz. **Tekinalp**, Ortaklıklar I, s. 148, No. 161b; **Pulaşlı**, s. 220, No. 15-16; **Şener**, Ortaklıklar, s. 139. Kısmi bölünmenin türleri açısından bkz. Mutlu Kağıtçıoğlu, **Anonim Şirketlerde Kısmi Bölünme**, İstanbul, 2012, s. 28 vd.

tacire veya kişi ortaklığına devri durumunda, TTK 11/3 hükmü uygulama alanı bulacaktır⁹¹⁹.

Ticaret ortaklıklarında şubelerin devri bakımından hangi organın yetkili olacağı hususunda şubenin kuruluşuna ilişkin anlatılanlar geçerlidir. Bu bağlamda şube devrinde, anonim ortaklıkta yönetim kurulu, limited ortaklıkta ise müdürler yetkili organ olarak kabul edilmelidir. Kişi ortaklıkları bakımından ise, iç ilişki yönünden oybirliği ile alınacak bir karara ihtiyaç vardır. Bazen şubeler, iş hacmi ve kapasite olarak merkez işletmeden daha büyük olabilir. Böyle durumlarda ticaret ortaklığının şubesinin, malvarlığının önemli bir miktarını oluşturduğuna şüphe yoktur. Şubelerin devri, anonim ortaklık yönünden önemli miktarda şirket varlığının toptan satışı niteliğinde ise, genel kurul kararına ihtiyaç olacaktır (TTK 408/2-f)⁹²⁰.

Yeri gelmişken burada şubelerin devri açısından İİK 280/3 düzenlemesine değinmek gerekir. Söz konusu düzenlemeye göre, ticari işletmenin veya işyerindeki ticari emtianın tamamı ya da mühim bir kısmı devir veya satın alınmışsa, devreden alacaklıları zarara uğratma kastıyla hareket ettiği kabul edilmiştir. Bu düzenlemenin uygulanması için en başta borçlunun malvarlığının borçlarını karşılamaya yetmiyor olması gerekir. Böyle bir olasılıkta kanun koyucu, ticari işletmenin bütününe veya önemli bir kısmının devredilmesinin, alacaklılara zarar verme kastıyla yapıldığı yönünde bir karine kabul etmiştir. Şubeler de bazen iş hacmi, bulunduğu konum ve kendisine tahsis edilen malvarlığı değerleri bakımından merkezden daha büyük ve de işletme organizasyonunun mühim bir kısmını teşkil edebilir. Bu durumda mevcut malvarlığı borçlarını karşılamaya yetmeyen işletme sahibi yönünden şube devri, İİK 280/3 kapsamında değerlendirilecektir. Bu açıdan önemli olan, şube devrinin İİK 280/3 çerçevesinde işletme organizasyonunun önemli bir kısmını oluşturması ve şubeyi devreden mevcut malvarlığının borçlarını karşılamaya yetmemesidir.

⁹¹⁹ Kısmi bölünmenin malvarlığı veya ticari işletme devrinden farkları hususunda bkz. **Kağıtçıoğlu**, s. 40 vd.

⁹²⁰ Bkz. **Tekinalp**, Ortaklıklar II, s. 723, No. 2058; **Pulaşlı**, s. 716, No. 23.

2. Ticari İşletme Rehni Bakımından Şube

a. Şubelerin Ticari İşletme Rehnine Dâhil Olup Olmayacağı Hususu

Tacir, ihtiyaçlarını ve ticari faaliyetini her zaman kendi öz kaynakları ile karşılayamaz ve bazen sermaye desteğine ihtiyaç duyabilir. Böyle zamanlarda tacirlerin, özellikle banka gibi kredi kuruluşlarından aynı bir teminat karşılığında kredi temin etme yoluna gitmesi, uygulamada sık karşılaşılan bir durumdur. Fakat bunun için bankalar veya diğer kredi kuruluşları, tacire vereceği krediyi güvence altına almak için, ipotek veya işletme rehni tesis etme yoluna giderler⁹²¹. Bu bağlamda işletmesini teminat olarak göstermek isteyen tacire, kanun koyucu tarafından önemli kolaylıklar sağlanmıştır. Bunların başında işletmeye ait taşınır lar üzerinde teslim e gerek olmaksızın rehin kurma imkânı gelmektedir⁹²². Bir diğer olanak, işletmenin tamamının yanı sıra bir bölümünün de münferiden rehne konu olabmesidir (TİTRK 5/6). Gerçekten de tacir, yürürlükten kaldırılan Ticari İşletme Rehni Kanunu döneminde olduğu gibi, borcu için işletmesinin tamamını rehnetmek zorunda değildir⁹²³. Hatta ticari işletmedeki taşınır malvarlığı borcu karşılamaya yetecek düzeyde ise, işletmenin tümü üzerinde rehin kurmak yasaklanmıştır (TİTRK 5/2-son cümle).

Ticari işletmenin bir bütün olarak hukuki işlemlere konu olabileceği (TTK 11/3) ve özellikle ticari işlemlerde ticari işletme üzerinde rehin tesis edilebileceği (TİTRK 5/2) açıkça belirtilmiştir. Bu açıdan ticari işlemlerden kaynaklanan bir borç

⁹²¹ Ticari işlemlerde taşınır rehninin önemi hakkında bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 27-28; Hasan Karakılıç, “İşletmelerin Finansman Sağlama Aracı Olarak Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 2017, s. 39.

⁹²² Nitekim bu husus, TİTRK 1/1’de “Bu Kanunun amacı; teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanımının yaygınlaştırılması...” denilmek suretiyle açıkça ortaya konmuştur. Yargıtay da kararlarında bu hususa işaret etmiştir: “Ticari işletme rehni, borçlunun ticari faaliyetlerini sürdürebilmesini sağlamak amacıyla ve yasayla düzenlenmiş teslimsiz bir rehin türüdür.” 19. HD, 03.02.2005, 4193/661 (Kazancı İçtihat Bankası). Teslim şartlı taşınır rehninin diğer istisnalarını, hayvan rehni (TMK 940/1); gemi ipoteği (TTK 1014) ve maden cevheri rehni (Maden Kanunu 39/1) oluşturmaktadır. Bu yönde bkz. **Karahan**, s. 34, dn. 2.

⁹²³ TİRK döneminde yaşanan en önemli sorunlardan biri, işletmenin bir bütün olarak rehninin esas alınmış olması ve dolayısıyla rehnin kapsamında bulunması gereken herhangi bir unsurun gözden kaçırılması durumunda rehin sözleşmesinin geçersizliğinin gündeme gelmesidir. Karş. TİRK 4 düzenlemesi.

için, ticari işletmenin rehnedilmesinde şubenin rehnin kapsamına dâhil olup olmayacağı gündeme gelebilir.

TİTRK döneminde rehnin kapsamı düzenlenirken şubelere ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Fakat ticari işletmeler yönünden menkul işletme tesisatına dâhil tüm unsurların, örneğin şubelerde bulunan işletme tesisatlarının da rehin sözleşmesinin ekli listesinde açıkça gösterilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁹²⁴. Hatta rehin sözleşmesinin düzenlenmesinden itibaren 10 gün içinde giderilmeyen eksikliğin sözleşmenin hükümsüzlüğüne yol açacağı; ancak işletme sahibi tarafından kötüniyetli bir şekilde menkul işletme tesisatını gizlemişse, bunun da rehin sözleşmesinin geçerliliğine etki etmeyeceği görüşleri dile getirilmiştir⁹²⁵.

TİTRK’de üzerinde rehin hakkı kurulabilecek taşınır varlıklar⁹²⁶ sınırlayıcı olarak sayılmış⁹²⁷ ve ticari işletme rehninde işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş her türlü varlığın rehnedilmiş olacağı ifade edilmiş (TİTRK 5/2) ise de; özel olarak şubeden bahsedilmemiştir. Kanaatimizce ticari işletme bir bütün halinde rehnedilecekse, işletme organizasyonunun bir parçası olan şubelerde bulunan her türlü menkul işletme tesisatları da rehnin kapsamında sayılacaktır⁹²⁸. Fakat bunun için işletmeye ait TİTRK 5/1’de sayılan taşınır varlıkların borcu karşılayamaması gerekmemektedir (TİTRK 5/2 son cümle). Dolayısıyla işletmeye ait hammadde, alacaklar, fikri veya sınai haklar gibi kanunda sınırlı olarak sayılan malvarlığı değerleri borcu karşılamaya yetiyorsa ticari işletmenin bütün halinde rehne konu olması mümkün değildir⁹²⁹.

⁹²⁴ Bkz. Alpay Antmen, **Ticari İşletme Rehni**, Ankara, 2001, s. 60; M. Ali Erten, **Bankacılık Uygulamasında Ticari İşletme Rehni**, Ankara, 2001, s. 30. Yargıtay da rehne dâhil unsurların ayırt edilmelerini mümkün kılacak özellikleriyle birlikte tam bir listesini içermeyen rehin sözleşmesinin geçersiz olacağını belirlemiştir. Bkz. 12. HD, 05.12.1988, 2923/14847 (YKD 1989, C. XV, S. 7, s. 986-987). Ayrıca bkz. **Şener**, Ticari İşletme, s. 33, dn. 34.

⁹²⁵ Bu görüşler için bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 62-63. Ayrıca bkz. Erhan Türker, **Ticari İşletme Rehni**, Eskişehir, 1981, s. 71; **Erten**, s. 31-32.

⁹²⁶ Taşınır varlıklar arasında ticari işletmenin sayılmış olması (TİTRK 5/1-1) isabetli olmamakla birlikte, burada kastedilen ticari işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş taşınır varlıklardır. Her ne kadar TİTRK’in Uygulama Yönetmeliği’nin 17. maddesinin birinci fıkrasında aksi yönde bir düzenleme öngörülmüşse de, işletmeye ait taşınmazlar rehnin kapsamına dâhil değildir. Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 59.

⁹²⁷ Bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 187; **Karakılıç**, s. 44.

⁹²⁸ Ayrıca bkz. Merih Kemal Omağ, “Türk Hukukunda Ticari İşletme Rehni”, **İİTA**, 1976, S. 1, (Anılış: Omağ, Rehni), s. 201 vd.; **Erten**, s. 30 vd.

⁹²⁹ Bkz. **Karakılıç**, s. 45.

b. Şubenin Tek Başına Ticari İşletme Rehnine Konu Olması

Şubelerin ticari işletmeden bağımsız olarak işletme rehnine konu olması, TİRK döneminde tartışılmış konulardan biridir. Gerçekten de merkeze bağlı olma dışında bir ticari işletmenin tüm unsurlarına sahip şubelerin, bir ticari işletme gibi kendi başına ticari işletme rehnine konu olup olmayacağı konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu çerçevede **Kendigelen**, şubelerin merkezden ayrı bir malvarlığının bulunmamasını gerekçe göstererek merkezden bağımsız olarak ticari işletme rehnine konu olamayacağını ifade etmiştir⁹³⁰. **Karabel** de, ticari işletme rehninin işletmenin bütününe kapsamı gerektiğinden hareketle, şubenin kendi işyerinde olan taşınır lar üzerinde ticari işletme rehni kurulamayacağını savunmuştur⁹³¹. **Erdem** ise, ticari işletmenin sadece merkezinde veya şubesinde bulunan malvarlığı unsurlarının rehnedilmesini olanaklı görmüştür⁹³².

TİTRK’de rehnedilecek taşınır malvarlığı unsurları arasında şube ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁹³³. Bu açıdan önceki dönemde ortaya çıkan farklı görüşlerin, TİTRK döneminde de devam edeceği düşünülebilir. TİRK dönemindeki tartışmaların kaynağı, şubelerin merkezden ayrı bir malvarlığının bulunmaması ve ticari işletme rehninin ticari işletmenin sadece bütünü kapsayacak şekilde öngörülmüş olmasıdır. Başka bir deyişle şubeler işletme organizasyonun sadece belirli bir parçasını oluşturur; fakat ticari işletmenin münferit malvarlığı değerleri üzerinde rehin kurulmasına izin verilmemiştir. Oysa TİTRK’de rehin hakkının konusu, bir ticari işletmenin bütünü dahi olsa esasen bu işletmenin faaliyetlerine tahsis edilmiş taşınır malvarlığı unsurlarıdır (Karş. TİTRK 1/3; 5/1). Ayrıca rehne konu taşınır malvarlığı unsurlarının biri veya birkaçı üzerinde rehin kurma olanağı da bulunmaktadır (TİTRK 5/6). Bu düzenlemeler birlikte ele

⁹³⁰ Seza Reisoğlu, “Ticari İşletme Rehni – Uygulama – Sorunlar”, Prof. Dr. Gürgân Çelebican’a Armağan, Ankara, 2011, s. 388; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 233, No. 438.

⁹³¹ Bkz. Gökçe E. Karabel, **Ticari İşletme Rehninin Paraya Çevrilmesi**, Ankara, 2011, s. 73.

⁹³² Bkz. Ercüment H. Erdem, “Ticari İşletme Rehni”, **Bankacılar Dergisi**, S. 76, Y: 2011, (Anılış: Erdem, Rehin), s. 57. Yazara göre, sicil memurları şube üzerinde kurulan rehni tescil etmekten kaçınılabilir de, bu sorun, şubenin önce ticari işletme olarak tescil edilmesi sonrasında rehni kurulması yoluyla aşılabilir. Bu hususta bkz. **Erdem**, Rehin, s. 52.

⁹³³ Bu yönde bkz. Mehmet Ali Aksoy, “Yeni Bir Kurum Olarak Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni’nin Ticari İşletme Rehni ile Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara, 2018, S. 1, s. 67.

alındığında, bir ticari işletmenin münferit malvarlığı değerleri üzerinde teslimsiz taşınır rehni kurmak mümkün hale geldiği için, sadece şubeye tahsis edilmiş malvarlığı unsurları da rehne konu edilebilir.

TİTRK 5/1’de üzerinde rehin kurulabilecek taşınırlar arasında şube sayılmadığı için, şubeler doğrudan rehnedilecek unsur olarak kabul edilemez. Fakat şubeye tahsis edilmiş malvarlığı unsurları arasında, TİTRK 5/1’de sayılan taşınır malvarlıklarının bir kısmı (örneğin menkul işletme tesisatı, hammadde, stoklar gibi) bulunmaktadır. Bu yüzden içinde her şeyden önce menkul işletme tesisatı bulunan şubelere tahsis edilmiş taşınır malvarlığı değerleri, TİTRK 5/6 çerçevesinde tek başına rehne konu edilebilir⁹³⁴. Başka bir deyişle işletme sahibinin bir işletme olarak şubesini olmasa bile, herhangi bir şubesindeki malvarlığı unsurlarının tamamını veya bir kısmını, TİTRK 5/6 kapsamında rehnetmesi olanaklıdır⁹³⁵. Dolayısıyla şubenin malvarlığı değerlerinin merkezden bağımsız olarak rehnedilmesini olanaklı hale getiren bu düzenlemeler karşısında, kanaatimizce önceki kanun dönemindeki tartışmalar önemini yitirmiştir.

c. Şube Temsilcisinin Şube Üzerinde Ticari İşletme Rehni Yapabilmesi

Bir merkezle birlikte özellikle şubelerden meydana gelen bir ticari işletme organizasyonunda, ticari işletme birden fazla iktisadi anlamda işletmenin tamamından oluştuğu için işletme topluluğu (*gesamtbetrieb*) olarak zikredilmektedir⁹³⁶. Ticari işletme organizasyonu şubelerden oluşuyorsa ticari işletme rehni açısından tartışma konusu yapılan bir başka husus, merkezin yaptığı türden işleri yapabilen şubelerin, ticari işletme rehni kurma konusunda yetkili olup olmadığıdır. Bu konuda **Omağ**, bir birimin şube sayılabilmesi için merkezin yaptığı her türlü işlemi yapabilmesi gerektiğinden bahisle, şubelerin ticari işletme rehni kurma konusunda yetkili olduğunu ileri sürmüştür⁹³⁷. Doktrindeki çoğunluk görüşü

⁹³⁴ Aynı şekilde bkz. **Aksoy**, s. 67.

⁹³⁵ Bkz. **Aksoy**, s. 67.

⁹³⁶ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 35 vd, No. 191-195; **Gonnella**, s. 297.

⁹³⁷ Bkz. **Omağ**, *Rehin*, s. 202. Fakat yazarın bir ünitenin şube sayılabilmesi için merkezin yaptığı her türlü yapabilmesi görüşüne katılma olanağı yoktur. Çünkü bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için merkezin yaptığı işlerin tamamını yapması gerekmez; asli nitelikte olanlarını gerçekleştirmesi yeterlidir. Nitekim şubenin bu özelliğine Bankacılık Kanunu’nun 3. maddesinde “*faaliyetlerin*

ise, konunun temsil yetkisi çerçevesinde ele alınması gerektiği yönündedir. Buna göre şubeler, kendisine özel olarak yetki verilmedikçe bağlı olduğu ticari işletme üzerinde rehin tesis edemez. Şubelerin başında ticari temsilci bulursa dahi sonuç değişmeyecektir; çünkü ticari temsilcilerin yetkisi işletme amacıyla sınırlıdır⁹³⁸. Ayrıca şube temsilcisine bu yönde bir özel yetki verilse bile, işletmenin tümünü kapsayan bir şekilde ticari işletme rehni kurulabileceği ifade edilmektedir⁹³⁹.

Kanaatimizce konu, şubelerin ticari işletme rehni kurup kurmaması olarak değil de, şube temsilcisinin böyle bir yetkisinin olup olmadığı şeklinde ele alınırsa daha yerinde olur. Çünkü şubeler, dış ilişkide bağımsız hareket etme özelliğine sahip olsa da, tüzel kişiliği olmayan ve hukuken bir hak süjesi sayılmayan birimlerdir. Bu birimlerin başında şube yöneticisi olarak çoğunlukla ticari temsilci niteliğinde bağımlı tacir yardımcıları bulunur. Dolayısıyla öncelikle şubenin başında taciri temsilen işlemler yapan kişiye, ticari işletme rehni kurma yönünde özel yetki verilmiş olabilir. Böyle bir yetki mevcut ise, şube temsilcisi şubeyi ilgilendiren ticari işlemlerde şube malvarlığı üzerinde TİTRK hükümleri uyarınca rehin tesis edebilir. Rehin hakkı, TİTRK 5/1’de sayılan malvarlığı değerlerinin biri ya da birkaçı üzerinde kurulabileceği için, şubenin TİTRK 5/1 kapsamındaki malvarlığı unsurları üzerinde rehin söz konusu olabilir. Bu açıdan önceki kanun döneminde ileri sürülen, şube temsilcisinin özel yetkisi bulursa bile işletmenin tümünü kapsayacak şekilde rehin kurabileceği görüşü kanaatimizce geçerliliğini yitirmiştir.

Eğer şube temsilcisi, ticari temsilci niteliğinde ise, kanaatimizce özel yetkisi bulunmasa dahi, şubeyle ilgili işlemlerde TİTRK 5/1’te sayılan şube malvarlığı unsurlarının bir ya da birkaçı üzerinde rehin tesis edebilir. Çünkü burada taşınmaz söz konusu olmadığı için, özel yetkiyi gerektiren bir durum da yoktur. Ayrıca ticari işletmenin bütünü kapsamayan bir rehin sözleşmesinin, işletmenin faaliyetlerini

tamamını veya bir kısmını...” demek suretiyle vurgu yapılmıştır. Doktrinde de şubenin merkezin yaptığı işlerin tümünü yapması gerekmediği çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. **Braun**, s. 6; **Voigt**, s. 43-44; **Ammon/Ries**, Röhricht/Westphalen HGB, § 13, No. 4; **Hopt**, Baumbach/Hopt HGB, § 13, No. 3; **Şener**, Ticari İşletme, s. 13; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 173, No. 326.

⁹³⁸ Bu hususta bkz. **Türker**, s. 78; Şaban Kayıhan, **Ticari İşletme Rehni**, İstanbul, 1996 (Anılış: Kayıhan, Rehin), s. 27.

⁹³⁹ Bu görüşte bkz. **Kayıhan**, Rehin, s. 28; **Erten**, s. 17; **Antmen**, s. 74; **Poroy/Yasaman**, s. 56; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 232, No. 438; **Karabel**, s. 73-74.

sona erdirici bir nitelikte olduğu da iddia edilemez. O halde burada amaç, şube olarak faaliyet yürüten işletmenin ihtiyaç duyduğu krediyi kolay yoldan temin ederek faaliyetlerini sürdürebilmesidir⁹⁴⁰. Bu yüzden şubeyle ilgili olağan ve olağanüstü olmak üzere işletme amacına giren her türlü işlemi yapabilen ticari temsilcinin, özel yetkisi olmasa bile, şubeye tahsis edilmiş malvarlığı üzerinde TİTRK 5/6 çerçevesinde rehin kurma yetkisine sahip olduğu kabul edilmelidir. Nitekim ticari temsilcinin açıkça yetki verilmesi bile işletmenin finansmanı amacıyla bankalardan işletme kredisi alması kabul edilmektedir⁹⁴¹. Bu durumda özel yetkisi olmadan bankadan işletmenin finansmanı amacıyla kredi alabilen ticari temsilcilerin, bu krediye karşılık şube malvarlığı üzerinde TİTRK uyarınca rehin tesis etme yetkisi bulunmalıdır. Buna karşılık yürürlükten kaldırılan TİRK'in özelliklerinden dolayı çoğunluk tarafından benimsenen görüş, ticari temsilcinin özel yetkisi bulunmadan ticari işletme rehni yapamayacağı yönünde olmuştur⁹⁴².

3. Ticari İşletme Kirası Bakımından Şubenin Durumu

Ticari işletmeler, günümüzde bir bütün olarak satım, sigorta, rehin veya kira gibi sözleşmelere konu olabilmektedir⁹⁴³. Nitekim TTK 11/3'ün son cümlesinde, devir sözleşmesiyle ticari işletmeyi bir bütün halinde konu alan diğer sözleşmelerin yazılı şekilde yapıp ticaret siciline tescil ve ilan edileceği açıkça hükme bağlanmıştır⁹⁴⁴.

TTK'da ticari işletme kirası başlığı altında özel bir sözleşme türü bulunmamaktadır. Ticari işletme kirası, bir bedel karşılığında belirli veya belirsiz bir süre için ticari işletmenin işletilmesinin devrini konu alan hasılat kirası sözleşmesidir⁹⁴⁵. Ticari işletme kiralarında, işletmenin münferit unsurları değil,

⁹⁴⁰ Benzer şekilde bkz. **Kırca**, s. 114.

⁹⁴¹ Bkz. **Westphalen**, s. 1187; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 168.

⁹⁴² Bu yönde bkz. **Omağ**, Rehin, s. 192-193; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 211; **Şener/Uzunallı**, s. 17-18; **Şener**, Ticari İşletme, s. 37. **Arkan**, önceki kanun zamanında ileri sürdüğü bu görüşünü, TİTRK döneminde de devam ettirmiştir. Karş. **Arkan**, s. 54.

⁹⁴³ Bu çerçevede bkz. **Sağlam**, s. 138.

⁹⁴⁴ Bu kapsamda ticari işletmenin hasılat kirasına konu olması durumunda sözleşmenin TTK 11/3'e göre yazılı şekilde yapıp ticaret siciline tescil ve ilan edileceği hususunda bkz. **Arkan**, s. 43.

⁹⁴⁵ Bu yönde bkz. **Aker**, İşletme Kirası, s. 78. TBK'da Ürün Kirası başlığı adı altında düzenlenen hasılat kirası şu şekilde tanımlanmıştır: "Ürün kirası kiraya verenin, kiracıya, ürün veren bir şeyin

bizatihi bir bütün olarak kendisi sözleşmenin konusunu oluşturmaktadır. Başka bir deyişle ticari işletmeye ait malvarlığı unsurlarından bir kısmının kiraya verilmesi, ticari işletme kirası kabul edilemez.

Ticari işletme kirası, bir bütün olarak işletme organizasyonunu konu aldığı için kural olarak bu organizasyonun şubeleri de sözleşmenin içeriğine dâhildir. Fakat ticari işletme organizasyonu içinde esasen her biri ayrı bir işletme niteliğini haiz merkez ve şubelerin, tek başlarına hasılat kirasına konu edinmesi de mümkündür. Örneğin şubelerden birinin hasılat kirası çerçevesinde birine devredilmesi durumunda, söz konusu şube bakımından hasılat kirası süresince merkez – şube ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Çünkü böyle bir durumda merkez ve hasılat kirasına konu edinen şubenin, aynı kişi adına işletiliyor olduğu ileri sürülemez. Merkez ve şube ilişkisinin ortaya çıkmasında olmazsa olmaz bir unsur olan, merkeze bağlılık ve merkez ile şubenin aynı kişiye ait olma kriterini, aynı kişi adına işletiliyor şeklinde algılamak gerekir. Dolayısıyla şubenin hasılat kirası çerçevesinde üçüncü kişiye devrinde, teknik olarak merkez ve şubenin aynı kişiye ait olma özelliği ortadan kalkmasa bile, aynı kişi adına işletilme durumu ortadan kalkmaktadır.

Ticari işletme organizasyonunda merkezin de tek başına hasılat kirasına konu edinmesi mümkündür. Bu durumda işletme sahibi tacir, şubelerden birini merkeze dönüştürerek işletme faaliyetini devam ettirebilme olanağına sahiptir.

II. ŞUBE OLMAYA BAĞLANAN DİĞER HÜKÜM VE SONUÇLAR

A. Şubelerin Odalara Kayıt Zorunluluğu

Bir yerin şube olarak nitelendirilmesinin tescil, ticaret unvanı ve ticari işletmeyi konu alan sözleşmeler bakımından sonuçları üzerinde durduk. Bunlar dışında bazı kanunlarda şube olmaya birtakım hüküm ve sonuçlar bağlanmıştır.

veya hakkın kullanılmasını ve ürünlerin devşirilmesini bedel karşılığında bırakmayı üstlendiği sözleşmedir.”

Şube olmaya bağlanan hukuki sonuçların başında TOBB Kanunu 9/1 uyarınca odalara kayıt zorunluluğu gelmektedir⁹⁴⁶. Söz konusu düzenlemeye göre, ticaret siciline kayıtlı tacirler ve 5'inci maddeye göre sanayici ve deniz taciri sıfatını haiz tüm gerçek ve tüzel kişiler ile bunların şubeleri ve fabrikaları buldukları yerdeki odaya kaydolmak zorundadır⁹⁴⁷. Düzenlemede bahsi geçen odalardan kasıt, ticaret ve sanayi odası, ticaret odası, sanayi odası ve deniz ticaret odasıdır (TOBB Kanunu 3/1-b).

Şubelerin odalara kaydı bakımından bir ay içinde kayıt zorunluluğunun yerine getirilmemesi durumunda, şubeler, buldukları yer ticaret ve sanayi odaları tarafından resen kaydedilir ve durum, ilgiliye tebliğ edilir (TOBB Kanunu 9/8). Görüldüğü üzere işletme sahibi, gerek bilerek gerekse bilmeden şubesini odalara kaydettirmemişse, kayıt işlemi şubenin bulunduğu odalar tarafından resen gerçekleştirilmektedir. Burada ortaya çıkabilecek hukuki sorunlardan birisi de, işletme sahibinin söz konusu birimi şube olmadığından bahisle kayıt ettirmeye yanaşmaması olabilir. Çünkü TOBB Kanunu 24/1'de üyelere, odalara kaydı sırasında kayıt ücreti ve her yıl için yıllık aidat ödeme yükümlülüğü getirilmiştir⁹⁴⁸. yle durumlarda ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümü bakımından, odalara şube olarak kaydı yapılan birimlerin şube niteliğinde olup olmadığı genel düzenlemeler çerçevesinde yargılamayı gerektirir. Ancak şubelere kayıtlı üyelerin, TOBB Kanunu 24'te belirtilen kayıt ücreti ve aidatların yarısı kadar ödeme yapacağını ifade etmek gerekir (TOBB Kanunu 24/6).

Kayıt ücreti ve yıllık aidat ödemek istemeyen işletme sahipleri ile odalar arasında uyuşmazlıklar yaşanması kuvvete muhtemeldir⁹⁴⁹. Böyle bir olasılıkta

⁹⁴⁶ Bkz. **Omağ**, s. 931. Yargıtay bir kararında ticaret ve sanayi odalarına kayıt bakımından şube sayılan yerlerin, ticaret siciline tescil bakımından da şube sayılacağı yönünde görüş bildirmiştir. Kararın tam metni için bkz. TD, 10.02.1967, 281/522 (Batider 1968, C. IV, S. 3, s. 548-549).

⁹⁴⁷ Bu hususta bkz. **Arkan**, s. 40; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 176, No. 331; **Domaniç/Ulusoy**, s. 159; **Bilgili/Demirkapı**, s. 24; **Ayhan/Çağlar**, s. 104; **Özdamar**, s. 58.

⁹⁴⁸ Kayıt ücreti ile yıllık aidata ilişkin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından çıkarılmış olan "Kayıt Ücreti ile Yıllık Aidat ve Munzam Aidatın Tespiti ve Ödenmesi Hakkında Yönetmelik" (RG. 08.01.2005, S. 25694) bulunmakta olup, bu yönetmelikte gösterilen derece ve tarifeler uygulanacaktır. Buna göre her bir oda, bu yönetmelikte gösterilen usul ve esaslara göre kayıt ücreti ile yıllık aidat miktarını kendisi tespit edecektir (TOBB Kanunu 24/3). Ayrıca bkz. **Özdamar**, s. 58.

⁹⁴⁹ Nitekim benzer bir uyuşmazlığın tescil davaları adı altında ticaret sicil müdürlükleri ile şirketler arasında gündeme geldiği yönünde bkz. **Pekdiñer**, s. 471 vd.

odalara şube olarak kaydedilmek istenen yerin şube niteliğinde olup olmadığı, çözümlenmesi gereken bir ön sorun olarak ortaya çıkacaktır.

Şubelerin odalara kayıt zorunluluğu, bir birimin şube olmasının hüküm ve sonuçlarından birisidir. Dolayısıyla odalara kayıt, bir yerin şube olarak kabul edilmesinde esaslı unsurlarından birini teşkil etmez. Bu çerçevede odalara kaydedilmese bile bir ünite şubenin esaslı unsurlarına sahip olabileceği gibi odalara şube olarak kaydı yapılmış bir birimin de gerçekte şube vasfında olmaması ihtimal dâhilindedir.

B. Temsil Yetkisinin Şube İşleriyle Sınırlandırılması

Şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlar arasında bir diğer önemli husus, temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılabilmesidir⁹⁵⁰. Bu kural, en genel haliyle TBK 549/1’de ticari temsilcinin temsil yetkisinin bir şubenin işleriyle sınırlandırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında temsile ilişkin düzenlemeler kapsamında anonim ortaklığın (TTK 371/3), limited ortaklığın (TTK 629/1) ve kooperatiflerin (KoopK 59/2) temsile yetkili kişilerinin yetkileri bir şubenin işlemleriyle sınırlandırılabilir⁹⁵¹. Fakat bazı şirket türleri yönünden (örneğin kollektif şirket, komandit şirket) temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılabilmesine ilişkin herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Buna rağmen doktrinde bu gibi durumlarda dahi, şirket temsilcilerinin yetkilerinin TBK 549/1’e dayanılarak şube işleriyle sınırlandırılabilmesi ifade edilmektedir⁹⁵². O halde kural olarak ticari temsil yetkisinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sınırlandırılmasına müsaade etmeyen kanun koyucunun, bu kurala getirmiş olduğu istisnaların başında şube işleri gelmektedir. Fakat iyiniyetli üçüncü kişilere karşı geçerli bir sınırlandırma için, durumun ticaret siciline tescil ve ilanı gerekmektedir

⁹⁵⁰ Bkz. **Meier**, s. 336, No. 482. Bu sınırlama, kanundan kaynaklanan bir sınırlama olmayıp iradi bir sınırlama şeklindedir. Dolayısıyla tacirin bu yönde bir iradesi bulunmalı ve bu husus, şubenin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan edilmelidir. Karş. **Domaniç/Ulusoy**, s. 367-368.

⁹⁵¹ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 177, No. 333; **Şener**, Ticari İşletme, s. 16.

⁹⁵² Bu yönde bkz. **Arkan**, s. 40, dn. 3. Bu durumda şube işlerinin, ticari temsil yetkisinin genel ve yasal bir sınırlandırma nedeni olduğu ileri sürülebilir.

(TBK 549/3)⁹⁵³. Bu yüzden temsil yetkisinin bir şubenin işlerine hasredildiği sınırlandırmalar, tescil ve ilan edilmedikçe üçüncü kişilerin iyiniyetini ortadan kaldırmaz⁹⁵⁴.

Temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması, yetkinin mutlaka şubenin bulunduğu yerde kullanılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Başka bir ifadeyle şube işleriyle sınırlandırma, yetkinin yer bakımından sınırlandırılması olarak algılanmamalıdır⁹⁵⁵. Bu yüzden şubeyle bağlantılı bir işlem, şubenin bulunduğu yerde gerçekleşebileceği gibi şubenin dışında hatta dünyanın herhangi bir yerinde yapılmış olabilir. Kısaca şube işleriyle sınırlama, coğrafi bir sınırlandırmadan ziyade şubenin iş çevresiyle sınırlandırma olarak anlaşılmalıdır⁹⁵⁶. Bu açıdan şubenin merkezin bulunduğu yerdeki müşterilerle işlemlere girişmesine hukuken bir engel yoktur. Çünkü aynı gerçek veya tüzel kişiye ait merkez ile şube arasında rekabet yasağı gibi bir durum da söz konusu olamaz. Fakat temsil yetkisinin sadece şube işleriyle sınırlandırılması için, verilen yetkinin şube işleriyle sınırlı olduğunun açıkça belirtilmesi ve bunun şubenin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilanı gerekir (TSY 121/1-c)⁹⁵⁷.

Ticari temsilcinin temsil yetkisi, bir veya birden fazla şube işleriyle de sınırlandırılabilir. Temsil yetkisinin birden fazla şubeyi kapsayacak şekilde

⁹⁵³ Temsil yetkisinin sınırlandırılması açısından ticaret siciline kayıt, kurucu değil açıklayıcı nitelik arz eder. Çünkü söz konusu sınırlandırma, tescil ve ilan edilmese dahi işletme sahibi ve ticari temsilci arasında geçerli olup, iyiniyetli olmayan üçüncü kişilere dahi ileri sürülebilir. Bu hususta bkz. Ali Haydar Yıldırım, **Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Limited Ortaklık Müdürünün Hukuki Durumu**, İzmir, 2008, s. 121.

⁹⁵⁴ Bkz. **Arkan**, s. 40; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 177, No. 333.

⁹⁵⁵ Doktrinde bazı yazarlar (**Arkan**, s. 187; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 177, No. 333; **Karahan**, s. 327) bunu yer bakımından sınırlandırma olarak nitelendirse de, kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Şüphesiz şubeye sadece bulunduğu yer bakımından bazı önemli hüküm ve sonuçlar bağlanmışsa da (örneğin tescilinin şubenin bulunduğu yer ticaret siciline yapılması veya HMK 14/1 gereği şube işlerinden kaynaklanan davaların şubenin bulunduğu yerde açılması gibi), temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması, yetkinin sadece şubenin bulunduğu yerde kullanılabileceği anlamına gelmez. Aksi takdirde kanun koyucu, şube işleri yerine “*şubenin bulunduğu yer ile*” ifadesini tercih ederdi. Her ne kadar şube işleri, mutat olarak çoğunlukla şubenin bulunduğu yerde gerçekleştirilse de, şube işlerinin mutlaka şubenin bulunduğu yerde yapılması ya da şubenin bulunduğu yer dışına çıkmaması söz konusu değildir. Nitekim **Kırca** da, şube işleriyle sınırlandırmanın gerçek anlamda bir sınırlandırma olmadığı; çünkü temsil yetkisinin şubenin bulunduğu yerde gerçekleşen işlemlerle sınırlandırılmadığını, şubeyi ilgilendirmesi şartıyla dünyanın herhangi bir yerinde yapılan işlemlerin yetki kapsamında olduğunu ifade etmektedir. Bu yönde bkz. **Kırca**, s. 150. Limited ortaklık müdürleri bakımından farklı görüşte bkz. **Yıldırım**, s. 120.

⁹⁵⁶ Bkz. **Domaniç/Ulusoy**, s. 368; **Şener**, Ticari İşletme, s. 276.

⁹⁵⁷ Aynı şekilde bkz. **Ayhan/Çağlar**, s. 479.

sınırlandırılıp tescil ve ilan edilmesinde hukuken bir engel bulunmamaktadır⁹⁵⁸. Sınırlandırma birden fazla şubeyi kapsıyorsa, sınırlandırmanın bulunduğu tüm şubelerin bulunduğu yerde ticaret siciline tescil edilmelidir⁹⁵⁹. Sınırlandırmanın herhangi bir şubenin bulunduğu yerde tescil ve ilan edilmemesi, o şube işleri bakımından üçüncü kişilerin iyiniyetini ortadan kaldırmaz.

Kaynak İsviçre Borçlar Kanunu'nun 460. maddesinin birinci fıkrasında “*Geschäftskreis einer Zweigniederlassung*” denilmek suretiyle sınırlamanın şubenin iş çevresiyle olduğu açıkça belirtilmiştir. Alman hukukunda ise, ticari temsilci bakımından kural olarak temsil yetkisinin kapsamının üçüncü kişilere karşı sınırlandırılması geçersiz kabul edilmekle birlikte (HGB § 50/1); birden çok şubenin farklı ticaret unvanı altında işletilmesi durumunda şube işleriyle sınırlandırma geçerli sayılmıştır (HGB § 50/3)⁹⁶⁰.

Temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması, temsilcinin şubeyle bağlantılı tüm hukuki işlem ve eylemleri gerçekleştirmesi olarak anlaşılmalıdır⁹⁶¹. Yetkinin hasredildiği şubeyle ilgili olmayan işlemler yönünden, örneğin merkezi veya başka bir şubeyi ilgilendiren işlemlerde tacir kural olarak sorumlu olmaz⁹⁶². Yapılan işlem yetkisiz temsil hükümlerine tabi olup, ancak onay verilmesi durumunda taciri bağlar (TBK 46/1)⁹⁶³. Temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması, pasif temsil yönünden de hüküm ve sonuç doğurur. Başka bir deyişle pasif temsil yetkisi de, sadece sınırlamanın olduğu şubeyle bağlantılı işlemleri kapsar⁹⁶⁴.

⁹⁵⁸ Bu yönde bkz. **Canaris**, s. 225, No. 18; **Meier**, s. 336, No. 482; **Omağ**, s. 931. Limited Ortaklık müdürleri bakımından aynı görüşte bkz. **Yıldırım**, s. 121.

⁹⁵⁹ Bkz. **Yıldırım**, s. 122.

⁹⁶⁰ Bu hususta bkz. **Westphalen**, s. 1187; İlhan Ulusan, “İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Prokurist”, **Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan**, İstanbul, 1978, s. 666; **Fissenewert/Güther**, s. 32; **Druey/Druey Just/Glanzmann**, s. 315, No. 44; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 258. Şubenin ticaret unvanının farklılaştırılması, ek olarak şube ekinin kullanılması suretiyle olabilir.

⁹⁶¹ Bu yönde bkz. **Şener**, Ticari Temsilci, s. 253-254; **Kaya**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 687, No. 1435. Alman Yüksek Eyalet Mahkemesi, şube işleri yerine şubenin etki alanı (*Wirkungskreis der Zweigniederlassung*) tabirini kullanmaktadır (BGH, Beschluß vom 21.03.1988 (II ZB 69/87); in EWİR 1988, s. 597-598).

⁹⁶² Bkz. **Yıldırım**, s. 122.

⁹⁶³ Aynı görüşte bkz. **Ulusan**, s. 658; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 257; **Şener**, Ticari İşletme, s. 276.

⁹⁶⁴ Bkz. **Yıldırım**, s. 123.

Yargıtay banka şubeleriyle ilgili vermiş olduğu bir kararda bu hususun altını çizerek, banka şube müdürünün, şubenin yaptığı kefalet sözleşmesine dayalı takibe itiraz dolayısıyla açılması gereken itirazın iptali davasını açabileceğine hükmetmiştir⁹⁶⁵. Yargıtay bu kararında, şube işlerini “*şube mevzuu içinde kalan*” şeklinde ifade etmiştir. Fakat doktrinde “*şube mevzuu içinde*” ifadesinin isabetli kullanılmadığı ve “*ilgili şubeyle bağlantılı olan*” şeklinde anlaşılması gerektiği belirtilmektedir⁹⁶⁶.

C. Şubenin Bulunduğu Yerde Dava ve Takiplerin Açılabilmesi

1. Yasal Düzenleme ve Düzenlemenin Amacı

Günümüz ticaret hayatında işletme faaliyetlerini geniş bölgelere yayma araçlarından biri kabul edilen şubelere bağlanan hüküm ve sonuçlar, sadece ticaret veya borçlar hukuku alanıyla sınırlı değildir. Zira kanun koyucu, bir şubenin işlemlerinden doğan davalarda o şubenin bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabileceğini öngörmüştür (HMK 14/1)⁹⁶⁷. Aynı kural, İcra ve İflas Kanunu'nun

⁹⁶⁵ Kararın ilgili kısmı şu şekildedir: “Sorunun çözümlenebilmesi için şubenin başında bulunan mümessilin sıfatı ve yetkilerinin ne olduğu hususu açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Şube başında bulunan kişiye şubenin mevzuu içinde kalma koşulu ile şube işlemlerinin gerektirdiği bütün sözleşmeleri akd ve yerine getirme yetkisi verildiğine göre, bu yetkinin BK'nun 449. (TBK 547) ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş bir ticari mümessillik olduğunun kabulü gerekir. Ticari mümessiller ise, özellikle dış ilişkilerde kanunun tayin ettiği ayrık durumlar dışında yetkileri sınırlandırılmayacağından; fevkalade mahiyet taşısa bile, şube mevzuu içinde kalma koşuluyla her türlü işlemleri işletme adına akd ve ifasına yetkili bulunmaktadırlar. O halde, şube başında bulunan ve ticari mümessil yetkisini havi banka müdürünün BK'nun 450 ve 451. (TBK 548-549) maddeleri hükümleri ile 453/2 (TBK 551/3) maddesinin mevhumu muhalifinden şube mevzuu içinde kalma koşuluyla sözleşme yapmaya, semeni tespit ve tahsile, sulh ve tahkime, davada aktif ve pasif husumet ehliyetine haiz olma yetkisine, bono, poliçe ve çek düzenlemeye yetkili olduğunun kabulü gerekmektedir... O halde, mahkemece itirazın iptali davasının banka şube yetkilisince açılmasında usule aykırılık olmadığı şeklindeki kabulünde yasaya aykırılık bulunmamaktadır.” 11. HD, 24.01.1986, 7416/161 (Şener, Ticari Temsilci, s. 254-255; YKD 1986, C. XII, S. 4, s. 547-548).

⁹⁶⁶ Bkz. Şener, Ticari Temsilci, s. 255.

⁹⁶⁷ Bu yönde bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 139; Kılıçoğlu, M., s. 155; Yılmaz, s. 161; Akkan, Pekcanitez Usul, s. 289. Ayrıca bkz. “Hakiki veya hükmi bir şahsın muhtelif mahallerde şubeleri bulunduğu takdirde o şubenin muamelesinden dolayı şubenin bulunduğu mahalde davanın ikame edilmesi mümkündür.” [10. HD, 02.10.2003, 5828/6509 (Ayhan/Çağlar, s. 103, dn. 150)]. “Akın Ekspres Nakliyat Ambarının sahibi olduğunu kabul eden Burhan Kaya vekilinin 27.08.1986 tanzim tarihli cevap dilekçesinde, dava konusu kumaşların ambarın İstanbul şubesine teslim edildiği kabul ve beyan olunmuştur. HUMK'un 17'nci maddesine göre, şubenin muamelesinden dolayı o şubenin bulunduğu yerde dahi dava açılabilir. Eşyayı teslim almak ve davacı ile taşıma sözleşmesine girmek şeklinde tezahür eden şube muamelesinden doğan bu tazminat davasının İstanbul mahkemelerinde

50. maddesindeki atıf dolayısıyla şube işlemleriyle ilgili takiplerde de geçerlidir⁹⁶⁸. Bu kural sadece yerli işletmelerin şubeleri açısından değil, aynı zamanda merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri için de geçerlidir⁹⁶⁹.

Bu düzenlemenin getirilme amacı, hükmün gerekçesinde şu şekilde izah edilmiştir: *”Bir merkeze bağlı olan şubeyle işlem yapan kişi, şube ile yapılan işlemde dolayı merkeze karşı dava açılması gerekirse, bu davayı merkezin bulunduğu yerde açabileceği gibi, ayrıca şube ile işlem yapan kişiye kolaylık olmak üzere, şubenin bulunduğu yerde de merkeze karşı dava açılacaktır...”*⁹⁷⁰. Bu gerekçeden yetki kuralının sadece şubenin ait olduğu gerçek veya tüzel kişiye karşı açılacak davalarda geçerli olduğu; şubeyle işlem yapan kişilere karşı işletme sahibinin şubenin bulunduğu yerde dava açamayacağı gibi bir sonuç çıkarılmaktadır. Başka bir ifadeyle HMK 14/1 tek taraflı bir yetki kuralı getirmekte olup, sadece şubeyle işlem yapan kişilerin açacağı davalar yönünden geçerli olup; şubenin sahibi olan gerçek veya tüzel kişinin şubeyle işlem yapan kişilere karşı açacağı davalar bakımından uygulama alanı bulmayacaktır⁹⁷¹. Hükmün ratio legisinden (özellikle gerekçede geçen *“şube ile işlem yapan kişiye kolaylık olmak üzere”* ifadesinden) bu açıkça anlaşılmaktadır.

açılması mümkündür. Bu nedenle davalının yetki itirazının reddi kararı doğrudur.” 11. HD, 10.06.1988, 4587/3869 (Eriş, s. 946).

⁹⁶⁸ **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 178, No. 336; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23.

⁹⁶⁹ Benzer şekilde bkz. **Omağ**, s. 933.

⁹⁷⁰ Gerekçenin tamamı için bkz. **Kılıçoğlu, M.**, s. 153-154; **Yılmaz**, s. 160, dn. 140.

⁹⁷¹ Aynı yönde düşünce için bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 139, dn. 66; Reinhard Patzina, **Münchener Kommentar ZPO**, 5. Auflage, München, 2016, § 21, Rn. 3; Guido Toussaint, **Beck'scher Online-Kommentar ZPO**, 24. Ed. 01.03.2017, § 21, Rn. 1. Hükmün şubenin bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişilere karşı açılacak davalar bakımından kaleme alınmış olmasına rağmen, Yargıtay bir kararında şubeyle işleme giren kişilere karşı açılacak davalar bakımından da şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olduğunu içtihat etmiştir. Karar için bkz. “Kredi kartı sözleşmesinin davacı bankanın Eskişehir şubesi ile imzalanıp, kredi kartının bu şube tarafından davalıya verildiği göz önüne alındığında, şubenin muamelesinden dolayı iflas davaları hariç olmak üzere o şubenin bulunduğu yerde de dava açılacağından, mahkemece davanın görülüp sonuçlandırılması gerekir.” 19. HD, 08.05.2003, 2909/4898 (Kazancı İctihat Bankası).

2. Kuralın Niteliği, Kapsamı ve Yetki Sözleşmesi Bakımından Değerlendirilmesi

Şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesini öngören düzenleme (HMK 14/1), kesin yetki kuralı olmayıp, genel yetkinin yanında seçimlik bir özel yetki kuralı mahiyetindedir⁹⁷². Zira bu husus, düzenlenmenin lafzında “de” bağlacı kullanılmak suretiyle (*o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de*) vurgulanmıştır⁹⁷³. Dolayısıyla davacının ticari işletme veya şirketin merkezi ile şubenin bulunduğu yer arasında dava açma hususunda bir seçimlik hakkı bulunmaktadır⁹⁷⁴.

HMK 14/1’in uygulanabilmesi için gerçek veya tüzel kişi tacirin merkezi dışında en az bir şubesinin bulunması gerekir. Bu açıdan örneğin depo, atölye, irtibat bürosu, fabrika gibi şube niteliğinde olmayan yerler veya birimler bakımından bu yetki kuralının uygulanabilmesi mümkün değildir⁹⁷⁵.

⁹⁷² Bu hususta bkz. **Gauch**, s. 435, No. 1960; **Schumacher**, s. 54; Yavuz H. Alangoya, Kamil M. Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 7. Baskı, İstanbul, 2009, s. 98; **Omağ**, s. 932. Yargıtay da kararlarında bu hususun altını çizmiştir: “Şubenin işleminden kaynaklanan uyuşmazlıklardan dolayı şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi, kamu düzenine ilişkin olmayan özel yetki niteliğinde olup, genel yetkili mahkemenin yetkisini ortadan kaldırmaz.” HGK, 03.04.2011, 11-741/145 (**Kılıçoğlu, M.**, s. 161). Aynı yönde bkz. “Bankacılık işlemlerinin davalı bankanın Tarsus şubesi vasıtasıyla yapıldığı belirtilmiş ise de, şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi kesin olmayıp, şubenin işlemlerinden dolayı, gerçek veya tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yerde veya şubenin bulunduğu yerde dava açabilir. Dava konusu olayda, davacı dava arkadaşı olan davalılardan P’in genel merkezinin bulunduğu yer olan İstanbul’da dava açmış olup sırf diğer davalıyı kendi mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla hareket ettiği yolunda belirtme veya delil de yoktur” 11. HD, 11.10.1993, 2580/6435 (**Yılmaz**, s. 172). Doktrinde bu son kararda birden fazla davalı varmış gibi bahsedilmiş olması, şubelerin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmadığından eleştirilmektedir. Bu yönde bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s. 99.

⁹⁷³ Benzer görüş için bkz. **Yılmaz**, s. 172.

⁹⁷⁴ Bu yönde bkz. **Patzina**, MüKoZPO, § 21, Rn. 14; **Toussaint**, BeckOK ZPO, § 21, Rn. 11.

⁹⁷⁵ Doktrinde **Yılmaz**, HMK 14/1’in uygulanabilmesi için ortada hukuki ve teknik anlamda bir şubenin bulunması gerektiğinden bahsetmekte; hatta söz konusu düzenlemenin bu anlamda kesin ve kamu düzenine ilişkin yetki halini düzenlemesi sebebiyle mahkemenin bu konuyu resen araştırması gerektiğini belirtmektedir. Bu görüş için bkz. **Yılmaz**, s. 162-163. Yazarın HMK 14/1’in uygulanması bakımından şubeye yapmış olduğu vurguda, HMK 14/1 hükmünün kesin ve kamu düzenine ilişkin yetki halini düzenlemesi ifadesine katılma olanağı yoktur. Her ne kadar yazar bu tabiri, her olay bakımından şubenin varlığının araştırılmasını kastederek kullanmışsa da, ortada kesin yetki kuralı varmış gibi bir izlenim verdiği için teknik olarak doğru bir kullanım değildir. Ayrıca **Yılmaz**’ın HMK 14/1 düzenlemesinin genel yetki kuralını kaldırmadığı yönünde görüş bildirdiğini (s. 165) belirtmek gerekir.

Şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesi, uyuşmazlığın o şubenin işlemlerinden ortaya çıktığı durumlarda söz konusu olabilir⁹⁷⁶. Yoksa uyuşmazlık, davanın açıldığı yerdeki şubeyle bağlantılı bir işlemde kaynaklanmıyorsa, HMK 14/1 uygulama alanı bulamaz. Bu yüzden merkezin ya da başka bir şubenin işlemlerinden dolayı HMK 14/1'e göre dava açılırsa, yetkisizlik ilk itirazını ileri sürmek mümkündür (HMK 116/1-a)⁹⁷⁷. Buna rağmen Yargıtay düzenlemede geçen şube işlerini geniş yorumlamakta ve merkez adına yapılan işlemler bakımından da HMK 14/1'i uygulamaktadır⁹⁷⁸. Doktrinde bir görüş Yargıtay'ın bu uygulamasını yerinde kabul edip, usul ekonomisi yönünden uyuşmazlığın daha rahat çözümlenebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca bu görüş, söz konusu uygulamanın tek sakıncalı yönünün uyuşmazlık konusu işleme ait bilgi ve belgelerin davanın açıldığı yerde bulunmaması olduğunu; fakat iletişim ve ulaşımın kolay olduğu günümüzde bunun büyük önem taşımadığını belirtmektedir⁹⁷⁹. Bizim de katıldığımız doktrindeki daha isabetli diğer görüş çerçevesinde, şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesi için, uyuşmazlığın bizatihi davanın açıldığı yerdeki şubeyle bağlantılı bir işlem olması gerekir⁹⁸⁰. Çünkü HMK 14/1'in gerek lafzı gerekse getirilme amacı, davanın açılacağı yerdeki şubenin işlemlerinden dolayı, şubenin bulunduğu yerde dava

⁹⁷⁶ Bkz. Max Vollkommer, **Zöller ZPO Zivilprozessordnung**, 27. Auflage, Köln, 2009, s. 123, No. 11; Ralf Bendtsen, **Zivilprozessordnung Handkommentar (Saegler ZPO)**, 7. Auflage, Baden – Baden, 2017, No. 4; **Patzina**, MüKoZPO, § 21, Rn. 12.

⁹⁷⁷ Bkz. **Umar**, s. 58; **Şener**, Ticari İşletme, s. 17; **Yılmaz**, s. 163.

⁹⁷⁸ Bu hususta bkz. **Yılmaz**, s. 163. Bu yönde karar için bkz. “Uyuşmazlık, hükmi şahsın şubesinin bulunduğu yerde dava açılabilmesi için, uyuşmazlığın dava açılan şubenin işleminden kaynaklanmasının gerekip gerekmeyeceği noktasında toplanmaktadır. Bu yönüyle davanın yasal dayanağı, 5521 sayılı Yasanın yollamada bulunduğu HUMK'nun 17. maddesidir. Anılan maddede hakiki veya hükmi bir şahsın muhtelif mahallerde şubeleri bulunduğu takdirde, o şubenin işleminden dolayı, o şubenin bulunduğu yerde dahi davanın ikame edilebileceği hükmü öngörülmüştür. Maddede, öngörülen şube işleminden amaç Genel Müdürlük adına işlem yapmaktır. Başka bir anlatımla, işlemin doğrudan şube işleminden kaynaklanması zorunlu olmayıp genel müdürlük adına işlem yapmak üzere dava ikame edilen yerde şubenin bulunması yeterlidir. Zira Anayasa'nın 141/son maddesi gereğince hâkim en az giderle ve en kısa sürede davayı sonuçlandırmakla yükümlüdür. Esasen, şubenin bulunduğu yerlerde, davalılara, Genel Müdürlüğü temsilen kurum avukatlarının katıldığı da söz götürmez. Hal böyle olunca, davanın yetkili mahkemede açıldığı kabul edilerek, davanın görülmesi gerekirken, yetkisizlik kararı verilmesi isabetsizdir.” 21. HD, 09.12.2003, 10903/10063 (YKD 2004/9, s. 1423-1424). Aynı şekilde bkz. 21. HD, 23.05.2005, 1107/5323 (**Özdamar**, s. 59, dn. 67).

⁹⁷⁹ Bu görüş için bkz. **Özdamar**, s. 59.

⁹⁸⁰ Bu yönde bkz. **Schumacher**, s. 54; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 178, No. 336; **Umar**, s. 57; **Yılmaz**, s. 164.

açılmasına yöneliktir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu sonraki tarihli kararında bu uygulamayı sona erdirmiştir⁹⁸¹.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, özellikle kambiyo senetleri bakımından senedin tahsil için bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilip ödenmemesi durumunda, artık o şubenin bulunduğu yerde dava ve takip yoluna başvurulabileceğini; çünkü uyuşmazlığın artık ilgili şube işleminden kaynaklandığını içtihat etmiştir⁹⁸². Söz konusu uyuşmazlıkta aynı numaralı çekin sahtesinin Denizli’de ödendiği, orijinalinin ise yetkili hamil tarafından Kayseri’de ibraz edildiği; Kayseri’deki banka şubesinin yaptığı araştırma sonucu daha önce ödeme yapılan çeki incelediği ve kendisine ibraz edilen çeki orijinal olmasına rağmen ödemediği; çek hamilinin ise bankaya karşı Kayseri’de takip yaptığı, buna karşı banka şube vekilinin de yetki itirazında bulunduğu görülmektedir⁹⁸³.

Şubenin bulunduğu yerde dava açılması, sadece hukuki işlemler bakımından değil, haksız fiil, haksız rekabet ve sebepsiz zenginleşme gibi hukuki ilişkileri de

⁹⁸¹ “Dava, kurum işleminin iptali ile Tarım Bağ-Kur sigortalılığının tespiti talebine ilişkindir. Uyuşmazlık, yetkili mahkeme noktasında toplanmaktadır. Tüzel kişiler aleyhine açılacak davalarda genel yetkili mahkeme, merkezin bulunduğu yer mahkemesi olmakla birlikte şube işlemleri nedeniyle açılacak davalar şubenin bulunduğu yer mahkemesinde de açılabilir. Şubenin bulunduğu yerin yetkisi, o şubenin yapmış olduğu işlemlerden, davacıya ait işlemlerin yürütülmesinden doğan uyuşmazlıklarda geçerlidir. Kurum adına işlem yapmaya yetkili bulunmak" şubenin tanımından ortaya çıkan bir sonuç olup, şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olmasında tek başına yeterli değildir. Şubenin bulunduğu yer yetkisi, o şubenin yapmış olduğu işlemlerden, davacıya ait işlemlerin yürütülmesinden doğan uyuşmazlıklarda geçerli bulunmaktadır. Davaya konu kurum işlemi Karaman İl Müdürlüğü'nce yapılmıştır. Davalı kurumun Konya’da da şubesinin bulunmasına karşın, uyuşmazlığa konu kurum işleminin bu şube muamelesinden kaynaklanmamış olması karşısında, o yer iş mahkemesi yetkili kabul edilemez. Yerel mahkemenin bu yönle ilişkin değerlendirmesi doğru bulunmaktadır.” HGK, 16.04.2008, 10-329/334 (Kazancı İçtihat Bankası). Bu karardan sonra 21. Hukuk Dairesi de görüşünü değiştirmiştir: “Kurum adına işlem yapmaya yetkili bulunmak" şubenin tanımından ortaya çıkan bir sonuç olup, şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olmasında tek başına yeterli değildir. Şubenin bulunduğu yer yetkisi, o şubenin yapmış olduğu işlemlerden, davacıya ait işlemlerin yürütülmesinden doğan uyuşmazlıklarda geçerli bulunmaktadır. (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 16/4/2008 gün ve 2008/10-330-335 sayılı kararı). Somut olayda, davacının 2926 sayılı Yasa kapsamındaki sigortalılık tescili Akşehir Sosyal Güvenlik Merkezince yapılmış olup işlemlerinin de bu merkez tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır. O halde, davalı Kurum vekilinin yapmış olduğu yetki itirazı doğrultusunda HMK’nın 14/1 maddesi doğrultusunda yetkisizlik kararı verilerek dava dosyasının yetkili ve görevli Akşehir İş Mahkemesine gönderilmesi gerekirken yargılama sürdürülerek yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” 21. HD, 02.07.2012, 13495/12578 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁹⁸² Bu karardan önce Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, oy çokluğu ile almış olduğu bir kararda, çekin çek hesabının bulunduğu şube dışındaki bir şubeye ibrazının ve burada karşılıksız işlemi yapılmasının, o şubenin bulunduğu yerde dava açılmasına olanak sağlamayacağını belirtmiştir. Söz konusu karar için bkz. 11. HD, 21.12.2009, 8326/13120 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁹⁸³ Kararın tamamı için bkz. HGK, 02.06.2010, 19-250/300 (Kazancı İçtihat Bankası).

kapsamaktadır⁹⁸⁴. Kanaatimizce şubeyle bağlantılı olmak kaydıyla işlemin bizzat şube temsilcisi tarafından yerine getirilmiş olmasına da gerek yoktur. Bu açıdan işletme sahibi tacire karşı, şubenin devriyle ilgili uyuşmazlıklarda dahi HMK 14/1'e göre dava açmak mümkündür.

Şubenin işlemlerinden kaynaklanan davalarda HMK 14/1'in uygulanabilmesi için şubenin fiilen var olması yeterlidir; yoksa tescil edilmiş olması gerekmez⁹⁸⁵. Buna rağmen şube niteliğine sahip olmayan bir birim, her nasılsa şube olarak tescil edilmişse, bu tescile güvenerek şubenin bulunduğu yerde dava açılması da geçerlidir⁹⁸⁶.

Davanın şubenin bulunduğu yerde de açılabileceğini öngören HMK 14/1 hükmü, özel yetki kuralı niteliğindedir. Bu yüzden taraflar aralarında yapacakları bir yetki sözleşmesiyle bu özel yetki kuralını ortadan kaldıracırlar. Çünkü kanun koyucu, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça davanın sadece sözleşmeyle belirlenen mahkemede açılabileceğini öngörerek (HMK 17/1, son cümle), yetki sözleşmesinin kural olarak olumsuz yani münhasır yetki sözleşmesi niteliğinde olduğunu kabul etmiştir⁹⁸⁷. Fakat bunun için uyuşmalığın her iki tarafının tacir veya kamu tüzel kişisi olması, kesin yetki kuralı bulunmaması, uyuşmazlık ve mahkemenin belirli olması ve yetki sözleşmesinin yazılı yapılması şarttır (HMK 17/1 ve 18/1-2)⁹⁸⁸.

⁹⁸⁴ Bu yönde bkz. **Gauch**, s. 439-441, No. 1977-1979; Christian Heinrich, **Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz (Musielak/voit ZPO)**, 14. Auflage, München, 2017, § 21, No. 8; **Patzina**, MüKoZPO, § 21, Rn. 12; **Bendtsen**, Saegler ZPO, § 21, No. 3; **Umar**, s. 59; Peter Hartmann, **Zivilprozessordnung Kurz Kommentar**, (Baumbach ZPO), 52. Auflage, München, 1994, s. 78, No. 12; **Toussaint**, BeckOK ZPO, § 21, Rn. 6; **Schumacher**, s. 39.

⁹⁸⁵ Bu yönde bkz. **von Steiger**, s. 322; **Vollkommer**, Zöller ZPO, s. 122, No. 8; **Patzina**, MüKoZPO, § 21, Rn. 2; **Hartmann**, Baumbach ZPO, s. 77, No. 9; **Cramer**, s. 245; **Umar**, s. 58.

⁹⁸⁶ Bu çerçevede bkz. **von Steiger**, s. 322; **Çağa**, s. 380. İsviçre hukukunda şubenin varlığı için gerekli kriterleri taşımayan yerler bakımından, söz konusu birimin bulunduğu yerde dava açılabilmesi için, ticaret siciline tescilinin kurucu olduğu ileri sürülmüştür. Bkz. BGE 62 I 14, 18 f; **Cramer**, s. 246.

⁹⁸⁷ Oysa HMK 17/1 hükmü yürürlüğe girmeden önce yetki sözleşmesinin, özel ve genel yetkili mahkemelerin yetkisini ortadan kaldırmadığı kabul edilmekteydi. Bu hususta bkz. **Yılmaz**, s. 201-203; **Umar**, s. 65; **Akkan**, Pekcanitez Usul, s. 316.

⁹⁸⁸ Yetki sözleşmesinin şartları bakımından ayrıca bkz. **Umar**, s. 71 vd; **Yılmaz**, s. 196-197; **Akkan**, Pekcanitez Usul, s. 305 vd.

3. Şubenin Davada ve Takipte Taraf Olmaması

Şubenin tüzel kişiliğinin bulunmaması hakkında yaptığımız açıklamalarda taraf ehliyetinin olmamasından bahsetmiştir. Şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesini mümkün kılan HMK 14/1, sadece yetkiye ilişkin bir kural olup, taraf ehliyeti yönünden bir değişiklik getirmemektedir⁹⁸⁹. Başka bir ifadeyle şubenin bulunduğu yer mahkemesinde açılan davada taraf olarak, şubenin kendisi değil bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişi gösterilmelidir⁹⁹⁰. Buna rağmen doktrinde hatalı olarak şubenin taraf ehliyetinin olduğu belirtildiği gibi⁹⁹¹, Yargıtay da bazı kararlarında şubeden ayrı bir hak süjesi gibi bahsetmiş ve davanın şubeye karşı açılacağını içtihat etmiştir⁹⁹². Yargıtay'ın bu hatalı yaklaşımının iki nedeni bulunmaktadır: *Birincisi*, bir

⁹⁸⁹ Bu açıdan bkz. **Akkan**, Pekcanitez Usul, s. 290; **Kılıçoğlu, M.**, s. 155; **Omağ**, s. 932.

⁹⁹⁰ Bu yönde bkz. **Vollkommer**, Zöller ZPO, s. 121, No. 2; **Heinrich**, Musielak/Voit ZPO, § 21, No. 7; **Bendtsen**, Saegler ZPO, § 21, No. 5; **Toussaint**, BeckOK ZPO, § 21, Rn. 4.1.

⁹⁹¹ Bu hususta bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 50; “*Şubenin tüzel kişiliği varsa*” ifadesi nedeniyle aynı yönde bkz. **Yılmaz**, s. 174. Anonim ve limited ortaklıkların merkez ve şubelerinin hak ehliyeti bulunmadığı yönünde bkz. **Endl**, s. 19.

⁹⁹² Bu yönde bkz. “Banka şubeleri, banka adına kuruluş faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapan birimler olup, şubenin yapmış olduğu işlemlerden doğan davalarda şubenin bulunduğu yer mahkemeleri de yetkilidir. Bankayı tüm faaliyetlerinde temsile yetkili olan “*şubelerin davada taraf ehliyetine sahip olmadığını kabul etmek*”, yukarıda belirtilen kanun maddelerinin amacına aykırı düşmektedir. Dosya kapsamından davaya konu konut kredisinin davalı banka şubesince verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle davalı banka şubesinin kendi işlemlerinden dolayı açılan davada bankayı temsile yetkili olduğunun kabulü ile işin esasına girerek hasil olacak sonuca uygun bir karar verilmesi gerekirken belirtilen gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” 13. HD, 05.05.2004, 15188/14303 (**Akkan**, Pekcanitez Usul, s. 290-291, dn. 353. Benzer şekilde bkz. “Dava dilekçesi ile TC Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü hasım gösterilmişse de, bu durum, her zaman düzeltilmesi mümkün bulunan temsilcide hata olarak kabul edilmiştir. HUMK’nun 17. maddesi uyarınca (HMK 14), bir şubenin muamelesinden dolayı, o şubenin bulunduğu mahalde dahi dava açılabilir. Somut olayda davacı, emeklilik işlemlerini davalı Banka’nın Didim Şubesi’nden yaptığını ve *şubelerin de tüzel kişilikleri bulunduğuna göre*, mahkemece davanın görülmesi gerekirken yazılı şekilde yetkisizlik kararı verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir.” 11. HD, 07.11.2002, 5337/10098 (**Yılmaz**, s. 174). Söz konusu her iki kararda da hatalı bir şekilde şubenin taraf ehliyeti ve tüzel kişiliğinin olduğundan bahsedilmiştir. Yargıtay’ı bu konuda hataya düşüren temel nokta, ticari temsilci niteliğindeki banka şube müdürlerinin temsil yetkisinin kapsamı dolayısıyla merkez adına dava açabilmesi veya açılan davayı takip edebilmesidir. Bu husus, sanki şubenin ayrı bir tüzel kişiliği veya taraf ehliyeti varmış gibi yorumlanmıştır. Oysa tüzel kişiliği bulunmayan ve birer hak süjesi olmayan merkez ve şubeler, aynı işletme organizasyonunun farklı coğrafi bölgelerde fonksiyon gösteren ve aynı gerçek veya tüzel kişiye ait birimleridir. Bu bağlamda banka şube müdürlerinin ticari temsilci sıfatına istinaden bankayı davalarda temsil yetkisine sahip olması, bulunduğu şubenin taraf ehliyetine veya tüzel kişiliğe sahip olduğu anlamına gelmez. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararlarda şubenin taraf ehliyetine sahip olmadığını açıkça vurgulamıştır: “Şubenin işlemlerinden dolayı, davada taraf olarak şubenin bağlı bulunduğu ilgili kişi (merkez) davalı gösterilmelidir. Yani şubenin bulunduğu yerde dava açılması, davanın da şubeye karşı açılacağı anlamına gelmez. HUMK’nun 17. maddesi sadece, genel yetki yanında özel bir yetki kuralı getirmiş olup, taraf ehliyetinde değişikliğe bir istisna getirmiş değildir. Taraf ehliyeti, *şubenin bağlı olduğu (gerçek veya tüzel) kişiye aittir.*”

hak süjesi olmadığı halde, sırf şube işlemlerinden dolayı dava açana kolaylık olsun diye, HMK 14/1’de şubenin bulunduğu yerde de dava açılmasına olanak verilmiş olmasıdır. Şubenin bulunduğu yerde dava açılması, sadece yetkiye ilişkin bir kuraldır. *İkincisi*, özellikle banka şubeleri bakımından ticari temsilci niteliğinde olan banka şube müdürlerinin, bankayı açılacak dava ve takiplerde temsil yetkisine sahip olmasıdır. Bu durum, Yargıtay kararında bankayı tüm faaliyetlerinde temsile yetkili olan şubelerin taraf ehliyetine sahip olmadığını kabul etmek şeklinde yansıtılmışsa da⁹⁹³; bankayı tüm faaliyetlerinde temsile yetkili olan şubeler değil, şubenin başında bulunan ticari temsilci niteliğindeki banka şube müdürleridir. Kanaatimizce şubelerle ilgili bu iki husus, Yargıtay’ı zaman zaman şubeyi taraf ehliyetine sahip birim; kimi zaman da tüzel kişiliği olan hak süjeleri olarak tanımlamasına yol açmıştır.

4. İflas Davalarındaki Özel Durum

Şube işlemlerinden kaynaklansa dahi, iflas davaları borçlunun muamele merkezinde açılmak zorundadır (İİK 154/3). Bu açıdan şubenin yapmış olduğu işlemde kaynaklanan bir alacağa istinaden iflas davası açılacaksa, HMK 14/1 uygulanmaz⁹⁹⁴. Dolayısıyla yerli işletmelerin şubeleri bakımından iflas davaları, HMK 14/1’in en önemli istisnasıdır. Fakat merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin şubeleri bakımından ise iflas davasının HMK 14/1’in istisnası olup olmadığı tartışılabilir⁹⁹⁵

HGK, 02.06.2010, 19-250/300 (**Kılıçoğlu, M.**, s. 167). Aynı şekilde bkz. “Şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi kesin değildir. Şubenin işlemlerinden dolayı gerçek veya tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yerde (HUMK. m 9) veya şubenin bulunduğu yerde (HUMK. m 17) dava açılabilir. Şubenin bulunduğu yerde açılan dava, (şubeye karşı değil) merkeze karşı açılır. Çünkü şubenin (gerçek veya tüzel) kişiliği yoktur ve bu nedenle de taraf ehliyeti yoktur.” HGK, 13.07.2005, 13-443/463 (**Kılıçoğlu, M.**, s. 174).

⁹⁹³ “Banka yönetim kurulunca şube müdürlerine temsil yetkisinin verilmiş olduğu gözetilmeden, davacı banka şubesinin taraf ehliyeti olmadığından söz edilerek davanın reddi doğru değildir.” 19. HD, 21.12.1998, 6846/7793 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁹⁹⁴ Bkz. **Arkan**, s. 41; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 178, No. 337; **Yılmaz**, s. 166; **Özdamar**, s. 59; **Karahan**, s. 25; **Ayhan/Çağlar**, s. 103. Ayrıca bkz. “Tacirin ticaret sicilinde kaydı olmasa bile iflası istenebilir. Ticaret sicilinde kayıtlı kişinin tacir olduğu bir karinedir. Ticaret sicilinde kaydı yoksa borçlunun tacir olduğu her türlü delille kanıtlanabilir. İflas davasının mutlaka tacirin muamele merkezinin bulunduğu yerde açılması gerekir. Bu hüküm kamu düzeniyle ilgilidir. Mahkemece re’sen göz önünde bulundurulur.” 19. HD, 15.09.1992, 7082/3910 (YKD 1993/2, s. 246).

⁹⁹⁵ Bu hususta daha ayrıntılı değerlendirmeler için “*İflas Ehliyeti Bakımından Değerlendirme*” başlığı altında yaptığımız açıklamalara bkz.

HMK 14/2'ye göre ise, özel hukuk tüzel kişilerinin ortaklık veya üyelik işleriyle sınırlı olmak üzere, bir ortağına veya üyesine karşı ya da bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine açacakları davalar bakımından ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkili kabul edilmiştir. Bu düzenlemeyi, doktrinde HMK 14/1'in bir istisnası olarak kabul eden yazarlar bulunmakla birlikte⁹⁹⁶, kanaatimizce özel hukuk tüzel kişilerine karşı açılacak davalar HMK 14/2'nin kapsamına girmemektedir. Başka bir deyişle ortaklık veya üyelik işlerinden kaynaklansa bile, üye ve ortakların tüzel kişiye karşı açtıkları dava, HMK 14/2'ye tabi olmayıp, yerine göre şubeyle bağlantılı ise şubenin bulunduğu yerde dahi ikame edilebilir⁹⁹⁷.

D. Çekin Başka Şubeye Cirosunun Makbuz Hükümünde Sayılmaması

Kambiyo senetlerinden çekler, çek hesabı açılan şubeye ibraz edilebilecekleri gibi muhatabın başka bir şubesine de ibraz edilebilir. Bu durumda çek kendisine ibraz edilen şube, çeki karşılığı sorulmak suretiyle ödeme yükümlülüğü altındadır (Çek Kanunu 3/1)⁹⁹⁸.

Çeke dayalı kambiyo ilişkilerinde kanun koyucu, muhatabın kambiyo ilişkisine dâhil olmasını istememiş ve bu yönde birtakım düzenlemeler sevk etmiştir. Gerçekten de TTK 784/1'de çek için kabul yasağı getirilerek çeke yazılmış kabul beyanının yazılmamış sayılacağı hükme bağlanmış, bu sayede muhatabın kambiyo

⁹⁹⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 140; Yılmaz, s. 166.

⁹⁹⁷ Bu hususta bkz. Umar, s. 59. Oysa Yargıtay hatalı olarak üyenin tüzel kişiye karşı açtığı davayı da, HMK 14/2 kapsamında değerlendirmiştir: "Dava, kooperatif üyeliğinden çıkarılan ortak tarafından açılan çıkma payı alacağı tahsili istemine ilişkindir. Dava (ıslah) tarihinde yürürlükte olan HUMK 17. maddesi (01.10.2011 tarihinden sonra açılacak davalar bakımından geçerli olan 6100 sayılı HMK'nun 14. maddesi) gereğince tüzel kişi olan kooperatif ile üyeleri arasındaki davaların kooperatifin ikametgâhı addolunan mahal mahkemesinde görülmesi gerekir. Bu yetki kuralı kamu düzenine ilişkin kesin yetki kuralı olup, davanın her aşamasında ileri sürülebileceği gibi mahkemece re'sen dikkate alınması gerekir. TMK'nın 51. maddesine göre hükmi şahsın ikametgâhı, anasözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça muamelelerinin yürütüldüğü yerdir. Bu durumda mahkemece, davalı kooperatifin merkezinde değişiklik olup olmadığı da gözetilerek, kooperatif muamelelerinin yürütüldüğü merkezin bulunduğu yer, dava (ıslah) tarihi itibarıyla tereddüde mahal bırakmayacak şekilde belirlenip sonucuna göre karar verilmesi gerekir." 23. HD, 17.01.2012, 4052/68 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁹⁹⁸ Bkz. Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 2. Baskı, Ankara, 2012, (Anılış: Pulaşlı, Kıymetli), s. 353; Mehmet Bahtiyar, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Bası, İstanbul, 2014, s. 143; Sevilay Uzunallı ve Ali Haydar Yıldırım, **Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 96.

ilişkinde girmesi engellenmiştir. Benzer şekilde TTK 789/2’de muhatapın cirou batıl sayıldığı gibi; TTK 794/2’de aval vermesi de yasaklanmıştır⁹⁹⁹. Çeklerde muhataba yapılan ciro ise, normal bir ciro gibi kabul edilmemiş, sadece makbuz hükmünde sayılmıştır (TTK 789/4, ilk cümle)¹⁰⁰⁰.

Çekler bakımından kural olarak muhatap lehine yapılan cirolar makbuz hükmünde sayılsa da, banka şubeleri açısından bu kurala önemli bir istisna getirilmiştir. Buna göre çek hesabının bulunduğu bankanın birden çok şubesi varsa ve ciro, bankanın çek hesabının bulunduğu şube haricindeki diğer şubelerinden birine yapılmışsa, artık makbuz hükmünde kabul edilmemiştir (TTK 789/4). Bu açıdan şube olmaya bağlanan bir diğer hüküm ve sonuç, çekin, muhatapın çek hesabının bulunduğu şubesinden başka bir şubesine ciro edilmesinin makbuz hükmünde kabul edilmemiş olmasıdır¹⁰⁰¹. Bu hükmün uygulanabilmesi açısından çekin mutlaka muhatapın şubesi niteliğindeki birimlerine ciro edilmesi gerekir. Şube niteliği taşımayan örneğin sadece ödeme işlemlerinin yapıldığı banka birimlerine yapılan cirolar, TTK 789/4 kapsamına girmez.

TTK 789/4’de çekin muhatapın diğer şubesine ibrazına ilişkin hukuki sonuçlar doktrinde farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bu noktada **Domaniç**, söz konusu cironun normal bir ciro olduğunu ve devralan şubeye senedi yeniden ciro etme hakkı verdiğini belirtmektedir. Hatta yazar, aracı şubenin çeki mutlaka sorumlu şubeye ciro etmesi gerekmediği, başka bir gerçek veya tüzel kişiye devretme hakkına sahip olduğu görüşündedir¹⁰⁰². **Özta**n ise, bu cironun normal bir cironun sonuçlarını yarattığı ve aracı şubenin ciraanta sıfatıyla kendisinden önce gelenlere karşı başvuru hakkına sahip olduğu; fakat bu şubenin çeki tekrar ciro edemeyeceği

⁹⁹⁹ Bu hususta bkz. Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Bası, Ankara, 1997, s. 1030; Abuzer Kendigelen, **Çek Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, İstanbul, 2007, s. 35; **Pulaşlı**, Kıymetli, s. 224; **Bahtiyar**, s. 139-140.

¹⁰⁰⁰ Bu düzenlemenin temelinde çekin ödeme aracı olması ve nihayetinde muhatap nezdinde bulunan karşılığın ödenmesi amacıyla keşide edilmesi yatmaktadır. Aynı şekilde bkz. **Kendigelen**, Çek, 172. Ayrıca bkz. “Çek, muhataba ciro ve teslim edilmekle tedavül yeteneği sona erer. Muhatabın makbuz hükmündeki bu belgeye dayanarak karşılığı olmadığından bahisle ve kambiyo senetlerine özgü yolla takip yapması mümkün bulunmayıp, bu aşamada alacağın tahsil edilip edilmeyeceği yargılamayı gerektirir.” 12. HD, 21.05.1998, 4741/5796 (**Kendigelen**, Çek, s. 174).

¹⁰⁰¹ Bu yönde bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 50; **Kendigelen**, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan), s. 177, No. 335; **Domaniç/Ulusoy**, s. 159; **Karahan**, s. 25; **Bilgili/Demirkapı**, s. 23.

¹⁰⁰² Bkz. Hayri Domaniç, **TTK Şerhi IV, Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 1990, s. 597.

görüşündedir¹⁰⁰³. **Omağ** da, karşılığın bulunmaması halinde ödeme yapan aracı şubenin, ciranta sıfatıyla kendisinden önce gelenlere karşı müracaat hakkı olduğu düşüncesindedir¹⁰⁰⁴. Bu konuda **Kendigelen** ise, çek kendisine ciro edilen şubenin çeki sadece ödeme amacıyla üzerine çek keşide edilen şubeye ibraz edebileceğini ve bu bağlamda en fazla makbuz hükmünde bir ciro yapabileceğini belirtmektedir¹⁰⁰⁵.

Kanaatimizce TTK 789/4 ile Çek Kanunu 3/1 birlikte ele alındığında, çeki ödeyen şubenin ciranta sıfatıyla kendisinden önce gelenlere karşı başvuru hakkı bulunmamaktadır. Çünkü çek kendisine ibraz edilen diğer şube, çeki ancak karşılığı bulunduğu takdirde ödeme yapmakla yükümlü kılınmıştır (Çek Kanunu 3/1). O halde muhatap şube hesabında karşılığı bulunan bir çeki ödeyen diğer şube, ödediği miktar oranında çek hesabının bulunduğu şubeden alacaklı olur¹⁰⁰⁶. Bu durum, şubelerin muhasebelerinin ayrı olmasından kaynaklanmaktadır¹⁰⁰⁷. Yoksa aynı gerçek veya tüzel kişiye ait şubeler arasında gerçek anlamda bir alacaklılık veya borçluluk ilişkisinden söz edilemez.

Çekin başka bir şubeye cirosunun makbuz hükmünde sayılmamasının temelinde yatan düşünce, Cenevre Yeknesak Kuralları'nın kabul edildiği dönemde, henüz bankalar arası iletişimin yeterli ve hızlı olmaması, bu yüzden çek kendisine ibraz edilen şubenin karşılığın bulunup bulunmadığını öğrenmeden de çeki hamilden devralarak rahatlıkla ödeme yapabilmesidir. Bu şekilde, şubesi aracılığıyla çek bedelini ödeyip karşılığın bulunmadığını anlayan muhatap, kendisinden önce ciro zincirinde yer alan kişilere ve keşideciye başvurabilecektir¹⁰⁰⁸. Eğer çekin, hesabın bulunduğu şube dışındaki bir şubeye cirosu makbuz hükmünde sayılıysaydı, bu şubeler ödeme yapmadan önce çekin karşılığının bulunup bulunmadığı bekleyecek ve çekin ödeme aracı işlevi önemli ölçüde zedelenecekti. Kaldı ki karşılıksız çeki bilmeden ödeyen bankalar ise, kambiyo ilişkisi çerçevesinde özellikle keşideciye karşı başvuru hakkına sahip olamayacaktı. Bu yüzden kabul edildiği dönemde TTK 789/4 ile söz

¹⁰⁰³ Bkz. **Öztañ**, s. 1146. Benzer görüşte bkz. Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 21. Bası, İstanbul, 2013, s. 313.

¹⁰⁰⁴ Bkz. **Omağ**, s. 932.

¹⁰⁰⁵ **Kendigelen**, Çek, s. 174. Benzer görüşte bkz. Müge Tekil, **Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, İstanbul, 1997, s. 13.

¹⁰⁰⁶ Bu hususta bkz. **Pulaşlı**, Kıymetli, s. 282; **Tekil**, s. 13.

¹⁰⁰⁷ Benzer düşüncede bkz. **Pulaşlı**, Kıymetli, s. 282.

¹⁰⁰⁸ Bu hususta bkz. **Domaniç**, s. 597; **Omağ**, s. 932; **Kendigelen**, Çek, s. 173; **Tekil**, s. 13.

konusu çeki ödeyen muhatabın diğer şubelerinin, cirantaya tanınan başvuru hakkından yararlanarak karşılıksız çekten dolayı bankaların zarara uğramasının önlenmesi amaçlanmıştır.

Oysa günümüzde çek hesabının bulunmadığı şubeler, ancak karşılığın sorulması ve mevcudiyeti durumunda çeki ödemekle yükümlüdürler (Çek Kanunu 3/1). Gelişen iletişim olanakları sayesinde çekin karşılığının olup olmadığı çok kısa bir sürede öğrenilebilmektedir. Bu durumda karşılığın bulunduğu bir çeki ödeyen şubelerin, ciranta sıfatıyla kendisinden önce gelenlere başvuru hakkı olduğunu iddia etmek, TTK 789/4'ün getirilme amacına aykırıdır. Diğer taraftan günümüz bankacılık uygulamasında çekin ibraz edildiği banka şubesi, elektronik ortamda doğrudan çek hesabına girerek karşılığın olup olmadığını sorgulayabilmektedir.

Çeke dayalı kambiyo ilişkilerinde muhatapta bulunan karşılığın ödenmesiyle kambiyo ilişkisi sona ermektedir¹⁰⁰⁹. Dolayısıyla başka bir şube aracılığıyla da olsa, karşılığı bulunan bir çekin ödenmiş olması, o şubeye keşideci dâhil diğer kambiyo borçlularına başvurma hakkını ortadan kaldırır. Aksi takdirde karşılığın bulunması kaydıyla zaten en son başvuru yeri olan ve yaptığı ödemeye kambiyo ilişkisini sona erdiren muhatap, şubesi aracılığıyla kambiyo ilişkisine dâhil edilmiş olur. Bu ise muhatabın kambiyo ilişkisi dışında tutulması amacıyla öngörülen düzenlemelere aykırılık teşkil eder. Bu yüzden kendisindeki mevcut olan karşılığı ödeyen muhatabın, bu senetten dolayı alacaklı sıfatıyla ve şubesi aracılığıyla müracaat borçlularına başvuru hakkı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kanaatimizce TTK 789/4'teki bu düzenlemenin, günümüzde gelinen teknolojik gelişmeler karşısında kabul edilmiş amacı işlevini yitirmiştir. Çünkü sahip olunan iletişim olanakları sayesinde, muhatabın diğer şubeleri, çek hesabının bulunduğu şubede karşılık olup olmadığını çok kısa bir sürede öğrenme imkânına sahiptir ve çeki ancak karşılık varsa ödeme yükümlülüğü altındadır. Bu yüzden hesabın bulunmadığı bir şube tarafından karşılıksız çıkan bir çekin ödenme olasılığı çok azdır¹⁰¹⁰. Buna rağmen karşılığı bulunmayan bir çekin ödenmesi, -Çek Kanunu

¹⁰⁰⁹ Bu yönde bkz. **Kendigelen**, Çek, s. 241; **Uzunallı/Yıldırım**, s. 117; **Tekil**, s. 14.

¹⁰¹⁰ Bu sebeple bazen bankalar, müşterilerinin karşılıksız çek düzenlemeden dolayı karşı karşıya kalacakları hukuki ve cezai yaptırımları önlemek amacıyla ödeme yolunu tercih edebilirler. Bu yönde bkz. **Kendigelen**, Çek, s. 244-245; **Uzunallı/Yıldırım**, s. 116. Nitekim Yargıtay da karşılıksız çekin

3/3'te öngörülen sorumluluk miktarı hariç- tamamen muhatabın takdirindedir. Bu yüzden karşılığı olmayan çeki ödemek isteyen ve aynı zamanda başvuru hakkını kaybetmek istemeyen bankalar, TTK 789/4'teki düzenlemenin kendisine sağladığı avantajlar nedeniyle çek hamillerini çek hesabının bulunmadığı bir şubeye yönlendirebilirler. Bu sayede karşılıksız bir çeki, çek hesabının bulunmadığı bir şubesi aracılığıyla ödeyen bankalar, kendisinden önce gelenlere karşı hamile tanınan başvuru hakkından yararlanmak isteyebilirler. Bu sonuç, belki düzenleyene başvuru açısından kabul edilebilirse de, cirantalar yönünden isabetsizdir. Muhatabın ister çek hesabının bulunduğu şubesi ister diğer şubeleri aracılığıyla, karşılığı bulunsun ya da bulunmasın, çek hamiline yaptığı ödemeye istinaden cirantalara başvuru hakkı bulunmamaktadır. Düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişki, cirantaları ilgilendirmez. Karşılığın bulunmaması sadece muhatap ile düzenleyen arasındaki ilişki bakımından ileri sürülebilecek bir husustur. Bu açıdan karşılıksız çeki bilerek ya da bilmeden ödeyen bankalar, somut olayın özelliklerine göre mevcut çek anlaşması veya kredi sözleşmesi ya da keşideciye verilen bir ödünç (TBK 386 vd.), vekâletsiz iş görme (TBK 413), havale (TBK 555 vd.) veya sebepsiz zenginleşme (TBK 77 vd.) kapsamında keşideciye rücu edebilir¹⁰¹¹. Fakat yine de şubeler yönünden hukuki sonucu tartışmalı olan TTK 789/4 düzenlemesinin, günümüz şartlarında getiriliş amacı ortadan kalktığı için kaldırılması yerinde olacaktır.

E. Şubenin İş Hukuku Yönünden İşyeri Kabul Edilmesi

Bir yerin şube olmasının bir diğer önemli hüküm ve sonucu, iş hukuku yönünden işyeri sayılmasıdır¹⁰¹². İş Kanunu'nda yer alan tanıma göre işyeri, işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan unsurlar ile

ödenip ödenmemesinin tamamen muhatabın takdirinde olduğunu, muhatabın özellikle çek anlaşması çerçevesinde müşterisinin kredisini ve itibarını düşünerek karşılıksız çeki ödeyebileceğini içtihat etmiştir. Karar için bkz. 11. HD, 24.06.1983, 3125/3302 (YKD 1983/10, s. 1496).

¹⁰¹¹ Bu görüş için bkz. **Kendigelen**, Çek, s. 246. Böyle bir durumda muhatap bankanın başvuru hakkı sadece keşideciye karşı olup, çek hamiline karşı sebepsiz zenginleşme veya başka bir yolla başvurabilmesi mümkün değildir. Bu yönde bkz. **Uzunallı/Yıldırım**, s. 120.

¹⁰¹² Bu hususta bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 50; **Omağ**, s. 932; Sarper Süzek, **İş Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul, 2012, s. 195. Doktrinde şubelerin, işletme veya işyerinden farklı olduğu iddia edilmekte ise de, ne gibi farklarının bulunduğu üzerinde durulmamıştır. Bu görüş için bkz. **Taşkın**, s. 89. Kanaatimizce şubeler kendine özgü niteliği olan bağımlı işletme olduğu gibi doktrinde kabul edildiği üzere iş hukuku anlamında işyeri niteliği taşımaktadır. Şubelerin hukuki niteliği açısından tüzel kişiliği bulunmayan bağımlı işletme özelliği hususunda bkz. yuk. § 4, I.

işçinin birlikte örgütlendiği birimdir (İK 2/1). İşverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen yerler de işyerinden sayılmıştır (İK 2/2)¹⁰¹³. Bu düzenlemeler çerçevesinde şubelerin, merkezde yapılan işle nitelik yönünden benzerlik taşıması ve merkezle aynı yönetim altında örgütlenmesi nedeniyle, işyeri kavramına dâhil olduğuna şüphe yoktur. Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda işyeri için İK 2'ye atıf yapıldığı için (STİSK 2/3), şubeler sadece bireysel iş hukuku anlamında değil, aynı zamanda toplu iş hukuku kapsamında da işyeri kabul edilecektir. Yargıtay da özellikle banka şubeleri yönünden vermiş olduğu kararlarda şubeyi ayrı bir işyeri olarak kabul etmektedir¹⁰¹⁴.

Şubelerin, işyeri kabul edilmesinin hem bireysel hem de toplu iş hukuku yönünden birtakım önemli sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle şubeler işyeri kabul edildiğinden şube yöneticisi de iş hukuku yönünden işveren vekili sıfatına sahiptir (İK 2/4). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu eski tarihli bir kararında hatalı bir şekilde banka şube müdürlerini işveren vekili olarak kabul etmemiştir: “...*Olayda davacının bir anonim şirket olan işyerinde işe almaya yetkili işveren veya vekili tarafından işe alınarak çalıştırıldığı gerçekleşmemiştir; belirtilen yetkiyi haiz bulunmayan banka şube müdürünün davacıyı bir süre çalıştırması taraflar arasında hizmet sözleşmesinin gerçekleştiğinin kabulünü gerektirmez.*”¹⁰¹⁵.

Şubelerin işyeri sayılmasının neticesi olarak şubenin sahibi olan gerçek veya tüzel kişi yani işverenler, şubenin unvan ve adresini, şubede çalıştırılan işçi sayısını, çalışma konusu, işin başlama veya bitme gününü, kendi adını ve soyadını yahut

¹⁰¹³ İşyeri ile işletme arasındaki farklar için bkz. **Taşkın**, s. 105-107.

¹⁰¹⁴ Bkz. **Süzek**, s. 195.

¹⁰¹⁵ HGK, 19.03. 1986, 9-555/251 (İKİD, Mayıs 1987, s. 4093-4094). Söz konusu karara katılma olanağı yoktur. Her şeyden önce banka şube müdürleri, hukuki nitelikleri açısından ticari temsilci kabul edildiklerine göre, ticari temsilcinin temsil yetkisinin kapsamına işçileri ilgilendiren hukuki işlemler de girmektedir. Buna göre banka şube müdürleri, hizmet sözleşmesinin yapılması, icrası, sona erdirilmesi, işçi ücretlerinin arttırılması, ikramiye verilmesi gibi işletme amacına giren birçok hukuki işlem bakımından da yetkili sayılırlar. Bu yönde bkz. **Kırca**, s. 113; **Şener**, Ticari Temsilci, s. 157; **Westphalen**, s. 1187. Ayrıca banka şube müdürlerinin, bireysel iş hukuku anlamında (İK 2/4) işveren vekili kabul edilmemesi için hiçbir hukuki gerekçe yoktur. Fakat toplu iş hukukunda işveren vekili olabilmek için, işletmenin bütününe yönetmek gerektiği için (STİSK 2/1-e) banka şube müdürleri toplu iş hukuku bakımından işveren vekili kabul edilemez. Bu yönde bkz. **Süzek**, s. 186.

unvanını ve adresini bir ay içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ilgili bölge müdürlüğüne bildirilmek zorundadır (İK 3/1)¹⁰¹⁶.

Şubelerin işyeri niteliğinin bir diğer sonucu, şubenin devrinin aynı zamanda işyeri devri niteliğinde olduğu ve İş Kanunu'nun işyeri devrine ilişkin hükümlerinin şube devrinde de geçerli olacaktır. Hatta şirketler yönünden şubelerin devri, tam veya kısmi bölünme niteliği taşıyorsa, iş ilişkilerinin geçmesine yönelik TTK 178 düzenlemesi, şubelerin devrine de uygulanabilecektir.

İşyeri niteliğindeki şubeler, kıdem tazminatının hesaplanmasında da dikkate alınacaktır. Örneğin aynı işverene ait bir işletme veya şirketin birden farklı şubelerinde çalışan bir kimsenin kıdem tazminatında farklı şubelerde geçen çalışma sürelerinin toplamı esas alınacaktır (1475 sayılı Kanun 14/2)¹⁰¹⁷. Benzer şekilde yıllık ücretli izne hak kazanma bakımından her bir şubede geçen süreler birleştirilerek gerekli sürenin hesabı yapılacaktır (İK 54/1)¹⁰¹⁸.

İş güvencesi hükümlerinin uygulanması açısından altı aylık kıdem ve 30 işçi hesabında, aynı işverenin farklı işyerlerindeki çalışma süreleri ile kişi sayısının toplamı dikkate alındığı için (İK 18/4), her bir şube bu düzenleme bakımından dikkate alınacaktır. Örneğin ticari işletmenin merkezinde 20 işçi şubesinde ise 12 işçi çalıştığını varsayarsak, işe iade davası için 30 işçi şartı sağlanmış olur. Aynı şekilde aynı işverenin bir şubesinde üç ay diğer şubesinde dört ay çalışan bir işçi için, işe iade davasında aranan altı aylık kıdem şartı da gerçekleşmiş kabul edilir.

Toplu iş sözleşmeleri, işyeri, işletme ve grup toplu iş sözleşmeleri olmak üzere üç farklı şekilde yapılabilir (STİSK 34). Şubeler ayrı bir işyeri kabul edildikleri için, toplu iş sözleşmesinin yapılması, yetkili sendikanın belirlenmesi gibi konularda da önem taşımaktadır. Kanun koyucu toplu iş sözleşmesinin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait aynı iş kolundaki birden çok işyerini kapsamaması halinde ancak işletme düzeyinde yapılmasına müsaade etmiştir. Başka bir ifadeyle aynı iş kolunda birden

¹⁰¹⁶ Bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen işveren için işyerinde çalıştırdığı her işçi başına idari para cezası uygulanır (İK 98).

¹⁰¹⁷ Ayrıca bkz. **Süzek**, s. 768; **Taşkın**, s. 102-103.

¹⁰¹⁸ Bkz. **Süzek**, s. 839; **Taşkın**, s. 103.

çok işyeri bulunan işverenin işyeri toplu iş sözleşmesi yapması mümkün değildir¹⁰¹⁹. Dolayısıyla merkez ve şubelerden oluşan bir işletme organizasyonunda toplu iş sözleşmesi ancak işletme düzeyinde yapılabilecektir (STİSK 34/2). Çünkü işletme toplu iş sözleşmeleri bakımından işyerleri bir bütün olarak dikkate alınmaktadır (STİSK 41/2). Bu sebeple şubelerin bulunduğu bir işletme organizasyonunda toplu iş sözleşmesi bütün işletme organizasyonunu kapsayacak şekilde yapılabilir. İşverenin aynı işletme organizasyonunda bulunan şubeleri için ayrı ayrı işyeri toplu iş sözleşmesi yapması söz konusu olamaz.

F. Şubenin İfa Yeri Bakımından Önemi

Şube kavramı, borçların ifası yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim doktrinde şubenin yapmış olduğu işlemler bakımından buldukları yerin ifa yeri olduğu belirtilmektedir¹⁰²⁰.

Borç ilişkileri bakımından ifa yeri, borçlanılan edimin yerine getirilmesi gereken yer olmakla birlikte, bir borcun gereği gibi yerine getirilmesinin şartlarından birini teşkil eder¹⁰²¹. Zira borçlunun borcundan kurtulabilmesi, kural olarak ancak edimi ifa yerinde yerine getirmesiyle mümkün olur¹⁰²².

İfa yeri, borçlar hukukuna hâkim olan sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği tarafların açık veya örtülü iradesiyle serbestçe belirlenebilir (TBK 89/1)¹⁰²³. Eğer taraflar sözleşmede ifa yerini tayin etmemişse, devreye tamamlayıcı nitelikteki kanuni ifa yeri kuralları girer. Buna göre aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça para

¹⁰¹⁹ Yargıtay da bu kuralın kamu düzenine ilişkin olduğu ve resen gözetilmesi gerektiği görüşündedir: “Toplu iş hukukunda bir toplu iş sözleşmesi ünitesi olan işletmeden söz edebilmek için kural olarak aynı işverene ait, aynı işkolunda yer alan işyerlerinin bulunması gereklidir. İşverenin işletme kapsamındaki işyerleri için ancak tek bir toplu iş sözleşmesi yapılabilir. Bu toplu iş sözleşmesi ise işletme toplu iş sözleşmesidir. Bu kural kamu düzenine dair olup resen gözetilmelidir.” 9. HD, 03.05.2016, 13403/11176 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁰²⁰ Bu yönde bkz. **Wieland**, s. 170; **Gauch**, s. 386, No. 1754 vd.; **Arslanlı**, s. 106; **Brox/Henssler**, s. 72, No. 127; **Tolun**, s. 536.

¹⁰²¹ Bu hususta bkz. Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Ankara, 2015, s. 938; Kemal M. Oğuzman ve Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I**, Gözden Geçirilmiş 16. Bası, İstanbul, 2018, s. 322; **Kılıçoğlu, A.**, s. 537.

¹⁰²² Dürüstlük kuralı gereği veya alacaklının kabul etmesiyle borç ifa yerinden başka bir yerde de ifa edilebilir. Ancak bu durum, istisna olup genel kuralı ortadan kaldırmaz. İfa yerinin önemi açısından bkz. **Eren**, s. 938-939; **Kılıçoğlu, A.**, 537-539.

¹⁰²³ **Oğuzman/Öz**, s. 323; **Kılıçoğlu, A.**, s. 539; **Gauch**, s. 387, No. 1757-1758.

borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde (TBK 89/1-b.1), parça borçları, sözleşmenin kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde (TBK 89/1-b.2), diğer bütün borçlar ise, doğumları sırasında borçlunun yerleşim yerinde (TBK 89/1-b.3) ifa edilir.

TMK 19/3 ile yerleşim yerinin tekliği ilkesine ticari ve sınai kuruluşlar hakkında önemli bir istisna getirildiği görülmektedir. Bu düzenleme esasen bir ticari işletme veya ticaret ortaklığının şubelerinin bulunması durumunda, bu şubelerin yapmış oldukları işlemlerden ötürü buldukları yerin de belli açılardan tıpkı yerleşim yeri gibi sonuç doğurması amacıyla kabul edilmiştir¹⁰²⁴. Zira yetki kurallarını ağırlıklı olarak yerleşim yeri esasına göre tayin eden kanun koyucu (HMK 6 vd.), şubeyi de yerleşim yerine eşdeğer bir gibi görmüş ve şube işlemlerinden dolayı açılacak davalarda şubenin bulunduğu yer mahkemesini özel yetkili bir mahkeme olarak kabul etmiştir.

Kanaatimizce yetki kuralları bakımından öngörülen bu esas, doktrinde kabul edildiği üzere ifa yeri kuralları açısından da uygulama alanı bulmalıdır. O halde şubenin bulunduğu yer, ifa yeri açısından şube işleriyle sınırlı olmak kaydıyla adeta tacirin yerleşim yeri gibi hüküm ifade edecektir¹⁰²⁵. Bu çerçevede şubenin yapmış olduğu işlemlerde ifa yeri tayin edilmemişse, TBK 89/1'deki tamamlayıcı düzenleme uygulama alanı bulacaktır. Fakat bir şubenin yapmış olduğu işlemde dolayı başka bir şubenin olduğu yer ifa yeri olarak kabul edilemez. Başka bir deyişle şubenin ifa yeri özelliği, sadece şube tarafından gerçekleştirilen borç ilişkilerinde söz konusu olabilir.

¹⁰²⁴ Aynı düşüncede bkz. **Akipek/Akıntürk**, s. 467.

¹⁰²⁵ Bu hususta bkz. **Magister**, s. 29.

SONUÇ

1. Ticari işletmede şube kavramı, işletme faaliyetlerinin genişlemesi, yeni pazarlara açılıp farklı müşteri çevrelerine ulaşılması amacıyla oluşturulan birimlerdir. Bu yüzden şubelerin çoğunlukla merkezden farklı bir yerde bulunması niteliği gereğidir. Fakat bazen bir şubenin merkezle aynı şehirde, aynı sokakta ve hatta büyük bir AVM içinde aynı çatı altında bulunabilmesi de mümkündür. Ticari işletmede merkez ile şubeler, aynı ticari işletme organizasyonunun fonksiyonel olarak farklı yerlerde faaliyet gösteren birimleridir. Dolayısıyla aynı işletme politikasına sahip bu birimler, ticari işletme olarak adlandırılan bütünsel yapının asli birimleridir.

2. Şube kavramı, ticari işletme organizasyonunda tıpkı merkez gibi kanun koyucunun kendisine birçok yönden hüküm ve sonuç bağladığı bir kavramdır. Ticari işletmede merkez bulunması, zorunlu iken; şube açılması ihtiyari bir durumdur. Bu bakımdan her ticari işletmenin mutlaka bir merkezi bulunurken, şubeler ancak işletme faaliyetinin farklı mekânlarda yürütüldüğü durumlarda ortaya çıkar. Aynı gerçek veya tüzel kişiye ait işletmeler arasındaki ilişki, bağımlı veya bağımsız olabilir. Bağımsız ilişkinin varlığı halinde her bir işletme, birbirinden farklı hüküm ve sonuçlara tabidir. Şubeler, kural olarak merkezin hukuki kaderine bağlı olduğu için, merkez ve şube ilişkisi aynı kişiye ait işletmeler arasında bağımlı ilişkiyi zorunlu kılar. Fakat işletme organizasyondaki birimler arası her bağımlı ilişki de, şube olarak nitelendirilemez.

3. Şube kavramı, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmamakla birlikte farklı mevzuatlarda şubenin tanımına yönelik düzenlemeler mevcuttur. Bu tanımlar, kural olarak sadece ilgili mevzuatın uygulaması bakımından getirildiği için, ticaret hukukundaki şube kavramını bütünüyle ele almamaktadır. Bu yüzden ticari işletme gibi onun en önemli bölümlerinden merkez ve şubelerin de Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanması yerinde olurdu. Bu sayede şube kavramı, hiçbir tereddüte mahal vermeyecek şekilde daha genel ve kapsayıcı olarak ele alınmış olurdu. Alman ve İsviçre hukukunda da şubenin yasal bir tanımı bulunmamaktadır. Fakat özellikle Alman hukukunda yaklaşık iki asırlık bir geçmişi olan şube kavramıyla ilgili, Türk

ve İsviçre hukukundan daha ayrıntılı düzenlemeler (HGB § 13 - § 13h) öngörülmüştür.

4. TTK'da şubeler, esasen ticari işletme kavramına bağlı olarak düzenlenmişse de, bu durum, ticaret ortaklıklarının şube açamayacağı anlamına gelmez. Nitekim gerek Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK 354/2; 371/3; 437/1) gerekse Ticaret Sicil Yönetmeliği'ndeki (TSY 120/1-b; 120/1-c) düzenlemeler, tüzel kişi tacir olan ticaret ortaklıklarının da şubelerinin olabileceğini göstermektedir.

5. Ticari işletmede şube, hukuken bir merkeze bağlı olmakla beraber merkezden farklı bir yerde bulunup devamlı bir şekilde merkezin yaptığı işlerin asli nitelikte olanlarını üçüncü kişilerle doğrudan kendi başına işlemler yapabilen, merkezden ayrı bir yönetime ve muhasebeye sahip olan birimlerdir. Bu açıdan şubenin esaslı unsurları şu şekilde sıralanabilir: a) hukuken merkeze bağlı olma, b) merkezin yaptığı işlerin asli nitelikte olanlarını kendi başına yapabilme, c) merkezden ayrı bir yer ve yönetime sahip olma, d) merkezden ayrı bir muhasebeye sahip olma, e) devamlılık. Bu esaslı unsurlardan herhangi birinin eksik olduğu yerler, şube olarak nitelendirilemez.

6. Satış mağazaları, hem Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde hem de TOBB Kanunu'nda şube niteliğinde kabul edilmiştir. Bana rağmen satış mağazalarının, şube niteliği doktrinde tartışmalıdır. Yargıtay ise, kanuni karineden hareketle satış mağazalarını şube olarak nitelendirmektedir. Alman ve İsviçre hukukundaki hâkim görüş ise bu kavrama karşılık gelen “*Verkaufsstelle*” kavramını, şube kapsamında değerlendirmemektedir. Satış mağazalarıyla ne anlaşılması gerektiği hususunda, mevzuatlarda, doktrinde ya da uygulamada herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Satış mağazaları ile kastedilen, bir işletme organizasyonu çerçevesinde ticari işletmenin ürünlerinin satıldığı örneğin fabrika veya perakende satış mağazaları gibi yerler ise, kanuni karineye uygun olarak şube niteliğinde kabul edilmelidir. Fakat satış mağazalarıyla stand gibi ürünlerin geçici bir şekilde sergilenip satıldığı ve bir işletme organizasyonu kapsamında değerlendirilemeyecek yerler anlaşılıyorsa, o zaman şube kapsamında kabul edilemez.

7. Şubelerin merkeze bağlı olması, merkez ile aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmasını gerekli kılar. Bu yüzden farklı kişilere ait işletmeler arasında merkez – şube ilişkisi ortaya çıkamaz. Benzer şekilde şirketler topluluğunda her biri hukuken bağımsız ayrı tüzel kişiliklere sahip şirketler arasında (hâkim şirket – yavru şirket) merkez ve şube ilişkisi bulunmaz. Yine evlilik birliği içinde de olsa eşlerin kendilerine ait işletmeleri arasında, aynı kişiye ait olma unsuru olmadığı için merkez ve şube ilişkisi yoktur.

8. Bir yerin şube niteliği belirlenirken en önemli kriter olarak, dışa karşı kendi başına işlemler yapıp yapamadığı dikkate alınmaktadır. Bu yüzden merkeze bağlı olmakla birlikte dışa karşı bağımsızlık unsuru bulunmayan atölye, depo, irtibat bürosu gibi tali ve yardımcı birimler şube niteliğinde değildir. Dolayısıyla şubeler, tıpkı merkez gibi işletme organizasyonunun asli birimleridir. Hatta Alman hukukunda şubelerin, merkez ortadan kalksa dahi, merkezin yerine geçip işletme faaliyetlerini kaldığı yerden devam ettirebilecek düzeyde bir işletme olmasından bahsedilmektedir.

9. Şubelerin özelliği dolayısıyla merkezden ayrı bir yerde bulunması ve ayrı bir yönetime sahip olması da gerekmektedir. Şubelerin merkezden ayrı bir yerde bulunması, katı bir şekilde yorumlanmamakta; doktrinde aynı binada dahi olabileceği kabul edilmektedir. Fakat şubenin açılış nedenleri dikkate alındığında bu durum, çok istisnai olarak karşımıza çıkabilir. Şubenin ayrı bir yönetime sahip olması ise, başında özellikle dışa karşı işlemler yapabilen bir kimsenin bulunmasını gerektirir. Şube yöneticisi, ticari temsilci olabileceği gibi yerine göre genel veya özel (sınırlı) yetkili ticari vekil de olabilir.

10. Her ne kadar TSY 118/1'in kaleme alınış şekli, ayrı bir muhasebeye sahip olmasının gerekmediği gibi bir sonuç çıkarmaya elverişli ise de, şubenin merkezden ayrı bir muhasebesinin bulunması zorunludur. Gerek yerli ve yabancı doktrinde gerekse Yargıtay uygulamasında şubenin ayrı bir muhasebeye sahip olması hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Ancak şubeye ilişkin muhasebenin merkezde veya şubede tutuluyor olması önem arz etmez.

11. Şubeler konumu gereği alelade bir işletme bölümü ile tüzel kişilik arasında kendine özgü yapısı olan bağımlı bir işletme niteliğindedir. Bu yönüyle şubeler, bir

yandan iç ilişkide merkeze bağlı ve onun işletme politikasına hizmet eden bir birim iken, diğer taraftan merkezin onayına gerek olmaksızın kendi başına üçüncü kişilerle işlemler yapabilen yerlerdir. Şubelerin tüzel kişiliği olmamasına rağmen, üçüncü kişilerle kendi başına işlemler gerçekleştiriyor olması, bazen doktrin ve uygulamada sanki bir hak süjesiymiş gibi hatalı nitelendirmelere yol açmaktadır. Oysa gerçek kişi tacirlere ait şubeler gibi ticaret ortaklıklarının şubeleri de, hukuken tüzel kişiliği bulunmayan ve dolayısıyla hak süjesi sayılmayan birimlerdir.

12. İster gerçek isterse de tüzel kişiye ait olsun, şubelerin tüzel kişiliğinin bulunmamasının bir sonucu olarak, hak ve fiil ehliyeti; taraf, dava ve takip ehliyeti olmadığı gibi yapmış olduğu hukuki işlemlerde alacaklı ve borçlu sıfatı da bulunmaz. Fakat bazen doktrin ve uygulamada hatalı bir şekilde şubelerin tüzel kişiliğinden veya taraf ehliyetinden bahsedilmektedir.

13. Şubelerin iflası hakkında özellikle İsviçre doktrininde şubelerin iflas ehliyetinden bahsedilmektedir. Bunun nedeni, merkezi yurtdışında bulunan işletmelerin İsviçre'deki şubeleri yönünden, iflasın cüzi bir takip yolu olarak öngörülmüş olması ve İsviçre'deki şube malvarlığıyla sınırlı bir iflasın kabul edilmiş olmasıdır. Türk hukuku açısından ise, merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin iflasına ilişkin düzenlemeler, Avrupa topluluğu'ndaki düzenlemelere nazaran çok yetersizdir. İİK 154/2'de şubeler için sadece takip yolu bakımından bir yetki kuralı öngörülmüş; iflas davasının borçlunun muamele merkezinde açılacağı hükme (İİK 154/3) bağlanmıştır. İflas müessesesi hukukumuzda külli bir takip yolu olarak öngörüldüğü için, merkezi yurtdışında bulunan işletmeler bakımından bu yolun nasıl işletileceği önemli bir hukuki sorundur. Çünkü davanın kime karşı ve nerede açılacağı, borçlunun diğer ülkelerdeki malvarlığının iflas masasına nasıl dâhil edileceği belirsizdir. Bu bağlamda olması gereken hukuk açısından tıpkı İsviçre hukukundaki gibi yabancı işletme şubelerinin iflası yönünden cüzi bir takip yolu öngörülmesi ve iflasın kural olarak sadece söz konusu işletmenin Türkiye'deki bütün malvarlığı açısından sonuç doğurması düzenlenebilir.

14. Ticaret ortaklıkları bakımından hangi birimlerin şube kapsamında ele alınacağına yönelik TTK'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu yüzden

şube için aranan genel koşullar, ticaret ortaklıklarının şubeleri bakımından da geçerlidir. Bu bağlamda ticaret ortaklıklarının şubeleri için, şirket faaliyetlerinin en az iki farklı yerde bulunan işletme aracılığıyla yürütülmesi gerekir. İlâveten söz konusu bu işletmelerde, doğrudan üçüncü kişilerle şirket adına ve işletme konusuyla bağlantılı işlemler gerçekleştirilmelidir. Ancak ticaret ortaklıklarının işletme konusu dışında faaliyet yürüttüğü işletmeleri, ortaklığın bir şubesi değil; ayrı bir ticari işletmesi olarak kabul edilmelidir.

15. Esnaf işletmelerinin şube yapılanmasına hukuken bir engel bulunmasa da, esnaf işletmelerinin kapasitesi ve şubenin özellikleri dikkate alındığında, esnaf işletmelerinde şube kavramı sık karşılaşılabilecek bir durum değildir. Fakat yine de şube yapılanması esnaf işletmelerinde de ortaya çıkabilir. Bu olasılıkta şube olmaya bağlanan sonuçlardan, TTK ve diğer mevzuatlarda şube için ticari işletmeyi esas alan düzenlemeler esnaf işletmelerine uygulanmaz. Örneğin şubenin tescili, ticaret unvanı kullanması, temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması gibi. Bunun dışında sadece şube kavramı geçen düzenlemeler, örneğin HMK 14/1 gereği şubenin bulunduğu yerde dava açılması kuralı, TOBB Kanunu 9/3 çerçevesinde odalara kayıt gibi hususlar, esnaf işletmelerinin şubeleri hakkında da uygulanabilir. Ancak esnaf işletmesinin şubeleriyle birlikte toplam yıllık gayrisafi geliri, esnaf işletmesi için öngörülen sınır aşıyorsa, ticari işletme boyutuna ulaştığı göz ardı edilmemelidir. Bu olasılıkta ortada bir ticari işletme organizasyonu ile bu organizasyona bağlı şubeler olduğu ileri sürülebilir.

16. Şubenin ortaya çıkabilmesi için kendisinden önce kurulmuş bir merkez işletmenin olması gerekir. Çünkü şubeler merkeze bağlı olarak hareket eder. İşletme organizasyonu gereği kademeli bağımlılık ilişkisi çerçevesinde merkez – merkez şube ve bağlı şube şeklinde bir yapılanmaya gitmek hukuken mümkündür. Böyle bir durumda bağlı şubeler de asıl işletme merkezinin birer şubesi niteliğinde olup, sadece görev dağılımı ve iç organizasyon gereği merkez şube olarak kurulan birimlere bağlı bir şekilde hareket ederler. Nitekim TSY 125/6 böyle bir kademeli ilişkiye cevaz verdiği gibi ilk şube kaydının silinmesinin, tali şube kayıtlarının da resen silinmesine yol açacağını öngörmektedir.

17. Ticaret hukukunda şubeler açılması, hukuki bir işlemde ziyade fiili bir olgu kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yüzden şubelerin kurulması için, kural olarak bir irade beyanına, sözleşmeye, bildirim veya tescile ihtiyaç yoktur. İşletme organizasyonu içinde şubenin esaslı unsurlarını taşıyan bir birim, kendiliğinden şube olmanın hüküm ve sonuçlarına tabi olur. Fakat yine de şubelerin tacirin iradesine dayalı olarak ortaya çıkması da mümkündür.

18. Şubenin kurulmasının tacirin iradesine dayandığı durum, genellikle ticaret ortaklıkları bakımından önem arz etmektedir. Çünkü TSY 120/1-b ve 122/1-ç, ticaret ortaklıklarında şube açılışı için tescil başvurusunda yetkili organ kararı aramaktadır. Kollektif ortaklıklarda şube için, oybirliği ile alınacak ortaklar kurulu kararı; anonim ortaklıklarda yönetim kurulu kararı; limited ortaklıklarda ise müdür veya müdürler çoğunluğunun alacakları bir karar gerekir. Fakat uygulamada ticaret sicil müdürlükleri limited ortaklıklarda şube açılışı için yetkili organ kararı olarak genel kurul kararını aramaktadır. Oysa ticari temsilcinin dahi şube açma yetkisi kabul edildiğine göre, limited ortaklıklarda müdürlerin bu yetkiyi haiz oldukları evleviyetle kabul edilmelidir.

19. Ticari işletmede şubelerin kurulması gibi, sona ermesi de fiili bir olgu olarak kabul edilmekte ve bu yönde herhangi bir prosedüre veya karar almaya gerek duyulmamaktadır. Şubenin sona ermesi tacirin iradesine dayalı olarak ortaya çıkabileceği gibi irade dışı bir nedenden de (örneğin faaliyet izninin iptali gibi) kaynaklanabilir. Şubenin sona ermesiyle ilgili TSY 125'teki şube kaydının silinmesine ilişkin düzenleme, bir genel hüküm niteliğindedir. TSY 125'te özellikle şubenin sicilden silinmeden önce tasfiye aşamasına tabi tutulmuş olması dikkat çekicidir. Bu durum, şubenin işletme niteliğinden kaynaklanmaktadır. Şubenin tasfiyesi, klasik anlamda bir şirket veya tüzel kişilik tasfiyesi gibi olmayıp; tasfiyeye rağmen şubenin işlemlerinden doğan alacak ve borçlar, şubenin bağlı olduğu gerçek veya tüzel kişi nezdinde devam eder. O halde şubenin tasfiyesi, işletme niteliğinin ve faaliyetinin sona erdirilmesine yönelik bir anlam taşımaktadır. Oysa ticaret ortaklıklarında tasfiye, ortaklığın sona ermesinden bir önceki aşama olduğu için, ortaklık sona erdikten sonra özellikle sermaye şirketlerinde şirket alacaklılarının ek tasfiye dışında kural olarak başvurabileceği bir yol kalmamaktadır.

20. Şubeler, çeşitli mevzuatlarda kendisine birçok açıdan hüküm ve sonuç bağlanmış bir kurumdur. Bunların en başında şube olan birimin buldukları yerin ticaret siciline tescili gelmektedir. Şubenin ticaret siciline tescili, açıklayıcı niteliğe sahip olup, bir yerin şube olarak nitelendirilmesinde hukuki görünüş ilkesi bir yana tescilin herhangi bir fonksiyonu bulunmaz. Şubelerin ticaret siciline tescili ve istenilen belgeler bakımından, merkezi Türkiye’de (TSY 120-121) ve yurtdışında bulunan işletmeler (TSY 122-123) arasında farklılık mevcuttur.

21. Şubelerin tescili gibi ticaret unvanı kullanması da zorunludur. Şubeler, bağlı olduğu merkezin ticaret unvanını şube olduğunu belirtir ek ile birlikte kullanmak zorundadır. Yerli işletme şubeleri bakımından şube ekinin kullanılması yeterlidir. Merkezi yurtdışında bulunan işletmelerde ise, şube unvanında şube ekiyle birlikte merkezin ve şubenin buldukları yerler de gösterilmelidir.

22. Merkezi yurtdışında bulunan işletmelere ait şubelerin başına yerleşim yeri Türkiye’de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanması zorunludur. Kanun koyucunun “*tam yetkili ticari temsilci*” tabirini kullanmış olması, kanaatimizce çeviri hatasından ileri gelmektedir. Çünkü bu düzenlemeye karşılık gelen OR Art. 935/2’nin son cümlesinde yetkili temsilci anlamına gelen “*Bevollmächtigter*” terimi; HGB § 13e/2 Abs. 3’te ise sürekli temsilci anlamına gelen “*ständige Vertreter*” terimi kullanılmıştır. Dolayısıyla ne Alman ne de İsviçre hukukunda yabancı işletmelerin şubeleri için ticari temsilci atanması aranmaktadır. Ticari temsilcinin temsil yetkisinin kapsamı zaten kanunda açıkça belirtildiğine göre, tam yetkili ifadesinin kullanılması hatalı olmuştur. Bu açıdan söz konusu düzenlemede geçen tam yetkili ticari temsilci tabiri, ya tam yetkili temsilci ya da sadece ticari temsilci şeklinde öngörülmeliydi. Yine de TTK 40/4’te geçen ticari temsilcinin tam yetkili olması, yetkisinin birlikte temsil gibi iradi olarak sınırlandırılmaması anlamına gelir. Yoksa örneğin taşınmazların devri gibi kanunen özel yetki gerektiren haller, tam yetkiye dâhil değildir.

23. Ticari işletmenin bir bütün olarak devri halinde, devrin kapsamına şubeleri de girmektedir. Fakat şubelerin ticari işletmeden ayrı bir şekilde devri de mümkündür. Hatta bağımsızlık dışında çoğunlukla bir ticari işletmenin bütün unsurlarına sahip

olan şubeler, TTK 11/3'e göre devredilebilmelidir. Çünkü devir iradesi, şubelerin ayrı bir işletme şeklinde faaliyete geçişte bağımsızlığı da beraberinde getirir. Sadece şubelerin devri, işletme sahibinin tacirin ticari terki anlamına gelmez; çünkü tek bir ticari işletmenin varlığı dahi tacir sıfatının devamı için yeterlidir, bu yüzden İİK 44 burada uygulama alanı bulmaz.

24. Ticari işletmenin bir bütün halinde rehne konu olması durumunda şubeler de rehmin kapsamına dâhildir. Fakat bunun için TİTRK 5/1'de sayılan işletmeye ait malvarlığı değerlerinin borcu karşılayamaması gerekir. Şubelerin, tek başına ticari işletme rehnine konu olabilmesi de mümkündür. Çünkü Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'na göre rehin, işletmenin bir kısmında da mümkündür. Fakat TİTRK 5/1'de üzerinde rehin kurulabilecek taşınır malvarlıkları arasında şubeden sayılmamıştır. O halde doğrudan bir bütün olarak şube üzerinde ticari işletme rehni kurmak mümkün olmasa da, şubeye tahsis edilmiş TİTRK 5/1'de gösterilen malvarlığı değerleri üzerinde ticari işletme rehni kurulabilir.

25. Ticari işletmede şubeler, buldukları yerin ticaret ve sanayi odalarına kaydolmak zorundadır. Odalara kaydın, şubenin sahibi yönünden kayıt ücreti ve yıllık aidat ödeme yükümlülüğü gibi bazı mali sonuçları bulunmaktadır. Odalara kayıt zorunluluğu yerine getirilmezse, ilgili odanın bunu resen yerine getirme yetkisi vardır. Fakat odalara kayıt zorunluluğu, bir birimin şube olarak kabul edilmesi için gerekli esaslı unsurlardan biri değildir.

26. Temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılabilmesi mümkündür. Hatta ticari temsilde, temsil yetkisine kanunun cevaz verdiği sınırlama şeklinden birisi de şube işleridir. Bu bakımdan ticari temsil yetkisi, bir şubenin işlerine hasredilebilir. Temsil yetkisinin şube işleriyle sınırlandırılması, yetkinin mutlaka şubenin bulunduğu yerde kullanılabilmesi anlamına gelmez. Şubeyle bağlantılı olmak koşuluyla söz konusu işlem, şubenin bulunduğu yerden farklı bir yerde gerçekleştirilebilir.

27. Şube olmaya bağlanan hüküm ve sonuçlardan bir tanesi de, şubenin bulunduğu yerde dava açılıp takip yapılabilmesidir. HMK 14/1'de öngörülen bu yetki kuralı, seçimlik bir yetkiyi barındırır; dolayısıyla dava, merkezin veya şubenin bulunduğu yerdeki mahkemelerden birinde açılabilir. HMK 14/1 ile taraf ehliyetinde

bir değişiklik öngörülmemiştir. Bu yüzden dava, tüzel kişiliği olmayan şubeye yöneltilemez, taraf olarak şubenin sahibi gerçek veya tüzel kişi gösterilmelidir. HMK 14/1'in kaleme alınış şekli, söz konusu düzenlemenin tek taraflı bir yetki getirdiği yönündedir. Dolayısıyla bu imkândan, sadece şubenin sahibine karşı açılacak davalar bakımından yararlanılabilir. Şubenin ait olduğu gerçek veya tüzel kişi tacirlerin açacakları davalar, yönünden bu hüküm uygulanmaz. Şubenin bulunduğu yerde dava açılabilmesi kuralının en önemli istisnası, iflas davaları olup; iflas davalarının mutlaka borçlunun muamele merkezinde açılması gerekir.

28. Kambiyo senetlerinden çekin, çek hesabının bulunduğu şubeden başka bir şubeye cirosu makbuz hükmünde değildir (TTK 789/4). Fakat diğer şubeye yapılan ciro normal bir cironun bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaz. Bu bağlamda, çeki ciro yoluyla devralan şube, iç ilişki yönünden sadece çek hesabının bulunduğu şubeden alacaklı durumundadır. Yoksa karşılığı bulunan bir çekin muhatap bankanın başka bir şubesi tarafından ödenmesi, ödeme yapan şubeye kambiyo borçlularına başvuru hakkı ya da senedi yeniden tedavüle sürme hakkı bahşetmez. Çek hesabının bulunmadığı şube tarafından yapılacak ödeme, Çek Kanunu 3/3 gereği karşılığı sorulmak suretiyle yapılacağından ve günümüzde gelişen iletişim olanakları sayesinde karşılığın olup olmadığı internet ortamında çok hızlı bir şekilde kontrol edilebileceğinden TTK 789/4 düzenlemesinin getiriliş amacı önemini yitirmiştir.

29. Şubeler, gerek bireysel gerekse toplu iş hukuku yönünden işyeri hükmünde olup bu alanlarda işyerine bağlanan hüküm ve sonuçlara tabidir. Örneğin iş güvencesi hükümlerinin uygulanması bakımından altı aylık kıdem ve 30 işçi hesabında, aynı işverenin farklı işyerlerindeki çalışma süreleri ile kişi sayılarının toplamı esas alındığından, işverenin şubeleri bu hesaplamada dikkate alınacaktır. Toplu iş sözleşmesi yönünden ise, şubeler ayrı bir işyeri kabul edildikleri için toplu iş sözleşmesinin türü (işletme toplu iş sözleşmesi) ve yetkili sendikanın belirlenmesi bakımından önem taşırlar.

30. Şubeler, borç ilişkilerinde borçların ifası açısından ifa yeri özelliğine sahiptir. Şubelerin ifa yeri taraflarca açık veya örtülü olarak belirlenebileceği gibi, kanuni ifa yeri bakımından (TBK 89/1) da şubeler tıpkı yerleşim yeri gibi sonuç doğurur.

Nitekim TMK 19'deki ticari ve sınıai kuruluşların yerleşim yerinin tekliğı ilkesi bakımından ayrıık tutulması, daha ziyade bir ticari işletme veya ticaret ortaklığının şubelerinin bulunması durumu dikkate alınarak kabul edilmiştir. Fakat şubenin ifa yeri niteliğı, aksi taraflarca kararlaştırılmamışsa, sadece şubeyle bağlantılı borç ilişkilerinin ifası bakımından hüküm ve sonuç doğurur. Başka bir deyişle bir şubenin yapmış olduğı işlemde dolayı başka bir şubenin bulunduğı yer ifa yeri niteliğinde sayılmaz.

KAYNAKÇA

Abdioğlu, Hasan, Demirkapı Ertan ve Erdöl, Münise. “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu’na Göre Defterlerin İncelenmesi”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2014, Cilt: 21, Sayı: 1, ss. 91-105.

Agricola, Alfred. “Die Zweigniederlassung”, **Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht**, Band. 12, 1863, ss. 279-322.

Akdağ Güney, Necla. “6552 Sayılı Torba Kanun ile TTK md. 371’e Eklenen Yedinci Fıkraya İlişkin Değerlendirmeler”, **Arslanlı Bilim Arşivi**, ss. 1-25 (www.arslanlibilimarsivi.com).

Akdeniz, Umut. “Pazarlamacılık Sözleşmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2013, Cilt: XVII, S. 4, s. 1-34.

Aker, Halit. **Ticari İşletme Kirası**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, (İşletme Kirası).

Aker, Halit. “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun Ticari İşletme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi – Özellikle Şube ve İrtibat Bürosu Açılması”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, İstanbul, 2007, C. IV, S. 1, ss. 151-204.

Akıntürk, Turgut ve Ateş Karaman, Derya. **Türk Medeni Hukuku II. Cilt Aile Hukuku**, 19. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Akipek, Jale ve Akıntürk, Turgut. **Türk Medeni Hukuku I. Cilt Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku**, 6. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Aksoy, Mehmet Ali. “Yeni Bir Kurum Olarak Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni’nin Ticari İşletme Rehni ile Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Ankara, 2018, S. 1, ss. 53-90.

Alangoya, H. Yavuz, Yıldırım, M. Kamil ve Deren-Yıldırım, Nevhis. **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 7. Baskı, beta Yayınları, İstanbul, 2009.

Altunkaya, Mehmet. “Çocuğun Mallarının Yönetimi ve Kullanma Hakkı”, **Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan**, Ankara, 2006.

Ansay, Tuğrul. “Ticari İşletmenin Sorgulanması”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan**, İstanbul, 2010, C. I, ss. 173-218.

Antmen, Alpay. **Ticari İşletme Rehni**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

Arıcı, Mehmet Fatih. **Ticari İşletmenin Aktif ve Pasifi ile Devri**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

Arkan, Sabih. **Ticari İşletme Hukuku**, 23. Bası, Banka ve Ticaret Enstitüsü, Ankara, 2017.

Arslanlı, Halil. **Kara Ticareti Hukuku Umumi Hükümler**, 3. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1960.

Ayan, Özge. **Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.

Aybay, Aydın ve Hatemi, Hüseyin. **Eşya Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009.

Ayhan, Rıza ve Çağlar, Hayrettin. **Ticari İşletme Hukuku**, 10. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

Baer, Werner. **Zur Frage der rechtlichen Selbständigkeit der Zweigniederlassung**, Frankfurt am Main, 1933.

Bahtiyar, Mehmet. **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Bahtiyar, Mehmet. “6102 Sayılı TTK’da Ticaret Siciline Tescil Yanında İlanı da Gereken Hususlar Sorunu (m. 35/3)”, **Regesta**, 2013, C. 3, S. 2, (İlan), ss. 3-13

Barlas, Nami. **Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

Bartholdy, Karl, Siedler, Gerhard ve Wilhelm, Herbert. **Zweigbetrieb, Niederlassungen und Beteiligungen im Ausland**, München, 1963 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Bartholdy/Siedler/Wilhelm).

Basler, Heinrich ve Pichura, Vincent. **Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften in Deutschland**, Baden – Baden, 1958.

Baştuğ, İrfan ve Erdem, H. Ercüment. **Ticari İşletme Hukuku (Ders Notları)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi, Ankara, 1993.

Battal, Ahmet. **Bankacılık Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.

Bähr, Gottfried. **Gewinnermittlung ausländischer Zweigbetriebe**, München, 1971.

Beckmann, Johannes. **Die Zweigniederlassung einer Aktiengesellschaft insbesondere die Anmeldung nach § 201 HGB**, Leipzig, 1914.

Belger, Hermann. **Der Begriff der Zweigniederlassung**, Kallmünz, 1931.

Bendtsen, Ralf. **Zivilprozessordnung Handkommentar (Saegler ZPO)**, 7. Auflage, Baden – Baden, 2017.

BFA Legislativer Dienst. **Vertreter, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften in Italien**, Köln, 1958.

Bilen, Abdulkadir. “Ticari Defterler ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Ticari Defterlere İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, S. 34, Nisan 2007, ss. 121-132.

Bilge, Mehmet Emin. **Ticaret Sicili**, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

Bilgili, Fatih. **İsviçre ve Alman Hukuku Işığında Türk Ortaklıklar Hukukunda Gizli Ortaklık İlişkileri**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

Bilgili, Fatih ve Demirkapı, Ertan. **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 8. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa, 2015.

Bilgili, Fatih ve Demirkapı, Ertan. **Şirketler Hukuku Dersleri**, Dora Yayınevi, Bursa, 2013 (Anılış: Bilgili/Demirkapı, Şirketler).

Binswanger, Siegfried. **Über die Veräuserung der Zweigniederlassung eines Handelsgeschäfts**, Nürnberg, 1919.

Birben, Erhan. “Müvekkil Tacir ile Acentenin İşçileri Arasında Bir İş İlişkisi Mevcut Mudur?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, S. 1, İzmir, 2007, ss. 53-63.

Blasche, Sebastian. “Zweigniederlassungen in- und ausländischer Kapitalgesellschaften”, **Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht**, 2012, ss. 169-173.

Bokelmann, Gunther. “Die Gründung von Zweigniederlassungen ausländischer Gesellschaften in Deutschland und das deutsche Firmenrecht unter besonderer Berücksichtigung des EWG-Vertrages”, **Der Betrieb**, 1990, Heft: 20, ss. 1021-1028.

Boyacıoğlu, Cumhur. **Konzern Kavramı**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2006.

Bozer, Ali. “Ticari İşletme Üzerinde Türk ve İsviçre Hukuku Bakımından Mukayeseli Bir İnceleme” **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Ankara, 1962, Cilt: I, S. 3, ss. 363-372.

Bozkurt, Tamer. **Ticaret Hukuku**, 4. Bası, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul, 2010.

Bönner, Maximilian. “Zweigniederlassungen ausländischer Gesellschaften in der notariellen Praxis”, **Rheinische Notar-Zeitschrift**, 2015, ss. 253-275.

Braun, Georg. **Die Zweigniederlassung, ihre Firma und ihre Stellung im Handelsregister**, Augsburg, 1931.

Brox, Hans ve Henslerr, Martin. **Handelsrecht**, 20. Auflage, München, 2009.

Bulut, Ramazan. “Banka Müdürlerinin Hukuki Durumu ve Yetki Aşımı Halinde Sorumlulukları”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 26, Şubat 2000
(<https://www.mevzuatdergisi.com/2000/02a/02.htm>, Erişim: 20.04.2018).

Bumeder, Gerhard. **Die inländische Zweigniederlassung ausländischer Unternehmen im deutschen Register- und Kollisionsrecht**, München, 1971.

Caflisch, Silvio. **Die Bedeutung und die Grenzen der rechtlichen Selbständigkeit der abhängigen Gesellschaft im Recht der Aktiengesellschaft**, Winterthur, 1961.

Canaris, Claus-Wilhelm. **Handelsrecht**, 24. Auflage, München, 2006.

Can, Mustafa. “Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Ticaret Unvanı”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 10, Sayı: 111, Mart 2007.

(<https://www.mevzuatdergisi.com/2007/03a/01.htm>).

Canaris, Claus-Wilhelm, Habersack, Mathias ve Schäfer, Carsten. **Staub Handelsgesetzbuch**, 5. Auflage, Berlin, 2009 (Anlış: İlgili Bölüm Yazarı, Staub HGB).

Cramer, Conradin. “Zweigniederlassungen in der Schweiz”, **Die Zeitschrift für Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht**, 2015, ss. 243-256.

Creifelds, Carl. **Rechtswörterbuch**, 11. Auflage, München, 1992.

Çağa, Tahir. **İsviçre’de Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1968.

Çağlar, Hayrettin. “Avrupa Birliği Hukukuna Göre Şirketlerin Yerleşme Serbestisi ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanının “Cartesio” Kararı”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağın**, Cilt: I, Ankara, 2010, ss. 623-638.

Çeker, Mustafa. **Ticaret Hukuku Genel Esaslar**, 3. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2016.

Çelikboya, Kerem. “Anonim Şirketin TTK m. 11 f. 3 Uyarınca Ticari İşletmesini Devretmesi”, **Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağın**, İstanbul, 2017, ss. 163-207.

De la Rüe, Philippe Aubert. **Die ausländische Zweigniederlassung im deutschen und Schweizerischen Recht**, Genf, 1956.

Deliduman, Seyithan. “Tüzel Kişilerin Davada Temsili”, **A. Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, S. 1, 1998, s. 176-187.

Demirel, Duygu. **Ticaret Sicili**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Demirkapı, Ertan. “Ticari İşletmenin Tespiti Açısından Esnaf İşletmesi Kavramının Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2013, Cilt: XVII, S. 1-2, ss. 371-441.

Demirkapı, Ertan. “Pazarlamacının Garanti Yükümlülüğü Açısından Kendi Müşterisi Kavramı ve Eleştirisi”, **Prof. Dr. Ersin Çamoğlu’na Armağan**, İstanbul, 2013 (Anılış: Demirkapı, Pazarlamacı).

Denzler, Oskar. **Die Stellung der Filiale im internen und internationalen Privatrechte**, Zürich, 1902.

De Ricci, Denis ve Glossner, Ottoarndt. **Einführung, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften im Gemeinsamen Markt**, 2. Auflage, Freudstadt, 1970, ss. 37-44.

Dirksen, Dirk ve Volkers, Frank. “Die Firma der Zweigniederlassung in der Satzung von AG und GmbH”, **Betriebsberater**, 1993, Heft: 9, ss. 598-600.

Domaniç, Hayri. **TTK Şerhi IV, Kıymetli Evrak Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 1990.

Domaniç, Hayri ve Ulusoy, Erol. **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, 5. Bası, Arıkan Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Druey, Jean Nicolas, Druey Just, Eva ve Glanzmann, Lucas. **Gesellschafts- und Handelsrecht Begründet von Theo Guhl**, 11. Auflage, Zürich, 2015.

Durman, Okay. **İcra ve İflas Hukuku Açısından Malvarlığı veya Ticari İşletmenin Devri**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2009.

Ebenroth, Carsten Thomas, Boujong, Karlheinz, Joost, Detlev ve Strohn, Lutz. **Handelsgesetzbuch**, 3. Auflage, München, 2014 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn HGB).

Edlich, Hans-Georg. **Die Zweigniederlassung als Organisationsform**, Berlin, 1964.

Endl, Alexander. **Zivil- und unternehmensrechtliche Fragen im Rahmen eines singularsukzessiven Unternehmenserwerbs**, Wien, 2012.

Ensthaler, Jürgen. **Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch mit UN – Kaufrecht**, 8. Auflage, Köln, 2015 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ensthaler HGB)

Erdem, H. Ercüment. “Ticari İşletme Rehni”, **Bankacılar Dergisi**, S. 76, Y: 2011, ss. 42-60 (Anılış: Erdem, Rehin).

Erdem, H. Ercüment. “Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Ticari İşletmenin Devri”, **Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan**, Cilt: I, İzmir, 2013, ss. 987-1015.

Eren, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Eren, Fikret. **Mülkiyet Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011 (Anılış: Eren, Mülkiyet)

Eriş, Gönen. **Ticari İşletme ve Şirketler**, Cilt: I, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Ertaş, Şeref. **Eşya Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Erten, M. Ali. **Bankacılık Uygulamasında Ticari İşletme Rehni**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2001.

Feldmann, Otto. **Die Zweigniederlassung**, Mülheim, 1904.

Fissenswert, Peter, Güther, Robert, Howald, Bert ve Reich, Astrid. **Der Prokurist**, 2. Auflage, München, 2009.

Forstmoser, Peter. Kritik an BGE 108 (1982) II 128, Nr. 239, **Schweizerische Aktiengesellschaft**, 54 (1982), ss. 162-165.

Franceschelli, Remo. “İtalyan Hukukunda İşletme Kavramı”, **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. 15, S. 1, s. 245-255 (Çev. Akar Öçal).

Fröhlich, Hans. **Die Handelsniederlassung und ihre juristische Bedeutung**, Leipzig, 1909.

Gassmann, Richard. **CHK – Handkommentar zum schweizer Privatrecht**, 3. Auflage, Zürich, 2016 (Internationales Privatrecht Art. 1-200 IPRG bölümü).

Gauch, Peter. **Der Zweigbetrieb im schweizerischen Zivilrecht**, Zürich, 1974.

Gençcan, Ömer Uğur. **Vasi, Kayyım, Yasal Danışman ve Vesayet Daireleri**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Gienow, Herbert ve Semler, Johannes. “Deutschland Zweigniederlassungen oder Tochtergesellschaften”, **Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften im Gemeinsamen Markt**, 2. Auflage, Freudenstadt, 1970, ss. 45-69.

Glanegger, Peter, Kirnberger, Christian, Kusterer, Stefan, Ruß, Werner, Selder, Johannes ve Stuhlfelner, Ulrich. **Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch**, 7. Auflage, Heidelberg, 2007 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heidelberger Komm. HGB).

Glanzmann, Lukas ve Spoerlé, Philip. “Das neue Global Forum-Gesetz”, **Die Zeitschrift für Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht**, 2018, ss. 87-108.

Gobbels, Mathias. **Der Filialbetrieb der deutschen Kreditbanken**, Köln, 1923.

Gonnella, Robert. “Zur Vermögensabgrenzung des Betriebsvermögens inländischer Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften”, **Der Betrieb**, 1986, Heft: 6, ss. 297-301.

Grochla, Erwin. **Betriebsverband und Verbandbetrieb**, Berlin, 1959.

Grompe, Horst. **Vertreter, Zweigniederlassungen und Tochtergesellschaften in Italien**, 2. Auflage, Köln, 1986.

Groschuff. “Eintragungsverfahren bei Zweigniederlassung und bei Sitzverlegung nach der zum 1. Oktober 1937 in Kraft tretenden Neuregelung”, **Juristische Wochenschrift**, 1937, Heft: 39, ss. 2425-2429.

Göle, Celal. “Ticari İşletmenin Merkez ve Şubesinin Tayini Sorunu”, **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan**, Ankara, 1986, ss. 187-202.

Göttling, Karl Wilhelm. **Geschichte der römischen staatsverfassung von erbauung der Stadt bis zu C. Cäsar’s Tod**, Waisenhaus, 1840.

Gürbüz Usluel, E. Aslı. “Ticari İşletmelerin Devri, Yapısal Değişiklik ve Ticaret Şirketlerine Aynı Sermaye Getirilmesi İşlemlerinde, Ticaret Sicil Müdürünün Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sonuçları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2013, Cilt: LXXI, S. 2, ss. 145-164.

Gürel, Emet ve Mutur, Canan. “Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007/1, ss. 537-569.

Gürzumar, Osman Berat. **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması**, İstanbul, 1995.

Haag, Oliver ve Löffler, Joachim. **Handelsgesetzbuch Kommentar**, 2. Auflage, Köln, 2013 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Haag/Löffler HGB).

Hammen, Horst. “Zweigniederlassungsfreiheit europäischer Gesellschaften und Mitbestimmung der Arbeitnehmer auf Unternehmensebene”, **Wertpapier-Mitteilungen**, Heft 50/1999, ss. 2487-2495.

Hartmann, Peter. **Zivilprozessordnung Kurz Kommentar**, (Baumbach ZPO), 52. Auflage, München, 1994.

Häublein, Martin ve Hoffmann-Theinert, Roland. **Nomos Kommentar HGB**, Baden – Baden, 2017 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Nomos Komm. HGB).

Häuselmann, Holger. “Die handelsrechtlichen Rahmenbedingungen für inländische Zweigstellen von EG – Kreditinstituten und ihre Auswirkungen auf das Rechnungswesen”, **Wertpapier-Mitteilungen**, 1994, Nr. 38, ss. 1693-1705.

Heidel, Thomas ve Schall, Alexander. **Handelsgesetzbuch Handkommentar**, 2. Auflage, Baden-Badenü, 2015 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heidel/Schall HGB).

Heidinger, Andreas. “Der ständige Vertreter der Zweigniederlassung einer ausländischen Kapitalgesellschaft”, **Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins**, 1998, ss. 72-77.

Heinrich, Christian. **Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz (Musielak/voit ZPO)**, 14. Auflage, München, 2017.

Heymann, Wilhelm. **Die Zweigniederlassung im deutschen Handelsrecht**, Leipzig, 1907.

Hilbig, Harald. **Rechtsstellung und Rechtsnatur der Zweigniederlassungen ausländischer Gesellschaften unter besonderer Berücksichtigung kollisionsrechtlicher Probleme**, Zürich, 1968.

Hirsch, E. Ernst. “İsviçre Hukukunun Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Tesiri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1956, Cilt: 13, Sayı: 3, ss. 26-33 (Çev. Şevket Müftügil).

Hoffmann, Alfred. **Die Handelsniederlassung**, Leipzig, 1903.

Hoger, Andreas. “Offene Rechtsfragen zur Eintragung der inländischen Zweigniederlassung einer Kapitalgesellschaft mit Sitz im Ausland”, **Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht**, 2015, ss. 1219-1225.

Hopt, Klaus J., Merkt, Hanno, Roth, Marcus ve Baumbach, Adolf. **Handelsgesetzbuch Kurz-Kommentare**, 35. Auflage, München, 2012 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Baumbach/Hopt HGB).

Horn, Norbert (Hrsg). **Heymann Handelsgesetzbuch Kommentar**, 2. Auflage, Band 1, Berlin, 1995 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Heymann HGB).

Huber, Erich. “Zum Begriff der Zweigniederlassung”, **Schweizerische Aktiengesellschaft**, 37, 1965, ss. 37-39.

Hüffer, Uwe ve Koch, Jens. **Aktiengesetz Kommentar**, 11. Auflage, München, 2014.

İnan, T. Nurkut. “Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1993, Cilt: XVII, S. 2, ss. 55-77.

İşgüzar, Hasan. **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 1989.

Janberg. “Zweigniederlassungen ausländischer Firmen”, **Der Betrieb**, 1951, s. 653.

Kaehne, Hermann. **Die Rechtsverhältnisse einer Zweigniederlassung, insbesondere auch die Zulässigkeit ihrer Umwandlung in ein selbständiges Handelsgeschäft nach deutschem Handelsrecht**, Halle, 1882.

Kağıtçıoğlu, Mutlu. **Anonim Şirketlerde Kısmi Bölünme**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Kälin, Oliver. “Der Niederlassungskonkurs”, **Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht**, 35/2004, ss. 189-201.

Karabel, E. Gökçe. **Ticari İşletme Rehninin Paraya Çevrilmesi**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

Karahan, Sami. **Ticari İşletme Hukuku**, Güncellenmiş 25. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013.

Karahan, Sami. Ticari İşletme Kavramı, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1994, Cilt: XVII, S. 4, s. 39-64 (Anılış: Karahan, Ticari İşletme)

Karakılıç, Hasan. “İşletmelerin Finansman Sağlama Aracı Olarak Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, 2017, s. 37-50.

Karaman Coşgun, Özlem. “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Teşebbüs Kavramı ve Tacir Sayılmasının Koşulları”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 21, S. 1, s. 107-166.

Karayağın, Yaşar. **Ticaret Hukuku I. Giriş – Ticari İşletme**, 3. Baskı, Ankara, 1968.

Kaya, Arslan. **Gerekçeli – Karşılaştırmalı – Notlu Türk Ticaret Kanunu**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Kaya, Arslan. **Türk Ticaret Kanunu Şerhi – Ticari İşletme Acentelik**, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016 (Anılış: Kaya, Acente).

Kayıhan, Şaban. **Acentelik Sözleşmesi**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Kayıhan, Şaban. **Ticari İşletme Rehni**, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş. İstanbul, 1996 (Anılış: Kayıhan, Rehin).

Kendigelen, Abuzer. **Çek Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007.

Kettler, Joachim. **Die Offenlegungspflichten für Zweigniederlassungen ausländischer Unternehmen**, Münster, 2002.

Kılıçoğlu, M. Ahmet. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 17. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013 (Anılış: Kılıçoğlu, A.,).

Kılıçoğlu, Mustafa. **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012 (Anılış: Kılıçoğlu, M.,).

Kırca, Çiğdem. “Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Açısından Üretici İmalatçı Olarak Franchise Veren”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1999, C. XX, S. 1, ss. 21-36 (Anılış: Kırca, Ç.,).

Kırca, İsmail. “Esnaf ve Sınatkar ile Tacir ve Sanayicinin Ayrımına İlişkin 2007/12362 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Değerlendirilmesi”, **Banka ve**

Ticaret Hukuku Dergisi, 2007, C. XXIV, S. 2, ss. 295-304 (Anılış: Kırca, Tacir-Esnaf Ayrımı).

Kırca, İsmail. **Ticari Mümessillik**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1996.

Kırca, İsmail. “TTK m. 371.7 Hakkında Bir İnceleme: AB’ye Üyelik Yolunda Geri Adım”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2014, Cilt: XXX, S. 3, ss. 23-37 (Anılış: Kırca, TTK 371/7).

Kindler, Peter. “Neue Offenlegungspflichten für Zweigniederlassungen ausländischer Kapitalgesellschaften”, **Neue Juristische Wochenschrift**, 1993, Heft: 51, ss. 3301-3306.

Klose-Mokroß, Lydia. “Die Eintragung der Zweigniederlassung einer englischen ‘private limited company’ in das deutsche Handelsregister”, **Deutsches Steuerrecht**, 2005, (Teil I) s. 971-975; (Teil II) ss. 1013-1018.

Knieper, Rolf ve Jahrmarkt, Manfred. **Zweigniederlassung, Zweigbüro, Filiale, Nebenbetrieb Rechtliche Regelungen – Steuerliche Besonderheiten Betriebswirtschaftliche Überlegungen**, Berlin, 1972.

Koller, Ingo, Roth, Wulf-Henning ve Morck, Winfried. **Handelsgesetzbuch Kommentar**, 7. Auflage, München, 2011 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Koller/Roth/Morck HGB).

Koschaker, Paul ve Ayiter, Kudret. **Roma Özel Hukukunun Ana Hatları**, Ankara, 1977.

Kostakoğlu, Cengiz. **Son Değişikliği ile Bankalar Kanunu Şerhi**, 5. Bası, Beta Yayıncılık, Ankara, 2004.

Köbler, Gerhard. “Rechtsfragen der Zweigniederlassung”, **Betriebsberater**, 1969, Heft: 20/24, ss. 845-847.

Kögel, Steffen. “Die deutsche Zweigniederlassung einer GmbH – überreguliert?”, **GmbH Rundschau**, 5/2006, ss. 237-240 (Anlış: Kögel, 2006).

Kögel, Steffen. “Gründung einer ausländischen Briefkastenfirma: Wann ist eine Zweigniederlassung in Deutschland eine Zweigniederlassung?”, **Der Betrieb**, 2004, Heft: 33, ss. 1763-1766 (Anlış: Kögel, 2004).

Krüsi, Benno. **Kommentar zum Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs SchKG**, 4. Auflage, Zürich, 2017.

Kuru, Baki. **İcra ve İflas Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Kuru, Baki. “İflas Takibi ve Davalarında Yetki (Selahiyet) Kaideleri”, **İmran Öktem’e Armağın**, Ankara, 1970, ss. 511-523 (Anlış: Kuru, İflas Takibi)

Kuru, Baki, Arslan, Ramazan ve Yılmaz, Ejder. **Medeni Usul Hukuku**, 24. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Kühn, Emil. **Der Begriff der Zweigniederlassung nach deutschem Handelsrecht**, Schaffhausen, 1908.

Lettl, Tobias. **Handelsrecht**, 2. Auflage, München, 2011.

Magister, Paul. **Die Handelsniederlassung des Einzelkaufmanns**, Leipzig, 1910.

Mahr, Alois. **Die Bedeutung der Handelsniederlassung als Zuständigkeitsgrund**, Leipzig, 1914.

Mandel, Hansheinrich. **Die Zweigniederlassung im Wechsel- und Checkverkehr**, Würzburg, 1937.

Mankowski, Peter. “Die deutsche Ltd. –Zweigniederlassung im Spannungsverhältnis von Gewerbe- und Registerrecht”, **Betriebsberater**, 2006, Heft 22, ss. 1173-1178.

Martz, Jean-Daniel. **Die inländische Zweigniederlassung einer ausländischen Unternehmung nach schweizerischem IPRG**, Gümligen, 1995.

Marxheimer, Benjamin. **Die Zweigniederlassung (Filiale) im Handelsrecht**, Marburg, 1913.

Meier, Robert. **Die Aktiengesellschaft**, 2. Auflage, Zürich, 1994.

Meier-Hayoz, Arthur ve Forstmoser, Peter. **Schweizerisches Gesellschaftsrecht**, 10. Auflage, Bern, 2007.

Mimaroğlu, Sait Kemal. **Ticaret Hukuku, Cilt I, Ticari İşletme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.

Moroğlu, Erdoğan. “Anonim Ortaklıkların Tabiiyeti ve Tanınması”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 22/2002, S. 2, ss. 413-419.

Nagel, Hermann. **Die Firma der Zweigniederlassung**, Göttingen, 1934.

Oetker, Hartmut. **Kommentar zum Handelsgesetzbuch**, 3. Auflage, München, 2013 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Oetker HGB).

Oğuzman, M. Kemal ve Öz, Turgut. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I**, Gözden Geçirilmiş 16. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.

Oğuzman, M. Kemal, Seliçi, Özer ve Oktay-Özdemir, Saibe. **Kişiler Hukuku**, 10. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010.

Omağ, Merih Kemal. “Ticari İşletmenin Yapısı”, **Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegân Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007, ss. 923-934.

Omağ, Merih Kemal. “Türk Hukukunda Ticari İşlete Rehni”, **İİTA**, 1976, S. 1, s. 187-206 (Anılış: Omağ, Rehin).

Önal, Ali. “Yabancı Unsurlu İflas Davalarında Türk Mahkemelerinin Yetkisi Sorunu”, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Cilt: III**, İzmir, 2015, ss. 2881-2907.

Öz, Turgut. “Ticari İşletme Malvarlığının Devrine İlişkin Yeni Türk Ticaret Kanunu Düzenlemesi”, **Prof. Dr. Ersin Çamoğlu’na Armağan**, İstanbul, 2013, ss. 95-120.

Özbeç, Can. **Ticaret Unvanı ve Ticaret Unvanının Korunması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Özdamar, Mehmet. “Yargıtay Kararları Işığında Ticari İşletmede Şube Kavramı”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2007, Yıl: 65, S. 1, s. 48-61.

Özdamar, Mehmet. “6552 Sayılı Kanun ile TTK’da Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Anonim Şirketin Temsili”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2014, Cilt: XVIII, S. 3-4, s. 137-164 (Anılış: Özdamar, AŞ’nin Temsili).

Özdemir, Necdet ve Kınacıoğlu, Naci. **Türk Ticaret Kanunu (Başlangıç Hükümleri)**, Ankara, 1984.

Öztañ, Fırat. **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

Öztürk, Pınar. “İİK m. 154/III Uyarınca İflas Davalarında Yetkili Mahkemenin Borçlunun İşlem (Muamele) Merkezine Göre Belirlenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 1998/1, ss. 116-128.

Patzina, Reinhard. **Münchener Kommentar ZPO**, 5. Auflage, München, 2016.

Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz, Sungurtekin Özkan, Meral ve Özekes, Muhammet. **İcra ve İflas Hukuku**, 10. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2012 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Pekcanitez İcra).

Pekcanitez, Hakan, Özekes, Muhammet, Akkan, Mine ve Taş Korkmaz, Hülya. **Medeni Usul Hukuku**, 15. Bası, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Pekcanitez Usul).

Pekdiñer, Tamer. “Ticaret Sicili Açısından Merkez – Şube – Satış Mağazası Kavramları”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2003, ss. 471-479.

Plaisant, Robert. “Hukuki Açından İşletme Kavramı”, **Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. XVI, S. 2, Haziran 1980 (Çev. Akar Öçal).

Plesse, Frank. “Neuregelung des Rechts der Offenlegung von Zweigniederlassungen Gesetzentwurf zur Umsetzung der Elften gesellschaftsrechtlichen EG – Richtlinie in deutsches Recht”, **Deutsches Steuerrecht**, 1993, ss. 133-134.

Poroy, Reha ve Tekinalp, Ünal. **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 21. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013.

Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal ve Çamoğlu, Ersin. **Ortaklıklar Hukuku I**, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ortaklıklar I).

Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal ve Çamoğlu, Ersin. **Ortaklıklar Hukuku II**, 13. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Ortaklıklar II).

Poroy, Reha ve Yasaman, Hamdi. **Ticari İşletme Hukuku**, 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

Portmann, Wolfgang. “Der Arbeitsvertrag”, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 4. Auflage, Basel, 2007, ss. 1735-2167.

Pulaşlı, Hasan. **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2012 (Anılış: Pulaşlı, Kıymetli).

Pulaşlı, Hasan. **Şirketler Hukuku Genel Esaslar**, 3. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2015.

Rehbinder, Manfred. **Das Obligationenrecht Berner Kommentar**, Band VI, Bern, 1992.

Reisoğlu, Seza. **Bankacılık Kanunu Şerhi, Cilt: I**, Ankara, 2007.

Reisoğlu, Seza. “Ticari İşletme Rehni – Uygulama – Sorunlar”, **Prof. Dr. Gürgân Çelebican’a Armağan**, Ankara, 2011, ss. 377-395.

Rheineck, Hermann. **Die Zweigniederlassung insbesondere bezüglich der Firma und Prokura nach deutschem Handelsrecht**, Bonn, 1910.

Riegger, Bodo. “Centros – Überseering – Inspire Art: Folgen für die Praxis”, **Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht**, 2004, ss. 510-530.

Rinne, Burkhard. **Zweigniederlassungen ausländischer Unternehmen im deutschen Kollisions- und Sachrecht**, Berlin, 1998.

Rittner, Fritz. **Unternehmen und Freier Beruf als Rechtsbegriffe**, Tübingen, 1962.

Röhricht, Volker ve Graf von Westphalen, Friedrich. **Handelsgesetzbuch**, 3. Neu bearbeitete Auflage, Köln, 2008 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, Röhricht/Westphalen HGB).

Saame, Philipp. **Die Zweigniederlassung eines ausländischen Unternehmens in Deutschland**, München, 1994.

Sağlam, İpek. “Ticari İşletmelerin Ürün Kirası Sözleşmelerine Konu Teşkil Etmesi ve Bunun Benzer Hukuki İlişkilerle Karşılaştırılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 1, ss. 131-166.

Schafroth, Gerhard. **Zweigniederlassung, Geschäftsniederlassung, kaufmännisches Gewerbe und Vertragsschluss – Gerichtsstand: Voraussetzungen, Begriffe und Rechtsfolgen de lege lata et ferenda**, Basel, 1990.

Scheller, Peter, Baier, Gunther ve Göcke, Matthias. “Die Betriebsstätte einmal aus anderer Sicht”, **Die Steuerberatung**, 2014, Heft: 6, ss. 256-268.

Schlosser, Günter. **Die Gesellschaftlichen Niederlassungen innerhalb der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft als Problem des internen und des Internationalen Privatrechts**, Mainz, 1965.

Schmidt, Karsten. **Handelsrecht**, 6. Auflage, Köln, 2014.

Schmidt, Karsten. **Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch**, 4. Auflage, München, 2016 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, MünnKommHGB).

Schumacher, Leonie. **Gerichtsstand und Betreibungsort der Geschäftsniederlassung**, Zürich, 1957.

Schwald, Ernst Armin. **Rechnungsführung der Filialunternehmung**, Winterthur, 1959.

Seibert, Ulrich. “Neuordnung des Rechts der Zweigniederlassung”, **Der Betrieb**, 1993, Heft: 34, ss. 1705-1707.

Seibert, Ulrich. “Die Umsetzung der Zweigniederlassungs-Richtlinie der EG in deutsches Recht”, **GmbH Rundschau**, 11/1992, ss. 738-741 (Anılış: Seibert, Umsetzung).

Seven, Vural ve Göksoy, Y. Can. “Ticaret Şirketlerinde Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”, **İstanbul Barosu Dergisi**, İstanbul, 2006/6, ss. 2455-2470.

Siffert, Rino. **Berner Kommentar, OR Art. 952**, Bern, 2017, ss. 101-109.

Steinbeck, Anja. **Handelsrecht**, 2. Auflage, Köln, 2010.

Şener, Oruç Hami. **Adi Ortaklık**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2008 (Anılış: Şener, Adi Ortaklık).

Şener, Oruç Hami. **Yargıtay Kararları Işığında Limited Ortaklıklar Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017 (Anılış: Şener, Limited).

Şener, Oruç Hami. **Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku**, 3. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017 (Anılış: Şener, Ortaklıklar).

Şener, Oruç Hami. **Ticari İşletme Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016 (Anılış: Şener, Ticari İşletme).

Şener, Oruç Hami. **Ticari Temsilci ve Ticari Temsil Yetkisi**, Adalet Yayınları, Ankara, 2015 (Anılış: Şener, Ticari Temsilci).

Şener, Oruç Hami ve Uzunallı, Sevilay. **Uygulamalı Ticari İşletme Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Şenol, Nilay. **Bayilik Sözleşmesi Sona Ermesi ve Sonuçları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

Süzek, Sarper. **İş Hukuku**, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Tandoğan, Haluk. “Tek Satıcılık Sözleşmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 1982, Cilt: XI, S. 4, ss. 1-36.

Taşkın, Ahmet. “İş Hukukunda İşletme Kavramı”, **Çalışma ve Toplum**, 2012/1, ss. 75-112.

Tekil, Müge. **Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.

Tekinalp, Ünal. “Ticari İşletmenin TK m. 11 (3)’e Göre Devrinde Borçların Hukuki Yazgısı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 60. Yıl Armağanı**, Ankara, 2015, ss. 3-17 (Anılış: Tekinalp, Borçların Yazgısı).

Tekinalp, Ünal. “Türk Ticaret Hukukunu Ticari İşletme Bağlamında Yeniden Düşünmek”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2008, Cilt: XXIV, S. 3, ss. 5-16.

Tekinay, Selahattin Sulhi. **Eşya Hukuku**, Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978.

Thiede, Ralph. “Gesellschaften mit Schweizer Betriebsstätten am Beispiel von Liechtenstein – Problemstellung und Planungs – möglichkeiten”, **Steuer Revue**, Nr. 11/2013, ss. 752-760.

Tolun, Osman. “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları”, **III üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Bildiriler-Tartışmalar**, 13-18 Mayıs 1963, ss. 533-549.

Topçuoğlu, Metin. “Yeni Tacir Yardımcısı Pazarlamacı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011, C. I, S. 2, ss. 27-70.

Topuz, Murat. “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Pazarlamacılık Sözleşmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 19, S. 1, ss. 293-356.

Toussaint, Guido. **Beck’scher Online-Kommentar ZPO**, 24. Ed. 01.03.2017, § 21.

Tuncer, Selahattin. “Hukuki Açıldan Franchising”, **Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999, ss. 617-637.

Turanboy, Nuri. “Anne ve Babanın Çocuk Mallarını Kullanma ve Sarf Etmek Hakkı”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan, Cilt: II**, Ankara, 2010.

Tutar, Hasan. **İşletme Yönetimi**, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Türker, Erhan. **Ticari İşletme Rehni**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Yayınları, Eskişehir, 1981.

Ulusan, İlhan. “İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Prokurist”, **Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan**, İstanbul, 1978, ss. 625-675.

Umar, Bilge. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Uyar, Talih, Uyar, Alper ve Uyar, Cüneyt. **İcra ve İflas Kanunu Şerhi, Cilt: 3**, Genişletilmiş 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014 (Anılış: Uyar/Uyar/Uyar, İİK Şerhi).

Uyar, Talih, Uyar, Alper ve Uyar, Cüneyt. **İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Cilt: 1**, 4. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2011 (Anılış: Uyar/Uyar/Uyar, Tasarrufun İptali).

Uzunallı, Sevilay. **Anonim Şirkette İşletme Konusu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

Uzunallı, Sevilay ve Yıldırım, Ali Haydar. **Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Ülgen, Hüseyin, Helvacı, Mehmet, Kendigelen, Abuzer, Kaya, Arslan ve Nomer Ertan, Fusun. **Ticari İşletme Hukuku**, 5. Tıpkı Bası, XII Levha Yayınları, İstanbul 2015 (Anılış: İlgili Bölüm Yazarı, (Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan).

Ülgen, Hüseyin. **Türk Ticaret Hukukunda Hukuki Görünüş Nazariyesi**, Ankara 1975'ten Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.

Vogel, Alexander. **CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, OR Art. 935**, Zürich – Basel – Genf, 2016, ss. 472-476

Voigt, Eurydice. **Das Handelsrecht der Zweigniederlassung**, Baden – Baden, 2010.

Vollkommer, Max. **Zöller ZPO Zivilprozessordnung**, 27. Auflage, Köln, 2009.

v. Steiger, Fritz. **Das Recht der Aktiengesellschaft in der Schweiz**, 4. Auflage, Zürich, 1970.

v. Steiger, Fritz. “Zum Begriff der Zweigniederlassung”, **Schweizerische Aktiengesellschaft**, 13, 1940/41, ss. 49-52. (Anlış: von Steiger, Zweigniederlassung).

v. Westphalen, Friedrich Graf. “Die Prokura – Erteilung, Umfang, Mißbrauch und Erlöschen”, **Deutsches Steuerrecht**, 32/93, ss. 1186-1188.

Wachter, Thomas. “Notwendigkeit eines Zweigniederlassungszusatzes bei inländischer Zweigniederlassung einer englischen plc?”, **Betriebsberater**, 2005, Heft: 24, ss. 1289-1291.

Wendel. Das Handelsregisterrecht der Zweigniederlassung, **Der Betrieb**, 1959/1, Heft: 6.

Wieland, Karl. **Handelsrecht, Erster Band: Das kaufmännische Unternehmen und die Handelsgesellschaften**, München und Leipzig, 1921.

Willi, Edmund. **Der Begriff der Betriebes**, Bern, 1938.

Woite, Manfred. “Grundbucheintragungen für Zweigniederlassungen”, **Neue Juristische Wochenschrift**, 1970, Heft: 13, ss. 548-550.

Yanlı, Veliye ve Okutan Nilsson, Gül. “Anonim ve Limited Şirketlerde Sınırlı Yetkili Temsilci Tayini”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 2014, Cilt: XXX, S. 4, ss. 5-42.

Yasaman, Hamdi. **Anonim Ortaklıkların Birleşmesi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987.

Yavuz, Cevdet. **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler**, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

Yeniocak, Umut. **Franchise Sözleşmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Yıldırım, Ali Haydar. **Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Limited Ortaklık Müdürünün Hukuki Durumu**, Güncel Yayınevi, İzmir, 2008.

Yılmaz, Ejder. **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Yılmaz, Ejder. **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş 3. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2005 (Anılış: Yılmaz, Sözlük).

Zeides, Carsten. **Die rechtliche Behandlung Zweigniederlassungen ausländischer Versicherungsunternehmen in Deutschland**, Hamburg, 2003.

Zöllner, Wolfgang. “Zum Unternehmensbegriff der §§ 15 ff AktG”, **Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht**, 1/1976, ss. 1-32.